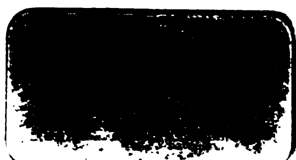

KONUNG

GUSTAF II ADOLFS

SKRIFTER.

STOCKHOLM, 1861.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

Företaget att samla och utgifva alla de skrifter, bref och andra handlingar, som den store konung Gustaf Adolf sjelf uppsatt, behöfver i sig sjelf intet förord. Den plats författaren intager i historien är redan tillräcklig att försäkra dem om häfdeforskarens uppmärksamhet.

Endast urkundernas beskaffenhet, de bevis som kunna erfordras för skrifternas äkthet, samt de grunder som blifvit följda vid deras ordnande och aftryckning, är hvad som från utgifvarens sida påkallar en förklaring.

Naturligtvis hafva konungens egenhändiga handskrifter, så vidt de finnas i behåll och varit för utgifvaren tillgängliga, alltid i första rummet blifvit anlitade. Det största antalet, både af bref och andra original-handskrifter, förvaras sedan lång tid tillbaka i Riks-Arkivet, och äro så väl derigenom som genom den egendomliga handstilen, sjelfva materialets beskaffenhet, och hvad brefven angår, genom de derå ofta förekommande anteckningar af emottagaren om dagen då de framkommit, samt det merendels ännu bevarade aftrycket af konungens handsigill, till sin äkthet fritagna från allt tvifvel. Detsamma gäller i hufvudsaken äfven om de handbref som förvaras i Storhertigl. Arkivet i Schwerin och Stats-Arkiverna i Berlin och Dresden, och hvilka utgifvaren haft tillfälle att å nämnda orter afskrifva. Äfvenså förvara Kongl. Bibliotheket i Stockholm 5 (2 till konungens moder Drottning Christina och 3 till Fröken Ebba Brahe) och Universitets-Bibliotheket i Uppsala 4 verkliga original-bref. Å förra stället finnes dessutom ett understucket bref till Axel Oxenstjerna, hvilket redan derigenom blir misstänkt att emottagaren å utanskriften den 18 Juli 1632 kallas grefve till Södermöre. De å senare stället förvarade hafva kommit ur Axel Oxenstjernas brefvexling, hvilken först år 1849 flyttades till Riks-Arkivet från Tidön. Från denna samling härleda sig äfven de original-bref, hvilka förvaras i Kejserl. Bibliotheket i Petersburg, och ditkommit jemte en så kallad autograf-samling, som tillhört den bekante Generalen Grefve van Suchtelen, hvilken en lång tid var Rysk minister i Stockholm och derunder fick tillfälle att från

dåvarande innehafvaren af Tidön förskaffa sig en stor mängd af de der förvarade dyrbara handlingar, till en del mot aflemnande af vidimerade, ehuru ej alltid pålitliga, afskrifter.

Af ofvannämnda original-handskrifter är det blott få som påkalla en närmare beskrifning, nemligen de som innehålla den afhandling, hvilken under titel af Krigsfolks-Ordning blifvit ställd i spetsen för samlingen. Det är väl blott en del af ett större arbete, ämnadt att omfatta hela den positiva delen af krigsvetenskapen, åtminstone så vidt den angår landtförsvaret; men utgifvaren har dock ansett sig böra bibehålla den af författaren sjelf för det hela bestämda titeln. Så väl af framställningssättet, som af den omsorg som blifvit använd på dess utarbetande, synes att den varit ämnad att offentliggöras. Det finnes nemligen för större delen deraf tvenne renskrifna exemplar, båda med egenhändiga rättelser och tillägg af Konung Gustaf Adolf sjelf, och äfven i det följande, som är af honom sjelf skrifvet, äro långa stycken omarbetade. För större tydlighet har utgifvaren betecknat de särskilda handskrifterna med olika bokstäfver.

Litt. A. är ett af någon tjensteman i Kongl. Kansliet renskrifvet exemplar, utgörande 32 blad i qvart, utom ett löst liggande men behörigen insigneradt helark, hvarå konungen omskrifvit en del af texten. Innehållet motsvarar ss. 1—35 i denna samling.

Litt. B. är en af konungen sjelf skrifven fortsättning af det föregående, som upptager 11 sidor i samma format. Jfr här nedan ss. 35—45.

Litt. C. är ett å nyo och med annan handstil renskrifvet exemplar af hela Litt. A. med iakttagande af de dervid af konungen gjorda rättelser, samt af större delen af Litt. B. eller med undantag af de två sista sidorna, hvilka finnas af konungen omarbetade och fortsatta. Utgör 44 blad i qvart, af hvilka de 8 sista äro af konungen sjelf skrifna.

Vid aftryckningen har hufvudsakligen blott den sista redactionen blifvit afsedd. Utgifvaren har sålunda för de 35 första sidorna uteslutande följt C. och derefter konungens egen handskrift B. så långt den i den förra finnes renskrifven, likväl med iakttagande af de ändringar, som dervid finnas gjorda, samt slutligen den egenhändiga fortsättningen i C. För att utmärka hvad som är af konungens egen hand, hafva citationstecken blifvit begagnade äfven vid de enstaka ord, som finnas af honom ändrade eller tillagda. Då konungens egen handskrift för mera än hälften saknas, har utg. ansett denna åtgärd nödig, dels med afseende på den stora olikheten i stafsätt, dels ock för den hän-

delse att någon skulle uppkasta den frågan, om alltsammans vore af K. Gustaf Adolf sjelf författadt.

Att öfverallt anföra den ursprungliga läsarten har utg. ansett onödigt; deremot hafva tvenne längre stycken, ehuru öfverstrukna, blifvit på sina ställen införda under texten.

Slutligen har såsom bihang blifvit infördt ett fragmentariskt utkast, som tydligen tillkommit under utarbetandet af denna afhandling och finnes med konungens egen hand skrifvet å ett löst liggande halfark bland de dithörande manuscripterna i Riks-Arkivet.

Bland afskrifter, hvilka, sedan en stor del af originalerna vid slottsbranden år 1697 gått förlorade, i deras ställe måst anlitas, intaga Elias Palmskölds utan jemförelse det första rummet. De utgöra förnämsta delen af handlingarne till K. Gustaf Adolfs historia, hvilka bestå af 5 volumer i qvart, med fortlöpande paginering, eller № 35—39 af hans berömda samling, uti Uppsala Universitets Bibliothek.

Utom en förteckning öfver en mängd af K. Gustaf Adolfs handskrifter, hvilka före ofvannämnda eldsvåda förvarades i Riks-Arkivet, finnas deribland afskrifter ej blott af de flesta bland dessa, utan äfven af andra, hvilka han sedan kommit öfver, såsom brefven till Pfalzgrefven Johan Casimir och hans gemål Prinsessan Catharina, hvilka intill år 1709 förvarades på Stegeborg. En liten samling af Palmskölds afskrifter och utdrag finnes äfven i Riks-Arkivet, till det mesta dock blott af sådana handlingar, som äfven finnas i Uppsala.

I sammanhang härmed kan också nämnas en samling afskrifter af K. Gustaf Adolfs skrifter, som tillhört Johan Arckenholtz, den bekante utgifvaren af Mémoires de Christine, och nu tillsammans med Riks-Historiografen Hallenbergs handskrifter förvaras i Uppsala Bibliothek. De aldra flesta äro blott copior ur Palmsköldska samlingen, och ehuru några få handlingar nu mera icke återfinnas der, synes det sannolikt att äfven dessa äro hemtade derutur, men att de Palmsköldska original-afskrifterna sedan förkommit; ty anmärkningen »ex manuscripto (autographo) R. Gust. Ad.» som förekommer å de flesta af dessa afskrifter är tydligen blott afcopierad efter Palmsköld och gäller knappast dessa afskrifter sjelfva. (Jfr s. 212.)

Det finnes dessutom i Riks-Arkivet en af Arkiv-Sekreteraren, sedermera Vice Presidenten, S. Leyonmarck uppsatt förteckning öfver K. Gustaf Adolfs der förvarade handskrifter, hvilken är af den vigt att utg. ansett sig böra införa den här i sin helhet.

Antekning på några H:s K. M:ts Glorwyrdigst i åminnelse Högst Sal. K. Gustaff Adolphs manuscripter och concepter.

1626.

1. Memorial för Feltherren d. 17 Jan. 1626. 2 ark.
2. Memorial för Feltherren d. Febr: 1626. 2 ark.
3. Memorial om sakernes företagande i tilkommende wår d. Febr. 626. 1 ark.
4. K:l M:tz gravamina emot Rysserne d. 6 Martij 1626. 1 ark.
5. Memorial för Nils Assersson 6 Mars 1626. 2 ark.
6. Ett bref till R. Chancellern A. Oxenst. 9 Febr: 1626.
7. K. May:tz Resol: gifven den danske Agenten dat: Dirschau 19 Aug. 626 — 2 ark.

1627.

1. K:l M:tz Proposition till R. Ständer 22 Jan. 1627. 1 ark in fol. löse
2. bref till R. Chancellern 12 Febr. 1627 — 1 arck.
3. Instruction för Peder Baner 3 Maij 1627 — 2 ark. det andra arket är H:r Salwij hand.
4. Rijkzdagsbeslut A:o 1627. 24 Decemb.
5. K:l Maytz proposition widh R. dagen A:o 1627. 3 ark.

1629.

1. K:l M:tz swar på R. Chancellerns bref 18 Febr. 1629 — 3 ark.
2. Ett dito 5 Martij 3 ark.
3. Till K. i Danmark Gratulation 17 Sept: 629. 1 ark.
4. Till R. Chancellern 5 Decemb. 1629. 3 arck. Item postscriptum 1 arck.

Än några fragmenta af K:l M:tz hand in fol. 2½ ark utan dato.

Noch dito in 4:to 1½ arck.

K:l M:tz concepter till sin fru moder Enke Drotningen och till Hertig Carl Philip om det Ryske krijget, utan dato.

En del af dessa handlingar finnes uti den Palmsköldska samlingen, men af andra icke, så vidt utgifvaren kunnat finna, någon afskrift, som uttryckligen uppgifves vara hemtad ifrån konungens eget concept. Utg. har likväl efter Registraturet och andra afskrifter i samlingen upptagit äfven dessa, så vidt de kunnat anträffas. Hvad de uti Registraturet för år 1626 införda "Memorialerna" för Fältherren (Jakob De la Gardie) och Nils Assersson angår, är just afskrifternas beskaffenhet en anledning att anse dem vara copierade efter original-conceptet; ty

konung Gustaf Adolfs handstil var något otydlig och för de underordnade personer, som skrefvo registraturet, främmande. Åtskilliga stötande skriffel hafva deraf blifvit en följd, som icke borde hafva ifrågakommit, om afskrifvaren haft för sig en känd stil eller en handskrift af någon bland sekreterarne.

Af de i ofvanstående förteckning upptagna handlingar saknas nu mera N:o 4 för år 1626, som kallas "K:l M:tz gravamina emot Rysserne", och likaså brefven till Riks-Kanslern af den 9 Febr. 1626 och den 12 Febr. 1627. Af det förra brefvet finnes dock ett utdrag i Palmsköldska samlingen. Konungens bref till densamme af den 5 Dec. 1629 är deremot infördt efter ett i officiell form utskrifvet exemplar, som är dateradt den 4, men hvars identitet med det af Leyonmarck omnämnda brefvet bevisas af ett Palmskölds utdrag af några rader ur konungens concept, hvilka här återfinnas. I öfrigt finnas s. k. duplettexemplar af samma bref, daterade den 5. Det i förteckningen såsom dithörande upptagna postscriptum är väl äfven af Palmsköld afskrifvet under denna datum, men måste, såsom redan Geijer anmärkt, i stället höra till brefvet af den 5 Mars s. å., och är här infördt näst efter detta.

Tvenne i ofvanstående förteckning upptagna handlingar har utg. ansett sig böra förbigå; den ena är instructionen för Peder Baner af den 3 Maj 1627, som finnes i Registraturet och angår en beskickning till Tyskland. Utg. har nemligen icke tilltrott sig afgöra, huru mycket deraf som varit uppsatt af konungen sjelf, och det är dessutom ej omöjligt, att äfven detta under Salvii hand undergått någon förändring vid utarbetandet af fortsättningen. Likaså är riksdagsbeslutet af den 24 Dec. 1627 uteslutet, emedan det synts trifvelaktigt, huruvida konungens utkast till alla delar öfverensstämde med det af Ständerna underskrifna, hvilket icke är fallet med hans utkast till beslutet på riksdagen i Örebro år 1617.

Af tryckta skrifter måste i första rummet nämnas: Widekindis eller Widikindis arbete, Konung Gustaf Adolfs Historia, Förra Delen, utgifven år 1691, emedan de flesta af konungens fullständigt utarbetade tal deri finnas anförda, och andra afskrifter af samma tal i allmänhet saknas. Visserligen äro dessa aftryck vanstälda af flera godtyckliga förändringar och så grofva fel, att man på många ställen icke ens kan gissa sig till meningen; men lyckligtvis hade Palmsköld, innan original-handskrifterna vid 1697 års brand förstördes, rad för rad jemfört dem med aftrycken hos Widikindi och antecknat alla väsendtliga felaktigheter, till hvilkas mängd kan slutas deraf, att rättel-

serna upptaga 26 sidor i qvart. Dessa rättelser finnas här iakttagna.

I öfrigt har utg. sällan funnit nödigt att omnämna äldre aftryck, emedan han i allmänhet haft tillgång till originalerna, eller samma afskrifter, som föregående utgifvare begagnat. Han torde dock böra tillägga, att strödda bref och uppsatser af K. Gustaf Adolf finnas utgifna af Celsius i Monumenta Politico-Ecclesiastica, Uppsala 1750—1753, af Bergius jemte K. Carl IX:s Rimkrönika, som äfven innehåller K. Gustaf Adolfs påbegynta historia, af Svederus i Stockholms Magazin 1780, i Handlingar rörande Skandinaviens Historia, i Svenskt Krigshistoriskt Arkiv, Tidskiftet 1630—1632, Första Bandet, och å flera ställen.

Hvad slutligen utgifvarens åtgärder angår, har hans uppgift varit att sammanställa alla de bref och skrifter som finnas bevarade, utan att tillåta sig någon utgallring. De större samlingar af egenhändiga bref, som utg. lyckats anträffa, hafva alltså i sin helhet blifvit meddelade. Till och med några längre egenhändiga tillägg i bref, som eljest äro renskrifna och tvifvelsutan äfven uppsatta af konungens kansli-tjenstemän, hafva uti de stora brefvexlingarne blifvit upptagna, emedan de bland annat visa, med hvilken uppmärksamhet han granskade de expeditioner, som förelades honom för att underskrifvas. Likaså hafva flera särskilda, mer och mindre fragmentariska, utkast och concepter till tal, ämnade att hållas vid rådets eller ständernas sammanträden, blifvit upptagna, ehuru de till en del innehålla detsamma som de fullständigt utarbetade talen.

Såsom ett ytterligare exempel, huru konungen gick till väga vid utarbetandet af sina tal, meddelas här ett utkast på latin, hvilket utg. tvekat att införa i samlingen, dels derföre att han icke funnit det upptaget uti förteckningarne öfver Gustaf Adolfs handskrifter, dels emedan afskriften är något bristfällig. Den finnes bland de Arckenholtzska papperen i Uppsala, näst efter det ss. 208—212 införda utkast till talet vid riksmötet år 1624, och i sammanhang dermed är äfven afskrifvet det utkast till ett tal vid riksdagen i Stockholm år 1617, hvilket ss. 188, 189 är aftryckt efter konungens egen handskrift. Den förra hälften angifver innehållet af talet om freden med Ryssland, ss. 178—188, den senare motsvarar en del af det föregående talet vid riksdagen i Örebro, ss. 144, 145.

1. Upphöija victorien.
2. Magnitudo hostis.
    1) Amplitudine imperii.
    2) Copia Populi.
    3) Situs loci et maris et fluviorum.

4) Metus vicinorum.
5) Reges et populi debellati.
6) Superbia ipsius.

2.[ɔ:3] Fructus victoriæ.
1) Securitas regni nostri, quæ petitur a situ loci. Commoditas in hoste prosternendo et nostris defendendis et a contrario.
2) Commoditas mercaturæ.
3) Amplificatio redituum, a fertilitate.
4) Conjunctio Finlandiæ et Estoniæ.
5) Conjunctio virium.
6) Narva.
7) Si pax steterit, intentonum [ɔ:impositionum] diminutio.
8) Reformatio status.

II.

Causa efficiens victoriarum.
1) Deus.
2) Constantia subditorum, patientia exactionum.
3) fortitudo militum.

Transgressio.

Conservatio status.
1) Fides subditorum.
2) Concordia et mutuus amor.
3) Provisio arcium.

Contra Regem Poloniæ.
1) prævenire nos in jucunda pace.
2) Hisiofski [ɔ:Lisiofski].
3) voluit turbare statum nostrum contra pacta Livonica, per literas patentes.
4) Concilia Polonica.

Contra hæc,
1) Fides et obsequium.
2) Constantia præmissorum et observantia decretorum.
3) Concordia et mutuus amor.
4) Apparatus bellicus.

Rex Poloniæ describitur a
1) Educatione.
2) Religione.
3) Effectis.

Securitas regni petitur a
1) Lacu Ladgadensi.
2) Propugnaculis Nötb[org] et Ivangrod.

3) Commodidate [transpor]tandi victualia et alimenta et suppe-[diti]tias in Nöteb[org].
4) Offendendo hoste per lacum Ladgadensem.

Planen för ordnandet synes bäst af bifogade innehållsförteckning. Det enda utg. dervid måste tillägga är det, att då gränsen mellan konungens litterära och politiska verksamhet stundom är svår att uppdraga med afseende på innehållet, anmärkningarne angående utskrifning och värfning blifvit införda ss. 59—61, näst efter den ofvannämnda afhandlingen, som kallas Krigsfolks-ordning, ehuru de måhända haft ett bestämdt praktiskt syfte och sålunda äfven kunnat hänföras till de offentliga eller politiska handlingarne.

Handskrifternas stafsätt och interpunktion har i allmänhet blifvit iakttagen, endast med det undantag, att stora bokstäfver, som K. Gustaf Adolf sällan begagnade, blifvit satta i begynnelsen af namn samt efter punkt. Obetydliga och otvetydiga skriffel hafva å de flesta ställen utan anmärkning blifvit rättade; men om hela ord eller stafvelser funnits uteglömda eller missskrifna, hafva utgifvarens tillsatser och rättelser blifvit satta inom hakar, de senare med bifogande af tecknet ɔ:

Det första försöket att utgifva den store Gustaf Adolfs skrifter kan naturligtvis icke göra anspråk hvarken på fullständighet i afseende på samlingen eller fullkomlighet i sättet. Jag har ansett saken icke tåla något längre uppskof och mitt företag såsom en nödvändig förberedelse för en upplaga, fullt värdig hans minne.

Uppsala i Augusti 1861.

C. G. Styffe.

Innehåll.

I. Afhandlingar.

Krigsfolks-Ordning. Första afdeln. Om utskrifning......... sid. 1.
Af hvilka den förrättas, s. 6; på hvad sätt dervid bör tillgå, s. 14; hvilka och hurudana de skola vara, som utskrifvas, s. 35; huru de utskrifne skola hållas tillsammans, medan de äro hemma, s. 41.
Fragmentariskt utkast hörande till föregående afhandling » 56.
Anmärkningar ang. utskrifning och värfning.................... » 59.
Om krigsmäns pligter (afbruten skrift)......................... » 62.
K. Gustaf Adolfs egen historia. Inledning.................. » 69.
Utkast till berättelse om K. Gustaf Adolfs besök vid Brandenburgska hofvet i Berlin i Maj 1620........... » 91.
Personalier öfver Hertig Carl Filip............................... » 93.

II. Tal.

Till Adelns och Presterskapets deputerade samt Stockholms stads magistrat, vid öppnandet af mötet i Stockholm den 28 Maj 1613.. » 103.
Till Rådet kort före öppnandet af riksdagen i Örebro i Jan. 1614... » 107.
Till Ständerna vid riksdagens slut år 1614.................. » 110.
Utkast till ett tal om Sveriges förhållande till Ryssland, skrifvet år 1615 .... » 113.
Till Enke-Drottning Christina och Hertig Johan, i Rådets närvaro, vid afresan till Ryska kriget i Juni 1615... » 116.
Till Ständerna i Finland vid öppnandet af mötet i Helsingfors den 22 Jan. 1616.. » 124.
Till Ständerna vid öppnandet af riksdagen i Örebro den 28 Jan. 1617.. » 139.
Kort utkast till ett tal till Ständerna vid riksdagen i Örebro 1617.. » 153.
Kort utkast till ett tal till Ständerna vid riksdagens slut den 27 Febr. 1617.. » 156.

Utkast till ett tal, ämnadt att hållas till Ständerna vid riksdagens öppnande i Stockholm 1617 ... sid. 158.
Utkast till ett tal om fäderneslandets öden under de föregående hundrade åren, ämnadt att hållas till Ständerna vid riksdagen i Stockholm år 1617 ... » 165.
Utkast till början af ett tal till Ständerna om freden med Ryssland 1617 ... » 174.
Ett annat utkast till ett tal, angående Sveriges seger öfver Ryssarne ... » 176.
Till Ständerna, vid öppnandet af riksdagen i Stockholm den 26 Aug. 1617, om freden med Ryssland ... » 178.
Kort utkast till det nästföljande talet till Ständerna af den 27 Aug. 1617, med anledning af den förestående kröningen ... » 189.
Till Ständerna den 27 Aug. 1617 ... » 191.
Till Ständerna den 29 Aug. 1617 (vid öfverlemnande af propositionen om förhållandet till Polen) ... » 203.
Kort utkast till ett tal till Ständerna vid mötet i Stockholm 1620 ... » 205.
Utkast till ett tal, troligen hållet vid utskottsmötet i Stockholm hösten 1624 ... » 208.
Tal vid riksdagens öppnande i Stockholm d. 10 Mars 1625 » 213.
Till Ständerna den 24 Mars 1625 ... » 218.
Kort utkast till tal, troligen hållet till Ständerna vid riksdagen i Stockholm i Januari 1627 ... » 221.
(Jfr Bihanget.)

III. Offentliga Handlingar.

Utkast till riksdagsbeslutet i Örebro, dat. d. 21 Febr. 1617 » 223.
Anmärkningar vid de adeliga privilegierna, trol. uppsatta vid riksdagen i Stockholm år 1617 ... » 236.
Anmärkningar vid Svea Hofrätts dom i ett tvistemål mellan Christoffer Putlitz och hans broders enka ... » 238.
Utkast till Krigs-Artiklarne, utfärdade den 15 Juli 1621 » 243.
Anfallsplan för en tillämnad stormning af Riga i September 1621 ... » 254.
Förslag till ett förbund mellan Sverige och Nederländerna, för understödjande af de protestantiska staterna i Tyskland, troligen uppsatt om hösten 1624 ... » 262.
Instruction för Riks-Marsken Jakob De la Gardie såsom öfverbefälhafvare i Lifland, dat. d. 18 Jan. 1626 ... » 264.
Tvenne instructioner för Riks-Marsken Jakob De la Gardie, skrifna i Februari 1626 ... » 268.

Särskild instruction för Nils Assersson, Ståthållare öfver Narva län och Ingermanland, dat. Narva den 6 Mars 1626 .... sid. 276.
Svar på K. Christian IV:s förslag om Sveriges deltagande uti kriget mot Kejsaren och andra katolska makter i Tyskland, dat. den 19 Aug. 1626........ » 285.
Proposition till Ständerna vid första riksdagen i Stockholm år 1627........ » 291.
Proposition vid den senare riksdagen i Stockholm år 1627, afgifven d. 13 December s. å........ » 304.
Proposition till städernas fullmägtige vid mötet i Stockkolm den 26 Jan. 1629........ » 312.
"Fråge-Punkter" till rättfärdigande af Sveriges deltagande i det Tyska kriget, uppsatta i December 1630........ » 315.

IV. Bref.

Till Pfalzgrefven Johan Kasimir (af Kleburg).
1. Dat. Stockholm d. 23 Dec. 1619........ » 317.
2. » » d. 25 Jan. 1620........ » 320.
3. » Hemmestad d. 28 April 1620........ » 327.
4. » Stockholm d. 15 Juli 1620........ » 328.
5. » Elfsnabben d. 9 Aug. 1620........ » 330.
6. » Stockholm d. 9 Sept. 1620........ » 331.
7. » Stegeborg d. 18 Sept. 1620........ » 337.
8. » Kalmar d. 3 Oct. 1620........ » 338.
9. » Stockholm d. 15 Mars 1621........ » 340.
10. » » d. 12 Maj 1621........ » 342.
11. » lägret utanför Riga d. 29 Aug. 1621........ » 347.
12. » Uppsala d. 3 April 1622........ » 350.
13. » Riga d. 12 Aug. 1622........ » 356.
14. » Stockholm d. 15 Nov. 1622........ » 357.
15. » Westerås d. 25 Jan. 1623........ » 358.
16. » Gripsholm d. 6 Aug. 1623........ » 359.
17. » » d. 25 Aug. 1623........ » 361.
18. » » d. 28 Sept. 1623........ » 363.
19. » Näs d. 2 Jan. 1624........ » 364.
20. » Kopparberget d. 19 Jan. 1624........ » 365.
21. » Stockholm d. 1 Jan. 1625........ » 368.
22. » » d. 15 Febr. 1625........ » 368.
23. » » d. 4 Mars 1625........ » 369.
24. » » d. 21 Maj 1625........ » 370.
25. » Riga d. 2 Nov. 1625........ » 371.
26. » Berson d. 15 Dec. 1625........ » 374.
27. » Reval d. 26 Jan. 1626........ » 379.

28. Dat. Stockholm d. 22 Maj 1626 ...... sid. 381.
29. » » d. 31 Dec. 1626 ...... » 381.
30. » » d. 5 Jan. 1627 ...... » 382.
31. » » d. 12 April [1627] ...... » 383.
32. » Nyhamn d. 30 April 1628 ...... » 384.
33. » Dirschau d. 26 Juli 1628. P. S. ...... » 385.
34. » Stockholm d. 4 Jan. 1629 ...... » 386.
35. » » d. 8 April 1629 ...... » 387.
36. » Uppsala d. 1 Jan. 1630 ...... » 388.
37. » Ribbenitz d. 10 Oct. 1630 ...... » 389.
38. » [Berwalde d. 22 Jan. 1631] ...... » 390.
39. » Arneburg d. 21 Juli 1631 ...... » 394.
40. » Höchst d. 26 Nov. 1631 ...... » 396.

Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg.
1. Dat. Stockholm d. 8 Sept. 1620 ...... » 398.
2. » » d. 5 Juli 1621 ...... » 401.
3. » Elfsnabben [i Juli 1621]. P. S. ...... » 403.
4. » Stockholm d. 6 Maj 1622 ...... » 404.
5. » » [i Juli 1622] ...... » 405.
6. » Westerås d. 23 Jan. 1623 ...... » 407.
7. » Gripsholm d. 6 Aug. 1623 ...... » 410.
8. » » d. 30 Nov. 1623 ...... » 419.
9. » » d. 7 Jan. 1624 ...... » 427.
10. » Rotholm i Juli 1624 ...... » 433.
11. » Jönköping d. 12 Oct. 1624 ...... » 445.
12. » Elfsborg d. 1 Nov. 1624 ...... » 448.
13. » Stockholm d. 29 Dec. 1624 ...... » 450.
14. » Marieholm d. 5 Febr. 1625 ...... » 454.
15. » Stockholm d. 14 Febr. 1625 ...... » 456.
16. » Riga d. 8 Oct. 1625 ...... » 460.
17. » Falkenau d. 5 Oct. 1625 ...... » 464.
18. » Stockholm d. 11 Dec. 1626 ...... » 466.
19. » » d. 21 April 1627 ...... » 467.

Till Riks-Kansleren Axel Oxenstjerna.
1. Dat. Linköping d. 9 Dec. 1612 ...... » 471.
2. » Åbo d. 8 April 1616 ...... » 472.
3. » Nyköping d. 11 Oct. 1616 ...... » 473.
4. » Oxelösund d. 17 Oct. 1616 ...... » 474.
5. » Stockholm d. 28 Dec. 1617 ...... » 476.
6. » » d. 29 Dec. 1617 ...... » 480.
7. » Uppsala d. 19 April 1618 ...... » 483.
8. » Linköping d. 31 Jan. 1619 ...... » 484.
9. » Grenna d. 9 Febr. 1619 ...... » 485.
10. » Kalmar d. 24 Sept. 1620. P. S. ...... » 485.

11. Dat. [utanför Riga i Aug. 1621] .... sid. 486.
12. » Riga d. 17 Sept. 1621. P. S. .... » 488.
13. » Stockholm d. 20 Nov. 1622 .... » 490.
14. » » d. 20 Juni 1624. P. S. .... » 493.
15. » » d. 21 Juni 1624. P. S. .... » 494.
16. » Berson d. 29 Nov. 1625 .... » 495.
17. » » d. 30 Nov. 1625 .... » 500.
18. » » d. 2 Dec. 1625 .... » 501.
19. » » d. 12 Dec. 1625 .... » 505.
20. » » d. 16 Dec. 1625 .... » 509.
21. » » d. 18 Dec. 1625 .... » 512.
22. » » d. 19 Dec. 1625 .... » 514.
23. » Häringe d. 1 Apr. 1628 .... » 515.
24. » Jönköping d. 18 Febr. 1629 .... » 523.
25. » » d. 5 Mars 1629 .... » 529.
26. » » d. 4 (5) Dec. 1629 .... » 538.
27. » Golnow d. 4 Dec. 1630 .... » 544.
28. » Lägret vid Nürnberg d. 21 Juli 1632 .... » 547.
29. » » » » d. 1 Aug. 1632 .... » 549.
30. » Windsheim d. 17 Sept. 1632. P. S. .... » 551.
31. » Oberndorf d. 29 Sept. 1632 .... » 552.

Till Prinsessan Catharina (№ 1—25) .... » 554.
Till Fröken Ebba Brahe (№ 1—9) .... » 574.
Till åtskilliga in- och utländska personer.
Till Enke-Drottning Christina, dat. Höjentorp d. 29 Febr. 1612 .... » 634.
1. Till Enke-Drottning Christina, dat. Ulfvesund d. 9 Mars 1612 .... » 586.
2. Till Drottning Christina, dat. Höjentorp d. 17 Juni 1612 .... » 587.
3. Till Drottn. Christina, dat. Jönköping d. 9 Juli 1612 » 588.
4. Till Hertig Johan af Östergötland, dat. Nyköping d. 31 Dec. 1614 .... » 590.
5. Till Hertig Johan af Östergötland, dat. Nyköping d. 21 Aug. 1616 .... » 592.
6. Till Enke-Drottning Christina, dat. Svartsjö d. 3 Mars 1618 .... » 592.
7. Till K. Christian IV, skrifvet d. 12 Febr. 1619 (Concept) .... » 596.
8. Till Enke-Hertiginnan Sofia af Meklenburg, dat. Nyköping d. 9 Jan. 1625 .... » 598.
9. Till Churfursten Georg Wilhelm af Brandenburg, dat. Nyköping d. 9 Jan. 1625 .... » 599.

10. Till Riks-Marsken Jakob De la Gardie, dat. Berson d. 30 Nov. 1625 .... sid. 600.
11. Till Churfursten Georg Wilhelm af Brandenburg, dat. på flottan d. 18 Juni 1626 .... » 602.
12. Till Hertig Christian af Braunschweig, dat. s. st. d. 20 Juni 1626 .... » 603.
13. Till K. Christian IV, skrifvet i Kalmar d. 17 Sept. 1629 (Concept) .... » 604.
14. Till Markgrefven Christian Wilhelm af Brandenburg, dat. Stettin d. 14 Aug. 1630 .... » 607.
15. Till Churfursten Johan Georg af Saxen, dat. Frankfurt a. d. Oder d. 23 April 1631 .... » 608.
16. Till Fältmarskalken Gustaf Horn, dat. Spandau d. 23 Juni 1631 .... » 610.

V. **Skaldestycken.** .... » 611.

Bihang.

Redogörelse för ett tal till Ständerna vid riksdagen i Stockholm d. 12 Mars 1624 .... » 620.
Tal till Ständerna vid riksdagen i Stockholm d. 13 Dec. 1627 (efter Riddarhus-Protokollet) .... » 626.
Redogörelse för afskedstalet till Ständerna vid riksdagen i Stockholm d. 19 Maj 1630 .... » 629.

Krigsfolks-Ordning.

(Första afdelningen: Om utskrifning).

Thet är wist och utan all twifvel att alle wälbestälte Regementer hafwa waridt funderede och grundlagde på ett wist sätt och wijs til at regeres och förestås i Krijgztijdher, Och synnerligen allting så beställt och skickat, at the hafwa mått kunna sigh uti feigde tijder moot sina grannar, som them hafva welat anfächta, förswara. Hwilket at så är skedt, hafver man at see af mäst alle Historier så Helige som Hedniske: Man seer af then H. Skrift at thet Israelitiska Folket hafver hållit godh Krijgzordning, och haft sitt wissa sätt, som them af Gudhi befalet war uti Krijgzwäsendet; hvilket Gudh och hafver brukat til et medel them til at insättia efter sitt löfte uti thet förlofvade Landet. Så länge ock Davidh och hans ätt hölle then sköne Krijgz ordning som uti Konunga bökerne beskrifwes, florerede thet Judiska Regementet; Men tå Gudh then togh ifrå them för theres synder skuld, måste theres Regemente falla, och lijka såsom genom thetta Instrumentet sönderslås.

The Assyrier, the Perser, the Greker och the Romare hafva haft sijna wissa Ordningar och sätt, sit regemente vti krijgzväsender at beställa, och så länge the hafva kunnat them oppehålla, och Gudh them

ther til nåde förlänt hafver; Då hafwe the och haft mästedeels af Werldenes Regemente uti sit skön, och andra Nationer hafva måst under theres spira bugha: Men så snart sådant hafver them felat, och the icke meere beflijtet sigh om wissa och godha krijgzordninger: Så hafva och theres Regemente gått vnder, och the måst warda androm Vnderdånighe, som åter om ordning och skick vti alla saker sigh beflijtet hafwa. Men hvadh söker iagh til mit Vpsåtz bewijs så fierran efterdömen Ther iagh dogh kan af wår eighen Swenske Statz beskrifwelse noghsamt allom gifva at skönia huru kosteligen och wijsligen the Swenske fordom sit Regemente beskickat hafve. Ty alt Swerike hafver fordom warit, som thet och än är, skiftat uti Ellofwe Laghmansdömen, hwart Laghmansdöme för sigh uti wisse Häradher eller Hundari. Öfver hvartere Laghmansdömet hafver warit satter en wiss Laghman, hwilken hafwer waridt förplichtat uti Krijgztijder föra och fölia sit Laghmansdöme til feldt och strijdz, Och uti fridztijder seja dem Lagh och skipa dem rätt Såsom ock (Så länge som Walrijket waredhe) kora och wälia Konung, och sedhan honom styrkia til Rijksens rett, och mäste parten warit Konungens Rådh bådhe uti Regementz och krijghsaker. Thenne Laghmannen hafver haft til at befala öfver sit Laghmans Dömes Häredzhöfdingar: Hwilke hafve waridt Häredz höfvidzmän, som man them nu kallar. Ty thet ordet Häredh är icke annat än en Häär medh folk Hwilken hafver haft sin wissa Häärhöfdinge som dem hafver förestådt och anfördt uti krijgztijder, såsom och dömt them emillan i Fridztijdher. Thesse hafva nu medh alla manspersoner uti sit Häradh måst ryckia up,

när något krijgh hafver tilstundat, och waridt Laghmannen fölghachtige til Konungens och Rijkzens tienst. Och på thet the hafva kunnat hålla des bettre ordning, hafver hvart häredh waridt skipt uti sijne wisse Roter. Sädhan hvart häredh wist sijna wissa beställningar och syslor, när krijgh hafver tilstundat: Ty somlige af them hafva waridt ordnede til at wara hemma och förswara landet, och the äre kalladhe Folkland, Somlige hafwe haft göra med Skipen, och äre kalladhe Skipzlagh, Dogh alla vnder sijna wissa Häredzhöfdingar och Laghmän. Och är til at achta, at alla the som således hafwa måst följdt häredzhöfdingarna hafva giordt sijn tienst til footz, och waridt skattskyllighe, Men the som hafva tient til häst, hafva ridhit vnder Konungens Baneer och warit skattfrij eller frälse. Dogh lijkwäl hafva the warit vnderkastadhe theres Häredzhöfdinger så widt som Laghsagun widhkommer. På thetta sättet, hafve nu the Swenske sigh uti många hundrade åhr förswarat, och tillijka medh Lagh och rett bland sigh uppehållit, efter såsom ock häropå Swerikes Landzlagh är grundat, och hwart Landskaps lagh för sigh widhlyfteligen utwijsa, och en achtsam läsare noghsamt kan siälfver see och skodha. Och såsom genom thetta är Swerijkes Regemente wårdit vppehållit: hafver och kommit til wägha, at Göta namn (som utan all twijwel utaf Swerike sin begynnelse hafver) är wårdet mäst hela werlden förskreckeligit. Alltså är och thet Swenska regemente när omkullslaget, tå the af fåwitzko togho sigh främmande herskap, som Swenska ordningar omkullslogho och thet gamla godha laghet förolaghade, På thet the oss som efterleffwa, hadhe kunnet komma

vnder främmande regementers träldom, hwilket dogh Gudh mildeligen hafwer afwendt.

Och endogh Gudh oss Swenska åter igen förhalp vnder fädhers Regemente, som gärna hadhe welet opprätta den gamla sedh och godha lagh, Så war dogh olaget så widt inrijthet och werldenes lopp så widt förandret, at thet första icke war til at bota, thet sidsta fordradhe ett annat sett krijgh til at föra, och funno förty bettre ett wist antaal folk til krijgzmän at vtkora, Hwilke alt här til icke äre komne i then ordning och til thet sett, at the hafve kunnat medh wapn och werier göra Fäderneslandet tienst, Hwilket mykit skadhelighit hafver förorsakat, och synnerligen gifvit våra grannar och fiender hopp wårt Regemente at kunna vnderkuwa. Hwilket hafwer af sigh födt the många swåre krijgh som Swerike hafwer måst utstå och lijdha. Vthi hwilke wij som oftast hafwe tappat stora feldt slagh, icke vtan förwitelse, ther dogh them Swenskom icke felas modh och hierta, vtan här til daghs hafwer feldts en godh och wiss ordning i Krijgh så wäl som andre saker.

»På thet nu wij Swenske måge efterföllia förre-»skrefne Folks och wåre förfädhers efterdöme; Såsom »ock åtniuta thet mykna godha, som the hafva nådt »genom godh ordning och krigzskick, nemligen thet, at »Gudh ther igenom them hafver segerselle giordt mot »theres fiender: på thet wij här efter icke måghe gifwa »grannar och owenner så stort hop oss til at kunna »bespringa och öfverwinna» *), Therföre hafver iagh författat en Krijghzfolks Ordning lämpadh efter

*) De här med citationstecken utmärkta raderna äro i det först renskrifna exemplaret egenhändigt tillagda.

wår Swenska Stat, så wäl then förre som then närwarande. I thet hopp at ther så må ther medh förfaras, warder här efter (näst Gudz hielp) Swerike sijne gränser wäl förswarandes, Och Svenske krijgzmän andra folkz lijka warda, Och wåra grannar warda mera försyn dragha, oss til at anfächta seendes at wij bereedde äre medh sätt och medhel oss til at kunna förswara. Och synes krijgzfolksens Ordinerande kunna i bästa lagh settias genom fyre efterskrifne Puncter, Hwar the på efterföliende sätt kunde warda widh macht håldna, Nämligen:

Til thet första genom en richtigh Folkasamlan eller Vtskrifning.

Til thet andra genom en bequäm Ordning.

Til thet tridhie en sträng Wapnasyn eller Mönstring

Till thet fiärde en skarp Krigz Rätt eller Artiklar.

På thet man nu må hvart för sigh thes bettre kunna achta och min mening ther om förstå; Wil iagh åter hwar Punct för sigh genomlöpa och min mening declarera.

Vtskrifningen är en krijgzfolkz Samuan eller Wahl, ther man genom wisse Personer läter wälia af ett wist Stånd dugheliga män til Rijkzens wärn at sammanhålla. Thenna består antingen til at samla knechter eller Ryttere. Knechterne sägher jagh therföre först, Efter hela Rijksens wälstånd på them, näst Gudh, henger: Ty först är mera nytta åt deres tienst i dessa Skoghslanden[:] behöfvas at bruka på Skipen at förswara Siön, Hwar uppå, näst Gudh, Rijkzens wälstånd mästadeles hänger: Åre och bäst

tiänlige at förswara och intagha fasta platzar, Måste förty och wara thes flere, Och för then skuld görs mere flijt at the måge wara godha, och så månge som nödhen thet kan kräfia, Hwilket skeer genom Vtskrifningen. Theres Vtskrifning eller Samling, skeer antingen på Befäle eller Gemeene.

Befäles samblande eller Vtskrifning, wil iagh upskiuta til des iagh Ordningen beskrifvandes warder, Allt förty the mästedeles ther efter måste lämpas. The Gemeenes Vtskrifning består på fyre förnämlige Stycker Som

Til thet Första, »Hurudana och» Hwilke the skole wara som skole hålla Vtskrifning.

Til thet Andra, Huru och på hvadh sätt the skola skrifvas.

Til thet Tridie, Hwilke the skole wara som skrifwas skole.

Til thet Fiärde, Af hwilka the skole hållas tilhopa som skrifne warda och på hvadh sätt.

Hwadh nu belangar thet första, Nämligen »hurudana och» hvilke the skole wara som skrifwa skola, Thet märkes noghsamt när man wil betrachta, huru »the bequemligest kunna beskrifwas som vt»skrifningen hålla skola, Såsom är: Män the ther redhelige, myndighe och på Regementz och Krijgzsaker förståndige äre, och Landzens läghenheet wetta *). Men all then stund at icke allt kan finnas hoos en, och all wijsheet förstås icke af allom; Så synes Vtskrifningen til at förrätta, behöfvas twäggehanda slaghs personer,

*) Egenhändigt tillägg i kanten: »Lip[sii Polit.] Li. 5 cap. 12».

Nämnligen Stadz Personer och Krijgzmän; Stadz Personer til at skrifva och Krijgzmän til at annamma.

Stadz personer förthenskuld at icke Krijgzbefähles begärelse til at öka sijne Regementer och fänikor må förorsaka them at göra almoghen orätt: Eliest ock at icke Krijgzbefähles girigheet må kunna taga öfverhand til at bruka någon köpenskap medh almogen och knechterne, Chronon och almogen til oboteligh skadha Och efter thet the uti sådana fall medh them uti gaghnet icke lätteligh kunna warda deelachtiga. Derföre synes thet nyttigt wara thessa lijka såsom wächtare at ställa, at icke Cronon eller almogen skeer förnär. Vthan at thenne befalte och giorde *) Ordning vthi Vtskrifningen må widh macht hållen warda, Förmodhes ock at icke så lätteligh som förr skall kunna drifvas någhot vnderslef, allthenstund icke så många sigh uti en witterligh orättwijsa, skole kunna sämjas och således dolde blifva.

Bland Civile personer vti wårt Regemente finner iagh inge bequämmere til detta kallet än Laghmannen och Häredzhöfdingen, Hwar Laghman öfver sitt hele Laghmansdöme, och hvar Häredzhöfdinge öfver sitt Häredh. Ty först hvadh Laghmannen widhkommer så är hans kall ett Stadz persons ämbete af Laghen ordnat til at uppehålla Lagh och rätt, hafver ock efter Laghen ther til sijn myndigheet vti ett wist Landzskap, och måste förty alla mantaal uthi Laghmansdömet vppehållat och ther til gifva rettigheet. Ther emoot igen är han plichtigh at sökia almoghans bästa vti alla betungningar och pålaghor. Personen

*) Orden: »befalte och giorde» äro underprickade och synas alltså varit ämnade att utgå.

wälier Konungen för redheligheet skuld som på honom spord är.

Therföre går nu först hans kall der uppå ut, at han lagh och rätt skal skipa och hålla widh macht uti Laghsagu sina, Tå är ju ock tilbörligit, at han ock vti thetta fallet seer til at then Lagha Stadhga som om thetta Rijket så höght anläghna werk, och ther almoghen eliest så lätteligen kan skee förkort uthi, må blifva hållen widh macht. Thernäst, Allthenstund at han är af laghen myndigh giord Då hafver han ock anseende nogh til at hålla Krijgzbefählet, allmoghen och alla andra Ståndzpersoner i hudhen, hvilke sigh wisseligen beflijtandes warde för eenskyllt nytto skull uti thenna saak all godh ordning at förhindra. Thetta förutan så måste Vtskrifningz Embetet wara wist, och hoos en wiss Person, ty om thet så pro tempore som här til skiedt är skulle administreras; warda Oordningar aldrigh kunna botadhe blifva: Allthenstund at then som sigh weet icke mehre än en gång wara förplichtat at stå vtskrifningen före, han beflijter sigh ock ringa nogh sådant medh flijt at göra, Allenast at han sigh någorlunda kan förswara, thet han icke uppenbaar flärd brukat hafver. Kan ock icke så grant wetta Landzens lägenheet, och hvadh förrådh på folk finnas kan, vtan måste tro the Ruller som Nämden ingifva, hvilke esom oftast äro falske för profijt eller räddhogha skuld, kan ock icke heller then som skrifwer uti sådana hast komma medh alt vnder wädhret Och sedhan Skrifningen skeedd är, sköter han intet meera der om, Menandes det icke wara sit kall; Men ther nu Laghmannen thetta committeras, som hafver sijn wissa

och laghligen afskifta Jurisdiction til at förestå, Weet ock at han icke allenest een resa vthan så länge han Laghman är, skal swara til thetta som alt annat: Tå warder han sigh och better beflijta om richtigheet uti Vtskrifningen. Honom kan ock icke wara Landzens läghenheet swår til at förfara, Allthenstund han sitt wissa stycke weet ther om han sigh bör beflijta. Eliest kan Mantalet honom icke wara döldt: Alltförty han af hvart hufvudh hafver sit wissa genandt, och förty hvart åhr får wisse mantaals längder, hvilka honom ock noghsamt vnderrättelse kunne göra rätt medh Vtskrifningen at omgå. Eliest behöfves ock til thetta Embetet en synnerligh troheet och rättrådhigheet, alt förty at then som skrifver, warder medh skänker och gåfvor således försökt, så at hvar han icke är des redheligare, skal han lätteligh kunna warda bedraghen: Nu præsumeras at Laghmannen måste ju wara en man som mutor och gåfvor skal ringa achta moot sin plichtiga troheet som han Rijket och Konungen skyldigh är: Terföre synes han ock bequämcst ther til i thetta kall at brukas, Allthenstund han för redheligheet och troheet skuld, twifvels vtan, sådant kall bekommit hafver. Thet är ock Laghmannens kall (efter Landzlagen i Konungabalken i thet [4] Cap.) at han medh flere andre bör öfverwäga hvadt tunga almogen bäst och lijdeligast kan dragha när någon Pålagha å Landet skee skal. Och kan i thetta almoghen lätteligen öfvertungas hwar här icke blefve beskedeligen och troligen medh omgånget. Derföre är ock best at Lagmannen om sådant sigh bekymrar och här om vmsårgh dragher.

Sidhst på thet ock des större opsyn må wara och granneligare kunna hållas i hudhen Krijgzbefälet och Häredhzhöfdingerne at the sig icke vnderstå at bryta the Ordningar som göras, Så och thes wissare beskeedh må wettas i Räkninge Cammaren och Krijgzrådhet hvadh folk som i förrådh är: Tå synes nyttigt at Laghmannen sågho dem uti thetta fallet på brädhet. På thet nu Laghmannen, (som mästedeles och flere kall beklädher) må komma thes bettre til rätta medh Vtskrifningen, Och på thet han des närmere må komma vnder wädhret medh hvadh härutinnan rätt eller orätt skeer uti Laghsagun; Så hafver migh syntz at bijfogha honom til hielp uti Vthskrifningz wärket, Hvar Häredzhöfdinge uti sit häredhe, hvilken är then förste Person som bör Lagh och rätt skipa almoghen, och fördy af Lagen ordnat, at han uti et mindre stycke land af samma Laghsagu skal hielpa Laghmannen at skaffa Lagh och rätt. Ty efter Laghsagurne äro store och wijdh begrepne land, som icke lätteligen kunna så til pricka af enom skötas: Derföre synes rådheligit, at ther om flere bära vmsorgh, och finnes ingen bequämmere än Häredzhöfdingen. Alt förty han äwen såsom Laghmannen hafver sitt wissa af detta stycke eller häredh at förestå, Vtaf hvilket han och upbär mantalspeningar, och kan honom förty Landzens läghenheet uti Mantalet icke wara fördoldt och beswärligit at utleta.

Thernäst bör honom och skaffa Lagh och rett uti Härede sino. Ty bör honom och ther uppå see at Cronone och almogen må bägge skee hvadh rätt, vti sit häredhe, så wäl uti Vtskrifningen som eliest i allt annedt. Och är thesse Civil personerne som

migh synes til Vtskrifningen best brukas kunna. Men althenstund vnder tijdhen, när Vtskrifningen skal hållas, wäl kan hända at Laghmannen eller Häredzhöfdingerne hafva lagha förfall, och icke så hastigt som Vtskrifningen behöfves, kan wara tilstädes: Fattas Laghmannen, Tå skal uti Laghmannens stadh thet förrätta, någhon förståndigh Häredzhöfdinge, vti samma Laghsagu, som Laghmannen ther til, tå, när han om Vtskrifningen tilsagd warder, heller när thes lagha tijdh så kräfver, nämna skal, Hvilken Heredzhöfdinge samt medh Vnder Laghmannen skole Laghmannens kall förestå och i acht hafva alt thet som Laghmannen härutinnan göra borde. Thernäst, och thetta förutan, skal ock Laghmannen hålla sin Vnderlaghmann dertil, thet han wetskap hafver och honom hielper vtleta thetta Vtskrifningzwärk och hvadh ther emoot brytes, äwen så wäl som andra Tingz saker. Ty här utaf kan Laghmannen hafva en synnerligh hielp och efterrettelse. År Häredzhöfdingen förhindrat, Tå skaffe sigh vti sin stadh någon redheligh man, som uti thetta hans doom hafva kan. Men dogh skola Laghmannen och Häredhzhöfdingen hafva lagha förfall hvar the icke til böter wele skyldige warda. Och wari så detta sagdt om them som skrifva och nämna skola.

Hvadh nu anlangar thet andra slagz Personer, Nämligha Krijgzmän, som iagh sadhe thet the skulle annamma them som skrifne warda. Så finnes ther til inge bequämmere än then Öfversten som uti then Laghsagun hafver til at befala, och then Höfvidzmannen som Fänikan förestår uti thet Häredhet som skrifningen hålles. Thesse twå af krijgzbefählet finner iagh rådhligest at bruka uti Vtskrifningen eller

ock folkasamlandet: Ty äwen som Laghmannen förestår then ene delen af the förre gambla Laghmäns kall nämligen skipa rätt: Så står ock Öfversten före then andra delen af Laghmannens gambla kall, J thet han drager medh Laghsaguns folk til felde, och är theres anförere. Måste för then skul om hela Lagsaguns Vtskrifning sigh lijka som Laghmannen beflijta, för näst föliande skäl skuld, och när henne tilstädhes wara.

Såsom til thet Första, Måste Öfversten wara tilstädes hoos Vtskrifningen förty at han må see hvadh folk som skrifvidt warder, På thet, at dughligit och hälbreghda folk må komma vnder hans Regemente, och icke krymplingar, åldersteghne och siuke, som all fräghd och mandom är förgången, upå hvilka han sedhan icke kan lijta när Rijksens tienster thet af honom kräfia.

Til thet Andra, at icke Laghmannen eller Häredzhöfdingen måge göra sigh godha hoos Almogen, och således see igenom finger medh them som skrifwas borde, för hwadh orsak skuld thet ock wore skeedt antingen för mutor, wänskap eller annat slijkt.

Til thet Tridie, På thet månge måge wara ther om, och hvar någhorlunda hafva ther uti sijn deelachtigheet; Ty ther många äro om, ther förlijkas the siällan i rättwijse saker: Så är ock förmodeligit at the mykit mindre sigh warda förenande, uti thet som uppenbara orätt är, Som tilförende om Stadz Personer sagdt är, Och warder således allting richtigt tilgå.

Til thet Fiärde, Måste han särdeles fördenskuld hafva acht opå hela Laghmansdömet, Alt förty honom bör wetta sit Regementes tilstånd På thet icke

Höfvidzmännen måge få tilfälle at göra något vnderstick medh sine knechter, Cronon til skadha och almogen til afsaknat, och hans Regemente til förswagelse.

Oppå thet Öfversten nu må kunna thes wissare wara at all ting richtigt må tilgå, Tå gifver Jagh honom til hielp hvar Höfvidzman vti sijn befalning, och the Häredh som honom tilbetrodde äre.

Först förty at Höfvidzmannen må kunna des bettre vtleta Häredens lägenheet, och then Laghmannen och Öfversten på Vtskrifningen berätta at allt må lijka och wäl tilgå.

Sedhan at icke Häredzhöfdingen någon dölier vndan, Ty Höfvidzmannen kan thet icke wara förborghat om thet skeer, Allthenstund hann bättre änn Laghmannen och Öfversten kan få wetta hvadh uti Häredet skeer: kan thet ock af sine knechter och vnderbefähl noghsamt få wetta, som hvar gård och des läghenheet wetta som i Härede ligger.

För thet Tridie, Bör ock honom thär när wara på thet han må sielf see hvadh knechter han vnder sijn fana får, Och på thet han them kan låta strax annamma, och sedhan acht på them hafva, Som framdeles skal sagdt warda.

Och synes så för efterskrifne orsaker skuld, at thesse twå Krijgzmän, som här nämde warda, äre bequämmast vti Vtskrifningen at bruka. Men ther Öfversten lagha förfall hadhe, skal hans öfverste Leutenant sådant alt beställa. J lijka måtto hwar Höfvidzmannen feelas; äger hans Leutenant stå uti thet så wäl som alt annat Fänikan före. Så finner Jagh nu thesse förbe[mäl]te fyra wara bäst at bruka uti

Vtskrifningz ämbetet: Och är så dette om Personerne sagdt.

Nu är af nödhen at wetta, huru och på hvadh sätt, desse skola bära sigh åt vti Vtskrifningenes förrättande och hvar upå thet består.

Thetta sättet kan uti bästa lagh settias, när the som skrifva, gifva acht uppå at the retzligh först Stämma folket; Sedhan gifva acht oppå them som stämde warda om the och komma tilstädhes. Til thet tridie At the skifte them sedhan som tilstädes komma, jämt sönder uti wissa rotar. Til thet fierde, Eliest lagha at uti sielfwe Skrifningen må gå skickeligen til.

Hwadh Stämningen widhkommer så måste hon skee af Laghmannen och Öfversten, Så snart de Konungligh befalning och fulmacht bekommit hafva, Vtskrifning at hålla. Ty thet skikkar sigh best, at the som skrifva skola sådant göra, altförty the bäst wetta sijn och Landsens läghenheet, och kunna så der efter rätta Stämningen, at tijdhen och orten faller them som stämma, och them som stämde warda läjeligh thär hvar andra at möta.

Stämningztijden belangande, så måste han således wara bådhat at icke någon må medh skäl kunna vrsächta sigh thet han icke hafver wettat at Vtskrifning hållas skulle. Och synes förthenskuld bäst, at på hwarie ort man skrifning hålla wil blifver tre Söndager å slagh dagen nämdt, på hvilken skriwas skal, och andre sigh inställa skola. Hwilket Presten måste wara förplichtat at göra, efter Laghmannens och Öfverstens befalning, Ty thå hafve the och tijdh nogh sådant at få wetta, fast än om icke alle tilstädes woro, tå thet afsagt warder. Och på thet at än

mindre tilfälle må til sådan endtskyllan gifvas, Då synes rådheligit at sedhan tre Söndagha å slagh lyst är på Predikestolen, At man tå opskäre Budhkaflen tre daghar för än som sielwe Vtskrifningzdagen tilstundede, ther igenom them och budhas kunde tilsamman at komma, som uti the Sokner boendes äro ther Budhkaflen bärs. Och thetta ägher Häredzhöfdingen göra efter Laghmannens och Öfverstens befalning. Vti sådana Stämning skola alla bådhas, och förplichtade wara sigh at inställa som Manspersoner äro vti hela then kres, som samma Stämning går, Bådhe Adhel och oadhel, Prester, Fogder, Bönder, bådhe the som Skrifningen vnderkastadhe äre, så wäl som the för henna genom Laghen och Lagha frijheter frijes, gambla och vnga så månge för ålder och swagheet skul förmå komma tilstädhes, På thet at theres wittnesbörd må höras, om the mål som til ewentyrs jäf uti är. Och at ingen af them må hafva orsak sigh til at beklagha at honom orätt skeedt wore, Så och för ty, at ther någhon möjeligen kan wijtas hafva någon vndan Cronones tienst doldt, Thet han då sådant laghligen ifrån sigh lägger heller och warder dömdt til thet som Lagh och lagha stadhgar om sådant förmå. När såledhes alla stämde äre, och Stämningzdaghen kommen är, Tå ägha the til thet andra, ransaka om ock alle tilstädhes komne äre som stämde woro. Och skole tå Laghmannen och Öfversten läta moot hvar andra hålla och collationera Prästernes mantaals längder, medh Häredzhöfdingens och Lagmannens förre Vtskrifningz längder, Och tå läta »lagmannen och öfversten först häredshöfdingen »och så» Presten göra beskeedh för den förandring vti

Socknerne »på rote talet» skeedd är »sedan vtskrifningen »sist' hölts». Hwij och hvarigenom then är tilkommen, thet wari sigh uti förökning eller förminskning *). (*A*) »Nu at man härom migh ret förstå må, »thå är af nöden at achta: thet jag min discurs steller »licka som thetta hela vtskrifninghs ärrendet wore »kommet i thet bruck som Jagh thet här afmålar och »förty setter Jagh här om laghmansens och herreds- »höfdingens förra vtskrifninghs lengder, hwilcka fram- »bettre beskrefne warda, och kan man första gången »och för än thetta kommer i bruck, vthi theras stad »brucka the lengder, ther efter lagmannen och her- »redshöfdingen bera op theras rentor af almogen, och »måste sådant ske på thet at man först må wetta »huru mycket folk förhånden är, at sedan genom vp- »roppandet som her efter omförmäles, thes lettare må »kunna wettas, hwem tilstedes är heller icke, af them »som behåldna åhre.

»Ålliest hwad then besked anlangar som herreds- »höf[dingen] och presten äge giöra för sina respective »herreds och socknemän, tå setter jagh thet förty at »migh tyckes them best thet kunna giörra, ty hwad »heredshöfdingen wedkommer, ther han på sina tiugh, »som framdeles seghs, altidh ransackar hoss presterna »och rotemestarenar, hwi then bonderotelengdhen som »på vtskrifningen giord är sigh förandrat hafwer: thå »kan han och wäl best wetta för sådant giöra besked »thå så omtrenges, är och (ther nest) honom vthan »al twifwel witterligit huru många man, vthi herrede

*) Det följande stycket är egenhändigt skrifvet på ett löst half-ark, med ofvanstående tecken och anmärkningen: »skal renskrifvas.»

»åhro, altförty han af hwar och en et wist hafwer, »vthi penningar, til med måste han och ther om be-»flita [sig] när honnom vtskrifninghs sorgen och(!) »åligger och han skal wara plichtigh ther til at swara, »hwad ret heller · oret ther vthi giörs, efter som til-»förende saght är» *).

*) Här slutar det hithörande tillägget. Utan motsvarande tecken i det renskrifna följer derefter ett stycke, hvilket är med ett vertikalt fint streck öfverkorsadt; men hvilket dock torde böra här införas.

(*B*) »Til thet tridie at han må thes bettre kunna vtletta lengdens förandringh: ty uppå thet at icke altidh må gå så swårt och orichtigt til med vtskrifningen som för är sket, tå synes rådeligh at om the förandringar som sigh årligen tildraga vthi thenna bonde rotelengdh må ransackas af herredshöfdingen på thetta settet, som är at på en wiss thid om året kallas tilhopa alla rotte mestare öfwer bönderne och af them förfares om theres roter och än fyllest äre, och hwij icke, Hwad nu hwar och en af them berettandes och bewisandes warder skal han til minnes teckna, och om rottorne förminskadde äre thå skal rotemestaren wetta giöra besked hwart han är wegen tagen som borte är.

Och på thet at thes wisare och richtigare må tilgå, thå synes rådeliget at han jemte rottemestarens berettelse och hörrer presternes witnesbyrd, thy thesse kunne best och fogeligest här om witna, alt förty at presterne bör ju wetta hwad sockne men the hafwa och hwem af them dör, föråldras, siucknar, och genom andre slicke medel sin koss kommer: ty ingen dör som icke blifwer ringht efter, hwilcket icke sker vthan prestens wetskap: ingen siucknar som icke presten beder förre, och ingen föråldras som han icke kienner (ther han någon thid älliest prest warit hafwer). Hwad them anlangar som flyttia wela, och ther igenom lengden förandra, efter på them måste meste flitten anwendes, althenstund thet som oftast sker så ingen ther af wet, therförre skal rotemestaren förplichtas sådant kirkehern strax at vppenbara ther någon bort dragen är vthur hans rote, och han måste thet anteckna och herredshöfdingen thet vppå thenna ransackningh tilkienna gifwa.

Älliest synes och nyttight at igenom en laga stadga må biudas bönderne och drenger at för än the vthaf socknen draga

»Men» att nu Presten här til förplichtas bör, och thet bäst göra kan synes af thesse orsaker som fölia.

Som är til thet första, At efter Presten allom skriftar som uti hans Sokn boendes äro; Så måste ju honom wara bekänd hvad »manspersoner i socknen» äro, och ju förty vtan besväring kunna antekna »them,» och lätteligen vtan förhinder vti sit kall, sådant Laghmannen och Öfversten tilkänne gifva på Vtskrifningz tinget.

Til thet andra. Fast än så händer at icke alla ginge til Skrift och woro derutinnan försumelige; Så bör dogh Presten gifva acht på theres lefverne och wandel som uti Soknerne boo och wistas. Ty måste han ju ock kenna them och wetta af them, såsom ock hålla register på them, at han them för mykinheet skull ej glömer, och således sitt kall icke tilfyllest gör vtan försumar. Och hvar sådant til äwentyrs af några Prester kunne skee, Så kunde thetta (at the genom Vtskrifningzordningen ther til förplichtes) vpwäckia them til meera flijt och acht på theras åhörare, Och kan såledhes intet skadha, at them sådan saak befales.

Til thet Tridhie; Så opbäre och Presterne af allom som uti församblingen äro, Ju åt minsto något, hwilket them ock kan gifva en rättelse, thenna saak thes bettre at kunna förrätta.

---

gå til presten hafwandes med sigh rottemestaren och af honnom begere at han thet anteckna wille, och således thenna ransackningen thes nogare wara må, och såsom thetta tiennar till richtighet, at hålla vthi herredet och icke så många som skee plegar sigh vndan döllia för skrifningen altså bör herredshöfdingarna, och wist et exemplar af förbemelte lenghd.»

Til thet Fierde: Kunna the som länge Prester warit hafva, bäst weta folksens ålder, och ther om wittnesbörd bära, at i thetta ingen må skee förnär.

Til thet Femte; Är eliest ock Christeligit at Presterne hielpa til, at vti allting må Sanningen warda widh macht hållen och synnerligen styrkt vti theres Sokner: Kunne sigh ock förty skäligen icke vrsächta, at them ju bör bära wittnesbörd i the saker som theres Sokner angår och Sanningen vppenbar göra.

Til thet Sjette: Äre the ock skyldige at lyda sijn Öfverheet, bådhe efter Gudz och werldzligh lagh, vti the saker som redhelige och icke moot Gudh äre: Äre för then skuld plichtige, när them befalt warder sådant at efterkomma och sigh ther efter rätta, fast än thet at Vtskrifningen icke är eller angår theres ämbete enskyldt. Och all then stund the således thet bäst kunne göra, och ther til plichtige synes: Warde the sigh icke kunna derföre vrsächta.

Tå nu såledhes, som sagdt är, Längderne äre öfverseedde, och hvadh förandring sigh befinner, vtletadh: Skole Laghmannen och Öfversten befale Häredzhöfdingen och Höfvidzmannen, at the ransaka om »och» alla som uti Längderne förmäles, äre tilstädes. Och tå skal Presten och Häredhsnämden wara ther hoos, och bära wittnesbörd, om them som borto äro, om the lagha förfall hafwe, eller thet skeer af trälsko. Och på thet at sådant thes skickeligare må gå til och vtletas: Tå skal Häredzhöfdingen ropa hvar och en fram för Laghmannen och Öfversten, widh sit namn efter Längden och tå skal i Längden inteknas til minnes, hvem borto är, och hwij han icke är tilstädes kommen, at Laghmannen kan sedhan ther öfver retta,

och efter Lagh och Stadgar döma: Skal och Lengden uti thenna actu warda rettat efter thet behåldna mantal, som då tilstädes fins, och the som borto äre ock anteknas samt deras vrsächtan eller brott. Men theres namn, som dödhe äre eller medh smittosamme siukdomar »och deslikest fel» äre besmittadhe, skole platt utelåtas »som om the döde wore», som framdeles wijdhere skal förmält warda *).

Thetta alt är nödhigt, förty, at härigenom beredes wegen til at kunna skifte folket thes bettre, och »ther jemte» kunna tå Laghmannen och Öfversten see hvilke lydhighe warit hafve, Ther oppå och ther strax tagha wittnesbörd och om sanningen vtleta, hvem lagha förfall hafver eller icke, På thet the ther vtöfver des wissere döma kunna. Til medh at Lengderne (hvar igenom man rättelse hafva skal på hwar och en mansperson, som uti Soknen boor, och ther igenom man wetta måste hwem skrifvas skal eller icke, och hvem för skrifning är frijat wården och för hvij) måge blifva thes richtigere, wissere och klarare författadhe.

Tå Ransakningen är såledhes skeedd och öfverstånden: Tå fölier thet Tridie som fordres vti Vtskrifningz settet, Nämligen, at Laghmannen och Öfversten late skifta folket, och synes best vti fyre delar: som äre,

Til thet Första; Late the ropa op them som äre frijedhe genom Frälsesmanna frijheet, Vnder hvilke äre theres enskildte tienere the ther i theres dagligha och årliga tienst äre, the som bo innan råå och rör hoos

*) Orden: »När iagh tilkenna gifwer om Settet them tilhopa at hålla som skrifne warda», hvilka finnas här tillagda, äro förmodligen af Gustaf Adolf sjelf öfverstrukna.

theres Sätegårdar ther the hålla afvel. Thetta behöfves för ty, at icke någon frälsesman må vndansticka någon för een ringa tienst skuld, som eliest icke är hans laghstadde hion, hvilket gemeenligen plägher skee medh löösgånde ämbetes folk, Såsom ock at ingen laghskrifwin Landzknecht må af them dold warda vndan Rijkesens tienst, antingen vnder theres tienstefolk, eller theres Ladhugårdz och frijheetz bönder. Vtan at Laghmannen och Öfversten må igenom thetta medhlet vtleta, hvilka Frelsesmän sigh til godha sijna frijheter rätt bruka eller ock misbruka, Cronon och Rijksens tienst til skadha. Hvar utöfver Laghmannen och Öfversten och skola efter lagha stadgar rätta när the sådan brist finna. Thesse skole i längderne inskrifvas, men icke i Rotor skrifwas, Alt förty the igenom adheligh wapentienst äre frijedhe. Ty för richtigheet skuld är godt at the lijkwäl i längden införas at man thes noghare kan i acht hafva hwadh folk i landet finnes.

Til thet Andra, Skole Prester, Fogder Länsmän medh theres hion framkallas så ock Nämningemän, och Ryttere och Knächtebefähl ther i häredhet medh theres hion, Och ibland them, skola the som utskrifva flijtigt ransaka om the ock allahanda folk til sigh samla, och them allenest någon tijdh hoos sigh hafva, På thet the frijes måtte för Vtskrifningen; Och tå fritt gifva them the laghstadt hafva, och the öfrigha låte inskrifvas bland the andre bönder ther af knechter skrifwas skola. Ty thet är wäl tilbörligit at thesse ofvanskrifne måghe njuta något bettre welkor, än the andre Soknemän, Altförty the mere omak hafve än de andre för theres ämbeter skuld. Dogh skole the

them ock i Längden införa lata, för richtigheet skuld, och för förandring skuld, när någhon af them sielf eller theres folk vtur samma tienst, som them frijar, sigh begofve.

Til thet Tridhie; Late the framkalla alla Siuttije års gubbar, samt alla them som hafva Konungzlige frijheetz breef och theres Personer allena gifva the frij: Dogh måste om ålderen noga ransakes, och ther til wittnesbörd wara: The andre skole förplichtas theres breef at framleggia och bewijsa, Och thetta therföre at een Siutije års gammal gubbe, intet gaghnar stoort bland almogen, och fast lijtet kan göra sijne Soknemän til gaghns. Så är ock tilbörligit, at the för hans skuld icke warde beswäredhe: Och bör ther om ransakas efter ålderen af anseende icke lätteligh kan skönias. Thet andra slaghet måste wist någhot hafva Rijket til nyttigheet förrättat eller eliest hafva något feel, allthenstund the sådana Konungzlige frijheetzbreef hafva: och måste sådant icke ryggias, Dogh förståendes så widt theres frijheetz breef förmäler. Andras frijbreef ehvadh namn the hafva kunna, skola ogillas. Thesse skole likawist och i Längderne införas, på thet at allt thes noghere och granneligare må i acht hafvas.

Och så til thet Fierde: Skole the lata sammanskrifva them som äre Vnder siine Siuttije år och öfver femton åhr, bådhe them som tilstädhes äro, så wäl som bårta, serdeles alla the som bör i Längden införas, som här efter förmälas skal. Och all then stund thesse mestedeels kunna bruka sigh vti fult arbete och göra skäl för fultagse män och dränger Då måste de ock i Skrifningztalet införas. Och thesse skipte

the sedan vti wisse rotar, så laghandes at hvar Rota hafver tije män. Här måste achtas, at icke uti en rota skrifwes allt bönder, och alt dränger, Vtan begge ibland, Ty eliest gowo thet willo och skrefves ofta bonde ther man dreng skrifva kunde, hvilket wore fögha nytta åt, Alt förty the som hafva warit sine äghne män och förestått bo och bohagh föga lust kunne hafva til krijgh. Thernäst måste the ordna för thesse en wiss Rotmästare, och gifva acht vpå at the sammanskrifva them som bo när hoos hvar andra, På thet at Rotmestaren må kunna göra beskeedh om them när så kräwes, efter som framdeles skal förmält warda. Sedhan skola the ock achta att the icke blanda frälset medh Skatt och Crono ihop vtan at hvart slaget måge skrifvas i sijne serdeles Rotar, altförty äliest skal man näppligen ställa alla tilfridz, vthan hvar som skrifwin warder skal tyckia thet honom är för när skedt, Och eliest måste thet och förthenskuld skee, efter frälsesbönder, icke skrifwes mere än hälften moot the andra efter Privilegierne. Thetta alt måste således gå til och skee före åt vthan för Tingstugun, På thet sädhan vti sielfve Vtskrifningen må thesse skickeligere och lättere fortfares, och på thet at allom må skee hvadh rett är.

Hwadh sätt man nu bruka måste at wedh Vtskrifningz Tinget mätte skickeligen tilgå (hwilket är thet Fierde som fordres uti Vtskrifningz sättet) thet wil iagh beskrifwa vthi Sex styckier:

Som är til thet Första: Så synes skickeligast wara, at Laghmannen och Öfversten gå efter Ransakningen och folkskiftandet in uti Tingstufwun, och settie sigh til Tingzbordet, Tagandes til sigh dijt in Häredz-

höfdingen och Höfwidzmannen, så ock Nämnden, Adelsmän Prester och Konungz fogdar och Knechte befählet som der tilstädhes äre för Witzord skuld, och inge flere, Och the andre som vptäknedhe äre vti Längden blifwa alle vtanföre stående. Hwilket nyttar ther til, at icke genom hwars mans tillåtelse, oskick och drögzmål må förorsakas, Ty ther någhen wore inlaten, skulle hwar trängias til, hwilket af sigh födde Trängzl, sårl och annat slijkt som hinder giorde uti framkallandet och skerskodhandet, hwilken til knecht skrifwas skulle, heller icke, kunne ock förskreckia Nämden och Presterna, at the icke dierfdes fritt seja Sanningen om thet theres wittnesbörd krafdes, fruchtandes thet til ondo at åtniuta, althenstund almogen thet hörde, hwilke sigh letteligen der öfver förargha.

Sedhan ock til thet Andra: Bör Häredzhöfdingen efter Längden som tå rättat är, ther om som förr är sagdt, ropa fram man för man, Af them först som Frälset tilhöra, Om them förspöria Laghmannen och Öfversten sigh, Och än ytterligere ransaka hoos the före[skrif]ne som uti Tingzstugun för wittnen tilstädze äro, Om the ock medh retta frijas kunna, Och ther om hvar i synnerheet, Ty them bör här, uti thet mäste möjeligit är sanningen vtleta, På thet at hwarken Frälset eller Cronon skeer förnär: Och hvilka the rättfarne finna, låta igenom gå och intet af them skrifwa.

Thernäst så procedera the äwen så medh Präster Fogder och Nämndens folk; dogh måste the then åtskildnat göre, at ther the hafwe mere folk, än the til theres tiensters och hemmans nödhtorft behöwa, vnder sigh taghit, at tå sådant icke bestås Cronan

och almoghen til förfång Hwilket Laghmannen och Öfversten skola vtspana, och them thet intet tilstädhja. När the äre framgångne, Tå kallar Häredzhöfdingen fram the ålderstigne och frijgifne, På thet at the måge gifva them androm et efterdöme til hörsamheet, Och thesse måge ther »thee» sina frijheetz breef, ther efter ock the som skriwa, sigh hålla och retta skola, och så latha them hvar i sin stadh gå sina färde.

Som nu desse frijheetzpersoner äre framgångne, Tå kallar Häredzhöfdingen fram them som uti rotor skrifne äro: Nämligen Rotemestaren först, och så the nye af hans Rota hwilke ägha ställa sigh fram för Tingzbordet bredhe widh hvarandra, Och tå skal han som Rotmestaren är, göra beskeedh för them som bådhe tilstädhes och borto äro af hans rota, hwadh lägenheet the hafva som tilstädhes äro, och hvadh förfall the hafva som borto äre, Och ther efter skal Laghmannen och Öfversten när the genom flere witnen thet förfare sant wara som Rotmästaren föregifver, döma efter then Ordning eller Lagh ther om göras kan, Åre och tå någre borto som dughlige woro til knechter, Tå skulle the för andra ther til taghas: På thet at alle thes flijtigere een annan gång måghe tilstädhes komma.

At nu thetta så til at efterkomma, nyttigt fins, Synes ther af, Thet måste ju best wara at döma om them som dughligast är, när man seer them alla som uti Rotar äre, för öghonen. Ty eliest at skrifva allenest efter andras säghn, gifver elackt krijgzfolk.

Rotmestarens berättelse om theres lägenheet synes nyttigh, På thet at man må hvars och eens wel-

kor och lägenheet bäst utleta, Ty then ene bonden weet bäst then andras lägenheet.

Så kan och theres saak (af hans berättelse förnimmes) som borto äre Om the sådant af trälsko, heller genom förfall förhindredhe, giordt hafva, hwar efter the som skriwa bäst kunna sigh rätta, huruledes the om honom döma skola. Åliest nyttar och Rotmästerens berättelse, som man således af honom kräwer, på tilstundande skrifningar: Ty tå han weet sigh wara plichtigh, at göra beskeedh om alla som i Rotan äre Tå warder han ock wäl efterfrågandes huru thet sigh medh hans Rotastalbrödher hafver; Och så sanningen i daghen kommandes.

När nu thesse äre framkomne, Tå äger Höfvidzmannen (til thet Tridie) wälia een af them, (eller så månge som uti Konungslige Utskrifningz fullmachten står) til Landzknecht. Året Frälsesbönder tå welie af twå rotor, så mykit som af en Crono eller Skatte. Hwilket wahl Höfwidzmannen bör göra, althenstund han i häredet wistes, och them mäst känner, såsom och lätteligh kan af sit gemeene befähle få förnimma theres modh, freighd och förmöghenheet, samt alt theres tilstånd, Och måste honom thet ock ware efterlatidt, för ty thet honom bör them uti farligheet fölia: Therföre är ock tilbörligit at han må hafva lof them at wälja ther uppå han sigh förlåta må. Dogh måste han hafva thetta i acht at han ingen welier som är vnder sit femtonde år och ingen som hafver vpfyllt sijna fem och fyretije år, Ty the som vnder fämton år äre, kunna icke göra skäl för sijn lön, och fylla lijkwäl op theres tienistetijdh Cronon vtan gaghn, Och the som uti fem och fyretije åhr hafve warit

bönder kunna aldrigh medh nytto til krijgzsaker brukas, förty Ordspråket sägher, at thet är ondt lära en gammal hund kura. Hwarföre. Höfvidzmannen ock sådana icke bör wälia.

Om thetta wal ägher Laghmannen och Öfversten (til thet Fierde) höra Häredzhöfdingens och the andras wittnesbörd hvadh hans läghenheet och welkor är, som således til knecht walder warder; granneligen i acht hafvandes vti hvadh mening thet af Höfvidzmannen skeer antingen at göra rätt, eller ock för någhot enskijldt som them emillan wara kan. Finna the honom nu dughse som Höfvidzmannen hafver waldt, Och at ther är intet annat betänkiande til, Tå skrifve honom in för knecht. Och ther något jäf finnes, Tå måge the befala Höfvidzmannen at wälja en annan; År tå then dughse, och intet hinder vthi hans wahl, Tå wari han knecht. Och måste ju så laghas at vtaf hwarie rota, ju åt minsto så månge som befalet är vtskrifvas. Ty Laghmannen och Öfversten måste i allo see på Almogens och Cronones bästa, Och förty ägha the döma om Höfvidzmannen wälier rätt, Och serdeles, efter ofta kan skee, at the på Munstringh för sigh laghligen leeght hafva, som tå åter wälies, hwilket woro orätt, Ty tå honom efterlatz läja, woro ther wist någhre orsaker til, Skulle han tå åter nu skrifvas, skedde honom förnär. Och therföre måste Laghmannen och Öfversten sådant vtleta, och hvar til sin ret förhielpa; Kunna och stundom hemmanen blifva ödhe, när theres hielp ifrån them skrifs, Ty moste Laghmannen och Öfversten ther på hafva acht at sådant må, mäst möjeligit är, vndwijkas: Och förty icke lätteligh latha vtskrifva

bonden sielf, och icke bonden och drängen tillijka: Dogh ther bredhe widh i acht hafva, at the icke mindre antal, än nödhigt är, och them befalet är, sammansambla vnder Fänikorne; Alltenstund Landsens Läghenheet ju måste förr ware betänkt, än the åstadh sendas. Och thesse som såledhes skrifne warda, skola blifwa knechter, så länge och in til thes the laghligen orlof bekomma på en frij Munsterplatz. Tå the nu såledhes hafwa gådt alla Rotar igenom och knechter waldt och vtskrifvit; »och således then lengden, »ther om för är saght, är genom thenne vtskrifningen »förandrat och the som för stogo blandt bönderne, nu »ähre skrefne til knechter»;

Så är (til thet Femte) af nödhen at om alt thetta, »som then gången giort och afsaght är,» vprättas »nya bonde rote» Längder, hwilket är then rätta Beredhelsen til at hålla Richtigheet, bådhe strax efter Skrifningen, och beredha wäghen til en Wissheet uti then nästkommandes »begynnelse: och är thetta thenn »lengden ther om Jagh sade, at [then] medh präster- »nes lengder Collationeras skulle. Hwilcken Jagh lag- »mannens heller häradzhöfdingens vtskrifnings lengdh »kallade vthi begynnelsen af ransakningen.» Och synes skickeligast at man beholler samma sedh medh »thenna» Längdeskrifningen som för är sagdt om Folkskiftningen; Nämnligen at man först lather antekna Adhelens Frijheetz bönder, man för man, namn för namn, På thet at när the komma utur theres tienst och frijheet, at the tå måge warda inskrifne bland Rotatalet, the andre Soknemännen til lijsa, och cronones folk til förökning. Thernäst på thet man må i acht hafva hvadh folk i förrådh är innan frijheten,

Hwar Adhelsmannen Sätesgården öfvergifver, och then medh bönder besätter All then stund tå bådhe Sätesgarden och thes omliggende bönder allenest bör räknas för slätte Frälses bönder, och så i rotetalet medh införas Och bör tå af them skrifwas som af andre Frälsesbönder.

Thernäst them som för theres tienster skuld är och bör wara förskonte som äre Prester, Fogdtar, Länsmän medh Nämden, Ryttere och Knechtebefähle, samt theres Tienistefolk Hwilke näst the förre skola införas, at icke thet ena må genom thet andra blandat warda. Ty thessas tienstefolk är wäl fritt, men dogh icke som Adelens, althenstund the måste wara så månge, som the skäligen tarfva, Och ther the meera hafwa vnder sigh slaghit, Tå äger thet Laghmannen och Öfversten vtletha, och the måste medh theres Censur tilfridz wara. Ålliest, måste ock theres Personer anteknas, Och ther så är at någhon ifrån sitt kall komme, tå niute ingen yterligere frijheet, än annan bonde, Och förty måste ock thesse man för man i Längden til minnes anteknas, Och wid hwart Skrifningz Ting efterfråghas, hvadh förandring infaller, at tå längderne efter lägenheeten må förandras.

Sedhan håller iagh för godt at man the gambla och frijgifna ock intekner: Och särdeles the som frijgifne äre, althenstund wäl kan hända, at the vnder tijden på wissa tijdher, heller för wissa orsaker skuld hafva bekommit then frijheet, Och när then tijdhen sedhan är vte, och the orsaker icke mere til theres frijheet finnas, Tå äga the icke heller samma frijheet längre åtniuta. Och förty måste sådant alt i Längden införas för wissheet skuld. Yterst lathe the an-

tekna Rotorna, begynnandes på Rotmestaren, Och så the otto bönder som öfverblefvo, sedhan knechten ther ifrå skrefs (heller och så många som uti hvar Rota behåldne blifva, när som the efter sijn befalnings lydelse så många af Rotan hafva skrifwidt som them bör) Och sättia så in knechtens namn til beslut at man må wetta för hvilken rota knechten skrifvin är, gifwandes Rotmästeren för bönderne en Zedel, at the ock måge wetta hwem skrifvin är, och sigh thes bettre förswara, om them någon orätt uti thetta wille tilfogha. Altförty, at såledhes ordenteligen kan sees hvadh rettwijsa Laghmannen och Öfversten hafwa brukat: Om någhon sigh öfver them hadhe til at beswära. Såsom ock, at icke någon må kunna förbytas eller selias som här til (ty werr) skeedt är: Och sedhan bönderne yterligere medh efterskrifningar måge beswäres Vtan at alt sådant om thet skeedde måtte kunna af thenna längden wettas, Och at man tå moot then sigh sådant fördristat hadhe, laghligen procedera kunde.

Och på thet the måghe thes richtigere wara, tå ägha the (til thet Sjette) som Vthskrifwa, vprätta fem Exemplar lijka lydhandes, af thesse Längder, försighlade och vnderskrefne af Laghmannen, Öfversten, Häredzhöfdingen och Höfvedhzmannen. Thet första lefreres in uti Rekningekammaren, På thet man ther må wetta altijdh richtigh beskeedh på hvadh krijgzfolk i Landet är, och at the sedhan ther efter kunna kräfia Rekenskap af Fogderna, huru höght sigh theres löhn belöper, at ther igenom ingen flärd må brukas. Såsom ock at uti tijdh och tijma må kunna beredhas hvadh thesse knechter til vppehälle behöfva.

Thet andra tagher Laghmannen til sigh såsom til en vnderrättelse, til at ther efter rätta sigh, på then näst tilstundande vtskrifning; Åliest ock, at han thes bettre åminnelse hafva må hvadh widh Vtskrifningz Tinget giordt och afsagdt »är,» Och ther någon antingen öfver honom sielf eller öfver någon annan klagadhe, vti thetta målet, thet han tå må kunna wetta sigh til at förswara: Och om andres saak thes görligere döma, och hvar och en uti sijn Laghsagu rätt skipa.

Öfversten annammer then Tridhie Längden: Alt för then skuld, at han antalet må wetta huru stoort thet är vnder hvar Fänika: Och på thet han må kunna see sit befähle på händerne, at the medh theres vnderhafvande folk rett och uprichteligen må vmgå, »som »framdeles widare skal til kienna gifwas,» *) Såsom ock at the icke sedhan Skrifningen skeedd är, någhon efterskrifning hålla, moot Skäl och godh Ordning, almogen til betungning, och eliest för the skäl skuld som om Laghmannen förr äre skrefne, Al then stund the lijka höght i saken interesserede äre.

Then fierde Längden tager Häredzhöfdingen, »för »efterföliande skiel skul,» Såsom »til thet första, efter »han är» en then ther uti Vtskrifningen interesserat är, »til thet andra, efter han är» then ther bör sökia Cronones och Almogens bästa, vti thet at han acht gifwer at ingen af Krijgzbefählet, »heller andra,» sigh vnderstår, thet som widh ofvanskrifne laghlige Vtskrifning skeedt är, til at förandra. »Och ther han någon

*) Följande rader äro i handskriften dels öfver- dels understrukna: och icke Cronen ther utinnan orätt göra, at the antingen för mutor skuld utur tiensten sleppa heller för sigh läja låta.

»besloge som med oret sigh något förretoge thå kan »han thet här af merckie och så wit honnom tilstår »sigh ther emot settia. Thil thet tridie» bör honom »och» hwart »år» widh sina Ting »ransacka» hwadh förandring sigh bland folket hafwer tildraghet Och therupå skal han godh beskeedh tagha, På thet, at han, när Vtskrifning åter framdeles hållas skal, må tå kunna Längdens förandring wäl weta, sambt hvadh tilstånd och antaal på folk i häredet fins, ther medh the Rotor, som på föregångne Skrifning rettadhes, och sedhan genom allahanda tilfälle kunna wara förandredhe, måge kunna fyllas, eller och sammanstickas och til medh nyja uprettas ther lägenheten kan ther til finnas, »hwilket retta fundamenthet är til en ret»wiss vtskrifningh.» *)

Och efter thet »lickwäl» will wara beswärligit allt allena at få wetta, Tå tyckes wara af nödhen at han brukar thetta Sättet och tager thesse til hielp. Som är först: at han befaler hvar bonde, som i Häredhe bo (heller ock at them af en Lagha stadhga sådant må befalas) At ingen flyttjer af Häredet medh mindre han tager sin rotmestare medh sigh och går til Soknepresten och låter tekna thet til minnes, hwart han flyttja will, Och förty sägher iagh, at han skal tagha Rotmestaren medh sigh, efter jagh will och rådheligast finner at Rotmestaren blifver tilsagd, at han uti allo thy som Vtskrifningen och thenna Längdens förandring wedhkommer skal hålla godh richtigheet, och wetta här om beskeedh, »så wit hans rota wed-

*) Nära en hel sida är här först rättad och sedan öfverkorsad. Det egenhändiga utkastet så väl till denna som följande tvenne sidor finnes bilagd i Litt. *A* f. 30.

»kommer.» Och är så han Häredzhöfdingens förste medh hielpare.

Sedhan måste Presten ock förplichtat wara, »så»dant att anteckna, och» hielpa »til att» hålla richtigheet härutinnan, vti »sin» Sokn, Efter han kan best, wissast och foghligast wetta at göra beskeedh hvart the tagha weghen. Ty när the som i Soknen bo och flytia wilia, förplichtas at gifwa honom tilkänna, när »the» thet göra wilia Så kan honom icke wara beswärligit sådant at antekna, Hvilken vtan dess borde wetta hvadh Soknemän han hafver.

Allthenstund ock Presten måste weta genom ringning och begrafning hvem döör, Tå är icke heller thet honom besvärligit at få wetta: Och kan förty ock låtha Häredzhöfdingen sådant wetta på Tinget.

Eliest måste och Presten weta at göra beskeedh på theres ålder som tilwexa, På thet at när the til sijna femton åhr komma at man them tå kan i Längden införa, och rotarne förstärkia, och hvar felas fylla, »och blifver så presten then andra medh hielparen.»

Laghläsaren som (efter then sedh nu är) hans dom hafver, måste ock wara plichtigh här om uti Häredhet förfara hvadh tilstånd är om thetta ärendet, och sedhan gifva sådant tilkenna, på the Ransakninger som Häredzhöfdingen hållandes warder.

Och kan så Häredzhöfdingen genom thesses hielp wäl komma vnder wedheret medh hvadh uti hans Häredhe skee kan. Och såsom jagh vti begynnelsen sadhe, Så skal han genom thetta medhlet, ther om ransaka och Längdens förandring rätta, och på Vtskrifningztinget godh beskeedh kunna göra Hvij Läng-

den sigh förandrat hafver, Och bör honom ock, icke allenast på sielfva Tinget wettat och gifva sådant tilkänna, Vtan han måste »til thet fierde och» hvart åhr wara förplichtat vti Decembris månat at lefrera sin Laghman wiss beskeedh, på alt thet som vti hans Härede skiedt är, bekräftat medh Prästernas wittnesbörd, At Laghmannen må ochså kunnigt wara, hvadh tilstånd hans Laghmans döme hafver, och at honom Vtskrifningen icke må så swår falla som förste gången, och för än thenne Ordningen kommer ibruk, Til äwentyrs skee kan. Såsom och »til thet sista,» Hwar honom til äwentyrs kunde wijtas »antingen at han »sielfwer, heller och at han Höfwidsmannen hade til»städt» någon orätt vti Vtskrifningen »at begå,» At han tå then wijtelsen må kunna ifrån sigh läggia, Bewijsandes »at han» sigh hafver rettat efter denna Längd, ther om nu sagdt är, »och hafwer så för thesse or»sacker skuld Häredhshöfdingen af nöden, at hafwa et »Exemplar af förbemelte lenghd.»

Thet Femte Exemplaret måste Höfwidzmannen hafva, på thet han må kunna fordra them vth som skrefne äro Och at ingen må fördrista sigh at tagha någhon uti förswar, Ty ther om måste göras en wiss Lagh, som om allt annat, therutinnan straffen skola specificeras, them som moot Ordningen, som uthi Vtskrifningen hålles, bryta: Och på thet sådana måghe sigh sedhan icke kunna endskylla, at the icke hafva wist thet then the förswara, hafwer waridt Laghskrifven, så måste Höfvidzmannen hafva Längden sigh til wittnesbörd. At ock ingen Höfvidzman sigh må kunna vrsechta, ther han besloges hafva giordt någhon orätt, J så måtto thet han icke wiste hvarutinnan han rett

eller orätt giorde: Ty thet kan han see af thenna Längden som honom wijser hvilka Soknemän som han hafver til at beställa medh eller icke.

Thetta förutan, kan ock Höfvidzmannen tå hafva acht på sijna knechter, ther han weet hvilke the äro, Och sålcdhes thes bättre hålla them tilhopa. Kan ock i medhler tijdh som ingen skrifning hålles, beskodha Längden och förfara om therutinnan är [ↄ: än] någhot feel warit hafver, och thet sådhan Laghmannen och Öfversten vppenbara på nästa Skrifning, På thet all ting thes mera må vtletas och så richtigt tilgå. Sennast kan ock Höfvidzmannen förfara (som han ock måste wara förplichtat at gifva ther acht vppå) huru och hvadh ändringar sigh vti Böndernas och Knechternes Rota Längder tildragha, At thes bettre beskeedh må hoos honom finnes, när han på Vtskrifningen eller eliest ther om sporder warder. Skal förty flijtigt latha fordra beskeedh af Häredzhöfdingen Presterna och andra på alle Häredzting, om hvadh tilstånd vti Häredet är vti thetta, Ther vpå sädhan hålla wissa register sigh til minnes när som honom så behöfves. Och synes migh så thetta Sättet och procedere wara gagneligast och bequämligast til at hålla, widh Vtskrifningen *)

»Hwad nu wedkommer huilcke och hurudanne the »skole wara theraf som skrifwas skall, Så ährre alle »ofrelses men som skatskyldige ärro och på lands-

*) Här slutar det först renskrifna exemplaret (Litt. *A)* och äfven det andra är så till vida afbrutet, att några sidor äro lemnade oskrifna. Vid aftryckningen af det följande är K. Gustaf Adolfs eget utkast följdt, med iakttagande af de rättelser, som finnas af Konungens egen hand i det renskrifna exemplaret. (Litt. *C.)*

»bygden bo, ther vnder begrepne, doch vndan tagandes »them som igenom sine tiänster och ålder warda friat, »om hwilcke för åhr saght. Men efterty at Jagh icke »bequemligh kunde alt vthi sättet til at vtskrifwa, »vtryckia: thå synes nödight thet på thetta ställe »at giöra.

»Och måste först ifrån vtskrifninghs tinget vthe- »lyckias alle siucke af smittesam sot, alla krymplingar »som så farne ärro at the hemman icke förrestå kunna »och alle the som af wederstyggelige siuckdommar »plågade åhro, som är lickmatck, krefwitta och the aff »thet slechte, häller rasande och fallande sots siuke »menniskior, altförty thet första slaget efter sielfwa »Gudz och werdzligh lagh icke börra bland menniskiors »vmgenge lidas: Thet andre slaget är odugse och obe- »quembt, ty måste the til knechter ej skrifwes, men »ther the så före äro at the hemman förrestå kunna »skal man them vthur mantalslengden icke vthe låtta. »Thet tridie slaget åhr afskyliget och föllier stor sweda »och werck medh, så at en sådan icke kan stort mehra »gangna werlden, åhr förty och best at man sådana »vthur thetta tinget vthelåter. The rasande och fal- »lande sotten hafwa kunne wäl vndertijden wara fhrij, »doch åhre the best vthelåttne och här ifrån skilde, »thy ther theres siuckdom them på kumme sedan the til »knechter skrefwes och til efwentyrs på tugh wore, »hade man af them inthet annat åhn beswär och hin- »der. Åhr förthenskuld best at the som medh så- »danna swaghether beleggias, icke til knechter skrif- »was och så wit vthur mantals lengden vthlåtas, som »the odugse äro hemman at förrestå och ärre thesse

»the (af the skatskyllige) som man skal hafwa försyn »förre till at vtskrifwa.

»Men hwilcke the egentligen skole ware som »skrifwas skole, ther til ähre tweggia honda slagz per»soner lickast, nemliggen vnge bonde sönner och löss»drifwande embetsfolck som icke äre medh ofwan »skrefne fell besmittade, och förmögenhet hafwa. Vnge »bondesönner, segger Jagh, migh best synes ther til »tiäna, förty at the som hafwa sinne föräldrar och »hemwist the rymma icke så letteligen bort, som an»dre, the ther landet omkringh strycka, och långht »ifrå sine föräldra bort löppa, hwilcke så snart the »warda skrefne sticka the sigh vndan, och ähr thå »fennickan inthet förbettrat af vhtskrifningen: och »måste så almogen åter på nyt besweras, heller fen»nickans mantal swagare åhn ordningen medhgifwer »warda, hwilcket (när man sådana skrifwer) förrekom»mas kan. Thernest seger Jagh vnge bonde sönner, »af then orsack at ju yngre the komma thil krigs»mans embete ju bettre läta the sigh lära och wennia »wed the styckier som en krigsman tilhöra *). Och »ther jemte är och theres tienste tidh thes lenger, och »således kan fennickan och kronan hafwa af them som »skrefna warda, thes lenger tienst och större nytta: »allmogen är och thermed tient, ty ju lenger fennickian »åhr wed sitt fulle thal thes lenger kunna the wara »fri för nya utskrifningar. Jagh sade och the som för»mögenhet hafwa. Thet therförre, at alla the som sin »förmågo hafwa och vthan nöd och torftighet, vpfödas, »mestedels större modh hafwa, än the som vthi nöd

*) Egenhändigt tillägg i kanten af copian: »Vegetius. Li 1. cap. 4».

»och förtryck af vngdommen wennias hwar och en at »fruchta, och en krigsman mest behöfwer modh och »thet sinne at han sigh låtter tyckia, Ja och ther »om beflittar at han må wara androm licker, och at »han af sin lickom, sigh icke låter förtryckia, och för- »achta. Såsom och inthet fruchtar och högre redes än »ett ont rychte och et för achttat nampn. Hwilket the »som fattige ähre, icke så kunne giöre, althenstundh »at the ärre wane til at lida hwad man om them se- »ger, och wed hwad nampn man them kallar. Älliest »och kunde thet gifwa sielfwa knechterne hos almogen »it bettre ansehende, när the wore the förnemste sockne- »mens sönner, och warder så knechttiensten icke (som »här til skiet ähr) af allom hatat och förachtat. Thetta »för vthan så ärre och thesse bettre ther wed när »them gifwes hem lof. Ty the ther föräldrar hafwa »som wed förmögenhet ähre hielpa sine barn och skyld- »men gierna, och älliest hafwa the och sielfwa råd »sigh at föda, hwar igenom theras årlige lön kan them »thes lenger til reckia, och the bettre behulpne blifwa. »Ther twert om igen the fattiga meste dels måste ätta »bettel brödet, heller och hoss bönderna förtiäna sigh »födan, medh ahrbetande, och trällande, och warder »them ofta surare hemma ähn borta, hwilcket af sigh »föder en leda wedh tiensten, och skremmer andra, »sigh ther til at brucka låta. Älliest lider man ock »icke så stor skada, ther af när man skrifwer förmögne »bonde sönner, ty hemmanen warde icke så snart »ödhe: althenstund ther förmögenhet ähr ther sehr »han som såhnen mister sigh fuller om, om någon »annan hielp, hafwandes rådh leye drengh åt hålla, »men then som fattigh ähr när han mister then hon-

»nom plichtigh åhr at tiäna som sånnen, så hafwer »han och icke rådh en annan at leija, och blifwer så »then jordh esom oftast ödhe som han besitter hwilc»ket föder af sacknat af sigh: och tiänar förthy best »at the rickeste bonde drengiar vtskrifwas.

»Thet andre slaghs partijet som Jagh sade warra »tienligest til at vtskrifwas, war lösdrifwande embets »folck, som förmågo hafwa. Ty thesse åhre meste »dels bonde sönner: som af lathet och sielfswold icke »hafwa haft lust til bonda arbete, och förty handwerk »lärt thermedh the sin födo lättare och med mindre »mödo winna kunne. Och åhro the förthenskul be»quemlige til knechte tiensten efter om them ärre »samme skiel som om the ricke bonde sönner för åhr »saght. Thernest så hafwe the och öfwer thetta then »bequämlighet at när the hem förlåfwas thå hielper »them theras arbethe sigh thes rickeligare at föda, och »sin näringh hafwa, hwilket är en god thingh, ty torf»tighet förtager modet, men then sin näringh hafwer »vthi honom wexer hiertat, en egenskap som en krigs»man åhr måst af nöden. På tugh blifwa och the »som embete kunne stedse nyttige, ty ehwad hand»werk thet och är så kan thet ju vnderthiden behöf»wass, alt förthenskuld at et krigsläger åhr licht et »husshåld vthi allo så när som plöija och såå. Men »här hoss måste granneligen i acht hafwas, at man »icke skrifwer thesse embetsmen vthan åtskilnat. Ty »först måste the wara bonde sönner, vthi thet herede »som fennickan åhr, äller ther gifta, på thet at fen»nickan må blifwa til samman och at icke the ther »vnder lyda, måge hafwa skiäl, sigh afhendes at be»gifwa, så at höfwitzmannen icke kan hafwa acht på

»them, och således beswerlighit hafwa, til wissa sin »fennickes starckhet at wetta, och ther om reckenskap »giörra när thet krefijes. Thernest moste the och »wara förmögna: ty betlare och landstrykiare giöra »krigsvolcket wederstyggelige, och skemma thet ädle »ståndet vht, som doch älliest vthi alla thid ähr wor- »det hollet, af alla nationer vthi tilbörligh wördningh. »År och en orsack bland andre at wåre swenske knech- »tar hafwa här til daghs warit förachtade, at man »hafwer mestedels genom knechte tiensten skrembt »bondedrengiar, landstryckiare och andre slicke, til at »gifwa sigh vthi wissa tiänster, ty ther slicka twingas »til knechte tiensten, ther lyster ingen, som sigh, än »the, förmehr holler, hoss them instella, och med så- »danne i stalbroderskap at lefwa. Thetta förvthan, så »ärre slicke gement tiufwar häller och andre ogerninghs- »men, och ändoch thet kan wara dolt, hwilcke sedan »när the sigh mena wara af myckenheten skylda rätta »ahn allahanda bofwe stycker, såsom och andre medh »sigh locka misshandel at bedrifwa, ther igenom stort »obestånd sigh esom oftast kan förorsacka, så på thet »sådant må vndwickas måste man wellia them som »något hafwa och äga, ty the begå icke lät något så- »dant, fruchtandes at the ther igenom kunde mista, »thet the medh ähran hafwa sammandragit.

»Thesse ähre the tu slaghs men som Jagh för »nyttigest ansihr til krigs men at wellia, och serdeles »i acht hafwandes theres förmögenhet som the hafwa, »för försckrefne skiel skuld. Men jemte thenna är »mycket högre af nöden at man hafwer i acht, thet »the man wellier icke måge warre the, som någon »oredlighet kan wara tildömbt, och på them någon

»misgerningh åhr lagligen hembds [!] med ewigh skam »och oärha. Ty althenstund thesse börre bortkastas »vthur menniskligit vmgenge: tå bör man och mycket »mindre taga them in vthi krigswesendet, ther billicht »åhran bör wara then högste eggelsen til at tåla thet »margge ommack som thet ståndet medh sigh hafwer. »Jagh wil förtiga huru afskyliget thet åhr med them »omgås för andre krigsmen, som sigh wetta af androm »therförre blifwa förachtade och förwitte at the moste »wara medh slicke i stalbroderskap: älliest skal och »ingen befälhafwande som åhran kiär hafwer wela hafwa »medh sådanne til at bestella häller öfwer them at »biuda. Til beslut så är och til at befruchta at så»dane lätteligh åter något argt anretta, ther af hela »fältleger kunna taga skada, althenstundh at then icke »letteligh något ondt försackar, til at giöra, som en »resa har bittit hufwude af skammen: och then sigh »af blygdh icke leter holla i huden fruchtar neppe»ligen andre straf: Börre förthenskuld wår lagman, »öfwerste, häredshöffdinge och höfwedsman, som vt»skrifningen i werije hafwe grant hafwa i acht at the »ther vppå sehe, at sådanne men må wellias och vt»skrifwas, som icke letteligen för theres lilla förmö»genhet skuld förlöppa: för fattigdom skuld modstulna »åhro: och för oredlighet skuld ingen försyn bera noget »skelmstycke til at begå, och at andre krigsmen af »theres vmgenge ingen blyghd hafwa måge. Och warre »så thetta saght om the personer som wellias skola.

»Såsom Jagh nu hafwer så got och wäl som Jagh »hafwer kunnat, beskrifwit, hwad som vthi sielfwa vt»skrifningen är wärdt til at achta, så är och icke min»dre af nöden, at gifwa tilkienna sett och medel huru-

»ledes, the som således, genom vtskrifningen samblas »måge kunna tilhoppa hollas. Thy ther fins ey större »konst i allo, än beholla thet som förwerwat ähr.

»Huru the nu skole hollas tilhoppa som skrifne »ähro: hwilkett Jagh sade wara thet fierde stycket »vthi vtskrifningen: Synnes bäst kunna til kienna gif- »was i thesse 7 efterfölliande stycken*)

»Till thet Första, thet the som skrifwa vth, bera »omsorgh therom. Till thet andra thet them som skrifwas »til knechter gifwes en wiss steddie penningh. Til thet »tridie, at them gifs tilkienna hwad straff them förrestår »genom krigs-articklernes vplesande. Til thet fierde at »ingen tilstås någon knecht at förlåfwa heller förbyta, »vthaf tiensten, vthan lagligen. Til thet femte at the »som vtskrifwas förplichtas genom edh inthet at rym- »ma. Til thet siette huru och på hwad set hwar och »en af them skall bere sigh åt, när någon knecht för- »rymmer, häller vndan döllies. Til thet siunde at »man tilkiena gifwer huru här om bör giöras beskedh »och huru offta och för hwem.

»Hwad nu thet första wedkommer, at the äga »bära omsorgh ther om, som skrifwit hafwa, at knech- »terne som the skrifwa måge wara tilstedes: synes här »vthaf at efter thet sigh icke annars wäl kan skicka »ähn att här om måste warra en god och noga vp- »sicht, efter thet älliest lithet warder gangna, och ric- »ket ringa tiänst hafwa af slicke vtskrifningar hwar »ingen vpsicht skulle warra at the som således skrif- »was måge blifwa tilstedes, och icke antingen sielfwa

*) Ordningen för dessa punkter är i det renskrifna exemplaret förändrad medelst siffror, som K. Gustaf Adolf sjelf tillskrifvit i kanten.

»förlöppa, häller sigh vndandöllia, häller och af an-»drom warda förswarada, i tienst tagna och således »särdragna, hwar igenom thå när omtrenger åtter lan-»det moste med folckskrifningen warda betungat. Ty »fast om än knechthöfwidsmannen thetta kunde be-»falas: Så ärro doch the ey alle lickagode: och siel-»lan (efter the ey mhera än men äro) finner man »them aldeles vthan lyte; ty then ena sticker til ef-»wentyrs vnder med sina knechter för mutor och girig-»het skuld, then andra låter af oachtsamhet gå sac-»kerne hure the willa, tycker omacksambt ther efter »at frega, ransacka, och mot them som bryta lagligen »at fulföllia. Then tridie fruchtar för ogunst, och tör »icke förtörna them som sigh vnderstå här vthinnan »något til at bryta, söckia så at vndfly andres hat, »och lätta så liggia thet theres kal tilhörer. Then fierde »giör af owettenhet sit kal ey fyllest och fast än han »god willia hafwer så recker doch förståndet icke len-»gere til, och sker doch lickwel skada, och cronon ta-»ger ther af afsacknat, och kan för thesse fehl skuld »som äro girughet, lathet, redoga, och oförstånd, som »menniskiom mestedels widhenger, thenna vpsicht, ther »regementet ligger så stor macht vpå, enom icke om-»betros, och serdeles i thenna thid som fehlen äro »vthi thenna sack så högt inritna. Therförre och al-»thenstund at ther ligger högh macht vppå at vthi »thetta må wara god vpsicht, och ingen annan sådant »fogeligen kan befalas som icke hafwer myndighet, til »at stella bötter på thet som fattas och brytas kan, »Then ther och kan hafwa laga macht at dömma om »the bråtzliges sack, och hielpa then ther klagar til »retta, hwilcken och icke egentligh wetskap hafwer

»huru thet sigh har medh knechteskrifningen och om »vthi thetta tilhopa hollande sker ret heller oret, och »således ingen grund hafwa kan något got at vtretta:

»Thå synes klart at thesse som vtskrifningen »förrestå, thetta måste giöra, efter alt vthi them til- »sammans kommer som vthi thetta fallet krefwes, ty »thesse äro fyra men, och hwad brister i then ene »finnas, thet förandrar then andres fulckommenhet. »Hafwa och hwar vthi sit kal myndighet nock, fehl »och brister (som af androm kunne införas vthi thetta »vtskrifninghs werck) at bota. Lagen och krigsretten »gifwer och hwar vthi sin stad macht, the brotslige »til straf at dömma och klaganden til sin ret at hielpa »vthi thetta fallet så wäl som andre. Hafwa och när »the skrifningen på thetta förreskrefne settet förreståt »hafwa vthan al twijwel en noga wetskap om alt thet »som ther tilhörer: för hwij setter Jagh them och til »vpsynesmen vthi thetta ärrendet *).

*) Här slutar det renskrifna och är der sedan af K. Gustaf Adolf sjelf en ny fortsättning tillskrifven, hvaremot slutet af det ursprungliga utkastet (Litt. *B*) lyder sålunda:

»Men på thet at the måge rät och tilbörligen förrestå hwad »them i så måta åligger må hwar vthi sit kal hafwa thetta i »acht och kan lagmannen på thetta settet giöra sit kal tilfyllest »vthi thenna sack.

»1) at han hafwer en flitigh vpsicht på härredzhöfdin- »gerne at the icke försummeligen förestå sine kal, vthan at han »kräfwer aff them wiss vnderrettelse nogore gongor om århet, »hwad för förandringh sigh tildrage efter vtskrifninghen, och af »hwad orsack the sit vrsprungh drage, antingen genom döds »fal, vtmönstringh, rymmande, vndandölliande häller knecht be- »fäles otro: och på hwad sät förbemelte härredshöfdingh hafwer »giordt sin flit sådant alt at få wetta, och huru hau ther om »hafwer dömbt, och huru sådant är af härredshöfdingen them »til kienna gifwit som macht hafwa dommen at executera.

»2) Ther nu lagmannen finner här vthinnan fhellat wara »af herredshöfdingen tå bör honnom tilse och laglige medel

»Och på thet hwar och en af them må wetta sit »rettesnöre och icke falla then andra i hånda wercket, »thå är thil thet siette af nöden at beskrifwa hwad »hwar och en af them bör sigh förre taga när någon »knecht förrymer och förty skifter Jagh them först »vthi Sacksöckiare och Dommare. Sacksöckiare kallar »Jagh krigs befelet, Domare lagmannen och herredz-

»(hwilcke i krigs-articklarne beskrifwas måste) brucka, at på »sådant må bötter stelt warda, och kan lagmannen best och »fogligast sådant låta vtleta af sin vnderlagman, hwad här uth- »innan rett häller oret skier i hans lagmansdömme.

»3) Thernest bör honom och med sin authoritet och myn- »dighet hielpa häreds höfdingen til retta mot them som sigh »icke (kan ske) willa efter theras dom retta, och så wit honnom »möijeligit är i alle retwisa sacker som thetta angå (särdeles »och i synderhet) stå herredshöfdingarna bij, och laga att the »förökha theres ansehende hoss them som theras dom vnder- »kastade ähre, både ther efter något straf at lida, häller och »ther efter plichtige at rette.

»4) Älliest bör honnom och förhielpa höfwitsmennen til »retta mot härredshöfdingerne hwar the them icke til rätte »hielpa, när the hafwa at klaga på någon af sine knechtar, som »sig antingen sielf vndandöllier, häller af androm vndandöllia »låter, häller och at så kan henda at herreds höfdingen sielf »kan hafwa dult någon knecht vndan, och således höfwitsman- »nen med fogh och vthan partieskets mistancka inthet kan »komma för härredshöfdingens dom, thå seger Jagh måste lag- »mannen hielpa höfwedsmannen til retta och stemma then ther »skyldigh ähr sambt med åckeraren för sigh och tå lagligen »och krighsretten som här om giörras kan lickmethigh ther om »dömma och sådan sin dom, them som på konnungens wegnar »dommar fulföllia skole, vthi thet landskappet, til fulfölliande »öfwerantwarda.

»5) Lagmannen bör och hwart år på alt mantalet lefwe- »rera in wissa lengder, både om knechtar och bönder vthi sit »lagmansdöme, vthi reckningekammaren, efter then besked som »som han årligen af sine herredzhöfdingar bekommer, men »hwar gångh han antingen laga lagmans tingh holler, heller »och vtskrifninghs tingh, tå bör honom en rettat och wis lengd »inlefwerera, alt för ty han tå sielfwer ther öfwer ähr, och sielf- »wer ther om ransacka bör.»

»höfdingen. Thesse hafwa at achta tu tingh nemligen »huru the sigh skole förhåla när knechterne äre hemme »äller på tugh. När the nu äre hemma: tå är blandt »krigsbefelet höfwedsmanen then förste sacksöckiare. »Thena bör förnemligast hafwa acht at knechterne »blifwa til stedes, ty han hafwer inthet högre at skiöta »än thetta och thet är hans retta kal alt medan han »hema ähr. Hafwer och vnderbefäl som altiidh kunna »gifwa honnom thet tilckienna om någen knecht vndan »döllies. Och så snart höfwedsmannen kan beslå nå- »gon knecht som vthi lengden (ther om för är saght) »står inskrefwen antingen willa rymma, häller af någen »tages vthi förswar thå skal höfwedsmannen på tinget »som thå nermest efter warder hållet, ther öfwer för »häredshöfdingen klaga, och sacken mot knechten så »wäl som mot then honnom förswarar drifwa, och them »lagligen ther til binda: at han som en lagskrifwin »knecht är hafwer welat rymma äller och at then ho- »nom förswarar, sigh emot vtskrifnings lengden förgripit »hafwer. Winner thå herredshöfwedzmannen thå hafwi »han macht öfwer knechten at grippan och honnom »åtter vnder fanan settie, häller och i hechte föra, så »lenge och til thes om hans sack warder efter häreds- »doms lydelse exequerat. Fins och sack medh honnom »som knechten hafwer taget vthi förswar, thå execu- »tera hin dommen som vthi alla andra lands sacker »laggeligh executor är, hwilcken af hereds höfweds- »mannen ther om skal åtwaras. At nu höfweds man- »nen skal plichtigh wara, för tinget sådan sack at an- »gifwa och vtföra, och icke för någon execution på »någon knecht (så lenge han hemma är) begynna, »blifwer bewisligit här vthaf. Först at efter thet obil-

»light är vthi alla lagelige processer, thet en man skal »warra både sacksöckare och dommare, och tilförrende »bewist är, at höfwedsmannen billicht är then retta »lagföraren, therförre är vppenbart at han icke skal »och må wara dommare. Men (måtte någon seija) »hwij skal man icke så gierna transferera thenna sack »til krigsretten, efter thet angår krigs folcket, ther »höfwedsmannen äfwen så wäl som för tinget kan wara »sacksöckiare, och andra höfwedsmen med öfwersten »kunne wara dommare. Ther til kan med god skiäl »swaras, och till thet andra förregifwas, thet osäckert »är at giöra förandringar på landsens seder, och efter »thet, att allom som på landsbygden bo, tinget af la»gen och gammul sedwana är ordnat til retta domstol »ty hafwer och Jagh haft betenckiande then på thetta »stelle att förandra, på thet at icke någon åtskillia »må wara bland herreds boarr, och således ingen wetta »sigh at retta för hwem han skyldigh är at swara. »Älliest och till thet tredie sker sellan något vthi »thetta fal at icke någon af landsmennen ther vthi »medbrotsligh finnes: nu om så wore at knechten sy»nes wara skyldigh för krigsrådet at swara, så synes »doch olicht at en landsman skulle dragas från sin »retta domstol och tingsplats och vnder krigsrådet. »Skal för then skuld ingen med skiäl reprehendera och »lasta thetta, som Jagh om tingsförandet saght hafwer. »Ytterligare på thet at icke någon må segia efter thet »at tu wilt inthet förandra vthi lagelige och sedwan»lige processen, hwij tillåter tu tå höfwedsmannen an»grippandet, heller apprehensionen? Thet giör Jagh »för tre särdeles orsacker skuldh. Först althenstund »höfwedsmannen är hans befalninghsman, och bör giöra

»reda hwart han som knechten är, hafwer taget wegen, »ty ärret ju och af nöden at han låter fengslan, och »anhollan, på thet han sådan rede thes betre må giöra »kunna. Til thet andra, så kan han ther igenom och »hafwa thes mhera myndighet hoss sina vnderhafwande »knechter Förty ther honnom och thet skulle förtagas »wore han inthet bettre än en fåfeng til siare, och »för honnom wåre ingen redsel häller försyn, hwilket »sigh icke wäl wille skicka, efter thet at hörsamhet »och ansehende bör en knechthöfwedsman förnemligen »hafwa hos sine knechter, ty ther han ey är kan sellan »något gott krighs regemente hollas. Till thet tridie »ärret och ther förre af nöden, at han brotslige knech-»tar (och serdeles i thetta fal) i sin förwaringh hafwer, »på thet han them åter må kunna vnder fennicken »stella, ther the medh äran och lifwet slippa, ty thet »kan wäl ofta henda, at the icke altidh thil thet hög-»sta straffade warda, och är således thetta then första »sacksökiaren, och hans plicht, med sambt de orsacker, »som mig beweckat hafwa thenna proces at holla. Men »ther nu höfwedsmannen icke skiede strax ret för »tinget: tå skal han sedan han lagligen vnder lagh-»mannen wadt hafwer gifwa thet then som mehra för-»må tilkienna; såsom är landzens öfwerste, hwilken är »then andre sacksökiare. Och när han förnimmer at »härredshöfdingen icke hafwer welat giordt höfweds-»mannen ret, thå bör han stå honnom bij och hielpa »befordra retten: såsom och lagmannen sådant til-»kienna gifwa och så laga at ther herreds höfdingen »oret dömt hafwer at thet må genom lagmansens dom »bruttit warda och återgå, och thetta therförre, at »efterty lagen ordnar lagmannen till dommare öfwer

»herreds höfdinge dommar, och wil ther igenom holla »then vnderretten genom öfwerretten i huden, och i »sådan sicht, at icke någon orät sigh må insnicka, som »älliest til äfwentyrs wäl skiede, så lätter och jagh i »thetta krigsfolcks sammanhollande migh ther medh »nöija, at thet wed then proces blifwa må, doch för»behållit lagligit wad vnder hofrätten, hwar sacken »älliest thes wärd är: hwarest och öfwersten sacken »äger drifwa, både mot lagman och härredshöfdinge, »ty honom bör som en krigsman draga nitälskan, at »icke krigsordningen må varda förslögat och nederlaght, »vthan heller skerpt och wed macht hollen. Thernäst, »såsom öfwersten bör hafwa (som en öfwerste) inse»hende at icke knechterne förlöpa och hans regemente »förswaga, och ther thet sker, lagligen thet hielpa straffa, »altså bör honnom och såsom en retwiss man hafwa »noga acht på höfwedsmen och befäl at the icke ola»geligen förfara med theras knechttar och them icke »vnder någon räts skien, al oret tilfoga och ther nå»gon knecht warder af härreds höfdingen lageligen frij »saght och öfwersten thet kan pröfwa lageligen och ret »wara, ther med omgånget, tå är han förplichtat sam»ma knecht handthafwa och förswara mot höfweds»mansens wåldh, och tilsij at then fattige och swage »af then som mhera förmå icke någon oret weder»fares.

»Älliest är och thil thetta wårt krighsfolcks til »hoppahållande, höggeligen af nöden, at gran vpsicht »holles at iche sielfwa höfweds mannen någon knecht »vndan döllier, häller hemligen försellier, såsom ty wer »som oftast skie plegar och är thenna vpsicht öfwer-

»stens retta kal alt medan han hemma är, och ther »han sådant förnimmer skal han samma höfwedsman »först til tinget och för heredshöfdingen stemma, och »ther om sacken låta ransacka, och hwad sant är vt- »leta, och ther han förnimmer at sacken i sigh klar »och then anklagade öfwertygat är, thå äger han ther »alla witnesbyrder försegla låta med hereds merckie »och then skyllige inför krigsretten ancklaga låta, och »dom öfwer honnom fälla efter krighsarticklarnas ly- »delse: och then så wit fulföllia som han efter krigs- »articklarnar fulmechtigh är. Til thetta ofwan skrefne «således at stadga drifwa migh åtskillige skiäl, som til »thet första, efter thet at vthi thetta krigsfolcks sam- »man hollande höfwedsmannen then är, som nogast »och best kan hafwa vpsyn med knechterne, therförre »warder han och mest frestat med skeincker och mu- »tor, hwilcke monga höfweds men så widt förblindat »hafwa, at the bort glömmandes sin ähra och trohet, »hafwa sielfwe sehet genom finger med knechterne, at »the sigh vndandålt hafwe, och således richsens tienst »och sine fenicker förswagat. Hwarförre hafwer Jagh »icke welat thenne punckt förbigå som then ther til »mit vpsåt, och knechternes tilhopahållande mechtigh »nytta skaffar.

»Thil thet andra, at thet är öfwerstens retta kal »synes ther vthaf, at honnom öfwerste vpsichten befa- »lat är thet konnungen och kronon må af hans rege- »mente ske then thiänest, såsom ther af mest skie »kan: hwilcket ju icke skiede hwar kneckte höfweds- »men för slem winningh skuld skulle få låf at sleppa »vthaf tiänsten hwilcken knecht them lyste, therförre »föllier, at öfwersten som sådan vpsicht befalat är, ju

»måste wara then som sacken mott höfwedsmannen »drifwa skal.

»Til thet tridie, hwad processen wed kommer som »jagh här vthinnan wil hollen hafwa: ther til är jagh »bewecht ther vthaf, at man må först wed hereds tingh »hörra och ransacka hwad sanningen är; ty ther kan »man af them som boo, ther sacken sigh til draget »hafwer, förfara huruledes thet sigh thermed hafwer, »på thet at krighsretten thes better vnderrettat må »rätwiseligen och efter articlarna censera och dömma.

»Till thet fierde. Så är och wäl möyeligit at nå»gon måte spörria hwij jagh icke så gerna strax lette »dömma vthi sacken för tinget, efter hon ther ran»sackas skal. Ther til gifwer jag thenna orsacken, at »althenstund thenna sack måtte til effwentyrs angå »höfwedsmansens lif, lefwerne heller åra, och the som »höfwedsmans embete beklede antingen äre nu meste»dels adelsmen heller them licke, och thet mot ade»ligh frihet streffwer, at nembden then til lif häller »åhro dömma skulle, therförre hafwer jagh och wellat »migh ther efter foga och them för sine wederlickar »rett at komma efterlåta, och thet förthenskuld på »thetta stelle, således infört. Och äre thesse således »sacksöckiarenar i thett siette stycket vthi thetta wårt »krighsfolcks tilhopahollandet. Nu föllia domarenar.

»Hwad nu thesse dommare wedkommer, och hwad »theras embete är alt medan knechterne hemma äro, »synes best kunna åtskillies, när man beschrifwer huru »wit the äre skyldige at dömma mellom knechterne »och höfwedsmannen, och mellom bönder och höfweds»mennen, så och mellom them som knechter vndan »döllia, som kunna wara af alla handa stånd sambt

»och huru wit the skole förplichtas att hafwa vpsehende »med knechthöfwedsmannen at han giör sit kal til- »fyllest, och med flit.

»Thetta nu således til at vtryckia, är nödight, at »man thesse domare efwenså wäl hwar för sigh ansihr »och serskilt öfwer weger theras plicht, som the förres. »Och althenstund häreds höfdingen är then som best »kan få wetta hwad vthi herede sker, efter thet icke »så widlöftight är som laghmans dömmen: Therförre »är och nödight at han theste flitigare och nogare vp- »syn hafwer med knechternes tilhoppa hållande: och »efter ty at honnom thilhörer then första ransackningh »vthi alle mål, som på landsbygden för retta komma, »therför wil Jagh och på honnom först begynna och »huru han sigh i förbemelte stycker förhålla skal här »anteckna.

»När nu til första så kan henda at höfweds man- »nen kommer in för härreds höfdingen och sigh bec- »klagar at någon knecht är förrymbdt ifrå hans fen- »nicke, thå skal herreds höfdingen så wäl om thetta »som om alla andra mål ransacka, dömma och ret »skippa, efter lagens och krighs articklarnars lydelse. »Ty efter lagen thå är then strafwerdigh som rymmer »konnungens baner och så fierran mehre efter krighs »articlarnar. Och til förrende är bewist, at sigh best »skickar thet thetta målet för herreds tinget bör slitas, »therförre må ingen härreds höfdinge thenna sack »från sigh skiuta, vthan knechtten som ancklagat är »antingen frija häller fälla, efter som det vthi ran- »sackningen befunnit ähr, och såsom han är skyldigh »at dömma then bråtslige till straf och then oskyllige »frij, så måste han och granneligen tilse, thet han icke

»något dömmer ther ifrå han som dömder warder »orsack hafwer att weddia, och således han för dom»willa kan straffat och beskylt warda, förty åhr hon»nom til at råda, thet han sigh strengeligen regulerar »efter besckrefna lagh som ther om giord är häller »giörras kan.

»Til thet andra. Ther bönderne vthi herredet sigh »öfwer höfwidsmannen hade til at beswere at han knech»terne antingen förbytte, häller och flere bönder åhn »the som skrefne wore, för penninge giru, heller annor »orsack skuld til knechter wille taga, thå skall han »wara förplichtat (som häreds höfdinge är) at stemma »höfwedsmannen til tings och ransacka målet, åhret »så groft at thet angår (efter laga stadgar) höfweds »mansens åhra håller lif thå fälle han ingen dom ther »om, vthan gifwe öfwersten i landskapet thet, med »förseglade wittnesbyrder, tilckenna, för the skiel skuld »som tilförrende ärre indragne, hwilcken tå för plichtat »är sådant genom krigsrådet at låta af dömma och så »wit honnom wedkommer executera, men ther öfwer»sten icke wil skaffa then beswerade ret, thå må här»redshöfdingen klaga ther vthöffwer för lagmans tinghet, »och sacken drifwa mot höfweds mannen och öfwersten »som hans härredsboarr icke hafwe welat giöra hwad »ret åhr, och the skyldige wara at swara sin sack ty »såsom Jagh af begynnelsen ther hen hafwer seht och »bewist thet bäst är at stads personer skulle hålle »krigsbefälet vthi huden, altså sker thet här vthinnan, »när hereds höfdingen sacken mot krigsbefälet måste »drifwa, ther the något förbruttit hafwe, mot vtskrif»ninghs ordningen, och såsom för är saght om lengden, »som på vtskrifningen vprettas bör, så kan man här

»nu letteligen sehe hvad nytta hon med sigh hafwer,
»ty then kan häreds höfdingen bruka til et kraftight
»witnesbyrd, mot allom them af krigs befälet som oret
»giöra wela, gifwer honom och tilfälle utan omack at
»förnimma huru, både höfweds mannen och knech-
»terne sigh förhålla; och således kan han theste dristi-
»gare sacken drifva och vtföra.

»Til thet tridie. Ther sig och någon thet wari sigh
»eho thet och wara wil, vnder stogo at vndandöllia
»någen knecht, som på ofwanskrefne set til knecht
»skrifwin är, och sådant för herredshöfdingen warder
»af höfwidsmannen klagat, thå skal häreds höfdingen
»alla the ofwanskrefne lengder collationera, och ther
»the omaculerade finnes, holla öfverens och then per-
»son (ther om widerdelas) ther vthi nembder; dåå
»måå hereds höfdingen sigh i hugh komma at han som
»vndan döllies af honom anthen lageligen heller icke
»vtskrifwin åhr, och om thå alt thet som vthi thenna
»vtskrifninghs ordning förreskrifwit är, är achtat och
»efterkommet, hwilcket och nemden som med til ste-
»des wore wetta måste och therförre honnom som sigh
»undandolt hafwer, med sambt then som en lagh skrif-
»win knecht hafwer i förswar taget, dömma efter thet
».. cap. i konnunghs balcken I landslagen och ef-
»ter krighs articklarnes lydelse, och sedan med hwar-
»dera procederas som för är sagdt. Doch hwar han
»som knechten i förswar taget hafwer är en adelsman
»thå döme han allenast i knechtens sack, och höfweds
»mannen tage then ransackningh som wed tinget sket
»är, och siöcke [ↄ: söckie] then domstol som adelen til
»kommer at dömmes förre. thy thet icke kan annars
»wara än at thet angår hans adelige åra nähr han så-

»dant begår som han mister frelse förre. Finnes och »af lengderne annat än at then ther om trethes är »laghskrifwin thå frie hereds höfdingen them, ärret och »at någon hafwer sig at beswera thet honnom i skrif»ningen är oret skiet, och then til efwentyrs skrefwen »som för skrifningh frij är tå må han thet bewisa, »och om så skeer, skal herredshöfdingen honnom som »skrifwin är vthaf lengderna vtstryckia, och af then »rotta en annan i staden insettia, och lagmannen sambt »öfwersten sådant tilkienna gifwa på thet at ingen skee »för när, och at the lengderna i licka måtta retta »kunne. Then andra dommaren åhr lagmannen hwilc»ken jagh therförre med här ibland blandar at hans »myndighet må kunna botta thet som af the andra »och serdeles heredshöfdingen vnder thiden för reddoga »skuldh kan efterlåtas, ty höfwedsmannen och öfwer»sterne, så väl som alla hånda andre ståndspersoner »som hafwa nuttit til goda then knechte köpslagan, »som med kronones största skade, en tid bårtåt drif»wit är: hafwe wäl en sådan dierfhet at en herreds »höfdingh wäl nock skal hafwa med them at giöra, »hwarförre är laghmannen bequemmast herredshöfdin»gen här vthinn at assistere, och när som sacken thet »(efter som förreskrifwit står) så krefwer, och han an»tingen af herredshöfdingen blifwer besöcht, mot öf»wersten och höfwedsmannen, honnom at biwåne, al»mogen ret at skaffe, häller och at til honnom af »höfwedsmannen lagwedes, tå bör honnom tilsij och »förskaffa at almogen må af krigsbefhelet ske reth, och »Cronan om sit krigsfolch icke beswickas.

»Och är alså thetta then vpsicht som både sack»söckiare och dommare hafwa skole, at knechterne

»måge thilhoppa hollas som skrefne åhre, alt medan »the hemma och på landsbygden wistas.»

Fragmentariskt utkast, hörande till föregående afhandling.

A. at vtskrifninghs herrar måste wara stadige embeten och icke Commissioner.

B. Desse licka som wechtare at stella, at icke Cronan heller almogen scker för när: och ther thet än så galet wore at the delachtige wara kunde skulle the om rofwet näppast för lickass ty ther många blifwa delachtiga vthi, förlickas the ogeent vthi retwisa sacker, än sedan mehra uti en sådan uppenbar oretvisa, hwar vtaf förmodeligit är at emot vtskrifninghs ordningen icke skal brytas vthan på thetta settet kunna wed macht hollas, richtighet och et redeligit proces.

C. krighsmen ther förre at hwad som sckrifwes må wara dugeligit, och at then otidige barmhertighet som nu mestedels regerar, vthi alt som lender Cronnan til gangh, må någorlunda förrekommas, ty genom sådane otidigh barmhertighet förskones ofta the bequemste och the schrifwas vth som för theras odugllighet skul lickwäl sedan sleppas måste hwar igenom ricksens tiänst blifwer liggiande och thet nödlidande fäderneslandet, (ther doch hwar erligh man mehra medönckan öfwer draga skulle, än öfwer någre privat personers lettia och wellust) esomoftast är worden sat i fara, och ändoch Jagh icke annars tror än at Stadz personer, och serdeles the Jagh til vtsckrifningens

förreståndare ärnat hafwer, sådant wäl giörandes och förståndes warde, som lender fädernes landet til nytta så hafwer doch likwel thet god skäl at krigsmen öfwer thenna sack (som fundamentet til krighs folcket är) wara skole och måste. Men såsom thet icke är nock i gemen bewisa at stadtz personer och krighs men böre blandas vthi vtskrifninghs wercket, så är af nödene at wij i synderhet för oss taga the personner som jagh ther til ärnar, och bewisa, at the samma är the som kunna och börra förrestå vtskrifningen.

D. skal och lagmannen holla sin vnderlaghman dertill at han föllier medh ofwan skrefne herradtz höfdinge på vtskrifningen, vthan och ther lengderne ther om framdeles seyas skal som vprettade wardhe sambt hwad annat förrefaller, laghmannen thil handa förrer: ty her af kan laghmannen hafwa en efterrettelse om retsligen procederat är, på then gången, och på rölliande vtskrifningar samma lenghd brucka.

E. men doch skole laghmennen och herredz höfdingen sjelfwa icke allenast vptaga lengderne, vthan och wetta at thet är theras embete att hafwa sorgh om vtskrifningen henne och icke försumma med mindre the hafwa ratio. Sedan efter thet at almogen öfwer ingen thingh så höght wredgas, som öfwer vtskrifningen, och genom ingen thingh snarare kan beweckas til obeståndh och vpror än här igenom, Ty är af nödene at en man som myndighet hafwer der öfwer är, på thet han genom sin resspect och ansehende sådan olegenhet må förrekomma. Nu är i Swirge ingen nest

konnungen, som mera ansehende hafwer än lagmannen i sit laghmans dömme, altförty at hwar man honnom hedrar på thet han må hafwa en gunstigh dommare. Therförre synas thet hafwa skäl och högeligen wara af nödene, at lagmannen måste wara öfwer utskrifningen, som han best al olegenhet och vpror förtaga och folcket til ricksens tarf och förswar förmana...

Handskrifterna till allt det föregående förvaras i Riks-Archivet.

Anmärkningar angående utskrifning och värfning.

Att achta och merkia i utskrijfningar

1. Huru som folcket i landet retzlig skall deelas, och förſt effter Wår Lagh i lagmansdöme. 2) effter gammal plägsedh i Herreder 3) och Sochner 4) för richtigheet skull hwar Sokn i wissa rootar, och thetta observeras af Häradshöfdingen och Prästen wette längden på Mantalet.
2. Lagmannen bör skrifwa i sin Lagsagu: öfwersten bör them anamma och Höfwitz Mannen lefwerera.
3. Stemma allmogen af Predijkestolen tree Söndagar å slag.
4. Hwart häradh till sin tingstufwa, heller flere häradh till någon lägelig ort them uthan beswär.
5. Kallar han fram hwar Sokn för sigh och hwar rothe uthi Soknen effter annan och tager theruthaf, sedan han man för man hafwer framropa låtit, them som hafwa ett gott rychte och elliest för fattigdom skuld förmå.
6. Tager ingen i tiänsten som är yngre än 17 åhr.
7. Tager ingen i tiänsten som är äldre än 50 åhr.
8. Alla förplichtas att tiäna 20 åhr, doch slippe när the finnas wara 50 åhr.
9. Straffa them som skolka undan första reesan medh hächte, andra reesan med hugg, tredie reesan högh boot, 4de reesan medh kåken och ewig skam.

10. Öfwersten bör wällja, bestella och låta ingen komma till Höfwitzmansdöme för än han hafwer tiänt i 5 åhr.
11. För skrijfningen frijes 1) all adelig frelses frijhett, 2) 50 årige gubbar och ther öfver 3) them then frijhett elliest af Konungen gifwes, 4) Präster.
12. Then således warder skrijfwen han giöre sine edh ther strax i Lagmansens och öfwerstens närwaro.

---

1. 7 Regementer skola hållas hwart thera starkt 8 fennickor och hwar fennika 270 man.
2. Afgången skall fyllas hwart åhr.
3. På thet sådant må gå richtigt till så skall hwar lagman på sina laga tingh i hwart heradh hålla uthskrijfningh och krefwia längden af hwart heradhz höfding hwart åhr och copian lefwereras i Cammaren.
4. Skall Heraden skrifwas i rothar och sedan wetta sitt wissa antal volk.
5. Prästen skall hafva wetskap therom.

Efter Elias Palmschiölds i Uppsala Universitets Bibliothek förvarade afskrift. »Ex Mss. R. Gust. Ad.».

Wärfwade krigsmän äro bättre än skrefne för efterskrefne skäl skuld

1) Efter the äro friwillige, så hafva the lust dertill twungen hund drifwer intet wäl.
2) Landet blifwer icke blottat med folck, ty then ther wärfwer tager allehanda nationer.
3) Fås ock genom wärfning försökt krigsfolck, genom skrifningen bönder.
4) Feltlägret har mera reputation af wärfwade än skrefne, et bella constant fama.

Efter en af Hof-Rådet J. Arckenholtz föranstaltad afskrift, »Ex Mssto R. Gust. Ad.», som förvaras bland Hallenbergs efterlemnade papper i Uppsala Universitets Bibliothek.

Om Krigsmäns pligter.

1. Capit.

Jagh hafwer mig förretagit til at beskrifwa Swea rickes krighsmens plicht. Gud gifwe thet iagh må besta settet ther til finna.

Och är thet swenske krigsvolck thetta. Nembligen the ther antingen af frije willie häller genom laga vtnempning åhra ärnade, til at förswara häller retwisligen förwärga, genom wapen och werja ricksens grentzer. Thesse äro tweggiahånda befäl heller och gemene. Befäle ärro the som hafwa magt androm til at biuda, anföra och andras bråt til at straffa. Hvilcke och kunna best delas vthi almenne befalninghs men häller och ett wist antal krigssvolcks förreståndare.

The almenne befalningsmen börre wara tweggia hånda, som är befallande häller och lydande befalningsmen. Ibland the befallande befäle räcknas Marsken Feltmarsken och Feltwachtmestaren Ibland thet lydande befäle recknas fältlegermestaren fälttygmestaren, prowiantmestaren och felt profåsen. Men althenstund mit vpsåt icke är til at beskrifwa ett helt feltläger med alla sina nödtorfter, vhan allenast them som man i gemen til krigssvolcket recknar therförre will Jagh thesse twå som äro tygmestaren och prowiantmestaren vthe låta och inthet om them röra.

2. Cap.

Hwad nu the befallande heller och biudande befalningsmen wedkommer, wil Jagh beskrifwa och begynnelsen giöra på marsken.

Hwilcken är then andra person ibland the fem höga embeter i Swirge: ärnat ther til at han bör vthi krigs och fredhs tider förrestå ricksens krigsvolck. Af hwilcken häller (hwar han för ålder häller swaghets skuld ey gitter) af then som i hans stad förordnas plägar och warder gemenligh kallat krigsöfwerste, synes krefwias thesse gåfwor, som äro Dyghd, Wettenskap, Försijchtighet, Myndighet: och Lycka. Dygden består, först hoss honnom, så wäl som hoss alla andra, vthi it gåt och obefleckat rychte althenstund thet är icke allenast af nöden at siöckia hoss en krigsöfwerste krigsmans dygdh, vthan ther äre och många andra dygder som thenna tiäna och föllia; ty vthi hwad oskyllighet hwad trohet hvad åtterhåld hwad retferdighet hvad wenlighet i alla måta bör en krigsöfwerste finnas? Hwilckett hwar han thet ey hafwer achtar Jagh en sådan öfwerste intet. Måste förty wara med thesse gåfwor beprydt och så laga at intet ondt af honom höres och at han kan seija, Jag wil (krigsmen) at I icke allenast föllia min budh och befalning vthan och mit exempel. Huru skall han älliest kunna vppehålla tucht, gåt regemente, ärlighet och dannesheet.

Til thet andra består hans dyghd vthi kropsens rörighet: och thet honnom icke felas lust och hugh til at brucka och öfwa krigsfolcket som honnom betrode äre vthi al god ordning och disciplin hållandes

them vthi munterhet; älliest bör honom både medh försichtighet och omsorgh, licka så stå dem förre vthan om kriget, som vthi sielfwa farligheten, sielf wara hoss deres öfningar och ahrbeten tilstedes, och wistas ofte ibland them doch så at han sin werdighet och ansehende icke therigenom förkrencker. Til thet tridie bör honom warra arbetsam, när något ärrende honnom åligger. Ja honnom bör tyckias at swet stoft och nattewackan och annat slicht ähre lijufligare än the aller störste welluster: Til thet fierde, han måste och warra manhaftigh vthi fahrlighet, och icke låta skreckia sigh hwar ähn dösens retzla (som bland al fruchtan störst ähr) honnom syntes hota. Til thet femte hafwer han at achta, thet han vthi sine ährender them han bestella skal bruckar flitighet och behendighet, både i råd och gerningar. Til thet sexte wachta han sigh för seenhet, wara longh och wälbetenckt i rådslagh och snel vthi eftersettiande, och vtrettande.

Summa. Jagh krefwer af honnom vnder thet ordet dygdh: ährlighet vthi lefwernet: Idckesamhet i bestellande ahrbetsamhet vthi ärrenden: manhet vthi farlighet, behendighet i giörande: och snarhet vthi fulbordan.

Cap. 3.

Thernest är wettenskap vthi krigssaker honnom icke allenast nyttigh vthan och nödigh. Hwilcken är tweggia honda then första som allom krigs öfwerstom bör wetta, then andra som wårom swenske marsk heller krigsöfwerste förnemligast angår til at achta. Then förste förwerwes på tweggie handa sät: nemme-

ligen gennom flitight studerande häller långsam förfarenhet. Gennom studerande är wäl then tryggeste wegen till wettenskapen, ty ther kan man genom fremmandes lycka och olycka blifwa wijss, i then stad man ålliest måst vndergå mången egen farlighet för åhn man til någon fulckomlighet genom förfarenhet komma kan. Therföre wil Jagh och flitight lesande them som krigssöfwerster hoppas at warda högeligen och först hafwa recommenderat. I genom hwilcket then kan icke allenast hafwa en god vnderrettelse om alla the ordningar som äro blefne för detta observerade vthi krigsvolx samlande heller och welliande, som man nu kallar werfning heller vtskrifning, vtan och han kan lära förstå af åtskillige authorers klarlige beskrifwande, the ordningar som äre fordom brukade til fälde, särdeles i öfningar, i tugande, i skermytzler, slachter, kundskaper och wachter. Leres honom och vthi studerande then Geometriske konst hwarigenom honnom vnderwijsses ordentligen til at legra sit ombetrodde feltleger, hwilcket bequemmeligen och rijmeligen at giöra, icke wäl möijeligit är, med mindre han sigh och hafwer om thenne kånsten beflitat, hwilcken är en moder til al wettenskap vthi krigsacker. Ty hwad ordningh kan man stella medh retta radar och hörn thenna konst för vthan, hwad ordentligh leger wil man slå, när man icke förwisso wet the set tehr efter man gå wil och af thenna konst enom vnder wises. Hwad festningh wil man byggia (som förswarligh warra skal) thenna konst förvthan, hwar igenom alla goda festningar måste bekomma sin retta tiuckt, högd och förswaar. Hwad meddel skal en öf-

werste wetta, at eröfwere och intaga en festningh, som wäl bygd ähr, när han icke wet och förstår hwadan medlen komma therigenom hon fast ähr och sigh förswarar? hwilcken wettenskap enom och af thenna kånst vnderwises. Ja wisserligh ther thenne konst ey wore, tå blefwe ju wist felt ordningen sned, krockot, somstedes för wijd, flerestedes för trångh och aldeles förwandlat i oordningh, som settet ähr ther igenom al olycka pleger i feltlegeren inrita. Ja sådana legerr som thenna kånst förvthan sloges, worde antingen för wid och omöyeligh til at förswara och befesta, heler och orymmelige och så trångh thet then ene then andra förhindrandes worde, sådant leger til at förfächta.

Ja hwad festninger fast heller swaghe wore skulle icke kunna skönjas af then som samma konst ei wet, och alt så en sådan wara til thetta kal aldeles oförståndigh och obequem: therförre beflite sigh hwar och en för än han krigs öfwerste warder sådant at läre, och spara icke sin flit sådan böcker at igenom läsa som derom trachtera och handla.

Jagh wil förtiga then wettenskap, som honom af studerende förwerfwes, vthi andra måto, ty igenom studerande får han en förfarenhet vthi historien hwilcken är et lius til retta förståndet och en lärmesterinna til thet gemena lefwernet, Ja ther blifwer han vnderrettat huru andra öfwerster hafwa fört sina saker til enda, och med hwad klocke anslagh, förståndigh rådh, tapperr manlighet the framfarne krigen förde äre, såsom och hwar vthinnan theres fel bestått hafwa. Hwilcket alt han sedan kan efterföllia heller förkasta som legenheten thet kan medgifva, och är således ingen

lättare wegh til thetta gemena lefwerne, så wäl som oftb[emelte] kallets i synderhet vtförande än wetta och gifwa acht vppå the thingh som för hende ärre, hwilcket genom studerande och flitight lesande warder förwerfwat.

Medh tiden kan man och komma till förfarenhet, som är then andra wegen till wettenskap, men doch icke vthan stor mödo: thy then som genom förfarenhet allena skal komma til retta förståndet then måste lenge thermedh omgås: hwar igenom mångh tider måste förflyta och han icke för än på sina gambla daga kunna til öfwerste förståndigh nogh warda, och tå fattas åter esom oftast helsa, lust och förmögenhet, ja kommer och ofta glömska ther til som ålderen plegar medh sigh föra: at ther igenom mångom hender thet han aldrigh thil sådan ära komma kan, och hwar lyckan honnom än ther til förhielper, stås thet dock siellan af en sådan rätt och wäl förre. Kan förty wäl någrom henda thet the ther igenom kunna excellera, doch fast fåom. Är för then skuld helsosammast och rådeligst at man studerande som bland mestedel krigsmen härtil dags ähr wårdet förachtat, flitigh hafwer i acht: förty när som wettenskappet ther vthaf hafwer sin begynnelse, och warder sedan medh förfarenhetten och brucket stadfest och vpbyght, så kan en man snart komma til en fulckommenhet vthi krigsacker så wäl som andra konster. Och wari så thetta saght om the medel och wegar som en måste brucka och efterfölia til at komma til wettenskappet och thet retligh at förwerfwa.

Cap. IV.

Men sielfwa wettenskappet som jagh i gemen krefwer af allom krigs öfwerstom består förnemligen ther vthi at han kan grundeligen wetta hwad til ett feltlegers vtredzel behöfwes: och sedan thet honnom ombetrot åhr at han wet thet ret til at förrestå och anföra — — — — — — — — — —

Efter Original-handskriften i Riks-Archivet.

K. Gustaf Adolfs egen historia.

(Inledning.)

Då jag thetta wärck begynner twiflar jagh icke lijtet om thet mödan wärdt är: om icke owännens penna och tunga sampt dhe som lust hafwa att criticera, skulle mig lättelig mönstra och till pyntes sättia. Ty till äfwentyrs skall mången mehna thet thetta ey wore pinan wärdt att wetta som jag framställa will, skole och icke gärna höra mig tahla i min egen saak. Och såsom alle historier i gemeen föga annat beskrifwa än sorgelige krijgh, osäkre freder, grannars haat, inbördes strijder, falske wänskaper, så finnes wäl the som mena att och the allerkosteligaste historier intet annat af sig föda, än att the som skada, spott, förtreet lijdit hafwa, ther öfwer wredgas och till hembd reetas, och the som seger, åhra och reputatz wunnit hafwa, ther af ståltare och upblåsnare warda. Hwaruthaf dhe medh ruggor öfwerdragne såhr lijka som på nyo igen uprifwas och åther blodige warda, elliest som the seija, hembär och historierne icke mycket mehra nytta dem som saaken intet angår, och hwarken skada eller gagn af thet beskrifwes hafft hafwa, ty dhe förundra sig allenast öfwer tappre mäns stoore och manlige giärningar och gode lycka och framgång, twärt om bespåtta och uthlee the theras ålendigheet som twungna och öfwerwundne äro, thesse hålla the för owarachtige stympare, och the förre räkna dhe ibland hiältar och

wäldige, menandes att historien i gemeen ingen annan nytta medh sig hafwer, therföre huru mycket mindre gangn (skola dhe dömma) wara af detta som jag här antecknandes warder? Ty thet beskrifwer här icke thet Romerske rijketz och Turkens krijgh, the Hispaniske, heller Turkiske läger, ther werlden med i suspenso hålles och sig för ett allmänt ook och trälldom fruchta måste: uthan allenast Sweriges tillståndh på några fåå åhr, thet icke allom att wetta åligger. Hwarföre jag och så när intet hadhe farit fort med mitt upsåth, men när jag saken närmare beseer och ther om med skiähl ransakar, finner jag mig säkrare giöra både för mig och andra, om jag mine actioner och mitt lefwerne med sanning beskrijfwer, med skiäl ursächtar och hwad fehlat är (ty ther fins ingen menniskia som ey syndar) Gudh och werldenne afbeder, på thet, att then rättefulle tijden icke mina dygder glömma, och mina feel giömma måtte, som mången ståtelig man och regent wederfarin är. Sedan att sanningen hoos lögnen, saken som hon sig tilldragit hafwer och huru hon framdeles till äfwentyrs af afwundsmän kan wrijdas, warda iempte hwarandra satte, att een owäld läsare en opartisk dom fälla må, elliest hafwer jag och thetta gangn, att iag mig bättre påminna kan, hwadh mig händt är och ther af (så widt Gudh förstånd förläner) om det tillkommande dömma må. Androm skall thenna historien icke mindre nytta hembära än andra historier pläga. Ty på thet sätt som förbemelt ståår pläga icke hedningar, sedan wij christne läsa historier. Livius är een hedning, sijr lijkawist thenna nyttigheet wara åth historien, att ther-uthinnan äre tig exempel för ögonen stälte, them tu

beskåda kant, hwadan tu och tig taga kant lofliga effterdömme, både för tigh och titt regemente tryggeligen att effterföllia; såsom och skönia hwad slemt är att böria och skittit att enda: thet tu fly måste. Polybius säger, intet är beqwämare till thet mennisklige lefwernes underrättelse, än wetta hwad fordom är håndt. Och en annan hedning säger historien wara sanningenes liuus och lijfsens mesterinna. Thetta hafwa hedningarna sedt, men wij christne skole läsa (öfwer thetta) historier med större gangn, ty wij wetta thet Gudh uppehåller regementen, och fördenskull skolom wij gifwa acht uppå hans underwärck, huru han understundom genom medell, understundom uthan medell hielper them han uthur förtryck frija will, och theras stadh upbygger, som synes nu willia falla i ook och trälldom och them till flor uphielper. Åter twert om igen huru han thet som för mennisklige ögon trygt och fast är, omkullslår för syndennes skulldh, manlige nationer mood och mandom förtager, strijdbare hieltar qwinnehierta gifwer, wijse förståndige män skiäl och doom förtager och the klokaste rådslag gifwer stundom löyelige, stundom sorgelige uthgånger, åter thet för werlden ett löyeligt rådhslag synes, tager aldrabästa uthgången och befins sedan af ändan, som alla rådhslag rooser eller lastar, att the hafwa warit klooke, och ther af lärer, att wij icke skole lijta på medgång, icke förtwijfla i mootgång, lijta till Gudh och ångra synden som lyckones underliga hwarf i werlden förorsakar. Thernäst skole the Swenske i synnerheet ingen skada hafwa ther af att jag theras fäderneslandz tillstånd dem afmålar, Gudz hielp och bijstånd, som han oss Swenske i thenne beswärlige

tijd giordt hafwer, them för ögonen ställer, genom hwad medell och män Gud wårt fädernesland till thenna närwarandes stat hafwer komma låtit, bewijsar, på thet dhe så wäl som jag må kiännas der wed, att thet är Gudz nådes och unders wärck och icke wårt wärck, thet wij frije folck äre både uthi andelige och werldzlige frijheeter: sedan att wij som i een spegel see måge, hwem dygdeligen och regementet till nytta lefwat hafwer, hwem odygdeligen och med fäderneslandsens skada eller intet gagn lefwat hafwer, och ändteligen hwem som feehlat eller drabbat hafwer på thet the som ännu lefwa (om möijeligit är) må framhärda uthi dygden, och the som dygden härtill intet följgdt hafwa, måge sig omwända ock her effter fäderneslandet gangnelige warda, the och som effterkomma, måge see sina fädernes dygder roosas och theras odygder lastas, på thet dhe hwadh godt är föllia kunna, och thet ondt är fly: när the warse warda, att intet thera glömmes. Och hafwer så her medh then som läsa will the orsaker som mig bewekt hafwa thetta wärck att begynna, som uthan twifwel af androm lycktas måste, om hela mitt lefwerne beslutas skall. Gudh gifwe mig så att lefwa, att jag efter thetta lijfwet med Christo ewinnerligen lefwa må, och att jag på jorden för mina giärningar ey skiämmas må.

Swea rijke är af hedna wärld sammankommit, som wår lag förmäler. Må fördenskulld intet konungarijke wijka för ålder skulld; ty alla konungarijken ther om man tahla kan hafwa (sedan christendomen i liuset kom) iu någon gång warit twingade, till landskaper lagde, heller iu åthminsta theras mayestet af Romerske eller Tydske Keysaren undfångit och

wederkents, hwilcket Swerige aldrig giordt hafwer, för hwad skull thet ock billigt förträd och præeminens för andra konungarijken hafwa bör. Thes widbegripenheet öfwergår mäste parten af alla Europiske konungarijke. Thes macht och nogsampt betyga dhe långwariga krijgh som dhe Swänske fördt hafwa. Thes lag, stadgar och seder äro rättwijsa och goda. Thes lycka hafwer warit åthskillig lycka och olycka, medgång och mootgång, Gudz straff och Gudz förbarman hafwa för wåra synder skull hafft sina skiffte så öfwer oss som öfwer alla andra nationer och folck i werlden. Thes grannar hafwa offta lijtat med deras gagn till detta rijkes macht och hielp, och är som i werldene skier, belönt medh otack. Så halp kong Göstaf kong Christiern i Danmark, kong Carl storfursten i Ryssland, löntes af begge medh otack och krijgh. Uthi thes nöder hafwer thet lijtat till Gudh och sig sielfwan: wäl wettandes att intet ostadigare är under solen, än ett wälde som icke består uppå sig sielf. Wäl hafwa wij hoos fremmande sökt oss undertijden konungar som med konung Albrecht, drottning Margreta, Eric af Pommern och sedan någre flere Danske konungar skedt är *). Doch hafwer thetta rijket alltijdh warit lyckosammare under sine egne infödde konungar än fremmande; ty tå then gambla konungaslächt lycktades i konung Måns Erichson och hans söners död, waldes förbenembde främlingar som rijket turberade i många åhr, theraf uppwax afwund och Swän-

*) Denna punkt synes i originalet hafva varit tillskrifven i brädden, såsom den ock finnes i Palmschiölds afskrift, men med origtig signering, hvarföre den uti Bergii aftryck blifvit införd på annat ställe, dit den ej kan höra.

ska manna föracht, så att ingen war som dömbde sig sielf wara wärd att bära Sweriges chrona, och afwunden förorsakade att ingen unte heller annan. Förorsakades så theraf factioner och partij, borgerlige krijg, Swänske droge in Danske, till theras eget nackebeens brått, efftersom konung Christierns acter uthwijsa, hwilcken således rymde af wägen både goda och onda, både höga och låga, att konung Gustaf rum fick först fäderneslandet att frälsa och sedan genom Gudz nåde roligen att besittia. Thenne konung Gustaf war thet instrument therigenom Gudh wårt fädernesland åter igen halp till flor, han wiste fred hålla och landet styra, honom uplyste Gudh och lärde honom wetta sina rätter, uthi hans tijdh lärdes Gudz reena ord och menniskiostadga skaffades af; therföre nöt han och dhen lycka, att han rijket under arfzrätt fick och thet sinom sönom efterlefde. Thenne konung Gustaf war lycksalig, och såsom lyckan hafwer alltijdh afwundh medh sig, så hafwer och han funnit them som honom afwundat hafva; ty hafwer och hans tijdh hafft uproor och larmer nog. Och såsom hans tijdh framleeden war, och han märckte, att han efter mennisklig wijs all wärldennes wäg wandra måtte, giorde han ett testamente, deruthinnan han som een god konung sörgde för Gudz försambling, och giorde arflöös then af sina barn som ifrån religionen och sanningenes kundskap falla skulle. Sedan sörgde han och för sina barn, och såsom förbemelt är, att han af afwunden i sin tijdh myckit lijdit hadhe, så giorde han som wij menniskior pläga, nembl. komma först ihog hwadh oss mäst hafwer aggat, uthi samma testamente mäst sin flijt sine barn så höga ock mächtige att giöra, att dhe för af-

wund frij wara kunde. Therföre giorde han then älldsta, nembligen konung Erich till konung, konung Johan till hertig uthi Finlandh, hertigh Magnus till hertig uthi Östergöthlandh, rådde dem till samhälligheet och inbördes broderlig eenigheet, meenandes att såsom allmän fara plägar och owänner samse giöra, mycket mehra skulle hon här föreena bröder. Men häruthinnan hafwer konung Gustaf allena fehlat; ty bröders samdrächt är och sällan att finna: och sällan finnes macht och eenigheet på ett ställe. Thesse här hertigar woro för mächtige undersåther; ty när een undersåthe sig så mächtig befinner, att han sig moot regementet förswara kan, skiöter han thet mästadeels föga: theraf uppwax bröders träta, konung Erik kunde icke lijda i Swerige sine jemlijkar, konung Johan wille förswara sin rätt, dock såsom konung Erich mächtigare war, så giorde han och stadgar effter sitt sinne uthi Arboga om arffurstarnes rätt. Konung Johan kunde man wäl twinga till att jaka thet, som för then tijdh war omöijelig att neeka, doch upwax deraf missförståndh bröderne emellan, och såsom plägar hända, att then glömmes minst som giör enom androm förtreet, altså misstrodde kung Erich alltijdh konung Johan och konung Johan fruchtade konung Erich. Hertig Magnus kom ifrån sitt sinne, så att uppå honom föll hwarcken haat eller misstancka. Konung Carl war omyndig och therföre frij för allt sådant. Therföre wistades allt thet onda emellan the både äldste, och såsom krigen theruthinnan konung Erich råkade, böriade giöra honom förhatlig, i thet han mångas lyte lastade, så giorde och haatet honom misstanckfull; misstanckarne som dhe äro owisse, så äre the ock een

root till orätt, orätt een moder till allmänne haat, allmenne haat een wigg som skillier herre och undersåthare åth, såsom thenne konung Erich och skiedt är. För misstankar skull fångade han konung Johan, slog ihiäl Sturarne, brachte många elliest om hallsen, och effter the många woro, dömde werlden, att the alla wore oskyldige. Och såsom thet war ett grufweligit wärck med Sturarne, altså bewektes och han ther af till grufweligit samwetz qwahl, så att dess boot och poenitens war honom skadeligare, menniskligen derom att tahla, än sielfwa feelet: han wille tå ångra sine synder, sleffte konung Johan uthur thet fengelset såsom han war sielf öde att sittia uthi, få weckor thereffter tog sin frillo till ächta, summa, bar sig åth som then man then Gudh tager sin anda ifrån. Och såsom strängheeten förordsakar haat och fruchtan, altså förorsakar skörachtigheet och slemheet uthi giftermåhl föracht och wanwördan, så gicket och här till, adelen stygdes wid att tiäna een sådan drottning, hertigarne kunde ey lijda een skökia wara theras swägerinna, förbundo sig fördenskull tillhoopa, fångade konung Erich och satte konung Johan till regementet, och måste således konung Erich böta sina synder i fängelset till döderdaga.

Här hafwa wij menniskior att achta Gudz wredes wärck huru han undertijda stadgar exempel såwäl på höga som låga, såwäl på rijke som fattige, såwäl på wijse och klooke som på leckte och oförståndige, bede förthenskuldh hwar och en hans Guddomlige majestät att wele nådigast sig bewara för iemlijk olycka. Ty denne konung Erich är sådant händt som dock war een konung uthaf ståndh, älskat, ährad och i högsta

wyrdning hållen uthi sin första regementz tijdh. Hans herfader hade ock left honom guldh, silfwer och ägodeelar nog, ther medh han pracht och prål, krijg och örlig förde, och sin rijkedom och macht bewijste. Han war een lärdh och werldzlig wis herre, wijg och beqwem till alla ridderlige stycker, sådana hans dygder hade mångas hierta således betagit, att tå han i olycko föll, the honom och medh sin fahra widhängde (så stoor är undertijda follksens ynnest emoot konungarna) så att konung Johan nog hade till att giöra sådant både medh försichtigheet och twång, att tillbaka drifwa. Således är konung Johan kommen till regementet och konung Erich ifrån, som doch mäst af swagheet och rasandheets siukdom hafwer begådt thet therföre han på fall kommen är, och rijket qwitt gångit hafwer. Huru kunde tå the klaga som thet rymbt och med feigde förfölgdt hafwa? efftersom framdeles skills. Konung Johan som han till regementet kom, regerade i förstone wäl, ty så länge han mintes sin broders fall, wijste han sig som en förståndig man therföre att achta: så att theraf ännu i dag förorsakas att ständerne på herredagarna citera konung Göstaffs sidsta och konung Johans första regements tijdh; men o wij arme menniskior, huru kunna wij af lyckonnes medbörd förändras. När alt gick effter konungens sinne och lyckan honom högst på hjulet satt hadhe: war det lijka som honom hadhe swijmlat, att han icke then förra tenor uthi regementet hålla kunde, ther dock regementet bäst behålles genom the medell som thet fångit är; men begynte wijka ifrån religionen, träta medh prästerna, och såsom han een Papistisk drottning hadhe, födde han upp en Papistisk son twert

emoot samwetet och sitt fädernes testamente. Thenna religions träta brachte många präster i älendigheet, fängelse och landzflychtigheet. Konung Carl (som tå hertig af Södermannelandh war) satte sig ther emoot, beskydde the landzflychtige, wille icke tillstädia någon ändring i religionen, theraf uppwax konungens ogunst, höltz och een herredag i Wadstena, lijk then uthi Arboga. Elliest såsom till hofwa tillgå plägar bland dhe mächtige, war och icke lijtet haat kastat emellan någre af rijksens rådh och hertig Carl (som dhe honom kalladhe) ty ther kunde wäl hittas ibland dem några, som hade warit tillfredz, att konungen hade warit ett spjut och suttit genom hertigen, så hade dhe warit dem qwitte både, efftersom af H. Hogenskiltz scholier öfwer arfföreeningen som i cantzlijet förwares är till att see, hwad hierta han till konungaslächten burit hafwer. Thesse sällar wore ock the som rådde konung Johan att han skulle föda sin son till begge rijken (thet war i then Papistiske religionen) som honom odugse till Sweriges regemente till wissa gjorde, och ther af all then oreeda sedan kommen är som fäderneslandet så jämmerligen hafwer kring kastat.

Men såsom onda rådslag hafwa ett ondt fundamente, altså bygges theruppå sellan och något gott, och onda rådslag råka gemeent them som them gifwa och föllia. Altså fick ochså thetta rådslag een ynkelig ända för sina opfinnare, ty endoch konung Johans son konung Sigismund wäl fick then Pollniske chronan, så war thet doch konung Johan till ringa fröyd och rijksens rådh som sådant rådt hade till ringa fördeel. Konung Sigismund ångrade kiöpet, konung Johan bar

medömkan öfwer sin son, wille i Refle på konunga möthet tagan tillbaka, the Påler oåthspordt, rijksens rådh satte sig ther emoot och såsom lydna wänskap förorsakar, så förorsakar och emootsägn haat. Konungen fengzlade rådet och kallade min herfader till hofwa, hwilcken såg sakerne till godo till thes konungen dödde, och endoch onda effect nog war som föllgde på ett ondt rådslag, doch war thetta allenast een begynnelse och spegell till thet tillkommande. Ther war först god rådh dyyr tå konungen war död, förty hade wij hafft fahra af konung Johan, som allenast wanckade uthi religionen, huru mycket mehra hadhe wij att befara af hans son som war opfödd och offenteligen bekiände then Papistiske superstition och wantroo, hade och ther till uthländisk macht, ther medh han sompt locka, sompt twinga kunde. Tog fördenskull konungh Carl ofwanbemelte rådhzpersoner, som the ther wijse förståndige män wore, sig till hielp uthi thetta rijksens erende. Och såsom konungen war igenom sin faderfaders testamente odugse till regementet, så war och icke een ringa deliberation wärdt, om honom regementet hand emellom fåås skulle, sedan ther sådant skee skulle, medh hwadh stadigheet alle ständer religionens frijheet förswara wille. Skrefwe fördenskuldh konung Carl och rijksens rådh tillsamman uth Upsala Concilium, theruthinnan dhe sig förbunde till den Augsburgiske bekiännelse, alla odugse giorde någon deel uthi regementet att bekläda, som ifrån henne fölle, på thet somma af samwetet, somma för straffet skuldh måtte stadige blifwa; ty wij menniskior äre ett så olycksaligt slächte, att och ibland oss finnes the som mehr fruchta att mista werldzlig ähra än siälenes sa-

ligheet. Thetta concilium behagade intet konungen, ändoch dhet till hans bästa dirigerat war, ty hade thet icke här wordet samptyckt, hade han som then ther ifrån religionen fallen war ingen arfzrätt hafft till att niuta. Han kunde lickwäl intet skönia, att han hade thetta gagn theraf, men såg allenast theruppå, att thet hindrade honom något nytt uthi religionen att begynna. Så blinde äre wij när wåra begärelser draga oss af wägen, att wij och wårt eget gagn eij skönia kunne. Doch thenna orsaken såsom han war förhatelig, altså finner och konungen och hans rådgifware Jesuviterne (som alt subtilt som intet doger upfinna) wäll andra inwändningar att framkasta, thetta the lasta wille och belacka. The gofwo före att ett arfrijke hade inga privilegia, att dhen mayesteteliga rätt wore förkränckt genom förbenembde concilii hållande. Summa, konungen upäggiades emoot ständerne och ständerne twiflade om konungen (eftersom är till att see af een oration, som är konungen skrifftligen öfwerantwardat af adelen tå han för sin kröning till Stockholm ankom). Thenna tråta och religions åthskilligheet, som misstroo stadigt herre och undersåthare emellan förorsakar, war thet fnyske theruthinnan eelden förwarades, som strax ther effter med fullan låga brände. Konung Sigismundi kröning begyntes med träta, Påfwens legat Mala Spina war then faners blåssbelgh, som förbemelte eeldh styrckia tillblåste, thenna skulle chröna konungen, hwilcket doch medh konungens wederwillia icke skeedde. Konung Sigismundus war trög till att stadfästa alt andeligit och werldzligit frellsse som i Swerige war, synnerligen att intet nytt skulle företagas uthi religions saker, och dock lofwade han

thet med flere wanlige puncter medh eedh och förskrijfning stadfästa, att ingen Påfwedyrkare till Rijksens embeter komma eller sättias skulle, och såsom han thetta trögt lofwat hade, så hölt han thet och icke länger än emellan Upsala och Stockholm, ty strax han till Stockholm kom, satte han gref Erich dher till Ståtthållare, som icke thet ringaste embete i Swerige war. Mala Spina then onda törnen som stack uthi konungens foot, kom konungen mycket till att halta från sin lofwen, Papistiske skolor, Papistiske kyrckior uprättades och kring Stockholm, Gudstiänsten turberades, wäpnat måste man gå till kyrckia, konungen wardt dhet klagat och föga dertill giordt, ty den onda Spina eller törn som hade nampnet medh giärningen, stack för konungens öron, så att sådan klagan intet war hördt. Öfwer thetta funne konungens rådhgifware gott att fiskia i skittit wattn, Sweriget måste turberas och opröras, på thet man een kättare genom then andra uthroota kunde. Konungen skyndade dhe åth Polen, i mening att the tädan Hans Maij:tt missbruka wille. Här skulle alt blifwa i oskick och olag, ingen wara skyldig att lyda annan, på thet att theste snarare blandh så många mächtige (ty hwar provincie hade sin ståtthållare) obestånd upwäxa måtte. Men såsom Sweriges mayestet är genom Gudz bijståndh till thenne dag förswarat och förfächtat wordet, så att thet aldrig til något annat konungarijke är öfwerfördt, uthan alltijdh genom Gudz wällsignelse och Swenske manna dygdh är wårt fäderneslandh och wår nation behållen blefwen: altså funnes och tå the som thetta anslaget konungen intet tillstädia wille, rådet som i

Stockholm war protesterade emoot konungen, thet honom ey lofligit war att föra thet konungzlige wälde af rijket, han skulle stadga ett regemente i landet, som hans platz förestå skulle, the gofwo och konung Carl detta tillkenna som i Nykiöping siuk lågh. Konungen gaf, ehuruwäl ogierna, uth en fullmacht, men hon war och der effter, ther medh få ordh, konung Carl fullmechtig giordes tillijka medh rijksens rådh, regementet att förestå; Men ståtthållarne uthi landskapen befalltes thetta regementet intet att skiöta, och såsom tillgå plägar, när wij sielfwäldet fåå, så misbruke wij thet: altså giorde och desse ståtthållare hwadh dhe wille. Allmogen som war wahn att hållas serdeles i Swerige) widh lagh och rätt kom selsynt före, att blifwa illa tracterat af förbenämnde ståtthållare: och såsom allmogen uthan dess är benägen att klaga, altså tå han fick finna sig wara i betryck, lop han hoptals åth Stockholm ther han war wahn sin hielp att finna. Regeringen hade wäl gerna hafft af konung Sigismund een bettre fullmacht och een widlöfftig instruction, hwareffter the allmogen och rijket till konungens goda förestå hade kunnat: hwilcken och medan konungen i Stockholm war, nogsampt lofwades, doch dag för dag upsköts till thess konungen segelreeda uthi Elsnabben låg, tå ingen annan kunde nåås än thenna, ther af all oreeda sedan upwäxte. Konung Carl kom sedan han war bettre blefwen till Stockholm, och såsom han förnam, att sakerne således förewette, drog han saken (som thet och wisserligen krafde) uthi rådslag och betenckiande medh rijksens rådh, hwilcke befunne och enhälleligen tillhopa beslute, att man rijksens mayestet och konungzliga

höga rätt icke skulle erkienna af een konung som wid ett fremmande konungarijkes regemente satt, then ther och rijksens rådh icke hoos sig hafwa kunde (ty thet Collegium heller nembt kan icke utan om rijksens och thes provinciers gräntsor hållas) medh hwilckas rådh han lickwäl äger rijket styra, efter lagen och konungens eedh, så att moot rijksens frijheet ock konungens eedh, ia sielfwa lagen som altijdh hoos oss är heelig hållen, syntes strijda, wijdare fullmacht eller instruction uthur Polen att hempta. Them tycktes och konungens eedh och försäkring wara dhem instructiones nog, ty the mente sig icke kunna feehla, om dhe dhet fullbordade som konungen sielf skyldig war att giöra, om han tillstädes warit hade, som är hålla alla både högre och lägre widh Gudz ordh och then Augsburgiske bekännelse, icke tillstädia att någon som ifrån henne fallen war, något embete i rijket bekläda måtte, inga Papistiska scholor, kyrkior eller kloster att lijda, adell och oadell, andelige och werldzslige att hålla widh Sweriges lag, wällfångne privilegier och loflige wahner och icke låta olagh gå för rätt lagh, alla låta niuta huus- och hemfredh, kyrkiofrid, tingzfred och qwinnefred: moot hwilcka puncter lijkawist grofligen både af konungen och hans ståtthållare uthi alla landzändar misshandlades. Togo fördenskuldh K. Carl och rijksens rådh samdrechteligen saken för hender, satte gref Erich ifrån ståtthållaredömet i Stockholm (hwilcken them allenast af alla ståtthållare lyda måste, ty the sutte hoos honom på slottet) skaffade af dhe Papistiske scholor och kyrckior, som i och kring Stockholm af konungen moot sin eedh uprättade woro. Dhe både och dheriempte till att skaffa allmogen (som hopetals

på Stockholms bårggård låg och sig rättlöös klagade) rätt, skrefwe ståtthållarenar till, förmante dhem see sig före, att icke allmogen, som uthan dess ostadig är, måtte taga sig något obestånd före. Men thet wore sådane bröder [ey] ther till satte, som wäl kunde höra skäll. [?] Ty Flemmingen härskade i Finlandh, Carl Göstafson på Calmar, Erich Göstafson på Elfzborg, Arwe Göstafson hadhe medh H. Hogenschildt Bielke ett blandat regemente i Östergiötland, flere woro the intet; men the wore alle uthwalde instrumenter att uppröra och i hwar andra hissa ett land och rijke. Thesse lydde intet hwad man och skref, foro fort att truga och plåga allmogen, så att alt olijdeligit wart, och outblifwelig upror till att befruchta war. Häremoot war godh rådh dyr. Konungen war frånwarandes, och ändoch han wäl frånwarandes medh breff hade kunnat ståtthållarenar thertill hålla, att dhe thet regemente lyda skulle, som han stadgat hadhe, så giorde han lickwäl det icke, uthan styrckte dem heller till halssstarrigheet, på thet rijket i twedrächt warda måtte. Sannerliga thet war een skarpsinnig politie fluten uthur dhe Jesuwiternes wijsheet, uppröra ett rooligit konungarijke, ther doch icke uthi dheras macht står uproor att stilla, som thet åstadkommer. Men således plägar fanen, som alla uproors påfinnare är, sin son Påfwens rijke stadfästa och förwidga: till hwilcken ända allt detta och meent och ansedt war. Öfwer thetta onda qwidde alla goda. Men thet är käringatröst, qwida och lijda, man måste dhet onda genom goda rådh bota och borttaga: altså skedde och här: The som i regeringen woro sågo intet annat medell, huru dhet nödlijdande fäderneslandet war till att hielpa,

uthan att een rijkzdag måtte berammas, ther man medh thess större authoritet och myndigheet om sakerne stadga kunde. Skrefz fördenskull samma rijkzdag uth och berammades i Söderkiöping, hwarest upreepades alla puncter ther medh konung Sigismund rijket tillförenne medh försäkrat hadhe. Lades thet wijte ther widh, att hwilcken icke effter samma puncter sig regulerade och skickade skulle hållas och straffas som een rijksens förrädare; elliest stadfästes och regementet och konung Carl sattes till rijksens föreståndare, effter såsom fordom wanligit hade warit, när thetta konungarijke medh andra konungarijken een konung i gemeen hafft hafwer, effter som the Sturarnes exempel och wåra historier uthwijsa. Thetta achtade lijtet eller intet ståtthållarenar, i synnerheet Flemmingen, ty han war een man som ringa beskedenheet och intet samwete hade, i honom war intet bekymmer om religionens fahra, han bar ingen sorg om rijksens frijheet och höga mayestäteliga rätt, han bekymbrade sig allena, huru han sitt wälde i Finlandh stadfästa måtte, och thet under konungens högt ansedde nampn: hölt fördenskull i fåfängian och fredelig tijdh mycket krijgzfolck, och tå penningar och proviant, ther medh krijgzfolck i lydno hållas måste, honom feelade, greep han till thet medlet, utt han landet till borgläger för krijgsfolcket uthskiffte, hwilcka således theras underhåldh uthkrafde, att och jernen uthur skorstenar och ugnar, sampt spiåll och alt annat thet som nagelfast plägar wara, theras girighet fylla måste. Härtill kommo wåldtäghter, wåldgästningar, hugg, slag och alt annat öfwermod, som krijgzfolckz galenskap uthi wundna fiendeland åstadkomma plägar, och thetta

alt föruthan alt tilltaal och straff, summa dhe giorde dhe fattige Finnar så förtwiflade, att dhe heller döden än lijfwet sågo. Förtwiflan är uproors modher; ty såsom lättfärdigheet undertijda i medgång folck till obestånd beweker, så är doch outhblifligare, att när gemene mans willkor så beswärlige warda, att dhe heller döden än lijfwet see, att tå dhe twå onda affecter fattigdom och ohöfligheet drifwa dhem till buller. Altså skedde och här, the Finska böndren grepo till wapn, som wreden och hembdgirugheeten them i händerne kastade, förfölgde dhermed deras plågare, och så som folcket är omätigt när thet kommer på gångh, så foret och åstadh, giorde them skada som them minst skadat hade. The reestes i Österbotten, kommo tillhoopa i stoor myckenheet till Norbottns Kyro. Ther mötte them Flemming med ryttarne, och endoch han dem några reesor förmante, trodde doch icke allmogen honom som the hatade: och han Flemmingen hölt sig som een legoheerde, som heller åth än rychtade fååren (han följde icke konung Göstafs efterdöme, som med tålamod afbidde Dalekarlarnes galenskap och lätt straffet komma till fåå och räddhågan till alla). Men han trychte till, fick bönderne på een iss, drabbade medh rytterne på dem, lätt hugga neder till ellofwa tusend man, rijket till een sådan skada, att samma provintz sig icke till denna dag bereppat hafwer. Thenne gärning blef af konung Sigismundus rost och Flemmingen betackat, som icke allenast på thetta ställe uthan många flerestädes (och sedan som ingen fahra mehr för bondemachten war) sådana blodbad anrättade. Men konung Carl och rijksens rådh blefwo medh een lega-

tion snäste, att dhe Söderköpingz herredag hållit hadhe, som doch till fäderneslandsens bästa och god skick och regemente anstält war. Här i brukades och een serdeles politisk, Jesuvitisk anslag, all wreden götz uth på konung Carl, som dhe wiste sådant för fäderneslandsens wälfärdh skull ringa achta; ty hwar redelig man är skyldig för fäderneslandet skulldh att lijda döden, än sådan oförskylt ogunst; rijksens rådh förtröstades medh konungens gunst och skilldes altså för herre gunst skull wid then eenigheet som the uthi Suderkiöping uprättat, beseglat och underskrifwit hade. The swarade wäl tillijka, doch icke med enahanda hiertelag, förswarade samptligen sin giärning och rijksens rätt, men hwad som rijksens rådh särskilt giorde, war dolt. Här uppå följde att konung Carl böriade merkia thet man således medh honom spelade, så på thet att han thenna larfwa måtte afdraga och wetta hwadh stadigheet han uthi rijksens rådh hade att wänta, proponerade han them thetta, nembligen thet the wäll såge hwarthän konung Sigismnndus sig lette beweka af sina förderfwelige rådgifware Jesuviterne, i thet att alt hwad som giordes och ländade till religionens säkerhet, heller och till rijksens frijheets förswar, sampt then konungzliga eedens wid macht hållelse, thet lätte han sig alt misshaga och kastade på them samptligen som ther om åhåga hade, wederwillia och ogunst. Så alldenstundh att een eenskylter wore för ringa att uthstå sådan konungzlig oförskyltan wrede, ty wore högnödigt att man Söderköpings herredagz besluut wedh macht hölle, och ther widh stadeligen och samdrächteligen blefwe, och att the som affällingar therifrån woro (effter dhe icke medh godo, alldenstundh

dhe esomofftast af konung Carl och rijksens rådh förmante woro, sig till samdrächtigheet beqwämma wille) the måtte sättias ifrån kall och embeten, och effter samma besluutz lydelse hållas och straffas som rijksens förrädare, och therhoos på medell tänckias, huru saken icke allenast medh ordh, uthan och medh macht företagas kunde, ty annars wore intet wärdt och lijka som klåcka uthan kläpp hwadh beslutes, om ingen efftertryck ther uppå föllia skulle. Men rijksens rådh wille till denna eenigheet intet, uthan mente, att således belasta konung Carl att han ledse wid omaket, och rädd för faran warda skulle, och förty sig utur spelet draga på thet the sitt sjumanna regemente till churförstarnas i Tyskland exempel theste bettre anställa kunde. Ty the hade inbillat sig, effter konungen war mäst frånwarandes, wille the siu uthaf sitt medell wällia som regementet händer emellom hafwa skulle, och altså märkeligen afwäria allmogen ifrån konungaslächtetz hörsamheet, och sedan framdeles så makeligen sitt egit wällde stadfästa. Therföre swarade the sig intet kunna tillstädia, att man till wapn emoot the olydige ståtthållare grepo (ty uthan wapn war moot dem intet till att förrätta) föregifwandes att rijket therigenom förorooligades och uthi borgeligit krijgh sattes. Konung Carl meente theremoot att rijket allredo oroligit nog wore, Finland brände allredo i fullan låga, ock i Swerige glimmade allredo alt för många oenigheetz gnistor, så att thet särgångna fäderneslandet wore medh inga medell till att hielpa, ty emoot starcka siukdommar gifwes starcka läkedommar. Men hwar thet och icke giälla skulle, då såge han icke huru han rijksens föreståndare, heller the re-

geringsråd wara kunde, han för sin person begärade ther wid länger på the wijs icke att blifwa, uthan wore till sinnes regementet från sig att seya och sig till sitt förstendömes regering heem begifwa. Thetta behagade rijksens rådh, menandes att the hade funnit thet the sökt hade, swarade förthenskull, att ther konung Carl sådant wille göra, stode det honom fritt, the wille wäl uthan honom see rijket till godo. Så wäl kunde the tå mista konunga slächtens regemente, föruthan hwilcken the stedze illa farit och alltijdh oense warit hafwa. Konung Carl swarade sig wäll wara till sinnes wid ett sådant regemente icke att blifwa, men thet föreståndareskap, som han uppå sig hade, war han icke till sinnes att afläggia baak dören och effter theras willia, uthan såsom han thet effter Gudz försyn, och Sweriges allmenne ständers begieran på een frij rijkzdag hadhe uppå sig tagit, wille han thet och på een allmen herredag och medh dheras samtyckie, af hwilcka som han thet anammat hafwer, afläggia, trängde fördenskulld uppå, att en herredag uthskrifwas måtte, ther han sådan regements börda, medh ähran, som han det fådt hadhe, samptlige ständerne återlefwerera kunde. Här emoot stogo rijksens rådh med händer och fötter, föregifwandes dhet wara emoot konungens förbud, men rätta orsaken war, att dhe wäl wiste, att allmogen, både adelen, clerkerij och bönder, ingens regemente kunde lijda, som icke wore af konung Göstafs slächt; thernäst hade och ståtthållarne förhållit sig så emoot dhem, att när dhe skulle höra, thet konung Carl för theras skulld regeringen wille öfwergifwa, wiste the wäl, thet the för alt det som hårdt war emoot dem skulle besluta,

heller än dhe konung Carls föreståndérskap och förswar mista wille, hwaruthaf dhe wäl betänkia kunde, att konung Carls föreståndérskap icke som the gerna sågo skulle på sådan herredag få een ända, uthan tå först begynnas och komma till flor. Och thetta war then rätta orsaken, hwij the till herredags icke wille.

Såsom nu konung Carl såg, att han med dem sig icke föreena kunde: uthan att the den respect, som dhe för honom som en arffurste, then ther effter testamentet till rijksens regering och succession närmast war, förachtade, rijket och uthi uppenbara fahrligheet stog att råka uthi uproor emoot thesse ståtthållare, om hwilcke förr är sagdt, der till medh att Jesuviterne skulle taga tillfelle af dhe Swenskas oenigheet och upryckia konungen till religionens förändring och samweternes beswär, wijste han inge andre medell att bruka, än the som för fädernes frijheet wid macht hållit hade: nembligen uthskrifwa een herredag, menandes att sig ther wäl skulle låta see, hwem lust till religionens frijheet och rijksens frällse hade. Skref förty uth Arboga herredag, till hwilcken alla ständer i rijket kommo, föruthan rijksens rådh och mycke fåå af theras wenner; doch wore icke alle rijksens rådh frånwarandes uthan allenast the som något nytt under thenna frånwarelsen sökte. I Arboga beslöts: — — — — — — — — — — — — — — — Anmärkning i kanten: vide Acta.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Msto R. Gust. Ad.» i Uppsala Universitets Bibliothek, jemförd med en af Archiv-Sekreteraren S. Leyonmarck påtecknad afskrift, som förvaras i Riks-Archivet.

Utkast till berättelse om K. Gustaf Adolfs besök vid Brandenburgska hofvet i Berlin i Maj 1620.

Lördagh komme wij till Bherlin, natten tillförende låge wij i een by hette Blisendorp *), thedan följde Min swåger först till Potstamb och ther finge Wij bref af unge C[hur]f[örsten] och som Wij thet finge, rede Wij till Sällendorp på thet wij måtte tala medh R. hwilcken ther och mötte och berättade än ytterligare att wij uthan fahra kunde draga der in, skildes widh Phaltzgref[ven] och hwad aftaltes medh honom. Oss war nembt ett Losement hoos Retzlou, när wij kommo thijt sågh han oss för Engelske Soldater an och wille intet låna oss huus, efwen så hoos een annan, endtlig komme wij in uthi Ahrnheimbs losement, och ther blefwe wij intagne. Ahrnheimb wiste här af intet, men kom och ther in, förfärade sigh. Jag fick C[hur]f[örstinnans] bref med therme till Arheimb, hwilcket lydde &c. thet hadhe Arheimb gerna hafft tillbaka &c. Söndagen skref Ar: med therme C. f. till att Jag wore i byn och begärade wetta, huru Jag skulle få tala medh henne, hon swarade medh thermo, och ändoch Jagh hadhe hennes swar sende Jag lickwäl till R. och han gaf mig samma berättelsen, som Jag tillförende fick. Gick förthenskull klockan nije uppå Slottet. Kom rett till

*) Hit synes den anteckning höra, som finnes skrifven ofvanför: »NB. beskrifwa wårt tilståndh i Blissendorp och then Präst wij der funne».

predickans begynnelse. Wedh Jag kom uthi förmaket ther folcket och Junckrarne sutto, undrade sigh hwar man hwadh Jagh för een waar, och hwadh Jagh wille. Interim gick predikan an, texten war om Rijka Mannen, förtalet huru Wij här uthi Werlden leeka een comedie och huru åthskilligt Gudh som all ting regerar, uthdeelar Personerne som Wij menniskior her uti werlden agera skole, drog the twå Personers exempel in, therom i Evangelio handlas. Warnade hwar Christen att han wille theraf taga effterdöme och sin Person här uthi thet werldzlige theatro så agere: att när Wij warde rychte bakom dödenes tappete, att wij tå af Commediens mästare som är Gudh i Himmelen, måge bekomma åhrones krona, och af wåra tillsiare som äro alla Gudz Englar, och Menniskior thet roos, att wij redeligen lefwat hafwom. Sedan deelte han Predikan uthi tu stycken, nembl. hwadh odygder hadhe fördömbt rijka man, men och hans tillståndh i thenna och then andra werlden. 2. Hwadh Lasari tillståndh warit hafwer, hwilcket han af sijdes stälte, och allena thet första stycke uthförde. Sedan predican war ändat, skaffades the af wägen som man intet wille hafwa till tillsijare: och Jag kallades in. Mitt tahl till C. f. Hennes Swar. Sedan fördes Jag uthi Hertigen af Kurlandz Cammar, discurrerade om hwadh passerad war på reesan. Medan wart måltijden färdig, och Jagh bedin att blifwa till måltijdz. Wedh Jag nu Hertigen af Kurland thit fullde, kallades Jag allena af alt manfolck ther in, och then lilla af Curlandh och sattes till bordz medh bådhe C. F.

Efter Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Bibl.

Personalier öfver Hertig Carl Filip.

»Wij hafwa här åter för hender at begå en sorge»ligh begrafningh, på ett högboren lich, nembligen »then högbårne förste Hert. Carl Philips saligh hoos »Gudh, wår fordom nådige arfherres och landsförstes, »och är samma afal så och begrafningh aff oss Swen»ske men så mycket sorgeligare til at begå efter som »samma framledne förste är vtsprungen af swenske »manna blod, och i så måtte warit, icke en fremlingh »vthan en inföd swensch, födder och afkommen af fe»dernes landzens feder *), Hwadh the swenske hafwa at besörga.

»Ty H. S. F. N:des Herfader hafwer warit ko»nung Carrl then IX, H[ans] faderfader K. Göstaf then »förste, Swirges, Götes &c. konungar, hwilcke sin vr»sprungh hafwa af Swensche ridersmen, the ther ge»nom Gudz nådige welsignelse Swirges rickes friheet »fordom daghs ridderligen, wisligen och loffligen för»swarat hafwe, och samma friheet in på oss Swenscka »män erft, så att ibland oss ännu thes Gudi lof fin- Hertigens herkomst på fäderne.

*) Härefter är följande stycke utstruket: »föder och vptuchtader vthi wår Christeliga tro, hwilcket allom Swenskom stort hop om hans förstelige N. giorde, Men o, ostadige mennislige hop: som funderas på menniskior, ty alt mennisligit är vnderkastat hwarf och förandring, så wäl thet som krono och silcke bär, som thet ther vthi blaggarn kledt är, thertil wij här it merkeligit efterdömme hafwom. Förty then högborne Förste saligh hoss Gud är burin och utsprungen af Stormechtige.»

»nes konnungh vch stennder högre och legere, hwilcke »vthi Guds stad thet konnungliga höga Majestet för- »treda, att wij icke behöfwe sådant hoss andre nattio- »ner att söckia, som månge andre lanskapper i werlden »medh ook och träldom giöra måste, therföre oss Gud »mildeligen wille beware. Öfwer Hans F. N. S. hafwe »wij, seger jag, orsack att söria, thy han war förbe- »nembde konung Göstaffs sonne son, then konungens »som Gudh bruckade til ett instrument att vpretta »Swirgess förfalna regemente, och sedan han thet vp- »rettat hade, förnyade han medh Gudh Ewangeli för- »bundh, och Swirges stat både i kyrckie och werlslige »regemente stadgade, så att Herrans vpsåt framgångh »hade vthi hans hond. Hans S. F. N. war och som »Jag sade K. Carl then IX sån, hwilckom allena af »Gudi thet modet gaffs att han sig torde emot settia »the farlige vpsåt, som these farlige tider i wår thid »warit hafwe, the ther icke allenast hafwa hottat thet »werlzlige regemente vthan och på thet hefftigste an- »tastat Gudz helige kyrckio och församblingh vthi wårt »käre federnesland och både församblingen och feder- »neslandet genom Gudz nåde riderligen förswarat.

på mö-derne »Hans F. Nåde Saligh war Konung Karl födt af »then Stormechtige högbårne fru, fru Christina, Swe- »riges, Götes &c drotningh, wår nådigste fru, nu när- »warandes. Hwilckens Maj[estet] är vtsprungen af then »konungzlige slächt vthi Danmarck k. Fridrich then »förstes sånedåtter, Hertig Adolfs af Holsten dåtter »om hwilckens slecht och familie månge böcker äro »fulte och här för widlöftigh wore att deduceras. Och »såsom H. S. F. N. af högh slecht och konungsligh »Familie på begge sider vtsprungen waar, så war och

»wisserligen Hans S. F. N. ingen wanslechtingh: vthan
»högt begåfwat af Gudi med förstånd på gudeligh och
»werldslige sacker: hade mod och hierta til at igenom
»gå hwad werldenes swick och ostadighet H. F. N:de
»och hade förre kastat.

«Ty H. S. F. Nå[de] war vpföd och vptuchtat Gemene lefwerne.
»vthi then rene Christelige lära, hwilcken honnom alt
»ifrå sin barndom efter schriftenes grund af åtskillige
»preceptorer är lerdt och förrehollen, hwilcken och af 1. vptuchtan
»Ha[ns] S. F. N. således är worden fattat, at then
»sanne Gudz fruchtan som är all wissdoms begynelse
»hafwer hoss H. F. N. S. wisserligen funnets och sigh
»see låttet, Guds sanna ordhs predickningh hafwer H. 2. religion
»S. F. N. gierna hörtt, Sackramenten wördat, och sigh 3. hans gudfruchtighet.
»gerna medh Gudh förlicht, predikoembetet hafwer H. 4. predicko embetets befordran.
»F. N. S. effter sin macht och vngdoms åhrs möje-
»lighet gerna befordrat, thertil exempel är then skola
»H. F. N. vthi Trosa vprettat hafwer, the fattige och
»bedröfwade hafwer han icke tröstlösse gå låtit, vthan 5. hans barmhertighet.
»hwar till sin ret (antingen genom sitt eget welde
»helder och medh förbön hoss sin elskelige fru modher
»som förmynderskapet haft hafwer) förhulpit.

»Thetta förvthan haffwer H. F. N. lefwat sine 6. föräldrars älskan
»föräldrar til tröst. H. M. S. som Herfadern waar
»hafwer seet Hans F. N. barndom och sigh ther öfwer
»frögdat, med H. M. frumodern hafwer H. F. N. lef-
»wat sine dagar til ända i inbördes kärleck, och H.
»M. wördat, älskat och lydt som en god son sin fru-
»moder älska och ära borde, med sin her broder K.
»M. wår nådigste herre hafwer H. F. N. och i licka
»måtte lefwat i broderligh kerlech, så att begge deres 7. broders älskan
»M. M. med ängzlan önska at Gud hade teckts H.

8. Humanitet mot hwar och alla honnom umgås hafwa

»F. N. lifstidh att förlengia. Mot höga och låga, fattiga och ricka hafwer Hans F. N. S. sigh sålunda »anstelt, at ingen med sckäl hafwer öfwer honnom at »klaga. Tesse äre the dygder som vthi Hans förstelige »N. S. person äre til at rose och honnom hafwa nyttige »warit både til siälenes saligheet, såsom och til en god »åminnelse i thetta timmeliga lifwet.

Förstelige sinne och krop.

»Men o fädernesland hwad hafwer thu mist och »hwad dygder hafwa lyst vthi Hans F. N. S. förste»liga sinne och kropp ther medh han tigh hafwer tiäna »kunnat, ther thet Gud behagat hade, att lifstiden »lengre hade warat. Först hafwer tu mist en stödh

Hans nyttigheter vti federneslandet. en stöd till regementet

»under regementet. Ty hwarcken härar heller wener »heller festningar befesta så itt konnungahuss som »myckenhett af erwingar. Tin konunga slecht är nu »kommen igen vppå en mans persohn som för få år »sedan florerade med tre vnge och wuxne herrar. Thet »giörs icke behoff at Jagh i thetta sinne thin sorgh »öcker, i thet jagh vpreppar hwad olycke och wille»walla ther af förorsackas skulle, om thigh hende then »olycke, at thu tigh konnungh åtter igen betla skulle. »Af exempel warder man wiser. Wårre förfäder som »thermedh af Gudi hafwa plågade warit, måge wi med »godh skähl ansij, huru dhe farit hafwa, somma af »them hafwa hollitt sigh för gode att lyda någon in»lensch och förty draget medh ringa Swerriges gangh »in vtlenska, som mestedels till tyranner muterade »ärre, somma hafwa icke kunnat lida fremmandes re»gemente och therförre them åtter igen förjagat, ther »af ärro följde idkesamme inlendske krigh, som thetta »ädla konungaricke hafwa skilt wed goda ordningar och »förmögenhet som af goda ordningar vtspringer: och

thet således deformerat, at sedan wij Swensche genom Gudz nådige försyn, åtter någorlunda ärre råckade vnder et stadgat regemente, hafwa wåra konungar god ordningh icke allstinges ännu åtter införa kunnat.

»Ther efter o fädernesland kant thu sij vthi historier, och tigh så mycket mehra ihugkomma hwad thu mist hafwer vthi thenne Salige Hertighs död: Såsom vthan alt thetta hade til tigh en retschaffen kerleck, hölt thet wara hederligit döö för federneslandzens welferd skuld. Till then ända hafwer H. F. N. S. studerat uthi sin barndoms tihd, til den ända wandrat then beste del af Europa igenom, at giöra sig beqwem i lifwet at tiäna tigh, och ther thet Gudh behagade manligen at döö för tigh.

mist honnom som hafwer haft kärleck til fäderneslandet

»Hans barndom är bruckat til tin tiänst ther han wardt åth ryske grentzen sender icke så stort af begärligheet til thet ryske regemente som lickwist honnom på the thider vtwalt hade til en storförste öffwer Någården, som at tigh måtte skaffas, på then sidan seckerhet. Vtaf älskan til fäderneslandet hafwer H. F. N. S. och vthi then siste Polnische feygde icke welat blifwa hemma, på thet han med sitt exempel Swirges vnga ridderskap vpweckia måtte til jemlick kärleck til fäderneslandsens welståndh, och at thett icke althid står them wäl ahn at blifwa hemma, som thet til efwentyrs medh öfwerhetenes gunst giöra kunne. Ty hade icke then kerlecken warit som i H. F. N. S. bran, til at göra sigh om fädernes landet förtiänt, hade H. F. N. S. wäl kunnat blifwa hemma. På towget hafwer han wisat at han war af ädel nattur,

Hwilckens person man hafwer kunat i barndommen alreda brucka til nytta

reset åt Lifland

»först warit gudfruchtig, aldrigh försummat bönen heler »predickan och andre med sit exempel i licka måto »och i thetta stycke förre gåt, sedan inthet fruchttet »döden och dödzens fahrlighet, som störste redslan är, »ther förre menniskior fruchta plega, warit arbetsam »och tåligh vthi omack som kriget med sigh förer, »försichtigh och sinnrick, sin Herbroder K. M. wår »nådigste herre esom oftast med god råd bisprunget, »så at vthi Hans F. N. S. hafwer funnets (och öfwer »vngdomens plägsedh) mogna och höga försteligh dygder »och qualiteter, ther med Hans F. N. S. thigh fädernes-»land hade tiäna kunnat, men nu hafwer thet then »högsta Gud icke så behagat, vthan thet hafwer Gudh »teckts at kalla honom frå thetta mödesame fädernes-»landet til sigh vthi thet ewiga och frögdefulla fäder-»neslandet, ther som H. F. N. S. twifwels vthan haf-»wer fröghd och lustight wesende på Gudz högra hand. »Therförre skole wij som i federneslandet boo, oss låta »nöja med thet som Gud behagat hafwer med H. F. »N. S. at förhengia, allenast Gud ödmiukeligen bidia, »at han oss för wåra synder skull icke wille så högtt »straffa, at then konungzliga Familia och stämma al-»deles skulle affalla, vthan at såsom Gud oss i thetta »sinne straffat hafwer i thet han oss en så nyttig vngh »herre bortrycht hafwer, at han nådeligen her efter »åter wile wenda til oss sin helga nåd och thet rum-»met mildeligen vpfylla, så at på federneslandsens »konnungsliga stol och sätte icke må sittia en mindre »man än saligh konnung Göstaff then första war, med »hwilcken Ewangeli förbund för hundrade år sedan ge-»nom Gudz nåde är wordet förnyat.

»Och såsom wij nu Hans F. N. S. qualitetter »och nyttighetter, sambt goda exempel hafwa hört »vpräcknas, ther med H. F. N. S. sombt hafwer, sombt »hade kunnat tiänt sitt käre fädernesland, så wele wij »och nu i licka måtte förtellia huru H. F. N. S. sin »saliga endalycht taget hafwer, på thet at och ther »vthaf mången vngh person må lära huru han sigh i »dössens ångest förholla skal. Thå som H. F. N. »földe H. K. M. genom Lifland och man til Narfwen »ankom i meningh at man al dödenes redslo på en »tid långh vnsluppen waar, thå gick thet effter som »i salmen står, thå kommer ther en gest som klappar »och slår then wij plega döden kalla. Han klappade »och för Hans F. N. S. dör och lade hans förstliga »nåde Saligh neder i siuckdom den 12 Jan. Doch »hoppades man bättring, man åkallade Gud först och »frembst och bruckade leckiaren, men Gud som weet »hwad menniskian nyttight är, wille icke gifwa sin »wälsignelse i thet sinnet til werldsligh leckiedom, »vthan gaff häler Hans förstelige Nåde Saligh thet »sinne at han sielenes leckiedom med flit söckte» *). Och är uthi denne H. F. N:des siukdom detta täuckwärdigt och märkeligit, att H. S. F. N:de uthi sin störste siukdom och swagheet lät påskijna sin kerlek emoot fäderneslandet, att der H. K. M:t alles wår nådigeste konung och Herre broderligen tillbödh att blifwa hoos H. S. F. N:de och wenta hwad uthgång siukdomen taga kunde, wille H. S. F. N:de det ingaledes, uthan

*) Det föregående är aftryckt efter det egenhändiga utkastet i Riks Arkivet; fortsättningen efter en afskrift af Elias Palmschiöld, som dock anmärker, att den handskrift han härefter följt varit af en annan hand.

sadhe wara mycket nyttigare, det H. K. M:t för rijksens högwichtige erenders förrättande begofwe sig obehindrat på reesan åth Swerige, H. S. F. N:de wille (der Gudh tecktes göra lindring på siukdomen) föllia efter: och hafwer H. S. F. N:de iu deruthinnan mehr achtat sitt fäderneslandz wälferd och befordring, än sitt eget bästa. Derföre sedan som H. K. M:t hade på det kärligaste valediceret H. S. F. N:de och begifwit sig till wägs, kallade H. S. F. N:de dagen effter den 19 Janv. sin hoffpredicant till sigh, berättade honom, att siukdomen toge öfwerhanden, och H. S. F. N:de war sinnat att bereda sig till ett saligt afskedh af denne werlden, och medan synden och döden äre dhe häfftigste fiender, som alle menniskior uthi thet yterste mäst anfächta, så tröstade H. F. N:de sigh sielf medh Gudz ordh, först moot synden utaf den sköne och herlige sententz som står hos Ezechiel i det 33. om Gudz barmhertigheet, der Herren Gudh så säger: Så sandt som Gudh lefwer etc. och 1 Tim. 2. Gudh will alle menniskior skole salige warda, sedan uthaf Christi Jesu förtiänst Esai. 53. Han bar wåra synder, och 1. Joh. 2. Om någor syndar så hafwe wij een försonare hoos Gudh etc. item af den helige andes kallelse till bättring. Matth. 11. Kommer till mig alle etc. Sedan förtröstade H. S. F. N:de sig således emoot dödsens bitterheet, att Gudh hafwer förlossat uthu helfwetet och hulpet oss ifrån döden Os. 3. så att wij kunne tryggeligen triumphera öfwer desse andelige fiender och säija med Paulo 1. Cor. 15. tu dödh hwar är tin udd? derföre är iagh (sade H. S. F. N:de) therom full wiss uppå, att Christus är mitt lijf och döden är min winning Phil. 1. och ehwad iag nu

lefwer eller dör så hörer jagh Herren Christo till Rom. 14. Desuthan giorde H. S. F. N:de een alfwarsam bekännelse med K. Dawid Psal. 51. Sij iag är af syndelig sädh född; med Daniel Cap. 9 wij hafwe syndat, giordt orätt: hafwe warit ogudachtige och wordet affällige, wij hafwe weket ifrån tin budh och rätter; wij lydde icke tina tiänare propheterna, som predika i titt nampn wårom konungom, förstom och fädrom och alle folckom i landen, du Herre äst rättfärdigh, men wij måste skämma oss. Men alldenstundh Gudh hafwer lofwat sigh wela göra nådhe och misskundh medh alle fattige syndare, som sig omwända willia och medh een stadig troo fly till hans obegrijpelige barmhertigheet, så förlät H. S. F. N:de sig alldeles derpå, och begärade ytterligare Gudz nådes försäkring genom den fullmacht, som Christus hade gifwit predikoembete, att hwilcken thet förlåter synderna, them äro the förlåtne: såsom och medh Herrens J. Christi sanna lekamens och blodz anammelse, hwilcket H. S. F. N:de af hoffpredikanten war effter Christi egen ordh tillsagdt och meddelet.

Den 20, 21, 22, 23, 24 Janvarij förökades swagheeten mere och mere, hwilcken H. S. F. N:de någorlunde wille lindra medh böner, psalmer och loffsånger, synnerligen befalte H. F. N:e siungas thesse psalmer, som H. S. F. N:de iämneligen brukade såsom wore: allena till thig Herre etc. sampt K. Davids psalm then 91. 103. 130, hwilcke H. S. F. N. sielf sang med the andre som tillstädes wore, ömsom på Swensko och Tysko, och them H. S. F. N. intet förmåtte siunga, lätt H. F. N. sin innerlige förtröstning till Gudh förnimma medh händer, ansichte och andre uth-

wärtes adfecter. Wedh midie natten för apostelens Pauli dagh som faller på den 25 Janvari begyntes heffteligen H. S. F. N:de anfächtas af then grymma fienden döden, och blef derföre hoffpredicanten inkallat att hålle bönestundh. Och när han sampt medh the andre af hiertat bådho (hwar thet kunde wara H. gudd[omelige]. alzmechtigheet behageligit) att han wille förhielpa H. F. N:de ifrån thenne kranckheeten till sin hellsa igen, hwar och icke, att Gudh tå wille mildeligen förläna H. F. N:de saligt afsked af thenne werldenne, och sände sine helige Englar som H. F. N:des siäl beledsagade till then himmelske herrligheeten som Christus medh sin bortgång till fadren oss förwerfwed och tillberedt hafwer. Medan the samptligen wore stadde i bönerne, afsombnade H. F. N:de såsom uthi een sööt sömpn emellan 2 och 3 om natten för S. Pauli dagh åhr Christi 1622 suo climacterico tertio, ætatis 21, när H. S. F. N:de hade lefwat i thenne jämmerdalen 20 åhr, 9 månader och 1 dagh.

Gudh dhen aldrahögste H. S. F. N:de och oss samptligen een frögdefull uppståndelse mildeligen beskede och förläne.

Tal till Adelns och Presterskapets deputerade samt Stockholms stads magistrat, vid öppnandet af mötet i Stockholm d. 28 Maj 1613.

Jag tackar eder gunsteligen, för thet I på min befalning och nådige begäran hafwe eder nu welat inställa, at berådslå och eder samsättia om the saker, som menige rijksens wälfärd påhänger. Orsaken hwarföre iagh eder och icke samptligen alle rijkzens ständer hafwer låtit sammanskrifwa, är, at iagh icke hafwer them med många rijkzdagar welat betunga, och dher jagh thet med eder i lijka måtto hade kunnat förbij gå, och icke ther til warit aff wichtige orsaker lijka såsom nödgat, skulle iagh thenne gång, och i thenne beswärlige tijd, icke hafwa eder beswärat. Men aldenstund sedan rijkzdagen här i Stockholm sidst bleff hållen, är genom Gudz nådige försyn giord en fredh emellan oss och konungen i Dannemarck, och then skadelige feigde som på någon tijdh til giörandes hade stådt emellan desse rijken, dhes Gudi loff, ändat; (Gud låte thet wara skedt i een lycksalig stund, sitt nampn til åhra, fäderneslandet och dess trogne inbyggiare till långlig stadigh wälfärd!) så hafwer iagh för godt ansedt, och med mitt elskelige Rådh beslutit, at låta eder såsom rijkzens förnämbsta ledemöter samma fredzfördragh föreläsa; och emädan I samptligen freden hafwen åstundat, att låta eder weta

dess omständelige wilkor; på dhet I på menige Ständernes wägnar eder betänckia wele om the medel som freden widh macht at hålla, nödtorffteligen behöfwas wele.

Eder är, I gode män, wäl witterligit, vthi hwadh difficulteter och beswärligheter regementet stodh then tijdh iagh genom Gudz nådige försyn och alles eder och menige rijkzens ständers trägne begäran, ther vthi inträdde. Och weet Gud, at såsom iagh icke aff något förwett eller lust hafwer mig thet vppåtagit, hälst een sådan swår börda vthi thesse mine vngdoms åhr, vthan blott och allenast aff then kiärleek, iagh hafwer burit til mitt kiäre fädernesland, och alla mine trogne vndersåthares wälfärd, altså hafwer iagh ock ifrån then tijdh iagh kom härtil, icke heller hafft ther hoos någon stoor wällust, allenast at iagh tackar Gudh, som hafwer lijkwäl, ehuru illa alle saker förewette och vthsåge, emoot mennisklig förhopning, förhulpit fäderneslandet i en fredligh stat, på then ene sijdan, så at mine trogne vndersåtare för fiendens infall kunna sittia trygge och säkre; therom iagh, såwidt Gudh wil gifwa sin nådh til, och migh möijeligit är, än här effter wil mig winläggia, och icke allenast mig beflijta, at hålla godh wänskap på then ene sijda, vthan sökia på the andre sijdor thet samma, effter såsom iagh ock hafwer besökt konungen i Pohlen med mine breff och budskap och bekommit sådan swar tilbaka, effter som eder skal copierne aff brefwen föreläsas, så at man förhoppas at saken, näst Gudz hielp, i lijka måtto lährer komma til en godh ända; doch ehuru thet aflöper, hwilket hemställes Gudh som all ting regerar, så will doch iagh, så mycket migh står til

göra, och rijket mitt kiäre fäderneslaud kan wara vthan skada och förwijteligit, all flijt och omak hafwa ospardt.

Först, hwad freden med the Danske widkommer, then hafwer iagh ingådt och beslutit medh Hennes Maijst. min elskelige kiäre Fru Moders, Hans Kiärl:tz Hertig Johans och rijkzens Rådz rådh och samtycke; efftersom rijkzens närwarande lägenheet krafde och fäderneslandet, på thenne beswärlige tijdh, war drägeligast: dy ändoch iagh för mehra olycko at undfly, och åther vprätta rijket igen som mycket är aff sigh kommit, och stodh på then tijden synnerligen i fahra, wäl hafwer gånget några beswärlige medel in, aldenstund freden icke war annorlunda at nå, och vndersåternes vthmattade wilkor och oförmögenheet icke tilsade at föra krijget vth länger med sådan macht och effterttryck, som thet sigh borde, doch lijkwäl hafwer iagh thet således modererat, at dher rijkzens ständer wele samhälleligen hwar och en göra sitt til saken, då skal rijket i framtijden ther aff icke hafwa någon afsaknad. Och hoppas iagh wisserligen, at thet iagh i så måtto hafwer giordt aff wälbetänckt rådh, Gudhi til åhra, och mit fädernesland (för hwilkes wälfärd skul iagh icke hafwer fruchtat för någon fahra, ey heller täncker att spara mit lijff och förmågo) til säkerheet och stadigh wälmågo; i synnerheet effter thetta närwarandes, och som då war rijkzens tilstånd och wilkor, at thet, så wäl som hwadh jagh elliest hafwer giordt, ju skal aff eder och alle andre rijkzens trogne inbyggiare och vndersåtare blifwa til thet bästa vthtydt, och med tilbörligh tacksamheet förståndit och vptagit. Dy såsom iag här med intet annat

meent eller sökt hafwer, än alles eders wälfärd, altså där iagh förnimmer sådant wara rätt förståndit och vptagit, hafwer iagh så mycket mehra orsak thet samma här effter at göra. Och är iagh eder samtligen och synnerligen med gunst och ynnest wäl bewågen.

Efter Widikindi, K. Gustaf Adolfs Hist., ss. 193, 194.

Tal till Rådet kort före riksdagens öppnande i Örebro i Jan. 1614[1]).

[2])Jagh ställer thet uthan twifwel wara*, att Eder I gode Herrar icke alldeles okunnigt är, hwarföre Jagh eder uppå thenna tijdh hafwer tillsamman förskrifwit, effter thet J[ag] wäl weet, att Eder, närwarande rijkzens perturberade lägenheet, så wäl domi som foris, alldeles witterlig är, så att thet syns, att I mig lätteligen skulle [3]) rådh kunne gifwe, att (så wäl som alle andre tijder) och thenne* förnembligast behöfwer itt tijdigt, gott och rådsampt betänckiande, så wäl uthi the saker som spectera togam som [4]) arma, och effter thet att mäste deelen [5]) af Edre medbröder (som på thenna sidan stadde kunne wara) är hän, så och på thet att tijdh* eij måtte förtappas, hafwer Jagh för gott ansedt, i then helige trefaldigheetz nampn consultationen [6]) medh Eder till att begynna, Gud gifwe thet måtte skee hans gudomelige nampn till prijs,

---

[1]) Widikindi har ansett detta tal såsom hållet till Ständerna den 14 Jan. 1614, och anfört början deraf troligen efter ett annat utkast, med följande olikheter: [2]) Jagh menar vthan twifwel, [3]) uhrsächta dhet iagh icke betygar med många ord at och thenne (så wäl som alle andre tijder) förnembligast &c. [4]) Krijgen. [5]) som af edre medbröder på thenne sidan om hafvet äre fullmächtige giorde samt I för eder sielfwe fullmächtige nu här sammankomne äre, så och på thet at Tijden &c. [6]) Orden: medh Eder, utelemnade.

wårt käre fädernesland till långlig stadig beståndh och stadga.

Och allthenstundh wårt propositum moste lända och draga till den önskelige metam, att och Regementet som wij under händerne hafwa (till hwilcket Jagh af Gudi till att regera, och I migh till att theruti råda kallade äre) må föras medh rätt och rättwijso, så will Jagh eder recommenderat hafwa till een begynnelse och ingång till wåra rådslag att betenckia, huruledes thet myckna oskick såsom inrijtit är, uthi Justiciæ Instructionen kan bäst stå till att bota, först uti Herradtz och Lagmans ting; så wäl som i Städernes rättegånger, Såsom och 2) huruledes konungzdom eller öfwerste Parlamente skall beställas; huru många Personer, af hwadh qualitet och ståndh ther till skole brukas: huruledes underhållas, hwadh theras myndigheet wara skall: hwad saaker the skole cognoscera, och hwilcke the skole wara.

2) Effter thet een stoor deel af Rijksens Rådh äre i förledne tijd ifrån falldne och een part ållderstegne och oföre, hwarföre will icke wara een ringa nödtorfft, att man sig granneligen omsijr hwar andra finnas kunde till att substituera i samma stadh, och i synnerheet hwar man een skickelig man skulle finna, som till Rijksens Skattmestare embete tiänligh wore, af hwilcke man någon tiänst hafwa kunde, och them elliest i Rijksens erender nyttia.

3) Kan Eder och owitterligit icke wara, hwadh macht ther ligger uppå Canzellied, hwilcket billigt är och bör hållas för een anima reipubl[icæ]. Therföre will Jagh gunsteligen af Ider begära, att I mig edert betenckiande meddela wele, hwar man Personer finna

skulle såsom ther till tiänlige wore så wäl i thet Swenske som uthländske Canzelli.

4) Är och storligen af nöden, att Cammar Rådz embete till hielp måtte ännu een skickeligh och förståndig man upleetas, på thet att ther någon ifrån fölle, icke så stoor afsaknat och skada kunde hängia wid Rijket, igenom theras nya ankompst och sakernes oförfarenheet som alt här till skett är.

Thesse fyra Punchter hafwer Jag i förstonne welat Eder förre stella, begärar nådeligen att I them effter theras wichtigheet utur grunden wäl willen öfwerwägia och betänckia, och mig edra goda rådh meddela, på thet Jagh af ungdoms oförståndh i sådan högwichtig saak icke måtte errere.

Efter Elias Palmschiölds afskrift: »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Vol. 39, s. 3203. Jfr Widikindi, K. Gustaf Adolfs Hist. ss. 204, 205.

Tal till Ständerna vid riksdagens slut år 1614.

The nödigaste erender, såsom thenna [tijd] kräfwer, hafwer Jag Eder proponerat och föreställa låtit, alldenstundh the äre af Eder nu wäl deliobererade och [endrächteligen] beslutne således att Jagh orsaak hafwer eder alle samptel[igen] och synnerligen så wäl högre som lägre Stånder till thet högsta kärligen och gunsteligen till att tacke, och effter nu så widt medh saken är kommit, att thes Gudi skee lof, att[!] thet är alt till een önskelig ända och besluut råkat, så alldenstundh thetta besluut är tillsammans förbundit och går mästedeels uth på fäderneslandsens wällfärdh och stillheet, så hafwer Jagh och för thes wichtigheet skuld (såsom Eder och tillförende kungiort är) föresatt migh (hwar Gudh teckes) uppå the orter till att förfoga, ther Jag medh egen närwarelse sådan nyttig ja och berömblig saak thes better kan befordra och i wärket stella, och efter thet Jagh för thessa lägenheeter skuld på någon tijdh tillgörande måste wistas afsijdes här uthi rijket; Så will Jagh E. K:t kärligen bidit hafwa, att E. K:t uppå sin sijda sedan och att I alla samptligen och synnerligen hwar uthi sin stadh wille hielpa till att godh sämia och endrecht ibland alla stender måtte hållen blifwa, ty igenom endrecht och semia wexa och sig förkofra understundom wäl the smerste och ringaste landh och rege-

menten, effter såsom sielfwa förfarenheeten så och Historiernes läsande oss thet underwijsa, lära och berätta, och theraf warda wåra fiender förorsakade oss till att fruchta, och altså thes lättare bewekte till fredh medh oss till att träda, efter them tå all hoppning oss till att öfwerwinna afskurin är: therigenom kan och omsider thetta wårt af sig komna fädernеslandh respirera och till kraffter igen komma. Ja, Jag will förtijga hwadh nytta endrächt skaffar uthi sielfwa regementet, giör hon icke öfwerheeten een lust hoos then farliga och tunga regementz bördan till att wistas, hon lättar och merkeligen ooket för undersåtharne, så att the medh it got hierta och itt fritt modh giöra och præstera hwadh the efter lagen plichtige och skyllige äre theras regenter och herrar. [Igenom theras] samdrächtigheet förfaller och sönderslijtes af [ɔ: alla] uppdichtade löngner och sqwaller, såsom af wrångwijsa menniskor, ja snarast att kalla landtlöpare och skelmar som sig ther medh födan förtiäna, uthsprengt blifwer, hwilcket undertijden förorsaker missförståndh och owillia emellan öfwerheeten och wndersåthare, understundom och emellom sielfwa Ständerne, hwaruthaf sedan lättelig kan komma uproor, twedrecht och skilliachtigheet, hwilcken sedan mestedels degenererar till all Polities högesta förderf och sorgelige undergång. Sådant till att förekomma will Jagh af E. K:t och Eder kärligen och gunsteligen hafwa begärat, thet E. K:t och I (hwar några sådana finnas kunde) them ingaledes lijda willen, uthan heller hielpa till, att sådana måga straffade och af daga tagne warda. Thernäst länder till alla gemene Ständer min gunstige begiäran, att när

the hwar och een hem till sitt kommandes warder, att the tå alla the saaker såsom på thenna nu (thes Gudi skee ähra) lyckelig håldna och beslutna rijkzdag af mig uthi een godh wällmening till mitt fäderneslandz wälfärdh förestälte äre, således och för theras medbröder som hemma finnas uthtyda, såsom the af mig förestälte äre, såsom och ther hoos förmana, styrckia och råda, att thetta som på thenna låfliga Rijksdag samptyckt och beslutet är, af them oryggeligen och obrotzligen skall hållit warda.

Och effter thet alla saaker af H. M:t min elskelige Fru Modher på H. K. H[ertig] Carl Phil[ips] wegnar af E. K. och Eder alla samptligen öfwerwägade och slutne äre, så kan Jagh icke något mehra besinna, såsom effter thenna tijdz lägenheet skulle kunna restera thet synnerlig kunde af nöden wara E. K:t och Eder på thenna tijdh medh till att bemöda: uthan allena will Jagh E. K:t och Eder kärligen och gunsteligen hafwa förmanat, att hwar sig kunde hända och tilldraga, att alle the saaker såsom således här beslutne äre, icke såsom önskeligit wore, kunde hafwa sin framgångh, heller och i wärket ställas, heller och att Gudh then högste icke behagade, att wij medh wåra grannar till fredh och roligheet komma skulle, och Jag uppå itt sådant fall fädernesrijket till förswar någon hjelp af rijket begära måste, att thå hwar och een effter såsom han plichtig är, mig och sitt fäderneslandh effter råådh och emne hielper och bijspringer.

Efter Elias Palmschölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad:» (Vol. 39) s. 3195, jemförd med aftrycket i Widikindis K. Gustaf Adolfs Hist., s. 223., hvarutur de här inom klammer satta orden äro hemtade.

Utkast till ett tal om Sveriges förhållande till Ryssland, skrifvet år 1615.

Eder är af sakernes förlåp uthi thesse framlidna åår icke okunnigt, uthi hwad skadeligh widlöfftighet thetta ricke är råkad medh wåre grannar och i närwarandes tijdh fiender Rysserne, hwilcken fiendskapz ursprung herflyter af then ostadige onger the hafwe öfwer the lyfte och tillsegelse som the thetta rijket giordt hafwe, then tijdh the (uthi dheres högste nöd stode) hafwe bewecht med gråtande ögon min Sahl. högtärade kiäre Herfader, them hielp och undsettning att giöra. Ja the hafwa retligh i wärcket bewist att thet ordspråket icke lätteligen någon bedrager: thet lofwar mången i sin nödh, han holler icke för sin döödh: eftersåsom I af sielfwe acterne som här emellom gångne äre nocksampt hafwe sedt och elliest i sidstholdene Örebro herredagh Eder uthförligare wardt till känna gifwit, ther och thå thes krijgz rättwijsa af Eder så wäl som menige ricksens ständer blef gillat och approberat. Uppå samma herredag blef af Eder Ständerne begärat att jag genom skrifwelse skulle Ryssarne besöckia, om möjeligit wore, om för thetta rijkes olägenheet skull till endrächt (på oförwitelige sätt) till att beweka. Så endoch Jag then gången sådant migh

lät behaga, hadhe och i sinnet thet till att giöra, doch althenstundh fienden stracks wid samma tijdh ankom wid Brunnitz hade Jagh therutinnan betenckiande: förty igenom it sådant bref hade the fattat then meningen, att wij någon fahra för them bära skulle, effter såsom alle barbarers natur gemeenliga är, att the sigh snart af en ringa tingh förhäfwa, hafwer förthenskuldh ther medh låtet bestå, alt in til des at genom Gudz macht the för Brunnitz först upslagne och bortskrembde woro, endoch fälthern Her Jacob theres öfwerste, Demetri Turbetskoi, om wenlig handling esom offtast hafwer besökt, dock inga andra swaar bekommit än them I sielfwa seet och läst hafwen. Sedan Augdof war genom Gudz nådhe intaget hade Jag åter i sinnet the Ryssers förmente Storförste medh min skrifwelse om freden till att besökia, doch lickwäl när Jag saaken rätt med them, som Ryssernes lägenheet kunnig war, öfwerwägade, syntes thet icke allenast ringa kunna till freden hielpa, uthan mycket mehra framdeles kunna tractationen præjudicera. Men uppå thet att Jag intet skulle förbijgå, såsom kunde lända till thetta wårt fäderneslands fred och roligheet, befalde Jag H. Jacob de la Gardie, Hinric och Efwert Horner som tå allena af Rijksens Rådh när mig woro, att skrifwa the Ryske Rådzpersoner till, af them begiärandes att the sig till fredzhandlingen beqwema wille, hwar uppå alt in till thenna dag intet swar fallit är. Thes föruthan hafwer Jag bådhe medh sendebudh och bref besökt fremmande konungar och respubliq[uer] att the sig (efter som the sig sielfwa tillbudit hafwa) emellom thenna twist interponera wille, hwilcke och uthan twifwel them och ther om besökt

hafwa. Hafwer och nu uppå nytt låtit them genom the gode H[errar] af ricksens rådh till enigheet förmana. Gud gifwe them thet sinne att the sig måtte till blodz uthgiutelses afstyrande willige finna låta, uppå thet så wäl wårt, som theres både med långlig krijgh &c.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Universitets Bibliotek, Vol. 39, s. 3209.

Tal till Enke Drottning Christina och Hertig Johan, i Rådets närvaro vid afresan till Ryska kriget i Juni 1615.

Huru mycken tyngdh och beswär infaller vthi thetta regementz administrerande i thenna tijdz lägenheet är godt til at döma, alldenstundh hwar man witterligit är, the ouphörlige krijgen, som thetta wårt fädernesland medh åtskillige fiender nu på staden i 60 år, med åthskillig lycka och vthgång fördt hafwer, hwarigenom och nu i thenne sidsta tijden alla medel och vthwägar så trång och knap falla, at man (ehuru stoor flijt man och giör) medelen icke kan finna hwar med regementet och rijkzens förswar och defension moot fiendernes förehafwande kan widh macht hållas; ty i skattcammaren hafwer i många åhr intet förråd warit, vndersåtherne äre aff skattningar och pålagor, som warit hafwa vthi många konungars tijdh förswagade, thet sidsta Danske krijget hafwer them än meer vthmächtat, och Elfzborgz lösn förhindrar nu, ther än något medel till någon krijgzhielp kunde finnas, at man then aff Ständerne icke bekomma kan, låhn och borgan ther med man sigh, ty wärr, thenne tijden bortåth hafwer måst behielpa, wil ock ey länger tilräckia: endels fördenskull, at man thet icke kan begiära aff någon, effter man ingen medel til theras betalning

weet at tilgå; elliest äre ock kiöpmännerne så owillige wordne, igenom thet idkesamma hoos them falierende, at intet kan hoos them påbringas. Krijgzfolcket hafwer stora rester, och äre, förty the intet betalte blifwa mycket malcontente.

Jag wil förtijga andra olägenheter, såsom här dageligen infalla; här vppå bötter att skaffa hafwer iagh mig nogsampt beflijtat, ther uppå dagh och natt tänckt, såsom och migh hoos andra therom befrågat, och befinner at all sådan olycka sin vhrsprung drager aff the långlige krijg, ther med fosterlandet är plågat wordet. Sådane krijg til at stilla, hafwer iagh migh vthländes och elliest til thet högsta winlagdt, och först besökt konungen i Pohlen (sedan then Danske feigde war ändat) med åthskillige skrifwelser, hwaruthinnan iagh migh til fredh hafwer tilbudit; hafwer ock hoos konungarna i Franckrijke, Britannien och Danmarck, såsom ock hoos Staterne i Nederland wärfwa låtit, at the then Polenske twist stilla och appeisera wille, men hafwer lijkwäl alt här til icke meer kunnat nå, än thet owissa och bedrägeliga stillstånd, som i fiord höst bleff belefwat och beslutit, then Ryske freden hafwer iagh ock alt här til medh all flijt och wårdnat drifwit, them esomofftast med bref och skrifwelser till fred låtit förmana. Hafwer ock förmått konungen aff Britannien, at han sitt sändebodh åth Ryssland sändt hafwer, och är i then förhopning, at thet ju åthminstone i thenne sommar eller höst, igenom thet sändebudz pådrifwande, til handels kommandes warder, och alldenstund at allsomstörsta macht åligger, at sådan handel icke må ofruchtsamligen afgå, icke allenast för ofwanskrefne inländes or-

saker och olägenheter, vthan vppå thet, at icke wår arffiende konungen i Pohlen oss förekomma må; och wij sedan antingen odrägelige conditioner måste ingå och bewillia, eller och krijget medh allsomstörsta beswär, skada och fahrligheet continuera: såsom ock för åthskillige andre orsaker skull, hafwer iagh migh, wil Gudh, föresatt (effter såsom iagh Eders Mayst. och Kiärl. tilförende hafwer weta låtit) at draga tijt öfwer.

Men thet måtte någon mena heller säya, at thetta mitt förehafwande, som iag nu på thenna stund (Gudh then alzwoldige gifwe lycka ther til) begynner, giordes aff migh vthi vngdoms förwetenheet, och kunde wäl med mindre förrättas; heller ock, at föga nödigt wore at föra krijgh vthi Ryssland, som så fiärran ifrån Swerige stadd är, och hwar man wille flijt giöra, kunde man medh Ryssen snart förlijkt blifwa, hade ock föga på sigh ther om man feigdade.

Sådant Eders May:t och Kiärl. bättre at berätta förr än iagh skils widh Eders Mayst. och Kiärl. hafwer iagh en nödtorft erachtat. Och är Eders Mayst. och Kiärl. aff sakernes förlopp som E. M. och K. sielfwe i framledne åhr belefwat hafwa, nogsampt witterligit, på hwad sätt thetta wårt fädernesland är råkat i den skadelige wijdlyftigheet, som nu omsijder är wänd vthi een vppenbar feigde och örligh med våra grannar och fiender, the Rysser, igenom theras ostadige ånger the hafwa öfwer the löfften som aff them giordes i min Sahl. kiäre, Herr Faders, högloflig i åminnelses tijdh, när the vthi theras twång och nödh, hafwa begiärat hielp och vndsättning aff Hans S. Mayst., hwilken ock them, näst Gudh, een gång halp, förlossa theras hufwudstadh Muskou aff then långa

och ledesamma belägring, ther medh han tå en lång tijdh qwald war, ther igenom och then stad Nougård och mäste parten aff theras [ɔ: thess] lähn, för ytterste vndergång är befrijat worden, hwilket alt E. Mayst. och Kiärl. nogsampt är kunnigt: så wäl som ock huruledes the för tu åhr sedan oss belönat hafwa, för all sådan wälgiärning, som them aff min Sahl. kiäre Herr Fader äre bewijsta wordne, thet E. Mayst. och Kiärl. aff sielfwa acterne hafwer sett och förnummit, såsom ock på sidst håldne Örebro herredag vthförligare bleff E. M. och K. demonstrerat och tillkiänna gifwit. Thet bleff ock vppå samma herredagh af E. M. och K. såwäl som menige rijkzens Ständer, thessa krijgz rättwisa annuerat och belefwat, således at ingen kan med rätta säya, at iagh ey fogh och godh orsak hafwer thetta krijgh at föra. Huru lätt thet är til at komma wåra wederparter til at beqwäma sigh til fred, hafwer oss den framfarne tijden tilfyllest vnderrättat, the hafwa ju icke welat eens komma til handels om fredh, sedan meer til fredhen sielff. På Örebro herredag begiärade Ständerne aff mig, att iag skulle besökia Storfursten med mitt breff, och honom til freden förmana, hwilket iagh ock fuller hade giordt, hwar thet til freden, til hwilkens promotion thet afgå skulle, något gagnat hade. Ty alldenstund fienden straxt ther effter kom med sitt läger för Brunnitz, hade han sådan skrifwelse vptagit, som then ther sigh förorsakade, aff then fahra som man bära skulle för den Brunnitziske armée. Hwilket lätteligen är til at aftaga, alldenstund the sigh allareda sådant inbillat hade, aff H. Jacob De la Gardies breff, som han effter min befalning skreff til the Ryssars öfwerste Demetri Tur-

betskoi, och aff hans stoorlåtande swar, giörligen är til at see och förnimma, huru mycket meer skulle the sigh hafwa inbillat, hwar iagh them sjelff tilskrifwit hade. Och på thet at intet di [!] heller skulle af mig försummas, som til then hälsosamma freden lända kunde, hafwer iagh låtit besökia the Ryska Rådzpersoner ifrån Narfwen, sedan Gudh the twänne lyckor widh Brunnitz och Augdoff nådigast förlänt hade, igenom Jacob Pontuson, Hindrich och Ewert Horner, the them wänligen genom sitt breff til fredzhandlingen förmanade, hwar vppå sådane swar falne äro, som Eders Mayst och Kiärl. sielfwa seht hafwa. Til öfwerflöd, och at i sielfwa wärcket förtagas måtte all orsaak til calumnier, hafwer iagh nu på nytt låtit them genom the närwarandes gode män aff Rijkzens Rådh, ytterligare til endrächt och förlijkning råda: Hwad effect thet hoos the barbarer giörandes warder, warder tijden oss lära. Jagh hafwer ock hoos främmande herrar, konungar, och respubliquer med breff såwäl som sändebudh solliciterat och anhållit, at the sigh emellan thenne twist interponera wille, hwilka sig sådant at giöra, wänligen vthlofwat hafwa, så at jagh förmodar at ingen skal kunna med sanning säya eller föregifwa, att jagh hafwer låtit någon lägenheet passera eller förbijgå, som hade kunnat tiänlig wara til fred och roligheet, men at sådant icke är ländat til then ända som man giärna hade önskat, vthan at thet syndastraffet krijget ännu continuerar, är icke min vthan alles wåras synders skull, ty til äfwentyrs hafwer Gudh i sinnet oss både nationer at straffa, och therföre förståckar fiendens hierta, på thet at han vppå honom sin macht bewisa må, som han vppå

Pharao och andre effter skriftenes wittnesbörd giordt hafwer. Sannerligen om det stogo uthi mitt welde, skulle then olust länge sedan hafwa wändt åther. Huru kan och någon medh sanning säya, at thet aff migh skeer för förwetenheet skull, att krijget icke bliffwer lychtat, ty thet ware then allwetande Guden mitt witne til, at thet förtreet såsom föllier med thetta långsamma krijgetz wäsende, thet omak i thenne beswärlige resor och tågen, späkia fuller thenne kättian. Jagh wil med Gudz hielp ännu här effter som här til ingen flijt spara til at winna then lyckan och åhran, at igenom mig, fäderneslandet må blifwa bracht vthur thetta brusande och stormande krijgzens haaff, vthi then önskelige fredens hampn och port. Jagh wil, hwar fienden sigh genom förbem[älte] förmaningar til tractation beweka låter, widh thet aftahlda, och aff E. M. och K. belefwade sättet, Commissarierne låta instruera, så at ther vppå intet feel wara skal.

Men på thet, at om the sådane billige wilkor icke ingå wille, vthan heller andra olijdelige, förwijtelige och thetta wårt fädernesland skadelige wilkor tilbiuda: heller ock (thet doch aff omständigheterne lijkast synes) at the all wänlig handel fly, til thes the then willewalla, som nu en rum tijdh hos them warit hafwer, kunna någorlunda stilla, och theras saker til stadga komma, och at the tå i längden theras orättwijsa bättre förswara, och oss således ifrå wår rättwijsa prætension dess lättare trängia kunna: då hafwer iagh för nödigt med the gode män aff Rijkzens Rådh ansett, at then krijgzmacht som nu widh Narfwen samblas skal, sampt thet krijgzfolck, som förr i Ryssland äre, sig conjungera måtte, til hwilket iagh

ock nu, wil Gudh, migh begifwer, Gudh låte migh så lycksaligh wara, att iagh E. Mayst med lycka och goda tijender igen i frögd finna måtte.

Älskelige broder Hertig Johan, effter thet Gudh then aldrahögste hafwer Eders Kiärl. til een aff the pelare, som stödja thetta regementes börda, förordnat, så wil iagh E. K. broderligen hafwa förmanat (dock icke således som iagh twiflade at E. K. dess föruthan icke sin devoir emot mig och sitt kiära fosterland weta skulle) vthan på thet iagh (som man säga plägar) currenti calcar adderem; at E. K. wille först perseverera vthi then broderlige troheet, som E. K. migh och sitt fädernes rijke skyldig är: sedan, at E. K. til inbördes godt förstånd och enigheet wille sigh beqwähma, och hwar orolige hufwuden (thet Gudh förbiude) finnas kunde, at E. K. them, så mycket möijeligit, theras onda vpsåth icke tilstädia wille, vthan såsom en trogen broder och rättsinnig arffurste, på sätt och medel tänckia, huruledes iagh ther om för skadan i tijd må warnadt blifwa, så skal E. K. befinna, at iag äfwen så snart mig skal til al sådan oordnings afskaffande hijt in i rijket igen begifwa. Hwar ock någon främmande här hijt inkomma skulle, förhoppas iagh och lijter wisserligen ther til, at E. K. sitt vthi thet förgångne Danske krijget ehröfrade beröm ingaledz skal låta förminskas, vthan heller förmehras. In summa, E. K. warder til eendrächt råda, och sielff hielpa then widh macht hålla, ther genom wåra fiender wäl warda afskräckte något vppå thetta rijket til at moliera eller begynna. Thess til recompens blifwer iagh widh then broderlige trogne kiärleek, såsom oss emellan warit hafwer alt ifrån barndommen, alt in til

thenna närwarande stund fort och fort. Bidiandes innerligen Gudh, at han aff sin nåde oss både ther widh behålla wille, och gifwa och förläna thet oss nyttigt wara kan, til lijf och siäl, synnerligen at wij medh frögd och goda tiender, hwar andra igen finna måge.

Efter Widikindi, K. Gustaf Adolfs Hist., 286—289, med iakttagande af de rättelser dervid som Elias Palmschiöld efter originalet anmärkt, Vol. 39, s. 3424 o. ff.

Tal till Ständerna i Finland vid öppnandet af mötet i Helsingfors, den 22 Jan. 1616.

Edle, Wälbårne, Wälbördige, Höglärde, Förståndige, Årlige gode Herrar och Dannemän. Jag hade uti the framledne fyra åhr, som iag genom thens Alzmechtigas försyn, thetta konungzliga regementet förestått hafwer, wäl gärna offta sökt lägenheet, hurulunda iag måtte en gång kunna om denne landzortz lägenhet, och allas eder wilkor och tilstånd förfara; på thet jag i tijd om hwad som til alles eder wälfärd lände, måtte således skicka och laga, att I under mitt regemente måge (så mycket i desse oläglige tijder skie kan) hållas wid lag och laga stadgar. Och på thet jag sielff (som mitt af Gudi ombetrodde kall thet kräfwer) kan förfara eder klagomåhl och beswär och ther uppå sedan böter skaffa; men I gode Herrar och män, ehuru gärna jag thet och hadhe i wärcket stält och huru högt jag mig thet och hafwer låtit til hiertat gå och angeläget wara, så är jag dock igenom the margfaldige beswär, som thenna krijgztider med sig hafft hafwa, ther ifrån altijd afhållen worden, alt in til thenna tijd och tilfallande lägenhet, hwilken jag ock icke hafwer welat låta förbijgå, med mindre jag eder samptcligen til mig kalla och til detta möte stämma skulle, här med eder icke allenast denne landsens saker till at öfwerwäga, utan och med eder afhandla någre ährender, som

angå allgemene rijksens, wårt käre fosterlandz lägenheet, wällståndh och wällfärdt, betackar eder och gunsteligen, at I eder så redebogne och wälwillige som gode hörsamme undersåtare bör, hafwa finna låtit.

Eder drager wäl till minnes, huruledes konung Sigismundus af Påland, den tijd han war effter sin arffsrätt kommen til den kongl. dignitet och wärdigheet, här i wårt käre fäderneslånd hafwer straxt i begynnelsen, och sedan alt framgeent, sålänge han rådandet hade, traktat och stått ther effter, at komma oss ifrån then sanskyldiga rena apostoliske lära, och förblinda oss med thet påweska willfarande mörcker, hwarhän alla hans råd och anslag både med lämpa, list och wåld woro stälte och dirigerade, hwilket til at förhindra sahlig konung Carl, min älskelige högt ährade k. Herrfader (högloflig̃h i åminnelse) sampt med flere andre rättsinnige Christne, rättsinnige Swenske, rättsinnige fäderneslandet älskande männ sig til thet högsta winlade, ther öfwer hafwer han uthlendiska wappen tagit och them in i rijket, fosterlandet sitt fördt, rijksens inwånare til borgerligit krijg emot hwarandre upäggiat, rest, och förfulde min sahl. k. Herrfader, och the aff nöd twungne, rättwisa defensions wapn emoot honom togo, med hwilke hans och hans medföllies förehafwande anslag anno 1598 för Lindkiöping blefwe, igenom Gudz nådes försyyn, brutne och til intet giorde, och hans och theras emoot Gudh och fäderneslandet meeneedighet straffat och hämpnat, tädan han och sedan emoot sitt nya, thersammastädes giorde löffte, rijket förlop, all owillia och oreeda effter sig lemnandes: therigenom icke allena mången ährlig man, utan och wäl heela rijkzens staat hade kunnat

skada lijda och aldeles undergå. Och ändoch min sahl. k. Herrfader och rijksens ständer wäl hade hafft orsaak nog thet konglige regementet och nampnet strax ifrån honom att transferera, så hafwa the doch först på åtskillige rijkzdagar och samqwämer, honom och hans son thet tilbudit och offererat. Men utaff honom är sedan intet annat practicerat och företaget wordet, än krigh och skadelig örlig emoot thetta konungarijket, hwarigenom sedan samptlige rijkzens ständer äre bleffne förorsakade, att döma och ifrån säya konung Sigismundum sin arffzrätt til thetta wårt fäderneslandh och thess regemente. Och hafwe sedan förandrat then gamble arff-föreening och henne på [min] sahl. Herrfader wändt, effter som Norkiöpings och flere besluut sampt renunciationer som aff trycket gångne äre, wijdare innehålla och uthwijsa, hwilka til intet at giöra konung Sigismundus sigh alt sedan, både medh wåld och läckande hafwer låtit angelägit wara. Och på thet han thess bättre sin onda upsåth i så måtto hafwer mått kunna fortsättia, tå hafwer han alt ifrån then tijden icke allenast medh krijg, uthan och med en hoop osanfärdige skriffter thenne närwarande rijkzens stat welat perturbera och förwilla, effter som han och i förledne tijder med krijgh i Lijfland och med åthskillige patenter och mandater (som han hijt in i rijket hafwer sänt och här uthspridt) hafwer påskijna låtit; hwar uthinnan han icke allenast min sahl. K. Herrfader och mig, utan och alle rijksens ständer, smäder till ähra och goda rychte med osanferdige updichtade saker, wåre och theras bedriffter och loflige handlingar sig understår Sweriges undersåtare och heela werlden förhateligh at göra. Jag hafwer mig på åthskillige tijder,

til wänligh förlijkning skriffteligen tilbudit, på thet at thet långlige och blodztörstige krijget måtte sist en gång afskaffas, land och konungarijker then hälsosamma freden få smaka, och then olycka, som krijget med sig hafwa plägar, engång återwända; men han hafwer ey annat än onyttigh ord tilbaka skrifwit, som mehra kunna tiena til förbittring än förlijkning. Än ytterligare hafwer han emoot thet stilleständ, som mellan Sweriges och Pålens commissarier bleff beslutit i förledne sommar, thesslijkest mandater och smädeskriffter hijt in i rijket sändt, i then acht, at han eder ther igenom ifrån eder eedzplicht (ther med I eder uti förbemelte besluut, moot min sahl. Herrfader och mig förplichtat hafwe) wille affdraga, oenigheet, skiljachtigheeet, och om möyeligit woro, inbördes krijg åstadkomma; för hwilke hans fahrlige anslag, iag eder gunsteligen wil hafwa åtwarnat, han gifwer eder söte och bedrägelige ord, beklagar edert tilstånd, beklagar eder lägenhet, söker doch ther under eder i wärre wilkor at föra, han ropar ther öfwer uthi sine patenter, at I äre satte i krijg med edra grannar och omliggiande konungarijken, men han säger icke ther hoos, at han eder gärna ifrån eder eedh, och så til inbördes örlig reta wil, han kan ock mästerligen förtijga hwem orsaken är, at wij med wåra grannar Ryssen, äre råkade uti thenne feigde. Summa, han söker ther effter huruledes honom är möyeligit, mine undersåtares hierta frå mig at draga, och således mehra obestånd til wäga att bringa; hwarföre iagh eder wil gunsteligen förmahnt hafwa, at I eder för sådana skriffter til wara taga wille och edre grannar landz- och sochnemän sammaleds och åthwarna, at the, heller

ingen uthaff eder alle therigenom må bedårat warda. Och på thet I måge thess bättre see och giörligen förstå konung Sigismundi konster, ther med han hafwer altijd omgått, land och konungarijken förstördt, mycken oreeda, krijg och blodzuthgiutelse åstadkommit, så hafwer iag mig föresatt, summewijs för eder at uprepa, huruledes han icke allenast hafwer hafft i upsåt igenom det krijg han i Ryssland förde, at underkufwa wårt fädernesland, utan och huruledes han är förnämste (näst syndestraffet) orsaken at wij äre råkade i thenne närwarande Ryscka feigde, och genom hwad updichtat skien han hafwer bedragit Rysserna ther aff I sedan afftaga kunna, hwad upsåât han med thesse sine patenter hafwer. Thet är nogsampt kunnigt, at när konungen i Påland med krijg i Lijfland emoot Sweriges rijke intet uthrätta kunde och han med hans och then påfweske ligas anhang funde thet sättet och then wägen, min sahl. Herrfader och Swerigis rijke til at bekrijga, nästan omöyelig, så uptänckte the ett annat medel och mente således at slå tillijka tuu slag med en hammar, som man man säya plägar, ty them gafs tillfälle, med updichtat falskheet, at komma Ryssland till inbördes oenigheet, hwarigenom the tänckte icke blifwa swårt, at antingen hielpa en til regementet, som medh them hålla skulle, eller och landet sig alldeles sig underläggia. Ther war uti Ryssland rådande anno 1605 Boris Feodorowitz Gudenow, hwilken war aff en ringa slächt, börd och herkompst. Thenne Boris war Zar Feodor Iwanowitzes swåger, och i hans tijd brukat först för een stallmästare, och sedan han bleff bemälte Storfurstens swåger, satte han honom (effter

han sielff en blödig herre war) till föreståndare öfwer heela landet, hwar igenom honom gaffs tillfälle at hylla the gemeena till sig, och efter han sågh, at Fœdor fick inga barn med sin hustru, tänckte han uppå sätt och medel at bringa storfurstendömet under sig, men honom war i wägen Iwan Basilidis yngste son, Fœdor Ivanovitz broder, Demetri, lät fördenskull bringa förbemelte Demetrium om halsen. När nu Storfursten Fœdor Ivanovitz war afsomnat utan arfwingar och thet gemena folcket stod ther uppå, at the samme Boris som dem (effter deras sätt till at räkna) i förleden tijd tämmelig wäl regerat hade, måtte få för storfurste behålla. Elliest hade han ock förwärfwat sig uti sitt föreståndarekall någon authoritet och myndigheet, så at the store herrar, som elliest effter börden, närmast wore till regementet, icke torde folcket emoot säya, utan måste (ehuru wäl nödigt) sielff wellia then förbemelte Boris till storfurste, hwilken sedan i the 10 åhr, som han Ryssland regerade, lastade på sig ju mehr och mehr dhe förnämbstes, som ther sammastädes woro, afwund och haat. När som nu konungen i Påland såg at han således war kommen i alles mans haat, tänckte han, at thet dugde wäl försökia, om man något updichta kunde, der med man måtte uproor och inbördes träta them sielffwe emellan tilwäga komma, achtande intet, at han femb åhr tilförende fred och wänskap på 20 åhr, med samme Boris giordt hade, uthan lette up en förlupen Rysk munck, som war af en ringa bojarer slächt, the Otrepier benembd, född, hans döpenampn war Griska. Denne munken tyckte konung Sigismundus wara be-

qwäm, til at ställa sitt anslagh med i wärcket, effter han war en illsnedig menniskia, och en arg trullkarl och swartkonstnär, lät så gå uth ett roop, at thenne muncken woro förbemelte Demetrius Ivan Basilidis yngste son, spritt uth i Ryssland (efter sitt gambla och i sommars här i rijket practicerade bruuk) en hoop patenter under denne Demetrii heller then som han så kallade, nampn, gaff före, att den rätte Demetrius war icke ihiälslagen eller ombracht, uthan the thet hade hafft i befallning, hade honom undanstungit uthi ett klöster, der han til den dagen war uppfödd, och sedan han till mogen ålder kommen wore, hade han sig in i Littouen begifwit, på det han Boris tyrannij undwijka kunde, förmante dem fördenskull at the ifrå Boris til honom falla wille, som then ther wore theras rätta herre. Konungen förmåtte och woiwoden aff Sandomir der till, at han såsom aff sig sielff, skulle giöra honom med några tusende män hielp, hwilket han ock giorde. Drog så thenne muncken under Demetri nampn, medh detta folcket fort, och besatte några Ryska städer, som sig strax aff konungen i Påland och hans updichtade påfund bedraga låto. Ryssarne som wäl wiste, at thet ey annat än bedrägerij war, satte sig wäl i förstone något til wärn, så at konungen nödgades at hielpa sin munck medh mehra krijgzfolck: dock leddes the således wid Boritzes regemente, at både höge och låge föllo honom ifrån, och thenne Demetrium hoopwijs till. Tå nu konungen förmärckte sin Demetries framgång, giorde han ett förbund med honom, och lofwade at wilia sättia honom in i thet Muskouske storfurstendömet, gifwa honom woiwodens af Sandomirs dotter

till hustru. Deremoot skulle han förplichta sigh at införa thet påfweska mörckret in uti Ryssland, och hielpa konungen i Påland at begrijpa [ɔ: bekrijga] Sweriges rijke, med slijkt annat mehra. Ther uppå sände tå konungen honom stora krijgzmachter til hielp hwarmed han somma twang, somma fölle aff oförståndh, thet the meente honom wara then sanskyllige Storfurstens son, honom bij, somma för det afwund the hade wid Boritzes regemente, gåfwo sigh och til honom, til dess at Boritz aff förtwiflan förgiorde sigh sielff. Hans son regerade några fåå weckors tijd effter honom, bleff och med sin moder förgifwen, och thenna konung Sigismundi munck til thet Storfurstelige wälde krönt i Muskou. Här må nu aff förbemelte Boritz hwar man taga sig en warnagel, och sij, huru Gud straffar them som sig genom mord och olagliga medel uphäfwa på deras herrars säte, ändoch Gud thet lijder til en tijd, så kommer doch det seena och swåra straffet med hembd altijd effter. Här måge I goda Herrar nu först betrachta och see, hwad konung Sigismundus här med sine patenter hafwer uthrättat, och på hwad sätt han hafwer förbemelte Boris ifrån regementet och lifwet bracht, och muncken igen upsatt, Rysserna till willa kommit; hwarutaff sedan al denna oreeda är åstadkommen, kunna och ther aff döma och afftaga, hwad fahrligt upsåt han med sådane patenter, som han dageligen hijt insänder, emoot wårt fädernesland, hafwer; ther oss Gudh mildeligen före bewara. Hwar förståndig man kan ock wäl besinna uthi hwad fahrligheet Sweriges rijke, wårt käre fädernesland war, tå thenne konungens i Påland munck, rådandet i Ryssland hade; the woro, som för-

bemelt är, tilhopa förbundne, the woro aff en Papistisk religion. The woro och rådande öfwer tu mächtige oss närgränsande land, så at hwar Gud theras råd icke hade förekommit och brutit, hade för mensklig ögon warit omöyeligit sig emoot them til at förswara. Men thet heeter: besluter ett rådh, och thet warder intet utaff: ruster eder och tager doch flychten, ty Gudh war med oss, honom skee derföre ähra. Ty som nu thenna Demetrius således wardt af konungen i Påland till regementet i Ryssland hulpen, tänckte han strax uppå, huru han sitt löfte hålla wille, giorde allehanda krijgz tillrustning, ther medh han tänckte til at tasta Swirges rijke ahn effter förbundsens lydelse, men när nu som förbemelt är honom höltz och thet löffte som honom war giordt, at han skulle få then woiwodens aff Sandomir dotter sig till hustru, så at thet sig lät ansee at ther nu skulle blifwa ett starckt förbund emellan Ryssland och Påland, hwilket på oss uthgå skulle, så gick Gud en annan wägh. Uti sielfwe bröllopsdagarne, wäckte Gud up en Rysk herre, wid nampn Wasili Iva[nowitz] Suscki som wäl wiste, at thet war alt slett updichtat wärck med denne Demetrio; denne hade styggelse wid detta Pålniska regementet, äggiar fördenskull up thet gemeena folcket, hängde wid sig the förnämsta och brachte så mycket til wäga at meenige man fölle honom bij och slogo så Demetrium sampt med sine Pålackar ihiäl, och kastade så dhenne Wasilium Ivanovitz up för storfurste. Här war nu thetta förbundet uthe, här war nu alt omsynst, theruppå the så länge arbetat hade, här war och den wänskapen emellan the Påler och Ryssar wändt i lutter haat, begärelse til

hämbd och uppenbart krijg. Konungen förtröt icke lijtet, at således war i Musckou tillgångit, dock meente han, at ther med wore icke til at återwända, utan stofferade uth en stoor krijgzhäär och ryckte sielff in i Ryssland. Och på det han Ryssen (som då hade begynt at wanckla) måtte än ytterligare bedåra, sprengde han åter uth ett rychte, at samme Demetrius wore icke ihiälslagen, utan war undkommen, och wore hos them i lägret. Ryssarne effter theras barbariske lättferdigheet, föllo mäste parten ifrån Storfursten och Palacken till, therigenom the Pålers läger bleff så starckt, at the Stoorfursten, medh the få hoos honom woro uti Muskou stad belägrade och så hårdt beängstade, at han hielp hoos min sal. Herrfader sökia måste. Och aldenstund min sahl. Herrfader icke owitterligit war, hwad fahra det med sig hade, hwar konungen i Påland skulle Ryssland mechtig blifwa, kunde H. K. May:t för sin och fäderneslandzens säkerheet skull honom icke unfalla, sände fördhenskull thit in sin krijgzmacht, förlossade Stoorfursten ifrån belägringen och hade wäl heela Ryssland befrijat, hwar icke någre främmandes förräderij warit hade, effter som mången aff eder kan kunnigt wara som sielffwa tilstädes woro. Thetta the främmandes affall brachte så mycket tilwäga, at Konung Sigismundus fick Muskou in och lät hylla sin son för Storfurste och giorde förbemelte Wasilium till en munck. Igenom thetta tilfälle och genom denna konungens i Pålandz stämplingar, som min sahl. Herr fader för fäderneslandzens säkerheet skull icke kunde ohindrat blifwa låta, äre wij först råkade i denne Ryske handel, hwilken sedan anno 1613 är genom Ryssens

orättwijsa falskheet kommen till detta närwarandes wapnaskiffte. Thet kan icke uthan förundran affgå hoos främmande så wäl som inländiske; huru det må wara tillgångit, at wi så plötzlig medh dhe Rysser, som wij icke länge sedan hielp och undsättning giorde, och våre wänner wore, äre komne uti så blodigt krijg. På thet I nu måge weta, huru thet sig förorsakat hafwer, och giörligen see, at thet blott och allena är Ryssarnes ostadigheet och otroo, wil iag thet med korta ord för eder uptällia. När som min sahl. Herrfader, som tillförene sagdt är, war således förorsakat genom Sigismundi stämplingar, at giöra Ryssarne bijstånd, för hwilket min sahl. Herrfader war tilsagt Kexholm och dess lähn til wedergällning för sin omkostnadt; så ehuruwäl H. M:t Sahl. stoorfursten i Muskou undsatte och förlossade aff den halfftridie åhrs belägringen, kunde han doch befästningen icke mechtig blifwa, medh mindre han henne beläggia, och med wåld twinga skulle, och tå nu Kexholm war intaget, hade Hans May:t Salig, wäl kunnat med god skiähl strax sett sig om, huruledes han sig hade kunnat på the näst omliggiande land försäkra, effter Rysserna hade lijte tilförende tagit sig till stoorfurste Uladislaum, konungens i Påland son, H. K. May:t S. fiende; doch lijkwäl befalte H. K. M:t sin fältherre, at han skulle allenast see till, at denne gräntzen måtte kunna förswarat blifwa. Men när Ryssarne började ångra, att the the Påler sig öfwer hufwudet dragit hade, som med mord, wåldtäght och annan slijk öfwerlast öfwer them regerade, samblade the sig igen och blefwo så starcke, at the Muskou stad, och the Påler der inne woro, belade, aldenstund de lijkwist boro fahra, at the

thet icke skulle kunna uthföra, så skrifwa the utur lägret för Muskou til Nougården, och befalte dem at at kalla fältherren sig til undsättning. När nu fältherren på theras begäran war tijt kommen, bättrade sig då dhe Ryssers lägenheet hwar dagh, sompt för det Påleske krigzfolckets mytinerande, sompt för annat missförstånd, som the Påler emellan upwäxte, så at the meente sig då wäl kunna thet allena förrätta. Hwar igenom sedan the Nogordiska meente at bedraga fältöfwersten, och höllo honom så länge medh fager ord upp, at han och alt folcket i yttersta hungersnöd komne woro; therigenom han sedan blef nödsakad at intaga Nougårdz stad. Sedan thet war skedt, så gingo the Nougårdske ständer som på slottet wore, in ett contract med fältherren, nembl. at the wille hafwa en aff min Sahl. Herrfaders söner sig til herre, hwilcket och sedan aff the förnämste herrar i det Muskouske herskap är belefwat wordet, effter detta contracts lydelse blefwe sedan dhe andre husen alle intagne. Som dhe nu medh hunger och swält the Påler som i Muskou woro, så länge plågat hade, at the staden och slottet upgifwa måste, togo Ryssarne ett sådant högmodh ther aff, at the icke allenast förgåto thet löffte, som the giordt hade, at the wille hafwa enthera aff min sahl. K. Herrfaders söner för sin stoorfurste, utan ock all folcks lag; förty the walde sigh icke allenast en annan Stoorfurste, utan öfwerföllo och oåthwarnat wårt folck som i Tiffin och Audof woro, effter the Nougårdskes egen begäran, dem sielfva till säkerheet och förswar i guarnison lagde, och them ynckeligen mördade, hwilket än tå wäl hade stått att draga, hwar the än tå hade welat sigh til wänlig handel be-

qwäma. Dem skreffs åthskillige förmaningzbreeff til, at the sig wille til wänligheet med oss begifwa, men the togo sådana breeff up som the aff räddhoga uthgångne woro, ty the hade på samme tijd en wäldig krijgsmacht wid Brunitz liggiandes. Och på det iagh måtte dem låta see, at the sig i så måtto bedrogo, lät iag genom mitt folck som wid Nougården war, tasta deras läger an wid Brunitz, belägrade och Augdo, och Gudh gaff lyckan på både händer, at the wid Brunitz slagne och Augdou intaget bleff, at werlden måtte see hwad olust jagh til sådan blodz uthgiutelse hade, och att iag måtte undfly sådan skadelig feigde, lät iag sedan ifrån Narwen igenom fältherren, hoff- och fältmarskalcken det Ryska rådet än ytterligare förmana, at the till wänlig afhandling förstå wille, och giorde således fältmarskalcken Jesper Anderson och Måns Mårtenson fullmächtig med them at handla, hwar the ther til lust hade, men the gofwo en hoop spottska onyttiga ord tilbaka igen. Jag hafwer i medlertijd förmått konungen aff Stora Britanien och de stater i Nederland, at the sine sändebud til denna saaks biläggning sända wille, och är nu så långt kommit, at the seent omsider äre till handells komne; huru Gud nu deras sinne till rättwijsan och freden kan lämpa, warder tijden gifwandes. Således äret tilgånget, och på detta sättet äro wij råkade i denne Ryske feigde, hwilken mig i thenna try omgående åhren icke hafwer warit möyelig at afskaffa, för fiendens geensträfwigheet skulld, ehuru högt iag mig thet och hafwer lätit anläget wara. Förmodar lijkwäl at Gudh skal igenom the medel han nu denne gång gifwit hafwer, all ting til thet bästa wända.

Effter nu således är, at konungen i Påland med dichtan och trachtan, med patenter och lögne-skriffter, med krijg genom Lijfland och Ryssland, står ther effter som förbemelt är, at komma wårt k. fädernesland på olycka och under Påfwens och Pålers ook och träldom, så är aff nöden, at I eder til wahra taga, at I eder aff honom, lijka som Ryssarna giordt hafwa, icke låta förföra, utan deras exempel för en warning uptaga och sij hwad mångehanda olyckor, regements förandringar med sig föra, hälst när de skee genom inbördes twedrächtigheet. Kommer fördenskull alltijdh ihug de margfaldige löfften, som I min sahl. Herrfader och mig på åthskillige tijder giordt hafwen med skrifftelige och lijflige dyra eeder. Förglömmer och icke den omäteliga fahra och omaak som min sahl. Herrfader och iag i många måtto för eder wälfärd skull lijdit och uthstådt hafwa. Seer och på orsaken, och sielfwa grunden til detta Ryska krijget, at thet icke genom H. May:t Salig heller mitt förewollande är begynt, och så länge continuerat, utan at thet drager sitt rätta uhrsprung aff sielfwa Ryssarnes otroo och hårdnackigheet. I goda män welen framhärda i den troheet som iag alt här til hoos eder funnit hafwer, så will iag mig så här effter som härtil, altijd om eder wälfärd til thet högsta beflijta, såsom och mig winläggia at komma eder til fred, roligheet och bättre wilkor, hwartill Gud den alswoldigeste sin nåde wille förläna.

Jag hafwer låtet författa några erender uthi thetta papper, begärar I wela thet öfwersij och mig edra swaar ther uppå tillkomma låta. Önsker

eder samptlig och synnerlig en godh dagh och blifwer eder medh ynnest och gunst wäll bewågen.

Efter Widikindi K. Gustaf Adolfs Hist., ss. 328—335, med iakttagande af Palmschiölds rättelser och tillägg, Vol. 39, ss. 3424, 3441—3448.

Tal till Ständerna vid öppnandet af riksdagen i Örebro den 28 Jan. 1617.

Högborne Furstar. Älskelige Bröder etc. Jag betackar E. K[ärlighe]ter och Eder broderligen och gunstigt det E:s K:ter och I efter min begäran och befallning ären hijt tillstädes kompne, till at berådslå och genomsee rijksens och alles thess inbyggiares tarf och brist och dem genom E. K:ters och edert goda råd (så mycket denna tijds lägenheet tillåter) hielpa bota och bättra. På det nu E:s K:ter och Eder detta må wara theste lättare till at giöra will jag thenna närwarande rijksens tilstånd någorlunda först och för än iag något utaf sielfwa åhrenden låter framställa här för E:s k:ter och Eder opräkna. Thet kan ännu icke wara förglömt, huruledes iag för try åhr sedan hafwer tillkiännagifwet begynnelsen, orsaken och then tijds tillstånd med wår nabo Ryssen. Alldenstund då befantz, at ingen ting kunde wara wårt fädernes rijkes staat och wälferd skadeligare, än till att blifwa med Ryssen ståndande uti yttermera feigde, mäst fördy att wij ingen tryggheet hafwa med konungen i Påland til at förmoda, och andra slijka orsaker, hwarföre jag på samma herredag uthlofwade, det iag will beflijta mig sådan oroo affskaffa. Thetta til at efftercomma hafwer hafft sine stora beswär och olägenheter med sig. Ty wår fiende som wij hafwa hafft til at

giöra med, hafwer icke kunnat så hastigt och fort på tu omgående åhr, för sin wanliga ostadigheet skull, komma sig ther hän, at han något wist om handelens begynnelse, än sedan om thess besluth, hafwer welat statuera och bewilia. Och hafwer han, sanningen till at säija, för sitt intresse skull, ther uti icke giordt stoor orätt, ty så länge han aff oss oanfächtat bleff, tycktes honom det han lijtet med handlande winna skulle, effter han wäl wiste sin orätt, och at han icke, med mindre han oss skähl gofwe för wår kostna och rättigheet (then fast stor är) kunde slippa. Och drögde fördenskull med sammankomsten till dess at iag Pleskou stad belägrade; hwadan iag och icke upbrööt alt in til dess iag förwissat war aff underhandlarne at tilsammankomsten mellom bägges wåres commissarier skie skulle.

Och kan till äfwentyrs wäl skie, att der winteren och the ödeländers olägenheet icke hade warit, at tå wäl något godt hade kunnat den gången uthrättas, ty för then stora mangel som war på allahanda nödtorfter, till at hålla oppe lijfwet med (effter thet mötet war öfwer 30 mijler ifrån alla mina fästningar och städer som iag ther i landet inne hade, beramat) måste wij den gången skillias åth: Och blef opskutet till denna nu framledne sommar, hwilken the och med prutande och tingande hafwa sampt med hösten och stycke af wintern bortnött och fördrögt.

Thet hafwer och största orsaken till thenna långsamma drögzmåhl förorsakat sig ther aff, att den warit något suur til at pågå, oss wår kostnad och rättigheet till wederläggia. Ty sjuttio tunnor guld som vid Dedrina begärades woro aldeles omöyelige. The fyratio som

af underhandlarne för billiga finnes, woro odrägelige. Iwanogrod, Jama, Copori, Nöteborg och Kexholm med sine land och lähn woro them mycket kiäre, och utan etthera för Ryssen til at mista, kunde freden icke göras, och aldenstund det elliest alt för witt hade trätt ifrån thet råd som E. K:t och I på sidsthåldne herredag mig gofwen. Och thet hade ländt och kommit wårt fädernesland och mig sielff nu i förstone til skam och neesa, och i framtijden till största osäkerheet. Ty hwad skulle wara skamligare, än låta wijsa sigh af med 110000 R: D. hwilka icke ens tilfyllest giorde til at betala krigzfolckens halfwa räst och ther emoot igengifwa och affträda nijo wäl befästa städer och slott med sine land och underliggiande lähn, som iag med bästa rätt besitter? Thet skulle iu hafwa syns som wij Swenske aff Ryssen twungne warit, eller och altzintet mehra förmått hade, heller och thet iag som Sweriges konung är, hade warit så kleenmodig, thet iag icke skulle töras förtro Gudi, thet han min rättwijsa saak til en god ända förhielpa och föra skulle: alt sådant hade icke warit en ringa neesa! Thetta föruthan hwad säkerheet hade man kunnat hafft aff then fienden, som sällan håller troo och lofwen? hwilcket hans framledne bedriffter hafwa nogsampt bewijst. Ty uti Finland och Estland hafwa Sweriges undersåter uti sielfwa freden icke warit säkre för Ryssens öfwerfallande, alt medan han oss så när gräntzat hafwer: Skulle nu wij få honom samma lägenheter igen, thermed han oss tilförende skada giordt hafwer, och nu uti wåra händer är? Thet kan aldrig någon förståndig man, och särdeles den som fäderneslandet älskar, någonsin gilla. Hwi skulle wij

Swenske wara så tokota, at ther wij medh Laduga siön med de stoora och trettijo mijler breda morasen, och med den strijda Narfweske åhn kunna skilia Ryssen wed oss, släppa honom lijka som in uthi wår förstugu uti Lijfland och Finland, allenast för try eller fyra åhrs stillhet skull, effter han mästedeels icke länger plägar sig stilla hålla: Icke äro de landen heller så ringa til att skatta, alldenstund att the äre aff en stoor ymnogheet, och elliest widt begrepne och stora, i så måtto thet the then omkostnaden, som der på gången är, wäl kunna hembära. För alla thenna orsaker skull hafwer det ju icke warit rådeligt Ryssen sådant tilbaka gifwa.

All sådan wår beqwemligheet hafwer giordt Ryssen saken thess beswärligare; och ther til med, det han sig hafwer sedt sigh utelychtas ifrån Östresiösijdan: Och att altså honom häreffter måste wara förbudet, att komma någorstädes till Österhafwet, heller och med sine lådior bruka dess beqwemlighet sig till godo, anten till krigz eller köpenskap utan så widt man thet will honom tilstädia och effterlåta: Aldenstund Narwen och Ivanogrod sluta Narviske åhn, och Nöteborg stänger Nyen, hwarigenom han allenast hafwer kunnat komma till siös. Han hafwer och uti framledna tider sedt de beqwemligheter wij hafwe haft genom thessa floder honom skada att giöra, ty hafwa ther igenom mäste parten öfwerfarit aff hans land som med oss gräntzar. Hwilket honom åter gifwit thess mehra orsaak, sigh nödigt ther hänn beweka låta, till sådan cession och ewig afftrådelse.

Och kan man icke förundra at sådan fredz handel hafwer hafft och hafwer långsam och seen pro-

gress och fortgång; aldenstund thet till stoora och tunga sakers fortsättielse mästedeels behöfwes mycken tijd, mångas hielp och stoort idkesampt arbete; altså hafwer och denna swåra och wichtiga saak drijfwits en lång tijd, och med de förnemsta konungars, förstars och fria republiquers som i denne reformerade Christenheet äro tillhielp, råd och arbete. Konungen i Britannien hafwer genom sitt sändebud, både med råd och sielfwa stora arbete bråttas dermed nu i tuu åhr, konungen i Dannemarck hafwer icke heller welat underlåta sin wälmening tilkänna gifwa. Åthskillige Tyska förstar hafwa sin råd och omaak ther uti ock icke spart. Staterna uti the frija Nederland, hafwa sin flijt giordt thenna saak till god ända att komma. Och hafwa här de föresagde alla tilsamman hulpetz åth, lijka så som när man wil röra eller wälta någon stoor tyngd, thijt stoor hjelp tarfwas och behöfwes. Och hafwer Gudh den högste icke heller låtit theras arbete wara alt till förgäfwes, utan är genom Gudz nådes försyyn så långt kommit, det wåre och de Ryssers Commissarier nu äro om mästedelen aff de swåreste saker föreente och warder medh Gudz hielp nu förhoppligen till en berömlig nyttig och säker fredh kommandes.

Här utaff kan E. K:het och I nogsampt dömma och aff taga, hwi samma fördrag och fredzhandel icke hafwer förra ända tagit, och i hwad stat wij ännu äre med denne wår nåboe, och at iag ingen flijt hafwer spart mitt löffte, som iag på sist håldne herredag giorde, så mycket möyeligit hafwer warit, effterkomma och i wärcket ställa.

I lijka måtto hafwer iag och mig til det högsta winlagt och beflitat at efflerkomma thenna sidstledne herredagz resolution i den Pålniske saak, och ändoch iag fuller hade gärna önskat, thet then twist som them, theras konung och oss emellan är, hade kunnat komma til en önskelig uthgång och fördrag eller åthminstone till en handling och tractation ther om, hafwer förthy låtit besökia åtskillige främmande potentater och republiquer och them ther om bidit, thet the sig ther emellan läggia och oss förlijka wille: och oachtadt at samma konung i Påland, icke hafwer welat sig uthi någon tractat inlåta, utan wijst mig af med breef och smäde ord, som tijdast allena hafwa kommit krijg och örlig åstad, så hafwer iag dock effter E. K:hets och Edert råd, giordt straxt hösten effter herredagen med honom ett stillestånd på tuu åhr, i den förhoppning, thet iag dess förinnan någon godh swar ifrån förbemelte främmande herrar bekomma måtte, hwar utaff iag dock alzintet til detta dato bekommit hafwer.

Och kan hwar och en wälbetänckt, och den som saken förr kunnig är, wäl besinna, at konungen uti Påland medh migh och Sweriges crona icke så lätteligen kan warda förlijkt och fördragen: aldeustund han derifrån warder afhållen genom sin Påweska religion, ther uti han upfödd är, hwilken hafwer went icke allenast hans, utan månge andre potentaters goda natur til grufweligheet och haat emoot them som samma orätta lära icke gilla kunna, ock hafwer förorsakat, at the them som medh them i troon oeense äre, med allehanda tyrannij esom offtast och alltijdh när de sin möda wederkommit, förfölgdt, aff dagatagit och befeigdat hafwe. Thenne religionen (om iag thet så kalla

må) är icke allenast i sig sielff afgudadyrckan, menniskiors påfund och dichtan, twärt emoot Gudz Ord, then heliga skrifft ther uti wår saligheetz wäg beskriffwen står; utan hafwer och desse enkannerliga förderfweliga hufwudstycken med sig: hæreticis non est servanda fides; kättarom som de oss kalla skall man ingen lofwen hålla; och hafwer konung Sigismund nogsampt bewijst uti mäst alla sina gerningar, at han detta Papistiske stycke wäll hafwer lärdt både moot oss såwäl som andra at practicera. Til ett exempel wil jag hafwa fram aff hans försäkringz breff the ord: thet han lofwade sig ingen wela hata heller ällska för religionens skull: Thetta tydde han, sig ingen som Papistisk wore wille hata, och ingen älska som aff wår religion att wara sig bekiände. War thet icke rätt som han hade welat giöra leek aff sin lofwen? Ther näst bewijste han thet och giörligen nog, tå han tog wapn emot min sahl. herrfader, sin egen faderbroder, som hans rätt här i rijket förswarat och honom til bästa och trogen hand hållit hade, tå han effter sin herrfaders dödh uti rijket ifrån Påland förwäntes: ther han doch för sin religion skull, effter sahl. konung Gustafs testamente, som Rijkzens Ständer bekräfftat, och som een lag att hållas bewiliat hafwa, nogsampt hade kunnat ther ifrån medh rätta utelyckias, H. M:t S. dock lijkwäl oförskylt, oförhördt, sig understod till det högsta till att förföllja? Med Ryssen giorde han tiugu åhrs fred, och hölt den nappast fämb åhr, så at ther än frid med honom giöres, är dock lijkwäl lijtet på honom och hans lofwen till att byggia. Hwad skole wij hafwa til at wänta aff

konung Sigismundo, som icke allenast sielff är ond, utan låter regera sig aff det diefwuls partijet the Jesuiter, hwilka hafwa warit uphoff til det grufweliga tyrannie, som äro skedde i Hispanien, Franckrijke och annorstädes. Thesse med theras Inquisition hafwer icke skonat hwarken hög eller låg, qwinna eller man. Theras brännande i Hispanien hafwer warit gräselig. Theras mördande der sammastädes hafwa icke skonat konung Philippi thens andres egen son, hertig Carl, som aff them är aff daga tagen, allenast för then misstancka skull thet han war eens med oss i troon. Konung Philip sielff säges hafwer måst sin blod bränna låta för den orsak skull, at han medönckan bar öfwer en som för troon skull bränder bleff.

Thet heliga mord (som thet aff the Påweske kallas) hwilcket af desse samme konungens i Pålans rådgifware anstifftar [o: anstifftadt war] uti Parijs i Franckrijke, och sedan mäst thet konungariket öfwerfohr, lärer oss hwad thessa Jesuiter och the konungar som theras råd föllia, för tyrannie moot wår religion bruka.

Ja, konungen i Påland sielff gifwer nogsamligen tilkänna sin goda willia emoot them som aff wår troo äro. Ty uti Påland, ther han för en konung lijtet nogh til at råda hafwer, giör han wåra religions förwanter lijkwäl ondt nog, ty ther brännes then ene Evangeliske kyrckian effter den andra, theras sammankomster til at höra predikan skie med största fahra, ändoch at effter landzens sedwänia och lag, konungens eget löffte, frijheet uti religionen efterlåtes och them tilstadd är, och ehuru wäl han icke törs begynna ett uppenbart tyrannie emoot dem, aldenstund Ständerne uti Påland honom thet icke til goda höllo

eller tilstadde, så gör han det dock lijkwäl thet hembligaste som han kan med förgifft och andre slijke lönlige medel.

Så at hans haat emoot oss och wår religion klarligen synes, och nappast är til at hoppas, thet wij för honom någon säkerheet bekomma kunna. Ty hwad säkerheet skola wij mehra förmoda aff konungen i Påland än som andre reformerade konungarijke och land hafwa för sine Påweske nabor. Theras generalförbund som the then heliga liga kalla, är ju ther hän rättat, thet the genom allehanda både wäldige och listige medel, skola beflijta sig ther om, att the kunna åter til hörsamheet under Påfwens ook och träldom twinga alle som frå hans mörcker uplyste äro.

Hwilket i wärcket at sättia, bruka the allehanda medel, sommastädes och undertijden bruka the ther til stoor macht och wåld, när them tyckes at the ther med något uthrätta kunna, såsom år 1588 med den mampnkunnige skeppsflåtta som konungen i Hispanien sände emoot the Engeländer, thet konungarijke at intaga, stundom list och sweek, som det Parisiske bröllopet, som och the margfåldige förräderije som Papisterne hafwa anrättat uti Engeland med uprors stiftelse, såsom esomofftast aff de Påweske i Irland och flerestädes äro til wäga brachte.

Dheras stillestånd och freder the göra, äro icke annat än sweek, och sökia ther under icke till at lijsa sina undersåtare och flyy blodspillan, utan mycket heller till at fåå lägenheet, sine ram til at affsec, the herrars undersåtare til uproor at draga som them motstånd göra.

Jag wil til thetta icke sökia främmande, heller för många åhr sedan förelupne exempel, utan wil aff E. K:t och Eder allenast hafwa begärat, thet E. K. och I wela betrachta the tuuåhrige stillestånd som konung Sigismundus med mig slööt för tuu åhr sedan.

Ty hwad hafwer thet annat warit än sweek och bedrägerij som ther under är sökt wordet? Stilleståndet hafwer han icke giordt i then mening fred med oss til at göra, heller på det tijd måtte gifwas til at beramma något möthe, uthan blott fördhenskull, thet han för sin olägenheet skull, ther uti han genom thet Ryska wäsendet hafwer warit råkat, icke förmåtte något emoot oss at uthrätta, tycktes honom fördenskull rådeligast, thet han stillestånd med oss göra wille, på thet han för then handel och kiöpslagan, som Sweriges undersåtare på hans städer drifwa, måtte kunna låcka then ene effter then andra til sig med smeckel löfften och annat slijkt. Ther näst hafwer han ock sådant stillestånd lijtet wördat, utan med sine smäde-skriffter både här innan och utan landz, min älskelige Salige Herrfader och mig, sampt alle som fäderneslandet wäl mena, angripit till heder och goda rychte: förnekat stilleståndet, som hans commissarier slutit, och aff hans senatorer effter hans befallning är confirmerat wordet, med hoot och undsäyelse welat skrämma undersåtarne, och med löffte them welat affdraga från theras eedh och trooheet.

Thetta alt förutan, hafwer han hafft sine sändebud hoos wåre grannar de Lybeske, sampt flere Hänsesjöstäder, underståtf sig med privilegiers och stora löffters tilsäyelser komma them ther til, at the oss skulle hielpa bekrijga, ingen tilförning giöra och handelen på

någon tijd nederläggia, och thetta alt, medan stilleståndet hafwer warit, ther aff E. K:t och I lätt kunnen afftaga huru redeligen med oss är wordet handlat och hwad gagn stilleståndet hafwer hafft med sig, elliest och så huru konungen i Påhlen uti alla stycker effterkommer den företalde Papistiske liges underhåld. Alt detta hafwer warit allenast utaff konungen i Påhlen sökt genom dhetta stillestånd, och sedan der hoos thet han måtte winna tijdh sigh med sine Ständer till att föreena om hielp och bijstånd emoot oss, hwilket han och synes hafwa nått; och hafwa dhe Påhler bewilliat honom, thet han må fritt och obehindrat sin lycko moot oss försöka. Och ändoch han i denna höst och winter hafwer tilbudet åter ett stillestånd, så höres doch ifrån alla orter stoor wärffning och krigz tilredzel, hwilken han skal wara tilsinnes oss på halsen att föra: och synes så, lijka som thetta stilleståndz tilbud wore allenast derhänn meent och rättat, oss ther med säkre at giöra, och så hafwa bättre lägenheet till oförmodeligit öfwerfall. Jag hafwer lijkwist sändt mine deputerade dijt, hwilkom iag hafwer befallat stillestånd med honom at ingå, hwar icke conditionerne och wilkoren thess odrägeligare tillbiudas. Och aldenstund nu så är at man wet och känner konung Sigismundi religion, hans rådgifware Jesuiterne, och hafwer hand emellan, huru the sine stillestånd för hållit och hwad godt the genom werlden altijd anrättat hafwe: och thet the sin konung åter hafwa fullhogse giordt, thetta wårt fädernesland till att bekrijga, ther til thesse store folcksamblingar nu skie och för händer hafwas, tå är iag der aff förorsakat worden, thenna rijkzdag (förnembligast för thenna

orsaak skull) til at sammanskrifwa, på thet emoot thenne illistige och oss fahrlige anslagen, något godt råd måtte, will Gudh, tagas, hwarigenom wår Christeliga troosfriheet, wår lekamliga wälfärd, och rijket för yttersta undergång, må blifwa skyddat och uppehållen, och uppå thet att iag eder måtte kunna tilkännagifwa, then fahrligheet som i thenna tijden för handen är och så edre sinnen och hug ther emoot styrckia till trohet emoot mig, till stadigheet wid edra löfften och till inbördes god sämia och enighet.

Och wil iag hafwa E. K. och Eder förmanat, thet I willen här tilsammans optänckia något hälsosampt rådh emoot konung Sigismundi och Jesuiternes practiquer och anslagh, ther medh the sig winläggia at komma rijksens undersåtare til affall och twedrächt och uproor, och at hwar och en må blifwa warnat för theras swekfulla smeckrande ord på thet the sig alla i gemeen måge weta til wara taga för skada, förderff och undergång. Ty ändoch iag til Gudh förhoppas, det Sigismundi macht aldrig warder omkullsläendes min goda saak, then ther ock wisserligen skal warda genom mången tapper krigzmans modh och manligheet förswarat, så kan doch lijkwäl (thet Gud affwände) någon aff hans och sine Jesuiters illsnidigheet blifwa bedragen och så komma på yttersta förderff och undergång och fäderneslandet stå i thes större fahra.

Hwad skulle K. i Påhlen eller någon annan potentatz macht wara til at fruchta, när Sweriges män äro eense, sin öfwerhet lydige, och alla beflijta sig der om, det rijket må förswarat blifwa, aldenstund enigheet hafwer offta oppehållit ringa land, och äro genom enigheet små och förachtlige städer tijda emot

stora konungamachter wordne förswarade. När wij och wele betrachta wårt Sweriges rijkes lägenheet, tå finna wij henne så fatt, at icke synes möyeligt, thet med wåld til at betwinga. År och fördenskull aldrig aff någon främmande intagit och betwingat wordet. The främmande herrer som här i rijket regerat hafwa, äro aff de Swenske sielff hijt indragne. När wåra grannar emoot oss stridt hafwa och wij eense warit, hafwa the fögo uthrättat.

Jag wil här icke til min meningz bewijs framdraga något gammalt exempel, utan det som alla wäl minnas. Hwad hafwer konungen i Dannemarck förrättat i den sidstledne feigde, hans macht (måste iag bekänna) war stoor til land och wattn, hans lägenheet war god, aldenstund wij med flere hade till göra, och i begynnelsen förlorade wår konung och wårt hufwud. Thet är wäl sant, at Calmar, Öland och Elffzborg råkade och kummo uthi hans händer, doch släpte han them igen för en ringa, ther emoot till at skatta, summa penningar, och thet alt för then orsaak skull, thet honom tycktes wara fahrligit til at sig längre förlåta på lyckan, som war emoot ståndet aff ett eenigt konungarijke. Hafwer nu eder enigheet och troheet, som Eder then gången aff Gudi gifwen war, kunnat fäderneslandet näst Gudz hielp, frija för en sådan macht, som war så när belägen med alla sina lägenheter, så at intet kunde för dess lägenheet skull fattas, som behöffdes til ett krijgz uthföringh; huru skall då kunna wara möyelig at oss skal kunna skada göra the Påhlers macht, som så stoor olägenheet hafwa, ther igenom at the så långt genom sina och främmandes landh, eller öfwer siö och sand til at draga hafwer, med mindre

at ostadigheet och otro inrijkes finnes. Therföre låter Eder nu icke beswijka heller förskräckia: täncker på the råd som enigheet bygga och tilfälle til uproor förtaga måge, på det at ingen må wara owarnat, thet han icke begår ett så obetänckt eller ogudachtigt stycke, thet han sin religions friheet, sitt fädernesslandz wälstånd, sin egen wälferd wille förbyta uti trones förtryckelse, rijksens ewige träldom och egen förderff och undergång, hwilket wisserligen warder föllia, hwar konung Sigismundus, the Påhler och Jesuiter skulle, thet Gud affwände, få öfwerhanden och rådandet. Och hafwer iag så för benemde fahrligheet skull, här beskrifwet thet tilstånd, ther utinnan wij med samma konung wistas, på det E. K. och Eder må thet witterligit wara, och låtet ther hoos författa några spörsmåhl till E. K. och Eder skriffteligh hwaruppå E. K. och I eder welen betänckia och mig sine [ɔ: eder] goda råd der uthi meddela.

Efter aftrycket hos Widikindi, K. Gustaf Adolfs Hist., ss. 366—374, med iakttagande af Elias Palmschiölds dervid anmärkta rättelser, Vol. 39.

Utkast till ett tal till Ständerna vid riksdagen i Örebro 1617.

Begynner medh tacksäijelse till Ständerne at the hafwa wäl swarat.

1) till fäderneslandsens nytto och ther medh bewist sin trooheet emoot thet.

2) och theres kerleek emoot migh, at the hafwe welat påminna migh till att låta mig kröna.

Ther igenom låta the påskijna

1) att hafwa lijka som en nitälskan ther till thet the icke gerna såge mig differeras att then största hedher migh kan wärdhelighe skee.

2) att the hafwa wäl betänkt then fara the hafwa inwändt.

3) att Jag bekänner att sådant alt wore ther medh att afwände.

4) att Jagh theres råd wäl gerna längesedan hade fölt, och elliest giorde hwad Jag wiste wara till rijksens wällståndh;

Hwar mig icke hadhe hindrat

1) thet mig hafwer syntz, att then farligheet icke wore så stoor, att Jag therföre skulle beswära landet, som nock elliest är beswärat.

2) och thet sedan therigenom måtte gifwas orsaak att fienden kunde, som han giöra plägar, sprida bland allmogen uth thet Jag them gerna betungade.

3) Hafwer och migh och thiden förhindrat i thet att Jag hafwer måst achta then, till att drifwa then Ryska freden.

Men nu Jag sijr

1) att konungen uti Polan drager sigh thet alt förmycket till nytto, 1. att han ther medh öfwertalar the Pålniske ständer, 2. sprider ther om uth lögner här i landet, lijka som Jag wille landet förlöpa, 3. och fattar ther af lijka som Ständerne mig thet förhöllo och wij således oense woro.
2) älliest och så synes att många taga tiänst hoos wåra fiender: föregifwandes att the migh icke äre medh eed bebundna.

Så är Jag tillfridz mig låta kröna i tillkommande sommar och ändoch ther till will wara stoor umkostnad.

1) effter Jagh måste till efwentyrs bedia fremmande wenner.
2) ther måste wara stoor solennitet allthenstundh wedh then tijdh wed pass Ryssens sändebudh hijtkomma freden till att stadfästa.
3) och elliest alt för mycket skulle synes Ständernes oförmögenheet, hwilcket icke gått wore att wåra grannar wiste.

och sådan umbkåstnad icke will tillräckia af inkompsterne.

1) althenstundh att man måste i thenne tijdh giöre expenser till förswar, på krijgzfolck, festningar, krut.
2) rijksens dretzel äre förblåttade på förrådh.
3) konungen i Pålan thå han landet förlopp togh många ornamenter medh sigh.

Thetta till wāga att komma i een hast behōfwes Stāndernes hielp hwilken Jag till beslut will stella i theres eget skōn.

Efter Elias Palmschiölds afskrift: »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Bibliothek, Vol. 36, s. 435.

Utkast till ett tal vid riksdagens slut den 27 Febr. 1617.

Effter rijksdagen är nu ändat så tackar Jagh först Gudh i himmelen, att han stilla och uthan missförstånd afluppen åhr och mestedeels ärenden wäl uthrettade.

2) ricksens ständer 1. arfförster som sin kerleek och rettrådigheet hafwa igenom sin willigheet bewijsat. 2. alla ricksens ständer att the hafwa låtit påskijna theras älskan till migh och wår hela slächt genom theras löften och tillsagor, att the blifwa wele wed the förra beslut och nya arfförreeningh. 3. bewilliat Stadgan. 4. och theras runda tillbudh thermed the mig effter beslutet lofwa till hielp att komma.

Hwarwedh Jagh förmodar hwar ehrlig man tryggeligen blifwandes warder, och så i enigheet och samdrechtighet manligen ther så omtränger sådana löften warder hielpa att förswara.

The måge sigh ther uppå förlåta att the hoos migh skole, will Gudh, finna

1) en kär broder,

2) retwijs konungh som hwar och een skal skippa lagh och rätt, effter lagen, testamenter, donationer och wälfängne privilegier och rättigheeter,

3) som skall effter mina förfäders exempel jempte med them hielpa förswara wår christeliga troo, fäder-

neslandsens frijheet, och alles theres wälfärdh och therföre wåga lifwet.

Sluter thenne rijkzdagen, beder Gudh att han them bewarer 1) för diefwulen och ondskefulla menniskior, 2) behålla them wedh Gudz helige ordh och thes sanna kännedom, 3) wedh ärligheet stadigheet och trooheet mot theres fädernesland och mig theras konungh som them alla sammans blifwer medh respective broderligh kärleck och konunglig gunst och nåd wäl bewågen.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad:» i Uppsala Bibliothek, Vol. 39, s. 3217.

Utkast till ett tal, ämnadt att hållas till Ständerna vid riksdagens öppnande i Stockholm 1617.

Högbårne förster, älskelige bröder, Wällbårne, Wälbyhrdige, Manhafftige Ådlingar, Wällärde, Wälwise, förståndige, gode Herrar och dannemän som församlade ähre.

Framledne feigde thider hafwe haft månge beswär medh sigh, så att Jagh hafwer haft försyn, medh månge möthe och rikzdagar ricket än ytterligare till att betunge, ehuruwäl många handa brister och fehl, som förandring hade behöft, sådant noksamt äskat och kraft hafwa. Jag hafwer förthenskuldh ther medh haft fördragh en god tidh och så länge såsom fädernes-landsens wälfärdh thet någorlunda hafwer tillåta kunnat.

Men althenstundh rijcksens tarf längre thermed att dröija icke tillstädiade, therföre hafwer Jagh E. K. och Eder till thetta sambqwembd till hopa beskrifwit, här medh Eder någre ärender till att afhanla the ther kunde, (will Gudh) lända till alles wåres wällfärdh, och betackar Jag E. K. och Eder kärligen och gunsteligen, att E. K. och I uthi thetta så wäl som alt annat eder wällwillige och hörsamme hafwe finna låthet.

Migh hafwer bewekt thenna herredagh till att sammansckrifwa, then stora orsak wi hafwe uti närwarandes tidh till at prisa och tacka then goda fredh-

älskande Gudh, hwilcken uthi mångh åhr icke hafwer förlänt en sådan lycke, som han nu genom sin nådh giordt hafwer, i thet han oss i framledne feigde mången seger nådeligh emoot thenn fienden Ryssen förlänt hafwer, hwilckes macht hafwer warit werlden fordom skräckeligh, theras tapperhet uthi krigh uthwisa många af them öfwerwunna folk och nationer. Ther till bäre wittne the Cassaner och Astracaner och Siberier som än i theras ook draga måste, Turken kan thet och eij neka althenstundh tho thet och mot honom wäldeligen bewiste, thå han för någon tijdh sedan wille the strömmar Wolga eller Thannaim (heller Don som han på Ryska kallas) tillsammangräfwa, och så thet Caspiske och Swarta hafwet uti hwarandra leda; sedan och thå han i sinnet hadhe the Astracaner uthur the Ryssers träldom att förlossa, hwilket the honom altsamman hafwa förhindrat, förtagit och en weldig seger hemburit. The stolte Påler wele the Rysser wäl förachte, måste doch lickwäl lijde att the thet Sewirske förstendömmet som tillförende till Pålen lydt hafwer ännu besittie, ehuruwäl the genom list och Ryssarnes inbördes oenigheet Smolenschou (som hufwudstaden är) inbekommit hafwe, så är thet doch eij sket uthan medh the Ryssars tillhielp och förwållan. Hafwe thet och således nu beängstiget att man icke kan wette huru lenge the thet behållandes warde. Hwarföre wele och the Påler the Ryssar förekasta att the theras landh så inokeligh och grufwelig förderfwat hafwa, thy the äre icke med härskraft för redeligh och christelig orsak skuld thit indragne, och hafwa thet så inbekommit, uthan the hafwa sigh som ilsnedige refwar thit instungit, the Ryssar bedragit och

them ther till bracht thet the them sielf hafwe hulpet sitt egit landh intaga; sedan hafwa the theröfwer sålänge the rådandet hade, som grufwelige och hungrige lejon herskat och regerat, till thes the Rysserna twingade genom theras obarmhertiga röfwan och rappan (ther medh the landen förödde) till att drifwa them som hundar uth, hwilcket alt theras macht och mandom nocksambt bewijser, och endast af sådane förretalde och framlupne bedrifter, ther om historiske scribenter och mannaminne noghsambt betyge och Jag wäl flere theslijke kunde uprepa (hwar thesse till mitt upsåth icke tillfyllest giorde), är lätteligh til att ses och aftage hwad nådhe Gudh oss hafwer giordt, att wij them thetta oachtat ther hän hafwe bracht, thet the efther så många fästningar och fält förtappelse, hafwa måst fredhen medh oss sluta: och thes triumphs till ewigwarande åminnelse, hafwa ewärdeligen lagt frå thet Ryske rijke till Swirges krono, the fästningar Iwanogrodt, Jamman, Copori, Nötheborg och Kexholm, uthi hwilcken seger wi warde them her efther fördragne, och theras förra mandom them lijka såsom afklädt och oss tillägnat. Härföre hafwe nu bådhe Jagh och I Gudh synnerligen til att tacka, låfwa och prijsa.

Dernäst hafwer Jag och orsaak till att betacka E. K:t och Eder för eder trooheet, hörsamhet, stadigheet, wälwilligheet frägd och mandom som I alla så wäl höga som lägre uthi thenna framledne feigde migh bewist hafwen, synnerligen att I toleligen hafwe draget the beswär som sådana krijgh medh sig hafwa: derhoos och att the som krigsmen warit hafwa, hafwa så rundeligen och manligen framstält sin lijf och helsa

för min och alles wåres fäderneslandz wälfärdh skuld: hwilcket alt Jag mot allom i gemen och mot hwar och een i synderheet will wetta medh konungsligh gunst och nåder till att förskylla.

Sedan, att såsom thet icke hafwer kåstadt ringa arbete och omaak till att komma saken så widt, att man till någon tryghet och een slijk önskelig fredh med Ryssen kommen är: så är icke godh rådh och försichtigheet mindre nu af nödhen, sådan Gudz gåfwa retslig oss tillägna och till nytte att draga. Ja, såsom the som uthur hafwet och rumma siön till hampner lända wele, måste i sielfwa inloppet thida uthstå största faran, blifwa och ofta till hafwet af motstormwäder kastade, medh theres störste förtreht, och therföre bruka störste flijt och tillsyn, att the all fahra weija och hampnen nå måge, lijka så är och oss af nöden att wij medh försynligheet nu sakerne således företaga, thet wij (så mycket möjligit åhr) her effter måge undwijka till att råka uthi flere slijke olägenheeter, som the wore, theruthinnan wij warit hafwe och nu her effter settia och anckra uthi thenne fridsens hampn.

Och synes till thet första (näst Gudz åkallan om guddomeligh hielp) intet bätter medell: åhn såsom att wij tijdigt oss betenckia, på hwadh sätt wår fienders the Pålers onda upsåth må kunna förtagas, the ther idkelig sökia tillfälle och lägenheet, huruledes the wår fredh förspilla, och wårt wälståndh förderfwa måge. Theras konungh lengtar ther efter hwar han kan få giöra sin fader Påfwen i Rom then tiänst, att han oss under hans och Jesuwiters odrägeliga ook komma må. Framfarne tijder hafwa uthwist hans flijt,

therigenom han icke allena medh oss Swenske blodtörstige krijg i Lijfland begynt hafwer, uthan och Ryssarne till then ända bedraget och grässligh bekrijget på thet han igenom Ryssland oss underkufwa och Påfwens willia främia kunde: therföre oss dock Gudh (honom skee prijs) mildeligen hafwer bewarat.

Efter nu sådant är honom i Lijfland och Ryssland misslyckat och lickwäl hans oroliga art (såsom alla hans handlingar både the han här uthi wårt fäderneslandh, thå han här herskandet hade, så wäl som i sielfwa Pålen, Lijflandh, Rysland, ther han allestädes skreckelige krigh stiftat och anrättat hafwer, nocksambt uthwijsa) och icke tillåter med mindre han ju någon ny oroligheet anrätta måste, hafwer förthenskuld så wit hoos ständerne uthi Påhlen begåt, thet honom thetta rickes bekrigande må frit och öppet stå. Ther uppå hafwer han sändt sine budh till några Hensiöstäder, af them begärat hielp, skep och att the ingen tillföringh hit till Swihrge giöra wille, altså att ther är nu intet twifwelsmåhl att han iu sigh till thet högsta beflitar wår olycka och undergångh att sökia och wår roo omaka. Nu att som enigheet hafwer mycket gåt medh sigh, som thetta till att förtaga och then fredh som Gudh oss gifwit hafwer, seger Jagh, till att niuta och i thetta stycket rät till att bruka, finnes (man sökie så länge man will) intet annat och bättre medell, än förebyggia the månge löngner och fåfänge löften, som en part af hans partij som sig ut medh grentsen hålla, medh theras umgenge the hafwa uthi fremmande landh medh thetta wårt fäderneslands inbyggere, hijt instinge, och undersåterne twehågse giöre, medh någon godh ordningh och stadga som af

E. K. och Eder kan god finnas till att styrkia alla så wäl höga som låga till troheet som the migh skyldige äre, och till inbördes semie och enigheet, hwilcket blifwer then största hielp som fäderneslandet wisserligen och medh Gudz hielp skall låssa af thenn stämpling och fara som nu seijes af konungen i Pålen anrättas. Alla framlupne tijder och the om theras förlop skrifwit hawe, gifwe tillkienna och [utvisa] serdels thet thetta wårt fäderneslandh aldrig hafwer blifwit öfwerwunnet och under något fremmad herskap twunget så länge inbördes enigheet hafwer herrar och undersåther, och så sielfwa stenderne emellan warit. Ja, igenom enigheet äre icke allena wåra och ricksens grentsor förswarade, uthan och merkeligen förökte, ther till the provintier Findland, Carelen och Liflandh bäre wittne och nu än ytterligare warder bekreftat medh then lycke Gudh nu genom wår enigheet uthi Ryslandh förlänt hafwer. Konungh Göstafz (min höght ährade faderfaders) regements tijdh hafwer och på sidlychtonne uthwist hwad got inbördes samdrecht medh sig hafwer: Ty then goda förtrogenheet, som tå i landet blef förorsakade got skick och lagh i så måtta, thet ymnigheet och förkåfran fans hoos alla stender, fienderne tordes icke något nytt begynna helder tilbiuda, och hwar man söckte tå the Swenskes wenskap. Alltså är ock samhelligheet thet endesta medell hwarigenom wij oss emoot hans och the Pålers förehafwande och upsåth kunna befrija och förswara, theruthinnan består wår wälfärdh såwäl werldzligh som ewigh. Och lijka såsom thetta alt är konungen i Pålen icke owetterligit; wet och wäl, att när wij Swenske eens ärom ingen något mot Swirge uthretta kan.

Unner oss och elliest icke thet wij uthi roo och samhälligheet oss förkåfra måge, uthan säge mycket heller, thet han missförståndh, skillgachtigheet och inbördes oroo kunde upwäckia och så få lägenheet, efter som han nu the Pålers samptycke hafwer, medh uthlendskan här wårt fädernesland (lijkasom han Lijflandh och Rysland giordt hafwer) föröda och förderfwa, oss twinga Gudz ordh till att förkasta, och i then stadh menniskiors dichtan, tro och fremmande ståck- och sten-gudar dyrckia. Thetta till werckia att sättia hafwer han brukat een hoop förlupna Swenska som sigh uth medh grentzerne hafwe hållit och så instungit een hoop smedeskrifter och löngner ther medh han hafwer meent uproor tillwäga att komma och allmogens hierta till affall att draga, medh een hoop fåfenge löften och — — — — — — — — — — —

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», Vol. 36, s. 521—537.

Utkast till ett tal om fäderneslandets öden under de föregående hundrade åren, ämnadt att hållas till Ständerna vid riksdagen i Stockholm 1617.

Högborne förster, älskelige bröder, Edle, Wälbårne, Wälbyrdige, Höghlärdhe, Wälwijse, förståndige gode Herrar och Män.

När Jag betrachtar och betencker the framlidna tijder och genomkastar the framfarne sacker, som här uthi thetta höglåflige konungarijke äre drefne och förrelupne: så befinner Jagh att ingen tingh ther wed bettre licknas kan, ähn thet regemente som en godh fader plägar föra öfwer sina barn. En fader när han goda och fromma barn hafwer, plägar them mycket kär hålla, them gifwa hwad som han weet them kan gangna och behaga, giör them alt got och gifwer icke så noga acht uppå theras bråt. Ther af plägar tida följa at then Latiniske vers: blanda segnes patrum facit indulgentia natum, blifwer ofta san, och the taga sigh sielfswåld, odygder och annat slicht, af sådana theras fäders gunst. Men när sådant fromma huusfädher merckia, försumma the intet, igenom allehanda straff, af then faderlige umsorg som the för sin barn bäre, sådanna sielfzwåld till att förtaga, och när ther till icke ett peen hielpa kan, uptenckia the flere och framhärda så länge medh risande, med gislande och annan slijk ogunst till thes barnsens odygd them afwänies

och the bettring hoos them befinna. Wårt fädernes-lands handlinger åhre här widh till att lijckna, ty then alzwoldigste och retwijseste Gudhen hafwer och sig i framlidne tijder och intill thenna stundh (thes honom åhre) efter samma sätt stält och förhållit emoot oss Swenske och låtet påskijna att han är een godh, strengh och rättwijs huusfader, hwilcken sig hafwer lå-tit uthi 40 omgående år behaga wåre förfäders (som uthi S. konung Göstafz min högtährade farfadhers tijdh lefwat hafwe) wandell och wärck: och förthenskuld them welsignat, upfylt medh sitt reena ordh och thes rätta kundskap: öfwersett medh theras öfwerträdelse och them faderligen förskonat: lekammeligen gifwit themmelig fredh och roligheet; skickat igenom för-ståndig öfwerheet godh politie och regemente i lan-det: welsignat theras händers werk (såwäl för herre som undersåthare), thet icke allenast allgemena rijk-zens drätzel waar upfylt, uthan och hwars och eens i synderheet saaker stodo som han them bäst måtte begiära; uthi een summa Gudh hade åter igen låtet 'öfwerflöda sin nåd öfwer wårt fäderneslandh och thet tå bracht till sin förra och rätta skapnat och tillstånd igen, som thet af historien är görligen till att märckia. Thenne Gudz godheet hafwa wij icke länge kunnat nyttia, utan genom högfärdh, slösande och annat slijcht strax efter honung Göstafz dödh, Gudz wredhe och faderlige nefst öfwer oss förorsakat. Hwilcken sigh och hafwer låtit behaga med faderligit rijs oss strax att hemsökia, och brukade först ther till thet sjuåh-rige Danske krijget som medh mycket blodh-, pen-ninge- och annan förråds spillan är fördt wordet. Pesti-lentie hafwer Gudh uthi the tijder och icke förglömt

hwilcken och Anno etc. [1566] hårdeligen hafwer grasserat: och hafwa thesse tu hårda straff mången ynglingh för sin tijdh, mången man ifrå sin hustro, mången fader frå sin barn ynckeligen bortryckt och till döda dragit. Thet kunde äntå eij hielpa, syndaren wille sig icke omwända, ty tog Gudh sin handh ifrå salig konung Erick then fiortonde, som efter sin fader weldet hadhe, och straffade landet ähn hårdare, igenom hans hårdhe och omilde regemente, som han förde sedan han blef af medh the många konungliga dygder ther medh honom Gudh begåfwat hadhe och i stadhen igen straffat medh uhrsinnigheet och galenskap, hwarigenom han mycket bedref som honom till endalychten brachte frå land och konunglige weldhe och i ett ålendight och trångt fängelse. Hwad kunde swårare wara än inbördes krijgh ther medh oss Gudh på then tijdh hemsökte; hwad war ynckeligare ähn sehe bröder taga wapn moot hwarandra, Swenske män rusta sigh till hwars annars förderf och bruka theras werijer till sine egnes undergångh och liflåt, efter somma icke kunde lida woldsamlight och tyranniskt regemente, somma tycktes wara ostadigheet och otro att bära wapn mot sin herra.

När nu således thetta farliga konungaskifte waar stillat och thet longliga Danska krijget wid Stettin waar endat, hade man äntå förmodat att thetta syndastraffet skulle omsider åtherwända: men huru kunde thet skee efter menniskian änthå syndade? Therföre hafwer Gudz retwijsa icke förr borttagit riset, för än hon en wärre gissel i staden igen satt hadhe.

Och lät så begynnas thet långwarige ledesamme Ryska krijgh som sigh i trij och tiugu omgående åhr

hafwer icke uthan mannafall, landzfolckz och städers förderfwelse och annan olycke mehre continuerat. Och förr än thetta onda war ändat, yppade sigh ett werre, och lätt sigh ansij här i wårt fädernelandh, att Gud icke allena wille straffa synden i timmelig måtto uthan och igenom sins helige ordz ifråntagelse till andelig och ewigh wälfärdh. Ty then som närmest war till thet konungslige regemente blef upfödd uthi then Påweska willfarande lära, Gud kallade konung Jahan som i fem och tiugu åhr Swerige ostraffelig regerat hadhe, konung Sigismundus i Pohlen (som waar i papistisk religion upfödd), war efter arfföreningen then nemste till kronan, och äntå man wäl hadhe kunnat honom (effter S. konung Göstafz testamente som af rijksens ständer är authoriserat och myndigt giordt och bör som een lagh hållas) förkasta, som then ther emoot uthi then högste puncht misshandlat hade; doch wardt han uthi then förhoppningh antagen, och till konungh krönt, att han uthan förargelse, skulle här i rijket lefwa, och låta fäderneslandet wid dhen sanna Gudz kennedom, Sweriges beskrefne lagh, rätt och laglige frijheeter efter hans eedz lydelse. Men hwad ther uppå är för jemmer fölgd och huru han hafwer sin eedh och lyfte hållit, kan mången sigh wäl ihågkomma. Påfwens i Rom legat war konungens förnempste rådh, Jesuuiter wore mest af konungen hörde. Medh sådana styrdes Swirges rijke på then tijdh. Thå lagades till alla medell ther igenom Påwadömmet måtte hijt i fäderneslandet införas. Hwem will medh skiäl neeka then ögonskinligha siellefara som wi thå wore stadde uthi, när sådant regemente fördes. Sådant alt waar emoot konungens eedh, försäkringar,

bref och segell, ia och moot sielfwe lagen. Här lät sigh Gudhs wredhe merkia såsom Swenscke män hadhe warit förkastade för hans ansichte till ewig tijdh. Men mången rettsinnig christens böön föll hans gudomlige och faderlige wrede i rijset och blidkade thet een good deel.

Gudh weckte upp min sahligh högtährade herfadher, som sigh emoot sådant Påwens anslagh upladhe, och genom Gudz nådhe så widt brachte, att alla rijksens stender enhellelig sigh hölle widh Gudhz rene ordh, och sig ther till på åtskillige möthe förbunde, och therigenom till intet giorde alla konung Sigismundi förehafwande, hwilcken icke achtade för neesa till att blifwa een eedh-, ordh- bref- och segellbrytare, hwar han man allenast hadhe kunnat oss medh Påwens mörcker förblinda. Och allthenstundh han förnam att min salig herfader war then endeste (näst Gudh) som honom mootståndh giöra kundhe: såsom och elliest förmerckte att medan rijket eenigt war, hans upsååt icke stod till att uthrätta, lydde förthenskuld Påwens och Jesuviters rådh och brachte först inbördes twedrecht stenderne emellom till wega: under thet skeen, att han wille förfölgia min salig herfadher, hwilcken han falskelig beskylte stå efter regementet, therföre att H. M. S. icke kunne heller borde tillåta att fäderneslandet skulle således bringas uppå een willan religions wägh och under Påwens ook och träldom. Thetta hans fagra skeen drogh mången uppå hans sida, och förorsakade ett icke ringa syndastraff. Ty hwad är beswärligare, odrägeligare och ynckeligare än inbördes krijgh, som oss then tijd uppå halsen lågh. Hwad kunde uptenckias grufweligare, ähn som

see een laghkrönt konung först bryta sin giorda eedh och löfte, föra uthländsk häär och afwigh sköldh moot fosterlandet sitt, förglömma naturlig kärleek och förfölia sin egen blodzförwanter, sin egen faderbrodher som honom till konunghzlige wälde hulpet hade och allan hans rätt här i rijket förswarat och elliest mycket gott bewijsat? Hwad kunde wara ålendigare åhn att een konung skulle låta sig icke allenast behaga att så mång 1000 hans undersåther blefwe mördade som uppå then tijdh uthi Findlandh skedde, uthan när han blef bedin sådant att förekomma, lätt han sigh thet icke eens till hjertat gå heller ther om wårda.

Alt sådant bewechte på sijdlychton the rettsinnige Swenske till nödwern mot thenna theras omilda konung, the blefwe twungne till att grijpa till wergia och förswara sin christeliga troo, lijf och lefwerne, frijheeter och willkor. The gåfwe sigh till min S. herfadher (hwilcken och them gerna tröstade och halp näst Gud theras rättwijsa saak till att förswara) och brachte H. M. S. thet så wijdt att Påwens och konungens willie icke fick framgångh, ty Gudh förbarmede sig uthöfwer sitt folck och lossade oss uthur wåre owenners hand: och gaf lycka ther till att thet slaget wans wedh Linköping som skedde Anno 1598. Thet war sannerlig Gudhs nådes werck, som igenom thet medlet sig lätt behaga till att beskydda sin klena hiordh, och allenast wille straffa oss till thet timmeliga; allthenstund sig theruppå äntå wår jemmer och syndastraff continuerade: först här uti Swirge och Findlandh, sedan konungh Sigismundus moot thet lyfte han wedh Linköpingh giorde rijket förlåp, Calmar och Wijborgh moot sin eedh och Swirges lagh

besatte med uthlendischt folck, och elliest upäggiade the Finske till all fienteligheet emoot min S. herfadher och Swirges krono. Hwar uthaf sigh förorsakades mycken olycke, blodspillan och annat ondt uthi tu omgående och samfälte åhr.

Sedan (som man seija plägar är sällan en olycka allena) begyntes thet långwarande Liflendiske krijget och hade i sitt stallbroderskap the andra tu hårde syndastraff thermedh Gudh gemeenligh landh och folck hemsöker, som war then grufliga hunger och pestilentie som på een tijdh wårt fäderneland qwalde; krijget brachte mången om halsen, hungeren giorde mången fattig: pestilentien skonade ingen. När nu alle thenne förtalde olycker hadhe uthi så månge samfälte tijder och åhr plågat, uthmargelat och frå sin förre kraft bracht thetta konungarijke: och thet war kommet genom the margfaldige krijgen uthi oförmögenheet, Swirges krijgzvolck wore långt afsijdes och icke så wedh handen, förthenskuld att the brukades uthi thet Lijflendiske och Ryska (hwilcket thet Lijflendska af sig födt hadhe) krijget; tå tänchte wår gamble afwundzman Juthen sigh hafwa rätta lägenheeten sitt (sig länge föresatte) upsåth i wärcket att ställa, wille uthi the stridige saaker som thesse rijken emellan åhre, icke låta någon wänlig eller compromiss handell gälla: uthan greep oss i wår olägenheet ahn med wepnat handh så hastelig, att slått och fäste woro belagde alt så snart som ofreden förkunnat. Uti thenna feigde war och icke itt lijte syndastraff att the som på fästningarne wore så wäl som några af them som allmogen till tröst till landshöfdingar förordnades, så alldeles bortglömbde theras förfäders dygder, och een

part förräderligen slått och fäste bortgåfwe: een part mehr än qwinnors blödigheet uppå sigh toghe, och hele landskap skammeligh (Swirges undersåthare till skada, sig sielfwom till skam och blygdh) förluppe: hwilcke slott och landh man sedan hafwer måst och medh swåra penningesummor igenlösa. Thetta sista onda brachte oss så wit, att wij wår faders wredhe böriade medh wåra bööner blidka, hwilcken them och hafwer hördt, och icke allenast gifwit oss then Danske freden så att wij här uthi Swirge kunne trygge boo, uthan och beskärt oss nu rätta nådhenes tijdhen genom thenna Ryska fridh, hwarföre Gudh skee åhra. Thet låter sigh nu ansee såsom Gudh hade åter förbarmat sig öfwer oss och wåre synders wäll förtiänte straff afwänt.

Man kan uthaf alt thetta förberörda görligen sij (som jag i begynnelsen sadhe) att Gudh hafwer sigh i alt förhållit emoot oss som een kär och godh fader moot sine barn, såsom wåre synder hafwer näfst, doch icke till förderf, heller döden. Hwem kan thet neka allthenstundh Gudh oss ännu hafwer uppehållit wedh wår christelige rätta troo: hans ordh predikas hoos oss (af hans nådh) reent och klart uthan menniskiors påfundh och wiskeppelse. Han hafwer oss än här till frijat för Påwens list och stemplinger. Hwadh thet är för een nådh gifwa alla historier tillkänna och huru swårliga the warda plågade, som under Påwesk ook äre, lära oss Franckrijkes och Nederlandz exempel. Huru thet hafwer gått i Franckrijke betyga theras scribenter.

År icke thet swåra blodbadh som i Paris Anno etc. [1572] begyntes och sedan rechte måst igenom

heela Franckrijke, medh mången mans förderf, oss itt krafftigt wittnesbyrdh till theras plåga som under the omenniskelige inbördes krijgh såsom uthi Henrich then andras tijdh begyntes och icke lychtades för än i konung Henrichs then fierdes tidh, gifwer och till kenna hwadh Påwen stichtar emoot them, som med honom i hans willfarande lära icke eens åre. — — — —

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», Vol. 36, ss. 539—558.

Utkast till början af ett tal till Ständerna om freden med Ryssland 1617.

Högbårne förster, älskelige bröder, Wällbårne, Wälbyrdige, Manhaftige Ådlingar, Wällärde, förståndige, åhrlige, gode Herrar och dannemän.

Alt såsom thet Ryska krijget, som wij på någon tijdh hafwa föra måst, hafwer warit wårt regemente till ett stort beswär och tunga, för then stoora bekostnat therpå är gångit, Så hafwer thet och i lijka måtto satt oss uthi fahrlig och owiss legenheet och stat: gifwit wåra fiender orsak mång anslagh på oss att göra, therigenom wij lätteligen hade kunnat komma på yttersta förderf.

Men then gode Gud wari låfwat, som oss samma feigde hafwer nådeligen wändt till en herlig seger och nyttigh fredh.

Ty hwadh kan wara härligare, än thet att wij hafwa haft till att göra medh een mechtig fiende, hafwe wij lickwäl hemburit mången seger, i thet wij honom några fästningar och fält afwunnit hafwom, och saken så långt drifwit, att han hafwer måst fredh medh oss giöra.

Thetta wore icke så högt till att skatta, hwar thet icke wore een sådan fiende, then ther een lång tijdh bort åth lijka till macht är skattat worden medh the allermächtigste och wäldigste regementen som i

werlden åhre. Honom hafwa icke allena hans nästbelägna grannar fruchtat, utan och andra som wäl fierran ifrå honom bodt hafwa: och thet alt icke uthan orsak.

The hafwa seht, hördt och sielfwa befunnit hans macht, ther medh han månge bådhe Christne och Hedniske landh betwunget hafwer. Hwilcken will sådant alt neka; alldenstund Cassan, Astracan, Sibirien, the try Tatriske konungarijken åhn på thenne stund i thet Ryska ook draga måste, altförthy the af Ryssen öfwerwunne åhre. Turcken hafwer måst öfwergifwa sitt arbete som han hadhe begynt och mycket påkåstat, then tijdh han wille Tanaim och Wolgam tillsammans gräfwa, och så thet Caspiska och Swarta hafwen tillsamman foga, alt för then orsak skuld att Rysserne them för mechtige wore. Eliest hafwer och Ryssen hemburit öfwer the Turcker en wäldig seger thå the wille the Astracaner ifrå the Ryssers träldom låssa. The Påler achta sig för stridbart folck, rosa och theraf, att the många feltslagh på åthskillige tijder wunnit hafwe, måste doch ännu i dag lijda, att then Sewirske prowintz som till Pålen lydt hafwer af Ryssar besittes, och endoch the genom Ryssens egit tilhielp hufwudstaden Smolenskou medh list inbekommit och än innehafwe, så är then doch af Ryssarne nu så hårt belägrat, att man icke wetta kan, huru länge then i the Pålers hender blifwandes warder.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Ms:to R. Gust. Ad.», Vol. 39, s. 3185.

Ett annat utkast till början af ett tal angående Sveriges seger öfver Ryssarne.

Om wij någon tijdh hafwa haft orsak till att tacka then högeste Gudh för sina stora welgerningar emoot wårt regemente så äret wisserligh denna, uthi hwilcken wij een så herligh segher uthaf then fienden bekommit hafwe, hwilken för sin stora macht, dygdh uthi krigh och många öfwerwundna folck, alla hafwa fruchtat: oöfwerwinneligh af allom skattat worden. Är doch lickwäl genom Gudz nådige försyn hendt, att han icke allenast är öfwerwunnen, uthan och hafwer måst mist then provintien Polotsko[!], mist des förrige segers, att han henne tillförende intagit hafwer, beröm, hwilcken provintz nu och blifwer till ewigheet thertill wittne: alla the triumphers åhra som han hafwer hafft öfwer Lijfländere och Swenske, af the Kasaners och Astrakaners underkufwande, som han hafwer haft öfwer the Tartarer och Turcker, som hafwa welat conjungera Tanaim medh Volgam och Caspiske hafwet med thet Swarta hafwet, och så månge andre stridbare barbariske nationer, hafwa wij honom lijka såsom ifråntagit och warde her effter i thenne seger honom föredragne.

Allthenstundh nu ingen åhr iblant oss, som icke giörligen sijr Guds godheet och wälgerningar emoot oss huru store the äro, hwilcke hwar wij dem icke

medh stadigheet och dygdh förswara, skole wij genom wår egen wanart ingen frucht niuta, som wij elliest störste nytta af hafwa kunde, hwar wij Gudz godheet rät i acht hafwa wille. Thenna saak hade i framlidne tijder icke warit till att förmoda, att then widbegrepna landzända, som i så månge åhr af fienden war besutten, hwilcken doch fordom hade warit Littowens beste styrckia, hadhe skolat kunna igenwinnas, att således kunna lijka som i ewigheet studsa och oppehålla en sådan fiendes segerwinning, then ther högfärdades af så många anslagz lyckeliga uthgångh: och afwända hans macht som hotade till att förderwa alla thenna engden. Alt thetta fruchtar Jagh att thet oss icke allenast ingen frucht skaffa skall, utan heller intet stått till att önska för thet omaak och vmkostna som ther uppå went är, hwar wij icke thet som ännu rester i thetta krijget till end föra welle. Ingen uthaf oss twiflar ther om, att wij ju hafwe en mechtig fiende, elliest betyga och hans macht the många af honom öfwerwunna nationer. Skulle nu någon wara så fåkunnog och thenckia, att han then sigh ifråtagna prowintzies spåt lida wille, och ther till sittia stilla och hwila?

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust Ad.», Vol. 39, s. 3213.

Tal till Ständerna, vid öppnandet af riksdagen i Stockholm den 26 Aug. 1617, om freden med Ryssland.

Jag kan icke underlåta med mindre än thet iag E. K. och Eder måste tilkänna gifwa den store och härlige seger, som Gud alswoldigh hafwer oss förlänt emoot Ryssen, och den härlige fred som ther uppå följd är, efter thet at man är plichtig Herrans wår Guds gåfwor och wälgerningar högt at uphäfwa, och hans under som han gör på menniskio barn honom till lof förkunna.

Så är och denna sak wäl wärd ibland Guds under till at räknas. Förty hwad kunde wara härligare, än att wi hafwe tillbakadrifwit denne wår mächtige granne, med hwilken wi i förledne tider hafwa wistats lijkasom aff ålder uti en owiss tillstånd och fahrlig lägenheet, och honom ther hän bracht, thet han hafwer måst till ewig tid släppa dhe roofhuus therutur han oss tillförende beskadat hafwer, och nu blifwa (i thenna Guds nåde) från oss skild, med sjögar, moras och strömmar, hwaruthöfwer han icke så lättelig kan komma och oss skada tillfoga. Fordom hafwer hans nära naboeskap skadat oss, fördenskul det han hafwer warit oss närbelägen och gränsat med största delen af de land som på den sidan hafwet liggia, hafwer elliest der brede wid haft beqwämliga och båtrijke strömmar,

såsom hafwa sin ursprung långt in uti hans bäste och folckrikeste land, therigenom han sin macht lätteligen hafwer kunnat sambla, och sedan med strömmen neder åth i lätteste maak oss på halsen föra. Detta förutan hafwer hans gräntzande med oss icke allenast uti krijgstijder warit förderfwelig, utan och uti fredztijder fast förtretlig, efter hwarken herre eller undersåtare hafwa uti sjelfwa beslutne freden kunnat boo i säker- och trygghet för Ryssens öfwerfallande, hwilket honom här i denna seger är förtagit.

Och är sannerlig denne seger icke den ringaste Gudz wälgerning som Gud oss och wårt fäderneslandz regemente i framlupne tijder giordt och bewist hafwer, och serdeles högt till att skatta, efter ty intet kan wara härligare och yppare, än thet at wij hafwe aftwungit (för rättwijs orsak skull) från wår fiende Ryssen så många härlige land och fasta slott, ja den fienden Ryssen som hafwer altijd glorierat af the stora och widt begrepne land, ther öfwer han en herre är. Och är sanningen att säya, icke utan, efter hans landmärcke räckia ifrån Östersjön i Norra siön, och tädan in uti thet Caspiske hafwet sig sträckia, fattas och icke mycket emellan hans gräntz och thet Swarta eller Medelhafwet, hwarutaf hwar och en som werldennes beskrifning sedt hafwer lätteligen kan aftaga hans lands stoorleek, efter han således kan med rätta rosa der af thet han en rådande herre är öfwer en stoor deel af Europa och Asia, the förnämbste werldennes delar. Hans macht är icke till förachta, ty desse hans land hafwer warit och än äro upfylte med stoor adel, mycket bönder och folckrijke städer, hwilket han som offtast hafwer låtit see genom de märckelige stora

härar som han till fält fördt hafwer. Boris Gudanow hafwer detta låtit påskijna, när han först till regementet uthi Ryssland kom, tå han säijes hafwa samblat $\frac{m}{1500}$ *) man, på det han Tartaren skrämma, och sig till åhra ther till komma skulle, at han fred af honom tiggia måste. The ohyggelige store fältläger, som han mot oss fördt hafwer behöfwes icke till at framtäljas, efter mången i dag lefwer som dem sielfwer sedt hafwer. Denne hans stora macht styrker icke litet the wäl belägne sjögar och floder, som hans land igenom flyta, aldenstund han uti kort tijd sin macht, som wid Caspiske hafwet belägen är, kan uppå det lättaste uppför floden Wolgan och utför strömmen Welock till Östersiön föra, uppför Dvinen och Thannaim kan han sin macht och lätteligen utur alla qwarteer af sitt rike tillsammans sambla, hwilket alt icke allena hans macht bewijser, och hafwer hans näste grannar bracht dertill, att de honom fruchtat hafwa, utan och jämwäl andra som fierran noch hafwa ifrå honom bodt och belägne warit. Sådan fruchtan hafwer sig icke förorsakat af någon fåfäng räddhoga, som de hafwer burit för hans stora macht, utan och fördenskull at och sjelfwa lyckan honom fogade, thet han så många land och konungarijken betwang och intog, ther om the try Tartariske rijken, Siberien, Cassan, Astracan ännu i dag wittnesbörd bära. Sewirske landen som förr till Påland lydde kunna det och ey neka, aldenstund de än i dagh af Ryssen besittias. All denna förenämbde stora macht, goda lägenheet och önskade lycka, hafwer för-

*) D. v. s. 1,500,000. I Widikindi står: 200,000.

orsakat hans stora mod, högfärd och det han ingen sin lijka skattade: ja således det han icke hade skolat kunna i förtijden troo, thet Swirges macht, Swenske mäns freigd och mandom hade skolat kunnat (genom Guds nådes bijstånd) honom derhän twinga, det han en sådan fred skulle med oss ingå, som nu, dess Gudi loff, skedt är. Denna seger, säger jag (som Gud oss i så måtto gifwit hafwer) hafwer den nytta och gagn med sig, at wij härefter warda de Ryssar här utinnan föredragne, och hafwer denne lycko, som wi öfwer dem bekommit hafwa, tillägnat oss all deras förra beröm, som de af många öfwerwundne nationer på sig dragit hafwa, och thet äntå yppare är, att the hafwa måst thes triumph till ewigwarande åminnelse lemna oss the fästningar Ivanogrod, Jama, Coporie, Nöteborg, Kexholm, medh dheras widtbegrepne land och lähn, uti denna senaste nu, dess Gudi lof, wäl öfwerståndne och beslutne fredzhandel.

Ja, thet är ock icke ringare till at skatta, at wi genom dhenna fästningars belägenheet nu kunna uti Finland och Estland icke allenast uti fredztider, utan och wäl wid uppenbare feidetijder säkre och trygge boo för Ryssarnes infall. Finland är nu skildt wed Ryssland igenom den stora Laduga sjön, och är wäl så bredt öfwer honom såsom hafwet wara kan emellan Swerige och Åland eller emellan Estland och Nyland, der än här till dags ingen Pålack hafwer tort öfwerkomma. Så förhoppas jag till Gud, att det ock skall Ryssen här efter blifwa swårt öfwer denna bäcken at hoppa eller springa, och hwar han än, det Gud afwände, ther öfwer komme, skulle doch, näst Gudz macht, the fästningar, Kexholm och Nöteborg,

som både af byggning och natur wäl befäste äro, them wäl en stund upphålla och passen in uti Finland förtaga. Estland skyddar Narfwen och Iwanogrod, der till den strijda och breda Narfwiska åån, som sitt ursprung tager utur den skiöna siön Peibas *), hwar öfwer till at komma och icke så lättelig ske kan. Narfwen och Iwanogrod äro icke heller lätteligen intagne, och them förutan warder ingen krijgzman gärna öfwer Narfwiske åån dragandes. Så äro ock igenom denne victorie och fred som ther uppå följgt hafwer, icke allenast de gamble Sweriges rijkes råmärken i så måtto försäkrade wordne, utan ock de som nu genom Gudz nåde der till wundne äro, ty thet Wotskepetiniske land warder på tree sidor frijat medh Österhafwet, Laduga och Peibas **) sjöar och der det land fast är med Ryssland, ther ärret befästat med wäldiga, stora och sumpige moras, som Sweriges och Ryssens land skillia. Käxholms lähn eller Carelen befrijar och Laduga sjön en god del, det andra der af stöter in på fiällen, der ingen någon här föra kan. Och synes altså lijka som sielfwa Gudh genom naturen, hade i denna victorie welat befrija oss för wår falske granne Ryssen. Twärt emoot igen hafwer Gud gifwit oss bättre lägenheet honom till at bekrijga, hwar, det Gud afwände, åter igen med honom krigas måste. Oss är nu uplåtit dörren genom dhen strömmen Nyen, till at föra skiepp och lådior up för Laduga sjön och den Nougårdske strömmen Wolck, alt in till Nougårds portar, i lika måtto upför Sweri åhn uti den siön Ognega och in uti Anegiske landet, till

---

*) Palmschiöld har här läsit: Pribas; och **) här åter: Pirbas.

i så måtto bekrijga heela den Nougårdiske landsände, hwilken en af dhe bästa är i Ryssland, och dertill med sedan alla Ryssens Norrland. Jag wil förtijga den lägenhet som wij hafwa feltläger till att föra för den stoora och widt begrepna stad Pleskow, tijt man beqwämligen kan föra alla de nödtorfter som til ett fält behöfwes på den Narfwiske åån och sjön Peibas och andra desslijkes lägenheter, som här sig icke skicka till at framställa. Desse lägenheter hafwer fienden förr haft och på förbenemde strömmar kunnat med lodior öfwerfara heela den Finska skiärgård, hwilket honom icke utan beswär hade stådt till at hindra, efterty han hade macht mång tusende lådior åstad att komma, så at det hade warit wådelig, at icke heela Finland hade stått i fahra. Men igenom Guds nåde är honom thet nu förmeent, aldenstund han icke med en båt (sedan mer) utan wår goda wilia i Östersjön komma kan. Nöteborg ligger mitt uti Nyen, Iwanogrod och Narfwen liggia på hwar sin sida om Narfwiske åån, således at de honom det wäl förtaga kunna.

Dernäst hafwer wårt kära fädernesland icke allenast den önskeliga säkerheetz nytto och stora beröm af denna frid, utan ock dhet at Sweriges crona och dhess konungar nu kunna efter Gudz försyyn biuda och föreskrifwa det som de billigt finna uti den Narfwiske handling. Hwad inpass oss af Ryssen uti wår olägenheet i then wår rättigheet till handelen skiedt är, kan mången ännu minnas, man hafwer för samma handlings rättigheet skull icke wist huru länge man af Ryssarne oanfächtat och obekrijgat skulle blifwa; man hafwer och haft mycken träta för den rättigheet skull med andra främmande nationer, som sig hafwa

låtit förtryta det wij dem någorlunda sätt och wijs, efter hwilket de handelen nyttia skulle, hafwa welat föreskrifwa: ther om sig flere gånger stoore trätor i förlupne tijder förorsakat hafwer; thet är alt klart till at see af kong Erik den fjortondes, Johan then tredjes och Carl den IX:s, min älskelige Herfaders och förfäders regementstijder, hwilket i denna seger och freds beslut är af wägen taget, och i den staden igen uplåtit wåre städer, med deras kiöp- och handelsmän, god lägenheet, all den Ryske handel (som månge städer hafwa upbygt, till flor bracht och med folck besatt) allena på sig at draga, der af de stoor winst och förkofring hafwa kunna. Dem står ock nu fritt at drifwa sin handell genom Ryssland så widt de willia i werlden. Ther kan them ock icke feelas något aftog som man det kallar, på deras gods och wahror, aldenstund Ryssland der på icke någon öfwerflödigheet, för denna tids lägenheet skull, hafwa kan. Och måste otwifwelachtigt fölia at wåra städer genom denna fredh, och then handling, som them thergenom warder till budz ståndandes, mycket warda tillwäxandes.

Dessförutan warder ock af desse land rijksens dretsel mächtig nyttigheet hafwandes, ty de äro af en stoor fruchtsamheet, och finnes uthi them icke mycket ofruchtbart land, inge berg eller sandige hedar. Thet är af Gudi wäl begåfwat med åker och äng, med muhlbeet till öfwerflödigheet, med fiskerijke floder och siögar, och ther som skogar äro, för thenne framfarne och mångåhrige oroligheet skull upwuxne, tå äro the upfylte medh mångehanda slags wildiur, hwilkas skinn mycket kostelige äro. I så måtto, at ther Gud teckes

freden förläna; tå warder thet landet och thess märckelige inkomster cronones ingiäld mycket förökandes. Jag will här icke omtala the stoora summor som en lijklig och ringa tull skal kunna draga, när handelen af alt Ryssland igenom thesse land gå måste, elliest kunna thesse land icke allenast förmehra städerne och mycket förbättra cronones ränta, utan och hwar och en trefwen undersåtares willkor och lägenheet; ty I uthaf adell och I andre som frije gods till att hafwa begären, hwad trängiens I här, rifwen och slitens om incka få gårdar, drager tijt till thesse landh och rödier eder så stora gods som eder sielf lyster, och hwars och ens macht tillåter, Jag skall eder med privilegier och friheet försöria, hielpa och all gunst bewijsa. Är icke det en stoor nytta som desse land af sig föda och wårt rike och fäderneslaud meddeela?

Alt detta företalte hafwer oss freden skiänckt och warder oss utan efter med thenna freden hemburit; in uti wårt eget regemente och land nyttar oss samma fred icke mindre, ty hwar wi honom behålla kunna, gifwer han tillfälle, the stora beswärligheter at bota, som en tijd bortåt warit hafwer, och så ens komma till den önskeliga punkt allmogens pålagor och tungor at kunna lindra, hwilket icke förr, uti denne feigde tijd, der riket med krigsfolks betalning, giäld och skuld på det högsta hafwer warit bekajat, hafwer skiee kunnat. Thenna freden gifwer oss lägenheet, at igen uprätta thet mycket af sig komne goda skick och lag, som förr i wårt fädernesrijke warit hafwer och genom thesse långwarige krigen äre lijka som bortglömt. Wår beskrefne lag och statuter äro wäl goda, men genom långlig oskick aldeles utur bruket

komna. Lands- lagmans- och häradsting hålles wäl, men allmogen skippas lijtet rätt, hwadan kommer thet utan af olag som går för rätt lag. Hafwer jag mig icke ther emot satt? Ja, så mycket möyeligit, thes Gud til witne, at iag thet giordt hafwer. År icke genom patenter och goda ordningar lagen såsom af döda upwäckt, thet wijsa sielfwa aftrycken ut. Hwad hafwer tå thes fortgång förhindrat och mig afhållit, thet iag mine rätwijsa tanckar icke hafwer i wärcket satt? Thet hafwer allenast warit ofreden som emoot stått och olag styrckt hafwer.

Nu aldenstund Gud oss fred hafwer gifwit och sådant mootstånd, som krijget moot skick och goda seder giordt, hafwer borttagit: therföre hafwer iag E. K. och Eder tillhopa förskrifwit, med edert goda råd saken nu således, will Gud, till at företaga, att lagen och god ordning styrkt och oskick således må afskaffat warda och wi således fredens nyttigheet retlig bruka och niuta måge.

Alldenstund nu alla denna stora wälgerningar, som wårt fädernesland wederfarne äro, allenast af Guds godheet och hans nådes skickelse sitt ursprung draga och härflyta, och thet wij tillika med månge andre store wälgerningar hafwa och thenne af hans barmhertigheet handfångit, så hafwer iag största orsaak till at säya: Tacker Herran för sin godheet och för sin under som han giör på menniskiebarn och prijser honom uti församblingen, roser honom in för de äldeste, ty han hafwer uti 54 omgående åhr, uppehållit oss uti så många oåterwändande och stadigt warande krig och farligheter, som både innan landz och utan efter hafwer hotat wåra själars, kroppars och wälstånds för-

derf, således at wij än hafwe hans reene oförfalskade ord, wår beskrefne lag och stadgar, wår laglige frijheet, obeswärade med fremmandes ook och träldom. Och än ther utöfwer thet han oss thenna fred och thet myckna goda som then med sig drager, hafwer skiänckt och gifwit. Therföre måge wij nu med alla hedningar lofwa Herran och prijsa honom med alt folck, ty hans nåd och sanning warar öfwer oss i ewigheet.

Jag will och hafwa betackat E. K. och Eder kärligen, gunsteligen och nådigst, thet I alle sampt- och synnerligen hafwe uthi framledne feigde såsom gode rätträdige och trogne Swenske män och undersåter eder förhållit: och thet i the margfaldige beswär, såsom thenna förledne feigde med sig haft hafwer, så godwilleligen, hörsamligen och tåleligen hafwe dragit och utstått, hwar med I hafwen giordt eder lofwen tillfyllest och warda förty härföre uthaf omliggiande land och rijken beroste: och jag skal sådant moot hwar och en i synderheet, så wäl som emot alla i gemeen, medh alt godt, gunst och nådig benägenhet förskylla.

Dhesslikes och i synnerheet betackar och rosar iagh och eder freigd, tapperhet och mandom som sigh uti detta krijg hafwa för krigzmän bruka låtit, thet I icke allenast edra lijf, lefwerne och helsa hafwa oförskräckt framstält och i spelet wågat, til at erhålla thenna seger och erwerfwa thenne freden, fosterlandet och oss alla til gagn och goda, utan och utstådt med största willigheet thet omak, som den långa och farliga wägen til at draga med sig hade: hafwa intet heller annat än för leek achtat the fahrligheter som stormar

och skiärmyslor med sig haft hafwa, räknat lika som för wällust, heeta och swett, stofft och damb, regn och slagg; winter och kiöld, hwilken mången hafwer förderfwat, hafwen I och med stort tålamod mången gång måst lida; mot hunger och sielfwe naturen hafwe I som offtast måst kiämpa, för hwilket alt I och dess mera prijs ären wärde.

Hwad kan nu wara större åhra och beröm wärdt än thet att iag som eder herre är, för sanningen skull eder här för allgemena rijksens ständer måste prijsa och godt wittnesbyrd bära. Här hafwen I nu i händer then största eder arbetes frucht som är åhra och beröm, then jag eder på åtskillelige tijder, tå iag eder till manheet mot fienden och toligheet emot olägenheter uti fiendens åsyn esomofftast förmant, utlofwat hafwer. Thesslikes måge I ock icke twifla, det den andra delen af min lofwen som är god och redelig recompens för alt sådant nu wisserlig skall föllia, och at iag will hwar uti sin stad så belöna, at I alle orsak hafwa skola, mig till at tacka och andra der igenom måge uppwäckte blifwa till lika sådana dygder. Och på det at E. K. och I mågen förnimma alla thenna fredens omständer, will [Jag] låta läsa dess afsked för E. K. och Eder.

Efter aftrycket i Widikindi, K. Gustaf Adolfs Hist., ss. 402—408, med iakttagande af Elias Palmschiölds rättelser.

Utkast till det nästföljande talet till Ständerna, af den 27 Aug. 1617, med anledning af den förestående kröningen.

På theras begäran hade Jagh i meningh at låta cröna migh och therförre them nu sammankallat, men efter at mine owenner calumniera migh licka som Jagh them ther til hade trugat, at migh til konungh at [!] annamma, så begiärer Jag her om theres wetnesbyrdh och dom, at Jagh them ther til icke hafwer trugat, vthan allena på migh taget regementet, för thesse orsacker skuld.

1) för then plicht skul som Jagh är fäderneslandet, wenner och frender skyldigh på naturens wegnar.
2) at Jagh wiste at försters och herrers lycka och olycka war så ledes samman bunden med thet gemena besta at the icke kunde skillias åt.
3) at icke Jagh skulle synas degenerera.
4) för then lydna som Jag war skyldigh Gud som igenom sin försyn migh til thena werldzens ähre hade decernerat.

och icke af begärlighet til at herska: althenstund migh icke aldeles war obekent, huru misligit, och lyckones ostadighet underkastat är thet algemena herredömme.

Både förthenskuldh Gudh om sin nådh sådant ret at förrestå federneslandet til nytta, alt förty hon-

nom behagat hade migh ther til at förhielpa, och i the sex förledna åhr ther wed i mången farlihet vpehållet.

Gud har försett thet Jagh skulle komma til regementet

1) genom then gambla arfföreningh.
2) genom förandringh vthi regeringen.
3) genom Hertigh Johans renuntiation.
4) genom Ständernes nya arfföreningh.
5) genom stendernes beståndighet efter her faders dödh.
6) genom then administrations renuntiation som Hertigh Johans förbehöls vthi Norköpingh och hans giorda obligation emot migh efter her faders döödh.

Thet är tilbörligit at älska fäderneslandet, hwilcket ärre wåre föräldrar wenner och frender. Ther til förbindes wij

1) genom Guds bud
2) genom naturen
3) genom alla folcks lagh
4) för otaligh många welgärningar

Efter originalet, som är skrifvet å 3 sidor af ett i octavformat viket blad, förvaradt i Riks-Arkivet.

Tal till Ständerna den 27 Aug. 1617.

Efter thet på åtskillige tijder och rum är af E. K. och Eder begiärat och bedit wordit, at iag thet konungenampn, ther til mig Gud genom sin Försyn hulpit hafwer, wille med then i all werlden lof- och brukelige ceremonie, som är en chröning låta bepryda och stadfästa; och ther brede widh hafwe E. K. och I idkesampt påmint och underwijst, at thess drögzmåhl icke wore utan fäderneslandzens fahrligheet, i thet, at wåra owänner ther af sigh modh fatta, och lägenheet taga mot närwarande stat til at stämpla; så aldenstund, at iagh altijd gärna giör mina undersåter uti theras rättwijsa begäran till willia, elliest och altijdh gärna undflyr, alt hwad iag kan tänckia kunna lända rijksens wälfärd til skada och förderf, therföre iagh och på sidst håldne herredag thess heller till E. K:tz och Eder begiäran bewilliat och samtyckt, och förthenskull närwarande möthe berammat, i then acht och mening samma chröning i then helige Treefaldigheetz nampn i wärcket at ställa och fullborda. Men förr än iag i Gudz nampn til sådan chröning griper, hafwer mig syntz wara een nödtorfft, at tilkänna gifwa, hwad skiähl och orsaker migh hafwa förnembligen bewekt regementet at anamma och på mig taga; såsom och genom hwad rättwijsa tilfälle och medel iag ther til af Gud är ärnat, kallat och satt worden, på thet

all werlden må blifwa bekänd med hwad osanning, mine fiender och owänner fara, som föregifwa thet iag genom twång, wåldsamheet och andre slijke olaglige medell, migh skulle hafwa trängt till närwarande stånd, och E. K. och Eder trugat sine samtycken ther til at gifwa, på thet the sielfwe uti theras samweten, med lögn och falskheet öfwertygade, måge sig här effter skämma sådane sin oförskämda osanning werlden til at uppenbara.

Hwad som nu anlangar de skiähl, som mig hafwa förorsakat regementet uppå mig at taga, så äro the förnembligen thesse, först alldenstundh at thet är rätt och tilbörligit, att hwar redelig man älskar sitt fädernesland, och om thess wälfärd, bär ohåga och omwårdnat. Ty under thetta fäderneslandet äro begripne föräldrar, wänner och fränder, som uti ens fosterland boo, wistas och lefwa måste, hwilkom wij för otalige wälgerningar, som enom uti upfödelsen och gemena lefwerne wederfars sådan kiärleek lijka såsom til tacksamheet skyldige warda. Och hafwer Gud genom naturen, låtit en sådan kärleek til thetta fäderneslandeslandet inplanta, uti mästedeels alla menniskiors hierta, endoch undertijden somme kunna finnas, som så omensklige äro, at the sådan naturlig kärleek låta hoos sig förkolna och uthsläckas; så är dock moot desses ondska och til thenne kärleeks högre förplichtelse, af Gud gifwit thet fierde bodet i hans lagh hwarmed han oss til sådan dygd högeligen förknippar; Och icke thet allenast, utan på thet wij dess häller ther efter lefwa skulle, hafwer han ther brede wid hängt ett härligit löffte, ther igenom han uthlofwar, sig wilia gifwa them som effter thetta budet

lefwa, ett långt lijf här på jorden, hwilket som är thet käraste och liufligaste som här på [!] werlden är och fins. Altså synes ther uthaf, att Gudh hafwer och welat icke allenast genom straff skräma menniskian till at hålla thetta i acht, utan och welat med detta löfftet äggia och upwäckia henne thet thess heller at efflerkomma. Wij förplichtas ock der till genom alle werldzlige seder och alt folcks lagh, hwilcke man finner ther hän rättade, att them ordnas roos och tack som för sitt fädernesland något godt uthrätta; och the til thet högsta straffas, som ther emoot missgiöra och bryta, såsom thet exemplen uthi historier nogsampt betyga och uthwijsa. För desse orsaker skull synes ju klart wara, thet hwar och en menniskia effter möijeligheet skyldig är, sådant uti sitt wilkor, stånd och lägenheet, til at fullgiöra och præstera. Åhr nu hwar och en plichtig sådant till at giöra och bewijsa; altså war ock iag plichtigh at giöra thet samma, effter mitt stånd och lägenheet. Nu hafwer iag ey större wälgerning kunnat bewijsa mina förwanter, fränder och landzmän, än thet, iag tå, när fahrligheten war som störst och rijket af sine omliggiande grannar war på det häftigeste bekrijget, och ther ofwan uppå, på regent och konung, som dem förestå kunde, förblottat, understod migh till at komma them och rijket till hielp, med hwad förstånd, mod och manheet Gud mig uti min ungdom gifwit och förlänt hade; och i så måtto upfylt naturens plicht, som mig thetta at giöra förplichtat hafwer. Och uppå det iag thetta thess bättre giöra måtte, hafwer iag tagit regementet uppå migh, oansedt at lijknelsen war icke så godh,

thet til at kunna uthföra, alldenstund thet war af åtskillige potentater med krig och örlig anfächtat och med sådant wåld tillsatt, at hwar Gud icke skienbarligen hade förspilt fiendernas råd och anslag, hade wij wisserligen warit för swaga, sådant at afwärja och oss wid macht hålla, ey heller war det regementet så liufligit, effter ty thet war, och än ty wärr är, med stoor giäld och skuld belastat, hwilke them ther wid wista moste, en ringa kortwill förorsaka, när the som dem kräfwia icke befredias kunna. Elliest syntes och på then tijdh, samme konungzlige wärdigheet eij så fast ständigh; icke heller war sådant alt mig så okunnigt, medan iag nogsampt hade lärdt förstå af then förfarenheet iag på regementz saker hafwa kunde, huru misligit och huru huru högt lyckan underkastat thet allmenne regementet är, så at iagh föga orsaak hade hafft elliest ett sådant regemente at efftertrachta, hwar iag migh ther till icke hade funnit genom Gudz bud och naturen förplichtat.

Till thet andra, war iag ock icke mindre skyldig, at sökia min egen säkerheet och wälferd, än mine förwanters och fäderneslandz. Ty wijse män säija, at then sig sielf icke hielper, ther han gitter, är wärre än en som fader och moder mördt hafwer. Nu war mig bekendt, at alldenstund Gud hade mig låtit födas en förste, thet iag således är födder, at mitt goda och mitt förderf war sammanknippat med thet allgemena besta: Altförty war migh iu och nu lofligit, at iag mig om thess wälståndh och goda regemente och föreståndande skulle winläggia, och ther om omwårdnadh bära. Therföre hafwer iagh icke obilligt regeringen på migh taget, alldenstund på then tijd och i

sådan fahrlig lägenheet, som rijket tå stod, ingen fans som sig understod rijket till at förestå, och thess onda tilstånd till at uthföra, hwilket lijkwäl högeligen af nöden war, och hwarmed icke länge kunde dröijas, hwar icke rijket, mitt fädernesland, och Jag sielf hade skolat komma uthi största undergångz fahra, hwilket Gudh lijkwäl igenom the medell, som han nådigst förlänt hafwer, mildeligen nu hafwer afwänt, hwarföre honom ock skee lof, pris och ähra.

Hwar Jag ock (til thet tridie) mig hade undandragit, och mitt fädernesland icke till hielp kommit, medh dhen macht och ämbne, som mig Gud förlänt hade, och alt släpt handelöst och gifwit fienderne tillfälle, at antingen genom min försummelse eller och oförstånd, kunna taga sig lägenheet rijket skada och undergång til at tilfoga, tå hade iag wisserligen widt trädt ifrån mine förfäders dygder, och icke efftertrachtat det roos, som the med rätta nått hafwa; Ja, iag hade icke effterfölgt min höghloflige farfaders exempel, hwilken ändoch han en privat person war, lijkwäl understod sig at frija och frälsa sitt fäderneslånd, ifrån then omilde konung Christierns och the Danskes hand, som häruti rijket på wåra förfäder gräseligen tyrannicerade, oachtat at then wäldige keyser Carl then fempte, som hans swåger war, honom bijstånd giorde. Elliest hafwer ock min sahlige farfader icke hafft försyyn, at låta uthsprijda Gudz reena och klara ord, och förkastat Påfwens mörcker, och siäle tyrannie, ther under wåre förfäder kompne wore, oansedt han wäl wiste hwad mootstånd och owänner, det af sigh föda wille både innan och utan landz, hwarföre han och af den högsta Gud och Sweriges ständer

är til konungzlig wärdigheet hulpin, och effter sin död lemnat i werlden ett prijs- och odödeligit nampn. Jag hade och widt afträdt ifrån konung Johans, min salige faderbroders effterdöme, hwilken med stoor mödo och wijssheet hafwer regerat rijket, och förswarat det emoot de Danskes och Ryssens stora macht, och för the Ryssers tyrannie frijat de betryckte Lijffländer, hwilke och till tacksamheet äro Swenske wordne, hwilket alt honom gifwer ett oändeligit lof och beröm. Jag hade och platt förglömt, och utur sinnet slagit, min Sahl. Herrfaders (högloflig i åminnelse) dygder, dher medh han, genom Gudz den alzwåldiges hielp, hafwer manligen mootstånd giordt, allom them som fäderneslandzens reena religion och gudztienst, så och frijheet och wälstånd, hafwe welet förfalska, nedertryckia och förderfwa, och det til at uträtta, hafwer H. S. M:t aldrig, när så behöfdes, ansedt sitt lijf och hälsa, och den rundeligen för sådane fäderneslandzens wälferd skull upsatt och wågat. Skulle nu Jag för thet omak eller haat och fahrligheet skull som med regementet föllier, och alltijdh föllia plägar, icke hafwa efterfölgt, utan afträdt och alldeles förglömt mine förfäders effterdömme, tå hade iag wisserligen icke warit wärd at wara en förste, och them afkommen, hälst fördy, effter alla andra menniskiors rådslag bestå allenast på thet som dem synes lända til theres högsta nytto; men furstars och herrars lägenheet och wilkor äro fast annorlunda, hwilkom bör lämpa sine saker der hän, thet the måge behålla ett godt och erligit rychte, hwar om iag wisserligen hade felet, hwar iag icke regementet hade på mig tagit, och i så måtto fäderneslandet bijstånd giordt och bewijset: hwilcket

alt hafwer ju warit rättmätige orsaker noch, som mig och icke obilligt bewekt hafwa, regementet på mig at anamma. Ther näst tager iag Gud och eder alla till witnes, thet iag icke hafwer bruket olaglige eller otilbörlige medel, till regementet at komma, utan thet är skedt af Gudz then alltwetendis försyyn och skickelse, hwilken mig hafwer uthförsedt och åhrnat, långt förr än iagh födder war till en arff-herre till thetta rijket, genom then arf-föreening, som uprättat blef uti Westeråhs Anno 1544, på hwilken tijd wordo alle konung Gustafs söner hyllade, och ärkände till rijksens arf-herrar. Och ändoch ibland alle thesse, min salige H:r fader war then yngste, så hände sig doch, att först konung Erich then fiortonde som den äldste war, blef för sin brått ifrån rijket satter, konung Johan then tridie, som tå regementet föll effter arfzrätten uppå, blef genom döden af werlden kallat, konung Sigismundus war fallen ifrån den Christeliga rena troo, brööt tillsäijelse och lofwen, och ther han war plichtig att sättia enskylt haat baak för allmenne nytta, förde likwäl wapn och afwog sköldh på fäderneslandet sitt, hwilken hwarken tages eller föres medh åhran, och blef förty genom eder tilhielp af rijket drifwen, så at till rijket ingen närmare war, än H. K. hertig Johan, hwilkens sändebud och nu här tilstädes äre, hwilken sin rätt från sig sade, och först uti Norkiöping åhr 1604, och ther effter beständigt på åtskillige flere rum, sedan H. K. til ålder och fullmyndige åhr kommen war, på min sahl. Herrfader och hans effterkommande sin rätt transfererade, uppå hwilket och den arf-förening, som uti Norkiöping giordes, grundat och giordt är, hwar uppå och

min sahl. Herrfader regementet hafwer opå sig anammat, och till sin dödzstund föreståndit. Härigenom synes ju giörligen, Gudz nådes försyn, therigenom han min salige Herrfader, uthi så många fahrlige förandringar bewarat hafwer, och till regementet förhulpit. Icke thess mindre och ändoch Jag således är genom min sahlige faders person, nogsampt ärnat och beropen til närwarandes stånd, så är dock i lijka måtto, och opå min egen person til at märckia Gudz wilia och kallelse till thet regemente, som iagh på hans Guddomelige Mayestetz wegner här i werlden förestått hafwer, och förestår. Ty hwad kan wara ther till bättre bewijs, än thet at H. K. och I blefwe stadige och faste ståndande, wid edra ens giorde bewillningar och löfften, ja det än mera war, att I förtrodde mig som äntå barnslig war, eder wälferdz föreståndande, endoch hade wäl til äfwentyrs kunnat syntz rådeligere, at låta blifwa mig äntå någen tijd under förmyndares föreståndelse och skiötzel, hwar till Jagh och H. K:t esomofftast hafwer förmanat, at han, effter han til laga åhr kommen war, skulle jempte H. M:t min fru moder och rijksens råd på sig taga förmynderskapet. Men så blefwet af allom belefwat at regementet skulle förestås af mig ensammen och som konung, effter rijksens fahrlige stat krafde, at thet af enom skulle regerat warda. Sådan samhälligheet måste ju wara af Gudz willia och försyyn, som alles hiertan känner och folckens rådslag styrer, effter sin egen willia; Skulle nu iag hafwa satt mig moot Gudz rådh och willia, hade iag wisserligen illa giordt, och Gudz hembd öfwer migh förorsakat.

Efter thet nu så är, at naturens plicht, min egen wälfärdh, gode nampn och ryckte, hafwa warit the skähl, som mig hafwa beweekt, och Gudz försyyn genom H. K:t och eder goda willia hafwa warit the medell, derigenom Jag till detta stånd är med ähran kommen, therföre förmodar iagh, at hwar uprichtigh man, som sielfwe saken warder rätt föreburen, skall måtta för sanningen skulld bekenna, thet iag laglige skiähl hafwer haft regementet at anamma, och ordenteligen der till kommen är.

Hwad nu kan anlanga then lögnen, thermed mig falskeligen warder af mine fiender witt, att iag med wåld och macht skall hafwa truget rijksens ständer mig til detta regementet till at låte komma, och än til med till thenna chröningz bewillning, som skedde uti Örebro på sidstledne herredag, så synes af alla omständigheeter giörligen theras calumnies falskhet.

Ty hwem war Jagh, tå iag till regementet kom, at iagh någon skulle twinga kunna? War iagh icke en yngling om 17 åhr, som ingen sådan authoritet hade, ther med någon kunde twingas? H. K. Hertig Johan war mycket äldre, hade förestådt land och furstendömme i några åhr, hade många som wore hans authoritet underkastade och honom förplichtade, så at ther H. K:tz gode willie och förr uthlofwade löfftens oryggelige hållande, honom icke hade förplichtat och willig giordt, huru hade thet warit lijkt honom ther till twinga: serdeles hwar alla rijksens ständer ther jempte hade skolat trugas och twingas moot dheras lofflige gode willie?

Ty hwad macht hafwer iagh brukat til sådant twångh? Hwad krijgzfolck hafwer iagh lijtadt uppå,

ett heelt konungarijke till at twinga? Hwad uthlendsch hielp och bijstånd hafwer iag brukat sådant till wärcka att sättia? Sannerligen iag hafwer aldrigh, näst Gudh, lijtit till någon annan macht, än till then som aff Swenske mäns troohet kommer, hafwer och näst Gudh then aldrahögstes nåd, förtrodt min älskelige frumoder, syskon och mig allenast uti samma eder trooheet och förswar, efter min sahlige Herrfaders dödh, både med lijf och wälfärd; war och icke annen än Swenske krijgzmän förhänder, hwilke icke hade tient till sådant trug, alldenstund dhe icke hade lättelig låtit sig bruka emoot sine egne bröder och förwanter; fremmandes bijstånd war och förtagen, ty mäst alle wåre grannar hade i sinnet och förhänder detta rijket till at bekrijga, att i så måtto af ingen någon hielp för mig kunde förmodas, och rijksens ständer till skräckelse wara. Synes så här utaf klarligen theras lögn och osanning, ther med de fahra och sig understå mig för werlden förhatelig giöra, hwilket alt iag ringa achtat och lögnen låter blifwa hoos then henne dichtat hafwer, hwilken ther uti fortfara må, hwar hon redeliga män wäl anstår; men E. K. och Eder betackar iagh, näst Gudh then högste, sampteligen och synnerligen, dhet Eders Kärligheet och I mig hafwen eder löften hållit, och effter min sahlige herrfaders död, til regementet så godwilligen som rättwijsligen hafwe komma låtidt: ther hoos all wälwillig och trogen, broderlig och underdånigh tienst, uti framledne fahrlige feigde-tider bewijsat, ther näst och på Örebro senaste herredagh, *) af mig sielf krafde, icke

*) De följande fyra orden synas varit ämnade att utgå.

allenast hafwa begärat, thet iagh mig skulle kröna läthe, utan och frijwilligen bewilliat och godwilligt uthgifwit en ansenlig giärd til samma chröningz befordran, hwilket alt uthwijser E. K:tz och eder gode wilie och benägenhet till mitt regementes stadfästelse, jempte widh then godwillige hörsamheet, som E. K:t bewijser genom sin egen närwaro, och H. K:t Hertig Johan, Gud bettre, för sin swagheet skull förhindrat, genom Eder sine anseenlige sändebud, och I alle sampteligen det I ären här tillstädes komne, at hielpa fullborda denne min högsta ehredagh, onödde och otwungne såsom gode undersåtare sin laglighe konung och herre. Och hafwer mig nu uti Herrans nampn föresatt för sådan E. K:tz och eder wälwilligheet at låta fortfahra med bemelte chröning. Den högste Gudh beder iagh, at det må skie uthi så godh stund, at det må lända Gudz helige nampn till åhra, och fäderneslandet till gagn: sedan och till ett styrckie och stödsell under E. K:t och eder broderlige och underdånige trooheet emoot mig. Elliest beder iag och Gud och E. K:t och Eder, hans Guddommelige Mayestät, at wille förläna migh förståndigt sinne på Gudz och werldzlig lagh, at iag så må kunna regera, thet iag och effter min dödh måtte wara hoos E. K:t och Eder bönhörd, uthi thet at E. K:t och I måge mine gerningar och mitt nampns rychte begå och ihugkomma med loff, roos och godh åminnelse.

Och effter det at öfwerhetens och undersåtarnes försäkringz eedh och jurament, emoot hwarandra, är det förnembsta, som ett wälbestält regemente och gubernation sig funderar uppå, och bör alldeles och obrätzligen hållas wid macht, så frampt regementet

hafwer en god framgång och warachtigt blifwer, derföre hafwer Jag författat effterfölliande eeder, på hwilka iagh begiärar I wille gifwa edert betänckiande.

Efter aftrycket i Widikindi: Gustaf Adolfs Hist., ss. 408—414, med iakttagande af Palmschiölds rättelser så väl till detta arbete, som uti en af honom föranstaltad afskrift »Ex apographo Archivi Regni», Vol. 36, ss: 583—619.

Tal till Ständerna den 29 Aug. 1617.

Thet hade warit af Gud til at önska, det hans Guddomlige Majestät hade täcktz den stillheet oss förlänt war, genom Lifländske stilleståndzens förlängning, oss at lemna. Ty nu skulle wij först niuta och oss tilägna, det myckna goda som freden (när han något warat hafwer) plägar land och folck hembära, och der oss den lycka woro beskiärd, woro nu rätta tijden på denne herredag, sig med eder at rådföhra huru lag och rätt ordning och skick, goda seder och bruuk, hade mått kunna uthi wårt fädernesland införas, hwar igenom detta goda och ymniga landet kunde ifrån möda befrijas, af folck bebyggias, som för Gudi redeligen, för alt åhrligt folck sedeligen, och sig sielfwom till gagn och förkofring hade lefwa kunnat, såsom och de oordningz återlefwor som förre krijgen af sig födt och upfostrat hafwa, måtte aldeles uthrotas och upryckte warda.

Men sådane tanckar och hälsosamme wärck warda någorlunda hindrade, och tilbaka drefne, genom dhen olycksalige utgång, som stilleståndz förlängningen uti Lifland nått och bekommit hafwer.

Ty Pålacken upblåst och skelger af andre folcks föracht, hafwer icke welat förstå til de fredz medel som efter edert råd och det besluth som på sidsthåldne herredag giordes, woro skattade för den ytter-

ste, som med åhran säkerheet och skadeligit bedrag föruthan ingås kunde. Hwilket af sig föder, at wij nu åter (ty wärr) äre råkade med honom uti uppenbar feigde och örlig. Och effter som detta är en saak af widlöftigt utseende, så hafwer iagh och förty sammankallat eder samptlige, på det iag med Eder migh uti detta swåra och fäderneslandetz fahrliga åhrende, må rådföra, och om eder trofastheet och stadigheet uthi dhetta tillstundande krijgh försäkra. Och betackar jag Eder på det gunstigaste, at I hörsamligen och som rättsinnige undersåtare, böre uthgiöra, hafwen min kallelse lydige warit, och eder här inställt, hwilket Jag med gunst och alt godt emoot Eder, sampt- och synnerligen, will ihugkomma. Och på det I måge dess bättre see och weta, hwar uppå saken hänger, så hafwer Jag sådant låtit skrifftcligen författa, hwilket I uti betänckiande taga kunne.

Efter Widikindis aftryck i Gustaf Adolfs Hist., s. 421.

Utkast till ett tal till Ständerna vid riksdagen 1620.

Then som rett will efterföllia wijsa regenter, måste

1) tilsij att thet regemente therutinnan han regerar blifwer satt uti fred och rolighet.
2) Och när thet ther till kommet är, att thet må therwed uppehollas och föresijs at thet icke åter uti sådan fara kommer.
3) Såsom ock at freden må således förestås, at landsens wällståndh befordras, och [the olägenheter och] makler som krijget efter sig lembnat hafwer, måge afstrykas och botas.

Hwilket alt till att efterkomma härtil dags icke hafwer warit möijeligit uti thetta regemente.

Ty hwad thet första widkommer, tå är thet effter trachtat:

1) på herredagar ther till tiänlige råd at upfinna;

2) många tractater anstälde;

3) fremmande solliciterade, och hafwer icke kunnat lickwäl alldeles lyckas, alldenstundh at med Pålen hafwer warit en controversia status, hwilcken sellan pläger biläggas uthan een deelens undergång; men så hafwer likwäl then gode Guden the rådslag som härtill drefne äre, så widt wällsignat, at the til fredelig uthslag äre komne medh Danmarck och Ryssen, och här till at wappen hwilat medh Pålen, så at wij thet förste stycket endels tillfyllest giordt hafwom Och såsom

thetta hafwer haft sine beswär; så är thet andra nembligen freden som förwärfwat är at underhålla icke mindre konst.

Ty först är den oseden gemenichlich bland grannar at lätteligen trätor sig upspinna.

2) Är och endels alredo många beswär emellan Danmarck och oss inritne.

3) Medh Ryssen är man icke ense om gräntsen, och til at befara poenitentiam cessionis.

4) Och med Pålachen oendelige controversiæ regni, så att een sig wäl måtte grufwa råd häruthinnan att gifwa.

Doch likwäl huru swårt det och faller, therutinnan at råda; och huru omöijeligit, thet ock är fredh, och rolighet ewinnerlig at uppehålla, althenstund freden, som alla menniskliga tingh, äro ostadiga, och icke uthi mansens wåld, så är icke desto mindre wäl wärdt at man ther efter trachtar. 1) näst Guds åkallan 2) genom god försynlighet thet af wägen at taga som man finner krijgh förorsaka, 3) och ther thet omöieligit är, man tå söker sådant at upskjuta, ty tiden gifwer många lägenheter, som eljest icke före sijs kunne. 4) Att wij oss bereda med goda råd, och wäl [ther] hos betenckie hwad uthwegar wi företaga wele, ther wij uti widlöftigheet råka måste, allthenstund man icke lenger kan hafwa fredh, än eens grannar will, och förty ther bredewedh bereda the thing uthi freden som till krijget höre, hwilket ett kraftigt argument är fred at hålla.

Och allthenstund at igenom Guds wällsignelse och thesse medell wäl någon tid skall (til äfwentyrs)

kunna wara stilla; therföre är af nödenne, at wij then tiden nyttia,

1) the smittor som krijget oss med bestänckt hafwer afskaffa,
2) landsens reputation igen uprätta,
3) städer byggia och med privilegier försehe,
4) landet med ordningar bepryda, Så at therutinnan må kunna redeligen lefwas.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »ex autographo Regio», Vol. 39, s. 3269 (jfr s. 3152), hvarmed en af J. Arckenholtz rättad afskrift, som förvaras i Hallenbergs samling i Uppsala Universitets Bibliothek, blifvit jemförd, och äro de inklamrade orden å 8:de raden derutur hemtade.

Utkast till ett tal, troligen hållet vid utskottsmötet i Stockholm hösten 1624.

När man hafwer achtat at rådslå och öfwerwäga riksens tarf och ärender, tå är högeligen af nödene, at man rätt förstår, och till bottens wet huru riksens tillstånd är både hemma och borta; hwad sinne och upsåt wänner och owänner, grannar och naboor hafwa, på thet, at man ther effter något när sakerne rätta kann, och thet beslut genom Guds wälsignelse taga må, som lända kan Gudi til åra, rättwisan til styrka, fäderneslandet til gagn och wälferd. Och på thet wi som nu tilstädes äre i then acht församblade, at wi wele huxa och betänckja riksens tarfwor, måge såsom i åsyn och lika som i åminnelse hafwa, huru wåre och riksens saker stå, då hafwer Jag mig företaget för Eder goda Herrar i thetta sinne uprepa och efter längden förtälja, i hwad wilkor och lägenhet wi så wäl hemma i wår egen stat til en god del stadde ärom, såsom ock hwad lägenhet thet hafwer med wåra grannar, icke i then acht Eder (som utom thess sådant wäl är kunnigt) therom at underwisa, utan at wi samptligen utaf sådan discours måge warda warse, hwarom wi nödwändigt delibere skole, och hwar uppå riksens nöd kräfwer, at wij oss resolvera och änteligen förlijka måste.

Hwad nu riksens tilstånd widkommer, då är thet (Gud ware ährat) än temmelig, ty thet finnes hos oss 1:mo enighet uti religionen och uti thet werldsliga ståndet.

2) God tijd
3) Helbregda lufft
4) Mäcktig skepsflotta,
5) Ansenlig krigsfolck
6) Ymnig bergsbruk.

Så at therutaf wäl kunde dömmas at wår stat så god wore som han någonsin warit hafwer. Men thetta står [them] allenast i ögonen, som utan till anskåda riket, men wi som saken närmare betrachte, finne hos ofwanskrefne ansenliga Guds gåfwor, ilacke cometer, som oss stor fara prognosticera och spå, om icke Gud genom sin nåde wärdigas olyckan afwända, och them som åter bör then hugen gifwa, at the råd omfatta måge, som tilstundande beswärligheter förekomma och af wägen rymma kunna.

Och äro these the ansenligaste farligheter, som wi innom landes synes att hafwa, nemligen beswärligheten

1:mo Wårt krigsfolck underhåld at förskaffa.

2) Fästningars byggning och prowiantering.

3) Geld och skuld och wancredit.

4) Onde och förderfwelige medel, thermed man hafwer måst saken utföra thessa åren och med mindre än skedt är, hafwer man icke kunnat bestå i thenna tiden, ther wi af twå mächtige potentater hafwa haft och än hafwa att wänta anfall och feigde. Wore och wäl wärdt then omkostnat at wi nu en gång med re-

putation hafwa kunnat nu trätan med Danmarck enda, hwilken hwar saken anderlunda företagits hade, wiserligen oss til skam och skada hade lendat.

Och såsom wi thetta förledna åhr hafwe förwärfwat en stor reputation både hos wänner och owänner, altså skulle wi och åter igen tilbaka falla uti en stor discredit och disreputation, om wi sakerne icke så til ända föra kunde, som wi påbegynt hafwom, hwilcket wore nu [ɔ:en] rätt invitation eller hembjudning för alla wåra owänner oss att öfwerfalla. Och kan man så härutaf nochsom se the beswär som stora nog äre, the wi hemma och i wår stadt hafwom. Thesse beswär warda märkeligen ökte, när wi wåra grannar och owänner ansee thermed wi hafwom at gjöra. Ty wi hafwom af them föga annat än falska wänskaper, osåker stillestånd och med första oppenbar fegde och örlig, til at förwänta, ty först hwad Pålen widkommer, så bongas [ɔ:vmgås] theras konung med intet högre, än huru han må oss ett krig påföra.

Till den ändan

1) skrifwes riksdagen ut.
2) Sändes hans son utrikes.
3) Trachteras med Danmark.
4) Talas åter om Stywardtz handlingar.
5) Thertill med stilleståndets utgång och korta tid.

Och ändock wäl något hopp är att

1) Ständerna honom skola hindra,
2) Tattare;

Så är doch intet theruppå at lita, förthenskuld att han utan twifwel will bruka thenna lägenheter som äro:

1) Thenna owilja som med D[anmark] upwoxen är

2) Papisternes victorier i Tyskland.
3) Engeländernes ostadighet.
4) Och at han tror at wi genom thet krigsfolck som wi hållet hafwom, utmattade äre.

Hwarutaf lätteligen kan dömmas, hwad wi af honom hafwa at wänta.

Af the Danske tilstundar oss icke mindre fara, hwilcket man nochsamt kan si här af:

1) Konungens orolighet förorsakat af den wrede som han alt här till icke hafwer tords märkja.
2) Hans stora krigs parater til sjös.
3) Then gemene mans uppenbara ansäijelser.
4) Åtskillige aviser, at han tracterar och instigerar Polacken.
5) Att han nyligen hafwer utur sin skatt taget $\frac{m}{100}$ [100,000] R:thaler och them sändt åt Tyskland, utan twifwel at wärfwa folck.
6) Att han är i Landt to Holsten utan twifwel at acquirera sig beqwäme officerer.

Hwilcket alt nogsamt betygar hwad han i sinnet hafwer, och orsak gifwer wår skants i acht at hafwa, och oss på all händelse mot de Danskas och Pålackens anslag så mycket Gud nåd förläner att försäkra.

Efter thet nu så är, at wåre saker innom lands så wäl som utom äre uti sådane wilkor stadde, therföre synes högt nödigt wara til at öfwerwäga

1) Med hwad medel man må kunna beweka wåra grannar til fred och enighet med oss att underhålla.
2) Om thet icke kan ske med både, huruledes tå sakerne äre til at företaga, at man endera i huden hålla må.

3) Huru thet Danske-Polniske förbundet måtte hindras och brytas
4) Om man stilleståndet 1) prolongera skall 2):o om wi skole säya upp stilleståndet, heller låta stå thet, om Pålacken thet icke upsäger.
5) Om Pålacken säger up stilleståndet och wi the Danske oss icke förtro kunna, med 1. huru mycken macht både i Swerige och Lifland man tå af nöden hafwer, sen 2. till häst och fot, 3. huru många inländska och utlänska.
6) Hwar med legeren skola underhållas
7) Huru man uti denna allmänna fattigdomen må försörja och proviantera fästningarne.

Efter en Hofrådet J. Arckenholtz fordom tillhörig afskrift, som förvaras uti Hallenbergs samling i Uppsala Universitets Bibliothek och är skrifven i sammanhang med utkastet till talet af den 27 Aug. 1617 (Jfr s. 189). Af en anteckning af den förstnämnde synes att den är afskrifven ur Elias Palmschiölds Samling, hvarest ock, Vol. 39, s. 3152, början af detta utkast finnes anförd, med tillägg, att han afskrifvit det »ex avtographo Regio».

Tal vid riksdagens öppnande i Stockholm, den 10 Mars 1625.

Wälborne, Welbördige, gode Herrer och Män. Jag hafwer åfta och tijdt tänckt och effterfarit, hwarföre och af hwadh orsaak dette wårt rijke och fädernes-landh af så mångom och esomofftest blifwer anfächtedh och efftertrachtet; orsaken der till hafwer Jagh ingen annan kunnet finna, åhn att wij icke medh sådanna krafft och macht wåra saaker emoot wåra fiender uthföra kunne, såsom andre nationer och folck, hwilcket mäst af sig föder wahnwyrden och föracht hoos wåra grannar, så att dhe oss lijtet heller altz intet achte, och derföre meene medh oss lijtet wara bewänt, och snart till att kufwa och undertryckia; det een af dhe Polniske commissarier på tractaten emellom oss och dhe Påler görligen lätt sig förnimma, i det han frågade een af wåra commissarier, om de icke wille gifwa oss fredh, hwadh wij oss då företaga wille? lijka såsom han wille seija, mig måtte förundra, om wij eder icke gofwe freden, hwadh I oss då wele göra, hwilcke sådanna exempel man wäl flere indraga kunne der så behöfdes. Doch alldenstundh det icke så mycket tillstår en regent att see och betrachta feelen hwar af de komma, och sitt ursprung hafwa, såsom till att beflijta sigh, huruledes och på hwadh sätt dhe måge förekompne och botade warda, så hafwer Jagh migh

altijd på det högsta det latet anlägedt wara, och mig beflijtet, så mycket menniskeligit hafwer warit, det i wärcket ställe och till den ända icke allenast offta tillförenne taget detta ärendet medh Rijksens Rådh uthi een tijdig deliberation och betänckiande, nthan och gott funnet i förledne höstes när be:te Rijkz Rådh, några af Ridderskapet och Adelen sampt och några af Bisperne, för andra orsaker skuld wore här försambladhe, medh dhem der om at communicere och pläge deres gode rådh och betänckiande deruthinnan, hnruledes wij och fäderneslandet, dhe månge och stoore farligheeter, som oss nu af alle orter synes hängie öfwer hufwudet, beqwämbligest kunne vndangå, och så mycket mögeligit är, genom Gudz nådhe alt wijsligen föresees och förordnas, hwadh till rijkzens wärn kan nödigt wara, så att wij oförmodeligen af wåre fiender till desperation icke öfwerrumplede warda, och hafwe bemelte Rijkzens Rådh de då närwarande af Ridderskapet och bisperne, näst Gudz och hans helige nampns innerlige åkallande, intet säkrare, tryggere och fastare medell kunnet påfinna till att försäkra rijket emoot alle dess illwilliande fiender och afwundzmänn, som nu ähre och framdeles blifwe kunne, ähnu att man effter låflige konunga rijkers och respubl[iquers] exempel, som deres fienders illwillia och förehafwande icke wele wara underkastadhe, brachte på bahnen och underhölle en ständig och altijd warande armee, som wore wederrede att förswara rijket, emoot alle dhem, som effter dess argeste trachtade. Och oansedt Jag hafwer detta deras af Rijkzens Rådh, ridderskapet och bispernes som då tillstädes wore, förslag i så måtto mig låtit behaga; dock lijkwäll ähr

strax ther hoos funnet det beswär, huruledhes en sådan krijgzmacht medh sitt behör, nödtorffteligen kunde underhållen warda, så hafwe åftbe:te Rijkz Rådh, adelen och bisperne ibland andra förslagh, genom hwilcke rijkzens räntor förmehres, och detta meent wara ett bequembliget medell, ja fast det endeste, som nu medh skääl kunne optänckias, hwar alle man sigh godhwilleligen finna låta, gofwe jempte tullmiölet något till chronan, och sedan ingen derföre wara frij, af hwadh ståndh och willkor han wara kunne, efter som jagh thet propositionswijs hafwer ställe och författa latet, och nu för edher här opläsit warder. Kunne nu wäl några finnas ibland eder, som i be:te rådslagh icke tillstädes wore, och sedhen hijt kallede äre, att detta föreslagne medlet will falle eder för swårt och odrägeligit, och rijket dess föruthan månge beswärligheeter wara öfwerlastad och betunged medh, att det nu wed denne tijden icke mehr draga kunne, så skole dhe samma twärt deremoot betänckia, hwad fara wij swäfwa uthi på alla sijdher, och huru höghnödigt är, att wij uthi tijdh bruka alla medell och uthwäger, henne att undkomma och undangå, betracktendes det önkelige tillståndh wij skulle råka uthi, der wij (hwilcket Gudh nådeligen afwände) fölle uthi wåre fienders händer, och i den staden wårt rijke hafwer af ållder waret ett frijt konunga rijke, och wij deruthinnan lefwet ett frijtt folck, det då skulle blifwa under andra konunga rijker giordt en provincie, och wij des samptlige inbyggiare giorde till främmandes trälar och slafwer, tagandes exempel af Nårrige, hwilcket tillförenne hafwer waret ett serskilt konunga rijke, hafft sin egen konung och herre, egne jura majestatis, præeminentz,

rätt och rättigheet, dess inwåhnere och vndersåthere ett fritt folck, ingen fremmande underkastade, åhr nu en provincie vnder Danmark, afskild ifrån alla sina rättigheeter och uhralte privilegier och frijheeter, måste luta hufwudet dijth dhe Danske fordra och begäre, dett mann och medh flere exempel betyge kunne, der tijden medgåfwe de samma att opreppa. Seden brede wijdh den stoore fahra, som wij genom detta medlet, näst Gudz nådige tillhielp undwijka kunne, skole dhe och som sådanna beswäringer hafwe förebära, wette till att betrachta hwadh nytta och fördeel dett hwartt och ett ståndh uthi synnerheet heembära kan. Adelen och Ridderskapet hade den nyttan, der een sådan armee städz blefwe wedh macht hållen, att icke allenast deres barn och förwanter her innanlandz uthi krijgzsaaker, ridderlige och manhafftige dygder kunne exercerede och öfwade warda, uthan finnes deribland så månge officier, rum och lägenheeter, som öfwer 500 af adell wäl betiäna kunde, och der af sitt rijke och rundelige oppehälle hafwa. Prästerskapet kommo detta tillgodo, att dhe uthi fredh och roligheet finge blifwa wedh huus och hem, hwar uthi sin försambling den Gudh honom ombetrodt hafwer kundhe lära och predijka Gudz sanna och klara ordh oförfalsked, uthan någon menniskios påfundh och bijlära, och icke warda underkastade det Påweske ooket och tyrannij, som mången (det Gudh bättre) af deres medbröder uthi Tyskland nu underkastede och undergifne åhre. Bårgerskapet hafwe och den fördelen, att när een sådan armee af rijket och chronan hoss dem warder vnderhollen att dhe och af dem hafwa sin nähring och handell, derigenom städerne

märkeligen tilltaga och wäxa kunne, lijka såsom wij see exempel af städerne uthi Hålland, hwilcke måst der igenom, att dhe uthi så månge åhr hafwa städz en mechta krijgzhäär uthi landet hålla måst, äre kompne till den myndigheet, macht och rijkedom, som de wistas uthi, och ännu dageligen derigenom mehr och mehr tilltaga. Allmogen ländede dett och sålunda till bästa, hwilcke altijdh måste hafwa sijne sönner, måghar och slächt wederrede på reeser och tugh emoot rijksens fiender, och wij see, huru ganske få åhro tillbaka kompne, och dhe som då åhre återkompne, een deel på tugett bekommet en oboteligh siukdom, een deel och lamskuttne och leemlastade till armer och been, hwilket mäst och altijdh är skedt, både af den fattigdom, hunger och swelt som de lijda måste, derigenom dhe äre omkompne, såsom och att dee icke hafwe waret så bewäpnade och bewärede, såsom dhe borde, och derföre sielfwe utan något synnerligit mootwärn hafwe måst sättia hudhen till. När nu dette föreslagne medell blifwer optaget bewilliet och effterkommet, kan alt dette lätteligen bootas och förekommas, be[mäl]tte deres sönner, måger och slächt medh alla nödtorffter till dheres oppehälle richtigt försedde, att dee rijket till wärn och förswar, fienderne ett manligit mootståndh göra kunne. Dette wij eder sampt- och synnerligen för denne gångh icke hafwe welat vnderlåta att framföra, och blifwe eder samptligen medh all konungzlig faveur och gunst bewågne.

Efter Elias Palmschiölds afskrift efter det egenhändiga originalet, Vol. 37, s. 1563 o. ff. Jfr Vol. 39, ss. 3151, 3156.

Tal till Ständerna den 24 Mars 1625.

Wällborne, Wälbyrdige &c. Gode Herrar och Män, Jag betackar Eder samptel. och synnerligen gunsteligen och nådeligen, att I hafwe tagit uthi ett godt och tijdigt betenckiande hwadh Jag Eder proponerat och föreslagit hafwer och att I edher derpå wälwilleligen resolverat, förklarat, och Wår mening och förslag, någorledes beqwämat hafwa, hwarföre Jag och Eder alle sampteligen, serdeles Ridderskapet, som sig strax och uthan några insagur och beswär, der till hafwer godwillige finna låtit, uthi lijka måtto gunsteligen betackar och finnes eder alle medh gunst och nåde bewågen, och oansedt att inge hielper eller pålagor, som anten discurswijs äre anstälte eller elliest uptänckias kunne, hafwe mig bättre behagat och Rijket på denne tijden bättre tiänlige warit, än denna Qwarnetullen, som nu af edher samptlige här tillstädes eendeles bewilliat ähr, och Jag fördenskull hafwer dragit betänckiande att träda derifrån, doch lickwäl medan Jag ingen tingh hafwer mig meer låtit anläget wara, än huruledes emellan mig och mine vndersåther inbördes kerleek och godh affection, såsom det bästa Regementz fundament, måtte wid macht och underhållen warda, och Jag nu emoot all förhoppning, förnimmer, att een part af Ständerne bära här till så stort misshag, oansedt dhe honom oss een

deel sielfwe föreslagit och bejakat hafwa. Hwilcka, meden the ingen hugh eller willie hafwe der till, och fördenskull när dhe komma hem tillbakar igen, lätteligen kunne uppäggia sine medbröder till illwillia och missförståndh, hwar af sig intet annat förorsakar änn afwundh, missförtroende och kållhiertheet emellan öfwerheet och vndersåther. Hwarföre hafwer Jagh gått funnet, icke widare något här på örkia och drifwa, uthan, det således sättia *), och alldenstundh een part af Ständerne, när om Qwarnetollen disputerades, hafwer stött sig in opå de fattige och vtarme, hwilcke man billigt så mycket möijeligit i så måtto förskona skulle; föregifwandes sådana pålago dem falla odrägeligen, och den för Rijksens tarfwer skull legges på dhee förmögne och rijke: så hafwer Jag effter dheres förslag welat hafft på dhee fattige itt nådigt öga och dem förskona, och fördenskull rådhsampt och gott befunnet, att hwart ståndh för sigh uthi synnerheet, uthnembner och antecknar dhe rijke och förmögne, och dhem på een wiss summa effter hwars förmögenheet beleggie, så att summan kan uthgå, och nödhen der medh stoppat warder.

Och förmodar Jag detta medlet således gott wara, och något kunna förslå, intet twiflandes, att uthi hwardera Ståndet alltijdh till en Sex eller Siutusendh finnes, som hwar 100 d:r eller mera, uthan någon synnerlig afsacknadt eller skada uthläggia och mista kunne. I wille fördenskull, godhe Herrar och

*) I den ena afskriften står i st. f. de båda orden »således sättia»: något beroo låta; men den förra läsarten finnes äfven i en nära samtidig afskriftsamling af Riksdags-Acta 1617—1632 (1651), som förvaras i Riks-Arkivet.

Män, detta taga uthi betenckiande, effter såsom I dhet af den proposition edher föreläsas skall, widare förnimmandes warde, och medh förste edher resolution och swar derpå fölga låta.

Efter Elias Palmschiölds afskrifter i Uppsala Bibliothek, Vol. 37, ss. 1573, 1561, hvilka enligt en anteckning i Vol. 39, s. 3153 synas vara tagna »ex avtographo Regio».

Utkast till ett tal, troligen hållet till Ständerna vid riksdagen i Stockholm i Januari 1627.

Om Gudz barmhertigheet som han oss bewist hafwer gifwandes oss en seger, till hwilckens åminnelse blifwer ewinnerligt wittne.

Lijflandh 2. Preussen.

är profitligh 1) för then hielp som wij ther af hafft hafwom, 2) för then säkerheet, 3) för thet roos skull 4) för then hoppningh wij hafwe till fredh, 5) lägenheet fienden att förföllia.

Fienden hafwer mist

1) prætentionerne. Lijfland och Preusen och thes contributioner och rosstienst.
2) Casackernes inqwarteringh i Liflandh, sin lopplatz,
3) handell och näringh,
4) hafwer och [mist] lägenheet till att hålla skepp,
5) rychte och estime,
6) krigesens sedem och börda fått in i hiertat af sitt landh.

Såsom nu alla Gudz gåfwor äre menniskian nyttige som the brukas till

Hwarföre är Jagh och hijttdragen

1) icke för redhoge,
2) icke att illa stod till,

uthan att Jagh måtte medh eder öfwerwäga och betänckia, hurulędes thesse Gudz wärck äre att nyttia.

Så uppå thet i herra wetta måge hwaruppå saken står, tå är af nöden att wetta 1) freden icke nåt. 2) wåra ..... entset. 3) constantia till saksens utförsell och fiendens skreck. 4) för then Tyska farligheet skuldh.

Therföre förmanar Jagh Eder

1) att I thet gode förtroende lijkmätigt,
2) för wänner, bröders skull,
3) för Gudz församblings skull,
4) alles eder wälfärdh skulld, således sakerne till hielp komme, som tappre Swenske män och undersåtare wäl anstår.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Bibliotek, Vol. 39, s. 3241.

Utkast till Riksdagsbeslutet i Örebro, dat. den 27 Febr. 1617.

Wij Christina med Guds nåde Sweriges &c. på wår älskelige kiäre sons hertigh Carl Philips Swirges arfförste &c. wengnar och wij Jahan med Guds nådh Swirges arfförste &c. Så och wij efterskrifne Swirges rickes rådh och Stender, Grefwer, Friherrer, Biskopar, Adel, Clerckeri, krighsbefäl, borgare och menige almoge som på thenna berammade, och nu igenom Guds nådige tilhielp wäl håldne och öfwerståndne Ricksdagh, här vthi Örebro hafwe waret församblade, så wäl på wåre egne wegna som och på landskappens wegna, som oss fulmechtige giort hafwe: Giöre witterligit och här med för allom bekiänne: att efter then Stormechtige högbårne Förste och härre her Göstaf Adolph &c. wår älskelighe kiäre såhn, och broder så och nådigste konnungh och herre, hafwer sonligen, kärligen och gunstight, låtet oss förstå och förnimma, huru höghnödight wore at en ricksdagh vthi thenna sistledna månat Januari sammanstemdes; til at berådslå the ärrender ther vthinnan menige ricksens wälfärdh och tarf beståår, Så hafwe wij wår älskelige käre såhns, broders och nådigeste konnunghs och herres: retwisa begäran moderligen och broderligen i wercket stelt, och wy H. K. M. befaldningh hörsamligen efterkommet: och om alle sacker som här hafwe warit, af H. K. och H. K. M.

förrestelte at berådslå och öfwerwega, oss således samsat och förenat som här efterföllier:

Först, althenstundh H. K. och K. M. hafwer nocksamt tilkienna gifwit och oss giörligen sehe låtet huruledes H. K. och K. M. sigh hafwer winlaght och högeligen beflitat, at then twist H. K. och K. M. oss och Swirges krono på then enne, och konnung Sigismund af Polen på then andra sidan, åhr emellom, måtte kunne blifwa aftalet och bijlaght, och huru samma konnungh hafwer på Hans K. och K. M. fredh älskande tilbud förachteligen och försmedeligen åtskillige gångar swarat: ther näst thet konnungen i Pålen och hans adherenter icke heller hafwa achtat thet stilleståndh som för tu år sedan vthi Lifland blef besluttet af the Pålniske Commis[sarier] såsom med hans wetskap wore fulmyndige giorde: och på hwad set thetta stilleståndh bröts med hans patenter och lönghskrifter, hwilcka han strax i thes begynnelse och för än et halft åhr gick til ända hit in sende genom thesse vproriske bref, sådant stillestånd til inthet giort hafwer och ther til aldeles neckat: och älliest söckt legenhet Swirges ricke til vpror och twedrecht inbördes at eggia, och til inthet giöra the låflige beslut som här ärre på åtskillige thider, beslutna och af oss frijwilleligen belewade. Och i synderhet hafwom wij seht hans illistighet i thet han hafwer vnderståt sigh nu i thessa dagar genom sitt smeckefulla och falska bref, til at afdraga oss Jahan, härtigh til Östergötlandh, frå then broderlige kärleck och skyldige trohet som wij H. K. M. wår älskelige kärc broder och swåger, både på naturens såsom och på wåre åtskillige förstelige löftens wegna medh förplichtade äre. Älliest hafwe och wij

sambtligen seht konungens i Pålens hot och vndseijelser emot wårt käre fäderneland, och at han ther af synes wara fulhugse oss til at bekriga.

Emot sådan hans farlige vpsåt hafwe wij oss (i then helige trefåldighets nampn) så wäl höge som lägre här samsat och förenat såsom och H. K. och K. M. tilsaght och låfwat thet wij oss af slicke häller andre förbenemde konnunghs illistighet och stemplingar icke wele heller skole, låta aflocka, skreckia heller draga ifrå the låflige afhandlingar beslut och nya ärföreningh som ähre vprettade vthi the år 1600 i Linckööpingh 1604 vthi Norcköpingh och 1611 vthi Nyckööpingh och äliest på åtskilliga och flere rum och tider här vthi ricket, vthan wele försteligen, ährligen och troligen hålla oss ther wed: och efter theras innehåld och lydelse, bewisa H. K. och K. M. respectiwe al moderligh kärleck: broderligh tiänst, hörsamhet och retrådighet, underdånigh lydno, huldskap, troskap och mansskap, och therförre hafwa ospart al förmågo, ja ther så omtrenger vpsettia hos H. K. och K. M. sielfwa lif och lefwernet, och och ther någon (thet Gud afwende) föllo ifrå förb[eskref]ne låflige beslut och thenna wår föreningh, then wele wij achta och hålla för ricksens afsyndrade lem och förderfware, och hwar och en vthaf oss wil och skal thensamma förföllia, eftertrachta och til sit wälförtienta straf förhielpa, efter hwars och ens stånds condition, wilckor och legenhet.

Til thet andra. Hafwer H. K. och K. M. gifwit oss til kienna, at thet stillestånd, som vthi Lifland war vprettat är nu vthi sistledna höst lychtats och vtlup-

pet, och ther hoss låtet oss förstå, huruledes af the Påler (ändoch ther til efwentyrs intet alfwar med ähr) begiäres förlengringh på stilleståndet, och at H. K. och K. M. hafwer sent sina Commis[sarier] tiht, stillestånd med them til at sluta, på the förord, at thet the med the Påler sluta, måtte af konnungen i Pålen sielf ratificeras och vthan flärd hållas. Härvthinnan H. K. och K. M. hafwer giort wisligen och wäl, förty ther igenom blifwer allom kunnigh och vppenbar H. K. och K. M. fredälskande sinne, och betacka [wij] H. K. och K. M. therförre: och ändoch på samma stillestånd föga mehr kan stå til at lita än på thet förra: lickwäl råde wij H. K. och konnunglige M. thet H. K. och K. M. wille stilleståndet på ofwan skrifne conditioner och oförwitelige wilckor (hwar möyeligit åhr sluta) ansehandes ricksens vndersåteres beswerliga legenhet och tilstånd: så och vppå thet at man i medlertidh måtte hafwe tilfelle at komma vthur the många beswärligheter som man nu drages medh. Men ther thet med sådanne wilckor ey står til at nåå och bekomma, thå må H. K. och K. M. preparera och försörgia sigh med alla the delar, som H. K. och K. M. optenckia kan ther til tiäna kunna, thet til at förswara som H. K. och K. M. i handom och posses hafwer, och sedan sackerne emot fienden således förretage efter som tiden H. K. och K. M. så och ricksens lägenhet warda medgifwandes. Wij låfwe therförre i alla förfallande legenheter och farligheter hwar och en efter wår råd och förmåga, at wele H. K. och K. M. så och fäderneslandet biståndige och behielplige oss finna låta.

Til thet Tridie. Hafwer H. K. och K. M. låtet förstå thet algemena rychte som gåår om Konnungen i Pålens stora preparation och krigstilredzel, hwilcket och är blefwet confirmerat och oss stadfest af förb[e-nämn]de hans egit hotfulla bref, så at wij iu wisserligen måste fruchta oss för hans öfwerfallande. Hafwa förthenskuldh sammansat oss (med Guds then alswoldiges hielp) at giöra honnom it tappert och manlight motstånd, ålliest och wele wij här med moderligen, broderligen och ganska vnderdånligen hafwa påmint wår älskelige käre sån, broder och allernådigste konnungh och herre, at H. K. och K. M. först låter genom sina patenter förmana allan almoge vthi Swirges ricke at the med al flit och i gudzfruchtan åckalla then högsta Gudh, at hans gudommelige godhet wille afwenda syndenes wälförtiänta straf och icke tilstädia at wåra fienders onda vpsåt måtte få framgångh. Och til at vpweckia them sådant thes andechtigare til at giöra thå bedie wij H. K. och K. M. at tre almenna böne dagar måtte påbiudas och öfwer hela ricket hållas. Then första N. N. Then andra N. N. Then tridie N. N. *). Thernest at H. K. och K. M. wille ther efter trachta at skips armadan måtte kunna blifwa wedderrede: alt fördy hwar hon swars god blifwer, då kan then lettelig hindra och förtaga hans anslagh til siös hit öfwer, althenstund konnungen vthi Pålen sielf icke synnerligh mechtigh är til siös, så at hwad han

*) Följande stycke är öfverstruket:
ther tå hwar man skal warra förplichtat till kirckian at komma och på thet ingen genom måltid häller drickande må blifwa ther ifrå hållen skal allom warra förbudit the dagar för solenes nedergångh mat heller drick at taga siucka doch vndantagandes.

til siös hafwa wil och måste, kommer mest af fremmande orther, städer och genom fremmandes landh *). Ther näst råde wij och H. K. och K. M. at Hans K. och K. M. vthi tid låter förslå hwad krighsvolck förhanden är, häller mot then thiden blifwa kan, både af thet gambla och thet nu nys vtskrefna, dermed skepsflåtan och grentzhusen kunna besettias, och thet öfriga som än thå igen finnes, måtte wederrede hollas, ther thet anthen inrickes (thet Gud mildeligen förbiude) äller och til gräntzernes wärn och förswar behöfdes vthi fält at bruckas kunne.

Och på thet nu H. K. och K. M. må kunna sådandt thes lättare stå til at giöra, då hafwe wij til thet fierde bewilliat at then giärdh som vthi förgången höst blef samtyckt och påbuden skal af alla landskap så wäl innan som vthan konnunga dömmet blifwa vpkraft och vthan afkortningh H. K. och K. M. tilstelt ther med grents husen til at försörria skipsflåtan vtreda och folcket til felde at vpbringa.

Til thet femte, betacke wij H. K. och K. M at ändoch ricksens högnödige tarf och regementzens beswerlighet vthi thenne swååre och kostsamme krigsgeld- och skuldz- tider nocksambt hade fordrat: at H. K. och konnunglige majstät hade besöckt sina vndersåtare om någon yterligare hielp, thet H. K. och

---

*) Följande stycke är öfverstruket:
hwilcke lands och städers öfwerhet wij förmene rådeligit wore at af wår älskelige Sån kähre broder så och nådige konnungh och herre skulle besöckias, och af them begiäras at the them passen med sådane skep: häller och them i theras gebiet at kiöpa icke tilstädia wele, vthan heller wår älskelige sån, kiäre broder och nådigste konnungh och wårt fädernesland bistånd giöra.

K. M. doch lickwäl hafwer låfwat til at vpskiuta til des at seden (Gud gifwe til lycko) må komma af jorden: hwar icke någon thes större nödh på ricket kommer: vpå hwilcket fal at någon ovndwickeligh trångemål kunne infalle och H. K. och K. M. inthet annat medel kunne finna, Tå låfwe wij at efter H. K. och K. M. begeran wij wele respective tilstädia (konnungen och ricket til gangn och vndsettningh) at vtgiöra, och sielfwa vtdraga en lideligh skipsgärd, efter then ordningh som framdeles kan god finnas.

Til thet Siette. Althenstund wår älskelige son, kiäre broder och Nådigeste Konnungh och herre hafwer beswärat sigh och oss kärligen och Nådigst tilkienna gifwit, at genom then långlige feigde, ricket mycket är blefwet förswagat på båtzmen, och lickwäl et stort antal wil behöfwas ther skeppen på al hendelse skole wara ther medh nocksambt försörgde, Therförre hafwe wij gåt funnet och frijwilligen belefwat at vthi alla städer både i konnungadömmet så wäl som förstendömmen skulle vtskrifwas hwar tionde man efter som här vthi Örebro anno 1610 vthi wår Salige käre herres och her faderbroders, så och fordom alles wårres nådigste herres och konnunghs tidh besluttet och bewilliat blef: hwilcke skole blifwa H. K. och K. M. jempte the gamble båtzmen som tilförende på cronones skep seglat hafwe och nu åtter vpletas måste, på skeppen lefwererade; hwilcke H. K. och K. M. skal låta vppehålla medan the vthi kronones tiänst vppå skipflåttan bruckade blifwe: men när the hem komme, skole theres medborgare af then stad the vtnembde äre them medan the hemma äre theras vp-

pehelle skaffa och tilstella låta och sckole sedan stederne warra förskonte medh then månadhielp som på Norckiöpings herredagh bewilliat blef och här är omtalat wårdna.

Til thet siunde, hafwe wij och bewilliat at then rostienst både til fot och hest, som bör gå af wår älskelige käre yngre såns och broders hertigh Carl Philips så och wårt eget förstendömme, skal på al hendelse vthi hwart förstendömme för sig wederreda hållas, til thes at man kan sij hwart vt fienden hafwer sigh ärnat och behof giörs: thå wele wij Hans K. och K. M. then til senda och ther med til hielp komma: och älliest ther hoss hwad mehre moderlig benegenhet och broderligh tiänst wij H. K. och K. M. kunne här bredewed och öfwer thetta bewisa oss altid willige och redebogne finna låta. Wij af ridderskapet och adelen låfwe och tilsäije, at wij i licka måtta wår tilbörliga rostienst, (som wij efter lagen och wåra priwilegier skyldige ärom Hans K. M. och Kronon til at hålla) welom vthi rettan tidh och til then förste och 20 may ofelachtight instella vthi Stockholm, så wepnad, med hestar, folck och alle nödtorfter försorgdh at H. K. M. tiänst och wij ähra ther af hafwa skolom. Och på thet at igenom wårt tugande icke må giöras almogen någon sckada: då wele wij oss til then siste april i alla landskap sambla och sedan med wår vptågh oss aldeles förhålla efter K. M. skiutsfärds ordninghs innehåld, om annat krigsvolcks tugande.

Til thet åttende, hafwer och Hans K. och K. M. oss låthit förnimma then stora farlighet såsom ricket blifwer sat vthi, genom en hop ondskefulle men-

niskior, som en part vnderstå sigh til at wexla bref och skrifter medh konnungen vthi Pålen och hans medhollare, vnder hwilcket the drifwa sinne farlige och förrederlige stemplingar och på thet the sådant thes bettre måge kunna beskiönnia thå förrebära the sin owetthenhet, häller andra 'slicka åtskillige sken; en paart draga wäl aldeles thit in til honnom och hans partie: andra taga sigh vppå att föra hit in i landet vprorreske patenter: och monge som draga vthi fremmande land til at studera, falla (somma af endfoldighet somma af letferdighet) ifrå wår retta religion och til the Jesuviters wilfarelse och then påweska falska lära, Och ändoch vthi the förra låfliga beslut många strengia witen ähre satte för slicke personer som sigh sådant vnderstå, så är thet doch mestedels skiet in gennerali termino. För thy hafwer H. K. och K. M. här för oss låtet vplässa och oss til at betenckia förrestelt enn stadga hwar efter alla dommare skole sigh efter denna dagh rätta och regulera och ingen någon owethenhet med skiäl skal kunna förrebära och inwenda. Och som wij samma stadga hafwa öfwerweget och ret betenckt, thå hafwe wij funnet henne retwiss, god, och efter thena thids legenhet fäderneslandet nyttigh. Lofwe förthenskuld at wij samma stadga wele obråtzligen holla efterkomma och efterkomma låta vthi alla sina articklar och klausler, såsom och them som ther emot brytta hielpa förföllia: och med theres straf efter thenna stadgas innehåld fortfara låta, doch här med oförkrencht al arfförsteligh jurisdiction såsom icke vthi thenna stadga vthrickeligen, efter theres Donations retta förstånd, blifwer konnungen förbehållen.

Til thet nionde. Hafwer H. K. och K. M. beswärat sigh at, the 4 nu mestedels vtgångne Elfborgs igenlösens terminer fast ringa förslå emot then stora summa som betalas moste, och at thet så lithet förslår hafwer sin vrsprungh mestedels ther af at åtskillige stånds personer draga sigh vndan och söckia alla handa vtflycht sådant hoss sigh til at innebehålla. Therförre hafwe wij låfwat, såsom wij och här medh til säija och lofwe H. K. och K. M. at wij wele förmana wåre respective vndersåthare och Medhbröder, at the sigh wille willige finna låta til then första Juni sådana rester ifrå sig at giörra: och ther någon sedan af tresko och icke af fattigdom sådant icke giöra wille, then samma wele wij hålla för en som fäderneslandet vnner then stora skada och förderf som then fästnings förtappelse med sigh hafwer. Ther och samma terminer än tå icke kunde fylla then vtfesta Elfborghs lösens summa, thå låfwe wij at willia på nest kommande mötte H. K. och K. M. vtwissa ther til ytterligare hielp och vndsettningh efter en ordningh, som thå kan blifwa af them som åtehrbör samtyckt och bewilliat.

Til thet Tionde. Betacka wij H. K. och K. M. som hafwer kärligen och nådigst på wår moderlige och kärlige, så och vndehrdånige och ödmiucke begäran tilsagt och bewilliat, såsom och tiden namngifwit på hwilcken H. K. och K. M. teckes sin krönninghs högtid (wil Gud) hålla. Til hwilcket högberömlige werck wij H. K. och K. M. af then högsta Gud mycken lycko önska, och at thet måte ske vthi en så lycksaligh stund, thet thet kunde lenda Guds gudomlige nampn til lof, priss och ähra, H. K. och K. M. till

andeligh och leckammeligh salighet, så och nu och i framtiden til et berömmeliget och odödeligit nampn, oss alla Swerriges inbyggiare til glädie, nytto, gang och förkofring vthi alla måto. Och på thet H. K. och K. M. icke må för thenna beswerlige thider skuld blifwa af then stora vmkostnat, som på samma högtid nödigt är thil at anwendas förhindrat, thå hafwe wij friwilleligen H. K. och K. M. bewilliat en sådan krönninghs giärd såsom på H. K. och K. M. älskelige käre her faders krönninghs högtid vtgick, til at vtgiöra låta och sielfwa vtdraga, och älliest hwar för sigh bewisa H. K. och K. M. al moderligh god willia och benegenhet, broderligh tiänst och vnderdånigh hörsam willighet, och oss på H. K. och K. M. krönning (wil Gud helsan och lifwet spara) efter Hans K. och K. M. sånlige, kärlige och nådige begäran och befalning til then Juni moderligen, broderligen och kärligen, så och vnderdånigst instella.

Til thet Ellofte. Hafwe wij och öfwerseht och några dagar betenckt oss på then handlings ordningh som åhr 1614 här vthi Örebro är af H. K. och Konglige M. giord wården: och sedan af trycket vtgången: och ändoch samma ordningh är befunnen wara högwisligen berömligen och wäl på Sweriges lagh och vrminnes statuter grundad sammansat och författat och förthenskuld skal blifwa hållen vthi alla sina articklar och punchter: allenast hafwe wij H. K. och K. M. gennom wår kärlige och vnderdånige bön ther hen förmåt, thet med then artickeln om marcknaderna, må til nemste möte, således blifwa hollit. Nemligen at siösstäders borgare skola hafwa frit sit godz vthi retta vpstedernes frimarcknader til at förséllia, och igen

incköpa af vpstads borgare jern vthi skippund och fatetals, och thetta skal them wara efterlåt[it] alt intil thes (Gud wil) alle stender komma til hoppa på H. K. och K. M. krönninghs högtid tå ther om skal (Gud gifwe sin welsingnelse) entligen resolverat och besluttet warda. Thes emellom och alt intil then föreningh kan sin fortgångh winna wele och skole wij (såsom wij och att giöra härmed vtlåfwa) hålla förbenemde ordningh och eftertrachta at hon må hållen warda, vthi alla puncter articklar och clausler.

Til thet tolfte. Hafwe wij och oss föreläsa låtet then skiutsfärds ordningh som af H. K. och K. M. giord är och af trycket vtgick åhr 1615 och althenstund hon är här af oss alla befunnen god och låfligh så bedie wij och H. K. och K. M. at then så lenge måtte vthi alla sine meningar och capitel blifwa hållen: och at the som theremot bryta måtte hwar i sin stad blifwa efter som bråten är til, efter samma ordningh straffade. Och ändoch H. K. och K. M. wäl några medel hafwer förreslaget, ther igenom samma ordningh hade kunnat förbettras, så hafwer doch tiden icke med gifwit, något wist ther om til at besluta, ähr förthenskuld vpskuttit til thet samquemb som skal berammas til H. K. och K. M. krönningh, til hwilcken tidh sigh hwar i sin stad ther vppå thes bettre betenckia kan.

Til thet trettonde hafwe wij och för godh, skickeligh och synligh befunnet then ordningh och prosessen H. K. och K. M. hafwer bruckat vthi sammankomster propositioner och swaar, och bedie förthenskuld at H. K. och K. M. wille henne således låta publicera och

härefter holla som hon här af oss åhr bewilliat och obserwerat worden.

Och efter wij nu således åhre förente och alt thetta ofwanskrefne så wäl som förbemelte stadgar och ordningar friwilligen bewilliat och belefwat hafwe: ther wed wij och oryggeligen blifwa wele och skole, Therförre hafwe wij thette besluts bref til ytermera wissa med egna hender vnderskrefwet så och låtet med wåra seckreter städers Lands och härrads insegel försegla.

Efter original-conceptet, skrifvet å 3 folioark, förvaradt i Riks-Arkivet.

Anmärkningar vid de adeliga privilegierna, troligen uppsatta vid riksdagen i Stockholm år 1617.

Ingen adelsman må bestrickjas, fengslas heller inmanas utan njuta legde til och ifrå tings.

Therföre kan på honom ingen hämd wara hwar han bryter.

Sådant styrcker öfwermod och orätt, hwilcket then principalaste sak är som mig bör efter konungslig ed afstyra: skulle nu Jag beswärja thenna punct, som förtager lagen sin autoritet, så måste ju theraf följa, thet Jag lofwar först mig wille orätt nedertryckja och sedan åter ingen adelsman för sin brott straffa, hwilcket wore tu contraria och sig wille illa skicka, och wara mig beswärliget sådant jurament att gjöra, är fördenskuld förandring af nöden, hwar nu then tillåtes i thenna punckt, kan det wäl ske uti flera.

Förderfwar Skjutsningen Kronones bönder.

1) Bryter gammal plägsed.
2) Privilegia måste gifwas salvo jure tertii.
3) Efter thet icke kan hållas som i Privilegio står.
4) Annorstädes äre privilegierade Personer och hafwa land och lähn, men doch likwist måste the laga at then resande kan komma fram för penningar.

1) Att Jag skall wara förpliktat uppenbara thet mig förtroligen sagt warder.
2) Att inge fall är undantagne som en Adelsman må fängslas före.
3) Fri leigd til och från Tings.
4) Under sakören hafwes många prætexter at gjöra orätt, som 1) drages folck undan rätten, 2) bryts emot Cronan och straffas intet, 3) Lifssaker stickas under förbemälte skuld.
5) Under then frihet som Adelen är efterlåten på deras säten, göra the Cronones bönder förnär, i thet the måste somligestäs mot all gammal sedwänja sig sielfwa til undergång skjutza länger än them bör.
6) Landskjöp och fiskja.
7) Inge tagas af adelen i förswar mer än privilegierne förmå.
8) Att thes ämbetsmän måge icke mera arbeta än åth them sjelfwa.
9) Jus patronatus.
10) Nya Säthegårdar.
11) Crimen læsæ Majestatis.

Efter en afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», som tillhört Hofrådet J. Arckenholtz och förvaras i Hallenbergs Samling i Uppsala Universitets Bibliothek.

Anmärkningar vid Svea Hofrätts dom i ett tvistemål mellan Christoffer Putlitz och hans broders enka.

I. Till förtalet.

Håfrätten kan icke uptaga een saak som specterar och hörer till rådhuset medh mindre hon blifwer laghwad, ty thet älfte Cap. i tingmåla balken kan icke tydas på Hoffretten, allthenstundh ther icke talas om något Refsteting heller Konungzlig dom, uthan allena om lagmanstingh, och synes att the som hafwa satt then clausulen ther in hafwa welat ther medh fly långa processer.

Ther till medh så contrarierar then 20 art. uthi proc[essen] uthtryckeligen Hoffrätten, hwilcken beskrifwer klarligen att inga saker böre komma för Hoffrätten uthan lagwadde, crim[ina] læs.[æ majestatis] the saker som lagen förmäler lyda till konungz dom heller refstetingh, heller och ther uppenbarligen jus denegeras, och ther thet domarena sielfwa som parter angår. Nu är icke bewist 1) at thenna saak är lagwadd. 2) icke året heller crimen læs. 3) lyder till rådhuset, effter then 7 artic. uthi rättegångs ord[inantien] och fins icke i lagen något här medh contrarierar, uthan thet håller conf[irmerar] tingmålabal[ken] cap. IX Lands L[agen] 4) att honom skulle wara denegerat Justi[tia] thet är icke bewist allthenstundh borgmestara och rådh hafwa haft honom för rätta, hafwa och sententierat om ho-

nom. 5) icke är och borgmästare och rådh wederdelemän allthenstundh the Cap. 10 Rådst[ufwo]b[alken] uthi Stadzlagen efterlåtes att klaga om the bråt som nedertystes och theruthöfwer dömma, älliest hafwer och Hustru Karin sielf then saak angifwit, hwilket synes af hennes inlagor, så går och icke heller thenna saak så wit the henne dömbt hafwa them an, uthan förb:te Hustru Karin. Synes altså att Hoffrätten icke hafwer haft macht at uptaga thenna saak.

Till then första Puncht.

Att Putlitz hafwer warit injurierat af borgmestere och rådh genom dommen, föllier intet förthenskulldh att the äro wederdelemän, ty en dommare är icke förty ens wederdeleman, att han pronuntierer en sentents och declarerer ther medh en infam. Serdeles och allthenstundh borgmestare och rådh med Putlits intet hadhe [annat] att giöra och såge att then saken icke war alldeles rätt procederat och efter theres samwet icke kunne annat dömma, än att han war till sådan infamia skyldigh, hafwa och the förb[emäl]te 10 Cap. Rb. St. L. sigh till hielp, så att ther af synes att Hoffrätten icke hafwer haft macht att uptaga thenna saak uthan lagh wadh.

Till then andra:

Att honom är förnekt att appellera, befins icke, allthenstundh han ther till inga wittne hafwer och honom i sin egen sak icke gifs wittsordh, kan förty icke bestås att Hoffrätten hafwer uptagit thenna saak.

Till then tridie

Then tridie Puncht refereras till then förste allthenstundh han är af en natur med honom.

Till thet fierde.

Putlitz war wäl främmad man hade reda uthfört en process på rådhuset ther öfwer han appellerat så at han nochsambt wiste hwadh therpå stogh, wiste och wäl at dommen war honom under ögonen, hwi hafwer han tå icke strax tagit sin tillflycht till Hofrätten som sedan, kan förthenskull icke hielpa.

Till thet fempte.

Att Putlitz hafwer tillbudit att leggia in wadpenningen, thå han fick dommen och thet han icke är wedertagen, theruthi hafwa borgmestare och rådh icke giort orätt, allthenstund thet war mot thet 4 Cap. Råd[stufvu] bal[ken] Stadz L.; finner och ingen lagh som dommare förplichtar att gifwa innan wissan dagh skrefwen dom. Putlitz hafwer och icke bewist att han icke är åtwarnat att sökia beneficium appel[lationis] och borgmestaren hafwa thet beskönniat, medh then gemena praxin, så att thet ock icke giör tillfyllest.

2.

Att Hoffrätten icke hafwer låtet them till swar thå the hafwa slittit thenna saak beskiönnia the:

till thet 1)

Medh acternes fullkomligheet och att ther intet mehra wore at inwenda ther uthi hafwa Hoffrätten förgripet sigh moot then 20 artick. proc[essen] och 15 art. Ord[inantien] och [att] mehr hafwer warit att inwenda, uthwisar thenna actus. Ther till är the acterne icke heller annat än mackulatoria och hade förty wäl behöfts att the hadhe warit tillstädes.

till thet 2)

Thernäst säija the them hafwa warit tillstädes, doch bekienna the thet icke warit skiet ordentligh och enkannerligh för thenna saak skuldh. Så kan thet icke tillfyllest giöra en solen stemningh som förb. punchter uthi rätteg[ångs] Ord. och Processen förmäla.

till thet 3)

Thet the sielfwe skulle hafwa begärat wara medh citationer förskonte, gör ey fyllest, ty fast än så wore att thet af them wore begärat, hade doch hoffrätten ingen macht att ändra en giord laga stadga.

3.

Sielfwa saaken belangande fins hon sådan att borgmestare och rådh hafwa wäl haft orsaak att skillia förbenembde Putlitz wed the penningar som hans broder honom fått hafwer, kenna honom strafwerdigh, allthenstundh thet icke war ett laga fång, ther medh han them fått hafwer. Ty hwem will seija att han then them hetz hafwa gifwit hafwer thet giort lagligen? allthenstundh thet sådanne gåfwor skole conf[irmeras] med stadsens bref och insegel, effter thet XIX Cap. ärf[da] b[alken] St. L. och efter aflinge jord bör upbiudas efter thet 4 Cap. Jordb. St. L., alt thetta hafwer Putlitzes broder icke giordt, uthan welat sin hustru försnilla, hwilcket borgmestare och rådh hafwa seht och förty sådant icke kunnat gilla althenstundh thet war giort in præjudicium vxoris, för hwilken han efter lagen bör wara målsman: nu är ingen måhlsman låfligit at beswära sin pupillum medh sina egna penningars interesse, therföre hafwer thet och icke warit

orett att borgmesteren hafwa ther på lagt et pen uthi theras stad bådhe på then som thet giorde, som och på then thet dolde och åthnjuta wille, efter besta samwette thera som theras privilegia förmäla och kan förty borgmestarens dom icke ryggias.

Men allthenstundh att alla skrocksockner och ofsockner äga af konungen brytas, therföre lindrar Jag borgmestarnas dom mot Putlitz att han icke skall umgälla hwadh borgmestaren ordnat hafwer: doch skall dommen blifwa i sit werde, allthenstundh ther ifrå icke lagwatt är, och the icke äre komne till swars, och Hoffrettens dom som hafwer öfwertredt ord[inantien] och proces[sen] uthi rettegångarna wara casserat.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», Vol. 39, s 3245.

Utkast till Krigs-Artiklarne, utfärdade den 15 Juli 1621.

1. Skall al afguderi och hwad ther af dependerar förbiudas och ingen belete tilbidiare i legeret lidas, vthan strax han beslås förwisas.

2. Skal Guds nampns missbruck swerrijande och bannande warda förbudit; eho thet giör skal böta sin halfwa månadt sold the fattige, vthi et krigsmans hospital som vprettas skal, och vthi nästa korum mit i ringen Gudi af bön giöra på kne alt medan korum warar.

3. Här til skal presten målsegande ware, och the skyldiga för öfwersten heller felthern (om han anthen sielf öfwerste är, heller ingen öfwerste vnderkastat är som swär) anklaga, och han honnom ret förskaffa. Ingen wapn döfware lidas i legeret.

4. Hwar morgon och afton skal korum häller bönen hollas hwar til skal först af feltherns trummetere tecken gifwas, sedan skolle alle rytternes trummetere och knechtternes trummeslagare, tillicka tecken gifwa, och tillicka igen wenda och tå korum af alla presterne hollas.

5. Hwilcken prest korum försummar at holla bötte sin halfwa månad sold, till förreskrefne hospital.

6. Hwilken Soldat korum försummar skal förste och andre gången af sin rottemestare pundas tridie

gången i halsjern stånda dagh och nat ther han icke laga förfall haft hafwer.

7. Hwilcken prest drucken befins när korum af honnom hollas borde, skal twenne gånger af felt consistorio förmanas triedie gången vthur legeret wisas.

8. Hwilcken soldat appespel drifwer, och således geckeri giör af gudstiänsten skall 2 reser i jern slås tredie resan som gudstiensts förachtare harckebuseras.

9. Söndagen skal åtminsta predickningh holles, och om legenhethen thet så tillåtter ther til en gongh i weckan.

10. Om predickningh wari lagh samma som om korum saght är.

11. Medan predickningh warar skall ingen ölselningh äller tapningh warra wed godzess förbryttelse och halsjerns straf.

12. Alla kallas och giestebudh skole återwenda när gudstiänsten holles wed förrige straf, som vthi then 6 art[ickeln] förmelles, til giörandes.

13. Och althenstund at om Consistorio rört är så skal thett wara bestelt af så många regementsprester, som vthi legeret ärre, hwilcke alla preste och consistori sacker skole hantere, och ther vthi erkenna så wit kyrcke ordningen med gifwer. Generallens prest skal præsses wara i felt consistorio.

14. Skal och ingen öfwerste hafwa macht, någon regements prest at antaga vthan låta sigh nöja med then som bispen honnom ordnandes warder.

15. Ther han vitios är skal han honnom för consistorio anklaga och the honnom frå kallet seija, älliest ingen macht hafwa honnom at af dancka.

16. Höfwedsmennen skole inga prester antaga vthan öfwerstens och regementsprestens samtycke, honnom och icke frå kallet settia vthan han af consistorio odugse eller owärdigh befins.

17. Och såsom alla i gemen hafwa lofwat och sworit at willia konnungenom retta lydno stånda, altså skole the och thesa artickla och konnungens bud at holla, med vprechta hånd beswerria.

18. Och skal så wel then som sedan tilkommer som eden giörs som then honnom gångit hafwer efter thessa articklar dömmas och them at holla skylligh wara.

19. Och efter allt regemente thet bestånd hafwa skal måste bestå på et wist set til at biuda och lyda, då är af nöden at thet settet af allom förstås: och tå twiflat warder om en sack är af nödene, att wissa domare förordnas som lagh skippa, efter samwetet och thessa artickla.

20. Konnungen är Guds dom hafwande på Jordene. Han är högste dommare så i legeret som hema.

21. Men ther kan mycket finnas som hans dommom owerdight kan skattas, ty börre så wäl i legeren och krigswesendt som hemma, vnderdommare ware, hwilcke twäggehanda ärre.

22. The första och förnembligsta ähro the som konnunghs dom dömma, och them til förman och President ordnas ricksens Marsk heller vthi hans förfal feltmarskalcken. Til bisittijare vthi thenna dommen äro bequem feltmarskalken, feltwachtmestaren, quartermestaren alla närwarande öfwerstar och ritmestare.

23. Thesse skole förste gången legeret i marckene slås, samman komma: och thå för Marskens quarter

på then ort som til domstol ordnas vthi allas närwaru sin edh giöra thet the i alla dommar wille lag, ret och thessa articklar lickmettight dömma och thet icke låta för frändsemmio mågsemjo willie och wenskap mycket mindre för reddoga muttor heller gofwor skuldh.

24. Thesse skole och hafwa en secreterare och 2 Notarios som sammaledes och på samma thid beedes skal. (Her bör eden införas.)

25. För these dommare, äger komma alla the sacker som angå crimen lesæ Majestatis häller förråderi sacker, hwilcke måste per casus spesificeras.

26. Thernest alla sacker som angå the fauter som begås af någon menighet antingen hella heller halfwa phaner och regementen.

27. Sedan alla the sacker som sig kunna vpspinna millom soldatter och officerer ther neder retten kan wara suspect.

28. Alt hwad angår någon officers heller Swensch adelsmans åhrra lif och lemmar, efter som her efter skils.

29. Och på thet hwar och en må wetta huru thetta ofwan skrefne skal förstås thå wette hwar och en at

30. Hwilken fana rytter heller regement knechtta med fienden kommer til at drabba och flychtten tager för än the sidwerjorne icke mehra brucka kunne, wara skyldigh för thenna ret at swara.

31. Finnes skulden hos befälet, wari för ärlöse af legeret jagade.

32. Finnes skulden hoss the gemene och befelet, thå straffas thesse som för är saght, och af the gemene henges hwar tijonde efter lotten, och the öfwe-

rige tiäne vthan fana, och ligge vthan quarteret, giöre och legeret ther thet orent är rent: alt in til des the med manhet sin willo bottat hafwa. Finnes någon med skiäl oskyldig nute thet til godo. Om storm wari lag samma: doch skole domarena skatta stormens möijelighet, och therefter dommen antten skerppa heller lindra.

33. Hwilcken fahna förlöpper en feltskantz, Batterije, redutte lide samme straf, med mindre the tre stormmer vtståt hafwa och ingen hielp fåt, och thå dödz nöd för handen är.

34. Hwilcke faner och regement almenne Myteri begynna skole straffas på samma set med mindre rotten til vploppet finnes. Fins then tå stå han sit straf til lifwet och the honnom lydde lide the andre straffen.

35. Hwilcke fanor och regement icke fort willa när man drabba åller storma skal och raden thil dem kommen är, vthan af motwillighet åller skreck stilla stå heller flychten taga, om the dömmes som för är saght.

36. Warder någon fahna heller regemente feltflychtigh tå skole the 3 resor sex weckor millom hwar stemningh til rettha stemmas och them säcker leide gifwas til retta och ifrå, sin sack at förswara: finnes the mot edh och troheet handlat hafwa thå skole the til skelmer dömmas, anthigen the til stedes komma heller ey. Doch skal them leiden hollas, och the sleppas på frijan fot igen.

37. Nu kunne the på flygande fot tagne warda, thå skal skiärskodas om the hafwa thiänt vht sin tiänstetid, om the orlof bedit hafwa och thet är them neckt, om the nödtwungne af hunger åller kiöld sådant giordt

hafwa, och om the sin edh āhra och lyfthe mot konnungen hollit hafwa, hwilket Marsken och hans bisittare wetta skole, och ther efter dōmma och straffet skerppa helder mildra.

Efter originalet i Riks-Arkivet, som utgör 5 sidor i qvart, skrifna på två spalter.

---

20. Wette förthenskuld hwar och en, at K. M. aff Swerige är then, på hwilcken alle eho the och äre som krigsmen wara welle och skole, skole hafwa sin störste och högste vpsicht, och ther Majestetet närwarandes är, wenda åtter alla befalningsmens macht, så wit then icke konnungens willia at efterkomma och i werket stella, särskilt af konnungen pålegges.

21. Thernest skolle och alle både befhele och gemene, lydige wara ricksens marsck, häller then som konnungen vthi hans stad til feltherre förordnandes warder, så lenge han them biuder hwad lenda kan til konnungens och ricksens gangh och nytta.

22. Hwar och en krigsman äger marsken hedra och i wördning hålla som konnungens sendebud then hans platz förtreder, och eho honnom häder med ord som spåttiske ärro och doch icke āhran angå, vthan älliest lenda honnom til förklenring straffas til wippan och förwisas legerett.

23. Gå the heder och äre ahn straffas til lifwet; hwar han thet icke bewisa kan som orden sade.

24. Eho som sigh emot honnom vphefwer, med wäpnat hand williandes honnom med wrede angrippa, mista lifwet antigen han skada giör heller icke.

25. Nu kan henda at han som marsk är, vthom sit kal och af hastigh wrede i kallas heller ällest nå-

gon riddersman af adel heller oadel, således förtörnar antingen med ord heller gerning at thet enom riddersman icke står til at lida, så klage honnom ahn för krighsretten sacklöst, hwarest han honnom swara och tilfyllest giöra skal, efter som sacken är til.

26. Slår någon efter honnom med nefwan, mista sin högra hand, hwad heller han råckade heller icke.

27. Wari lagh samma om alla höga kal som äre feltmarskalck, felt wachtmestare, felt quartermestere och commissarier som til at mönstra förordnade äro sambt tygmesteren heller andra som vpsicht i legeret hafwa skole.

28. Såsom alle både gemene och befhele ähre skyldige at wörde sin feltherre och genneral embeten så ega alle the befele, så wel som gemene knechtter och ryttere, som vnder et regemente ähre ähra sin öfwerste, och thess öfwerste leuttenant, öfwerste wachtmestere och quartermestere, och them vthi behörligh ansehende hafwa.

29. Och ther sigh någon af befele heller gemene som vnder hans regemente ähr på åfwan sckrefne sät mot them förgripper när the them på embetzens wegnar något befala, straffas som ofwan schrifwit står.

30. Skeret vtom embetz befalningh erkenne då regementz retten hwad the skyldige äre, efter som sacken är til.

31. Om höfwedsman, leuttenambt och fendrich wari lagh samma, så wit mellom honnom och hans knechttar heller ryttare skils.

32. Hwad vnder befelet anlangar, då wari then som them til heder och ära angriper skyldigh thet til

at bewisa, och skal procederas ther med som älliest mellom jemlicka.

33. Biuder någon gemen soldat sin quartermestere (antingen thet är vnder ryttere heller knechter) heller wachtmesttere, furerere, fendricks luetenant, häller rustmestere hugh med nefwa heller werria, vthi tugh ordningen och vnder flygande fana, heller på arbete, för then orsack at han honnom i ordningh heller til arbetet holla wil mista nefwan och kiöres af legeret *) ther thet i besetninger sker, lifwet: om thet i marckene är.

34. Sargar han honnom harkebuseras, thet wari sigh i felt heller besetningh.

35. Skeret vthi quartteret heller steder ther the hwar vthi sit losemente äre, heller til sammans kombne äre, thå skerskåde thenna sacken regements retthen, och hwad them billight synes erkenne the arbitraliter.

36. Eho som blåtter sin werrija vthi Marskens närwara, i then acht ther medh skada at giöra mista honden.

37. Eho som blåtter sin weria i wredesmåål vnder flygande fanor vthi slacht äller tugh ordningh ärret i marcken harckebuseras, ärret vthi besetningh mista handen och förwisas.

38. Eho som sigh fördristar at blåtta sin werria när krigs heller regements ret holles straffas til lifwet.

39. Hwem som i någon festningh wed besat wacht blåttar sin werria, mista lifwet.

40. Genneral profossen hans leuttenambt och drawanter skal ingen sigh emot settia. Biuder någon til

---

*) Orden: »mista nefwan och kiöres af legeret» äro underprickade.

sigh mot honnom at werria, när han honnom på regementzens wegner antaster, eho thet giör mista lifwet. Om wanghmestere och andre slick wari lagh samma så wit theras kal tilseger.

41. Genneral profåss är lofgifwit til at apprehendera alla them som mot krighs articklarna håller almenne påbud giöra: fast om än thet icke honom är befalat, men hafwer på embetz wegnar then macht.

42. General professen bör ingen lätta justificera, vthan fält öfwerstens willia.

43. Regements profåss äge samma frihet niuta vnder sit regemente och fana profosser vnder theres fanor som General profås vthi legeret.

44. Dock skole regements profosserne och mycket mindre fane profosserne icke låtte någon fengsla vthan befeles willia och befalningh.

45. Alla almenne påbud skole af trummettere och trumbor vtblåses och vmslås, ho them brytter straffes, efter thet witte ther vppå sat är.

46. Ingen soldat skal holla sigh för godh at efter komma hwad befalat warder, til konnungens besta, antingen med arbete wed festningar vthi legeret heller älliest hwar wara kan. Hwilken emot sådana påbud mytinerar, och sigh offentligen ther emot med motwillighet setter straffas til lifwet.

Al then respect och wördningh som soldatterne befelet bewisa skole skal strecke sigh til konnungens och ricksens besta och icke annars. Ther och någon något biuda wille som theremot sträfwade tå skole krighzmennen them ingen lydno stånda: vthan then thet giör skal licka som älliest straffat blifwa.

46. Hwem kronones ahrbete försummar straffas til trähesten heller jernnen, och ätte en tid, och efter som sacken är til, watn och brödh.

Arbettet skole befhelet drifwa och ther med flitight tilsee at thet behörligh fortgångh hafwa må, giör thet någon försummeligh tå straffes som skadan är til efter krigsrettens dom.

47. Hwem som wachten försummar, när nödtorftigt omblåset, omslaget heller tilsagdt warder, straffes til trähesten, jernen, heller watn och brödh som sacken är til.

48. Om mönstringh wari lagh samma.

49. Såfwer någon på skiltwacht: thet wari sigh vthi grentz befestningar heller i marckene harckebuseras.

50. Går någon ifrå skiöltwachten för åhn han af löses wari lagh samma.

51. När man vprycker thå skole alla som fanan swårit hafwe, fanan föllіachtighe wara och ingen vthan sin öfwerhets lof til backa blifwa. Blifwer någon til backa af försummelse, straffas til jernen.

52. Skeret af myteri straffas til lifwet antingen thet ärre en äller flere.

53. Eho som rymmer vndan konnungens tiänst som skrefwen legder heller werfwat åhr, straffas til lifwet.

54. Ingen skal i tugandet strycka framman förre heller blanda sigh bland trotzen, som efter ordningen bör vthi wapn, til werns redo tuga. Ho thet giör straffas som farligheten är til, som ther af förorsackas kunde, hwilcket regements retten wetta bör.

55. Giör någon officerer sitt kal med försummelsse, thå skal han af sin högere officer förmanas, hielper thet eij af krighsretten bannas, hwar än thå ingen bettring fins owerdigh dömmas, och af kallet settias. Thetta förstås om the måhl som icke vttryckta straff hafwa vthi thesse krigs articklar.

Efter original-handskriften i Riks-Arkivet, som utgöres af 2 blad i qvart, skrifna på två spalter.

Anfallsplan för en tillämnad stormning af Riga i September 1621.

Gud gifwe til lycka

Order til at storma om Gud wil at thet wara måste för Riga den 12 heller 13: 7ber Anno 1621.

Grefwens [1]) regement skal holla sed wanligh wacht, och om stormas skal ralliera sigh vthi Kröls gambla batterije, med en del och medh den andra delen vthi fyrmösare och Baltzar Lambs batterije. Fattas äntå platz så skolle the streckia sigh vthi then trenschee som kommer neder ifrå Margalis redutte.

Vthi Erich Jönsons gambla batterije skal Rosenkrantz kompangnie wachta medan stormas, och regera stycker.

Vthi Gregis batterije skal Hans Eckholt wackta och regera stycker.

Ingol Hansons compagnie skal wara vthi Kröels och the andre batterijerne.

Göstaf Horn [2]) skal för daga föra sit regemente i slagordningh backom en backa som Jagh honnom

---

[1]) I st. f. »grefwens» har ursprungligen stått: Gustaf Horns.

[2]) »Grefwen af Mandsfelt» har här först varit skrifvet. I det renskrifna exemplaret står: Göstaff Horns Öfwerste Leutenamptt.

wisa skal, fuld [3]) af Gregi och Baltzar Lambs [4]) comp[agnie].

Ther backom wed then bron som bär åt wederquarnen skole stå i licka måta för dagh i battalie Oxenstierns och Arfwed Hånds regemente bered till wern.

Hos felthern skal Setton [5]) wara i wacht och ther stormas skal han stana longst transken begynnandes ifrå Sappen och så alt tilbacka.

Johan Hinderson [6]) Klot och Södermanlenningarne skole stå backom spettalen och wederquarnen stelte i battali för dagh.

Redwen skal stå med sit regemente wed den nya kyrckian.

När Gud wil minen skal spela, skal wachten retireras sachtligen [7]) och så oförmerckt ske kan och tå tecken gifwas at minören gifwer fyr.

När minen hafwer spelat och Jagh hafwer greffwen tecken gifwit skal han i god tugordre marschera genom transchen och så ginast åt gallerierne ther igenom och uppåt breschen. Han skal avancera alla musketerere af sin squadron med en god capiteine och Lutenanbterne föllia sielf med pickenererne, hafwandes med sigh Lachappelle och [8]) petarder. Han skal

---

[3]) I det renskrifna exemplaret ändradt till: Följdh.

[4]) Ursprungligen här varit tillagdt: »så och Ingol Hansson», hvilket sedan är öfverstruket.

[5]) Johan Hindersson är här insatt i stället för: Setton.

[6]) Här har åter ursprungligen stått: Setton.

[7]) Genom misskrifning står egentligen: »satligen», hvilket i enlighet med det renskrifna exemplaret blifvit rättadt.

[8]) Här synes plats finnas för insättande af en siffra, hvilken dock äfven i det renskrifna saknas.

ordna folck som bera them och assistera petarderaren.

Honnom skal föllia then andre squadron af hans regemente, lettandes musketererne gå föråt och picke[nere]rne efter.

Gifwer Gud lyckan at grefwen winner högden af wallen thå skall han taga sin wegh långst streckwallen åt then nya pasteijen, och ther Gud them welsingnelse förlenner at fienden flychten tager skal han först med et comp. försäckra bron som bär åt Panneckackan och så beflita sigh honnom åt Jacobs porten at föllia och tillicka med honnom then intaga. Får fienden porten lest för än grefwen kan honnom in bekomma, thå skal han letta Chapelle petarderan, lyckas thet thå skal han inåt staden marschera lemnandes sin öfwerste luetenanbt vthi portten med 2 comp. then at förwara och sielf skal han taga torget in och the huss som ther om kringh äre.

Fhela petarderne, tå skal han Jacobs pasteije intaga och then retranskera, och til then enda skal han skyflor och spadar medh sigh hafwa vnder hwar kompa[gnie] några.

Ålliest skal grefwen beflita sigh at hielpa Gregi och the med honnom äro vp för wallen, såsom och facilitera feltherns folcks vpgångh om behöfwes: ser grefwen at feltherns folck och kunna winna högden af then nya pasteijan så skal grefwen avancera så långt som möjeligit är på wallen åt slåttet, och sigh ther retranskera.

Herman Wrangel feltmarskalcken skal föllia grefwen med Göstaff Horns regemente vthi förbemelte ordre. Han skal sigh beflita at trengia öfwer then

bron som man kan gå på wenstra handen åt then streckwallen som man kaller Nyportpasteija then wij Pannekacka kalla, och ther thet lyckas marskera fort och samma pasteije intaga, skyflor och spadar med sigh hafwa och öfwerste lytenambten der til holla at han then retransherer.

Sielf skal han wed förbemelte bro blifwa efter then när breschen är, och the fölliande regementen emottaga och them hielpa förrestå och regera.

När grefwen marskerer tå föllier Göstafs[9]) regement och stanar på then platz som grefwen ståt hafwer, och tå han får ordonantze föllier han grefwens[10]) regemente.

När feltmarskalcken[11]) måste wara en petarderare med tree petarder, och tå han skal marskera til storms skal han hafwa några wissa som petarderaren assistera, han skal och hålla samma ordre som för är saght vthi Göstafs regemente, at musketerere marshera föråt af hwarrie squadron och pickenererne efter.

Sedan föllier Åcke Oxenstierns regementte hwilken thå han[12]) til feltmarskalken kommer thå skal han föllia honnom och han med sambt öfwersten gifwa sigh neder åt then walport som bär in vthi Sandstratten, är han lest honnom petardera, lyckasset tå skal han än yterligare petardera then port som ber vthur Sandstratten binnen wals, och tå god acht haf-

[9]) Ursprungligen: Åcke Oxenstiern.
[10]) Ursprungligen: Göstaf Horns.
[11]) Ursprungligen: hånom.
[12]) I st. f. de föregående 8 orden har ursprungligen stått: När han vp för breschen kommer.

wa at knechterne icke på bytte sigh begifwa, och så trengia fort til Prede portten, som fongen then feltmarskalcken af några vpwachtare wäl förwarat hoss sigh hafwa skal honnom wisandes warder, then sammalund och petardera och in vthi staden trengia.

Honnom föllia Arfwed Honds, Johan Hinderssons [13]), Klotz, och Södermanna och Smålands regementen, gifwer Gud lycka at beggie wegar yppnas thå dela sigh et regemente om thet andra på högre och wenstre sidan, efter som them widare ordonants pro re nata gifwen warder.

Som minen speler skal bron vtskiutas vthur feltherns transke och Jahan Hinderson [14]) ther öfwer vthi fåsebreijen et infal giöra, sin möjeliga flit anwenda at bestiga then bastionen: doch wissa men ther til förordna som then fossebrajen med twå traverser förssäckra på thet, [om] (thet Gud nådeligen afwende) någon impossibilitet infölle thett losement åt minste hehollas måtte.

Grefwen af Mandsfeld skal och vthi licka måtta wara bered at logera sig så högt på breschen som han kan, ther han någon oförmodeligh afsnit för sigh funne, bruckandes ther til Kröls och sin quartermesteres rådh, och wenta widere ordinantz.

Gregi och Lamb skole på högra honden falla in vthi fossebreije och om Gud lycka förlener at fienden flyr, förföllian åt then nya bastionen och til se

---

[13]) I stället för Johan Hinderssons har först varit skrifvet: Settons.

[14]) I det renskrifna exemplaret öfverstruket och »Setton» insatt i stället.

om the icke kunne komma vp för then ruinen som i kasamatten är.

Gud förläne sin helga nåd att alt må lenda hans helga nampn thil ähra fädernes landet til nytta oss allom til ewigh salighet och timmeligit beröm som här nu strida moste.

Efter originalet i Riks-Arkivet, der ett samtidigt renskrifvet exemplar, hvarå Axel Oxenstierna skrifvit: Order till att storma för Riga, äfven finnes.

Lista på ärenden, som böra ombesörjas, uppsatt i Riga på hösten 1621.

Hwad bestellas skal för min afresa.

1. at förslag giörs om garnisonens vnderhold. Ther til skal förordnas.

1) hwad prowidiant mehra är anordnat til Refle än till 300 mans vnderhold förslår.
2) feltherns arende at lewereras här.
3) hwad prowidiant som mehra är förordnat till Pernau än förslå kan till 200 man, och skal handlas med Rosenkrants at han sitt skyldiga arende her lefwererar. Här om skal Baner bestella.

Her til skep *)

2. **) Skal her til ordnas hwad fins på tullen behollet. — 400 fl., ransackas efter mehra: och hwad än i höst falla kan.

3. Caducker som hittas kunne.

4. Inckomsten af Treiden och the andra ampten.

5. Handlas med felthern, Skorenbergh, skatmestaren, Banererne om spannemål.

Her til skep *)

6. Handlas med borgersckapet her i staden, at the holla folcket så lenge the förbettra wallen och kasta igen transken.

---

*) Dessa ord äro i originalet skrifna i kanten.
**) Denna och följande trenne siffror äro sannolikt af förhastande, ändrade till 4, 5, 6 och 7.

7. Handlas med borgerskapet at the holla garnisonen i staden för the 300 soldatter.

8. Skal til garnisonen deputeras the 1000 gyllen som staden vtgiöra til årligh skat.

9. Hwad wed Salis fins skal hit förskaffas.

10. Med lodjor och strusor skal höö och wed föras til garnisonen.

11. Len spannemål i klösteret warit hafwer.

Efter originalet i Riks-Arkivet, skrifvet å ena sidan af ett löst halfark.

Förslag till ett förbund mellan Sverige och Nederländerna för understödjande af de protestantiska staterna i Tyskland, troligen uppsatt hösten 1624.

1. Intercedant R. S. et O. B. *) per [ↄ:pro] principibus statibus et civitatibus Germaniæ ad mare Balticum et oceanum situatis ut illis specificato modo pax detur.

2. Reuideantor conditiones a R. S. inventi reddantorque tam R. S. quam O. B. acceptabiles, super illosque fœdus fundamentum suum habeat.

3. Neutri parti integrum sit fœdere disjungi, donec scopus iste obtineatur, nempe securitas marium, Baltici et oceani, et status pristinus prefatorum principum.

4. Quod si amicabili tractatione hoc ad primum Junii obtineri non poterit R. S. et O. B. invocato divino auxilio annitantur securitatem suam et amicorum salutem procurare armata manu.

5. In eum finem R. S. justum exercitum conscribito, equipollentem tanti belli molis.

6. Classem Regiam in mari Baltico paratam teneto.

7. Directorium confœderationis in se sussipito [!].

8. Ordines Bellgii certam pecuniæ summam ad sustentationem prædicti exercitus contribuito.

9. O. B. certum nummerum navium bellicorum sub imperio Regis S. submittant, quibus uti queat ad defensionem communis causæ in oceano.

---

*) R. S.: Rex Sueciæ; O. B.: Ordines Belgii.

10. Telonia ad omnes portus Germanie ordinentur, eorumque reditus in bellum hoc sociale convertitor, alias libera commercia sunto.

11. Rex S. cuncta concilio O. B. facito. O. B. tales viros R. S. mittito cum quibus consultare et quod e re est concludere possit, quibus etiam stare O. B. obligati sunto.

12. Conscribtio militum, exportatio bellicorum admvnitionum et navium cuilibet confœderato in ditionibus confœ[derationis] libera sunto et hostibus hec denegantor.

13. Delinquentes contra dissiplinam [!] militarem et fugitivi hero suo ad justitiam administrandam redduntor.

14. Ad hoc fœdus admititor Rex Angliæ, Daniæ, principes Comites et Civitates Germanici, si illis placuerit.

15. Ac si coeteri Reges accesserint tamen directorium poenes Regem Svetiæ maneto, qui tamen cuncta cum concilio coeterorum facturus est.

16. Quod si (per Dei gratiam) occasio sese obtulerit ut pax commode tractari possit, tractetur communi Concilio, et unus confoederatus sine socio nil concludito.

Efter originalet i Riks-Arkivet.

Instruction för Riks-Marsken Jakob De la Gardie såsom öfverbefälhafvare i Lifland, dat. Medeke d. 18 Jan. 1626.

Memorial för Felldtherren.

All dhenstundh H: K: Maij:tt haffwer (will Gudh) ärnatt, att begiffua sigh oppå hemreesan så will H: K: Maij:tt att Marschen närwarandes fellt läger vndher sitt skötsell tagha skall, och så mycket Gudh nådhen förläner, på effterfölliandhe sett förestår.

Först skall Marschen lhåtha fordhra then spannemål och fetallie som medh Christoffer Assersson öffwersten hijtt confoieras in vthi Berson, och sedhan ransaka hwadh mera brister samma festningh haffwer, och them bota mest möijeligitt är. Serdeles skall han tillse att festningen medh sofuel försörges må, hwillkett H: K: Maij:tt förmenar ske kunna, aff then boskap som man här opå landhett kan hemptta låtha, och på dhett sådhan boskap icke må förderffuas, will H: K: Maij:tt att man så myckett salltt ifrån Righa förskriffuer som nödigtt är till samma boskaps insalltan. Thernest moste Marschen medh dhe slädher som spannemålen föra, låtha köra in så mycket höö, och wedh som till garnisonen behöffues, och åth minsta så mycke höö att 200 hästar sig ther inne födha kunne till wårdagh.

2. Baudske måste Marschen och medh alla deler förfriska, och om möijeligitt wore, att man dher in ryttere läggia kundhe, wore dhet icke orådh.

3. I lika motte Mittow, wäll wettandhes hwad macht åligger att sådhanna förborgar vthan för Lifflandh förswaras, på thet wij teste tryggare och säkrare vthi våre landh wara måge.

3. Hwadh lägherett widkommer, så åhndoch icke allt Marschen åhr till att förschriffua, huru dhet regerass skall, alldhenstundh tidhen och tillfällen sigh dagheligen förandra, icke dhest mindre will H: K: Maij:tt att Marschen förnembligest dher oppå ser, huru ledhes thenna wintertijdhen må fördröijas med fiendhens lands förderff, hwilket doch Marschen så wardher lämpandhes att armeen icke må sättias vthi någhon fhara eller risico.

5. Marschen stelless och i skön, att tagha medh sigh dhet follch som nu i fellt åhr, heller och förlossa dhem på Bersen liggha, och i theras stadh Johan Hindhersons reghemente ther inne lemna.

6. Allenast skall Marschen, så mykett möijeligitt åhr, ther hen trachta, att the Finske ryttare och knechter måghe warda förlossadhe, och hem förloffuade, på dhet att then Finska militian må kunna rätt förmeras, rijket till framdheles gang och tienest.

7. Skall fördhenskulldh Marsken icke förlänghe holla widh dhenne wintertijdhen marken, vthan sigh i tijdh retirera, och så att Finnarne motte medhan före warar komma hem.

8. Marschen må, medhan han här i Littowen wistas, giöra sitt bäste att förderffua fiendhens landh, och medh brennandhe och annan fiendskap tillse, om

man fiendhen till någhon redheligh tractat om fredh eller stilleståndh twinga kundhe.

9. Och alldhenstundh förmodheligitt är, att när the se sin fhara, att the tå wäll skola tillbiudha stilleståndh, så ther honum sådhantt tillbudhes, må han thet wäll ingå, på the willkor och medh the förbeholldh, som förre stilleståndh sluthne åhro, hwar vthinnan han kan bruka the instructioner som honom i fiordh giffne äro: wäll wara laghandhess att inthet i sådhan handhells beslutt må införas, som ländha H: K: Maij:tt och rijket till skadha heller wanhedher.

10. När toghet (Gudh giffue lyckosalighan) är ändhatt, skall Marschen effter bifogadhę lengdh förlegga follkett, doch om någott wore genom krigzens ostadhigheet således förandhratt, att icke allt så effterkommas kundhe, då stelles sådhant vthi Marskens discretion, att lämpatt effter tijdhen.

11. Allenast är H: K: Maij:tz wijllie att Marsken ther hän tracta skall, att thett Finska follket må komma hem, och the try fremmandhe regementhen haffwas widh siösidhan, och föras medh första wårdagh till Sweríghe.

12. Hwadh thet Swenska rytteri anlangar, thet kan man bruka, medh samptt dhe werffuedhe ryttere till landsens defension, allt in till thess att man i wår mhera follk och feuerwerch [?] här [!] hijtt öffwer föra kan, dåå man och (spar Gudh hellsan och liffwet) dhe Swänska afflösa kan.

13. Hwadh thet neutralitetet anlanghar, som Hertighen aff Churlandh och the Curische begäradt haffue, så skall Marschen affholla krigsfollket, att the them icke någhen [skadhe] tillfoghe, doch skall Marschen

hålla samma Hertigh och Churländher ther till att the sigh resolvera om the H: K: Maij:tz förslagne conditioner ingå wele eller kundhe, och ther the them ingå wele, må han them samme conditioner låtha niuta till endhan på rickzdaghen i Pålandh, tå the böra skaffa sigh Konungens och Ständhernas ther sammastädhes confirmation, om the them nå vthan H: K: Maij:tz och riksens föracht och förklaringh, må Marschen them till H: K: Maij:tz widhare confirmation, samma neutralitetz puncter niuta låtha, men ther thee conditioner[ne] nu strax förkasta, må och Felltt-herren tractera them som fiendher; Hwar the och condit[ionerne] för theres personer acceptera, och doch icke kunne Konungens och Sthändernes ratification skaffa, tå må Felltherren strax effter rickzdagen, giöra sitt bästa them fiendtligen att angripa.

14. Turken [ɔ:Tuckum] belangandhes må Felltt-herren effter dhen relation Dreling *) gaffs Hertigen restituera.

15. The Cursche adhellsmen som vndher Söghe tiäna, må Marschen affmana låtha, och [ɔ:att] the sigh icke mott Sweriges Crono heller H: K: Maij:tt bruka låtha, och the som icke lydha: therass godtz skall Marschen om mögeligitt är sköffla och affbrenna låtha.

16. Hwadh landens regeringh och Ståthollaredömet[s] Delweig [ɔ:delning] wedhkommer, will H: K: Maij:tt förordhna så snart will Gudh H: K: Maij:tt till Reffle ankommandhes wardher.

Efter den i Svenska Registraturet för år 1626, f. 14—16, införda afskrift, hvilken utan tvifvel är efter K. Gustaf Adolfs före 1697 års brand i Riks-Arkivet förvarade originalconcept.

---

*) Namnet är otydligt skrifvet.

Tvenne instructioner för Riks-Marsken Jakob De la Gardie, skrifna i Februari 1626.

Memorial huru H: K: M:tt will att sakerne företagas skole, i tillkommande wår och sommar i Lifland.

1. Först skall Marsken beholla hoos sigh allt thet fremmande foothfolket, sampt dhe Swenska 4 regementen som nu förhanden äre och ther medh besättia fästningarna effter medhfölliande förslag, sub N:o 1.

2. Ther thet icke wille förslå må feltherren beholla så monge Finske knechter som honom synes och nöden tarfwar.

3. Doch såge K: M:tt hälst att Finske folket motte hemlofwas, på thet then Finska militie måtte kommas i lagh, att man framdeles them thes bettre niutha [ɔ: nyttia] kan.

4. Och kunde Fäldtherren heller någon af dhe fremmande knechter på samma huus förleggia och med them wachten försehe låtta.

5. Att Feltherren vthi Baudske sigh logerat hafwer, holler H: K: M:tt för gåt, såge och giärna, att man ther kunde vthhärda till öppet watn.

6. Men ther thet icke ske kunde, motte Marsken beflijta sigh om, att the Tyske 3 regementen som i Baudske liggia måghe blijfwa förlagde vthmed siösijdan,

allthenstund H: K: M:tt them i sommar åth Swirge at fordra achtatt hafwer.

7. Marsken måste och sigh beflijta them således att förleggia att the icke af desperation förlöppa, allt förty skada wore, sådanne gamble soldater at mista.

8. Hwadh rytterijet wedkommer, thet wore gott, att thet vthi Bauske sitt vppehelle bekomma kunde, doch moste Fältherren för all ting tillse, att thet icke blifwer belegrat heller och emot våren afridit, hwilket hwar thet skedde, wore eett stort hinder vthi alla saker i tillkommande åhr.

9. Medh första öppne watnet, om Gudh will är K: M:tt till sinnes, att senda Feltherren 3 regementen Swenska knechter i staden för the 3 Tyska som H: K: M:tt affordra will, och skole the 4 Swenske regementen som nu här i landet äre, blifwe här qwar till dess att the 3 Finske regementer ankomma som vthi jemtegående förslagh sub N:o 2 specificerade äro.

10. Och såsom Felltherren sigh [ɔ:sehr] af samma förslagh N:o 2 hwadh folk som K: M:tt hijt till Liflandh förordnar, alt så will Hans K: M:tt att Felltherren sitt betenkiande i tijdh tillkenna gijfwer om thet antingen för lijtet eller för mykit wara tyckes.

11. H: K: M:tt menar att först i wår sakerne nock kunna med Guds hielp maintineras med thet fremmande och Swenska folket sampt the werfwade och Swenske Ryttere som nu förhanden äro,

12. Och för än the affordras, komma vthi theras stadh 3 Swenske regemente 3 Finske och ther till med blifwer Wormbrandt och Spentzes regementer och qwaar, sampt Feltherrens guardi och dragunerna, hwilka sampt thet adiungerede rytterije som vthi ofwanbe:te

förslagh N:o 2 förtecknes H: K: M:tt bastant att wara tyckes till detta landzens förswar, serdeles effter H: K: M:tt i.sinnet hafwer, medh thet affordradhe folket en ahnsehnligh diversion att företaga, hwar till Gudh werdigas sin nådhe och framgång att förlähna.

13. Hwadh penninge medel som till then första Maj förhanden åhr, och hwadh H: K: M:tt them skyldigh blijfwer, sehr Feltherren aff thet jemte gångande förslagh sub N:o 3, att thet nu så må vthdeles som ankommer, såsom och gran acht hafwes att så myckit möijeligitt åhr besparas må, ther om troor H: K: M:tt Feltherren att han noga vpsicht hafwandes warder och Måns Mårtensson (som H: K: M:tt till läna stelt hafwer) handen biuder att krigzbefälet ingen fraude bruka måge.

14. Hwadh brödh och ööl sampt annadt proviant och hestafoder till deras afskepnings togh will [behöfwes], som åth Swerige skola, hafwer Marsken af bifogade förslagh till att sehe, N:o 4.

15. Hwadh Archelij pertzeler till Swerige skole, ther vpå ligger här bifogatt en förtecknelse, N:o 5.

16. Rytterijets vpstofferning will H: K: M:tt Feltherren hafwa recommenderat, och ther nogon afgång wore, att man [ↄ:therom] i tidh medh ryttmestarenar handladht wordett.

Efter den i Svenska Registraturet för år 1626, s. 31, 32 införda afskrift.

Memorial vpå the ärender som H: K: M:tt hafwer nådigest ombetrodtt Feltherren att bestella, vthi H: K: M:tts frånwaro.

1. Först åhr K: M:tts willie att Marsken sitt förra Gubernament vthöfwer Rijga så här effter som här till förestå och continuera skall.

2. Och skole thesse effterschːne län egentligen liggia och lyda vnder Rijga Gubernamente, som äre Rijga, Dünamunde, Nümunde, Nymöln, Treiden, Segewold, Lernon [ɔ:Cremon], Lemsal, Salis, Karkuss, Ruyen, Felin, Helmet, Burtnick, Wolmer, Wenden, Nitaw, Lembergh, medh sampt theras vnderliggiande hoff och adell.

3. Hwadh the slott och lähn wedkommer som på ander sijdan Dünan liggia, vthaf them skall Feldtherren hafwa vnder Rijga Stådthollerdöme Mitaw och Baudske sambt Birsen och theras vnderliggiandes lähn och gårdar, sigh och serdeles ther om beflijta att samma len till Sweriges Cronos hörsamheet werias måge, och att man nogott till samma festningars vnderhold af them niutha må.

4. Och ändoch att H: K: M:tt Nils Stierneschiöldh öfwer Dorpth och Christopher Assersson effter [ɔ:öfver] Kokenhusen och begges vnderliggiande lehn förordnat hafwer, så är them doch befallath, att hafwa sin vpsicht på hwad som Marschen them till Cronones gangn biudandes warder.

5. Vpå thet att Marschen testo lettare samma Stådthollaredöme förestå må, så hafwer H: K: M:tt förordnat Cammerrådh Måns Mortensson honom till hielp, och att han ther jempte Krijgz-Com[missarie]

wara skall, såsom och rättegångerne vthi Marschens frånwaro præsidera effter som hans memorial thet wijdare vthwijsar.

6. Effter och icke ringa irringar synes opwexa vthi thet wundna Lijflandh om godzen som adelen af fienden ifrån fördreffuen äre, sombt dem sielf emellan sombt Cronan och adelen emellan, så på dett att hwariom och enom må ske lijka och rätt, therföre will H: K: M:tt att then commission som stedse i Riga hafwer waridt ifrån then tijdh Hans K: M:tt staden inbekom ännu skall continueras.

7. Såsom och till samma commissions effterrättelsse memorialer och fullmachter af H: K: M:tt vthgijffne äre, alltså will och H: K: M:tt att Marsken sigh med [ↄ:wid] the samme holler, till thess H: K: M:tt befinner andra att gijfwa nödight wara.

8. Och alldenstund de meste personer, som för vthi commissionen suttit hafwa, äro avocerade till andra orter, hwarföre gijfwer H: K: M:tt Marsken macht med Måns Mårtenssons rådh, andra vthi theres stadh att wellie af Swensche eller Lijflender effter som legenheter åhr till, och på thett the samme dommare embete teste oweldare förrestå måge will H: K: M:tt att Marschen skall henda domare edhen af them effter Sweriges Lagh.

9. Thet skole och alla jordagodz-trätor och ransakningar ske, och slijtas till H: K: M:tt ratihabition för samma commission, så wäl the som åro belegna vnder Dorptz och Kåkenhussens län, som the vnder Rijgas lähn sielfwa.

10. H: K: M:tt hafwer förordnat som förbe:tt åhr Måns Mårtensson Marsken till hielp och ther jempte

honom vpå lagdt att hafwa vpsicht på landzens ränter, så wäl i Rijga som the andra tullerne [?], såsom och att förestå krighzränthecammaren och providiantet, will fördenskulld att Marsken jempte honom hafwer vpsicht att cronones medell icke onytteligen måge förspilte warda, och hwar Måns Marskens biståndh behöfwer, thet ware sigh vthi mönstringar eller elliest, att han honom då assisterar.

11. På landzbygden skall Feldtherren vthi Riga lähn låta administrera iustitien genom höfwitz- och amptmennen på husen och amptten, så lenge och allt intill thess att man landet vthi wissa hereder fördela kan och landtzdomstollerna better bestella.

12. Hwadh kyrkioregementet wedkommer, då skall han drijfwa vpå att superintendenten vthi Riga socknerne med beskedeliga och gudhfruchtige lärare försörier, och tillholla herskappen att the them vnderholla måge till thess kyrkiotienderne kunne annordnas, ther af presterskapett sitt vppehälle med tidhen få kan.

13. Marsken skall och beflijta sigh om att freda vndersåterne för krighzvolchsens öfwerfall, och skall han icke allenast hafwa ther flitigh acht vpå vthi sitt län, vthan och vthi the andre lennen, ther krigzvolket till efwentyrss kan komma att drage igienom, heller leggias i borglegher.

14. H: K: M:tt hafwer och låthit författa en Spetals ordning hwar effter H: K: M:tt will att ther Spetale skole anrettas för the siuke soldatter. Marsken skall förthenskulld samma spettaler vprätta låtha, med-

len tagandes af dhe krigzpenningar som till folkzens vnderhold ankomma.

15. Hwadh macht der vpå ligger att man åhr mestaren öfwer Dynströmen, är Marsken witterligitt, såsom och hwadh beswär alltidh åhr om faarkoster, som äre legeret föliachtighe med thes tarfwer, hwarföre och H: K: M:tt en skepzgårdh i Riga hafwer begynna låthit och then stadt åth Hans Hansson capiten. Will förthenskulld H: K: M:tt att Marschen tillholler samma Hans Hansson att han sin contract fullgiör.

16. Wachten vthi Riga skall Marschen bestella effter som sedwanligitt warit hafwer, och iu sigh beflijta, att staden K: M:tt och Cronan till trogen hand må hollen blifwa, och såsom anno [16]21 *) här om [i] breef till rådet i Riga blef en opsynsordning giordh på them som vth och ingå vthi staden, alltsså will H: K: M:tt att och nu samma ordning holles, och måste Marschen sigh beflijta att icke lida suspecte personer vthi staden, såsom och granneliga tillsee att icke gienom traffiquen nogott fahrligitt anslagh vppå staden, antingen af fienden eller inwånaren, giöras må eller kan.

17. Vpå archeliet måste Marschen hafwa och flijtigdt öga, att thet icke i wangömmo förderfwas, häller och otroliga ther medh omgåås skall, förty holla så wäl stådthollaren som archeli mestarener ther till att the flitige äro och esom offtast sielfwer med tillsij. Skall och Cammareraren Gierdt Dirichsson senda Marschen ett wijst förslagh vppå alle förråder, på thet

*) Dessa båda siffror stå i afskriften näst efter Riga å följ. rad.

Marschen, både sielf som och genom Måns Mårtensson, theste nogare rekenskap af them fordra kunne.

18. Och såsom Feldtherren weet hwad beswär thet åhr att få försell till archeliet, alltså will H: K: M:tt att han sigh beflijter om folck som samma forwerk åth minsta på 4 -½- [o:half-]cart[auer], 6 feltslanger och 12 stormstycker sampt krut och lod ther till, och till 5 regemente krut, lod, lunta och skantzredskap, anstelle och wedh macht holla, och moste Marsken thetta vthrätta, Gudh gijfwe och hwadh conditioner nås kunne.

19. Slots Stådthollaren måste och hollas ther till att slottet och klöstret sampt thess huss och rum måge blifwa rensadhe och bygde, att garnisonen må kunna sigh ther vthi behielpa, och icke af trång och ond loserning siuckna.

Efter den i Svenska Registraturet för år 1626, f. 32—35, införda afskrift.

Särskild instruction för Nils Assersson, Ståthållare öfver Narva län och Ingermanland, dat. Narva d. 6 Mars 1626.

Memorial

På de saker K: M:tt finner gott att Ստådthollaren Niels Assersson iempte Commissarien Erich Andersson, effter Niels än okunnigh är om landzens legenheet, skall bestella vthi landz och stadz regering vthi Narfwens lähn och Ingermannelandh.

1. Alldenstundh att H: K: M:tt befinner thet Narfwe stad ståår lijka som i qwarstad, och sig inthet bettrer eller öker, ther doch skiön legenheet och wilkor är, samma stadh till welstånh macht och myckenheet vpå folk så wäl som egendom att ophielpa: och thet serdeles genom goda seders införande och oseders afskaffande; hwarföre will H: K: M:tt att Niels tager sigh Erich Andersson och Jorggustus [ɔ:Georg Justus] von Steen till hielp, och [the] medh hwar andra sampt medh rådmennerna här i staden vthletta, hwad brijster finnas kunne, och sedan the them retsligen känna en gatu näringz ordning författa och henne H: K: M:tt tillskicka, hwilken ther hon H: K: M:tt behagar, stadfäst warda skall.

2. Thet skall Stådthollaren till thet högsta achta att åthskillias må handtwerkerne ifrå köppenskap och ölsellning, och att wissa bakare, bryggiare, slachtare öölselliare, och fiskmånglare samt månglare som medh hwariehanda selliande sigh föda tillsättias måge, the och Cronan sin tillbörliga accise ther af giffwe effter ordningen.

3. Skall han see sig om att få så monga embetzmän aff allehanda ämbeten in i staden som staden och kringliggiande landh behöffwer.

4. Och på thet the måge deste better sin föda få, skall han icke tillstädia att bönhasar them inpass giöra måge, och holla streng handh öffwer theras Embetz skråger, och hwar här i staden inga finnas, må han med förbe:te personers rådh, öffwersij the skråger som vthi Reffle och Stockholm brukes, och them till thenne stadz legenheet beqwembma.

5. Rysche hackelwerket skall han sammaledes reformera och tillsij, att han med Erich Anderssons rådh, goda seder fogligen ther införer, och skole han och Erich sig tillsammansettia, och een ordning författa som sigh best kan skicka till thet Rysche brukett, achtandes att hwad godh ordning Rysserne ibland sigh haffwa icke turberas, vthan allenast hwad oordningar the haffwa bothas, och hwad ordningar som ännu felas kunne till en wäl bestelt stadh införas. Skall och i förbe:te ordning achtas att man een stadh och enahanda regemente i Narffwen och Hackelwerket vprätta må.

6. Och alldenstund then Kabackordningen är trälachtig och skeer på kabackerne myckin skamb och oreda, therföre will H: K: M:tt att han och Erich

Andersson then Swenske Accijs ordningen vprätta skall vthi alla hackelwerken, doch med then beskedenheet att Rysserne wäl först vnderrettas att hon them icke till högre beswär lenda skall. Elliest skall och then cabackrettigheet, som på landett waridt haffwer i Ryssens tidh här [med icke wara ophäfwen] *) vthan så här effterssom här till observeras.

7. Effter såsom förbe:te stad och hackelwerken mest bestå vppå åkerbruk, så skall Stådthollaren medh förbemeltes rådh, letta reffwa all åkeren, som kring städerne ligger, såsom och ransaka och revidera hwadh rätt hwar och een haffwer till de land han bruker, och samma reffning och revision till H: K: M:ttz och Ricksens Cammar i Stockholm senda, och tådan swar wenta huru han sigh wijdare förholla skall.

8. Han skall och sin, och sine medcollegers betänkiande vpteckna, huruledes samma åkrar woro till att skiffta borgerskapett emellan, att alla så wäl fattiga som rijka sin näring haffwa motte, såsom och hwad skatt the cronan och staden beqwembligen vthaff föresch:na åkrar giffwa kunne.

9. The skole och samptlijgen ransaka, hwad inkompster förb:te stadh och hackelwerken haffwa, och hwar med them stogo till att öka vthan cronones och borgerens beswär.

10. H: K: M:tt will och, att then lilla tullen och accijsen som vthi Swerige bewilliadt ähr, här vthi Narffwen tagas skall, doch skall accisen icke tagas för än offwanbe:te gatu näring vprättat och aff H: K: M:tt stadfest ähr, och såsom H: K: M:tt i förfarenheet

*) I stället för de inklamrade orden står i Registraturet: »mediocre wara och haffwen», hvilket tydligen är orätt läset.

komber, att man inthet ringare mynt här haffwer än runstycken, hwilke på en part waror allt för beswärliga faller, theröffwer befaller H: K: M:tt att Stådthollaren ett inseende haffwer, thet han som wed tullen sitter sig med fyrcker och penningar förser, att den enfaldige almoge icke må öffwer höffwan beswäras.

11. Och på dett att ingen falsk[het] bedrijffwas må med tullen, så skall Niels tillsäija them som vthan för fästningen och hackelwerket bo, att the sin huus tillhopa flyttia, på thett the medh stackeet befästas kunne, sombt för lilla tullen skulldh, sompt för säkerheet skulldh.

12. Vppå dett att en lijkheet hollas må med alla H: K: M:tz vndersåther, therföre will H: K: M:tt att then Rysche lille toll må affskaffas och i then staden tollen tagas, effter H: K: M:ttz giorde ordning.

13. Vppå dett festningerne Ivangorod och Narfwen thess bettre bebyggias och förswaras kunne, therföre befaller H: K: M:tt Stådthollaren att han 450 man knechter i Narffwen, och 225 i Iwanogorodh nidersettia skall, och them inretter effter den ordning som ther vppå serdeles giordt ähr. Hwad knechter ther till brukas skola, kan Anders Erichsson med Giöstaff Horn afftala hwilken thet wäl warder lagandes effter sin memorial och H: K: M:ttz willia.

14. Effter och H: K: M:tt förnimmer att i landet löper fullt med löössdrijffware, och att the sig hijt in i Hackelwerken sticka, och här opå tiggerij och lettia sigh leggia. Therföre skall Stådtholleren sig winleggia sådana på H: K: M:ttz landh neder att settia, och aff thet som på garnisonens vnderholdh sparas kan, till deras försträckning anwända.

15. Och alldenstund begge lähnen äro mykitt bortgiffne och ödhe, så skall Stådthållaren see till att icke the som len fått haffwa vnder en obses eller hackes nampn förswara monge obser och hacker som skoggården [ↄ:skoggångne] wara kunne, allenast till fehellet,*) eller vndanryggia. Skall förthenskulld Stådthollaren vppretta een Jordabock på huru monga obser eller hacker i alla lähnen finnas, och huru monga vpbrutne och besatte, huru monge ödhe och doch eij skoggågne, sampt huru myckit skogland, som till godh land giöras kunde finnes, och ther aff ett exemplar till Cammaren senda och ett hos befestningen beholla.

16. Och såsom allereda för try åhr sedan befallat war vthi then Instruction som Anders Ersson medgaffz att landett vthi wissa sockner skifftas skulle, och att kyrkiotijende tagas skulle aff almogen så crono som frälsse, skall sådant ännu stellas i werkedt och så lagas att almogen till kyrkiotijenden wenies: doch skola Tyskerne der med förskones till H: K: M:ttz wijdare förordning.

17. Och alldenstund inga qwarnar på landzbygden finnes, therföre befaller H: K: M:tt att Stådthollaren oförtöffwatt qwarnar byggia låther, serdeles ther Tyskarna bo, på thet icke the så wäl som Ryssarne sigh wänia wed then oseden med handqwarnar att mala.

18. Och på dett H: K: M:tt frambdeles ingen disputatz om qwarntullen haffwa må, will H: K: M:tt att alla qwarnstellen kennas vnder Cronan, som ade-

*) Ordet är otydligt skrifvet, men torde kunna förklaras såsom orätt läset i st. f. fälöt = betesmark. De båda nästföljande orden tyckas egentligen hafva bort stå näst efter »förswara».

len, thet ware sig Ryssar, Tyske eller Swenske haffwe, och må Stådthollaren för thet gagnet the af qwarnstellen haffwa kunne, tillsäija them andra besatte landh, eller och obesatte, som han kan best handla med them, och hwadh the således contrahera will H: K: M:tt confirmera.

19. Thett skall och haffwas opsyn vthi Narfwesche och Iwangorodsche qwarnarne, att med tullskeppen rettlig tillgåår, och att the [icke] folket tädan wänia genom falskheet som the i städerne bruke.

20. Han skall och ther som på landet inga legenheter finnas till wattuqwarnar, låtha vpsättia wederqwarnar, och när han så monge wattu- och wederqwarnar vprettat haffwer som landet bespijsa kunne, förbiuda handqwarnarne, såsom och icke tillstädia att någon adell eller oadell i stederne eller på landett wattuqwarnar byggia må.

21. På the qwarnar som nu i bruk åhre, skall han leggia qwarntullen och här i staden och hackelwerkett afskaffa handqwarnarne, doch måge knechterne mala sin månkåst vpå handqwarnar.

22. Fisken vthi elffwarne will H: K: M:tt ingom förlänass, doch ther med allenast ment the fisken som vthi Ryssens [tijd] till Cronan lydt haffwa.

23. The Tyske bönder som H: Gabriel Giöstaffsson att besettia skyldig åhr skall Stådthollaren låta nidsettia vthi Coporie hackelwerk och them ther till holla, att the icke sijne Tyske gode seder förlåtta, och i then staden [wid] Ryska swijne leffwerne sig wennia. Doch här medh icke ment åkerbruket och hwad landett ther vthinnan kräffwer.

24 Medh Clas Wornhoff haffwer H: K: M:tt ingått itt wist contract hurulledes Tyske bönder vnder H: K: M:tt och Cronan besettias skole, hwilket Stådthollaren i alla puncter effterkomma skall.

25. Och alldenstundh Tyske landsåterne icke kunne komma till rätta med minder the legofolk taga måge aff landzens inbyggiare, therföre åhr H: K: M:tt till fredz att the them bruka måge, doch skall her med icke wara ment att the them till theras behoff beholla och nidersettia måge, vthan så snart Stådthollaren embne haffwer them Cronon till besta, till bo och skatt att nidhsettia, skall han haffwa macht thet att giöra och them affordra. Tesslikest skall och inga daghlönare aff sin hussbonde mot sin willie, och then contract som the med hwarandra giöra, när the tillhopa komma, till tiänste twingas.

26. Effter dett att gräntzgatun gienom tijdens förlop igien wexer, så skall Stådthollaren begiära aff Woiwoden på Nogård, att han några senda wille som iempte med wåra grentzegatun effter rågången rensade; om han thet bewilliar wäl och gott, hwar och icke, tå skall han thet giöra låtta på wår sijde och i samma grentzgatu renssningh sigh före see att han hwarken meer eller mindre intager än som aff gräntze Comiss[arierne] är beleffwadt wordett.

27. Och såsom macht opå ligger att wijssa grentzbönder äre och the gamble nu flux sin koos falla, hwareffter [ɔ:hwarföre] will H: K: M:tt att Stådthollaren andra i staden ordnar som på gräntzen och rådgången acht giffwa, och på thet the thess trognare wara måge, skadar inthet att them någon frijheet för andra bönder gijffwes vppå nogre dagzwerker eller annat.

28. H: K: M:tt kommer och vthi förfarenheet att medh wicht och måål man emellom stor orichtigheet finnes; hwarföre skall Stådthollaren tillsi att hwadh orichtigheet finnes afskaffas må, och att tynnan och wichten på Narffwijsche sijdan må blijffwa som aff ålder, och på Iwangorodsche sijdan som i Ryssens tijdh, till thess att ther om annorledes förordnas.

29. Och alldenstund macht vpå ligger, att goda wegar i landett hollas, ty skall Stådthollaren tillholla alla vndersåterne både adell, borgare och bönder att the wägarödning holle, och broarne byggia.

30. Effter thet att penningarna som till krigzwäsendet behöffwes, om winteren mest hijt åth gå måste, skall Stådthollaren en ordning författa låtha och så laga, att the få bönder som vnder Cronon åhre icke måge förödas, vthan then bördan skifftas både Adelens och Cronones bönder emellom, så att hwar drager effter sin proportion och Cronones åhrender icke försummas.

31. Thet skall och Stådthollaren intet inmengia sigh i nogon deel som här i lähnet åhr, antingen i jordegodz kiöpande, pantande, besettiande, arrenderande heller huru thet nampn haffwa kan, på thet han icke som för åhr skedt sin hugh ifrå Cronones gangs befordran wenda må, och sijne tankar på privat fördell anwenda. Ty ther H: K: M:tt Stådthollarens flijt genom städernes och landzens vpbygning befinner, will H: K: M:tt honom än ytterligare försöria med recompens och konungzlig föråhringar, hwilke twijffwels vthan bettre welsignelse medh sigh haffwandes warde än hwad med snijkenheet tillhopa skrappas.

32. Thetta åhr som Stådthollaren bestella skall och sig ther iempte retta effter the memorialer som här iempte fogade åhre. Stådthollaren skall och beflijta sig om att H: K: M:ttz patenter som publicerade åhre om H: M:tz vndersåther som settia sig allestädes nider vnder landsåterne och bruka deras ägor, såsom och om de bönder som bortrymma till andre fremmande landh och herskaper, måge effterkommas och executeres, och att han der hoos holler landsåterne der till att de icke förorsake bönderne medh otillbörlig arbete och pålagor, till att rymma och bortlöpa; och der någon sigh der vnderstodho och sådant brukade, skall Stådthollaren dett i tijdh affskaffa, och hånom som sådant drijffwer, för sin skada warna.

33. Han skall och med flijt ransaka effter russtiänsten, som adelen och andre holla bör aff dhe godz som de besittia, huruledes dhe den holla, och der om K: M:tt medh allraförste tillkienna gijffwa, sendandes der hoos till H: K: M:tt för godh effterrettelsse skulld, een wijss lengd på alles russtiänst, huru stark den nu är, eller framdeles blijffwa kan.

Efter den i Svenska Registraturet för år 1626, ss. 145—153, införda afskrift.

Svar på K. Christian IV:s förslag om Sveriges deltagande uti kriget mot Kejsaren och andra Katolska makter i Tyskland, dat. d. 19 Aug. 1626.

Kongl. May:ts vthi Suerige
resolution

På the wärff och ärender, som K: M:tt i Danmark, venligen haffuer låthett affläggia, genom neruarendess H: Gesanter, Edle och Velbördige Jörgen Sefeldt till Reffs. Actum i Lägret wid Dirschaw den 19/29 Augusti Anno 1626.

H: M:tt haffuer nådigst förstådt aff H: Gesandtenss så muntlige tall; som skrifftlige inlaga, att K: M:tt i Danmarck, H: M:tt venligen helser och congratulerer öffuer lyckelig ahnkompst på desse Städer med sin armee.

Thernäst att K: M:tt i Danmarck är uthi den mening och förhoppning, det K: M:ttz intention och försatt är, denne vthfördte armée, icke allenast här i landet emot Polacken att före, vthan och så med den widere uthi Tyskland den höglofflige Nedersaxiske Creitz till bistånd och vndsetning at vele komme; huarföre begärer K: M:tt i Danmarck på dett naboeligste, att h: K: M:tt ville förtroligen med K: M:tt i Danmarck communicere, huruledess K: M:ttz villie och föresatt her vthi kan vara; och om icke gott syness, att een

conjunction aff een deell vthaff K: M:ttz i Danmarcks armée med h: K: M:tz armee bequemligen ske kunde, och ther med säcker och bastant anten uthi Bayern, Franken, heller andre den Catoliske ligess eller fiendenss land kunde marcheres, så att krijgett conjunctis viribus bättre kunde diverteres frå förbemelte Creits och dess angrendtzende Rijker, och föress på fiendenss båtn.

Och aldenstund H: K: M:tt i Danmarck icke tuiffler, att samme marche iu skulle behage h: K: M:tt: så begärer K: M:tt i Danmarck, att K: M:tt förtroligen ville föreslå medell, ved huilke K: M:tt nådigst förmener slijktt att kunne ske för än vinteren infölIo: såsom sådantt allt vidlöftigere aff Her Gesanten är mundtligen och skrifftligen deducerat.

Såsom H: K: M:tt ganske gerna aff H: Gesanten haffuer hörtt den brodervenlige K: M:ttz till Danmarcks salutation och congratulation; Altså begärer K: M:tt, att Her Gesanten ved sin heemkompst K: M:tt i Danmarck derföre på h: K: M:ttz vegne nanaborligen och venligen ville betacke, och h: K: M:tt i Danmarck igen förmele h: K: M:tts broderuenlige helsen, och att h: K:M:tt i Danmarck vthi sin stat och rijker icke så vell kan gå, att iu K: M:tt h: K: M:tt sådantt hiertteligen gerne vnner och bättre önsker, bedendess Gud att hanss Guddommelig Maiestett h: K: M:tt i Danmarcks ahnslag ville låte lända dett gemene bästa till goda, och begge thesse Konungarijker till roligheett och långligitt gott beståndh.

Thernest huad K: M:ttz intention belanger, med denne sin vthförde armee, så er den fuller först och fremmast derhen dirigerat, att igenom Guds nådigste

bistånd och denne expedition, förnembligest Suerigess Rijcke motte befryess för de meneer som Konungen i Polen aff långlig tid emott K: M:tt och Suerigess Crono i desse quartier drifuitt haffuer.

Doch ther iempte haffuer icke ringa respect dragetss till dett almänna wäsendetss nödlidende tillstånd. Thi aldenstund man haffuer befunnett, att den vide afflägenheett, som Suerigess Rijke haffuer ifrå andre venner, med them att communicera, haffuer denne correspondence myckett förhindratt; haffuer tyckts rådeligett till desse örter sig förfoga, ther man bettre och närmare lägenheett hade med omliggiande potentater att correspondere.

Och haffuer h: K: M:tt i denne sommarstid med stor länchtan åstundatt aff flere interesserede bliffue vnderrättad, huaruthinnan the h: K: M:ttz bistånd meente att haffue. Men aldenstund sommartiden nu fast förliden var, mente h: K: M:tt att sackerne, (serdeliss genom de motus i Österricke och Mansfelderns marche åt Schlesien) således vore meliorerede, att man med K: M:tt ingen conjunction behöffde.

Haffuer för den skuld intett vist härvthinnen resolvere kunnatt, vthan intent waritt på dette Polniske krigett; huilckett h: K: M:tt förmener icke lijthett thett almänna väsendett (om Gud dertill sin helige vellsignelse och god succès förläna wille) botta kunna.

Men såsom K: M:tt i Danmark haffuer nu förmedelst H: Gesanten begärtt att vette, om icke h: K: M:tt gott syntess att en conjunction skedde, aff en deell K: M:ttz i Danmarcks armee, med K: M:tz armee, och ther med åt Francken och Bayern eller andrestedess att marchere och krijgett divertere, så

tacker h: K: M:tt h: M:tt i Danmarck naborligen och venligen för sådan offerte, och holler förbemeltte conjunction för helsosam och god, serdeless huar den snartt ske och henda kunde.

Men huad marchen vidkommer, tå drager K: M:tt i Danmark sig vell till minnes, huad h: K: M:tt för dette haffuer suarett om den marche op i Tysland, nemligen att åt hon Francken eller Bayern wore icke allenast impossibel, vthan och præjudicerlig allom wårom wennom och religions förwantarom.

Thy förſt moste wi hädan ifrå passera vid ett hundrede mill idell wennerss och religions föruanterss land, huilke med en armee icke hastigt är att öffuerfare. Till med er icke heller den proponerede conjunction i werckett steld, huilckett för än dett kan ske, och offuenbemelte marche supereras, skulle vintertijden infalla, och wi tuungne varde vinterquartier hos våre wenner ovndwickeligen att taga. Huilckett them högeligen offenderandes warder, och till äffuentyrss till vppenbara affall och krig emott partier äggia skulle. Huad skada sådant den Nedersaxiske kreittz, samptt K: K: MM:tter beggia sijdess, och dett heela almänna väsendett giffue skulle, steller h: K: M:tt K: M:tt i Danmarck till att judicere.

Thette föruthan, skulle fienden inthett heller see, än att han motte få lägenheett att inqvartere sig i the öfrige Euangelischess länder, som ännu någorledess beholdne äre: Och ther igenom inthett affbreck lijde, vthan merckeligen tillväxa; i thett honom Solderne, som till fulla länders förödelse lust haffue, flitigtt och gerna tillöpa, hvarigenom händandess warder, att man, för än man i fiendeland komma kunde,

en armee för sig funne, som sådan diversion icke tillstede, vthan rästen aff wåre venner aldeless vnderkuffua skulle. Men K: M:tt tycker, på h: M:ttz i Danmarks förbättring, samme conjunction, såvell för K: M:tt som K: M:tt i Danmark, och det heela gemene wäsendett, nyttigere kunne ahnstelles vthi desse länder, och marchen tagess genom Polendått Schlesien.

Thy therigenom bleffue ingen religions förwandt och ven skad eller offenderat; fienden icke heller ahnleding giffuen i nogen venss land sig att inqvartere; vthan först och frembst Polend diverterat, att han furstenss aff Siebenbürgen och Mansfelderens ahnslag icke kan hindre; sedan är i dette fulla land medell till att sökia och finna en arme till att vnderholla, som bastant wara kan, icke allenast förbemelte Polniske Crona att tuinga, vthan och videre desseiner vthi fiendenss Tyssland att forttsättia, som elliest nepligen finnes skulle. Åhr och elliest möyligere att göre, aldenstund inga passer eller fasta städer finness som oss oppeholla kunne: Icke är heller Cron[en] Polen vthi nogen sådan författning, att hon en formerat armee emott stå kan, allthenstund the altt in till denne stunden ganske ringe krigssfolk haffue, så att snarare wore dett ahnslag att stelle i verckett, än dett them med argument öffuertygess och beuisess kan som dett gagnar, att the sig sådantt vele låthe behage.

Huar fördenskuld K: M:tt i Danmark behagede senda en partie aff sin armee hitt, och h: K: M:tts armee ther med förstärckie, tuiffler h: K: M:tt intett att thett iu skulle lände thett almene wäsendett till

nytte, och kunde antingen i Stetin eller Stralsund begge MM:terss commissarier mötess ått, huilcka slutta kunde conditioner och wilkor, huad en konung then andre göre och præstera wille. Och ther sådantt K: M:tt i Danmark behager, moste tiden sålunda sättiess, att h: K: M:tt må haffue lägenheett the sine ther möte låta, på huilckett h: K: M:tt Kong: M:tts till Danmarck resolution venligen förwenter.

Och är thette thett, som h: K: M:tt haffuer gott funnett, Her Gesanten opå sine afflagde wärff att suara låthe, nådeligen begärendess, han ville sådantt sin Herre, ved sin lyckelige heemkompst troligen referere, H: K: M:tt er elliest hanss person med nådhe bewågen.

Gustavus Adolphus.

(L. S.)

Efter en från Kongl. Danska Geheime-Arkivet meddelad afskrift ur en derstädes förvarad copiebok: »Svenska Acta 1625—1636».

Proposition till Ständerna vid första riksdagen i Stockholm år 1627.

K: M:tz Proposition giord till Rijksens Ständer, sammankallede och församblede denne reesa i Stockholm, medh allernådigeste begäran, att dhe dhen uthi sine puncter flijtigt öfwerwäga och sig effter Rijksens tarf och lägenheet wäl derpå förklara wille. Actum Stockholm den 22 Jan. A:o 1627.

Effter såsom swåra och beswärliga tijder åthskillige beswär och tungie medh sig före, som hwar och een uthi sitt huus antasta och honom sin roo och makeligheet förhindra, altså förorsaker och sådant åtskillige hiertelagh, snack och tahl, meningar och inbillningar, och såsom hwar och en är god och federneslandet trygger till, så falla och om slijkt hans dommar. Doch finnes wäl månge enfoldige, som af wrångom förförde, skulden regementsens föreståndelse tillskrifwe, icke ansehendes thenne tidhz oroligheet som fast intet land förskonar, uthan i tribel och widlöftigheet ställer. Sådant nu att förekomma såsom och fäderneslandsens tillståndh Ständerne och allan menigan allmoge i sanfärdigheet att berätte, och till medh Stendernes tidige betenkiande och trogen rådh och hielp uthi thesse farlige tijder att begäre: hafwer H. K. M:t för gåt anseht thenne allmennelige herredag att utskrifwe, och

såsom Ständerne sigh hörsammeligen här hafwe instält, altså erkänner och H. K. M:t samma wällwilligheet medh gunst och nådher.

Thernäst kan thet Ständerna icke wara uthur minnet fallet, huruledes för try åhr sedan stilleståndet i Liflandt blef förlengt på ett åhr, till then ende, att man i medlertijdh fullmyndige sendebudh på beggie sidor senda skulle något wist rickerne emellom att förafskeda, altfördy att reda på månge herredagar war af Stenderne orådeligit befunnet på sådane letferdige stilleståndh sig att förlåta, helst medan the öfwer thet the osäkre funnetz, wore till medh af stoor omkostnadt och beswär, så att föga skilfång war mellom ett sådant stillestånd och en öppen feigde. Så uppå thet man i thid sine saaker antingen till krijgh heller fredh retta kunde, lät H. K. M:t genom ricksens rådh åthwarna Polniske stenderne, att the innan uthgång af förbemelte stilleståndh en hufwudtractat anstella wille, och hwar thet icke skedde, måtte the wetta att H. K. M:t och Swirges Crona icke wille wara till stilleståndet widare förbunden, hwar uppå wäl föll ett twifwelachtigt swar, men doch försummades af them Commissariernes afferdigan, hwar uthöfwer tiden förlop och stilleståndet sig endade.

Hwarföre drogh H. K. M:t i sommars ett år sedan öfwer till Lijflandh med thet uthlenska krijgzfolcket, (som doch elliest på stoor bekostnad hållas måtte) i then acht att hwar fienden Commissarier förordnat hade, man thå medh them handelen begynna skulle. Men när man till Liflandh kom, funnes ther inge Commiss[arier], uthan Dönhof starosten på Dorpt och Gotthart Johan von Tisenhausen luppo

wäl ther medh att the H. K. M:t uphålla wille, doch kunde the i förstonne som man ankom ingen fullmacht eller tillstånd wijsa ther igenom the fullmechtigade wore medh wåra att handla, hwilket förorsakade H. K. M:t att giöra alfwar åt saken, och resterande delen af Lijflandh intaga, och althenstundh genom Gudz nåder sådant innan een kort tidz förlopp skedde, mente H. K. M:t thet wara ett beqwemligit medell freden af fienden att trufva, om man krijgsens börda kunde flyttia in uthi sielfwa Littowen, togh förthenskuld in Birsen och Bautsk sampt Mittau, uthur hwilcka orter man beqwämbligen infall i Littowen giöra kan.

Och såsom thetta alt lyckelig framgångh wan, förskrecktes fienden här uthöfwer icke lijtet, blef förthenskuld bewekt att senda samma Tisenhausen tillhanda en ny fullmacht, uthi hwilcken han effter sin sedh införde en hoop och förfongeliga tingh och försmedelser, emoot nerwarandes rijksens tillståndh och wår nation till wanheder, så att samma fullmacht mera tiänte till att skemma uth oss, än handla om fredh medh oss. Doch war H. K. M:t tillfredz att låta sine Commiss[arier] möta them om the till handelen hade haft lust och willie. Men såsom Tisenhausen sågh sig icke kunna uppehålla H. K. M:t hwar till han inckom war förordnat, och ofwanbe[melte] fullmacht uthgifwin, rychte han sin koos och kom icke till handels medh oss widare, uthan honom följde twå wåiwoder som och gåfwo sig uth för Commissarier, hwilcke i förstonne fliteligen anhölle, att man wapnen nederleggia wille, lofwandes sig hafwa macht fullkommeligen medh oss att handla. Men på thet man icke skulle giöra

för mycket theruthinnan att man wapnen nederlade, heller förlijtet till fredzhandelen, hwar man till theras begäran alldeles neeka skulle, hwarföre sendes Secreteraren Salvius till them, medh them widare om saken att aftala och theras fullmachter att öfwersee, men the stogo alt på att wij wapnen nederleggia skulle och sedan mente sigh kunna handla medh oss efter sitt goda tyckie, icke wille the heller theras fullmachter wijsa; hwilcket nocksambt uthwiste them wara sende, icke till att handla medh oss, utan att hindra the victoriers widare framgångh som Gudh oss på the tijder nådeligen förlänte. Effter såsom thet och gaf tillkienna uthgången af theras processer: ty så länge the boro fara att wij toget in åth Littowen taga skulle, tingade the medh oss antingen om stellet ther sammankompsten ske skulle, settiandes thet till the orter som alldeles osäkre och olegelige wore, heller om försäkringen för theras personer, att the fritt af och an till tractaten komma måtte, hwilcket alt war ther till anstelt och ther hän rättat att tijden förhållas skulle. Och såsom åhrsthiden så wit förledh, och krigzfolckseus lägenheet så tillsade, att man hwila och skiul för höstwädret söckia måste, och H. K. M:t ther af bewecht, sig till baka öfwer Dynen begaf; älliest och theres the Littowers stoore feltherre medh sitt leger ankom, wende the tractaten uthi en hop och smedeskrifter, som illa skulle anstå en skommare att skrifwa then andra till, än sedermehra konungzliga rådh och Commissarier. Hwaruppå att swara onödigt fans, uthan hemstället Gudh, hwilcken thet och hempnades medh thet slaget wed Walhof på mången man af theras nation, och så förlop samma åhr, af hwilkes

omgenge man nocksambt sågh, att Pollacken icke så högt war om Liflandh och thes förtappelse heller förödelse till giöra, att han förthenskuld något af sitt haat emoot oss skulle heller wille falla låta, och förty fast ringa hoppningh genom thet Liflenska kriget, wår tretta medh konungen i Pålendh och Pålniske kronan att enda.

Stälte förthenskuld H. K. M:t några af the förnembste Rijksens Ständer sådant måhl sistledne wåras i Strengnäs före till att betenckia, hwilcke samma ärende medh mycken flijt betenckt hafwe, och doch intet bettre medell funnet, än att man sig beflijta wille krigsens börda att flyttia in åt Preusen, och ther grundwahl leggia till en sedem belli som man kalla plägar, på thet att fienden måtte af then olägenheet (att han oss sampt krijget så nära wed hiertat af sitt rike lida måste) bewekas fredligare tanckar att fatta.

Såsom nu thetta rådhslagh war grundat på godh skiäl och wäl thet endeste som gella kunde thenna ensinte fiende att beweka, altså dref Hans K. M:t och saaken medh flijt, och Herren Gudh som alla rådhslagz uthgång och endalycht sigh allena att regera förbehåller, hafwer hijt in till gifwit sin helliga wällsingnelse till saken, att wij innan kort thid ett beqwembt krigenes säte uthi samma provincie nåt hafwom. Och ändoch konungen i Pålen medh hela sitt rikes macht oss är under ögonen rychter, så wari doch Gudh ärat som honom icke tillstadde oss någon skada antingen på folck heller steder att giöra: uthan lät honom fåfängeligen nötha thiden för en ringa ort Meva

benembt, til thes H. K. M. then entsatte för konungens och Printsens i Pålens ögon, hwilcket när thet war skedt (och i så måtto förekommit att icke fienden skreppa kunde att hwadh wij giorde skedde af reddhoga), thå befalte H. K. M:t Cantzleren att skrifwa then Polniske Cantzler till om fångarnes förlossning, och i samma bref något röra om wår benägenheet till fredh. Hwaruppå följde att man till handels kom, och såsom saaken förste dagen allenest bestod uppå spörsmål om någon thera medell eller wegar wiste, thenne oroligheet att afhielpa, altså blef then dagen inthet mehra resolverat uthan alt ad referendum hemburit.

Then 2. gongen the sammankomme, sloge the Påler till fredzmedell före 1) att the H. K. M:t regementet i Swirge unna wille medan H. K. M:t lefde, men effter H. K. M:ts död skulle thet hemfalla konung Sigismundo heller hans erfwingar.

För thet andre, wille the att wij åhrligen mädan H. K. M:t lefde skulle betala konungen i Pålen några tynnor guld i tribut och skatt, för Chrono- och arfwegodsen han mista måste.

3) Att alt hwadh them afhendt wore, them restitueras och uthan lösen igengifwas skulle.

4) Att konungen i Pålen sielf heller hans sönner, heller elliest hans uthliggiare och tiänare fritt måtte fålas och reesa af och the i rijket.

5) Att när fröken i Pålen skulle giftas thet wij thå uthöfwer Swirge henne brudhskatt gifwa skulle, och annan uthredningh, som och wel wille stiga en temmelig summa. Thesse och flera slijke förslagh hadhe the att förebära.

Theremoot wåra them swarade, till thet första, att H. K. M:t här till dagha af ingen uthan af Gudi allena hadhe haft och erkendt sin konungzlige högheet och dignitet, then och genom Gudz nåde, mot mångom afwundarom alt in till thenna dagh förswarat, så att nu snöpligit wore att anmoda H. K. M:t att regera af andres mäns efterlåtelse och allenast till sin lijfztijdh. Wore och emoot richsens rett att the then konungh som ifrå them weken och sig sielf till sitt fäderneslandz fiende giort hade skulle på någothanda fall heller sätt igentaga till Swirges regemente, wore och emoot then edzplicht och trooheet ther medh the H. K. M:t och H. K. M:tz arfwingar förplichtade wore.

2. Att och Swirges Chrona (effter så många segerwinningar som Gudh oss i thesse åren öfwer och af them att erhålla nådigest förlent hafwer) skulle nu blifwa them och theras konungh skattskyldigh sågo the an för owisligen af them föreställt.

Hwadh för thet 3. thet som them afhändt wore wedkommer, wore för tideliga ther om att tala, ty när wij om hufwudsaken ens blefwe, wore först här om att handla.

4. Hwad anlangade konungens i Pålens och hans anhanghs resor i Swerige, merchte wij fuller att the thet betingia wille, till then ände att the genom sådane tillfälle, wår inbördes enigheet (hwar uppå näst Gudh all wår wälferdh och frijheet och frelse henger) förspilla måtte, och thet the uthi 28 samfälte åhr med wapen och macht icke hafwa (thes Gudi lof) kunnat göra, hade the nu i sinnet att giöra med theras tungor, att wij af thenna theras begäran wäl märkte

på hwadh redligheet och trygheet theres fredh sigh grundade.

För thet 5. wore och wäl andre och nyttigare uthgiffter uthi Swirges Crono ther allmogen nock hadhe med att giöra, så att man icke behöfde beswära them medh uthlänska fröckers och till och med wor werste fiendes dotters brudskatt och uthredsel.

Men ther the hadhe i sinnet fredh och roligheet rikerne emellom att stifte, så wore af nöden att the sin konungh ther hän bewekte, att han och hans barn och efterkommare till thet första på Swirges Chrono och thes underliggiande provincier ingen rätt eller arfzrätt att hafwa föregofwo, uthan hwadh rätt han och the ther till haft hadhe från sigh sadhe och bode.

2. Att han hans barn och erfwingar sampt Cronon och Polniske stenderne wille erkenna och holla H. K. M. nu regerandes, för then, som Gud af sin faderliga försyn, hafwer satt och förordnat till Swirges rickes lagkrönte herre och arfkonungh, effter såsom sådant och giöra keysaren, alla konungar chur- och förster sambt frije respub[liquer] i hela werldene.

3. Att och konungen i Pålen, hans barn och effterkommare, sambt Ständerne och Pålniske Cronon wille erkänna och bekenna Swirges rijke och alle thes inbyggiare qwitte och frije (effter såsom the och i sig sielf äre, och af alle andre nationer som medh them omgenge och wenskap hafwa wele, therföre achtes och holles) ifrå all then förplichtelse som the fordom konung Sigismundo medh hafwe förbundne warit.

Hwadh öfwer wore kunde letteligen förlijkas och afhandlas när thesse Punchter af them och theras konungh wore richtig giorde. Men thesse punchters be-

willningh föruthan wore medh them ingen fredh att oprätta, ty så lenge the fundamenten till wårt närwarandes tillståndh och stat att omkullslå sig beflijte wille (hwilcket skedde så länge the och theres konungh medh thes klander och prætensioner omginge) kunde wij ingen fredh heller enigheet medh them ingå heller hålla.

Thette wore så på bägge sidor the fredzmedell som förestältes, och ändoch the Påler mott wåre fredzmedell föga hade att seija som skiäl medh sig hadhe, allthenstundh alla wåre begäran wore stälte på billigheet och allenest till att försäkra then närwarande stat wij hafwom, föruthan hwilcken försäkringh ingen fredh wara kan, allickwell tychtes the Påler wara omöijeligit sådant hoos sin konungh att erholla. Hwarföre och på thet att en sådan god legenheet icke måtte gå fåfengh af, tillbude wåra ett rumbt stilleståndh, för orsaker skuld, att oss emellom thå kunne slutas ett mycke tryggare och redeligare stilleståndh än någonsin för war skedt, alt förty tå war närwarandes konungen och the förnembste herrer uthi Pålen. Men thetta behagade them icke heller, sökte doch effter att tractera, så att wäl merckias kunde them gerna willia hafwa fredh, men ther till inga råd wetta, huru the then oss förfångeligen och sigh medh förbeholdh kunna sluta. The försökte allehanda meddel, på sisto funno the på thet rådh att the wille leggie sigh i handel medh H. K. M. person och medh besendingar saken drifwa hwilcket H. K. M. olägeligit föll att afbijda, althenstundh Novembris månadh tillträngde och för seglasen skuld längre eij war att töfwa, effter man icke sågh, att något wirckeliget entset

hedan ifrå skulle kunna förwäntas, hwar icke H. K. M. sielf hijt hem till ricket sigh begofwe. Drogh förthenskuldh H. K. M:t sin ferde, och som man förnimmer, hafwer alt sedan intet mehra omtalts.

Thetta är altså hwadh föreluppit är, uthi the tu näst förlidne åhren, hwaruthaf Ständerne klarligen see kunne, huru H. K. M. både medh gode och onde hafwar trachtat effter att bewekia konungen i Pålen och hans anhangh till förlijkningh och fredh medh H. K. M. och Swirges Chrono och såsom thet icke hafwer behagat then allerhögeste, som allena freden gifwer, att beskära thesse ricker och landh rooligheet och stillheet, så wari doch han lofwat i ewigheet som tungeste krijgsens börda hafwer låtit falla på wår förstockade fiende. Ty skinbarligit är att Gud honom för hans synder skuldh hafwer förstockat, på thet han sin stora macht på the mechtige bewijsa måtte, så wäl i wåra thider som fordom tijdh, ty wij läse i biblien att slagh äre holdne och wundne ther uthi ingen af Gudz folck är slagen, så är och oss händt. Wij hafwom slaget för Walhof och mist ingen man af fiende handawerck, endoch månge hundrade af fienden blefwe slagne.

Månge faste slott som mächtige hårar hafwa måst belägringar före upbryta, hafwa wed första heller andra skåttet gifwit sigh, stoora och folckerijke steder, som sigh medh konungamacht förlicka plåga, hafwa fäldt modet, allenest af rychtet uthaf wår ankombst och oss underdånige wordne, och thet thet mesta är Gudh hafwer aldernådigst uthi wåre händer gifwit wår fiendes alderbästa willkor och lägenheet hwarigenom then icke allenaste oss, uthan hela Gudz försambling

som bor uth medh heela Östersiön, anfechta hafwer kunnat och befeigda, nembligen siösidan och thes bästa hampner, så och strömmarna Wistelen och Nogatten theruthöfwer wij nu herrar äre: och genom hwilcke wij wår fiende all nering och handell förtage kunne, så att omöijeligit är, thet han thet krigh i lengden medh oss föra kan, om allenast Gudh förläner sin wälsingnelse, och gifwer Swirges Ständer sambdrecht och stadigheet samma wäl påbegynte saak till godh och önskelig enda att hielpa och befordra.

Hwilcket om thet skeer så skolom wij af heele wida werldene, som nu sin ögon till thenna stoora saak wendt hafwe, och medh lengtan thes uthgångh förbijder, få thet roos och ansehende att wij ett folck äre som genom Gudz nåder wåre saaker medh alfwar, stadigheet och macht altså uthföre, som tappre och redelige Swenske män wäl och lofligen anstår. Men ther så skiäl, thet Gudh nådeligen afwände, wi icke medh sådant alfwar som sigh bör samma saak fullföllie, skolom wij först sättia i fara så månge tusendt redelige Swenske män som nu uthi Pryssen theras blodh för fäderneslandet wåga, genom hwilckes förtappelse, then Gudh werdigas afwende, wij som hemma äre annat icke hafwom att wenta än fiendens eftertryck och wår yttersta undergångh. Thet skulle sedan icke allenast then fienden förföllia och förachta oss, uthan wij worde råkandes i alla wåra grannars förachte och wanwyrdan, effter the tå klarligen kunde see och merckia att wij the wore som hwarske hugh eller macht hadhe oss till att förswara, och i synderheet skulle närwarandes fiende Pålacken the fördeelar han i Östersiön hafft hafwer nu bettre i acht hafwa till wår och heela then

Christeliga kyrckias wedh Östersiöns skada: effter såsom allreda i fiol för än wij till Pryssen komme af en Chatoliske ligens legat om sådant medh konungen i Pålen är handlat. Och såsom thetta icke äre ringa farligheeter, så kommer här än till thet widt uthsehende Tyske wesend, ty endoch att konungen i Dannemark giör wäl sitt bästa, så äre doch thesse tider så förargade att månge som borde hielpa H. K. M. föga ther till giöra, många af ostadigheet och osköttsamheet om alt thet sallight är, alldeles affalla och Gudz ordhz förfölliare biståndh giöra, så att man icke säija kan huru lenge thet motståndet tillreckia wil, och ther så skiäl, at the Påweske finge rådandet i Östersiön, wore lätt att tänckia huru stor fara oss öfwer hufwudet hengde. Hwilcket alt H. K. M. hafwer got funnet her efter lengden att upreppa, på thet Ständerne först måge wetta huruledes sakerne drefne äre, sedan uthi hwad farligheet rijket wårt kiäre fäderneslandh och Gudz församblingh som ther uthi bor nu wistas uthi, dragandes till samptlige stenderne then konungzlige och nådigste tillförsicht att the sig lāthe fäderneslandsens farligheeter till hiertat gå, H. K. M. icke allenast medh gode rådh uthan och medh willig hielp under armarna fatta och bijspringa, på thet att hwadh medh roos och federneslandsens reputation är begynt, må och så lychtas genom Gudz nådhe till alles wåres heder, fredh och frelse. Will förthenskuld H. K. M. för stenderne och till theras betenckiande hafwa föreställdt effterfölliande Punchter.

1.

Först huru och på hwadh sätt ett antahl krijgzfolck wore att sammanskrifwa som förhoppeligen fyllest

giorde, wåre medh att entsättia som i Lijflandh och Preusen äre, och uppå alle fall sielfwa ricket försware kunde.

2.

Huru och på hwadh sätt man penningemedell bekomma skall then stora krijgz macht medh att underhålla som nu uthi Rijkzens tiänst äre.

3.

Serdeles effter thet för thet tridie, qwarn tullen intet hafwer förslagit i förflutne åhr, mest förty att månge oordningar inritta som Cronan samma inkompst onyttig giöra, steller förthenskuldh H. K. M. stenderne till att betenckia huru man best slijka oordningar afskaffa måtte, så att samme tull något renta måtte och H. K. M:t icke hafwa orsaak undersåterne om flere hielper att bemöda.

Thetta är got funnet stenderne i thetta sin att förestella hwar uppå the sigh som trogne Swenske män emoot H. K. M. underdånigst warde förklarandes.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», Vol. 37, s. 1691 o. ff., i Uppsala Bibliotek.

Proposition till Ständerna vid den senare riksdagen i Stockholm år 1627, afgifven d. 13 December s. å.

Propositio

Ändoch man hafwer lefwat i then goda förhoppningh att thet skulle icke hafwa giortz behof till thetta närwarandes krijgh flere gångor Stenderne om rådh och hielp att bemöda, medan man förmodade att fienden omsider skulle ledas ther wed och tillstädia att sådant måste förmedelst fredlige medel stillas och bortläggias, så hafwer sådant lickwäl alt här till icke kunnat skedt för margfaldige tillfellen skuldh, som herefter widare förklaras skole. Hafwer förthenskuldh H. K. M:t icke kunnat förbigå thenna Herredagh att beramma, på thet Ständerne måtte kungiöras huru rijksens tillståndh nu förewetter, och ther brede wed underrättes hwad farligheeter sigh af nyo begynna yppas och till Rijkzens grentzor nalkas: och att H. K. M:t uthi thesse farlige occurrentier och tillfällen, Stendernes gode rådh och trogne biståndh (hwilcke then godhe Gudh af faderligh miskund altså wällsigne, att the måge lända Gudz nampn till åhro H. K. M. rijke och regemente till longh ståndigheet, fäderneslandet till friheet och frälse och alla thes trogne inbyggiare till wälmåga och wälfärdh) höra och åthniuta må, och såsom Ständerne godwilleligen och hörsambligen sigh nu här inställa, altså erkänner H. K. M:t sådant allernådigst, och förmodar att Ständerne medh sed-

wanlig flijt och nitälskan till fäderneslandsens wällståndh the erender som proponerade warda, hugxa och betenckia, och sådana rådhslagh fatta som sig welsidught skicka till närwarandes Rijkzens tillståndh, hwilcket alt H. K. M. mot Stenderne i gemeen och emoot hwar och een i synderheet medh all konungzlig gunst och nådhe nådigest will förskylla. H. K. M:t kan icke förbigå att låta stenderne wetta hwadh som i sommars sigh hafwer tilldraget oss och the Påler emellom, på thet the gode Herrar och Män måge sehe huru sakerne sigh tilldragit hafwe, och huru högeligen af nöden warit hafwer och än är att wij oss till werns satt hafwom, och än sättia mot the Pålers och theres anhengiares woldh och list ther medh the sökia wårt wersta.

Ty som H. K. M:t i sommars kom öfwer åth Preusen fan H. K. M:t att fienden på sin rickesdagh hadhe beslutit anseenlige werfningar att anställa både till häst och foot, ther med han sigh inbillat hade medh hast att kunna tillbaka winna the landh och festningar som wåra ther innehafwa, togh och till een begynnelse tre belägringar effter hwar andre före, en wedh Höft, then andre för Brunsbergh, then tridie för Mefwe, och ändoch Gudh gaf lyckan, att then förste wed Höfwet lop icke bettre af på fiendens sijda, än att the som på Näringen Höfwet belägrade, worde medh förlust af trij stycken tillbaka drefne, och effter man icke kunde för Wistulens öfwerflödande skuldh the som på andre sidan strömmen lågo så letteliga af wegen rymbma, uthan måste hafwa tålamod till thes ther till lägenheet gafs, så tog man sig före

Brunsbergh till att entsettia, och medan man thet entsatte, belegrade fienden Mefwen som förbemelt är, och war icke möieligt både Mefwe entsättia, och them ifrån Höfwet som störste macht pålågh att föriega, hwarföre togz thet tåget åth Höfwet först före, hwilcket och thes Gudi lof, lyckeligen uthrettades. Medan gaf han på Mefwa lågh staden letferdeligen up, sterckte ther medh fiendens hop och modh och förtogh een kostelig lägenheet fienden att skada. I medlertijdh wore the Statiske gesandter som till underhandlare ankombne wore åth Pålen, hölle hoos Sigismundum an om een tractat, hwilcken icke alldeles blef accepterat heller och att ingen berammat, uthan the förwistes till Konnetzpolski widare beskedh att bekomma, och såsom thetta altså drefz, sendes een anseenlig hielp till fotfolck, rytterij och stycken ifrå C[hurfursten] af B[randenburg] til Polniske lägeret, hwilcke och så förfölle i H. K. M. wold och hender.

Hwilcket tugh gaf fienden tillfälle, sigh att underståå Dirskou att belegra hwilcket som H. K. M. förmerkte, legrade han sigh wid förbenembde stadh och the öfriga orter altså försågh, att fienden ingeståådes fördeel hafwa kunde. Twert emoot war fienden stolt och i hopp att hwar han sitt fremmande footfolck som honom af keysaren till hielp sendes bekomma skulle, the lickwäl stoora tingh uthrätta wille, och medan han i thet hoppet lefde, skötte han fögo tractaten om fredh, höll Staternes sendebudh suspens och twehugse om något af tractaten blifwa skulle. Ther emellom hendet sigh att fiendens rytteri blefwe af wåre ryttare (genom Gudz nådhe) utur markene slagne, hwarigenom högmodet hoos Pålackerne till go-

dan deel sig sachtade, och ändoch theras feltläger then gången blef wed macht igenom synderlige tillfällen som sig effter Gudz goda willia tilldragit hafwe, hwilcket och sedan genom konungens i Pålens och hans Sons ankompst medh then keyserliga hielpen mechtigt blef förstärckt, så war doch ofwanbemelte skermytsellz uthgångh så krafftig att the medh then stoora macht inthet hafwa tordtz emoot oss begynna: uthan tå omsider hafwer Sigismundus på sine Pålers idkesamme anhollande fredzhandelen till ett sken och allenast pro forma tillstadt, mehra the sina till att contentera, än fredh och roligheet landh och rijken att unna. Förordnades altså Commiss[arier] på bägge sidor, och som the sammankomme, fordrade the åther igen up rijket, medh een hoop oförskämbde injurier på H. K. M. her fader och H. K. M. sielf och wår Swenska nation, och kunde man af them inge andre förslagh nå än the högt neeslige och skadelige, som förre [ɔ:för ett] åår sedan af them föreslagne blefwe, och såsom the för Gudh och werlden och posteriteten och effterkommarom wore oförswarlige och af Rijksens Ständer på sisthollne Herredagh icke allenast förkastade: uthan och lofwat och tillsagt, att Stenderne heller wele hafwe ospart lijf och lefwerne och all förmögenheet, för än the H. K. M. sigh och Swirges Crono slijke wanheder och farligheet både till andeligit och werdzligit frelse wele påträngia låta, altså blefwe the och förkastade och wille man af sådan flettia widare intet höra. Men på thet att man grundeliga förnimma måtte hwadh the förde i skiölden, såsom och att all werlden måtte warda kunnigt att icke hoos H. K. M. och Swirges Crono skulden är, att landh och rijken

förderfwas och mången redeligh man sitt lijf och blodh låta måste, tå slogz them före, att allthenstundh ingen ewig fredh wore att ingå medh mindre konungh Sigismundt och hans afföde renuntierede alldeles then prætension som the förmente sigh hafwa till Swirges Chrono, så wore till att handla om ett långwarigt stilleståndh: på the conditioner som Ständerne här bredwidh fogade, undfångandes warda. Om samma conditioner wardt handlat och weltat i många möthen, och ändoch the intet redeligit hadhe att förebära moot samma conditioner och förslag, så wore the them doch intet i lagh, icke förty att the någon obilligheet ther uthi såge, utan att theras fundamente war, att the icke hade wäntat så billige conditioner uthaf oss, uthan förment att få något thermedh the oss Ständerne i Pålen, och omliggiande Potentater förhatelige giöra wille. Och att sådant är wist, synes noch af protocollet, ther uti fins; till thet första att Sigismundus sielf i förstonne icke wille wara bunden wedh thenna tractat; till thet andra, att the wille giöra stilleståndh medh oss på konungen och Chronans wägnar i Pålen, men andra Sigismundi arfwingar skulle icke wara bundne therwedh, hwadh war thet annat, än att the wille giöra fredh medh oss så lenge till thes the theras förlorade landh igen bekomma måtte, och sedan under Sigismundi barns nampn krijget oss och Swirges provintier påföra. För thet tridie fans och att the ingen fullmacht hadhe något oss att lofwa och Ständerne i Pålen förobligera, bekände och offentlig att konungen och the tillsammans medh oss intet widare sluta kunde än till Stendernes i Pålens ratification, allthenstundh på rijkzdagen ingen fullmacht gifwen war medh oss

att handla, hwilcket klarliga well bewiste, att the mera till ett sken och icke af fredälskande hugh samma möthe anstält hadhe. Blef förthenskuldh samma proposition medh thes declaration them skriftligen gifwen, på thet the then på theras rickzdagh medh sigh hafwa kundhe, och om them om hiertat är fredh och roligheet att hafwa, menar H. K. M. thesse conditioner wara så lidelige på theras sijda att the icke warda hafwandes orsak them att uthslå. Och är altså thette hwad i sommar uthi Pryssen passerat är, hwilket H. K. M. här något widlyftigare hafwer införa låtit, på thet Ständerne kunne see att H. K. M. icke hafwer warit wollande att then önskelige freden icke är uprettat och landh och rijken i fredh och roligheet regerade, men att thet fiendens enbendigheet förorsasakar att krijget continuerar, och farligheeten sigh öckar.

År förthenskuldh till thet första H. K. M. nådige begeran, att Ständerne ofwanbemelte stilleståndz meddel wele öfwerläsa och H. H. M. sine meningar och rådh meddela om något ytterligare om fredh giöras kan än skedt är, och om icke thet som skedt är i någor måtto kan synes wara för wida gånget, och widare än ricksens wårt fäderneslandz reputation och wälfärdh kräfwier och tillåter.

För thet andra, allthenstundh kriget och faran intet hafwa sedan i fiord minskatz, uthan nu mehre merkeligen öktz och tillwuxit, i thet Östersiön och bäste deelen af Danmarkz rijcke är fallen uthi the Påweskes händer, hwarföre begärer H. K. M. att Ständerne wille sigh betenckia om icke rådeligit wore att man hölle en uthskrijfningh lijka som i fiordh höltz, på thet att regementerne som genom siukdom och

krijget äro förswagade måtte sterckias och rijket för krijgzfolckz lösa skuldh icke sättias i fahra, och endoch H. K. M. wäl weet, att thet är beswärligit först för Adelen och Prästerskapet, att the sin manshielp tillsättia måste och för allmogen att the sine sönner, mågar, bröder och wenner mista måste; så tror doch H. K. M. att samptelige stenderne mehra skola älska sitt fäderneslandz wällståndh än sådant enskylt interesse. Elliest förmodas att hwar och een som sin tiänare, son heller man mista måste, thet heller skall lida och undergå, än sielf wara medh hustru och barn husewiller och spolierat på alt thet han äger, the och som åstadh gå måste, skulle billigt heller lida the beswär som krijget en krijgzman ålägger, än wela see sitt fäderneslandh förödat, slecht och wänner och sigh sielf förderfwade och af fienden till siälennes och kroppsens träldom missbrukade, hwarföre och H. K. M. Ständerne tilltror, att the sig i thenne puncht wellwilligt förklarandes warda.

För thet tridie, Synes och H. K. M. att wara een högh nödtorft att boskapzhielpen påbiudes så allmen som i fior, ty althenstundh rijkzens nödtorffter aldrigh hafwe warit större i något sin än the nu äre, hwarföre håller H. K. M. therföre att the af theras sedwanlige trooheet och willigheet icke warda H. K. M. undfallandes, uthan sig här till godwilliga finna låta, och altförty att koppar myntet som nu mäste deels i ricket gengse är, hafwer minskat sitt werdhe af allehanda olägenheeter som inritne äre, och allmogen okiöp på allehanda wahror effter sölfmyntet satt hafwer, ty håller H. K. M. thet och så före att pro rata boskapzhielpen högas måste, och althenstundh bådhe uth-

skrifningen och thenne hielp ringa kunne förslå till rijksens förswar uthi thesse farlige och wit uthseende tijdher, och lickwäl H. K. M. medh rijksens Rådh nocksampt kan pröfwa att medh skähl af Ständerne icke högre hielp kan begäras på ett år, så begeras gunsteligen att ständerne wele wara obeswärat att undergå samma uthskrifningh och boskapzhielp trij år å slagh, på thet att fienden therigenom må förskreckias och thes snarare till skäligheten och freden bewekas, såsom och att the som Cronon någon förstreckningh giöra, sakerne medh att uthföra, måge hafwa någon wissheet att sehe uppå och theste willigare sigh finna låta.

Till thet tridie [ɔ:fierde], allthenstundh af förfarenheten kunnogt är, att handhqwarnerne orsak äro, att miöltullen icke kommer i thet lagh att han kan lenda regementet till styrckia, ty sombt malles nu mest all melden på handqwarner och hwar thet icke skeer, så skiuta dock miöllnare och tillsynesmenner her uppå och kronan sin inkompst försnilla, hwarföre begärar H. K. M. stendernes rådh, om icke sådana handqwarner borde så wäl hoos adel som oadel, andelige som werldzlige afskaffas, och om icke aller allmoge inför ther till deputerade Commissarier på theras eedh som the H. K. M. sworit hafwe skulle sigh beplichte samma tull som till rijksens förswar richtigt uthgå bör uthan sweek att uthgöre, och förmodas att thesse tu medell skole samma tull inkompst så öke, att man icke skall hafwa behof, undersåtarne i framtiden medh hielper och pålagor att betunge.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» Vol. 39, ss. 3221—3239; jemförd med ett renskrifvet exemplar uti Riddarhusets Protokoll.

Proposition till städernas fullmägtige vid mötet i Stockholm den 26 Jan. 1629.

Efftersom K. M. wår nådigste Herre, dageligen sehr nalkas then stoora farligheeten, som tillstundar igenom Östersiön, alldenstundh the Påweske mest alle hafner och städer som ther uth medh liggia intagit och besatt hafwe. Der till medh börie the uppå att rusta sigh till skepz och siös, hwarigenom icke allenast all handell och skepzfart warder genom siöröfwerij förtagen, uthan och all som störste farligheet är att the omsider hit öfwersettiandes och sedem belli, thet doch Gudh afwände, oss på halsen förendes warda;

Så endoch sådant angår wäl hela ricket och alla thes inbyggiere, så är doch synnerligen Städerne framför andra interesserade, som the, hwilcka theras nähring af Seglatz på siön hafwa skole, the ther och wed the beqwemligste siöhafner belegne äre ther fienden (hwar hans anslagh them Gudh afwände, honom anginge) landstigandes warder;

Hwarföre hafwer K. M:t got funnit the förnembste af alla städer att sammankalla och medh them sigh rådhföra, huruledes man måtte bäst sakerne anställa, att then siöfarande man måtte försäkras, fienden uthur siön blifwa hollin, och ricket wårt käre fäderneslandh (genom Gudz nådh) beskermat för öfwerfall och fiendens farlige anslagh, och allthenstundh intet beqwem-

mare medell finnes mot sådana fiendens machinationer än att man sig till siös rustar och på medell thencker huruledes icke allenast rijkzens skepflotta må ökas, uthan och att werbare skep må iblandh undersåtherne tilläggias, så att man icke allenast medh storleeken och werbarheeten uthan och af talet och myckenheeten af skeppen kan wara fienden öfwerlägen, begärar förthenskuldh H. K. M. att borgerskapet wille betenckia the medell huruledes en 40 werbare och bestyckade skep till wåren förskaffas måtte. Och endoch H. K. M. wäl weet hwad beswär sådan tillredningh hafwer uppå sigh, så förmenar doch H. K. M. borgerskapet (som elliest föga till rijksens förswar giöra) i thenna stoora rijksens och alles wåres farligheet sigh icke warda beswerandes, uthan iu så gerna sina capital till sin och ricksens förswar häruthinnan anwändandes som till efwentyrs i andre owissa handlingar, som doch (om rijksens förswar försummades) ingen fortgång heller nytto hafwa kunde.

Och på thet att lasten icke fölle för swår, menar H. K. M. att aller allmoge i stederne skulle hielpa här till effter then taxa som båtzmanspenningarne påbiudas pläge, och såsom capitalen icke komma (will Gudh) bort, uthan blifwa eganden beholldna i skepp och skött, altså menar H. K. M. att thet och thes lättare skall komma städerne an.

Der till medh på thet att samma anwände capital måtte draga sin frucht och interesse, will H. K. M. gifwa stederne ett wist interesse om månaden för thet capital skeppen kunna wara werdh, medan the uthi cronones tiänst brukas, och theruthöfwer privilegiera bemelte skep medh hwadh handlingh borgerskap[et]

förmena sigh wara tiänte, och theregenom the sine capital igenwinna kunna och samma skepztahl altijdh wedh macht hålla och öka. Såsom nu H. K. M. wet att borgerskapet wette apprehendere hwadh macht här uppå ligger, och them som trogne rijksens inbyggiare tilltror att the ricksens skada gierna afwäria, altså förmodar H. K. M. att the närwarandes, som the förnembste, för theres personer sigh så förklarandes warde, att the som hemma äre och mindre förmögenheet hafwa, måge taga got exempel, och hwar i sin stadh göra sitt till, att ricket må warda förswarat, Gudz nampn till ära och hans församblingh som här i ricket, thes Gudi lof fins, till tröst och frelse.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.», Vol. 37, ss. 1899 o. ff.

"Fråge-Punkter" till rättfärdigande af Sveriges deltagande i det Tyska kriget, uppsatta i December 1630.

1. Om en Potentat må hielpa sin wän emot sine fiender, förr åhn han laglige medell till förlikning tillbudit hafwer.

2. Om en Potentat med vppenbara wåld och full härs krafft må tasta en konung an, som honom inthett förtörnat hafwer och af den kan inthet periculum status hafwer, allenast för thett han Hans wäns owän åhr.

3. Om thet icke är ett fult krigh och fredzbrått, när en Potentat förer här som bestält är medh alt tillbehör, enom androm Konung på händerne, och honom ther med antastar.

4. Om en Konung eller menigheet skyldig är att lijda, thett en fremmande herre hielper hans owänner och vppenbara fiender.

5. Om afseyelse breff och härhold behöfwes at sendas förut, när man af enom med full krigzmacht antastat är.

6. Om rättmätige orsaker haffwe warit att icke tillåta de Swänske Commissarier till den Lybska handelen.

7. Om rättmätige skääl hafwa funnitz att särskillia tractaten i Dantzich.

8. Om Keysaren hafwer warit till at troo, ty then illa troendes, som ondt jetter, helfftene wärre han som ondt giör.

9. Om the förstar och menigheter hafwa giort rätt, som sine undersåtare icke hafwa förswarat mot the Keijserisches röfwerij, och om Sweriges Konung icke giör bettre, att han thett icke effterföllier.

10. Om the Pommerer hafwa förtiänt thet om oss Swänske, att the något lijda i närwarande krijgh.

11. Om icke Tyske Förstarna och städer sampt andre Ewangelische Potentater borde hielpa oss Swänske mot Keysaren, som alle Ewangeliske hatar och förföllier.

Eftar en »collat.» afskrift, hvarå Riks-Arkiv-Sekreteraren Leyonmarck efter rubriken: »Frågepuncter af Kongl. May:tt conciperade» tillagt: »Stockh(!) d. 15 Decemb. 1630»; jemförd med Konungens Registratur för år 1631, der dokumentet med samma rubrik finnes infördt under Mars månad, f. 119.

Bref till Pfalzgrefven Johan Casimir

1. dat. Stockholm d. 23 Dec. 1619.

Meinen freundtlichen gruss sambt was ich mehr liebes und gutes vormagh iderzeit zuvor. Hochgeborner furst, freundtlicher liber Swager. Ich skicke Rutgers nach Böhemen dem newen Könige zue gratuliren, vnd den stenden gelück zue wünschen, zue ihrer wolbedachten wahl. Got, der da transferiret die regimenter von geslechte zue geslechte, der sünde halber: wolle sich gefallen lassen die angefangene gnade zue continuiren, seinem nahmen zue ehren, denen so den antichrist die knie nicht beugen, vnd sich zue seinem vordienst alleine halten, zue freiheit der gewissen, vnd dan euch vnd vnss zue nützen vnd gedeilicheit. Weilen den ich nicht anders gedencken kan, als das E. L. in diesem dero hauses zuestand, sich werden beim könige finden lassen, als erfordert vnsere freundtskaft das ich eine solche gelegenheit nicht sol vorbeigehen: sondern E. L. die steds continuirende affection, so ich zue E. L. trage, nebest diesem zue bezeugen. Vnd dha es E. L. sambt meiner vielgelibeten swester noch wol erginge, were mihrs von hertzen lieb, dan in diesem swirigen Deutschen zuestand macht mirs allerhande gedancken wie es E. L. doch ergehen magh, vnd ob ich wol alzeit des besten hoffe, so ist doch

nicht ohne, das es alles gar geferlich aussihet, vnd obschon E. L. vorsichtigkeit mihr die asseurance gibt, das es kein not haben möchte, so skeints doch das man sich in bürgerlichen krigen kaum zu wol vorsehen kan. Dar E. L. dan gefar haben könten oder aber (so viel menslich) vorsicherung nötigh hetten sollen E. L. sambt meiner schwester vnd die Irigen bey mir vnd in meinen landen eine sichere retirade haben. Vud wor innen ich E. L. swegerlichen gefallen erzeigen kan, sol nichts vorseumet werden.

Got gebe E. L. gelüch zue dero neugebornen kindlein, dem sei auch lob, das E. L. gemahlin so gelüchlich alzeit da von kumbt. Got las E. L. freude dran erleben, vnd es in Gottes fruchten erziehen.

Vnseren stat wirdt Rutgerts E. L. anzeigen: wil dero wegen davon nicht weitleuftigh schreiben. E. L. wirt ehr weiters offenbaren wes vrsachen er abgefertiget, vnd sich nach E. L. radt wissen zu reguliren, bitte E. L. wollen ihm behülflich sein in den sachen dar vmb ehr E. L. sollicitiren wirt. Ich meines theils sege gern das eine vleisige correspondents möchte angerichtet werden zwischen mich vnd Böhemen, aldieweil mir nuhn mehr eine sache vorthetigen, vnd vlicht einen feindt bekummen werden: welches da es geschehen solte, wohl wehre zue divertiren, wen mans nuhr bey zeiten wüste, dan als dan würde vns der füffzenjarige stillestand nicht nützen so itz mit süssen worten gar oft angeboten wirdt. Wir wollen aber an den angel nicht anbeisen, wir wissen dan wie es in Böhemen stehet. Rutgerts kan dem konige davon nicht viel sagen, sondern sol nur sehen wie sich die sachen anlassen vnd mich advisiren, da mit ich nicht etwas

thue so mir mochte gerewen. Dieser Rutgerts ziehet durch Saxen: ich habe ihm bevolen zue einickeit zue raatten; sorge aber er wirdt nicht wilkummen sein, ich aber thue mein devoyr.

Im übrigen bevhele ich E. L. sambt allen so E. L. lieb sein Gottes gnedigen schutz vnd wunsche das E. L. mügen dies kunftige jahr (weil dis vorflossne nun mehr vorbey) mit gelück vnd freuden erleben, zue ende bringen, vnd noch da zue vielfeltige Jahr vnd gute tage, gesund ersehen. Ich bleibe steds

E. L.

getrewer Vetter und Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zue Stockholm den 23 Xcemb. Anno 1619.

Mein Curir ist nicht wider kummen den ich von Alwastra im september ablauffen liess, ess war der selbige so vorgangen frulingh auch bey E. L. waar. Möcht ger wissen who er hinkommen. E. L. continuiren doch mir wissen zue lassen wie die sacken in Deutschlandt gestelt sein, vnd vormugen doch den docter dahin das ehr sein affection nicht fallen lasse. Von meiner Deutschen reise schrieb ich mit dem Curir, wil wartten auf antwort, so die aber nicht bald komt so wil ich E. L. da von noch eins schreiben.

Efter originalet i Riks-Archivet, hvarå med annan handstil finnes följande utanskrift: Dem Hochgebornen Fürsten, vnserm freundtlichen lieben Vettern, Schwagern vndt Gevattern, herrn Johann Casimirn, Pfaltz graffen bey Rein, in Beyern, zue Güligk, Cleue vndt Bergk hertzogen, Graffen zue Veldentz, Sponheimb, der Marck vndt Rauenspurgk, herrn zue Rauenstein.

2. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stockholm den 25 Jan. 1620.

Meinen freundtlichen gruss, sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh iderzeit zuvor. Hochgeborner furst, freundtlicher lieber Swager. Ich habe E. L. schreiben emphangen, bis auf den 25 November, vnd drauss vorstanden das mein schreiben ahn S. L. von Böhemen vnd Pfaltz zue rechter zeit der Nürenbergischen zue sammenkunft sey ankummen, vnd das E. L. sich erfrewen, das man sich darauf der mahl eins so weit erkleret hat, vnd itz sich zue neherer correspondentz zu schreitten willich finden lasset. E. L. vormelden auch das es E. L. raht ist das eisen zue smiden weilen ess warmb sey. Zwar ich erfrewe mich selber dar ob, das man der mahl eins die augen so weit auf thut, vnd da hin sihet, was die alliance mit diesem könichreich dem algemeinen nutze: aber bin daneben gantz perplex da ich sehe das dar vmb so gar wenich gethan wirt, dan vor erst seindt die briefwe so bis dato noch anckommen gar in generali termino, dem nach zimlich raar, vnd dan sehr lange auf den wegen, welches alles mihr noch einen slechten muht machet. Were dero wegen wol gut das man das eisen so auf dieser seite (zum gemeinen nutz) schon lengsten warmb gewesen, was eifricher smeidette.

Was anbelanget das E. L. mich rahten, das ich mich erkleren solte geneiget zu solcher alliance zu sein, vnd dan eine zue sammenkunft fürslagen, da man dan das Polnische werck in acht nehmen könte, welcher E. L. raht wol in sich gut ist, vnd zue befur-

derung der sache dienen kônte, drumb ich auch E. L. da für freundtlich dancke, aber die reisons da gegen haben mich abgehalten vor dismhal solches nicht zue thun; vnther welchen diese die vornemsten sein, nemlich weilen S. L. der von Böhemen nur in generali termino vorbleibet, vleicht auss vngewisheit so da mahlen mit Polen sich presentiret hat, welches leichtlich durch den reichstag möcht können in mehrere sicherheit gebracht werden, vnd da durch solchen vorslagh vnahnnehmlich: das also keine alliance drauss werden dürfte, gestalt mir der schimphf restiren würde. Zum andren, dancke ich den lieben getrewen Got der mich (da ich alleine gelassen bin gleichsam als vnther den wolfwen) auss mannichen noht geholffen hat: vnd mich gebracht in den stat, das ich der hofnungh lebe, das Got mir die gnade vorleyen wirdt, mich itz zue kunnen (durch seine hülf, alleine mit Swedischer macht) schützen: dero gestalt das die alliancen mir wenigh nöthigh sein: scheinet derohalben nicht worvmb ich die solte affectiren, vnd dero gestalt suchen, das ich meine freundtschafft nimio offerendo vorachtet machen solte. Lasse derohalben die so es nöthigh haben suchen, vnd thue genuch das ich bereit bin, alle gute conditionen zue acceptiren.

Dem nach was anlanget die diuersion des Pohlen da kunnen E. L. leichtlich gedencken, das drauss widerumb sich entzünden wirdt, mit grossen flammen, das feur des kriges so itz in den aschen des stillestandes begraben liget, vnd obschon E. L. mir wider sprechen möchten, das es ohne das leicht zuem krige wider kommen wirdt, so ist doch daneben zu

bedencken, das dis Bohemische wesen nicht so balde wirdt zuem ende kommen, dan ich hoffe Got wirt mittel genuch schaffen (wie ichs auch von hertzen wünsche) da durch der itzige königh in Böhemen, sonder dis mittel wirdt können erhalten werden: wodurch aber der Bohemishe krigh nicht wirdt gestillet werden sondern gemehret, welches auch die Pohlen die da nachbaren sein, wol wirdt thun Sweden vorgessen, und also wir vestro wie ihr nostro malo ein zeitlangh ruhe haben. Vnd obs zwar nur ein zeitlangh ist, so ist [es] doch ein gross momentum ad restaurandam rempub[licam] nostram, die welche (dar sihe wider zue stat könte gebracht werden) von Got genuchsame mittel hat sich zue schützen wider der nachbaren aufelle, wie das die exempel genücksamb bezeugen. Vber dem seindt auch die untherthanen itz hier im lande in guter hofnungh, Ihre nahrung der mahl eins in friden zu krigen, vnd sollen nicht leicht zuem krige zu bringen sein, wie dan solches diese diversion erfordert, ja erforderen von mir das consulere patriæ — — dare seculo pacem suo, dadurch ich auch des Got lob itz under mehr als vor von ihnen geliebet bin: das ich mit dem kriege leichtlich vorderben kan, ob schon dran viel gelegen, welches doch der pöbel (drauff vnser land, wie E. L. wissen, bestehet) nicht begreiffen kan, den in ihm ist kein consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia. Zue dem bin ich auch nicht vorsicheret ob auch einiger beystandh von der Vnion zue vormuten seye, wan ich durch dieser diuersion in weitleuftigkeit gerehte, dan man solte sich cum domesticis excusiren, vnd mich alleine stecken lassen.

Dieses alles wol betrachtet solte einem wol abschrecken einige gedancken, auf solcher diuersion zu slagen: aber dennoch da mit nicht auf mich sitzen bleibe das so ich ahn andren dadele, so kunnen E. L. sich vorsicheren das ich wils Got kunftigen frülinch mich wil gefast machen mit etlichen tausend guter gesellen, sambt einer guten armée zue zehe, den gemeinen besten zue nutze vnd da ich erstlich dar umb gebürlich ersuchet werde, dem nach sicherlich versicheret, was mihr da gegen wider geschehen sol, wan ichs irgendts nöthig hette, vndt dan das mihrs von Engelandt vndt Hollandt geratthen, vnd mit nichtvorlassung vorsicheret werden möchte, so sol die selbe (obschon etwas vngelegenheit noch vorhanden ist) doch dem gemeinen besten zue nutzen marschiren vndt mit Gottes hülfe die diversion anfangen, so anders solches von nöten ist vnd der Pohl etwas anzufangen sich untherstünde. Got der herre wolle nuhr seinen segen vorleyen das alle ratslege gelangen mögen zu seiner ehren vnserem vatterlande vnd allen freunden zu nutzen vnd vortheil.

Immittels aber, das ich zeigen müge wie hoch (ohne ruhm zue melden) ich mich das gemeine las angelegen sein, so habe ich wie ich vor diesem E. L. mit Rutgerts geschriben, ihmme Rutgerz bepholen den Curfursten von Saxen zue ermanen das S. L. sich nicht in diesem geferlichen leuften seinen Religions vorwanten entzihen wölle. Ahn Polen schreibe ich derro gestalt, das wen sihe den snuppen nicht haben, so werden sihe wol richen kunnen, das ich occasiones nicht werde passiren lassen, wie E. L. aus der copi sehen können. Vermute das auffs wenigste kein Litta-

wer vnd Liflender wen sihe es sehen werden, in den Slesischen krig zu willigen, vorstehen sollen. An den grossfursten habe ich schon vor vier monat geschrieben fast auf die weise wie es begeret wirdt, was es aussrichten kan gibt die zeit. E. L. kunnen an gebürende örther die copie communiciren, vnd da neben treiben das so fern man bey den Reusen etwas auss zue richten vormeinet, das man dan bey dem von Engelandt anhalte das S. L. seine authoritet so bey den Reusen viel gilt, dar zue zue raathen gebrauchen wolle, zweifle aber sehr das man doch etwas vorrichten wirdt. Sonsten habe ich Rutgers zuem könige von Böhemen geschicket S. L. zu gratuliren (wie ichs E. L. in obgemelten schreiben auch angezeiget) vnd der sider ich S. vnd E. L. schreiben entphangen, habe ich ihm befolen an zue hören vnd mir über zue senden was von alliancen magh proponiret werden, aber solcher proces wirdt etwas langsamb fallen vnd der fruelingh vnd sommer damit hingehen. Were dero wegen besser, das so ferne es ernst ist, das man von der vnion einen her inner skickette der von den dingen vnd von den obgeschriebenen conditionen macht hette zue tractiren vnd sliessen: damit könte viel zeit gewunnen werden vnd keine gelegenheit auss henden gehen. Da sehen E. L. was ich bey dem gemeinen gethan habe vnd noch zu thun willens bin.

Dem nach so thue ich mich kegen E. L. bedancken der gutten aduis die E. L. mich mit theilen, vber der frage dar vmb ich E. L. consulirete, vnd discouriren E. L. zwar gründtlich, vnd muss E. L. wol in allen recht geben, aber weilen ich so tieff ahn den angefangenen ort, durch das geschrei, bin hinein

gebracht magh ich mich anders wo nicht angagiren, bis ichs nach den willen Gottes entweder zuem guten ende bringen kan, oder aber das mihr ein entier korb muge gegeben werden, welches mir dan beides, oder, was von beiden eins geschehen kan, leichtlich nutzet. Die zusammenkunft zue Cassel were sehr gut, vnd wen nicht die obgeschriebene diuerssion mich hindren solte vnd E. L. mir es könten einen sex wochen zue vor wissen lassen, so könte ich die reise leichtlich thun, vnd da dan das eine nicht gelücken wolle, muste ich meine eventuere, auf andre örther suchen, vnd ists nicht alleine von S. L. wol geratthen das ich eine der vnion nehmmen sol, sondern were mir selbstem auch annemligst, da es anders der gute Got so vorsehen hat. Sonsten was die reise hin auss betrift, hette ich wol gedacht das ich besser thete unbekandt zue zihen, dan ich den sweren kosten entflien vnd gleich wol mein wunsch erreichen könte: ists auch sache das ichs gut fünde, so wolt ich wünschen das E. L. ich bey mir hette, vnd ob ich schon bekandt reisen solte, sehe ich doch liebers nicht als das ich E. L. möchte in der geselschaft haben: da E. L. auch vor gewiss mir könten aduisiren ob obgemelte zusammenkunft zu practiciren were, vnd E. L. erachtete raatsambt zue sein das ich hin auss zöge, dha wolte ich E. L. freundtlich gebeten haben, sich zu bemühen mihr geselschaft zu leisten, welches ich E. L. mit aller freundtschaft vorgelten wil.

Was E. L. sonsten melden von der affection des von Baden L. vnd des grafwen von Nassau, ist mihr sehr lieb, bitte E. L. wollen sich bemühen dieselbigen in guter affection zue behalten. Was des graf-

wen beger wegen der stücke anlanget, drinnen wil ich ihn wol wilfahren, ich wil sihe nach Bremen senden, da kan er sihe auf der Weser empfangen lassen. Das 1186 [Staden]ske werck hat vnss hier sehr perplex gemachet, wir sorgeten es solte 754 [krieg] draus werden. Warlich der 775 [könig] suchet alle occasiones den guten 260 [bischof] 1479 [zu] 230 [Bremen] zu miniren, er hat 1186 [Stade] zwar wider von 755 [kriegsvolck] erlediget, aber die 40[b]42[u]41[r]39[g]37[e]41[r] haben dem 44[s]37[e]49[n]50[a]34[t] einen 34[e]40[i]34[t] thun müssen, vndt der 44[S]37[e]49[n]50[a]34[t] hatt dem 751 [könig] wieder eine 1023 [obligation] gegeben das diese 44[s]34[t]50[a]33[d]34[t] nu mer sein ist. Den von 1026 [Oldenburg] reitzet ehr an den 284 [bischoff] zu quereliren, mit den lumpen 617 [heirath]. Wahrlich es lesset sich nicht ansehen als würde ehr 312 [Deutschland] 123 [assistentz] thun zum frieden, sondern viel mehr die örther so 35[n]46[o]54[c]36[h] da von 450 [frey] seyn helffen 46[t]42[u]41[r]38[b]40[i]-41[r]37[e]49[n] welches auch kein geringe hindrungh ist zue begärten diuersion.

Im vbrigen thue E. L. ich freundtlich dancken vor fleisige communication, bitte E. L. wollen drinnen continuiren: Was E. L eigene sachen anlanget, so hoffe ich E. L. wirdt von der M[ajestet] meiner frau mutter ein vollenkommen genügen geschehen sein, dan ich schon lengesten die obligireten kopper habe zahlen lassen. Was sonsten E. L. begär sein habe ich dem Cantzler bevolen E. L. meine meinungh an zu zeigen, wil E. L. auch alzeit dar thun das ich geneiget bin, E. L. vnd meine geliebten schwester

sambt den irhigen zue helffen vnd befurderen so viel [ich] immer kan vnd vormagh vnd damit zeigen das ich

E. L.

getrewer Swager
bin allezeit
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den
25 Jen. Anno 1620.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

3. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Hemmestad på Värmdön den 28 April 1620.

Mein vetter.

Ich bin gestern Got gebe zu gelück von Stockholm gezogen, vnd hier ankommen, könte auch wol schon bey E. L. sein wen nicht der sklem [ↄ: skelm] mein schreiber were nach geblieben mit meinem gelde, skicke dero wegen diesen an E. L. das sihe wissen mügen was vns hindert an die reise. E. L. behalten ihn bey sich, vnd lassen die bauer so ihn führen licentijren. Diese nacht wil ich wils Got bei E. L. sein dan ich nur 7 meil von Elsnab bin. Interim geliebes E. L. sorgh zu dragen das alle die jenigen mügen abgeskaffet werden, so hir bleiben, vnd ich also vnvormercket ins schiff kommen müge. Got gebe E. L.

vnd vns allen was nutzet an sehle vnd leib. Bleibe allezeit

E. L.

getrewer vetter
vnd swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Hemmestad den 28 April Anno 1620.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

4. Till Pfalzgrefven Casimir, dat. Stockholm d. 15 Juli 1620.

Meinen freundlichen gruss sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh iderzeit zue vor. Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Wen ich E. L. nicht danckette, were ich gar vndanckbar: vnd solches were ein gros laster, dan E. L. mühe vnd trewe gegen mihr ist mihr dermassen dargethan (zwar iderzeit doch vornehmlich auf der letsten reise, das ich mich vorobligiret befinde, mit aller danckbarheit solches zu vorskulden, vnd damit E. L. wissen mügen: vnd sich dar vber frewen, das mihrs wolgehet, dha vorhalte ich E. L. nicht, wie ich den sonnabent, nach dem ich von E. L. abschiedt, bin gelücklich hier angelanget, vnd alles gelücklich gefunden. Meine frau mutter vnd bruder sein gesundt vnd in guttem wesendt, vnd das gantz vatterlandt bey gesundheit, vnd reicher segen an hew vnd getreide, Got gebe nur weitter genade das ess gelücklich müge eingeerntet werden. Im lande ists stil, die nachbarn seindt auch stil. Mein sorge ist nur

wie ich meine liebste müge herinner bekommen. Derohalben habe ich zeigern nach Böhemen gesandt mit brifwe an den könich, die da begeren das S. L. mich assistiren vnd meinen gesantten den Cantzler behülflich sein wolle, das ehr seine Legation (so innerhalb fier oder fünf tagen abgehet) müghe nach meinen begär vorrichten. E. L. kan auch viel guttes da bey thun, dhafern sihe dar sein bei dem könich, wie ich dan in der meinungh dieses schreibe, da sehen E. L. wie mihrs gehet vnd was ich treibe. Got sey für das eine gelobet vnd vmb das ander gebetten, das es einen vortgangh gewinne. Nun ist vbrich das E. L. ich vmb dero zustand frage, dan wan E. L. gesundt were vnd ichs wüste erfrewet michs höchlich. Wünsche das es E. L. vnd der ihrigen wol müge ergehen, vnd ob ich schon wol weiss das E. L. mich itzunt schon lenghst bey Baner haben wissen lassen wie E. L. Berlinnische reise ist abgelauffen, so ists doch das ehr bis dato nicht ist ankommen. E. L. seie vnbeswert mich bey zeigeren solches wissen zu lassen, dan mihr solches zu wissen vorlanget. Ich wolltte wol gern mehr freunde bey diesem lackeijen grusen aber weil er gerade auf Prag zihet habe ichs vntherlassen, habe auch den wexel des geldes so E. L. zu kumt nicht skicken können: sol E. L. aber in kurtzen danckbarlich bezalet werden. Ich habe zwar die summa vorgessen wil aber ehr mehr als minder skicken. E. L. thun doch so wol vnd continuiren die correspondents, vleisiger dan ich, der da faul bin. Got nehme E. L. mit allen so E. L. lieb sein vnder seinnen schutz vnd schirm

vnd vorleije was nutzet an leib vnd sehle. Ich bin vnd bleibe

E. L.

getrewer swager

vnd vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 15 Jul anno 1620.

E. L. grüse mein swester, vnd sage das weil der brief auf Böhemen gehet schreibe ich an I. L. nicht. Grüse auch alle gute freunde absonderlich E. L. bruder.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskriften lika med den 3 första brefvet.

---

5. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Elfsnabben d. 9 Aug. 1620.

Meinen gantz freundtlichen gruss sambt was ich mehr libes vnd gutes vormagh iderzeit zuvor. Hochgeborner Fürst vielgeliebter swager. E. L. gesundheit vnd gelücklicher zuestandt wünsche ich von hertzen. Dem nach thue E. L. ich freundtlich dancksagen vor der gehabten mühe vnd sonderlich für die vorstreckten gelder auf negst vorschinenne reise, welche zue sambt dem so E. L. ich sonsten diss Jahr zu thun skuldigh mit dem Cantzler, per vexel nemlich zehen tausend Reichstaller in specie, thu vber senden, welcher zu Franckfurt solches wihrdt E. L. erlegen lassen, bitte E. L. wollen den vorzugh enskuldigen, dan der Cantzler schon den ersten dis fertigh gewesen, aber in den scheren so lange bis heute aufgehalten, itz ist der wint gut vnd ich (der ich als mit mit schreiben differiret) bin vbereillet worden, das ich

nicht E. L. allen noturft schreiben kan, welches doch mit ehester ordinari geskehen sol. Interim bitte E. L. ich sihe wollen sich vorsicheren das dero mühe vnd affection vmb meinet willen vnd gegen mich, von mich nicht sol in vorgessenheit gestellet werden, sondren mit alles gutes vorgolten. E. L. beware der libe Got vor allen vnfal, vnd schütze alle die E. L. lieb sein, vnd sonderlich meine vilgelibte swester welche E. L. wollen bitten das siehe mich entskuldiget halte das ich nicht schreibe. Es sol mit dem ersten geskehen. Hie mit a dieu. Ich bleibe

E. L.

getrewer swager
weil ich lebe
Gustavus Adolphus Mp.

Elsnap den 9 Augusti Anno 1620.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskriften den vanliga.

---

6. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stockholm d. 9 Sept. 1620.

Meinen freundtswegerlichen gruss, sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh stedz zu vor. Hochgeborner fürst vielgeliebter swager. Ich habe E. L. schreiben (von Pragh vnd Heuchlem auss) bekommen. Ich ersehe drauss E. L. vnd dero vatterlandts stat, vnd bin erfrewet das es E. L. wol gehet: doch daneben trage ich mitleiden, das ich vermutten muss die vorwüstungh vieller edelen länder. Warlich der aufzugh zwejer mechtigen armeen, darzu fremde, thut nichts andres presagiren. Got wölle die seinnen er-

halten. Mein raat were, die phaffen so man mechtigh werden kan, abzuschaffen, dan da durch können Eure mittel waxen, vnd Ihr eure feinde, quit vnd auss dem lande ledigh werden. Vor war es ist itz nicht die zeit civiliter zu procediren, dan im bürgerlichem krige ist kein vnsicherer wegh zu nehmmen als der mittel wegh, dadurch ich finde das alle die jenigen so jemahls Ihre status vorlohren haben seindt betrogen worden. Ihr mochtet vleicht dagegen sagen, sihe würden es geleichsfals thun, vnd man fast so viel dabey vorlieren als gewinnen, aber wen dem schon also, so were doch das land besser so bey ein ander light: vnd in eurer gewalt ist: dan das so eure feinde mehr mechtigh sein als Ihr, dan nichts vnstetters ist als fama potentiæ non sua vi nixa. Zu dem werden sihe euch gute wort geben, so lange sihe sehen das sihe Eurer macht nicht ent rinnen können, so lange wirdt der bischoff von Speijer den Spinola wollen helffen auss dem lande jagen, bis er ihn hin ein geholffen hat, darnach wirdt er dem gebot nicht mehr gehorsamb sein Vdenheimb nicht zu fortificiren. Drumb fortificiret ihr Vdenheimb, mit des Bischoff eigenen bauren, sonder Euren kosten: besetzet es wol bevor es ein Budweiss wirt, vnd nest der Spanier vnd Italianen, zu eurer lande vor derb vnd ruine.

Dis ist also der raat den ich zu geben plege, vnd kan vileicht irren, ex ignorantia status, drumb bitte, ich E. L. wollen vnbeswert sein mich warvmb solches nicht geschicht advisiren, dancke E. L. doch daneben das E. L. so vleisigh mich zu schreiben. Ich sehe was assistents auss Engelandt geschicht vnd Dennemarck das gelt fourniret. Das gibt mihr kein wun-

der dan ehr ist stedes klugh, so auch in diesem, dan ehr vor obligirt Engeland vnd Böhemen sonder seinen schaden, weiln er sein gelt nicht besser auss thun kan als bey königen so wegen ihres stats vnsterblich sein. Es seye ihm wie ihm wolle so ists gut das sein gelt vnter den leuthen kömmet, sonderlich also nützlich angewandt. Die legation des Pauli glaube ich nicht das etwas nützen wirdt, dan 443 [Dannemarck] hat nicht lust zu dingen die nicht seines fori seindt wie das 414 [bischoff] thumb 371 [Cölln] ist, 281 [Braunschweig Hertzogh] 867 [Lüneburg], 1033 [Mecklenburgk] haben genuck zu thun ihre 742 [Hansestädte] zu fixiren, vnd die 789 [Hansestädte] wider ihre 497[fürst]ten. Sonsten das E. L. schreiben das die 1249 [Städt]en nicht werden zuelassen das 393 [Dannemarck] sein desein auf die 36[E]52[l]35[b]36[e] ein vortgangh gewinne: das glaube ich wol, aber bey so gestaltten sachen solten die mittel wol feillen [ɔ:fehlen]. Die 789 [Häusestädte] haben 668 [gesandter], 35[b]73[e]45[ɔ:35, i] mir gehabt, vnd vmb eine 1421 [union] zue machen gesollicitiret, prætexirend, das 828 [Ich] vor zwey 829 [jahr] drumb 55[s]32[o]55[l]55[l]35[i]-24[c]35[i]36[t]35[i]30[r]73[e]49[n] lassen. Der 885 [könig] zu 393 [Dannemarck] nimbt sich des von 1160 [Oldenburgk] ahn vnd hat mich einen 30[i]44[m]-44[m]73[e]30[r]35[i]32[ɔ:82, g]gen 302 [brieff] des wegen zuegeskicket, welches wol vleicht continuiren möchte vnd draus 1040 [negociation] 658 [gutt] werden, habe derowegen den 742[Hänsestädten] etliche 42[c]30[ɔ:32,o]49[n]-50[d]35[i]36[t]35[i]32[o]49[n]73[e]45[s], dar auf die 1474 [Union] bestehen sol, 1487 [verkundigen] lassen: so das von 30[i]85[h]49[n]73[e]49[n] angenommen wird,

köntes wol sonder 293 [bedencken] geslossen werden. Sonsten habe ich 393 [Dannemarck] 55[s]32[o]55[l]-55[l]35[i]24[c[35[i]36[t]35[i]30[r]73[e]36[t] mich zu assistiren in meinem 679 [heurath], da mit ich wissen möcht ob 36[e]85[h]30[r] 55[s]30[i]24[c]85[h] öffentlich da wider setzen wolle, weiln 36[e]85[h]30[r] so seltsamb 50[a]85[h]49[n] die 419 [Churfürstin] 1451 [wittwe] schrieb, wie das E. L. wissen, aber 36[e]85[h]30[r] thut sich gar hoch 480 [erbieten] vnd ist also herbe in dem einen vnd gelimplich in dem anderen. Der Cantzler ist drausen arriviret, wir hoffen baldt seine zurück kunft. Die 1377[sach]en meines 679 [heurath] gehen seltzamb von stadt, die 559 [Frau Mutter] hat meine 300 [brautt] 82[v]32[o]49[n] 280 [Berlin] 64[n]27[a]24[c]85[h] 281 [Braunschweig *)] geschicket. 61[D]73[e]30[r] 297 [bruder] sege gern das es möchte einen 251 [anstandt] haben bis nach geendigethem 1208 [reichstagh], skicket 367 [Belin] nach 443 [Dannemarck] zu procuriren das ehr hindern sol, das 828 [Ich] 957 [meinen] 668 [gesandter] 1086 [nicht] skicken sol. Was dar auss wird erwarte ich: interim vorheischet 73[m]35[i]30[r] 36[ɔ:61, d]35[i]73[e] 603 [Frau Mutter], sihe wil dem 715 [gesandter] folgen bis nach 331 [Braunschweig] vnd von dannen das 560 [frewlein] führen bis in 1007 [meinen] 1336 [schieff], welches zwar eine selsame 808 [heimführung] wirt, aber wie sol man ihm thun. Ich sorge es wirdt auf die art keine ordentliche 744 [heurathverschreibungh] drauss werden. Das E. L. melden in dero schreiben das die 559 [Frau Mutter] dem

*) Efter den för upplösningen begagnade claven betyder »281», likasom »331» i det följande, egentligen »Braunschweig Hertzogh».

368 [Churfürst] drawet, kan ich wol gelauben, dan E. L. kennen den praxin des orts, aber E. L. können sich dessen 1475 [versichern] daś so lange 368 [Churfurst] 957 [meinen] 726 [heurath] nicht hindert das 828 [Ich] sein 658[gutt]er 38[f]30[r]73[e]38[u]49[n]50[d]36[t] wol bleiben werde. E. L. wollen auch die 419 [Churfürstin] 1504 [wittwe] ratten, das 55[s]35[i]85[h]73[e] den 368 [Churfurst] 279 [Brandenburgk] ratte das ehr die 603 [Frau Mutter] sönlich tractire. E. L. vorstehen alles wol beser als ichs mit diesen beswerlichen zieфferen aussdeutten kan.

Sonsten stehet es bey vns noch wol: diss jahr exelliret menschen gedencken an fruchtbarheit, die tunne gilt hier in dieser stadt (da doch alles thewr) nur einnen thaller. Der gutte Got sey ewigh lob vor seine mildte gaben.

Der fride in Lifland wirdt sehr getriben, auch könte ich den wol haben mit behaltungh Pernaw auf etliche jahre, wen ich wolte; thetes auch, wen ich wiste das ich dem notleidenden gemeinen wesen da durch nicht hinderlich were, davon wil ich E. L. raat erwartten.

Itz restiret das ich E. L. berichte die vrsach war vmb ich so lange nicht geschrieben habe, vnd E. L. nicht volckomlich gedancket vor dero meinnentwegen gahabter mühe (dan mit dem Cantzeler meldette ich, das ich in kurtzem wolte wider schreiben). Ich habe aber mich zuem frey rennen probiren vnd bin drüber mit meinen altten Grubben gefallen, gestalt dan ich den arm vorrencket, vud er gar vordorben im bughe. Dis ist vielgeliebter swager so mich aufgehalten, dan sonsten E. L. meriten gegen mich dero gestalt von

mihr angnosciret werden, das mihr nichts leiders ist als E. L. nicht können bey itziger gelegenheit, meine affection demonstriren. Interim aber wollen E. L. sich vorsicheren, das ich im kurtzen meine danckbarkeit sol kegen E. L. scheinen lassen. Demnach wollen E. L. seinem bruders L. meinnent wegen grüssen vnd freundtlich dancken vor gutte tractation dan die mir widerfahren, ist mihr in der gelegenheit lieber gewesen, als wen es gar statlich zue gangen were. Warlich der prints hat mich so wolgefallen das mihrs nur an gelegenheit mangelt S. L. meine affection zue zeigen. Den markgrafwen von Baden wolleu E. L. ebenmessigh meinnen gruss anmelden, vnd das ich wünsche das wie ehr ein groser capiteine ist müge durch schaden des Spinole, seine fame vormehren vnd das gemeine wesends beste mit seiner reputation befürderen. Dem von Anspach wollen E. L. geleichfals freundtlich grüsen, vnd sagen das es mir leidt ist das ich die ehre nicht gehabt habe seine person vnd armee zue sehen. Got der euch mit orloch drawet wolle euch schützen vnd selber helffen aussdragen, dessen schutz emphele E. L. ich mit samt meiner geliebten swester vnd beider L. L. kindern zu aller gedeilichen bewahrungh ahn leib vnd sehle. Bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter vnd swager
Gustavus Adolphus Mp.

Stockholm den 9 Sept. 1620.

Ich zie heut wilz Got nach Calmer gegen meiner braut ankunft zue bestellen. Man saget hier Fran[k]furt sey belageret. Were nicht gut, dan ich von

dannen viel bestellet habe, die zeittung sein hier sehr böss. Got gebe bessere.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

7. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stegeborg d. 18 Sept. 1620.

Mein vetter vnd Swager. Ich habe von Stockholm auss E. L. meine gelegenheit vnd zuestand geschrieben, aber den curir hier wider angetroffen ligend gearrestiret vom winde. Als hat mir gedeucht mein devoir zu sein, E. L. mit diesem an zu melden, wie das ich E. L. briefwe bekommen habe, auss Cronweisenburgh den zehenden Aug. vnd drauss den deplorirten stat der örther gesehen. Got wolle alles zuem besten wenden, vnd weilen die sachen itzundt in solchen terminis stehen das sihe alle dage newe raatslege bedürffen, ists vnnutz das ich weitleuftigh meine meinungh solte beschreiben, dan mein raat nach geschehenen dingen ankommen wirdt. Der halben raatte ich E. L. nur in particulari das E. L. auf seine vnd meiner Swesters L. sicherheit bedacht wollen sein, vnd were mein raat das E. L. I. L. hier her skicketen biss das das vngewitter vor vber, dan itz lesset sichs wol entskuldigen, alledieweil ich hoffe das meine hochzeit diesen herbst wirdt vorsichgehen: vnd dar E. L. den kosten scheweten wolt ich E. L. lieber selber defraijeren, als meine swester vnd dero kinderlein in sothaner gefaar wissen, was E. L. gesinnet sein lassen E. L. mich freundtlich wissen. Sonsten bin

ich itz auf der reise wils Got nach Calmar aldar vor meiner Brautt ankunft zu bestellen vnd weiln ich itz reisen muss slies ich, vnd wünsche E. L. vnd meiner swester vnd beider zugehörigen viel guter zeit vnd stunde. Bleibe so langh ich lebe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stegeburck den 18 Sept. Anno 1620.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

8. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Kalmar d. 3 Oct. 1620.

Hochgeborner Fürst freundlicher swager. Mit dieser gelegenheit, habe ich nicht wollen vntherlassen, E. L. zu wünschen das es E. L. vnd allen dero freunden wol ginge, dan die zeitung von Spinolæ, des Curfursten von Saxen, vnd Beyerfursten, expeditiones werden hir so grausamb deprediciret, das vns mit vorlangen gelüstet besere zeitungh zu vor nehmmen. Was ich auf Böhemens beger an Saxen geschriben sehen E. L. auss der copi. Hier seindt wir vndt erwartten meinner liebsten ankunft, deren abzugh wil ich hoffen das E. L. besser bekandt sein wirdt dan mir, ich habe nur zeitungh von Wolfenbüttel das man den 16 passato von dannen hat wollen auf sein, Got gebe zu gelücklichster stundt. Wan mein Metresse gelücklich hier wirdt anlangen, were meine freude complet, wan nicht die pest zu grassiren ahnfinge, aber die stellet sich, das vns bange ist das Got vnsere sünde

zue züchtigen sich hat vorgenommen. Wen wir nun dem nicht entgehen können, so sey das vnser trost das es besser ist in Gottes hende zue fallen als in der menschen: dan er ist gütigh vnd straffet nicht ewiglich.

Also ist der menschen frewde (wie ihr leben vnd wandel) nie complet, ess ist aber das sterben nur, Got lob, bis dato in etlichen Socken an der grentze gewesen, stirbet auch noch nicht sehr, wil hoffen ess werde kegen den winter aufhören, welches Got mildichlick vorleijen wolle, so ferne ess nützet an leib vnd sehle. Dem nach vielgeliebter Swager bitte ich E. L. wollen nicht vbel auss deutten das ich E. L. nicht also in dero sachen befürder als E. L. meriten es von mir vorderen, vnd vmb so viel ingrat mich schelten muss, aber E. L. wollen betrachten was gegenwertige gelegenheit vor spese mit sich bringet. Wan die gedan sol E. L. befinden das ich dero liebe dienste so E. L. mihr gethan danckbarlich wil beskulden vnd erstatten, das E. L. befinden sol das ich

E. L.

getrewer swager
bin allezeit
Gustavus Adolphus.

Von Calmar den 3, 8ber Anno 1620.

E. L. grüsen dero gemalin mit meinem bruderlichen gruss. Got schütze E.E. L.L. vnd dero kinderlein, bey dieser vnrede.

Adieu.

I kanten:

E. L. grüse seinnen bruder vnd die marckgrafwen meinentwegen, Got gebe das es euch wol gehe.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskriften den vanliga.

---

9. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stockholm d. 15 Mars 1621.

Meinen freundtlichen gruss sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh steds zu vor. Hochgeborner fürst geliebter swager. E. L. werden wunder nehmen war vmb ich so langsamb schreibe. Warlich es geschicht weder auss vorgessenheit noch nachlessigheit, sondern nur auss frucht das die schreiben möchten in vnmilde hende kommen, vnd also gescolieret werden, welches dan mich auch nicht gefiele. Itz aber vorlanget mich E. L. gelegenheit zu wissen: vnd ob ich die schon weiss (auss E. L. letstes von Strasburgh aus den 6 Jen. dattiret) das es dahmal E. L. wol ergangen: so wil ich doch das E. L. sehen mügen das meine freundtschafft mit E. L. continuiret, dis zu bezeugen, ist der scopus dieses briefwes. Da neben kan aber ich nicht vnterlassen E. L. kundt zu thun, das 36 [E.] 52 [L.] 297 [bruder] mich vor etliche wochen 61[d]38[u]30[r]24[c]85[h] ein 1334[schreiben] viel zu spette, et more Germanorum 82[v]64[f]f 61[d]73[e]49[n] 1474 [union] 32[t]27[a]82[g]85[h] 1429 [verschreiben].

443 [Dannemarck] vnd 327 [Böhmen] halten auch 24[z]38[u] 27[H]27[a]50[d]73[e]30[r]45[s]55[l]73[e]-

40[b]73[e]49[n] einen 497[fürst]ten 32[t]27[a]82[g]85[h], der von 393 [Dannemarck] saget in 36[e]35[i]49[n]-49[n]73[e]44[m] 1385 [schreiben] an 73[m]35[i]24[c]85[h] er' wolle ein anzal 889 [kriegsvolck] 801 [halten] zu 680 [hülff] derer so mit vnrecht besprungen werden, vnd 38[f]30[r]27[a]82[g]73[e]36[t] ob ich auch zu solchen 843 [kriegsvolck] 264[ausszahl]lungh das meine da bey thun wolte. Hier 1429 [verschreiben] sihe 73[m]35[i]24[c]85[h] aber mahl zu spette, das es scheinet 55[s]35[i]73[e] hetten 73[m[35[i]24[c]85[h] nicht gern 61[d]27[a]40[b]73[e]35[i], 828 [Ich] 50[a]40[b]73[e]30[r] 731 [habe] 957 [meinen] 274 [agent] der in 277 [Böhmen] 85[w]27[a]30[r] dahin geskicket, zu hören vnd rapportiren. Weilen 874 [Ich] nu wenich angesprochen 85[w]73[e]30[r]50[d]73[e] als ists 73[m]35[i]30[r] nicht zu vor dencken dass 874 [Ich] wenich zu den sachen 32[t]38[u]85[h]73[e]. Warlich mihr ists leydt das die sachen bey E. L. so geferlich stehen. Ich hoffe aber die Ligisten werden baldtt einen grosen stos krigen: den 1249 [Städte] haben 393 [Dannemarck] (wie sihe ihm abgeschlagen behülflich zu sein in der 35[B]30[r]73[e]-44[m]35[i]45[s]24[c]85[h]73[e]49[n] 374 [Coadiutor]rat sache) hingewisen 50[a]38[u]64[f] die 364 [Bischoff] thumb[er] so den 1128 [Pabsttumb] vntherworffen, gleich jenne Jocasta ihrem sohne rieth, beym Seneca tragico. Ihme hat es so wolgefallen das er offentlich bekennet 443 [Dennemarck] habe nie solche occasion gehabet. Ob nun dannehero einige diversion zu hoffen gibt die zeit. E. L, communiciren mihr doch die secreta so E. L. leichtlich von allen diesen dingen krigen können.

E. L. vorobligiren mich damit, dem ich ohne das zum högsten freundskaft vor obligiret bin, also das ich mich erbiete zu sein vnd bleiben

E. L.

getrewer vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stock[holm] den 15 Mertz Anno 1621.

E. L. grüse dero gemahlin vnd entskyldige mich vor nachlessigkeit, ich bephele E.E. L.L. beide mit sambt dero kinder in dem schutz Gottes, das ehr E. L. beware in disem bösen zustande des ortz da E. L. sein, vor allem vnfal.

E. L. grüsen dero bruder vnd dem marckgrafwen, warvmb ich ihnen nicht schreibe, konnen sihe auss dem anfangh dieses briefs wol sehen. E. L. communiciren mihr doch was auf dem vnnions tagh passiret.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

10. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stockholm den 12 Maj 1621.

Meinen freundt swegerlichen grus, sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh ider zeit zuvor. Hochgeborner fürst vielgeliebter swager. Ich habe E. L. schreiben alle bis auf den .. entfangen vnd sehe das E. L. meine schreiben nicht entfangen haben; ich habe zwar nicht mehr als zwe mahl geschriben seidt dem neuenjahr her. Das erste ist mit E. L. eigen

lackei abgangen, skon im Januario, sorge der schelm wirdt ausgerissen sein, dan ich bedraute ihm das ichs E. L. schreiben wolt das er so lange auf seine eigenhandt hier im lande hervmmer zogh, nicht glaubent das er darumb sollte ein grösser skelmstück reissen. Das andre ist im mertz durch die Hamburgische ordinari an E. L. vberskicket, welches E. L. vleicht noch bekommen werden, vnd ist die vnsicherheit die vrsache war vmb ich nicht öfter schreibe, dan ich möchte nicht gern das die phaffisch gesinnete mit meinen briefwen solten hervmmer lauffen. Auf das aber ich nicht müge zue rechte von E. L. beskuldiget werden als hette ich vnsere mutuele freundtschafft vorgessen, so schreibe ich dieses briflein vnd dadurch bezeuge, das ich E. L. vnd dero ihrigen nicht vorgess[en]. Wolt wünschen das es E. L. vnd meiner hertzliben swester sambt kinderlein noch wol erginge, dan wie ich sehe so periclitiren der grossen vnd mechtigen sachen, die es vleicht nicht vorhoffet hetten: wie viel dan mehr muss ich vmb E. L. stat bekümmert sein. E. L. habe ich geraatten in meinen vorigen brifwen, sihe solten sich her inner begeben vnd im sicheren ort anschawen wo hin diese sachen wöllen: gehen sihe wol ab so ists eine gelück, gehen sie aber vbel ab so seindt E. L. im sicheren vnd nicht zue beskuldigen, das sihe wider den keiser etwas gethan haben: weillen ohne das itzo iderman des keisers gehorsammer standt sein wil. Ich bezeuge nochmallen (wie ich in den vorigen schreiben auch gethan habe) das ich E. L. vnd meiner swester vnd den ihrigen alle bruderliche freundskaft erzeigen wil. Auss den zwei letsten E. L. schreiben sehe ich wie E. L. mit

Ertzhertzogh Leopolt geredet haben, vnd wihe leidt es ihm ist gewesen das ich nicht auch bin in sein leger gewesen. Das glaube ich zwar das es ihm vleicht leidt ist: mir aber gar nicht. Wen ich wuste das ihm mit falcken gedienet were, habe ich derer wol etliche, sonderlich einen so wol wert ist vorschenchen zue werden wegen seiner raritet, dan er ist geschecket auf den rücken mit wei[ssen] flecken dero gestalt das ich seines geleichen nie mehr gesehen [habe], weiss aber nicht ob solcher fürst sol können zu freundtskaft bewogen werden. Zwar nützette mir seine freundtskafft anders zu nichts, als wen ehr den von Pohlen könte bewegen zue friede, sonderlich bey itziger gelegenheit da der Türcke Pollen angreiffet, der Rewse drawet vnd ich mit ihm vbel stehe. Vnd obschon in sothanem zustande, wol zeit were etwas mit gutter hofnungh vorzunehmen, so geliebet mihr doch viel mher der fride, dan ich habes versuchet, quam arduum et quam fortunæ subjectum das krigeswesen sey. Gibt sich die gelegenheit das E. L. weiter mit ihm zu discours kommen, so bitte ich das E. L. ihm öfnungh da von thun wolten, das ich dero auf dem referirten discours mit ihm solches geantworttet hette: solte auch der Türkische krigh continuiren wider Pollen, so zweifle ich nicht ihnen würde selber am friden gelegen sein, vnd dan were zu vormutten, das der ertzhertzogh desto leichter sollte darzu vorstehen, als dan möchte ich wol leiden das E. L. gelegenheit selber sucheten mit ihm drauss zu reden, ihm vorhaltendt das mihrs nicht gefile mit solchen sociis einen christlichen könich zu bekrigen, welches ich doch thun muste, dar ich den friden æquis cum conditionibus nicht erlangen köntte.

Den discours so E. L. mit den Güldensternen gehabt haben, lobe ich: dancke auch E. L, das sihe ahn allen ortten sich lassen angelegen sein, was sihe wissen sich erstecken thu zu meinen diensten. Könten E. L. diese zwe hostes patriæ bekeren, vnd sihe dazu bewegen das sihe an dessen stadt nützliche patrioten werden wolten, were mihrs sehr lieb, dan der adel hier im lande wol dienet gezieret zu sein mit leutten so wol erzogen, weiln derrer sich alhier wenich befinden. Zu dem gingen dem könich von Polen zwe instrumenta ab geferliche anslege zu treiben. Bitte derowegen E. L. wolten vleisss ahn wenden dieselbige zu vberreden, vnd zu sehen das sihe den hofmeister der Güldenstern promissis köntten da hin bringen das ehr von seiner obstination wolte abstehen, vnd wil ich ihn also wol als die princessin recompensiren dha er sich da zu bewegen lasset. Von vnseren itzigen stat were viel zu schreiben, aber die vngewissheit wils nicht leiden. Aber dennoch vorhalte E. L. ich nicht das wir hier im lande noch alle wol auf sein, die pest hat auch sich gestillet, so das wir vrsach. haben Gottes gütte zu loben. Sonsten ist alles auch noch stille, vnd erwarten [wir] den aussgangh der Liflendischen tractation, welche vns drawet mit einen bösen aussgangh, vnd ist zu besorgen das wir wider in einen krigh geratten werden. Got kere alle dinge zu lobe seines nahmens, vnd zu vnserer ewigen vnd zeitlichen wolfart. Ich magh mich nicht weitter zu schreiben vnterstehen, dan es vngewiss, wer den brief lisset.

Mit vorwunderung habe ich gesehen den accord der vnnirten mit Spinola, vnd gelüstet mich zu wissen, wie es E. L. bruder gehet bey sothanen gestaltten sa-

chen, dan ist Curpfaltz auss dem accord ausgesetzet, wo wirdt dan E. L. bruder bleiben. Wens mugelich wehre das E. L. mich die fundament solcher raatslege könten wissen lassen, were mihrs gar eine angenehme sache, dan ich nicht auss speculiren kan was inconstantiae, so constante herren bewogen hat, solchen stillestandt zu machen. E. L. grüssen dero bruder vnd den marckgrafwen von Baden vnd entskuldigen doch vleisigh entweder mundtlich oder schriftlich, das ich nicht geantworttet habe auf des marckgrafwen schreiben: dan mich eben davon abgehalten hat die selbige vrsach so mich gehindert ofter an E. L. zu schreiben. Zu dem weiss ich nicht die form zu finden: dar innen ich bequem an die leutte schreiben kan: dan den proces so man mit den sachen gehaltten hat zue loben ist mihr vnmuegelich, es zu dadlen ihnen vordrisslich: darvmb sweige ich so prejudicire ich niemandt. Vorziehe ess denen Got so eine sothane wol angefangene sache so vbel aussfüren. Ich wunsche das diese zwe hern möchten von Got bewaren werden, dan mihr deuchtes das ihr staat sehr thut periclitiren.

Der gute fürst Christian von Anhalt hat mich diese dage geschriben, das weiln ehr in Dennemarck nicht kan sicher sein wegen der reichs lehn so selbiger könich hat: so sucht er zuflucht bey mihr. Vor waar ich habe mit solchem man ein grosses mitleiden, da er auch hie her kummet, wil ich mich bevleisigen ihm guttes zu thun.

Sonsten was E. L. sachen betrift habe ich in meinem schreiben, so ich vor diesem abgehn lassen, meldung gethan, vnd itzo dem Cantzler bewolen es zu repetiren. Slies derowegen: vnd befhele E. L. sambt

dero gemallin vnd kinderlein in den schutz Gottes. Continnirend zu sein vnd bleibe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 12 Maij Anno 1621.

E. L. grüse meine swester vnd vormelle I. L. auch den gruss meiner hertzliebsten gemallin, die auch gebeten hat E. L. zu grüsen. Zu künftige woche wollen wir wils Got selber ahn E.E. L.L. schreiben. Adieu.

Originalet i Riks-Arkivet; är genom fukt något skadadt, så att ett par ord saknas.

II. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. lägret utanför Riga den 29 Aug. 1621.

Mein swager, diese zeit hat mich mit gescheften beladen, vnd E. L. mit vnsicheren wegen belagert, das ich des wegen nicht habe schreiben können, nun aber E. L. mich so oft erinneren dur[ch] dero schreiben skeme ich mich lenger in zu halten, wissendt das es dienet E. L. zu vorsicheren der continuation vnsserer freundtskaft, vnd das E. L. bey vnseren freunden kunnen ablenen die falschen reden so gehen werden von den itzigen vnseren actionen.

E. L. mügen dero wegen wissen das verflossen michaeli der stillestandt waar vorflossen vnd gewisse capita drauf ein stillestandt möchte vorlengeret wer-

den nach Pollen geschicket worden (welche hie nebenst gehende E. L. zu ersehen haben) in hofnungh das die billickeit vnd ihr eigen pericul, den hochmuth (das vitium der nation) hette sollen corrigiren. Sed naturam expellas furca, tamen usquam recurret. Drauf ist erfolget diese sköne plenipotens derren exemplar (ob ich gleich glaube das E. L. sie schon bekommen haben) ich hir bey fuge, welche einen offentlichen krigh zwischen Sweden vnd Polen von sich gejunget, vnd vns beraubet vnserer ruhe. Nun seindt wir nicht alleine in offen krigh geratten, sondern ligen itzo hier von vns durch götlicher genade ab zu keren den contemtum, welcher vorderblich ist allen republicken. Got hat auch kösteliche mittel vorlhijen solches zu thun (da er anders nicht, durch krigh, welcher ein sünden straf ist, vns zu zügtigen im willens hat, da vor wir doch Got von hertzen bitten vnd hoffen wollen das der hochmut des fein[des] vnd nicht wir vnd vnsere sünd mügen gezügtiget werden) dan hier in diesem leger 12 regiment knecht zu acht fendel gefunden werden vnd 20 companien reuter. Der anfangh dieses krieges ist beswerlich gewesen, den vnsere flotte vom winde zerslagen au vntherschidlichen örtter gearriwiret: sonsten heriren wir noch in belagerung dieser stat welche eine galliarde defesa thut. Wir seindt bis in den graben genahet, vnd hoffen das beste: diss ist der status belli, reipub[licæ] status ist viel zu weitleuftigh vnder dem donderen der kartowen zu beschreiben, allein muss ich meines hauses elend beklagen, dar innen Got mich gestraffet hat, in demme mein gemahlin ein dotgeboren kindt zue welt gedragen. Gott sey I. L. guedich vnd helfe siehe wider zu gesundt-

heit. E. L. können erachten wie hoch mich sol[ches] kreutz betrübet, aber Got der mich geslagen hat kan mich heillen. Ihm sey alzeit ehre.

Ferner geliebter Swager, habe ich ordre gestellet bey den retten so in Sweden sein das meiner swester die gebür geschehen sol, wil hoffen sihe werdens nach kommen was befholen ist, mir dauret das ich E. L. nicht mehr guttes erzeigen kan, dan E. L. es vmb mich genucksam vorskuldet, aber die abgelegenheit hindert mich solches zu thun. Weile wir nun im krighe sein vnd nichts ist das vns Got lob mangelet als nur gute reutereij die wegen der pferdt hir nicht zu bekommen, wollen E. L. dan gegen den frühelingh etliche her bringen were mihrs lieb vnd dan konte ich gelegenheit haben hir in der nege alles guttes zu thun. Gefelts E. L. so können E. L. mich die conditionen vber skicken, so wil ich mich drauf resolwiren. Wo es nu E. L. nicht gelegen were so bitte ich E. L. wollen doch vmb hören ob nicht ein cavalliere möchte gefunden werden der solches auf sich nehme. Ich habe nicht der weil lenger zu schreiben. Got befhele ich E. L. vnd bitte meine swester zu grüsen vnd E.E. L.L. beide vor sicher drauf vorlassen das ich dero

getrewer swager
bin
Gustavus Adolphus Mp.

Aus dem lager vor Riga
den 29 August Anno 1621.

Originalet i Riks-Arkivet.

12. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Uppsala den 3 April 1622.

Meinen freundt swegerlichen grus sambt was ich sonsten mehr freundtschafft liebes vnd gutes vor magh stedes zu vor.

Ich habe ein zeit langh nicht geschriben, dan ich bin dran von mancher leij vngelegenheit abgehalten worden. Erstlich durch den krigh vnd sweren winterzugh, vnd wie der viel kranckheit vnther dem volck vorvrsachet grose sorge vnd mühe die meinnige fort zu schaffen vnd zu erretten, dar ich den morgen frue mit angefangen vnd des abents spette mit habe hinbringen mussen, dar ich dan meine ruhe wol bedurft habe, so seindt wir durch Liflandt gesleppet vnd endtlich zur Narfwe angekommen: aldar ich mich sehr habe gratuliret meiner gelückselickeit, in sonderheit das ich meinen hertzlieben bruder durch viel geferlichet wider an sicheren orht gebracht hatte: aber (o vnbestendiges mensliches gelück) den anderen thag ist mein freude vorendert in leit. S. L. seliger gedechtnis wart am hitzigem lager fieberkranck: vnd ob ich schon wol sahe das S. L. swach worden so tröstete mich doch seine jugent vnd stercke: dar vber wart ich so weit betrogen das ich mich von S. L. selber vnd vnseren leutten liess vberreden, weil das jahr seer vor vlossen war, das ich nach hause zu eilen hette kegen das vorjar, mich wider einzurichten, als zogh ich vort, wie ich nun hieher kumme, volgen mich strax die bösen zeittungen von absterben meines bruderen, welches mich dan dero gestalt betrübet das ich zue schreiben vorgessen habe. Ach vnzeitiger thodt, (wo man anders also sagen darff) der mich beraubet mei-

nes liebesten bruderen geselschafft, vnd der sicherheit so ich von ihm hatte, vnd hat mich prostituiret der hoffnungh meiner feinde: vnd weil ich weiss das E. L. mit mir zugeleich condolentz tragen solches grosen vngelücks wegen, als bitte ich E. L. wollen auch vnbeswert mich dero raat vnd that hernach mahlen nicht entzihen sondern mit meiner swester her vber kommen, ein wenich zu ersetzen durch die kegenwart meiner swester, die böse perte so ich in den dott meines bruderen (desen ich nie ohne seuftzen gedenke) erlitten habe. Vnd weilen ich nun leider nichts anders anfangen kan, als mit gedult zu leiden was der wille Gottes vnserer sünde wegen vber vnss vorhenget, als mag ich lenger nicht wartten, sondern mues vnsere freundtskafft genügen thun, vnd E. L. auf dero schreiben beantwortten. Vornemme dem nach auss E. L. vntherscheitliche schreiben das E. L. gesinnet sein meinem begeren nach herinner zu kommen, auch das E. L. gesonnen sein meinem begeren zu volge reutter ins landt zu bringen, wan sihe nur wissen mügen auf was conditionen, vnd das so ferne mihr geliebet [dieselben] bey E. L. zu bestellen lassen, so musten E. L. gelt vnd commission vmb osteren dort aussen emphangen. Auch habe ich gesehen die bestallungh der vnirten auf welche art sihe Ihre reuter trachtiren.

Wil also auf diesem erst antwortten, nehmlich das ich von hertzen wünsche das E. L. hier sein möchten, vnd bitte E. L. wollen die angezogene vngelegenheit nicht ahnsehen sondern sich mit meiner swester hier her als zum sicheren ort fürfügen, dan zu mahl in disen zeitten in Deutsland [nicht] viel guts zu hoffen[?] sonderlich an den örtern da E. L. ist vnd sel-

ber dar zu sein gantz vnsicher scheinet: ist auch mich vnd meinem stat nicht mügelich E. L. wen sihe so weit abgelegen sein das gutte so ich dero gönne zu beweisen, auch zu dem können E. L. in presentia vleissiger der zeit wahrnehmen zu dem ihrigen zu kommen, dan ob ich schon vntherweilen ordre gebe, vor endert man doch wol, wan ich wegh bin, vnd præthendiret die noht so das redeste erfordert, wie dan geschehen vorschinen sommer dar ich ordre gestellet hatte E. L. das zu schicken so zeiger disses E. L. thut mit bringen: welches doch ist vor endert worden vnd auf gehalten biss itzo zu meiner ankunft dar ichs dan mit beswer entlich habe negotijret. Bitte auch da neben E. L. wollen den vorzugh nicht da hin deutten als ob ich E. L. freundschafft vorgessen hette, auch nicht alleine ahnsehen Ihre, sondren auch vnsere vngelegenheit, vnd sich vorsicheren von meinne bestendige affection.

Was die werbungh ahnlanget, so ist meine meinungh noch wie vor, reutter auss fremden landen zu haben, aber weil ich von fürst Christian vorstehe die licentz darinnen die soldatesche draussen lebet, als habe ich mich wol vmb zu sehen was vor gesellen ich hollen lasse, nam melius non admittitur, quam rejicitur hospes. Dan vnsere wolfart beruhet einich vnd alleine (negest Got) auf einem wol dissiplinirtem gehorsamen krighsvolck, weilen aber vnser laudt alsso beschaffen das drinnen wenich reuttereije zu bekommen, müssen wir sihe gleichwol von andren örteren haben. Also ist noch mahlen mein freundtlich begeren das E. L. solche leutte wolle auf sprachen die vnseren stat nützlich vnd gutte ordnungh liebhabendt

sein mügen, vnd obschon wol vor dissmahl mihr nicht zu treglich ist auf ein vngewisses eine solche summa geldes als zue werbung auf gehet vber zu machen, sonderlich so hoch hin auf nach Strasburgh, so sege ich doch gerne das E. L. die cavalliere, so sich amplojeren wollen lassen, mit brechte, das ich sihe vnd sihe mich möchten kennen lernen, damit wir auf beiden theilen vnbedrogen blieben, vnd damit E. L. sambt sihe sehen mügen auf was ahrt das wir hier die antretenirte compagnien tractiren, als vber[sende] E. L. ich copie, in meinungh wen es mügelich were das jemandt sich auf die ahrt wolle bestellen lassen das sich E. L. darvmb vmthun woltten: doch kan davon hier tractirett werden, bey E. L. ankunft. Sonsten kunnen E. L. die cavalliere wol vor sicheren das sihe nicht werden ohne bestallungh wider zu rücke zihen (da es Ihnen anderst gefellet hier sich amplojeren zu lassen, vnd auf die condition wie obbenambte copie ausweiset), dan wir noch keine mittel zum friden sehen, dan vnsers feindes bauren stoltzer hochmut lesset nicht zu das wir einige tractaten plhegen können: aber Got der mechtigh ist die stoltzen zu demutigen, wird ihren hochmut zu seiner zeit wol brechen.

Vnd weil ich dav[on] schreibe erinre ich mich dessen das E. L. mit Ertzhertzogh Leopold haben anfangen zu discouriren von der beylegungh vnserer streitte, gelüstet mich des wegen zu hören was selbiger Ertzhertzogh itz sagen würde wen E. L. es ahn ihm gelangen liessen: vnd deucht mich das es geratthen were da E. L. weitter bey ihm ahnsuckung thetten, wan E. L. vrtheilen könte das ehr gerne fride

auf dieser seiten sege: doch stelle ich diss in E. L. discretion.

Dem nach wolte ich wol E. L. den itzigen vnsereu zustandt weitlöftiger zu schreiben, aber die vnsicherheit leidets nicht, vnd spares zu E. L. ahnkunft, dan ich sehe (Gott erbarmes) auss E. L. schreiben wie gantz geferlich die sachen drause st[ehen] zu welchem gantz beswerlicher raat zu schaffen ist. Got der alles vor magh kere alles zum besten. Mich daurret des gutten Marckgrafwen von Baden da fern es anders als wol ginge, dan ich sorge das er negst dem könich von Böhemen wol der erste sein wirdt der leiden muss, vnd thut S. L. nicht vnrecht das ehr bey zeitten armiret. Got gebe raat vnd mittel alle dinge wol aus zu führen. E. L. wollen vnbesweret sein dero Bruderen zu forderst zu grüssen: wie auch den marckgrafwen von Baden, vnd zu erinneren das die fürsten in Deutsland viel zu spette meinen rat ergriffen haben als nehmlich die phaffen anzugreiffen, vnd weiln es nun endtlich vom graffwen von Manssfeldt vnd hertzogh von Braunswigh ist angefangen, so wünsche ich glüch zum handel, vnd wil hoffen, so es recht administriret wirdt, alle dinge möchten sich noch herstellen.

Vor newe zeitungh [hier aus dem lande] skicke ich E. L. extract auss des Marsches schreiben dar auss E. L. zum theil des Liflendischen krigess itzigen zustandt sehen können.

Vnd befhele hiemit E. L. vnd meine vielgeliebte swester sambt dero kinderlein in den schutz

des allerhögesten zu gutter bewahrungh ahn leib vnd sehle.

Bleibe bis ich sterbe
E. L.
getrewer swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Vbsala den 3 April Anno 1622. Ist der dagh nach der begrebnus der seligen alten königin derrer sehle Gott geb genade.

Nach dem dieser brief geschriben ist habe ich E. L. schreiben anderweit emfhangen, vnd sehe das der oberstleutnambt Streuff sich hat beim Manssfelder bestellen lassen: welches (wen er gut ist dran ich nicht zweifle) mir nicht gefelt: vnd bitte E. L. wollen doch vnbeswert entweder den selbigen oder imant anderst aufsprechen, der nützlich were mir dienste zu thun, dan wir an keinem dinge mher gebrech haben als ahn reutter, doch bitte ich E. L. wollen solche leut aufsprechen die E. L. judiciren können vnserem stat nützlich zu sein. Vnd ob wohl diesen freulingh alle werbungh zu spette fellett, so were es dennoch gutt das ich die officirer bey zeit her inner kriget damit man disen sommer mit ihnen abhandlen liese, vmb desto früher künftigh jahr damit fertigh zu werden.

Originalet, i Riks-Arkivet, är genom papperets vikning och nötning på några ställen så skadadt, att flera ord endast med svårighet kunna läsas.

---

13. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Riga den 12 Aug. 1622.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Ich habe von Jahan Schütz vorstanden das E. L. sambt meine hertzvielgelibte swester gelücklich sein zu Telge angelanget, welches ich mit freuden höre. E. L. haben in allen dero schreiben geklaget das E. L. keinen nachricht von hier bekommen haben, wo nach E. L. dero sachen hat richten können, so ist solches geschehen von wegen der unsicherheit der wege, dan wie ich gesehen das E. L. dero lackeijen nicht haben durch krigen können als habe ich anderer botschaft noch minder getrawet, vnd gleich wol respect getragen, meine brifwe zu prostituiren denen leutten so vleicht mihr nichts guts gönnen, habe aber alle zeit durch den Cantzeler E. L. avisiren lassen, ob die brifwe durch kommen weiss ich nicht, es scheinet aber nicht auss E. L. schreiben. Aber dem sey wie ihm wolle, Got lob das E. L. die resolution genommen haben, vnd sollen E.E. L.L. beiderseitz mihr wilckommen vnd angenehm sein, vnd worinnen ich immer kan E. L. swegerlichen gefallen erzeigen sol ich nicht vntherlassen. Ich hatte zwar bey den rethen einige ordre gestellet E. L. vnd meiner swester halber. Gefellet E. L. solche, so können E. L. sich derer gebrauchen, wo nicht so bitte ich E. L. wolle sich geduldden biss zu meiner ankunfft. Als dan wil ich mich E L. vnd meiner swester der gestalt accommodiren das E.E. L.L. dar ob gefallen tragen sollen. Mich belangent so bin ich itzunder im werck mich von hinnen zu depeschiren, welches wol diese woche geschehen sol, wen ich nur re-

solution vom feinde bekomme, ob der stillestandt bestendigh sein sol oder nicht, dan nach dem stillestande haben sihe sich gelüsten lassen das hauss Segewolt zu besetzen, welches ich nicht leiden können sondern die vögel so sich da nistlen wollen auss heben lassen, auch an den Radzewil schreiben lassen obs sein wil vnd befhelich were. Was er antworthet gibt die zeit, antwortet er etwas guttes so komme ich wils Got balde zu hauss, wonicht muss ich wol etwas warthen dan ės endert etlicher massen mein desein. Got skicke alles zum besten, vnd nehme E. L. vnd vns alle vnder seine gnedige bewahrungh an leib vnd sele.

Weil ich lebe bin ich
E. L.

getrewer Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Riga den 12 Aug. Anno 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

14. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Stockholm den 12 Nov. 1622.

Hochgeborner Fürst geliebter Swager. Das meine swester verlöset ist, vnd einen jungen sohn geboren hat, das frewet mich von hertzen, wünsche E.E. L.L. das es müge geschehen sein zu gelück seliger stundt, vnd das E.E. L.L. junges söhnlein zu waxen möge Got zu ehren vnd E.E. L.L. beyderseitz zu trost

vnd frewden, allen anvorwandten zu wolgefallen. Adieu.

E. L.
getrewer swager
allezeit
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 12 9bris Anno 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

5. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Vesterås d. 25 Jan. 1623.

Ich sehe das E. L. kranck sein, vnd wünske das Got E. L. bald wolle wider zur gesundheit helffen, vnd weil ich hoffe das es schon geschen ist differire ich alles biss zu vnserer zu sammenkunft, continuiret aber E. L. krancheit so wil ich zu E. L. kommen. E. L. lasen mich wissen wie's dero gehet Ich emfhe[le] E. L. Gottes gnaden schutz

bin E. L.
getrewer vetter
vnd Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Westeråhus den 25 Jen. Anno 1623.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

16. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Gripsholm d. 6 Aug. 1623.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Ich habe E. L. schreiben bekommen, sambt den beylagen vnd ersehe drauss den continuireten bösen stat der Ewangelischen, auch wie Camerarius vormeinet das ich mit schreiben ahn die Curfürsten etwas solte kunnen vorrichten. Drauf vorhalte ich E. L. nicht wie das ich sorge das ich wenich gehör haben solte. Al wolte ich solches thun, aber damit ich möchte dem gemeinen vnd mich selber durch Gottes gnedige hülffe, etwas raat schaffen, als habe ich Rutgersium vor einen residenten in Holland abgefertiget vnd im injungiret eine proposition zu thun wie E. L. auss den neben gehenden sehen können.

E. L. wollen sich gefallen lassen Cammerario diese sache zu recommendiren, das er sihe dem könige von Böhemen recht vortrage vnd durch ihm bey printz Moritz helffe durchtreiben, ich vil hoffen das ess ein mittel sey, so alles sol kunnen redressiren, wen nur Got (wie ich den ihm drumb bitte) seinen gnedigen segen vorleijen wolte. E. L. wollen doch vnbesweret sein mich dero judicium mit zu theilen vnd mich weisen ob ich irgendts irre.

Was anlanget das Camerarius klaget das er die spesa nich that die correspondentzien zu vnter halten, darzu sol Rutgersius provision mit bringen, gleich wie auch das salarium vor ihn selbsten.

Dem nach sehe ich was die Churfürstin von Brandenburgh wegen des heuraths mit Musskau schreibet. Wo es E. L. gefelt kunnen sihe I. L. die gantze sache wol berichten, nehmlich das der grosfürst wol vmb

den heierat ahn mich gesuchet hat, ich aber habe zur antwort gegeben, das das freulein (wie dan das die warheit) nicht in meinen mechten wehre, sondern stünde beym Cur[fürsten] von Brandenburgh vnd andere dero vorwanten, das ich auch die zu persvadiren mich nicht wolte gebrauchen lassen, es sey dan das er der grossfürst zu gewissen puncten vorstehen vnd sich vor obligiren wolte, als dan wolte ich meinne officia ihme nicht vorsagen. Das ich solches nicht an den Curf[ürsten] habe gelangen lassen: ist geschehen weilen ich nichts habe wollen drin arbeitten biss ich meiner swester sicherheit providiret hette, als dan zu ihren vorwanten stehen wirdt was thunlich oder vnthunlich ist.

Dem nach skicke ich E. L. zwen brifwe an E. L. bruder, ihm zu congratuliren zu seiner L. kind, da zu ich vnd mein gemahlin zu gevatteren gebetten sein. Ich bekenne das es zwar sehr spette kumbt, aber ich habe nicht mügen gevatter sein ohne gabe, vnd weilen E. L. mich zu sageten, das sihe mir die freundschafft thun wolten, etwas tügtiges zu schaffen wan ich den werdt nur nennen wolte: als nehme ich die künheit, vnd skicke E. L. ein wexel von 2000 Reichsdaler mit sambt den brifwen. E. L. thun mich viel zu gefallen wen sihe davor zwe vnderschiden present kauffen liesen vnd seine L. die zu stellen eines meinent halben, das andre meiner gemahlin halber. Wan E. L. auch da neben mich entskuldigen wolten, thetten E. L. mir sehr zu gefallen, dan ich gar gern in S. L. gutte dienst erhalten were. Mir vorlanget dem nach sehr nach dem schetzel [ɔ: Wetzel] so E. L. vorschrieben haben, wan ehr oder andre so reutter werben könte kommen wolten,

hette ich sihe hochnötigh. E. L. thun doch wol vnd regen doch bey leutten dar vmb an. Der graf von Mansfeldt so mich gedienet ist leicht fertigh geworden: hat sich mit meine 6000 R[eichs]thal[er] gelöset vnd darnach dem von Spania vorobligiret vnd mich vndanckbarer weiss quitiret: könten E. L. mich einen capablen obersten wider zu weisen thetten E. L. wol, dan ich itzo niemandt habe oder weiss so die stelle vortretten könte.

Got beware E. L. vnd meine swester sambt den kinderen vor allem vbel vnd sonderlich vor der pest, die E. L. schreiben, das sihe wider anfenget zu grassiren: vnd vorleije was nützet an sele vnd leib. Bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter
vnd swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Gripsholm den 6 Aug. Anno 1623.

E. L. wolten doch ordre stellen in dero lehn wegen der pest: den ich sehe wor orden gehalten wirdt, segenet Got, vnd gibet ein aufhalten der seuche.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

17. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Gripsholm den 25 Aug. 1623.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter swager. Ich habe beide E. L. schreiben emfhangen, das erste vom

E. L. raht, sege dem nach gern das E. L. (da es dero gelegenheit also zulest) sambt meine gelibte swester, sich hieher zu kommen bemühen wolten, dan ich ohne das I. L. bey dieser meiner gemahlin gelegenheit gerne hier oben hette. Thetten E. L. dero wegen mir eine grosse freundtskafft, wen E.E. L.L. beider seitz hie her kommen wolten, vnd weilen ich der hoffnungh lebe das E. L. mir solch begeren nicht abslagen werden, als wil ich alles vbrige bleiben lassen vnd E. L. im mittelst vnd alle zeit Got dem almechtigen trewlich emfhelen. Vnd bin vnd bleibe

E. L. getrewer Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Gripsholm den 28 7ber Anno 1623.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

19. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Näs kungsgård i Dalarne den 2 Jan. 1624.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter swager. E. L. wünsche ich von hertzen ein frewden reiches gelückseliges newes jahr das E. L. vnd die Ihrige mügen solches gesundt vnd frölich obleben, Got zu ehren sich selbsten zu frommen. Ich solte zwar E. L. etwas zu gedechtnis schicken, aber es ist an diesem ohrt der geleichen nichts so darzu dienlich, wen ich etwas bekommen kan sol es nicht vorseummet werden, E. L. aber werden sich interim contentiren das ich deroselben bezeuge meine bestendige swegerliche affection, vnd sihe dancke vor alle mihr erzeigete freundtschafft:

mit bit dieselbige zu continuiren. Ferner wirdt E. L. Sieur Wetzel berichten welcher gestalt wir vnss vorglichen haben, auch werden E. L. auss dem Memorial vornehmmen was ich ihm befohlen habe bey etlichen cavallieren zu vorrichten, wan E. L. vmb mhereren Credite halber an ihnen schreiben wolten, vnd sihe helffen persvadiren, thetten E. L. mir einen gefallen, sonderlich da E. L. Helmstetter da zu vber reden kònten, dan die scharge requiriret einen mann, sonderlich nu der feltherr apart vnd ich apart leger zu commandiren krigen. Wolten E. L. mir auch dero meinungh wissen lassen in gennere, was sihe vormeinen in diesem recht oder vnrecht gethan zu sein, so thun E. L. mich viel zu gefallen. Vorschulde alles mit swegerlicher guter affection vnd gewogenheit, gestalt das E. L. spüren sollen das ich

E. L.

getrewer Swager

bin weil ich lebe

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Nes den 2 Jan. Anno 1624.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

20. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Kopparberget (vid Falun) den 19 Jan. 1624.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Zeiger dieses hat mich E. L. schreiben vbergehen: vnd ich habe drauss ersehen, sonst auch von ihm selbsten vorstanden, die affection so sein vetter vnd er tragen zu

E. L. raht, sege dem nach gern das E. L. (da es dero gelegenheit also zulest) sambt meine gelibte swester, sich hieher zu kommen bemühen woltten, dan ich ohne das I. L. bey dieser meiner gemahlin gelegenheit gerne hier oben hette. Thetten E. L. dero wegen mir eine grosse freundtskafft, wen E.E. L.L. beider seitz hie her kommen wolten, vnd weilen ich der hoffnungh lebe das E. L. mir solch begeren nicht abslagen werden, als wil ich alles vbrige bleiben lassen vnd E. L. im mittelst vnd alle zeit Got dem almechtigen trewlich emfhelen. Vnd bin vnd bleibe

E. L. getrewer Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Gripsholm den 28 7ber Anno 1623.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

19. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Näs kungsgård i Dalarne den 2 Jan. 1624.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter swager. E. L. wünsche ich von hertzen ein frewden reiches gelückseliges newes jahr das E. L. vnd die Ihrige mügen solches gesundt vnd frölich obleben, Got zu ehren sich selbsten zu frommen. Ich solte zwar E. L. etwas zu gedechtnis schicken, aber es ist an diesem ohrt der geleichen nichts so darzu dienlich, wen ich etwas bekommen kan sol es nicht vorseummet werden, E. L. [illegible] werden sich interim contentiren das ich deroselben [illegible]ge meine bestendige swegerliche affection, [illegible] alle mihr erzeigete freundtschafft:

mit bit dieselbige zu continuiren. Ferner wirdt E. L. Sieur Wetzel berichten welcher gestalt wir vnss vorglichen haben, auch werden E. L. auss dem Memorial vornehmmen was ich ihm befohlen habe bey etlichen cavallieren zu vorrichten, wan E. L. vmb mhereren Credite halber an ihnen schreiben wolten, vnd sihe helffen persvadiren, thetten E. L. mir einen gefallen, sonderlich da E. L. Helmstetter da zu vber reden könten, dan die scharge requiriret einen mann, sonderlich nu der feltherr apart vnd ich apart leger zu commandiren krigen. Wolten E. L. mir auch dero meinungh wissen lassen in gennere, was sihe vormeinen in diesem recht oder vnrecht gethan zu sein, so thun E. L. mich viel zu gefallen. Vorschulde alles mit swegerlicher guter affection vnd gewogenheit, gestalt das E. L. spüren sollen das ich

E. L.

getrewer Swager
bin weil ich lebe
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Nes den 2 Jan. Anno 1624.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

20. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Kopparberget (vid Falun) den 19 Jan. 1624.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Zeiger dieses hat mich E. L. schreiben vbergehen: vnd ich habe drauss ersehen, sonst auch von ihm selbsten vorstanden, die affection so sein vetter vnd er tragen zu

meinen diensten. Wolte wünschen das mein gelegenheit were solche cavalliere strax zu amplojeren, weilen aber solches meine gelegenheit nicht zu lest als habe ich kegenwertige S[ieu]r Streif, da hin vormucht das er seinen vetteren persvadiren möchte, in devotion zu bleiben bis schierst künftigen Julium, in welcher zeit sich viel dinge also schicken können das ich vrsach krigen möchte ihn zu werck zu stellen. Bitte dero halben E. L. wollen ihm solches durch dero schreiben vorstendigen vnd darzu vormügen, das er sich so lange gedulden wolte. Finden E. L. es auch gut kunnen sihe ihm zu recompense die 500: R[eichs]tahler zu sagen, so ich in [!] Wetzler [in] seinen Memorial dazu deputiret habe. Dieser gegenwertige gefelt mir sehr wol, wolte wünschen das ich wiste ob Gustaff Horn imand bekommen hat, der das regiment zu werben auff sich genommen, so ich ihm zu vorschaffen anbefholen hatte. Wan solches nicht were, möchte ich diesem gern ein oberste leutnambttschaft vber 4 fendlein vortrawen, wil aber morgen mit ihm vorhören ob ers auf ein si annehmen wil, (dan ich habe heute vnd gestern weil er hier gewesen gar viel zu thun gehat). Wil ers thun so wil ich ihm ein vorschreiben an meinen Commis[sarie] geben, auf den fal das Gustaf keinen hette krigen kunnen, das er diesem auf 4 fendel anlaufgeldt geben sol. Was wir morgen sliesen werden wirdt er zweifels ohne E. L. berichten. Das ich so irresolut bin machet das ich noch kein andtwort von Rutgertsium Gustaff oder Cammerarium [!] habe, hoffe aber das vleicht solche antwordt folgen möchte die mir gefihle, sonderlich weil keine armeen mehr vbrich als der Statten so dem Babstumb teste machet:

so lange magh ich die rittersleutten nicht gantz abweisen, doch darf ich sihe nicht gantz ahnnehmen, auss gewissen vrsachen die E. L. dencken können. Morgen, wils Got, reise ich von hier durch Dalleren, Wermelandt vnd Dal nach Elfsburgh. Wan mich Got gesundt zurücke hilft wil ich durch Östergötlandt passiren vnd hoffe als dan E. L. anzusprechen, wils auch E. L. wissen lassen welcheren ort ich passiren werde. Inmittels vnd allezeit befhele ich E. L. dero gamahlin sambt dero kinderen vnd vns sembtlich in den gnaden schutz Gottes des högsten zu guter bewarungh ahn leib vnd sehle. Bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter
vnd Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Auf dem berge den 19 Jen. Anno 1624.

Ich hette shier vorgessen das E. L. melden, das der Reingraff sich erkleret hat das hoffregiment ahn zu nehmmen, vnd begeret das die platz vacant bleiben möchte, solches sol geschehen vnd ich wil sein ankunft erwarten. E. L. haben danck das sihe die mühe auf sich nehmmen, meinentwegen an die leute zu schreiben. A Dieu.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

21. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 1 Jan. 1625.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter swager. Weil das jahr sich ernewert, ist nötigh altem gebrauch nach die freundtskafften auch zu erneweren, vnd ob schon meine freundtskafft gegen E. L. nie voraltet, so volge ich doch dem gebrauch vnd wünsche E. L. dero gemahlin meiner vielgelibten swester, samt dero kinderlein ein frewdereiches vnd gelückseliges newes jahr, mit bitte zu Got, das E.E. L.L. sembtlich viel guter jar erleben mügen Got zu ehren, sich selber zu frewden, mich vnd anderen E. L. freunden zu wohlgefallen, vnd bleibe weil ich lebe

E. L.
getrewer Swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus.

Am Newjars tage zu Stockholm Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

22. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 15 Febr. 1625.

Hochgeborner Fürst, Freundtlicher lieber Herr Swager. Ich habe mit freuden die gelückliche entbindungh meiner vilgeliebten swester auss E. L. schreiben vornommen, vnd wünsche E.E. L.L. beiderseitz das E.E. L.L. dero tochterlein mögen mit freuden erziehen, Got zu ehren, sich selbsten zu selickeit vnd wolgefallen. Ich bin aber daneben erschrocken das ich sehe das meine swester das seittenstecken bekommen vnd das E. L. töchterlein auch swach gewesen,

bitte derohalben Got das er auss genaden I. L. sambt dero töchterlein wolle stercken vnd zu gesundheit vorhelffen. Ich wolte in diesem fal gar gerne E. L. beywonen, aber meine negotien lassen mirs nicht zu, bitte dero wegen freundtlich E. L. wollen mich entskuldiget halten. Meines vetteren des paltzgrafwen L. erwarte ich vndt wan sein L. kommen, sollen S. L. mir wilckommen sein. E. L. melden auch das meine vorslege in Niderlandt geestimiret werden, So wollen E. L. dagegen auss den beylagen sehen was man in Meckellenburgh davon halt, vnd was dem keiser schon da von bewust. Got skicke alles zu seinen ehren vnd vnserer sehlickeit. Den selbigen ich E. L. getrewlich thue emfhelen, vnd bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 15 Febr. Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskriften till Pfalzgrefvinnan Catharina.

---

23. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 4 Mars 1625.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber swager. E. L. vnd meiner vielgeliebter swester gesundheit were mir erfrewlich zu erfahren. Hoffe auch zu Got vnd ihn drumb bitte das I. L. vnd dero dochterlein numehr werden gesundt sein. Sonsten sein E. L. swester sons L. alhier ankommen, vnd mir sehr wilkommen: vnd die weil Han Lode der S. L. hier her ge-

folget hat nu wider zu rück wil, als habe ich E. L. zu salutiren nicht vntherlassen wollen: vnd da neben bitten das E. L. vnbesweret sein wollen vnd ordre geben das die begerten bötte mochten gemachet werden. Ich habe vor wenich tage einen zu E. L. abgefertiget der mit den baueren die bötte vordingen sol vnd ihnen das munster zeigen wie ich sie haben wil: wan sihe [fertigh seind] wil ich sie wol bezalen lassen. Das ich so importun bin ist die vrsache, das die Denische werbungen aller orthen angehen: vnd ich nicht wissen kan was mein secretirer so mihr kein wordt biss anhero geschrieben, guttes von Coppenhagen bringen wirdt. Sonsten seind hier wenich zeitungen weil die post diese woche fallijret.

Befhele E. L. Gottes schutz.

So lange ich lebe bin ich

E. L. getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Den 4 Mertz zu Stockholm Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

24. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 21 Maj 1625.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber Vetter vnd Swager. Ich habe E. L. schreiben bekommen, vnd sehe das E. L. meiner tractaten (mit dem Denen) copie emfhangen haben. Was der sider Spens mit gebracht vnd Belin aus Hollandt advisiret, werden E. L. aus den beylagen sehen: also das ich nicht glauben kan das etwas guttes könne vor richtet werden. Was

Dennemarck mehr thun wirdt als meine intention zu vorhinderen das lernt vns die zeit. Den phaltzgrafwen betreffendt da von E. L. meldungh thun were gut, wan ich mich der dinge ahnnemen müste, das S. L. sich wolten gebrauchen lassen, vnd so es darzu kommet, wolte ich S. L. wol ein 1000 pherdt aufdragen (den privat cavallieren beswerlich fallen wirdt solche auf zu bringen). Ich dancke E. L. vor die mühe so E. L. angewendet in erbauungh der bötte: wan E. L. durch dero authoritet drauf treiben wolten das sie vollendt fertigh würden thetten mir E. L. eine grose freundtschafft. Emphele E. L. der bewarung Gottes.

Vorbleibe
E. L.
getrewer Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 21 Mey Anno 1625.

Ehe ich diesen brief sliesen kan, ergreiffet mich das vngelück das meine gemahl ein dodt geboren kindt geboret, welches ich bey anfangh dieses briefwes nicht gehoffet hette. Vnsere sünde haben es vordienet, das es Got also gefallen hat, der wolle vnss anderweit nach seinem willen zu vnserer sehlickeit erfrewen.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

25. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Riga den 2 Nov. 1625.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter Swager. Ich habe E. L. vntherskiedtliche schreiben bekommen vnd

drauss E. L. vleiss ersehen die reutter vnd knecht her vber zu skicken, wor vor ich dan E. L. freundtlichen danck sage: vnd deroselben nicht vorhalte das sihe alle wol vberkommen sein so bey E. L. sein zu schiffe gangen, aber ich fruchte das die Smalendischen reutter (derer noch hundert zu rücke) vnd die Vplendischen (derer ritmeister vnd fendrich mit 35 pherden noch nicht ankommen) werden vngelück zur sehe gehabt haben: dan wir gantz keine zeitungh von ihnen hören. Got wolle seinen zorn genediglich von vns wenden, dan wir diss jahr zu sehe skade genuck gelitten haben. Das E. L. schreiben das am Kufferberge skade geschehen ist, helt mich sehr melancolisch, dan an dem ort können die sterckesten nerven vnseres stats wol geswechet werden das doch Got gnedigh vorhütten wolle. Gestern habe ich E. L. schreiben bekommen darinnen E. L. Cammerarii seiner gedencken. Sein affection gegen meinen dienst gefelt mir wol, vnd wen Rutgerttius von dar kommen solte, were er wol der beste, bitte der halben E. L. wolte ihm vorsicheren das ich dar zu geneiget bin, ihme auch die condition des Rutgertii wol wil gönnen, damit ich dan vormeine das er wol zu kommen kan. Gefiele es E. L. ihme solches zu schreiben, halte ich's vor gut, so erfure man was er gesinnet.

Die opinion so man dortten damahl vom Denen gehabt ist itzo wol vorendert, weilen er sich's nun lest ernst sein vnd victorie erhalten hat.

Meiner ist man nun nicht bedürfftigh, halte auch nicht dafür das ich mit nutzen in Deutschlandt etwas vorrichtten kan, es sey dan das die högste nott her andringen wolte, dar doch Got gnedigh vorsey. Wan

der fürst von Frideland solch pondus vleicht mit bringet, das des Denen victorien krebsgangich würden, so bitte ich E. L. wolle vleisigh trösten an orthen vnd enden da E. L. vormeinen das es wol aufgenommen wirdt, vnd ihnen zeigen das dieser krigh mich nicht so sehr engagiret, das ich nicht mittel wissen solte dem gemeinen dienste zu thun, wan nur das erfolgen wolte so ich offtmahl vorgeslagen. Gehet's ihnen aber wol (wie ich dann wünsche) so ist's nicht nöhttigh. Wolte Got ich könte in Sweden kommen, das ich auf solchen dingen acht haben köntte, aber diesen winter kan es nicht geschehen: weilen meine gemahl auf dieser seiten ist, die ich durch kein mittel weiss fort zu bringen: Sonsten stehet es bey vnss noch wol, aber die pest grassiret etwas vnther vnsere soldatten, der feindt nahet sich, vnd wirdt sobaldt es gefreuret, das wir zusammen kommen können, gutte stosse geben. Gott der geber alles gutten, gebe gelück auf vnsere seite. Hier gehen wunderlich sachen vor. Radzewil ist die Bolawe genommen wordurch viel dinges geschehen könte, da von nichts vor dismahl ist zu schreiben. Sonsten sehe ich auss E. L. brifwe das dero töchterlein kranck ist. Got gebe doch das gutte medchen ihre gesundtheit wider, vnd beware E. L. sambt meine libe Swester vnd dero libe kinder sembtlich vor allem vbel zu leib vnd sehle. Bitte freundtlich E L. wollen mich entskuldigen bey dero gemahlin das ich nicht an I. L. schreibe, dan alhier die zeit sehr kurtz felt vnd die affairen seindt viel, ich vn[ther]lasse deshalben nicht I. L. zu lieben. Emfhele nun hirmit E.E. L.L. sembt-

lich in Gottes gnaden schutz. Vnd bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Riga den 2 9ber Anno 1625.

Vnsser Vetter der phaltzgraf ist von hier nach hause gezogen. Got beware S. L. auf die sehe. Ich habe sein L. gerathen den landwegh zu nehmmen, dan ich hette S. L. in Sweden besser können abfertigen lassen als hier. S. L. hat aber nicht gewolt. Bitte E. L. wollen mich bey seines L. elteren entskuldigen, sonderlich da sein L. solte bey dieser herbst zeit etwas widerliches auf der sehe widerfaren: dan es mein skult nicht ist. A Dieu.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

26. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Berson i Lifland den 15 December 1625.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber Swager. E. L. zwene schreiben von 26 vnd 29 8ber habe ich emfangen, vnd ersehe dar auss E. L. vorsorge vnd vleis das volck her vber zu schaffen. Sonsten auch das die Smålendische vnd Vplendische reuter so hier mangelen von vngewitter zu rücke nach Calmer getriben seindt, auch das E. L. bey den rethen sich rahts erholet, ob man von den anderen reuteren, so viel her vber skichen solte, das solche lücke gefüllet werden möchte. Vor alle solche E. L. mühe thue ich mich

aufs freundtlichste bedancken, wil E. L. willicheit mit freundt swegerlicher danckbarheit nach mügelicheit vorschulden. Was sonst die reutter betrifft da bin ich fro das die noch beym leben, den wir hir zu lande sihe vor verloren geschetzet. Wolte auch wünschen, wie ich dan hoffe das geschehen sey, das E. L. diesen herbest nicht mehr reutter auf die sehe wageten, dan so solches geschehen würden sihe gewiss vorlohren sein. Wir haben zwar zimblichen abgangh an reutter vnd pherde wegen der krancheit vnd slimmen wege, so hier im lande sein, lebe doch der hoffnungh durch Gottes genade, mit dem feinde wol zu rechte zu kommen mit denen so noch vbrich. Weil wir zu Riga seindt hat die pest die infanteria sehr geswecht, itz aber höret sihe Got lob etwas auf, doch krancken die Sweden noch, welche doch noch zur zeit vor die peste vorschonet sein, Got wolte hernacher vätterlichen bewaren.

Sonsten sehe ich auss E. L. schreiben den betrübten zustandt dar innen E. L. bruder vnd swager sich befinden, wahrlich ich habe gross mitleiden, mit I.I. LL. vnd ist mich vmb so viel leiter das E. L. swester son von mir gezogen ist, sonderlich an ort vnd zeit da ich S. L. keinen grose woltahten habe erzeigen können, aber des menschen wil ist sein himmelreich. Got gebe das S. L. nur mogen mit gesundheit sein vber gekommen.

Den marckgraf Carl selligen bedaure ich sehr, vnd seinen Her vatter noch mehr, aber kein vngelüch wil allein sein.

Was vnss alhier betrifft so stehen die sachen, Got lobs noch wol. Zweifwels ohne werden E. L.

wissen das der feindt hier in Liflandt ein einbruch gethan, vnd den grosen pas die Ewestsche beck genant gepassiret auch eine schantz erobert, so gemacht war, an selbigen strom die vber fart zu verthedigen, war vmb ich mich strax mit der infanteria von Riga dahin begeben, vnd wie ich nach Kockenhusen kommen vnd etliche Comp. reutter zu mir bekommen, seindt wir mit selbigen reuteren vnd 800 musketireren im willens gewesen des feinds lager an der Ewest zu recognossiren, wie wir aber im anzuge waren so brachte eine partie so vf kundtschafft gewesen, zeitung das der feindt so bald er vnsere ankunft vornommen was er gekönet sein volck beydes vber die Ewest vnd Düne (dan sihe an den ort zusammen lauffen) setzen liese. Sonsten das 6 Comp. Cosacken auss groser eil auf dieser seite vorgessen weren, so ihr quartir 4 meil von vns hatten, welches alles vnss vrsache gab die truppen zu theilen damit sihe vns nicht vorfehlen könten, schickten also H. Teuffel mit die helfte der musketirer vnd Lorentz Wagner mit ihm, mit den Sudermanlendischen vnd Vplendischen Årland Vddesons reutteren, einen anderen wegh, Ich aber vnd der felther zogen recognossirens halber den wegh lengst der Düne biss an die Ewest. Wir hatten bey vns Clas Wachtmeisters, Benemss, [?] Nils Asserssons, Christoffer Asserssons vnd Isach Axelssons Com[panien] pherdt vnd 400 muscketirer commandiret von Cristoffer Asserson vnd Erenreuther, wie wir hin komen war der grossfelther mit seinem sohn auf jenseit der Düne, vnd brachten ihre heiducken vnd stücke auss wasser, Gonseffski aber stundt mit etlichen comp. Kosacken vnd Heiducken auf jeneseit der Ewest. Wie

wir anckammen stelleten sihe sich als ob sihe zu vns wolten, war ihnen aber kein ernst brachten aber 2 stück vnd ihre heiducken vor den pas wor durch vor vrsachet wert das von beiden seitten feur gegeben wardt, doch thaten die rör wenich schaden aber mit stücken werden etliche von den vnserigen getroffen, vnd zwen pherdt, davon einer war, das zelterchen drauf ich sas, vnd habe ich wol Got zu dancken der mich der sterblicheit so gnedich erinneret vnd doch nicht zu meiner feind spot vnd frolochen, in ihre hende geben wolte. Der liebe Got behüte ferner vor allem vngelück. Wir krigeten aldar etliche gefangene, die da wusten zu berichten das obgemelte Cosacken noch auss waren, resolvirten derhalber die drei ritmeisters Nils Assarson, Wachtmeister vnd Robbert von Rosen der Christoffers comp. füret ihnen entgegen zu schicken, wir aber bliben mit dem vbrigen vor den pas sihe sicher zu halten fast bis vmb zehen vr in die nacht. Wie sihe nun die 4 meil geritthen hatten, funden sihe die guten leut bey Calzenaw mit welchen sihe dreimahl treffen musten ehr vnd bevor sihe reumen wolten entlichen aber liffen alle 600 vor vnser wenich reutter, (dan die Comp. nicht 60 starck waren) vnd hinterliesen einen ritmeister dessen bekentnus ich E. L. hirbey fuge, darauss E. L. den damaligen stat der Polnischen armee sehen konnen. Vnsere reutter kuntten ihnen nicht nach eillen wegen des slimmen weges, der halben haben sihe sich wider zu denen gesamblet, so Ludzen vnd Rosithen belagert, vnd diese dage wegen weit abgelegenheit, vnd vnserer Cap[itaine] cojardise einbekommen haben. Nach demme ist Gonsefski eilich abgezogen, biss nach Düneburgh,

der gross felther aber leight in Semigallien vnd fordert die heuser auf die er doch nicht belageren kan.

Ich aber bin hie her nach Berson gezogen hier erwartendt das die Düne gefrire, als dan ich willens bin geliebt es Got Birsen zu entsetzen, Got gebe gnedichlich was nutzet an leib vnd sehle. Sonsten was wir hier vor newes von Riga vnd Newhauss haben können E. L. sehen auss dem beygefügetem. Wie es in Sweden gehet wünsche ich balde wieder zu erfaren, dan die schreiben so lange auf dem wege sein das wen man sihe bekomett seindt sihe shon alt.

Zu letzst sehe ich auss E. L. schreiben das E. L. tochterlein noch kranch, ich bitte Got, das doch das liebe Liesechen möchte wider gesundt werden, vnd erwaxen Got zu ehren E. L. vnd meiner swesters L. zu freuden vnd contento.

Sliese so hir mit vnd wünsche E. L. vnd meiner vielgeliebten swester viel guter zeit vnd stunde, vnd weil nun mehr dis Jahr vorbey und ehe E. L. diesen brieff entfangen das newe jahr wol wirdt eintretten, als wünsche E. L. ich ein gelückseliges newes Jahr, vnd das E. L. viel gutte jahr mit dero gemalin vnd kinderlein erleben mögen vnd das der getrewe Got vnss sembtlich in seinen schutz nehmen wolle vor allem was schetlich ist an leib vnd sehle. Bleibe weil ich leb

E. L.

getrewer vetter

vnd swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Berson den 15 Xber Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

27. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Reval den 26 Jan. 1626.

Hochgeborner Fürst Freundlicher lieber Swager. Wie hoch der dötliche fal I. M. meiner weilandt hochgeehrten Frau Mutter mich zu hertzen gangen, kunnen E. L. leichtlich ermessen, aber den willen dess hogesten ist nicht zu wider sprechen. E. L. bedancke ich das E. L. sich bemühet sorg zu tragen damit I. S. M. leicke gebürlich ist zur begrepnus, in sarch geleget worden. Wolte Got ich könte nach Sweden kommen, das die begrepnus nicht so lange vorseummet werden mochte. Sonsten sehe ich E. L. leidt wegen diesen trawrigen fal, bitte E. L. wollen es mesigh und christlich betrawren welches doch damit nicht ist zu vor enderen. Meinent halben können sich E. L. wol vorsicheren das ich dero vnd den Seinigen so viel an mir ist alle freundtschafft und gutten willen erzeigen werde, dan E. L. anderst nicht vmb mir vorschuldet. Got erhalte E. L. und dero gemalin und kinder, sonsten were ich in diesen tumultuosen contubernio von Got gar alleine gelassen. Doch istes in dieser welt gar eine kurtze zeit das wir vns mit beswer vnd sorgen quellen, vnd das beste das es mit vns ein ende nimbt. Got vorleye ein sehligh ende das wir mit Christo ewigh leben mügen.

Sonsten dancke ich E. L. das sie meinent halben mühe nehmen an Cammerario vnd sonsten in Deutschlandt zu schreiben. Was Cammerarium anlanget den werde ich durch Per Baner die residentzschafft auf dragen, dan ich diese dage selbigen Banner in Niderlandt skicken wil die grose alliance zu sliesen, da ich anderst nicht zu spette komme, vnd mir die conditio-

nen nicht zu swer gemachet werden. E. L. kenen ihn wol das er zu solchen sachen zwar nicht der bequemste ist, aber weil Cam[erarius] sich so hoch kegen mich erbeut, habe ich sihe conjungiret in hoffnungh also von der legation dienste zu haben. E. L. lassens ihm doch zu vor wissen das ich hören müge, ob ich auch sicher gehe.

Das es E. L. ratsambt deucht das ich nach Sweden eilete were wol zu wünschen das es geschehen könte, bin auch derhalben nach dem mir Got die victorie gegeben, davon ich E. L. auss dem lager avisiret, strax hier her gezogen, vnd wil alle mittel so practicabel sein anwenden nach huse zu kommen. Gebe Got mein gemal were dorten so were dem dinge baldt geholffen.

Das es E. L. bruder vnd swager vbel gehet höre ich vngerne, Got gebe endrungh so ferne es gereichen kan zue ehre Gottes. Mir vor langet sehr zu hören wo doch E. L. swestersons L. reise abgelauffen ist, gebe Gott das er wol magh sein zu hause gekommen. Weil ich dan anderst itzo nicht habe, so sliese ich vnd emfhele E. L. Gottes gnedigen schutz vnd bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter
vnd Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Refwel den 26 Jan. Anno 1626.

Originalet i Riks-Arkivet.

28. Till Pfalzgrefven Casimir, dat. den 22 Maj 1626.

Ich habe auss E. L. schreiben erfahren die gelückliche vorlösungh meiner gelibten swester dancke Got der alles gelücklich hat abgehen lassen, vnd E. L. wünsche ich gelück zu dero jungen tochter, wünsche das E. L. die erzihen mögen in der waren bekentnus Gottes vnd allen fürstlichen tugenden, Got zu ehren vnd allen menschen sonderlich denen so E. L. gutes gönnen zu wolgefallen. Im vbrigen gebe Got der frau mutter vnd dem kinde stercke vnd gesundtheit vnd beware E.E. L.L. semtblich vor allem vbel, beides am leibe vnd der seele. Ich bin vnd bleibe

E. L. getrewer vetter
vnd swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 22 Mey Anno 1626.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

29. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 31 Dec. 1626.

Hochgeborner Fürst, freundtlicher lieber Swager. Weilen heute das Jaar sich endet, vnterlasse ich nicht E. L. zu gratuliren, das Gott sihe vorflossen Jar glücklich erhalten hat, vnd wünske das E. L. dis zukunftige Jar eben so zu Gottes eheren vnd dero contentement ableben mügen, vnd diss und viel volgende Jaren viel freude erleben vnd sehen an dero vielgeliebte gemahlin vndt kinderlein. Ich aber vorbleibe E. L. allezeit zu allen swagerlichen wolgefallen,

wol zugethan vnd hermit ende, befhele E. L. der gnedigen bewarung Gottes des allerhögsten

E. L.

getrewer Swager

weil ich lebe

Gustavus Adolphus.

Zu Stockholm den letzsten des Jahres 1626.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex avtographo Regio» i Uppsala Bibliotek.

---

30. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. [Stockholm] d. 5 Jan. 1627.

Hochgeborner Fürst freundlicher lieber swager, ich habe E. L. schreiben entfangen, vnd dancke E. L. vor dero gutten affection vnd gelück wünschungh; so wol auch vor E. L. newjahrs present, gantz freundtlich, bitte E. L. wollen sich vorsichert halten das ich continuire E. L. alles gutes zu gönnen vnd wünschen, vnd wil kein occasion vorbey passiren lassen wissentlich, sonderen die allezeit apprehendiren E. L. allen swegerlichen wolgefallen zu erzeigen, ich skicke zwar E. L. eine newjarsgabe aber nicht wie E. L. sihe meritiren sondern wie ich siehe vor dissmal habe zu wege bringen können, bit E. L. wollen sihe vorlieb nehmmen, befhele E. L. den schutz Gottes mit allen so E. L. lieb seind, vnd bin

E. L. getrewer swager

allezeit

Gustavus Adolphus Mp.

den 5 Jen. Anno 1627.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

31. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat den 12 April (1627).

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber swager. Ich habe (wils Got) geresolviret die künftige woche, den entzats in Preusen zu bringen. Weillen ich dan gerne E. L. vor mein abreisen sprechen mochte, als sege ich gern das E. L. möchten gelegenheit haben hie här zu kommen. Bitte dero wegen das da es E. L. nicht vngelegen fallen mochte sihe wollen sich bemühen hier zu sein ehe dan ich fertigh werde. Vnd weilen ich hoffe baldt mit E. L. zu sammen zu kommen als vnterlasse ich itzo auf E. L. vnterskidliche schreiben zu antwortten, weile ich solches mundtlich besser als schriftlich prestiren kan.

Emfhele E. L. Gottes gnedigen schutz.

Bin weil ich lebe
E. L.
getrewer Swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

den 12 April zu Stockholm.

Originalet i Riks-Arkivet.

32. Postscriptum uti Kongl. brefvet till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Nyhamn i Skärgården utanför Stockholm den 30 April 1628 *).

Weilen ich itzo (Got gebe zu gelück) abreise alss wünsche ich E. L. viel gutter nacht vnd zeitte, vnd bitte freundtlich E. L. wollen sich meine sachen las-

*) Sjelfva brefvet är af följande lydelse:

Gustaf Adolph med Gudz nåde Sweriges Göthes och Wendes Konung, Storfurste till Finland, Hertigh vthij Estland och Carelen, Herre vthöfwer Ingermanlandh.

Wår wenlige och kärlige helssen, med hwad mehre kärtt och gott Wi förmå af Gudh allsmechtigh tillförende.

Högborne Furste, elskelige käre Swåger och Frende, wi wele E: K:tt wenligen och kärligen icke förholla att efftersom wi hafwe satt oss i sinnet, sedhan den Lijfländiske rehsan blef afslagen; draga öfwer åth Pryssen, att bestella om sakerna der i Landet, så och aftala med Cantzeleren, huruledes wårt förehafwande anslagh bäst till att angripa och i wärcket stella ähr, Så äro wi nu stadde på rehsan, achttandes oss så snartt winden fogar gå till sjöes härifrån; der till Gud allzmechtig lycko och sin wälsignelsse gifwe, och med sine helga Englar nådeligen bewahre både oss på rehsan, och E: K:tt med E: K:ttz Gemåhl, Wår elskelige käre Syster och Högborne Lifzarfwingar, som hemma stadde äro, att wi med helssa och gott tillstånd, måge på begge sijdor finnes och komma tillsamman igen. Wi twifle inthet E: K: låther sigh såssom altidh tillförenne vthj wår frånwahru alla saker, på det flitigaste anlägne warde: Och såssom någre ährender vthj den Instruction, E: K:tt vthj Stockholm sidst bekom, äro sedhen den Lifländische rehsan blef afslagen endradhe; Så hafwe Wi författa låthet ännu en annan Instruction eller Memorial der bredewidh, huruledes Wj nu sedhan om alle saker, särdeles om krigzfolkett, som här hemma i landett qwar blifwer; vthj wår frånwahru wele bestelltt och lagat hafwa. Wenligen och kärligen begiärande, E: K:tt wille sigh der effter rätta och sampt med wårt elskelige Rikzråd, allting så dirigera och laga som kan lenda Oss, och Fädernesslandet till tiänst och wälstånd; Och wele alltidh beflita Oss om dett såm kan lenda E: K:tt till willies och behagh igen. Wj wele E: K:tt hermed och alltidh hafwa vthj Gudz

sen, bey dieser gefehrlichen zeit, befholen sein, vndt skicke ich E. L. zwar eine Instruction, welche aber nicht so deutlich wie der reichs retthe. Ihr derhalber füge ich die copiæ da von hir bey bittendt E. L. wolle doch freundtlich geruhen die dinge so zu befordrungh meiner intention helffen forttreiben vnd dran sein das selbiger instruchtion nachgelebet werden müge, vnd weilen ich hoffe das auss der Ostsehe es itzo so grosse gefar nicht haben wirdt sintemahl meine flote ziemlich starck in se kömbt, als thetten E. L. wol das sie hier oben im lande auch etwas zu segen das was ich befolen habe ins werck gerichtet werden magh. Alle E. L. mühe so sihe meinent halben nehmmen wil ich mit allen swegerlichen guten willen dergestalt erwideren das E. L. befinden werden das ich dero danckbar sein wil, vnd bleibe weil ich lebe

E. L.
getrewer swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

33. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Dirschau i Preussen den 26 Juli 1628.

Hochgeborner fürst Freundtlicher lieber Swager. Ich habe zwar spette vnd gistern erst E. L. schreiben

thens Alldrahögstes skydd och beskerm till all wälmåge kärligen och wänligen befahladh. Datum Nyhampn den 30 Aprilis åhr 1628.

entfangen, draus ich alzu frue erfahren E. L. töchtterlein Elisabeth Ammelei ihren todh welcher sehle Got wolle genedigh sein. Wahrlich der casus afficiret mich hoch, derhalber erachte ich leicht wie viel höger er E. L. betrüben muss, aber weilen der wille Gottes darinnen vnwandelbar, vnd E. L. der man, so mit gedult wol wirdt wissen sich in dieser afliction zu skicken: als achte ich vnnötigh diss schreiben mit vielen trösten vnd reisons zu füllen, sondern nur allein Got bitten das seinne gotteliche almacht verner vngelück von E. L. vnd dero gemahl vnd kinder, gnedigh wolle abkeren, vnd vorleyen was nützet ahn leib vnd sehele. Ich bin weil ich lebe

E. L. getrewer Swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Dirskaw 26 Jul. Anno 1628.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

34. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 4 Jan. 1629.

Hochgeborner Fürst freundtlicher liber swager, das E. L. sich drüber erfrewen, das Got der almechtige mich vnd die meinigen sambt den stat dieses könichreichs so vatterlichen behütet vnd erhalten hat, vnd das E. L. zu diesem eintretenden Jahr, mir glück wünschen habe ich auss E. L. schreiben (welches ich, zue sambt der ansenlichen newjarsgabe, von E. L. abgefertigten emfhangen) vorstanden.

Thue mich desswegen freundt swegerlich bedancken, vnd wünske E. L. hinwiderumb ein glückseliges

frewdereiches newjar. Bite Got das seine güte E. L. vnd dero gemahlin vnd kinder wolle bewaren vor allem so skedtlich ist ahn leib vnd sehle, skicke auch hieneben ein newjars gabe nicht wie sihe billich sein solte sondern wie sihe ist zu bekommen gewesen. Bleibe hiemit allezeit

E. L.

getrewer Swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 4 Jan. Anno 1629.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

35. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. den 8 April 1629.

Hochgeborner Fürst freundlicher liber Swager. Ich vorstehe vngern das meine vielgeliebte swester kranch ist, Got vorleye I. L. gedult, helfe sihe auch baldt wider zu voriger gesundheit. Ich habe den doctor befholen zu E. L. zu zihen ob ich in zwar doch selbsten vor meine gemalin höchlich bedarf, dan I. L. nu mehr fier wochen langh solch augen krancheit gehabet das fast zu besorgen stehet sihe möchte vmb das eine auge kommen. Got der der beste medicus ist helfe zu allen seiten. Ich thue mich auch bedancke der mühe so E. L. haben wegen musterungh des volckes, mir were ser nutz zu wissen wie viel fendel werden können. E. L. gelibe auch den officireren an zu sagen das sihe sich geret halten vnd nicht sicher werden mügen weil sihe noch keinen aufbat bekommen haben,

dan wer weiss was botskaft wir inner kurtz bekommen werden. Got gebe allezeit gutte zeitunge. Dessen schutz ich E. L. vnd dero gemalin trewlich emfhele vnd bin

E. L.

getrewer swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 8 April Anno 1629.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskriften är till Pfalzgrefvinnan Catharina.

---

36. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Uppsala den 1 Jan. 1630.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber Swager. Ich habe E. L. newjahrs grus schreiben empfangen, vnd thue mich der gluchwünschung vnd des anerbietens wegen, so wol auch der new jahrs gabe halber, gandz freundtlich bedancken. Wünsche E. L. hinwiderumb ein freudereiches, glückseliges Neujahr, wünsche auch das wie E. L. bis hero (nu mehr eine geraume zeit vndt in die 16 jahr) mit meinem ser gutten contento bey vns versiret haben, möchten auch hernacher viel guter jar gesundt vnd in guttem wolstande, mit sambt dero viel geliebter gemahlin vnd kinderlein, bey vns leben vnd zubringen, wie dan ich in werender zeit nach meinem vormugen gar gerne gethan habe was E. L. vnd den ihrigen lieb gewesen, also vorsicheren sich E. L. das ich bestendigh geneiget bleibe E. L. auch hernachmals allen swegerlichen guten willen zu erzeigen. Ich hett gar gern den alten gebrauch (mit zeigeren E. L. dieneren) geobserviret,

vnd E. L. eine newjars gabe gesendet, aber der jubilirer ist alzu lange auss geblieben das ich E. L. diner lenger nicht auf halten magh, so baldt ich aber bekummen kan was dienlich ist sol ich den löblichen gebrauch an mich nicht ersittzen lassen. Interim bleibe ich E. L. das vnd viel mehr liebe vnd freundtschaft schuldig, der ich bin vnd bleibe

E. L.

getrewer Swager

vnd vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Upsal den 1 Jan. Anno 1630.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

37. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Ribbenitz i Mecklenburg den 10 October 1630.

Hochgeborne fürst freundtlicher lieber swager. Das E. L. mit leibes swacheit beladen sein, bekümmert mich sehr, wünsche das der liebe Got E. L. wider zur gesundheit gnedich helfen wolle, vnd E. L. erhalten zu trost dero gemahlin vnd lieben kinder. Das E. L. mich die ihrigen recommendiren auf aller fal, da thun zwar E. L. vatterlich vnd wol an. E. L. dürffen nicht zwiflen das ich sihe mir hoch recommendiret sein lasse, dan die natürliche liebe recommendiret sihe mir selbsten. E. L. seindt kranch vnd ich gesundt, wissen aber nicht wem es ahm ersten gilt, derhalber bleibe der dennen getrew den Got

[illegible] treye dero gewiss [illegible]

E. L.

getrewer Swager

vnd vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu [illegible] den [illegible] Anno 1630.

Vnseren [illegible] in diese lande sambt den desein [illegible] sehen E. L. auss mein vnd meins [illegible], Got gebe ein Ider thette vns die assistenz so sich gebüret der sachen, were gut rat. wir sein [illegible] aber vorlassen domi forisque, hoffe aber Got sey mit vns.

Original: [illegible]

---

36. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, skrifvet i Berwalde i Neumark omkring den 22 Jan. 1631.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber swager. Ich kan keinen vmbgangh nehmen E. L. meinen zustandt zu berichtten, damit E. L. sehen mügen was zu hoffen vnd fruchten stehet, absonderlich aber das ich E. L. (die doch ohne das darzu geneiget) incitiren müge den algemeinem wesen vnd absonderlich vnserem vatterlande zu gut, sich der sachen dorten in Sweden anzunehmen das wir nicht dergestalt mügen vorlassen werden wie itzo leider geschicht. Was nun vorerst vnsere hofnung betrifft, so lasset sich's Got lob zimlich ahn, dan vor erst haben wir durch Gottes

genade einen gutten fus vnd sedem belli gefasset in diesen landen, welcher dergestalt beschaffen, das menschlichem judicio nach, vns der feindt so leicht nicht draus dringen sol. Fürs andre seindt die lande auch so arm nicht eine messige armee die viveres zu fourniren, wan alles ordentlich zu gehen möchte, dan vor diesem jahr viel korn vorhanden, vnd das landt reichlich gesegenet gewesen, vnd gegen dem zu künftigen ist alles guttes zu hoffen, weil das landt zimblich besehet ist. Vors dritte so skicken sich auch die officirer vnd cavallieri so in meinen diensten sein zimblich willich vnd gedultigh. Ist auch gantz kein zweifel das wan die reuter ein quart irer gaje, vnd die knechte ihre lonungh bekommen möchten, es solt besere dissiplin gehalten werden vnd wir vnseren wirdtten nicht so formidabel fallen, wie itzo auss not geschicht. Vors fierte, Ist auch vnss eine gewaltige dürr geoffnet, durch der conjunction der stadt Ma[g]deburgh viel opprimirte christen zu erledigen, dem feinde ist dadurch die zufur auf der Elbe gesperret, das er vnterhalb der selbigen stat nicht wol sein vnterhalt bekommen kan.

Sonsten 6) hat vnser herre Got des königes in Franchreich gemut beweget entlich den vorbundt zu sliesen, vnd etwas mittel bar fourniret, vnd ferner zu fourniren zu gesaget, auch der Venetianer halber hoffnungh gemachtt, das sihe im geleichen thun würden. Engelandt gestattet der Hamiltoner werbungh, die Staten in Niderlandt haben auch geresolviret etwas zu thun, welches alles viel gutes polliciret.

Fürs siebende so sein auch der Deutsken fürsten vnd stende gemuetter vom Keiser allien vnd zu vnss

incliniret, das wen wir gelücklich zu sein continuiren solten, würden wir von ihnen gutten vorschub zu vor mutten haben. Fürs achte habe ich auch promesse von meinen officireren (die dan auch ihre wexelbrifwe entfangen haben) das sihe Ihre regimenter complet machen wollen: welches so es geschehen kan einen mechtigen exercitum machen wirdt wie E. L. aus den beylagen sehen können. Vors neunde ist der Hamiltoner armee auch nicht zu vorachten, dan siehe aufs wenigste den feindt distrahiren wirdt vnd vns wils Got occasion geben was gutes zu vorrichten. Zum beslus vnd zehenden müssen E. L. wissen das der Keijserische armee ser geswechet, glaube nicht das siehe in gantz Deutschlandt zehen tausendt man zu fues effective itzo sein. Solches alles haben wir zu hoffen vnd wan der gutige genedige Got solche mittel gesegenen wolte, vnd daneben vorleyen das man an allen orthen trewlich mit den mittelen so zum krig vorordnet vmb ginge so solten die sachen leichtlich in gutem stande geratten. Ich befruchte aber das das procedere in Sweden alles vmbstossen wirdt, dan bis dato seindt sihe so nachlessigh gewesen, das durch groser mangelungh der zalungh ein gut theil des volckes zum theil vordorben zum theil vorloffen, vnd ob schon so ansenliche posten wie E. L. auss den beylagen sehen zum vnderhalt des kriges deputiret so gehen sihe doch so excusatorie vnd vnfleisigh darmit vmb das ich zuem offteren in sorgen vnd gefar gerathe, vnd obschon die fremde hülffen was aus dragen konten so wissen E. L. doch quod voluntas homminum sit ambulatoria, vnd die rechnungh nicht gar zu fest drauf zu saldiren. Diese lande kunnen auch ohne

ire ruine nicht lange ein so grosen hauffen erhalten, gestalt das wan nicht præciser vnd vleisiger darmit vmbgegangen wirdt, menschlich da von zu schreiben, vnmügelich sein wirdt in die lengde zu bestehen. Gelanget derhalben ahn E. L. mein freundtliche bitte E. L. wolten vnbeswert sein vfsicht auf Claes Flemmingh vnd den renttemeister nehmen: auch mit Ehrich Larson abreden, wie die summen so aus Sweden deputiret mügen richtigh folgen, vnd Erich meine wexel vnd terminen in fallibel bezalen können, auch das der Kopperbergh müge der masen bezalt bleiben, das daher dem gantzem reich kein schade zuwaxe. Ich weiss wol das E. L. hier durch viel mühe zu wext, aber ich habe das veste vortrawen zu E. L. das sihe der arbeit nicht müde werden so dienet zu conservation meiner vnd des gemeinen wesens: hoffe auch nicht das E. L. bey diesen beswerlichen zeiten mir dero hülffe vorsagen werden. In dem vesten vortrawen, habe ich hier neben gehendt ein memorial für E. L. stellen lassen wor auss E. L. sehen können was ich requirire, auch einen befhelich an die Cammer das sihe E. L. befehl nach leben sollen. Got der geber alles guten gesegne alles wass ehr mir gegeben hat vnd vorleye E. L. den willen vnd das gelück das ich durch dero zu thun müge besser gedienet werden wie itzo geschicht: anders zweifle ich höchlich über den aussgangh dieses kriges, den doch der liebe Got wolle gedeyen lassen zu seines nahmens ehre, trost den waren christen vnd vnsere sehligheit.

Dem nach geliebter swager weilen mein gemahl lenger von mir zu misten, mir beswerlich fellet, als bitte ich E. L. wolten doch ein auge drauf haben das

I. L. dermasen mochte abgefertiget werden das es vnther diese nation mir keine disreputation gibt. Sonsten sehe ich gern das I. L. meine swester mein kindt wolte zu sich nehmmen, dan ich sihe nicht mit herauss haben wil, vnd sonst bey den leuten alleine zu lassen habe ich bedencken. Ich hoffe nicht das sihe E. L. odher meiner swester kan beswerlich fallen weillen sihe noch so klein ist. Sonsten wolte ich nicht gern das mein gemahl ohne confoje her vber kommen solte, dan der feindt zimblich starck zu Wismar sich befindet, konte der halben wol leiden das die gantze vlotte Ihre L. volgete vnd zu geleich die recreuten zur besatzungh mit brechte, davon ich weitleuftiger im Memorial meldungh thun werde. Sliese derhalben vnd wünsche E. L. ein fröliches newjar vnd alles was E. L. gut ist an sehle vnd leib, bleibe weil ich lebe

E. L. getrewer Swager
Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

39. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Arneburg vid Elbe den 21 Juli 1631.

Hochgeborner fürst freundtlicher lieber vetter vnd Swager, ich ersehe auss E. L. schreiben, das E. L. vnd mein swester L. mein töchterchen zu sich genommen haben, das auch E.E. L.L. dero dochter meiner gemahlin mit gegeben haben, mit sambt dem swegerlichen erbiten das E. L. dero bestes bey meinem kinde thun wollen, auch das E. L. mich bitten dero dochtter in aufsicht vnd obacht zu haben.

Ich thue mich dieses alles wegen freundtlich bedancken, vnd wie ich die zu vorsicht zu E. L. drage das E. L. mein kindt sich werden lassen befholen sein, als bitte ich E. L. wollen nicht zweiflen das ich alle liebe vnd trewe E. L. dochter erzeigen werde. Got gebe gelück das Elteren vnd Kinder mit freuden ein ander wider sehen mügen.

Diesem nach kan ich E. L. mit betrübten gemutte nicht vorhalten, wie das Got durch seinnen vnwandelbaren raht, in bester occasion abgefordert hat S. L. den paltsgrafwen, seligen. Vor war ich kan vor trawren nicht viel von dem hern schreiben, den sein todt mich so hoch betrübet hat als jemal meines kindes. Gottes willen muss sein der beste, den befhele ich E. L. vnd was ihm lieb ist getrewlichst

bin vnd bleibe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Arnsborgh den 21 Jul. Anno 1631.

Ich habe wenich zeit, derhalber bitte ich E. L. wollen mein swester grüsen, vnd dancken das I. L. das vngemach mit meiner tochter auf sich nehmen, bin willich solches mit aller bruderlicher liebe vnd trewe zu vorskulden. Got beware E.E. L.L. sembtlich vnd vns alle.

Originalet i Riks-Arkivet.

40. Till Pfalzgrefven Johan Casimir, dat. Höchst, nära Frankfurt am Mayn, den 26 November 1631.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber Swager. Mit dem advent fangen wir das nyejar glei[ch]sam ahn, dan ehr dieser brief in E. L. hende kömt wirdt das newe jahr sein, wünske der halben E. L. ein fröliches, gesundes vnd gelückseliges newjar. Thue mich bedancken der trewe vnd mühe so E. L. auf sich genommen haben in diesem jahr, meinnent wegen, wil solches mit aller swegerlicher trew vnd freundtschafft wissen zu vorskulden, bitte freundtlich E. L. wollen sich nicht verdrisen lassen zu continuiren mein bestes zu wissen bey dieser meiner abwesenheit, vnd nicht gestatten das ich sogar von den meinigen müge vorgessen werden, wie biss hero geschehen. Got der geber alles guthen wirdt E. L. sambt alle den ihrigen ein gelückseliges newes jahr da vor bescheren, vnd auch mich die gnade vorleyen E. L. in dero vatterlandt zu dienen wie sie mir in meinem thun. Diesem nach skeint es alss ob wir dis blutige jar wie's mit Blutvorgisen angefangen, also auch enden werden, dan der alte teufwel mit allen seinen jungen, als da sein Lotringer, Papenheimb, Fürstebergh, Fugker, Aldringer, Galas, Ossa, vnd wem der böse geist mehr erwecket hat, den armen christen zur straf, ligen itzo vor Nürenbergh, brauchen gewalt vnd list. Ich fruchte mehr die blödickeit vnd vntrew als den gewalt, dan viel guter leut drinen sein, Heins Willem von Solms ist mein Commandeur drinnen: sonst ist er mit der stad geworbenes volck bey 5000 man starck, das sie nicht tedium obsidionis in vngelück bringe marchire

ich wils Got morgen zum secours, nach dem ich dise stad Franckfurt in meinem phlichte erhandelt habe. Hoffe Got der herre wirdt gnade vorleyen das wirs glücklich volbringen werden. Der feindt ist starck, vns hat aber Got zimbliche mittel vorlihen drumb hoffen wir auch von seiner gotlichen gute das beste. Ich vormeine ein $\frac{m}{17}$ [17,000] zu fuss vnd $\frac{m}{9}$ [9000] pherdt starck zu werden mit dem landgrafwen vnd den hertzogh von Weimar, es bestehet aber nicht in der stercke des rosses, derowegen ist Got hochlich zu bitten vmb guten auss gangh, den befhele ich E. L. vnd vns sembtlich zu guter bewahrungh ahn leib vnd sehle, bleibend stedes

E. L.

getrewer Swager
vnd vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Höxt am Mein den 26 9ber Anno 1631.

Originalet i Riks-Arkivet.

Bref till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg-Schwerin

I. dat. Stockholm den 8 September 1620.

Meinen Freund vetterlichen gruss, sampt was ich mehr liebes vnd gutes vor magh jeder zeit zuvor. Hochgeborner Fürst frundtlicher liebe vetter, E. L. schreiben habe ich emphangen, vnd ersehe auss dem einen das anstat dessen das ich E. L. freundtlich dancken solte vor gutte tractation so endskuldigen E. L. noch die bewirdttungh, dran dan nichts gemangelt, vnd der gestalt gewesen, das ich E. L. gutte affection satsomb draus gespüret, vor welchem allem ich E. L. freundtlich dancke, vnd drinnen zue vorharren bitte, E. L. sollen sich hin wiederumb können vorsicheren, von meiner freundtschaft, vnd das ich occasion suchen wil dieselbe E. L. in der that zue beweisen. Ich habe auch nebest diesem schreiben emphangen die drei phert so E. L. mich haben zue geskicket, vnd thue mich desswegen gantz freundtlich bedancken, wen ich wiste wor innen ich E. L. einigen gefallen thun köntte, so soltes von mihr nicht vnterlassen bleiben, sondern sol bereit sein E. L. allen freundtlichen gefallen wider zue erzeigen. Dem nach habe ich auss E. L. ander schreiben gessehen den vortragh zwisshen Lüneburgh vnd die stette, auch wie derselbe hertzogh mit hertzogh Friederichen zu Holstein, L. nicht tractiren wöllen sondern das der von Dennemarck solches

beilegen sol: mit sambt in was terminis der von Lünenburg mit dem hertzog vnd der stat Braunsweigh stehe, vnd dan was der königh an E. L. gelangen lassen vnd was E. L. geantworttet, dan auch die betagungh zu Husem, vnd letzlich das des königes von Böehmen bruder zu Berlin gewesen, vnd mit in Preusen zihen wil. Ich thue mich erstlich E. L. angefangener correspondentz vnd guter communication halber Freundtlich bedancken mit bitte E. L. wollen solches continuiren, dan ez nutzen kan, vnsere freundtskaft zue stetter ernewerungh, vnd das wir communicatis consiliis ein Ider desto bas [ɔ: besser] suum statum müge capessiren konnen: vnd was vns beiden in gemein thut betreffen, mit bestand auss zu füren. Dem nach was das obgeschribne antrifft so finde ich das E. L. gants weisslich judiciren, das der von Leuneburgh besser gethan hette, sich nicht in diesen handel, zu vorthiffen, als solchen vortragh hernacher zue machen: vnd mihr deucht der von Leuneburgh sey noch nerrischer, so ehrs mit Braunswigh wider anfenget, dan die seindt klugh so durch ander leutte gefahr sich wissen in acht zu nehmen, dieser aber were gar nich klugh wen ehr durch seinen eigenen schaden nicht kan weiss werden. Was aber das anbelanget das der von Dennemarck das vorgleichen sol so zwischen Ihm vnd hertzogh Friderichs L. passiret ist, dar zu ist der könich gar bequem, sonderlich so ers selber angestellet wie das geschrei gewesen.

Mich ist auch nicht seltsamb gewesen das schreiben des könniges ahn E. L. dar ein eben mesiges an mich gekummen (welches ich mit sambt der antwort vor deutschet E. L. vbersende) draus dan zue sehen

das ehr sich des graffen ahnnimbt, ich aber nicht wissen kan in was terminis die sache nach so viel dagefarten, so mein vetter der bischob mit ihm gehalten, itzunder verssire: dan seine liebde mir gar selten, vnd wen es geschicht gar genneraliter vnd mehrrentheils nach geschehenen dingen wissen lesset, wie es mit so thaner verworrenen sachen stehet. E. L. thun derhalben wol wen sihe mich wollen wissen lassen die particularia, vnd ob itz alle blamme von vnseren mutter bruder abgeleget vnd S. L. satisfactie geschehen sey.

Zu Husem vornehmme ich das es das bistumb Bremen, hat angegolten: vnd bin advisiret das Hertzogh Adolf L. sey malcontent von dannen gezogen, vnd der könig habe gesagt er könne das bistumb nicht missen, dan ehr könte sonste sein reich nicht amplificiren, dran doch wenigh gelegen. Seine swester solle gesaget haben sihe köntte es Ihren kindren nicht raatten das sihe solches bistumb ihm vbergehen solten das eiet [?] ihr auch kein uar) dar vber der könich skeldigh worden. Ob es sich nun so vorhalt, weiss ich nicht alzeit das glaube ich das der könig das bistumb gerne hette, vnd also zwei stimmen im Nidersachsischen creitz bekeme, die dar nach wol so starck klingen würden, das man die andern gar wenich hören würde. E. L. thun mich doch den freundtlichen gefallen vnd lassen mich wissen was drauss werden wirdt. E. L. können sich vnd auch vnsere vetteren vorsicheren das was ich E.E. L.L. zum besten vorrichten kan, sol nicht vnterlassen bleiben. Zuem beslus kan E. L. ich nicht vor haltten, das der stette gesante seindt hir gewesen vnd ist mirs mercklich vorgekommen das sihe so gants slecht sein instruiret gewesen. Ich habe sihe

mit vorslege wider zurück geschickt die ich E. L. hie neben zu skicke, bittendt E. L. wolle mich wissen lassen wie sihe E. L. gefallen, vnd ob E. L. vnd vnsere vetteren lust haben in diesem perturbirten stat des Römschen reichs, sich bey zeiten zu vorsicheren vnd ob E. L. nicht deucht das es auf diese ahrt geschehen könne. Ich zweifle nicht mein gesantter wirdt schon mit E. L. davon gediscouriret haben, gestalt dan so es E. L. gefellin ist: so können E. L. vnder die hant solches bey vnseren vetteren vnd den stetten dreiben, das es bald promoviret möchte werden, vnd dero gestalt angefangen, das nicht les mal vuelliants gelegenheit bekommen mügen solch selsamb wercke zu hindern vnd dissipiren.

Wil nu so hirmit sliesen vnd E. L. Gottes bewahrungh empfelen, so lange biss E. L. (das ich wünsche balt geschehen müge) hier zu Stockholm, alles gutes vnd vetterliche wilferighkeit von mihr widerfahren möchte, dar nach auch vil jahre vnd gutter zeit E. L. vnd allen die E. L. woll wollen zue freuden vnd contento.

E. L. vorsicheren sich das ich weil ich lebe
E. L.
getrewer freundt vnd vetter bleib
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 8: 7temb. Anno 1620.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

---

2. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Stockholm den 5 Juli 1621.

Meinen freundt vetterlichen gruss, sambt was ich liebes vnd guttes vormagh ider zeit zu vor. Hochge-

borner Fürst geliebter vetter. Es ist schon fast ein Jahr das wihr stil geswigen, itz bin ich der ehrste der schreibe. Das subjectum ist das ich fragen müge, war vmb E. L. so lange nicht geschriben haben, auch nun nicht schreiben, dha vnserem vetter das landt vberzogen ist, da doch E. L. dencken müssen hodie illi cras tibi. Dan wie kan jemand bey dem nachbarn sicher sein, dar man erstlich zu sprechen auss forcht gezwungen wirdt: vnd da man gesprochen hat alle wortte nach gefallen geifret werden. Es kan vleicht einiger skein des rechten, an dem ort gelten da man gern disputiert, vnd den krigh das bösseste allerdinge schertzet: aber wen der posse ahn gehet, soltte solche schein recht nich alleinne ein Ertzbischoffstumb sondern auch die fürstenthümner vordawen kunnen, dan dar keine vindicta erwartet wirdt, thut der so gewalt hat impune was ehr wil. Hette dero halben gedacht das E. L. mir dero gemuts meinungh solte auffenbaren: nun aber solches nicht geschehen als bitte ich E. L. vnbesweret sein es noch zu thun, sich interim vorsicherendt von meiner bestendigen guten affection gegen E. L. vnd das ich nicht lassen sol alle gutte officia zu prestiren E. L. vnd meinen vetteren, so viel immer mein itziger stat leiden magh, vnd thu E. L. Gottes bewahrungh trewlich empfelen. Bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter

Gustavus Adolphus.

Zu Stockholm den 5 Juli Anno 1621.

Originalet i Storhertigliga Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: reçu le 18 d'Aust 1621 Cracow.

---

3. Tillägg uti Kongl. brefvet till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, skrifvet vid Elfsnabben i Juli 1621 *).

E. L. sehen wol auss obgeschribenem meinen zustande, das es nicht an affection, sondern an zeit mangelt E. L. selber zu antwortten, dan wer kan vnther diesem gemurmel der trummel vnd skreyen der botz

*) Sjelfva brefvet är af följande lydelse:

Gustaf Adolff von Gottes gnaden der Schweden Goten vnd Wenden König, Grossfurst in Finlandt, Hertzog zu Ehsten vnd Carelen, Here vber Ingermanlandh.

Vnsern freundlichen gruss, vnd was wir mehr liebes vnd gutes vormuegen jeder zeit zuvorn. Hochgeborner Fürst, freundtlicher lieber Vetter, vns ist E. L. freundtliches Handtschreiben vnter dato Schwerin den 12 Junij jetzo in vnserm Felldtlager wohl eingehendigett worden, darauss wir gantz gern vndt mitt sonderbarem Contentament verstanden E. L. hohen vleiss vndt eifer zu erhaltung des gemeinen wohlwesens; Ob wir nuhn wohl nichtz lieberes gesehen, den dass wir jetzo mit vnserer eigen handt vnserer gemuts meinung gegen E. L. vmbstendlicher erkleren möchten, Weile wir aber jetzo im auzuege wieder vnseren feindt, vndt also mit abschiffungh vnser kriegesmacht vndt andern vnsern Reichs geschefften heuffich vberladen, als leben wir des freundtlichen vertrauwens, E. L. werde vns vohr diesmahl excusiret halten; Nicht desto weniger aber wolten sich E. L. versichern, dass wir zu die vorgeschlegene correspondentz ein gutes gefallen tragen, wan sie von E. L. dergestallt angestellet, vnterbawet vndt mitt zuziehung mehrer interessierter vnd benachbahrten gesterket werden möchte. Wie wir dan desswegen vns gegen E. L. Rath vnseren lieben besondern Claus Below weiter erkleret vndt inner kurtzem durch vnsere eigenen abgefertigten E. L. vnsere wohlmeinung endtdecken wollen; Immittelst zweiflen wir nicht E. L. werde sich dass gantze wesen lassen angelegen sein, wie wir nicht weiniger vor vns gutwillich thun wollen wass zu erhaltung vndt bestettigung dess betrangten algemeinen wesens vndt E. L. zu freundt vetterlichen gefallen gereichen kan, Vnd tuhen E. L. hiemit in den gnadenschutz dess almechtigen freundt vetterlich empfehlen. Datum.

gesellen dinge von solcher importans tractiren, wan ich nur etwas mehr zeit habe sol ich nicht manchiren allezeit zu bezeugen
das ich

E. L. getrewer vetter
bin
Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçy le 21 Augusti 1621 Schwerin bey Clas Belowen»

---

4. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Stockholm den 6 Maj 1622.

Meinen Freund vetterlichen gruss sambt wünschunge aller erspriesliche it, vnd was ich sonsten mehr liebes vnd guttes vormagh iderzeit bevor.

Hochgeborner Fürst, Freundtlicher lieber vetter. Nach dem E. L. dero diener vnd abgesantter den vesten Nickolas von Belaw, wider abgefordert, habe ich, nicht vntherlassen wollen mit diesem E. L. zu begrüsen vnd wens E. L. nach dero wunsch erginge, were mirs lieb vnd hoch angenemb zu erfaren. Vnsers theils haben wir auch in diesem trawrigen zustand, vrsache Got zu dancken. Der liebe Got wolle vns sembtlich ferner bewahren vnd erfrewen. Ferner vielgeliebter vetter habe ich die künheit genommen vnd E. L. diener dem von Below Commission aufgetragen an die von Lübeck, in den bewusten sachen auf der vortröstungh das es E. L. nicht misfallen solte, die dan der von Belaw mir selber gethan, vnd sonsten

da mit die sache desto secreter zu gehen möchte, was es ist wirdt der Belaw selber E. L. eröfnen. Dem nach thue mich bedancken das E. L. etliche dero Landes leutte gestatten her inner zu zihen, meine wüste lande zu populiren, wil solches vnd alle andere mir erzeigete freundschafften mir angelegen sein lassen mit allem gutten kegen E. L. zu erwideren.

Befhele also hiemit E. L. sambt allen so dero lieb sein den schutz des aller högsten, zu gnediger bewahrungh ahn leib, sehler vnd wolfart

Bleibe allezeit

E. L.

getrewer wetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 6 Maj Anno 1622.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçu le 2 d'Augst 1622 par Johan Witten.»

---

5. Till Hertig Adolf Fredrik af Mecklenburg i Juli 1622.

Meinen freundt vetterlicher gruss sambt wünschungh aller erspriesliсheit, vnd was ich sonsten mehr liebes vnd guttes vormagh Iderzeit zu vor. Hochgeborner fürst, freundtlicher vielgeliebter vetter. Von E. L. hemlich an mir abgeordneten abgesandten, dem vesten Claus Below: habe ich zwene E. L. schreiben emfhangen, vnd dar auss so wol [als] auch auss des gesandten fürbrengen vorstanden das E. L. gesundt vnd bey guttem wolstande sein, welches mich der ich E. L. alles guttes gönne hoch erfrewet, wünsche von hertzen das es E. L. viel Jahr lang vnd alle die zeit dero

lebtage wol ergehen müge. Dem nach sehe ich die genegenheit die E. L. weislich gefasset haben, sich vnd dero nachbaren, bevor ob die stat Lübeck, zu vorsicheren, kegen den gewalt der itz lauffenden swinden zeitten: vnd zu dem ende nachmalen wie zu vor bey mir ansuchen, vmb eine mutuele correspondentz die da vim foederis haben möchtte, mit E. L. vnd obgemeldeter stadt anzustellen. Wie ich nu vorhin durch Johan Witten, vnd selbsten da ich bey E. L. waar, auch durch den reichs Canzler, kurtz darnach, erkleret das ich gantz geneiget were zu solchem werck, also bleibe ich auch noch bestendigh, vnd bin nichts liebers zu friden als mit E. L. alle gute correspondentz wie auch mit der stat zu phlegen, wan ich wissen magh auf was fundament solche correspondentz gegründet sein sol das sihe vim foederis erlangen müge. Die mittel so ich dar zu weiss, habe ich E. L. gesanten mundtlich referiret, der E. L. solches wirdt vorstendigen vnd hinter bringen: wan E. L. dar auf resolviren können vnd die stadt, oder aber mehr stende vnd stette, zu solcher resolution bringen könten als dan zweiflen E. L. nicht das ich bey aller gefar, auch das meinige dar zu thun werde: damit meine freunde vorsicheret, vnd alles in statu presenti bleiben müge. E. L. empfhele ich Gottes gnediger bewarungh ahn leib vnd sehle. Continuire zu sein vnd bleiben

E. L.

getrewer vetter
weil ich lebe
Gustavus Adolphus.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin, med anteckning: »reçu le 2 d'Augst 1622 par monsieur Johan Witten.»

6. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Westerås den 23 Januari 1623.

Meinen freundtlichen gruss sambt was ich mehr libes vnd guttes vormagh sambt wünschungh aller zeitlichen vnd ewigen wolfart, steds vnd allezeit zu vor.

Hochgeborner Fürst Freundtlicher lieber vetter. Ich habe E. L. schreiben emfhangen, vnd sehe drauss das E. L. zemlich spette meine schreiben so ich vor meiner Liflandischen reise ahn E. L. gethan, empfangen haben: auss vrsachen das Claus Below (dessen sehle got erfrewe) todes vorblichen, wor durch den auch was ich mit ihme Below gediscuriret E. L. auch nicht ist hinter bracht worden, welches mich leidt ist, dan das ich nur kürtzlich im brifwe geantworttet, ist die vrsache gewesen, das ich solchen fal (als der geschehen ist) [nicht] befürchtet, vnd derwegen dem Belaw alles mundtlich berichtet. Wass sonsten des Belawen relation ahn langet, die hat er fleisigh genuck gethan, auch ist ihm E. L. halber zu mir nie kein acces geweigeret wie er dan auch zu mehr mallen in privato vnd sonder einiges mensken bey sein mit mich davon gediscuriret: da ich dan von ihme solche fundamenta gleichwol nicht habe erfragen können die da jeniger statui an der Ostsee gelegen solten sicherheit mit brengen. Er hat swar von der composition vnd affection der regimenter an der Ostsee gelegen discuriret: auch meldungh gethan einer correspondentz die vim foederis haben solte, aber durch was leute die solte dirigiret, vnd durch was macht vndt mittel sie solte vnder bawet, vnd kegen gewalt (negst götlicher hülfe) erhalten werden davon hat Belaw nichts sagen

können. Der halben habe ich ihme den memorial ahn E. L. vnd der stadt Lybeck mit gegeben, das er den vorzeigen köntte vnd drüber was weitleuftiger discuriren vnd die meine meinungh declariren. Vnd die weillen ich sehe das E. L. auss selbigen memorial auss defect des Belawen relation nicht vntherscheiden können was in diesem stück der correspondentz mein meinungh sey, als wil ichs, obs gleich was geferlich ist hier wider holen. Ich vorstehe nach meinem wenigen vorstande, die von E. L. proponirte correspondentz, nirgendts anders hinsehen, als das da durch bey diesen geferlichen zeitten die jenige so dar zu vorstehen werden, sollen durch solcher so viel menslich gesicheret sein vor feintliche vberzuge als dem von Ostfrislandt itzo leider, dem bischoff von Bremmen, vnd grafwen von Schawenburgh vorm Jahre, denen von Hamburgh vnd Lübeck vor zwe Jahren beym Gammer dick geschehen vnd widerfaren ist. Solches aber kan nicht geschehen als durch eine gewise vorfassungh, da zu sammen gebracht müge werden ein solcher nervus rerum gerendarum da durch nicht alleinne gewalt gestewert: sondern auch vindicta de tyrannide, müge können genommen werden: dan sonsten ist es ein Crepitaculum, vnd eine fama potentiæ non sua vi nixa: welches nun mehr in der welt keine krafft hat. Dan einer des andern bestes wissen vnd vortsetzen, kan nicht mit der feder alleine gedan werden, sonderlich wen gewaldt gehet vor recht, sonderen es muss gewaldt gegen gewalt opponiret werden vnd also durch götlicher hülffe der status presens erhalten bleiben. Waar ist es das wir die wir die Ostse excoliren, das gemeine interesse haben, wirdt auch von mich zum

högsten appræhendiret: aber wan ichs niemandt mher vberreden kan, oder aber niemandt das hertze vnd die macht hat, wircklich den dingen raath zu schaffen vnd handt ahns werck zu legen, wie sol ich ihm dan thun, so muss ich Got vortrawen, vnd wan ich keine socios haben kan, alleine acht auf meiner schantzen haben. Die stette wollen lieber beklaget als gesoupsonniret sein, dar ich doch neiden als beklagen lieber hatte. Dan da einer geneidet wirdt gehets ihm gemeinichlich wol: wirdt er beklaget so gehets ihm vbel, vnd so lange sihe in solchem hummor seindt ist mit ihnen wie E. L. schreiben nichts zu tractiren. Könthen E. L. ihre gemütter bewegen zur besserungh das were gut, vnd dienstlich vor E. L. statt: dem sonsten leichtlich ein solcher affront wie obgemelter widerfaren geskehen kan, da doch Got in genaden vorsey. Wollen E. L. vnbesweret sein vnd zum offteren avisiren oder avisiren lassen, was vnsseren beiderseitz statui ahngehet, so sol ich nicht fhelen alles das E. L. halber zu thun was immer mehr salvo statu meo geschehen magh, doch bitte ich das da E. L. einich vnwesen (das Got in genaden abwende) anstösen wolte, E. L. sich gefallen wollen lassen mihr bey zeitten solches wissen zu lassen, damit ich meine consilia dahin richten kan, E. L. nicht alleine mit wortten sondern auch mit der that so vil mügelich beizuwonen. Dan mit E. L. so weit zu correspondiren bin ich geneiget, beides der vorwandtnuss halber, wie auch wegen der personlichen affection, die auch zu stercken ich an meiner seithe nichts wil gebrechen lassen, von E. L. mich desgleichen immaginirendt. Vnd ist also diss das dem Belaw befholen E. L. ahn zu deutten, bitte E. L. woller

alles freundlich vorstehen vnd geleuben das ich vor mein theil dero wolfart von hertzen gerne sehe, was aber die andren anlanget wan sie mihr in specie notificiren was sihe bey mir thun wollen so wil ich solches ihnen wider vor gelten, vnd sollen mich finden den der sich zum högsten des gemeine wesens wolstandt sol angelegen sein lassen.

Dem nach sehe ich das E. L. sich erfrewen vber den stillestandt so getroffen ist, dessen thue ich mich kegen E. L. bedanken, vnd damit E. L. dessen process sehen mügen thu ich E. L. die copien der acten vber senden, vnd hette ich des hertzoghs in Kurlandt wol kunnen gedencken wen es ihm nützen soltte, deucht ihm das ihme nützen solte kan es hernache geskehen. E. L. haben auch nicht sehr zu dancken wegen der privilegien so die Wismarsken bekommen, dan ich bin bereit E. L. in allem alle freundt vetterliche freundtschafft zue erzeigen, das E. L. befinden sollen das ich

E. L.

getrewer vetter
bin weil ich lebe
Gustavus Adolphus.

Zu Westeråhrs den 23 Jan. Anno 1623.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

---

7. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Gripsholm den 6 Aug. 1623.

Meinen Freundt vetterlichen gruss, sambt was ich mehr liebes vnd guttes vor magh ider zeit zu vor.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber vetter. Ich habe kurtz auf einander zwene E. L. schreiben emfhangen, eins mit Caspar Witten, das ander mit ein schiff von Lübeck, vndt habe draus gemercket erstlich das E. L. meine Correspondentz vnd gute affection so ich zu E. L. trage lieb vnd angenehm ist, vors ander lerne ich so wol auss den schreiben als beylagen den zimblich vorwirreten stat des Teutsken reiches, zum 3) habe ich empfangen die ziffern damit E. L. mich zu avisiren gemeinet sein, zum 4) vorstehe ich auch die gutte recommendation so E. L. dem Witten geben vnd das E. L. ihm gerne befördert segen.

Hierauf vorhalte ich E. L. freundtlich nicht das mir lieb ist das E. L. meine correspondentz vnd gutte affection Ihr angenehm sein lassen, E. L. sollen befinden das ich an meiner seitten nichts wil gebrechen lassen, sondern die vortphlantzen vnd vormheren, gestalt das E. L. befinden sollen das sihe ahn mich einen guten freund gefunden haben, aber hie von nicht viel wort die werke müssen den meister loben.

Den stat des Deutsken reichs betreffendt der ist wol depluerable. Dan es gehe wie es wil vnd gewinne wer da wil so seindt doch Chur: fursten vnd stend der Ewangelischer religion in gröster gefaar, prophan vnd religions freiheit zu verlieren: oder land vnd leut vordorben zu werden. Dan was auss gangh ist sonst zu hoffen da der Nidersexsische kreiss nur dagfaarten helt vnd deliberiret auf was weise sihe stille sitzen mügen vnd præda victoris werden können. E. L. solten wol sagen das sihe solches nicht thun sondern das contrarium nhemlich deliberiren wie sihe allem vnheil vorkommen möchten; aber meine meinungh bestetti-

get der effectus. Dan in ewren ratslagen ist keine eindracht, sonder lauter discordiæ da durch grose dinge zerfallen. Dem nach ist auch kein heubt so euch componiren kônte vnd zur eindracht halten, da her kombts das der bösesten consilia stadt finden, vnd was nützet verworffen wirdt, gestalt dass so die ligisten gewinnen, so seit ihr vmb religion vnd prophan freiheit, gewinnen die anderen so werden sihe sich in der ligisten landt wol eine weil aufhalten, aber weil keine mittel so gross oder kein landt so reich so solche irregulirte armeen lange vnterhalten können, als werden sihe wen alles oben zu lande vorzeret euch der gestalt besuchen geleich sihe dem von Ostfrislandt leider besuchet haben, vnd dar gegen habet ihr wider armeen so bastant seindt, noch vestungen die halten mügen: oder aber heubter so denen vorstehen können.

Hier zu kombt das in turbido die nachbaren fischen. Dennemarck vber meistert die Elbe vnd Weser der keyser hilfft darzu, damit er Ihn von seinen widrigen abstrahire, in hoffnungh ihm gewaxen zu sein wen er die anderen vber herschet hat, Polen sieht an Dennemarck exempel suchet das bistumb Camin zu krigen, vmb den fuss in Pommeren zu setzen, vnd die succession dem von Brandenburgh beswerlich zu machen, gestalt das ihr in Meckelburgh vnd Holstein genucksamb des Denen vnd die in der Marck vnd Pommeren des Polen gewalt vnther worffen werdet, wen nicht in zeitten raat geschaffet wirdt. Bey so gestaltten sachen aber ists zwaar beswerlich gutten raat zu finden, vnd die humuoren seindt beswerlich zu componiren welche also disjungt sein, wie sihe leider in Deutslandt sein, vnd gleichwol eine conjuntion hoch

von nötten, dan die singuli viel zu swach kegen solche gewalt so von alen seitthen her annher dringet zu resistiren. Als ist ahn E. L. mein raat, das E. L. Ihren staat zu vorsicheren sich in der nachbarschafft vmb freunde vnd Assistenten bewerben vnd die jenigen so gliche gefaar vnd interes bey den sachen [haben] capable mache zu sehen in was misligen zustandt sihe versiren. Als glaube ich das ja imandt gefunden magh werden der da vor stehet swer zu sein a regno in servitutem zu fallen. Diese aber seindts welche ich vormeine die man darzu disponiren sollte. Erstlicher E. L. bruder, die stat Rostock der hertzogh von Holstein, Lybeck, were es mugelich den graffen von Schawwenburgh vnd Ostfrislandt, Hamburgh. Bremen wil ich nicht nennen weil sihe zu stockfische geworden seindt, diese sollen (deucht mich) zu disponiren sein zu correspondiren zu ihrer sicherheit mit E. L. vnd das vnther prætext den grafwen von Ostfrislandt in integrum zu restituiren, dar vnther es auch von E. L. must gesuchet werden, wie es dan auch geschehen könte absque ullius suspitione, könte auch die restitution des graffen, der erste, der correspondentz, effectus seyn. Diese correspondentz aber müste nicht auf black vnd papir bestehen sondren auf gutten vnd krefftigen mittelen, E. L. müsten der liga prestiren ein paar 1000 man zu fuss, vnd ein hundert pherde. E. L. bruder auch zo viel vnd ein jeder ein wolgemuntiret orlogh schiff, die stat Rostock 500 zu fuss 50 pherde vnd zwe orlogskiffe, der hertzogh von Holstein 3000 zu fusse 150 zu rosse 2 orlogschiffe, Lybeck 2000 zu fuss 100 pherde 4 orloghschiffe, die beide grafwen 1000 zu fuss 200 pherde ein orlogh

schiff zusammen, die stat Hamburgh 2000 zu fuss 100 zu ross 4 orloghschiffe, macheten zu sammen 12500 zu fuss 800 zu ross vnd 15 orlogh schiffe, welches eine macht were die da bestende auf sich selbsten, vnd dar ich die sehen möchte, solten E. L. mich bereit finden auf allem fal solches werck zu assistiren mit ein lager zu lande vnd flotte zur sehe so königlich sein, vnd nach eisch des exploites, welches ein mittel were den feinden das noli me tangere, durch Gottes hülfe zu weisen. Die mügelickeit aber solches ins werck zu richten vor E. L. dero bruderen vnd dem hertzogh von Holsten, erachte ich gantz leicht zu sein dan ich mich ein bilde das E. L. auss dero landt volck leichtlich die obberürte summe der 2000 sollen schreiben können. Hertzogh Hans Albrecht auch e[ben] s[o] v[iel] vnd der von Holstein solt wol meines erachtens ein mehreres thun können, der adel in E.E.E. L.L.L. furstenthümberen auch nicht vnwilligh sein vor solch eine nummerosen rostdienst ein hundert pherde zu halten, ein schiff kan des Jahres ni[ch]t viel mehr kosten als mannich bancket einem vor E. L. vnther weilen kostet, vnd were doch E. L. mit einem mehr als mit dem andern gedinet. Es möchtte E. L. imandt einbilden wollen, als wen das landt volck nicht zum krige tauget, lasen sich solches ja von den grossprecheren nicht einbilden, glauben mihr (der ich tegelich die probe da von nehmen muss) das wen sihe wol gefürret vnd gecommendiret werden, mit ihnen mehr, dan mit der irregularen soldatesce, auss zu richtten, vnd da fern E. L. mich vor ein haubt der correspondentz erkennen wollen, sol ich entweder selber, oder aber durch bequeme Legaten die sachen

dero gestalt beschicken, das (wils Got) alle so sich der correspondentz vortrawen wollen, sich dessen nicht sollen gereuwen lassen. An gemeinen officireren sol es E. L. auch nicht mangelen, dan ich auf allen fal, von allerhande nationen wol so viel habe das ich mitteilen kan, vnd specttiret also dieses, die correspondentz so gegen die gewaltthethigkeit an der Elbe vnd Weser zu opponiren, das man aber desto starcker werden kontte, glaube ich nützlich auch thunlich zu sein die von Pommeren auch hirzu zu krigen aber vmb eine andre vrsache oder nützbarkeit halber. Mir ist vorkommen, glaub auch das es waar sey das der pabst dem von Polen das pallium des stiffts Camin conferiret, welches zwar nicht von so grosen inkünfften als consequentiæ zu sein scheinnet, dan also irrepirette der Pol algemach in Pommeren, Cassuben hat er schon pretention ahn, kriget er diss darzu so möchte er darnach leichtlich mehr geistliches vnd weltliches emportiren. Diss soltte billich die von Pommeren jalous machen vnd den Curfürsten von Brandenburgh auch munttter machen, das sihe zu beiden theilen davon respective kegenwertigh vnd ins künftige kein nachteil litten, vnd also in den Pommerischen landen gleich in Preussen einen aufseher bekommen möchten. Wan sihe dessen capabel gemachet könthen werden glaube ich sihe solten ihrer eigenen gefaar halber, von der correspondentz nicht allieni sein. E. L. aber werden ihren stat besser wissen vnd ihre humores besser kennen, als die so von nahen solches inspiciret, dan ich so nur von weittem da von berichttet werden. Was nun E. L. von diesen dingen gefelt, was sihe thunlich, oder vndienstlich zu sein vormeinen, wollen E. L. vn-

serer freundtskafft vnd angefangener correspondentz zu volge mich wissen lassen, damit ich nicht durch falscher opinion mich selber zu irrthumb in consiliis vorfüren müge.

Was vnseren staat ahnlanget, der ist von aussen ahn zu sehen zwar scheinlich, aber damit E. L. desto bas judiciren mügen in was gefaar auch wir versiren, vnd dadurch auch mercken können wie in viel mehr gefaar E. L. staat durch die vnsicherheit des vnserigen kan gesetzet werden: als wil ich den hier mit wenigem E. L. zeigen. Wir stehen wie weltkundigh ist mit dem von Pohllen in einne vnvorgleichliche controversia regni, die hette ich (vor zwe jahre vnd ehe der letste krigh seinen anfangh gewan) gerne durch einen langwierigen stillestandt suspendiret, biss die zeit gelegenheit geboren hette solche controversiam allerdinges beyzulegen. Hir zu vnd solches zu erlangen, machete mich hoffnung, der Polen gefahr so ihnen vorstünde von den Türcken: aber der contemptus nostri waar bey inhen so gross das auch periculum status sihe nicht zu solchem billigen stillestand bewegen möchtte. Damit nun solcher contemptus nicht auf vns solte besitzen bleiben, als haben wir die waffen ergriffen, ihnen Riga (durch Gottes hülffe) genommen vnd zu itzigem stillestande gezwungen, der könig in Pollen aber so wenich vmb der Littower vorderb bekümmert, hat diesen sommer (ich kan noch nicht wissen was es in specie gewesen) sonderliche deseinnen gehabt, bey stillestands zeitten mich zu vberfallen. Interim ostendiret man in Liflandt einen tractat des friedens, da hin ich auch die meinigen deputiren wil, zu vorsucken was es geben wil, aber alle apparentien pro-

gnosticiren vnss nichts guttes, sondern nur künftigh Jahr (Got gebe nur das es so lange weret) einen crudelen krigh. Hie gegen weren wir zwar gewaxen, aber es kumbt hier zu das der von Dennemarck, bewogen ex odio et invidia, causas belli anfenget zu suchen, besweret die vnserigen mit zol die doch von anfangh der welt niemands ahn dem ort zol gegeben haben, im vbrigen commendiret er so absolut, vnd tentiret der massen vnsere patientiæ, das wir beynahe an der randt des fridens gekommen sein, vnd in gefaar stehen in kurtzem mit ihm in einen bluttigen krigh (den Got in genaden abwenden wolle) zu vorfallen, gestalt das wir in der klemme zwischen den Pollen vnd Denen sitzen. Dar nun (der liebe Got wolle solches gnedichlich von vns abwenden) vnser vngelück so gross, das einer von beiden solte vber vns herschen, so können E. L. leichtlich erachten das alle die accolæ der Ostse, sonder disputat in dessen slaverie vorvallen weren, dan keine macht zu finden so solchen könichreichen widerstehen möchte. Were der halben gut das in zeitten dem dinge eine balance geschaffet würde damit man den Denen in officio behalten köntte, so wil ich hoffen das wir mit Gottes hülffe mit dem Pollen die sachen mit ehren reputation vnd sicherheit der Ewangelischen respublique aussfüren wollen, sed ne Hector quidem contra duos.

E. L. thun wol mich dero raaht wissen zu lassen, wie E. L. vormeinen das ich mich in diesen dingen schicken sol, vnd ob ich hoffen sol das noch einige funcken der Teutschen taprikeit in der jegendt zu finden sein, die man erwecken vnd aufblasen köntte, zur

gegen were vnd ihrer eigenen defension, vnd werden E. L. auss den beylagen sehen vnd judicieren können in was terminis die sachen stehen: vnd dis vorhergehende habe ich E. L. zur declaration nicht vorhaltten wollen. Die zifferen so E. L. mihr schicken wil ich gebrauchen, wen mir düncket das sihe nöttigh sein, itzo aber thue ichs nicht weil ich weiss das der botte gewiss ist. Zeigeren dieses sol ich E. L. halber guttes thun, habe in wider zu E. L. abgefertiget weilen mihr geduecht das er gewiss vnd bequem were, wan er widerkumbt wil ich in nach seinen meritten zur scharsche befürderen vnd zeigen das er E. L. halber mir angenehm ist.

Sliese hiemit vnd empfele E. L. der getrewen bewarungh Gottes, wünschendt das der liebe Got solche concilia geben wolle die gereichen mügen zu seinen ehren, conservation seiner kirchen vnd vnserer zeit- vnd ewiger selicheit, vnd vorsichere E. L. das ich mein lebelangh

E. L.

getrewer vetter

bin vnd bleibe

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Gripsholm den 6 Augusti Anno 1623.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçu le 8 Septembris par Casber Witten Johan Wittens Bruder zu Schwerin.

---

8. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Gripsholm den 30 November 1623.

Meinen Freundt vetterlichen gruss sambt was ich mehr liebes vnd guttes vormagh allezeit zuvor. Hochgeborner Fürst vielgeliebter vetter. Ich habe E. L. schreiben abermalich emfhangen vnd drauss vormercket, das E. L. von gut gesundtheit vnd wolstandt gegunnet vnd vorleyen wirdt, welches der getrewe Got langwirich da bey lassen wolle. Daneben kan ich E. L. zu continuation nicht bergen, das ich auss E. L. schreiben sehe das mein vorslagh so ich in vorigem schreiben gethan impracticabel ist: wegen der selsamen disposition der gemütter von seitten der Ewangelischen, vnd da neben das der von Dennemarck zu Brunswigh gleichsamb als zum haubt der Niedersexsischen kreitzes auss noht ist erwälet worden, auch wie er das land Braunswigh administriret, sambt mit was vleiss er sich bemühet den Obersexsischen kreitz an sich zu zihen. Vnd meinen E. L. das er durch solche gedancken mehr von sachen ambrassiret were, als das er der sachen mechtigh sein soltte, vnd wen des wegen Ehr von mir attacquiret werden solte Er nothwendigh abandoniren müssen den timon der sachen, vnd also ich vrsach sein Eurer ruine, dan der königh componiret eure streit hat die direction des krigswesens, in consilio agiret er nur einen Fürsten von Holstein vnd wirdt nicht mehr respectiret, wie E. L. schreiben solchs weitleufftigher andeuttet. Dar auf kan E. L. zur freundtlichen replique ich nicht bergen, das mir leit ist, das die sachen soweit bey Euch gekommen sein, das guter raat inpracticabel ist, doch dancke ich E.

L. so solchen freundtlich vnd wol aufnehmmen. Was Denmarck anlanget der hat erlanget das wor nach er viel jahr hat getrachtet: nemlich die grentzen seines engen königreichs weit vnd breit zu elargiren, dan ich mercke das ehr erst in gennere haubt des ganzen kreises ist, sonst in specie generaller bischof aller bischoffthümbmer in selbigen kreitz, dan vor sex jar vormunder in Braunswigh, schutzher vber Hamburgh vnd Madeburgh: vnd E. L. sagen noch sihe wollen ihn nicht mehr respectiren als einen hertzogh von Holstein, meinen auch das die sachen mehr ihn halten, als ehr die sachen in seinen mechten habe, meinen daneben ihr sembtlich wollet dar vor sein das man in solchem turbido nicht sollen fischen. Aber ich halts dar vor das die fischen schon gefangen sein, dan so viel stiffter vnd das hertzogthumb Braunsweigh seindt wol die vornehmsten fische auss diesem theich, vnd stehet der rest recht vorm korbe, mit diesem anslagh das er das directorium eurer wapfen hat der so nahe vnd so mechtigh euch thut incumbiren. E. L. sagen der Keiser wirdts nicht leiden; das glaube ich wol vnd dan werdet ihr sedes belli sein vnd præda victoris. Was mich betrifft, ich sol meo vitio keinen gutten handel vorderben, solt mir auch leit sein das ich des Ewangelischen wesens vnthergangh causiren solte, wirdt auch von mir kein krigh angefangen werden, es sey dan ut aut perire necesse sit, aut quod æque apud bonos miserum est, occidere: wen nur das von jenner seite auch betrachtet würde: vnd sol also er (zwar von mich nicht) vom ruder abgerissen werden, er ringe den darnach: aber E. L. bitte ich wollen fleisigh acht haben das das schiff Eurer sembtlichen frei-

heit nicht durch solchen schiffman stranden müge ad scopulos servitutis, welches ich nicht schreibe auss missgunst sondern quia mea interest conservatio vestri.

Dem nach vornehme ich das E. L. vormeinen, das grosse nützbarkeiten dar aus dem Ewangelischen wesen zu waxen köntte, vnd mihr künftigh solch ein spiel zu handen kommen als vleicht keinem aller meiner vorfahren, wen ich in fride oder stillestandt were mit den Polen: vnd merke ich das E. L. in den error versiren als stunde es bey mihr krigh oder stillestandt mit Polen zu haben, derowegen ich E. L. besser zu berichten nötigh achte. Mit Pollen haben wir zwe controversias, die erste regni vnd der in specie mit dem könige, die ander finium regendorum vnd die wegen Liflandt mit der cron vnd dem könige zu geleich. Nun ist vorgangen herbest gethentiret worden so viel mügelich solche zu suspendiren aber in vanum, wegen der protestation des königes in Pollen welchem die stende wol nichts zulassen ohne ihren consens vorzunehmen, aber ihm geleichen ohne seine bewilligungh können sihe nichts sliesen. Von vnser seiten haben wir ihnen angepræsentiret die restitution[em] omnium ablatorum, das die Polen wol so sehr nach dem friden getrachtet haben als wir, haben es aber nicht thun können oder dürffen: einen bedriglichen stillestand haben wir zwar geslossen, aber er ist vns sked- vnd hinderlicher dan der offenbare krigh, den der königh helt vnss steds in allarme vnd consummiren also zeit vnd mittel mit nichts aus zurichten wie vorgangen sommer geschehen, wodurch E. L. genucksam vorstehen können das es nicht meine skuldt ist das dieser krigh weder mit dem könige oder den stenden in Polen kan beygeleget oder aber gesu-

spendiret werden, sonsten glauben E. L. freundtlich das mir genucksamb bekandt ist was nützbarkeit dieser friede mir vnd meine landen in genere thut mit bringen, bitte freundtlich E. L. wollen vnsere freundschafft zu volge in diesem stücke mir offenbaren was sihe damit meinen das mir zue handen kommen solte, wan der fride könte getroffen werden.

Die nützbarkeitten so E. L. citiren seindt evident vnd kunnen von mir oder keinem refutiret werden, aber die erlangungh des fridens so solche mit sich füret ist vnmügelich vnd nicht in meiner gewalt oder wilckür dar in zu disponiren, vnd solte auch der Nidersexische kreitz oder aber die gantze welt mit meinen nachbaren sich conjungiren könte ichs doch nicht besseren. Aber damit das E. L. sehen mügen, das erstlich ich den mut habe, Got zu forderst, meinem vatterlande vnd dan dem gemeinen Ewangelischen wesendt zu dienen, vnd das der liebe Got dem königreich Sweden die mittel gegeben hat dem nohtleidend wesendt bey zu springen, so sol dieser mein vorslagh, so ich der lenge nach itzo E. L. thun wil, gleich sein einem remedio gegen alles das was ich in diesen actionibus so repræhendire, den wer was wil tadelen der muss was beseres anzugeben wissen, fürchte aber die Germanica consilia werden solches nicht zulassen: stehet dero wegen zu E. L. mein zu vorsicht das wen sihe dis vnrathsamb finden mir den fheler zeigen, wen sihe auch dero Creitz vorwandtten (ich meine die so noch nicht die knie vor Dennemarck gebeuget haben) zu vberreden sich nicht getrösten, E. L. wolten als dan solches geheimb haltten, damit der vortheil, so ich vleicht da von haben köntte mir nicht

möchte entzogen werden. Vnd ist kürtzlich meine meinungh diese: das ich den Polnischen krigh weil er vnendlich, (vnd gleich wol dis löbliche könichreich, so damit von dem gemeinen wesen abgehalten wirdt, eine der starckesten seulen der Ewangelischen religions vorwanten ist) an ort vnd ende transferiren möchte da in specie meinem vatterlande mit gedinet vnd dem Ewangelischen wesendt mit geholffen were, vnd kan ich keinen andern ort sehen dar solches geschehen könte, als wen ich den krigh durch Pomerellien vnd Köninghs- Preusen in Polen brechte, dan dadurch machete ich nicht alleine Sweden sicher, sondern ich vorsicherte Pommeren die Marck vnd in summa gantz Teutslandt vor der Polen gewalt vnd vberfal: dem nach solten beider völcker exercitus des feindes landt vorwüsten, vnd die Polen (so itzo den Liflendischen krigh nicht fülen vnd des wegen modestiores gegen ihren königh sein) zur vngeduld bewegen gestalt das sihe nach den friden trachten müsten, den sihe itzo so hoch nicht achten, vnd also köndte vleicht krig vnd fride in meinen mechten kommen, wan anderst seinnen segen der liebe Gott gnedichlich vorleyen wolte. Vnd hette als dan ich gelegenheit entweder dem allgemeinen wesendt zu dienen, es were dan in krigh oder fridens zeitten, oder aber meine streitt vnd particular carelle [ɔ: querelle] zu endigen. Vnd damit das E. L. sehen mügen, das diss nicht alleine wortte vnd beschreibungh der nützbarkeitte seindt, sondern das die wercke (dar es gutt gefunden wirdt) auch wircklich drauff folgen können, so kan E. L. ich nicht vorhaltten das ich zu dem ende ein vierzehen regiment knecht vnd par thausend zu rosse fertigh habe, welche durch Gottes krafft

zum anfangh ein ansehnliches præstiren können, vnd wirdt diss ne[ce]ssario drauf erfolgen das dess Polen lande vordorben, vnd die Polen besweret werden werden, die da dan zur vngedult beweget, ihren könich wol wissen zum fridemachen zu bringen vnd vberreden. Wen solches geschehe als dan hetten wir den ersten scopum vnseres deseins erlanget, den andern scopum aber, der da ist den sedem belli auss Teutslandt in Polen zu bringen, bekenne ich gern das obgeschriebene zu swach solches sweres pondus zu heben, wen aber der Nidersexische Creitz ein alterum tantum als oben stehet da bey fügen wolten, weiss ich gewiss das die statten Niderlandt das ihrige auch da zu thun würden vnd also die armee formidable werden nicht alleine die [ↄ:den] aussgemattethe Polen sondren auch dem Keiser vnd der gantzen lige: wüste ich auch gutten raaht den krigh mit Gottes hülffe also zu conduisiren das nicht allein mein particular sache dadurch befordert werden solte sondern das gemeine wesend wider restituiret, vnd der krig aus Deutslandt transferiret bleiben müste. Disse hülffe könten auch die Nidersexischen mihr wol thun, sonder einich einsprach des keisers, dan der keiser kan nicht sagen das da durch foelonia committiret werde, dan alsolche hülffe, ja nicht geschicht wider den keiser oder einigem standt des heiligen reichs sonder gegen einen fremden feindt einem dero bundts vorwandten zu gutte. Sehe also nicht das einich beswer oder bedencken weitter als in den mittelen das guldt auf zu bringen vorfallen köntte, auf seitten des Nidersexischen Creitzes: welche beswerung doch weniger als nichts ist zu zalen, gegen die last des gantzen kriges so sonste auff den kreitz alleine wirdt beruhen. Auf

meiner seithen finden sich zweyerley bedencken, die doch euer einickeit vnd courage leichtlich könten aufheben, nehmlich die forcht die ich haben muss vor die jalousie des Denen, zum andren die hindernuss von der stadt Dantzigh. Was das erste betrifft, da meine ich das die einickeit mit dem Nidersexsischen Creitz (die den dahin müste sein gerichtet, das man mich, der ich vor dem publico arbeitete, nicht vorlassen solte, sonderen commune belli fatum, gegen solchen vnrecht mit mir austehen und erdulden wolten) solches solte abwenden können. Die Hense stette solten auch die Dansicker wol persvadiren können in dem passu amicitiæ zu bleiben dar innen wir vor diesem mit einander gewesen, das also meinem erachten nach alle dinge nicht vnthunlich scheinnen, wan nur die leutte die sachen recht behertzigen wollen vnd nicht mit sehenden augen in vorterben rennen. Dieses schreibe ich nicht zu dem intent das ich raatsamb achte das E. L. solches dem algemeinen Creitz proponiren solte, sondren nur alleiue wollen E. L. freundtlich gebetthen sein es den jenigen zu proponiren, die da capable sein ihre selbst eigene wolfart vnd freiheit zu betrachten, denen auch so vorstehen können das der Dene sihe algemach vnder das joch zu bringen willens habe. Vnd so ferne E. L. mich derrer etliche köntte an die handt bringen, so sich solches geffallen lassen wolten, köntte man es in geheimb haltten also lange biss das ich diesen sommer den ersten ausslagh gethan hette, was der (wils Got) gelücklick abgehen köndte, were als dan zeit genuck offentlich von den dingen zu handelen, nur das ich möchte von E. L. vorstendiget werden, was E. L. selbsten vnd in spetie

Lübeck vnd wen E. L. mehr solches zu vortrauwen ratsamb achten, da von haltten wollen, darnach ich mich werde zu richten haben. Diss ist nun also von mir hier eingeführet da mit E. L eins theils mercken mögen, wie vnmügelich sey vor mir den Polnischen krigh zu enden: dem nach was nützen dessen continuatio dem Deutschen wesen bringen köntte, vnd dan das der Nidersexsische Creitz billich keine vrsache nehmen solte von selbigem krige, sich neher mit Dennemarck zu vorbinden zu seinner selbst eigenen servitut vnd ruinæ. E. L. sol von mir höchlich gedancket sein wegen der gutten officien so E. L. mich bey der stadt Lübeck gethan haben, durch dero raaht Jahan Witte: wil bey allen occasionen diese E. L. freundtskaft, mit aller vetterlicher freundtskafft wissen zu vorskulden, bitte auch freundtlich E. L. wollen nicht lass werden zu continuiren solche affection gegen mich, vnd wen ich E. L. drumb bitten möchte, das ich in spetie wissen möchte wie die sachen getriben sein, so sehe ich gerne dessen fundamenta, im vbrigen thue ich mich bedancken vor die gutte communication der sachen so passiren. E. L. thun mihr sehr zu gefallen das E. L. mir die schicken, bitte freundtlich vmb continuation. Was sider hier bey vns passiret ist zwar nicht gross aber doch remarcabel zur bestettigungh dessen so ich E. L. hir oben angezeiget, dero wegen füge ichs hir bey, das E. L desto bas von alles judiciren können. Was sonsten in E. L. schreiben von dero swar her vatter graff Enno vormeldet wirdt, nehmlich das E. L. meine intercession begeren das sol ich nicht vorsummen, sol auch

mein agent befhelich krigen S. L. zu assistiren so viel mügelich ist.

Wissmar sol E. L. begeren nach genüge geschehen vnd wil machen das sihe E. L. intercession sich sollen zu erfrewen haben. Witten sol ich E. L. halber befürderen, vnd in allem so mir mügelich vnsere angefangene vnd continuirete freundschafft suchen zu vntherhalten vnd vormheren. Befhele hiemit E. L. vnd dero hertzliebste gemahlin den schutz Gottes (der mich bald die gute zeittungh lasse hören das ehr E.E. L.L. mit einem jungen erben erfrewet hat) vnd E.E. L.L. sonsten vorleyen was nützet ahn sehele vnd leib.

Bleibe weil ich lebe
E. L. getrewer vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Gripsholm den 30, 9ber Anno 1623.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

---

9. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Kopparberget, vid Falun, den 7 Januari 1624.

Meinen Freundt vetterlichen gruss, sambt was ich sonsten mehr liebes vnd gutes vormagh, mit wünschung eines freudenreichen newen Jahres, stedes vnd allezeit zuvor.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter vetter. Ich habe in Freuden von E. L. gesantten gehöret die zeittungh das E. L. durch Gottes segen ein jungh herlein geboren ist welches gelück wie ichs E. L. von hertzen oft-

mals gewünschet, also erfrewet mirs auch das es E. widerfaren, vnd wünsche noch ferner das geschehen sein müge in so gelückseliger stundt, das es gereichen müge Got zu ehren, E. L. zu freuden, vnd dero Fürstlich Hauss vnd vortphlantzungh, sambt allen denen zu wolgefallen so E. L. auf nehmen gerne sehen vnd begeren.

Ferner hat E. L. gesandter mir ein handschreiben gelifwert so E. L. ahn mich abgehen lassen, vnd vorstehe freundtlich darauss E. L. gutte affection, gegen mich sonderlich, das E. L. mich offenbaren die affection der gemüter meinner nachbaren, in dem stück Dantzigh betreffendt: dem nach das E. L. mich abermahl vom Polnischen krige abraatthen. Thue mich zu forderst gegen E. L. der trewen freundtschafft freundt höchlich bedancken.

Kan daneben zur freundt vetterlichen wider antwort E. L. freundtlich nicht bergen, das nie im meinnen willen gekommen ist feindtschafft an die stadt Dantzigh zu segen, were auch wol alles in vorigen ruhigen terminis gebliben, wen nicht vorgangen sommer die Leges der tranquillitet dar ihnnen die stadt bey diesem langhwerigen krigh gestanden interrumpiret worden: vnd mir sambt meinem stat groshe gefaar vnd vnsegelichen vnkosten were vorvrsachet. Dar auf dan ich nicht mehr von ihnen begeret, als das sihe mich versicheren wolten das solches nicht mehr geschehen solte, zu dem ende Rutgersium an etliche stedte abgefertiget, sihe dahin zu vormögen vnd disponiren, das sihe die stedte den Dantzigkern einreden wolten mir solche vorsicherungh als Ich begeret zu thun. Was sie aber geantwortet ist mir noch nicht

kundt, dan ich keine brief von Rudgertzio wider zu rück bekommen. Möchte aber Imandt sagen solchen vorsicherunghen weren bey ihnen impossibilia, dar zu sage ich nein, dan vor erst seindt sie salvo jure et privilegiis vnter die von Polen kommen, zum andern nie skuldigh gewesen actualiter sich in den Polnischen krigh zu mischen, kunnen vors dritten foedera et societates haben vnd haltten mit fremden, wie das mit der Hense exempel zu bezeuggen, zum vierden haben sihe generalem amicitiam mit vns stedes vnther halten, jus commercandi ist auf beiden seiten frei geblieben, vnd die justitiæ auf beiden seitthen ex æquo administriret: welches sihe gethan haben vigore privilegiorum, gestalt das sihe de jure solches wol thun können onhe jenigen rechtmessigen einspruch ihrer obern. Sihe möchten aber vorgeben sihe hetten sich gleichwol vor der Cron Pohlen zu fruchten. Dar auf muss ich lachendt antwortten, das nuhn mehr die althen Dantzigker so bey des Steffani zeitten gelebet, todt, die haben ihrer freiheit halber nicht gefruchtet, sondern ritterlich dar vor gestritten, diese aber mögen wol auf eine andre art bestritten werden, davor dan kein kaufman alla prove. Zu dem ist die stadt Dantzigh nicht so swach das der Pohle bey dieser seiner vngelegenheit ihr was ahn mutten solte, sonderlich da er weiss das sihe von mir auf solchem fal von hertzen gern solte entzetzet werden.

Dahero dan genucksamb erhellet das sihe kunnen vnd billich solten mein begär ein genügen thun, dan wan sihe wollen von mir vnangefochten bleiben, ists zimlich, das ich auch vorsicheret sein magh von ihnen des geleichen, dan alle freundtschafft muss re-

ciproca sein. Wan nun die von Dantzig hir gegen thun, vnd mich auss ihrem haffwen lassen stedes in allarme halten thun sie vor Got vnd der welt mir schäden vnd vnrecht, gestalt das keiner der ohne passion sprechen wil, sagen kan, das ich vnrecht thue, wen ich zu sehe wie ich solch schaden vnd vnrecht durch Gottes gnade von mir abwenden köntte, vnd solten den die Hense stetten solchem der Dansicher vnrecht beyspringen vnd mit mir den krigh beginnen, so were das nichts anderss als vnsinnich mit den dollen geworden. Ich auch würde dan in einer gerechten sache den schutz vnd beystandt des allerhögsten mich zu getrösten haben, vnd dar auf bauwend mein beste thun sihe von meinem halss abzuhalten. Sihe aber solten billich betrachten, das ich nichts vnbilliges von den Dansigkern begäre, in dem ich nur freundtschafft vnd sicherheit fordre von den jenigen so Ihre nahrungh auss meinem reiche zum guten theil haben, vnd denen ich nie böses gethan, oder imahl von mir seindt beleidiget worden. Zu dem kommet die gefar der religion, den was solte dem Pohlen vnd pfaffen knechten gewünscheteres sein als wan sihe durch der stadt Dantzigh könten einen krigh erregen zwischen mich vnd die stette. Dan also weren wegh gerissen alle die seulen, drauf, menslich davon zu reden, der Ewangelischen wolfart bestehet, were auch also der könich in Polen ein rechter monarche vber die Hense stedte, dan wan erhs den Dantzigkern nur befhälle müsten die Hense stedte, mit des von Pohlen feinden sich smeissen, wüste nicht wie sihe serviler sein könten.

Ich vor mein theil wil ihnen raahten wie ein trewer freundt: vnd E. L. freundtlich bitten das sihe es ihnen im gleichen remonstriren wollen: das weilen sie 1) weder mit recht noch guten gewissen den Dantzigkern assistentz leisten kunnen in dero vngerechten sache, so solten sihe viel lieber die gestrax abslagen vnd ihnen wissen lassen das sihe in solchen fellen sich auf sihe nichts zu vorlassen hetten, sonderen vors ander, sihe darzu vormügen das sihe meinnem begeren nach mich vorsicherten das durch ihren zu thun mir kein schade zu gefüget werden sol, vnd da vors dritte, die Dantzicker solten des wegen von Pollen besprungen oder angetastet werden, das sihe als dan zu der Dantzigker legitime defension, alles das thun wolten was der Hense bundt vor magh, könten auch vors vierte, mit mir correspondiren vnd mir solches zeitlich avisiren so haben sihe sich drauff zu vorlassen das ich mit aller der macht so mich Got gnedigst vorlien sihe assistiren wil. Wen diss consilium könte ambrassiret werden als dan möchte dem vnheil so sonsten necessario entstehen muss, abgeholffen werden, vnd alles durch Gottes gnade in statu præsenti vorbleiben. Sonsten ist wol zu befruchten, das ein weitleuftigh wesen (wie E. L. melden) dar auss werden wirdt.

Dem nach sehe ich, das E. L. trewhertzig wolmeinendt abermahl mich von dem Polnischen krige abmanen, wirdt auch E. L. raaht von mir gantz nicht improbiret, aber die vnmügelicheit solchen raaht, ob er zwar der beste ist, zu folgen werden E. L. auss neben gefügetes altes schreiben sehen, welches ich nicht habe abfertigen können wegen sperrungh der

Dennischen pesse, hoffe aber E. L. gesanter magh ju durch kommen, dar umb habe ichs ihm itzo mitgegeben. Es kunnen E. L. auch aus gemeldethem schreiben [sehen] welcher gestalt dieser Polnischer krigh dem Nider- vnd Ober-sexischen Creitzen kan zu gutte kommen vnd der krigh auss Deutschlandt in Polen transferiret werden sonder ruine der Creitze. Was E. L. da von halten bitte ich E. L. wollen mihrs doch wissen lassen.

Ich sehe zu letz auss E. L. schreiben das E. L. in gefaar stehen wegen des Mansfelders, ich wil aber hoffen Got wirdt E. L. wol bewahren, aber da das vngelück so gross sein solte, wollen E. L. mir vortrawen vnd mihrs bey zeitten wissen lassen, so sol ich (dar ich sonsten nicht gar zu starck von meinen eigenen feinden besprungen würde) E. L. zu diensten, ein dausendt man, drei oder viere fertigh halten, vnd were es auch mehr, vnd damit so viel Got gnade vorleyet, E. L. assistiren kegen dero widrige vnd also in der that bezeugen das ich

E. L.

getrewer vetter vnd

gevatter bin

Gustavus Adolphus Mp.

Auffem Kufferberge den 7 Jenner Anno 1624.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

10. Till Hertig Adolf Fredrik af Mekleaburg, dat. vid Rotholmen, nära Dalarön, 1 Juli 1624.

Meinen freundt vetterlichen gruss, sambt wünschungh aller glückselickeitt, vnd was ich sonsten liebes vnd gutes vormagh itz vnd allezeit zuvor.

Hochgeborner Fürst vielgeliebter vetter. Ich habe grose vrsache mich hochlich zu entskuldigen das ich E. L. so lange vnbeantwortettet gelassen habe vnd darzu E. L. lackeye so lange auffgehalten, die vrsachen dar zu seindt diese, das ich vorerst E. L. nicht habe vnbeantworttet wollen lassen, dem nach das alle dinge gar dubios ein zeitlangh gestanden das ich nicht habe wissen können, was ich E. L. schreiben solte oder wolte, vors dritte hab ich auch der gescheffte so viel gehabt das wen E. L. die gesehen hetten solte mich die reison alleine entskuldigen. Zu letz hat mich aufgehalten das ich die acten so zwischen Dennemarck vnd mir gepassiret sein, wertiren lassen, damit ich sihe E. L. zu schicken köntte. Hoffe wen E. L. dihese reisons recht betrachten, werden sihe mich entskuldigt halten, vnd werden nicht ahnsehen quam cito sed quam bene ich antwortte. Diesem nach kan E. L. ich dieses zur freundt vetterlichen antwordt auf dero schreiben vom Elften April nicht bergen: das ich erstlich vorstehe, das E. L. mein schreiben vom 30 Novemb. vorflossenes Jahres, in demme nicht recht vorstanden haben, dar E. L. es citiren, als solte ich zu zweyen vnderschitlichen mahlen geschrieben haben, das ich gerne wissen müchte was nutzbarkeit mir durch den friden zu waxen könte. Es kan wol sein das ich

involviret geschreiben habe (dan ich das handtwerck gar vbel gelerret) vnd das deswegen E. L. mich nicht recht vorstehen können. Aber die meinnungh meines brifwes ist gewesen E. L. zu beweisen Ehrstlich das kein fride oder stillestandt were von Pohlen zu erlangen, der nutzen könte, die weillen deme weniger als nichts zu trawen, vnd des wegen mich vnd meinen stat mehr als der offene krigh auss mattet vnd vorswechete, wie wir dieses seindt gewar worden, mit dieser zwejen jahren exempel. Vorss andre habe ich discours weis E. L. wollen zeigen das man der prædommination der phaffen besser nicht könte begegenen, vnd Deutschlandt von dem krigh erledigen, als wen man den last des kriges in Pohlen brechte, welches dan gefüghlich durch diesen krigh geschehen köntte, wen ich von den interessenten möchte geassistiret werden, die dan das wol thun könten ohne vorwurff des Keysers weilen es das Römische reich nicht thette betreffen. Zu keinerlei manire aber habe ich generaliter Imahlen vorworffen die nutzbarkeitten des friedens, weder in obgemeltem schreiben oder aber sonsten mit meinen actionen, dan ich das ohne yppigem ruhm magh sagen, das ich nie einige occasion habe vorbey gehen lassen, auch zu zeitten mitt swerer conditionen, fride vnd ruhe zu stifften. Aber leichtfertiger weise mich betrigen zu lassen, wie die Pollen mit mir steds im sin gehabt haben, dar zu habe ich nie vorstehen können. Bitte derhalben E. L. wollen sich nichtes vngeleiches von mir einbilden, als solte ich der massen vorblendet sein, das ich den krigh dem friden vorzihen solte: sondern E. L. wollen sich vorsicheret halten das alle meinne travaillien nur da hin angesehen

sein das wir armen Sweden dermahl eins (wen es Got gefallen wirdt) in fride vnser sehr verderbetes Sweden reich excoliren möchten. Dem nach finde ich auss E. L. schreiben, das E. L. soubsoniren das endtweder der Beläw bey mir die aller geheimste audientz nicht solle gehabt haben, oder aber selber sein devoir nicht gethan: so vorsichere ich E. L. das keiner von E. L. sol gesandt werden, der nicht solche audientz sol erlangen wie er begeret, vnd hat Belaw zum offtern audientz bey mir gehabet, das kein mensch dabey gewesen, ehr hat auch der lenge nach alles was E. L. ihme anbefholen hat, vorgebracht, das E. L. keinen getreweren vnd beskeiderren hette skicken können, zweifle auch nicht er solte E. L. zu genügen relation gethan haben, hette ihm Gott das leben gesparet: gestalt das E. L. dar ahn zu zweiflen kein vrsache haben.

Ich habe auch von Belawen bekommen des Jahn Witten sein schreiben, an bürgemeister Lüneburgh, das E. L. dessen wider erwenet haben im Majo Anni 1623, nemblich von den zustandt der humouren der völcker so an der Ostsehe ligen, vnd das E. L. in diesem brief vormeinnen das ich selbigen punct in meinem schreiben vom 6 Aug. Anni 23 ausgelassen habe, das E. L. auch den ins künftige gern zur nachricht beantworttet hetten, welches ich auch sehe das E. L. selbigen discours darvmb in diesem schreiben abermahlich repetiren: als wil ich dieses E. L. schreiben (weilen es auf das selbige aussgehet) vor mich nehmmen vnd (meiner mügelicheit nach) E. L. freundtlich beantwortten. E. L. sagen das die weldt erfahrennen es davon halten das wen Pernaw vnd Riga nicht were eingenommen worden, hette ich den Polen,

Denen vnd Reusen in gutem geruhigem friden ohne gelt spillungh formidable sein können.

Hier bitte ich E. L. wollen ein wenich achtunge geben wie falske fundamenta zu solchem argumente seindt, dan vor erst præsubponiren sihe das wen Pernaw vnd Riga nicht weren eingenommen, solte kein krigh zwischen Sweden vnd Polen wider erwaxen sein. Das das falsch ist, zeuget, dieses das die Pohler vor ein nehmunghe der stat Riga nihe keinnen friden oder stillestandt haben machen wollen da sihe entweder auf eine zeit oder gantz die fundamentalem causam belli, hetten entweder abschaffen oder suspendiren, oder aber ihren stat vnd könich obligiren wollen, sondern haben nur die zeit dar sihe besweret gewesen gesucket auf zu schauben vnd gewinnen, damit sihe mit desto gröserer macht vns der mahl eins hetten wider attaquiren können. Solten wir nun dessen vorsichert sein, das wir widerumb mit den Pohlen in streit gerathen müsten, wie wir dan genucksamb hir durch waren so were es ja töricht gewesen wan wir vnserer gelegenheit nicht gebraucht, vnd dem feinde das quit gemacht damit ehr vns inss künftige hette skaden können. Sonsten ist des könichreichs Polen gebrauch das sie mit allen ihren nachbaren nur temporisiren nie keinen redlichen frieden machen, wie das mit dem Muskowitteischen vnd Turckischen vnd andern tractaten genucksamb zu beweisen, welche barbaren sihe also betöhren vnd dan wen sihe ihre gelegenheit sehen, suchen ruiniren wie es dan mit Russlandt vor Jahren gegangan ist: gleicher gestalt haben sihe mit vns auch procediren wollen vnd noch sich vntherstehen mit vnss zu procediren.

Zum andern ist das auch falsch, das ich den nachbaren vnd sonderlich den Pohlen hette durch stillesitzen formidable werden können, dan wen ehr gemercket das ich spöttliche vnd desavantageuse conditionen hette von ihme geacceptiret bey seinem slimmen stadt, was solte er mich wol vor conditionen haben anmuten dürffen wan er wider zu rechte gekommen were? Des können wir gleich wol vns rühmen das nach der innehmungh Riga, haben sihe vns gewürdiget, vmb so viel das sihe leute von qualitet gesant haben mit vns zu tractiren, welches vor deme nie geschehen, haben auch etwas redlichere inducias geslossen als zu vorren: drauss ich sliesen kan das der krigh oder aber die einnemungh Riga mich negest Gottes genade formidable den Polen gemacht hat. Demnach melden E. L. das die weldt erfharnen davon halten das ich wen ich Riga vnd Pernaw nicht eingenommen hette, solte haben können schettze samblen vnd dadurch den andren nachbaren auch formidable werden, dis argument hat gross ahnsehen vor denen so meinen stat nicht wissen, ist in sich aber nichts. Dan wie solte ich bey solcher vngewissheit als der Polnische stillestandt mit sich hat, vngearmiret können gewesen sein, beides zu lande vnd zu wasser; welches dann ein vnsegeliches kostet vnd nichts nutzet, das ich auch in dehme mit dem betriglichen stillestande nichts gewunnen hette, ich were gleich reich wie nu, vnd weniger gerespectiret gewesen. Ich dancke Got, der Sweden so mechtigh gemachet hat, das wir eine continuirliche armee bey der handt haben vnseren feinden damit zu schaden vnd vns damit zu defendiren vnd vnsern freunden damit zu assistiren,

welches ich höcher achte alls einen schatz, bitte auch E. L. wollen vns nicht estimiren als ob vns der Polnische krigh gantz aussmergelet hette, das wir nicht alle jahr durch Gottes segen gleiche starck wider auffkommen könten, welches dan meinem erachten nach ein könichreich formidablere machet als ein tonne goldes oder etliche so man in schatz samblen möchte. Ich streite zwar nicht, das wen man friede haben könte wol schetze vnd armeen zu geleich zu samblen vnd zu behalten weren, aber ich wil nur zeigen das vor disses mahl, vnd durch solchen stillestandt (als ich vor innehmungh Pernaw vnd Riga so wol auch noch diese stunde habe vom Polen bekummen können) keine andre schetze als eine continuirliche armee zu lande vnd wasser sey zu samblen gewesen, welche ich auch durch Gottes genade der gestalt itzo zusamen habe, das ich hoffe das meine widerwertige sich dessen nicht hoch zu frewen haben. Die gefar so mich vom krige entstehet, beides wegen vngewissen aussgangh des Polnischen kriges, vnd auf wartungh meiner anderen Nachbaren, das kan ich nimmher refutiren sond[ern] muss E. L. darinnen recht geben, aber weilen der fride mit dem Pohlen nie mahls ist in meinen mechten gewesen, dero wegen kan ichs nicht vorbeygehen sondern mus ihr misgönen vnd machiniren Got heimstellen, der alles in henden hat der wirdts wenden zu seinen ehren vnd vnsere sehligheit. Auss allem E. L. discours sehe ich wol das E. L. diss nicht begreiffen können, das es nicht bey mir stehet fride mit Polen zu haben. E. L. wollen sich gewisslich vorsicheren, das wen es so wol bey mir stünde friede mit ihm zu haben als mit den anderen

meinen nachbaren, wir solten schon vordrägen sein, aber E. L. sehe ein wenich den brief ahn so ich von Gripsholm in augusto schrib, da können E. L. sehen was es vor eine controversiæ ist die sich so nicht componiren lesset. Müssen wir derhalben alles Got befhelen, vnd die gefahr fortiter begegnen. Diesem nach melden E. L. das weil Pernaw vnd Riga eingenommen, viele fruchten es were mein intent die besten hafwen der Ostse mich zu bemechtigen, vnd das ich dar vmb auch die stadt Dantzigh anfeinden würde, damit die comertien in der Ostse einich vnd alleinne in meiner handt begriffen sein möchten. Da können E. L. nun sehen wie formidable mich die einnemungh der stadt Riga gemachet hat, das hette ich mit stille sitzen nicht erlangen können, das mich die gantze Ostsee fruchten solte; die reputation vnd darvmb angesehen zu sein solch groses werck zu können volbringen gefelt mich zwar, dan einem könnich nichts nützeres ist als vor mechtigh angesehen zu werden: aber das man mich solch eine grose begirde zu herschen zu schreibet beklage ich. Es kombt mir vor als ob man mich darvmb, das ich auss noth einen eimer waser auss der Ostsee schöpffete, suspect halten wolte die gantze see auss zu drincken, eben so weillen ich eine stat an der Ostse gelegen zu vorsicherungh meines staats habe ingenommen, darvmb muste ich im sin haben die andren alle einzunehmen. Vnd haben derhalben E. L. vetterlich vnd wol gedan das sihe solche opiniones vnd vngeleiche judicia von mir, wider sprochen: Ich thue mich des wegen zum högsten vnd auffs freundtlichste bedancken, wil solches mit freundtschaft vnd E. L. wolgefälligen officien gantz gern vmb

E. L. vorskulden wen ich mich nur immaginiren könte wor innen ich E. L. zu gefallen sein kan. Ich bitte auch E. L. wollen es da vor halten, das ich viel zu ein enge gewissen habe krigh zu füren wegen begirlichkeit lande vnd stette, wen ich solches hette thun wollen, hette ich vleicht diss Jahr gutte gelegenheit darzu gehabet, aber ich begere keinen krigh zu füren als den so ich weiss das er gerecht vnd in welchem ich wie ein krigsman selich sterben, vnd frölich vor Gottes anghesicht erskeinen kan, wie dan dieser Polnische krigh ist, dan weilen sihe vns keinen friden geben wollen, weren wir vns mitt recht.

Ich schreibe dis E. L. zu conffirmiren in der waren opinion so E. L. von mir gefasset haben, bitte E. L. wollen sich ja nie anderst von mir immaginiren. Die gutte officia so E. L. mich bey der stadt Lübeck gethan haben sol ich mit aller freundt vetterlicher affection allezeit vorskulden, habe auch vornommen das E. L. vil bey ihnen gearbeitet haben so wol in die Dantsker sache alls in beförderung meiner werbungh, es haben beyde Com[mi]s[sarien] Rudgerts vnd Salvius mir solches gerühmet: ich bitte das E. L. continuiren wollen absonderlich mit den Dantsker sachen, dan wan es nicht von E. L. vnd den Hense stetten vnder bawet werden kan fruchte ich das dingh wirdt in die lange kein gut thun. Siehe continuiren mit equivocationen mich zu bethören, lassen mich in susspenso, gestalt das Dantzigh allein mich mehr kostet als der krigh mit Polen vnd wen ich schon (da Got vorsey) mit den Reusen darzu sagen solte: dan wegen der grosen vielheit der schiffe muss ich stedes eine gearmirte flote haben, vil vnnütze garnisonen in Sweden halten,

welches mich mehr enerviret als mannicher mechtiger feltzugh. Bitte derhalben das E. L. wolle bey Lybeck durch dero authoritet so viel aussrichten, das sihe die von Dantzigh mit mich vorgleichen wollen, sonderlich das ich müge gesicheret sein das ich auss ihrem hafwen keinen anslagh gewertigh sein sol der mir zum præjudicio were, vnd das die meinigen aldar frei vnd wie sihe bey vns frie [!] vnd getrachtiret werden mügen. Als dan können E. L. sihe genucksamb vorsicheren mich nummermehr keine begirlichet zu herschen vorleitten sol etwas anzufangen, habe auch damit die sache desto besser zeit hette, diss jahr wider den stillestandt prolongiret, obs gleich mit slechten conditionen genuch geschehen ist, wie E. L. auss bey gefugeten copi des abschides ersehen können. Kan aber das nicht erhalten werden so wirdt mich keiner vordencken, das ich den ort suche an zu feinden, da her mir so viel böses gedrawet wirdt, wan schon Dennemarck die Hense vnd wer sihe sein möchten sich dar vber offendiren wolten. E. L. nehmen doch das vngemach meinentwegen vnd vorsuchen ob man durch Lübeck solte kunnen die von Dantzigh dahin bringen das sie entweder zu Lübeck oder Hamburgh ihre gesantte skicken wolten, entweder heimblich oder offentlich mit mich zu tractiren, so wil ich meine gar gerne hinsckicken, vnd könten E. L. vnd die von Lybeck sich interponiren vnd vleicht etwas gutes wircken, damit die extrema vorhindert vnd ich gleichwol vorsicheret werden möchte. Ist solches practicable so thun E. L. mir doch den freundtlichen gefallen vnd lassen mirs bey zeiten wissen, das ich die meinigen auch hin ordenen magh. Dis ist nun von mir geschriben das E. L. sehen mü-

gen in was meinwngh ich bin wegen Dantzigh, vnd bin damit was weitleuftigh a scopo E. L. brifwes abgewichen aber ich habe mich anderst nicht expliciren können. Dem nach melden E. L, das sihe vnvordrossen vortfahren wollen mit dero freundtschafft gegen mich, auch deme nach komme so vil sich thun lasset was ich E. L. schreibe: da für thue ich mich sehr freundtlich bedancken, vnd bin stedes bereit, alles so vmmer mügelich E. L. wider zu dienst zu thun, bitte das E. L. nicht müde werden wollen, vnd sonderlich das Ich so langsamb antworte, dan ich selten gelegenheit habe, so viel zeit, als zu diesem brieffe gegangen ist, meine gedancken vnturbiret zu behalten. Wolte Got ich möchte ein paar dage mit E. L. discouriren, so hoffe ich E. L. würden wol vornehmen, das ich kein andre intention habe, als Got in friede vnd ruhe in meinem vatterlande zu dienen, wan mir nur möchte das von meinen misgönstigen gegönnet werden, vnd das ich also in den krigen rollen muss, geschiet nicht auss ergeitz, begirde der lande und leutte, oder aber jugendt vnd vorwitz, wie sich etliche inbilden, sondern nur auss vnvmgenglicher not, vnd das vnss Got keine andre mittel biss an noch gezeiget hat dadurch wir vnseren stat vortretten vnd behalten könten. Liget also nicht an mich das der fride nicht her vorblicken wil vnd das mihr die nützlichen vorslege davon E. L. schreiben nicht können gethan werden, sorge auch das solches nicht balde geschehen wirdt, es sey dan das den Polen E. L. schreiben zu folge solches abgejaget werde: welches ich doch hoffen wil das durch Gottes beystandt zu seiner zeit auch geschehen kan, vnd weilen der gantzen benachbarschafft so hoch dran gele-

gen, das solches geschehen möchte so ist es gleichwol wunder das sihe nicht dar zu helffen mögen, dan Got weiss wan sihe mich trawen wolten, ich wolte Ihnen den raath geben vnd die sachen also dirigiren, das ich zu Got hoffen wolte, das beides Ihr vnd mein stat von den phaffen vnd ander nachbarren solten gefirmiret sein. Vnd weil E. L. schreiben das wen Dantzigh vnbelägeret bliebe E. L. noch alles gutes hoffeten, so bitte ich E. L. wollen nur Ihr bestes thun weilen Dantzigh vnbelagert geblieben ist, ob die leute nicht weren dahin zu bringen das sie sich in der bielance oder wider gewicht legen wolten, damit alles in statu præsenti erhalten vnd keiner die prædommination der Ostsee erlangen möchtte: welches dan besser nicht zu thun were als wen die stette mit mich wirklich anspannen wolten zu vnsere sembtlichen defension, vnd weilen doch ohne das der mehrere theil des handels in der Ostse gar slecht wegen der missvorstendtnus so zwischen den stetten vnd vns ist, als könte ich viel guttes bey ihnen thun vnd ihre handlunge wider redressiren wen sihe mit mir trewlich halten vnd ihre aufsicht auf mich nehmmen wolten, wo von den zu hendelen were, gebe ihnen Got den sin das sihe darzu vorstehen wolten. Aber wie ich sehe das meine vorslege nicht acceptabel sein, so wil ich auch davon sobrie discouriren, E. L. werden dero vorstandt nach wissen was gehen kan oder nicht, dem ichs auch thue heimstellenn. Sonsten sehe ich auss E. L. schreiben den zustandt in Deutschlandt. Got vorbessere ihn, vnd beware E. L. vor allem bösen. E. L. swiger her fatters sache habe ich viel mahl den Statten recommendiren lassen, auch meinem agenten mit vleiss be-

fholen S. L. zu assistiren, E. L. wollen mich doch wissen lassen ob ehrs auch mit vleis thut, vnd obs nötigh das ich einen expressen skicke, finden E. L. das es nutzen kan so wil ichs E. L. vnd S. L. halber gar gerne thun.

Habe also so gut ich gekönnet E. L. schreiben beantwortet, itz restet das ich E. L. sage, das der könich von Dennemarck vnd ich nicht gar wol eines waren wegen etlicher stritte so ehr mir gemoviret, auch wegen des zollen so er im Sunde den meinigen abgenommen hatte. Dar vber wir in einen tractat geraten, der zimblich scharff in der erste sich anlies, zu letz aber seindt vnsere Commis[sarii] mit freundtschafft geschiden, also das ich hoffe es sol da bey bleiben. E. L. können auss den acten so ich hir bey gefüget, sehen was gepassiret ist, es haben zwar etliche wollen sagen der könnich sey gar zornich das er nicht alles erhalten was er von diesem begeret, aber ich glaube es nicht. Wolten E. L. mir doch wissen lassen was des königes contenance gewesen, vnd was ich mich zu ihm itzo zu vorsehen haben sol, vnd was E. L. sonsten gut achtten das mir zur warnungh dienet, dran thetten E. L. mir eine sonderliche freundskafft, vnd ich soltes vmb E. L. zu vorskulden geflissen sein, dero ich ohne das zum högstem mich vorobligiret befinde vnd derhalben, zu allerzeit zeigen sol das ich mein lebelangh bin vnd bleibe

E. L.

getrewer vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Vom schif Apollo den .. Juli beim Rotholm Anno 1624.

E. L. grüssen dero gemahlin, meine freundtliche liebe muhme, mit meinen gantz willigen dienst, der liebe Got wolle E.E. L.L. bewaren vil freuderreiche Jahre leben lassen, vnd dieselben dero junges herlein mit freuden erzihen, auch mehr derer zu zeugen, Got zu ehren, ihnen zu wolgefallen, die ich sambtlich Gottes schutz trewlich emfhele.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »R[eçu] Swerin 27 Augusti A:o 1624.»

---

11. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Jönköping den 12 October 1624.

Hochgeborner Fürst Freundtlicher lieber vetter. Wen E. L. samb die Ihrigen bey gesundtheit erhalten weren, vnd sonsten sich in guten Fürstlichen wolstande befunden, were mirs lieb vnd angenehm zu erfaren: meines theils habe ich vrsache Got beydes vor Frewdhe vnd leidht zu dancken, dan sonsten, stehen Got lob meine sachen in zimblichen standt, nur das dieser tage der göttlichen majestet, gefallen hat mein dochterlein auss diesem leben abzuforderen, derer sehle Got wolle genedigh sein, vnd mit allen Christgeleubigen eine froliche aufferstehungh vorleyen, vnd weilen ich weiss das E. L. mit mir vber diesen fal ein Christlich mitleiden tragen werden als hab ich E. L. wollen bey dieser gelegenheit notificiren: wünsche das wir hir forder bessere zeitungh ein andre communiciren mügen.

Dem nach vorhalte ich E. L. freundtlich nicht das der könich von Engelandt ahn mich hat gelangen

lassen, das er willens sey die restitution seines swiger sons vor die handt zu nehmen, vorstehe auch das etliche Cur vnd fürsten im reich vberdrüssigh werden der bebster procediren lenger zu zu sehen, der halben auch Robert Amsterrutter in Deutslandt vom könich in Engelandt ist an sihe abgefertiget worden, welcher (wie mir berichtet) auch ahn E. L. deswegen werbunge sol gehabet haben. Nun möchte ich woll gerne wissen ob er etwas bey den Fürsten vnd stenden des reichs vorrichtet hette, vnd absonderlich ob E. L. rathsamb achten sich bey dieser gelegenheit, der gewalt der bebstischen zu oponiren: vnd was E. L. dem von Engelandt geantwortet haben. Das ich so künlich mich dessen bey E. L. befrage geschieht aus vrsachen, das ich hoffe das E. L. (derer freundtschafft ich mich vorsichereret schetze) mir solches nicht vbel abnehmmen werden. Dem nach das ich in meiner resolution mich müge wissen darnach zu skicken, dan ob schon ich nichts heilsambmers befinde, als das man der bebstischen gewalt bey zeiten vorbauwen sol, so ist doch mir nichts zu thun ohne E. L. vnd der anderen Ost- vnd Nordsehe angrentzenden herren vnd stette, zustimmen vnd bewilligungh. Dan ich meine hüllve viel zu lieb darzu habe vnd mein volck noch viel lieber, als das ich sihe vmbsonst spendiren vnd wagen solte (wie dan geschehen müste, wan ich mich mit Engelandt embarquiren würde) wider den willen der oberwenten. Gleichwol habe ich kein klein interest dran das die pappisten keinen fus an die Ost- vnd Nordsehe bekommen mügen: welches gewislich geschen wirdt wen diss procedere so itz in Deutslandt ist eine continuation gewinnen würde, deme aber durch zu sam-

men setzunge der könige Curfürsten vnd stette der Ewangelischen vnd reformirten religion mechtigh vnd durch Gottes gnade gewisslich könte geweret werden, zu welchem dan ich nicht geringe lust hette wen es nur E. L. vnd mehr angrentzenden gefallen möchte; vnd kan ich vor mein theil nicht vnter lassen E. L. freundtlich zu bitten sihe wolle vnserer freunttschafft zu volge, mir dero gemüts meinungh sleunnigh wissen lassen das ich meine sachen darnach müge wissen zu richten, was E. L. von mir begeren werden darin wil ich so viel wie mügelich E. L. wider zu gefallen sein. Ich zihe itzundt nach Gottenburgh auss vrsachen das die Denen dar bey Bahus eine revue anstellen wollen, wie wir vns dar vorgleichen, wil ich E. L. advisiren. Slislich bitte ich E. L. wollen doch vnbeswert sein mich den brief zu beantworten, so ich E. L. geschriben habe mit dero Lackeyen, sonderlich in dem punct wegen Dantzigh. Wil hir mit E. L. sambt dero gemahl vnd sohnlein Gottes gnediger bewarungh empfelen.

Bleibe weil ich lebe
E. L. getrewer vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Jöncköping den 12, 8ber Anno 1624.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Qv. Anteckning å omslaget: »reçu le 31 8bris auff Pöle 1624, par un gentilhomme qui s'appelle Henrich Verschfelder.»

12. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Elfsborg den 1 November 1624.

Hochgeborner Fürst freundtlicher lieber vetter.

Mein letzstes ist gewessen von Jöneckköping auss, vnd vorlange gahr sehr dremahl einss wider ein brieff von E. L. zu sehen, vnd sonderlich andwordtt auf den selbigen brieff, vnd wie ich E. L. das mahl advissirete das die Denen, hir etwas vorhanden hetten vnd das ich von hier auss E. L. solches freundtlich vorstendigen wolte, durch den so ich auff des Ertsbischoffs L. beger in den Oldenburgischen sachen schicken wolte, als habe ich solches nicht vntherlassen wollen. Füge demnach E. L. hir mit freundtlich zu wissen das der könich von Dennemarck seine commissarien nach Bahus gesenden dar in augenschein zu nehmen was wir geklaget haben das vns an dem orht zu kurtz geschehe. Ich habe durch die meinigen sihe vntherrichten lassen, das wie es scheinet sihe fridlich damit gewesen seindt, haben alles ad referendum angenommen, vnd freundlich von dem vnserighen geschiden. Weillen nun disses nichts newes gegeben als hoffe ich die böseste wolcke sey vor vber, vnd wollen hernacher mit Gottes hülfe besser wetter vormutten.

Ich habe zeigeren dieses den Raschen abgefertiget in des Ertsbischoffs sachen meinnenthalben zu assistiren: Got gebe das nur etwas guttes, vnd vns sambtliche reputirliches müge aldar vorhenget werden: dan sonsten wolte ich das ich nicht dar zu beruffen were. Wan die gantze verwandtschaft es also zu hertzen nehme wie ich, warlich ich hoffe der graff solte die sache so weitleuffigh nicht machen. Aber ich weiss

nicht in was terminis die sache itzunder bestehet vnd was affection E. L. sambt mehr anfreundede vorwanten zu der sachen dragen, sambt was hoffnungh man habe zu bevorstehender commission, derhalben weiss ich nicht was drinnen zu thun oder zu lassen, oder aber zu rathen oder abzurathen seye: wenn es aber dahin kommen solte das dem Ertzbischoffs L. etwas widriges vnd disreputirliges solte angemuttet werden, so bitte ich freundtlich E. L. wollen es doch nicht gestatten, dan den sachen wol rath zu schaffen vnd dem graffwen ein anders zu weisen ist. Ich bitte E. L. wollen meine freiheit nicht vbel auff nehmmen, dan die herrüret auss einem rechtschaffnnen Eifwer, so ich drage zu erhaltung vnser sembtlich anvorwanten reputation.

E. L. thun mich doch die ehre vnd lasse mich wissen, wie die humoren draussen bewand sein, vnd in was terminis des Nidersexsischen Creitzes sachen stehen, damit nicht die gefar so dannenher von den pappisten, den Ewangelischen in gesambt- vnd mich in sonderheit endtstehen kan, mich vnwissend vnd vnvorsehens auff den hals kommen müge, nam prævisa minus nocent. In was massen ich E. L. hinwiderumb, bestendige freundt vetterliche dienst erzeigen kan bin ich stedts willich vnd bereit, vnd emfhele E. L. sambt dero gemahlin vnd sohnlein in dem schutz des allerhögsten.

Bleibe weil ich lebe
E. L. getrewer vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Elfsbwrgh den 1 Nov[em]b[er] Anno 1624.

Freundlicher liber vetter, was ich E. L. wegen der Dantzicker sachen geschrieben mit dero lackeyen dar auf erwarte ich E. L. antwordt mit vorlangen, worinnen ich E. L. wider dienen kan sol nicht von mir gelassen werden. Got behüte E. L. vnd alle die ihrigen.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »1624 reçu den 27 Decemb. Schwerin von Cristoff Ludwig Rasche Ritter vnd Hoffrath des Königs auss Sweden.»

---

13. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Stockholm den 29 December 1624.

Hochgeborner Fürst freundlicher liber vetter. Ich wünsche E. L. zu forderst ein gelückseligess, freudereiches newes Jahr, vnd bitte Got, das ehr E. L. diss zukünftige Jahr vnd viel Jahre wolle erleben lassen zu seinen Ehren vnd aller derer, so E. L. gutes gönnen, wolgefallen. Dem nach habe ich keinen vber ganck nehmmen können, E. L. freundtlich zu rephiriren auf dero antwort schreiben, so ich dise tage bekommen haben, nemlich diss das ich sehe das Claus Belaw mir nicht alle die acten so er bey sich gehabet gezeiget hat: sonderlich den discours wegen die humouren der nationen an der Ostsee gelegen, vnd die tractaten mit Saxen: Ich mercke auch das ich geschrieben habe das er mir den discours solte gezeiget haben, dar innen habe ich geirret, dan ich von dem discours nichts gewust, vnd gedacht das das schreiben an Alexander Leuneburg damit gemeinet were: vnd

das die discourssus so der Belaw mundtlich mit mir gehalten, das selbige auf sich hetten: Thun dero halben E. L. mir eine grose freundtschafft wen sihe mir solchen discours schicken wolten. Was E. L. von Jahan Witten schreiben, das habe ich vorstanden, vnd thue mich deswegen gegen E. L. freundtlich bedancken, wil mich E. L. wolthat vnd seiner dienste gar gern gebrauchen: vnd dessen zu einem anfangh vbersende ich ihme ein schreiben an die von Lübeck, zur antwort auf der clage wegen der Nerfwischen handlungh, auf welches briefwes copi hir neben gehend Ich mich auch (den puncht angehendt in E. L. schreiben) referire: vorhoffentlich werden E. L. auch die Lybschen sich da durch contentiren: vnd abnehmmen vurder das ich gern ihre nahrungh befurdere, so weit die nicht streckett thut zu schaden vnd ruinæ der meinigen. Wass E. L. von Dantzigh schreiben das ist wol zue vorsuchen vnd dancke E. L. das E. L. meinent halben so viel mühe nehmmen, doch bitte ich das E. L. (da die anders so viel vngemach meinent halben auf sich nehmmen wollen) das E. L. es dahin bringen wolte, das ich wircklich wegen Dantzigs müge vorsicheret sein vor aussgangh des stillestandes: dan ich sonsten nicht kan vnckonsten meiden, welche einem vordrisslich sein vnd ad vindicandum instigiren. Das E. L. mich antwortten das E. L. nicht spuren können, das etliche Cur vnd Fursten, der bebstischen procediren vberdrüssigh, hette ich nicht können dencken, dan ohne das, das ich von gutem orthe dessen bin vorsicheret worden so ist doch das wol eine vrsache ihres procedirens müde zu werden, das so viel fürsten lande aussgeplünderet, wie meist alle den phaltz-

grafwen dem margraf von Baden, landgrafwen von Hessen wiederfahren. Ich wuste nicht wie der fürsten freiheit solte swerer vnthergedrucket werden als, vnvorhörter sache, so viel fürstten so hoch zu besweren, das E. L. aber nicht dafür halten das die Ewangelischen stende etwas hier in werden für nehmen das glaube ich leider auch wol, dan wen es schon weiter kommen würde, so werden doch die so diessen fhundt erdacht haben (nehmlich der Keiser reformire nur seine erblande) wol andre der geleichen erdencken Ihre Herren sicher zu machen, damit ihnen die fetthe suppen so sihe zu hofwe haben durch das krighs wesen nicht mügen entzogen werden, bekümmern sich aber nicht in was gefahr die freiheit der religion, vnd die hocheit ihrer fürsten, gesetzet werden möchte. Vor welche gesten ich E. L. wie dero vetter vnd freundt auss getrewen hertzen thue warnen, bittendt E. L. wollen mir solches nicht vordencken, sondern freundt vetterlich zu gutte halten.

Ich dancke E. L. auch freundtlich vor die communication dessen so E. L. mit dem Engelender getractiret habe, vnd skicke E. L. auch dar gegen was ich mit Ihm gethan habe: bitte E. L. wolle solches bey sich in geheimb behalten, dan ich wol weiss das meine resolution allen nicht wirdt gefallen: habe aber anderst nicht resolviren können so gestalten sachen nach, dan mir nicht gelüstet, absit omen, die Polen vnd Jesuiten, in Sweden also zu sehen domminiren wie itz die Spanier in Deutslandt meyst vber al thun, welches dan höchlich zu befruchten were, wan die bebstler also wie sihe angefangen gantz Deutshlandt vberherschen solten vnd sehe ich dargegen noch kein

ander mittel herfürblicken, das erlich were, solchen gewalt zu steweren, als wan Got der herre den könich von Engelandt den muht gebe, mehr leutte zu sich zu attiriren, vnd der Spannischen predomination in Deutschlandt krefftigh begegnen wolte. Vnd wen ich so gelücklich were das ich E. L. von der schetlichen neutralitet abzihen könte vormeine ich das ich von Got höchlich gebe[nedic]iret were. Dan durch E. L. mittel vnd autoritet könte viel gutes ins werck gerichtet werden, allen denen zur sicherheit so des pabstes Joch gewissens halber nicht zihen können. Aber ich sorge das E. L. diesen punct vngern hören, derhalben wil ich diesen discours absneiden, vnd E. L. nicht molest fallen: doch thetten E. L. mich grosse freundtskaft, wen E. L. mich dero meinungh offenbaren wolten, ob ich hofnungh haben sol, das E. L. zu den consiliis vorstehen wollen die da stercken könten zu abwendung der obgemelten gefahr, vnd vorsicherungh vnserer so vom babst vnd seinem ahnhangh angefeindet werden. Das E. L. die achten so ich E. L. versprochen nicht bekommen haben, ist nicht meine skult, sondern kumbt da her das ich sihe etliche mahl zu vertiren befholen, die schulfuxe aber so drüber gekommen haben das latein also gedeformiret das es keinen sensum gehabet, vnd die es verdeutschen könten derer habe ich nicht, es ist aber abermahl vnther henden, so es gelücket wil ichs alssbalde senden. Was Kniphausen betrifft da habe ich nicht anders gewust als das ehr mit meinem vetteren dem grafwen, itzund vorgelichen were: weil ich aber mercke das E. L. ihn nicht gerne bey mihr sehen als sol ich in auch in meinen diensten nicht nehmen: Sondern ihn allem

zeigen das ich gute vnd getrewe vetter- vnd freundtskafft mit E. L. zu vntherhalten standthafftigh bin, das E. L. spüren sollen, das ich bin

E. L.

getrewer vetter
vndt freundt
Gustavus Adolphus.

Zu Stockholm den 29 Dec. Anno 1624.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

---

14. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Marieholm den 5 Februari 1625.

Hochgeborner Fürst, Freundlicher Liber vetter. Zur Continuation vnser Freundlichen correspondentiæ, kan E. L. ich nicht vorhalten das ich vor wenigh tagen einnen brieff in handen bekommen habe drauss es sich ansehen liess als solte der von Dennemarck mit Polen ein bundtnis tractiren, ich habe darumb an ihme gesandt vnd S. L. solches zeigen lassen, welcher zwar erst genneraliter, darnach aber ad replicam meines gesandten magis cathegorice geantwordtet das ich damit habe können zu friden sein. Weilen dises vorleufft kombt ein Fransösisscher gesanter, von könige in Franchreich an mich vnd Dennemarck abgefertiget, vnss zu der newen vnion zu sollicitiren, welcher vorgab das es nützlich were das Dennemarck vnd ich vnss ein ander sehen solten: gab auch so viel zu vorstehen das es dem könige von Dennemarck nicht misgefile. Was ich deswegen mit dem Fransösischen gesanten an meinen gesanthen geschrieben, das haben

E. L. auss den beylagen zu ersehen, die antwort aber ist gewesen das die zeit zu kurtz vielle mich zu bejegenen, weilen der könich von Dennemarck einen kreitz tagh inner 5 wochen angestellet im niderem Sexsischen kreitz die zu disponiren zu obberürter vnion, könte dero wegen zu solchen zu sammen kunft nicht willigen. Sonst sagt der Fransos das der königh in gebeten mich zu advertiren, das er etliche Tausendt man zu ros vnd fus werben wolte der vnion zum besten, doch vnther dem prætext das es kegen Sweden angesehen were, welches alles ein selsamb spiel ist. Wen E. L. nun mir die grose freundtschafft erzeigen wolten vnd mir wissen lassen was geagitiret wirdt, vnd ob Dennemarck der gemeinen sachen so sleunnigh ist zu gethan geworden? auch ob die werbungen starck sein? vnd ob der kreitz dem gemeinen wesen zu gethan vnd zu der vnion geneiget? als hette ich ja lenger ja mehr vrsach mich kegen E. L. freundtlich zu bedanken der getrewen vnd bestendigen affection so E. L. kegen mihr allezeit haben sehen lassen, welches ich auch mit bestendiger Freundtschafft zu erwiederen mich stedes bevliesigen sol: Wünsche nichts als occasion E. L. zu zeigen wie hoch ich E. L. liebe vnd ehre: alsdan würden E. L. befinden das ich dero getrewer freundt bin. Hie mit emfhele ich E. L. Gottes genedigen bewarungh sambt allen so E. L. lieb sein, vnd bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Mariholm den 5 Feb. Anno 1625.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin.

---

14. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Stockholm den 14 Februari 1625.

Hochgeborner Fürst Freundtlicher vielgeliebter vetter. E. L. schreiben von dato den 26 Januari habe ich wol empfangen, vnd verstehe drauss das Rasch meinem befhel zu volge bey E. L. gewesen ist in sachen des Hern Ertzbischobs zu Bremmen L. wegen, das auch E. L. sich dero gestalt erkleret haben, das E. L. vorhoffen das ich dar ob ein gutes genügen tragen werde. Daneben das E. L. die andre Sachen so er Rasch E. L. angebracht, mit dero Bruderen Hertzogh Hans Albrecht L. personlich communiciret, vnd beiderseitz vorgelichen das E. L. mit eigener handt beider dero L.L. meinungen mir zu schreiben wolte, nemblich diss: das dieweillen E. L. in der guten zu vorsicht leben das der Z. wie er vnterschiedlich schreibet zum friden geneiget, als hette ich nicht nöttigh mich E. L. zu discommodiren. Wan auch schon hinfüro die L.l. sich etwas weiter solten gelüsten lassen, hoffen E. L. das im Niedersexsischen Kreitz solche mittel zu finden, da durch dem einbruch zu weren: den der I wolle auf dem Kreistage in der person erscheinen, welches ohn vrsache nicht geschehen wirdt vnd E. L. die hoffnungh machet das es der örter wegen der L.l. invasion nicht wirt not haben: Bitten derhalben freundt vetterlich das E. L. vnd dero vntherthanen vor einquartirungh vnd andre kriges molestien mügen vorschonet werden, wie E. L. schreiben weitleuftiger thut andeutten. Hier auf kan E. L. ich zur freundt vetterlichen antwordt nicht bergen, das ich von Raschen noch gantz vnd gar keine relation be-

kommen, was er E. L. proponiret oder was E. L. geantwortet haben, zweifle aber nicht E. L. werden vnsere verwantnus vndt freundtschafft gemes geantworttet haben. Was dem aber anbelanget da von E. L. mit dero Bruderen L. personlich communiciret das kan ich nicht begreiffen in was form Rasch E. L. solches hat proponiret, aldieweil E. L. im ende ihres briefs mich freundtlich bitten das E. L. vnd dero vntherthanen von mich mitt durchzügen einquartirungen vnd krighs molestien mügen vorschonet werden: wan anders solche bitte durch des Raschen proposition vorursachet ist. Den ich nicht anders E. L. vorzutragen befholen, als vnseren vortrawen nach, E. L. rath vnd gutachten freundtlich zu erforderen in etlichen sachen so zwischen mir vnd etlichen andern gutten freunden geprojectiret seindt, zu dèfendirungh vnserer staten vnd lender: welches alles nicht dahin gemeinet ist gewesen einigen menschen mit ein quartirungen oder kriges molestien zu beschweren, der nicht vnss feindt ist vndt nach vnserem vorderben stehet. Hette auch gehoffet das E. L. zu meiner bestendigen Freundtschafft mehr vnd vester zu vorsicht solten gehabt haben, als von meinen widrigen sich einbilden lassen, das ich mit den gedancken vmbginge E. L. vnd den Ihrigen schaden oder leit zu zufugen. Ich habe mich aller freundtschafft vnd trewe zu E. L. vorsehen vnd dar vmb deroselben meine secreta nie vorhaltet, mich auch nimmehr anders eingebildet als das E. L. ein ebenmesigh vortrawen zu mir trügen, dero wegen kumbt mirs selsamb vor wo her E. L. solche suspitionen zu mir gefasset haben: es magh sein das es herrüret auss obgemeldetten project, oder aber daher das ich

steds E. L. vor die sincerirungh (welche so menigen betrogen) gewarnet: so ists doch solches, wen E. L. es justa bilance wegen, nirgents anders her gerüret als auss einem getrewen hertzen zu E. L. vnd dero wolstandt. Vnd ob gleich E. L. mich nicht gelauben wollen oder können, so wirdt die zeit die wahrheit wol her für bringen, wan anderst (da Got in gnaden vorsey) der L[1] anslegh vortgangh gewinnen solten. Ich frewe mich auch sehr das T so emsigh ist vnd mit eigener handt brieffwe schreibet, zu beforderungh des kreitz tages. Got gebe das dar was magh geslossen werden das nutzen möchte zu beschirmungh der algemeinen freiheit, ich aber sorge sehr das nicht was anders zu meinem præjudicio dar müge tractiret werden, wes wegen dan ich schon eher ich diesen brieff emfhangen meinen diener habe an E. L. vnd andre meine freunde abgefertiget zu hören mit was calumnien meine feindt mich bey der welt invidie erwecken wollen da mit ich zeitlich order stellen könte das die warheit an den dagh müge gebracht werden. Thun derohalben E. L. mir eine sehr angenemhe freundtschafft wen sihe mir wolten wissen lassen, was dar vorleufft. Meines theils vorsichere ich E. L. das ich nichtes im sin habe, noch gehabt habe, anzufangen, das nicht were von E. L. vnd dero Bruder begeret. Wen aber die nott es erfordert vnd E. L. vnd die benachbarthen es begeren würden, wolte ich mich glückselich schetzen, wen ich mich vnd die meinigen vor derer wolfart (dran meines vatterlandes wolfart so hoch interessiret) emplojeren möchte. Kan aber E. L. vnd andrer wolfart, sambt der præsente stat onhe mich erhalten werden so sehe ich das viel lieber

dan so kan es geschehen mit meiner geringesten gefar. Eins wundert mich das der Z sich befruchtet das wir Sweden sollen vbers eijs sigelen, vnd dar vmb den Lybschen befielt auf kundtschafft zu legen, ich glaube die kundtschafft wirdt alt werden ehe sie nach Wien kombt. E. L. aber bitte ich freundtlich sihe wollen anmercken zu was desein solches geschieht, nemblich misvorstendnus zwischen vnss zu seyen [ↄ: säen], da mit ja nichtes müge coheriren so nicht ihrer partie ist, welches ich wol weitleufftiger machen wolte, aber weillen E. L. mehr der sincerations brieffwen glauben als mich der ich E. L. mit bestendiger trewe bin zu gethan, als wil ich meine feder besneiden vnd allem dem so ich nicht endern kan den lauff lassen, die zeit wirdt die last dragen. Zum besluss bitte ich E. L. wollen mir das zu gelauben das ich der constantiæ bin, das ich die Freundtschafft nimmer deserire so ich ein mahl mit gutem grunde stabilijre, vnd weilen [ↄ: wollen] E. L. sich darzu vestichlich vorlassen das ich nie anders im sin gehabet vnd noch habe als vertrewliche correspondence vnd gute freundtschafft zu vnderhalten, mich hir kegen vorsicherendt das E. L. von dero seite dasselbige thun werden, vnd daneben vnsserer correspondentz zu volge mich freundtlich werden wissen lassen ob mich gefar vor Z oder T auf dem kreits tage gebrawet würde, mich auch gegen den misgönstigen calumnien helfen vortretten damit nicht ohne al mein vorskulden ich zum ergesten müge denigriret werden bey meinen freunden von welchen ich nicht anderst als gutes vorskuldet habe.

Vnd emfhele E. L. hiemit in den gnaden schutz Gottes, Got bittendt das er auss gnaden E. L. dero

gemahlin vnd jungen herschaft wolle gnedigh behütten vnd vorleyen wass nutzet ahn sehle vnd leib, vnd weillen ich vornommen das Got E. L. haus aber mahl gesegenet vnd E. L. ein jungh freulcin bescheret als habe ich keinnen vbergangh nemhen wollen E. L. vnd dero hertzlieben gemahlin von Got viel gelüch zu wünschen vnd das E. L. an dero dochterlein frȩude vnd gut contente erleben mügen, das wünsche ich von hertzen der da bin vnd bleibe weil ich lebe

E. L.

getrewer vetter

Gustavus Adolphus.

Zu Stockholm den 14 Feb. Anno 1625.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning på omslaget: »reçu le 12 Martij 1625 Schwerin durch Georg Maltzan hauptman zu Chriwitze.»

---

15. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Riga den 8 October 1625.

Hochgeborner Fürst, Freundtlicher liber vetter.

E. L. vnd dero bruders L. abgesanter hat mir E. L. schreiben gelifwert, drauss ich vorstanden die gefahr dar innen E. L. sambt der Nidersexsische Creitz sich befinden, auch das E. L. zu mir ein vestes ritterliches vortrawen setzen das E. L. vnd dem creitz durch meiner hülfe könte geholffen werden, vnd das E. L. mich nicht wolten dar vmb ersuchen, wan die gefar nicht so gros, vnd ich nicht vor diesem E. L. zu assistiren versprochen hette. Begeren E. L. dero halben das ich in person in Deutschlandt kommen möchte damit die jenigen so noch zur zeit zu nichts

vorstehen wollen möchten her bey gebracht, vnd ale anslege auf einen gewissen fus gesetzet werden, wie solches E. L. schreiben mit mehrem andeuttet. Wor auf zur freundlichen antwort ich E. L. nicht vorhalte das ich diese gefaar schon von ferne vnd vor etlichen Jahren habe sehen her an kommen, vnd E. L. auss trewem hertzen vnterschiedliche mahl, dar vor gewernet, auch mein bedencken geschreiben wie man allem vnheil negest götlicher hülfe hette vor kommen können, aber es scheinet das dar ein vngelück von Got bescheret ist, können keine remedia helfen. E. L. irren aber in dem fal nicht das E. L. zu mir ein freundt vetterlich vortrawen setzen, dan ich noch mahls sage das E. L. vnd dero stats erhaltungh halber ich alles das jenige von hertzen gerne thue, was mir immer mügelich. Was das anlanget das ich in der person hin auss kommen solte, kan diesen herbst vnd winter nicht geschehen, auf den sommer aber wen es Got gefelt gesundtheit vnd leben zu verleyen könte es wol geschehen, wan ich nur also dar zugeschicket were, das ich nicht alleine mit raaht sondern auch mit der that, die sachen auf einen gewissen Fuss setzen könte. Welches dan nicht geschehen kan, als wen ich geaccompagniret were mit einer gutten vnd starcken armee, damit die bilance könte gehalten werden den streittigen theilen, vnd E. L. vnd mehr ander freunde vor beider begirde geschützet. Nun bin ich woll zu friden (das da mich Got keine swerere zu falle als da von ich biss dato weiss zu skicket) von meiner armee (wan E. L. vnd andre es ratsamb befinden) ein gutte porttion auff den früelingh mit zu nehmmen vnd wol in der person (ge-

libt es Got) E. L. begeren nach hir auss kommen, aber ich bekenne gerne das meine mittel nicht so gross das ich auserhalb meinen stat ein solche armee als zu solchen hohen werck nötigh solte bringen können. Mir were aber mit einem kleinem geholffen so wolte ich wol so starck auskommen als nötigh sein würde. Könten E. L. nun entweder selber, oder durch die stette so noch zur zeit neutral es dahin richten, das mir was an gelt mitlen möchte zu einem gewissen desein bey zeiten geschaffet werden, wolte ich wils Got auf den frülingh E. L. der gestalt bey springen das ich hoffe durch Gottes hülfe, dero stat zu vorsicheren das wider der eine oder der ander auf welchen auch die victorie fielle von E. L. vnd der kreijtz seine proje[ts] machen sol, welches hochlich zu besorgen das geschehen wirdt, wan nicht jemandt die balence halten solte. Ich habe Got lob noch eine zimbliche militiæ bey ein ander beydes von frembden vnd Einhembschen, aber die in frembde lande zu füren dar zu gehöret ein groser nervus rerum gerendarum, welcher zwar Got lob, bey mir so weit ist als ich ihn zu defendirungh vnserer nöthigh habe, aber zu solchen grosen dingen vorslecht er nicht, dar vmb thetten E. L. wol wan sihe wie obgemeldet die stette zu meiner allience bringen könten das man also ahn mittelen keinen mangel haben möchte. Dan mögen E. L. sich versicheren das ich das algemeine interesse dergestalt appræhendire, das ich meine mittel vnd mein leben (wan es Got also gefiele) zu spendiren keinen scheu trage, E. L. freundtlich vormanent das sihe durch die gefar sich nicht schrecken lassen, etwas ein zu gehen so E. L. vnd dero posteritet schedlich

sein könte, dan der liebe Got der oft durch geringe mittel geholffen hat lebet noch, der kan vnd wirdt wol raht schaffen. Sonsten habe ich mit E. L. gesentten gediscouriret, von divertirungh des Deutschen kriges in Polen, welches wol ein mittel were Deutschlandt in ruhe zu bringen, wan es nur von vielen wolte verstanden werden: dan wie vor diesem die Deutsche krige durch Franchreich in Italia transferiret worden, also könte wol itzo durch mich der krigh in Polen getransferiret werden, vnd wan ich möchte der gestalt assistiret werden, das der krigh durch Polen in Slesien möchte geführet werden, solte der her von Fridelandt vnd Tilli, vnd wer sihe mehr weren wol auss den Nidersexsischen kreitz retiriren müssen, die raisons vnd die müglicheit zu diesem Consilio können E. L. sehen auss der resolution vnderscheidenen gesanten gegeben, was E. L. da von halten bitte ich berichttet zu sein.

Dieses habe E. L. ich nicht bergen wollen zur freundvetterlichen antwort auff E. L. schreiben. Bitten E. L. wollen es freundtlich vorstehen wie ichs auss gutem vortrawen gegen E. L. geschrieben habe. Meinen zustandt anlangandt, den wird E. L. gesanter dero berichten vnd theils auss den beylagen E. L. kundt werden.

Befhele E. L. in den schutz des aller högstenn

E. L.

getrewer vnd williger
vetter weil ich lebe
Gustavus Adolphus.

Zu Riga den 8: 8ber Anno 1625.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å baksidan: »reçu ceste lettre le 15 Nouembris 1625 par Ditrich Bartolt Plessen.»

---

16. Till Hertig Adolf Fredrik af Meklenburg, dat. Falkenau i Preussen den 5 October 1626.

Hochgeborner Fürst Freundlicher lieber vetter. Mir ist vor etlichen tagen E. L. schreiben gelifwert worden vnd ersehe drauss den stand der sachen bey E. L. Ich thue mich freund vetterlich bedancken der communication, vnd das ich sehe das E. L. mit mir zu correspondiren nicht vntherlassen, welches ich schier gemeinet hatte das E. L. thun würden weilen E. L. fast im Jahr nur eins geschrieben haben. Sonsten sehe ich auss E. L. schreiben das E. L. dero zutreglich zu sein vormeinen wen ich ein schiff oder zwe auf der rede für E. L. mehrhafwen legete. Ich vor mein theil wolte E. L. gerne damit dienen, wen ich wüste das da von einiger nutzen E. L. oder dem gemeinem wesendt enstehen könte, aber weillen ich solches nicht absehen kan, habe ich drinnen bedencken getragen. Meines erachtens were gut das E. L. vnd mehr freunde so die gefaar neheret sich zu sammen thetten, vnd mittel sucheten, der tirannie zu entweichen, so itzo angedrawet wirdt, ich habe dem von Dennemarck selber darzu ermanet aber es scheinnet me surdis fabulam narrare. Ich habes lange geprofecejet, das es so gehen würde, E. L. auch die remedia ofte communiciret aber ess seindt impracticabilia gewesen, reichs vnd creitz ordnungen zu wider, dar vmb seindt wir ad hæc extrema gerathen, das bald nun mher kein rath mher ist. Was Gottes willen ist, stehet dem menschen nicht auss zu grunden, nach disponirungh aber der dinge ist kein ander mittel das babstumb vnd tyranneye von vns ab zu wenden als wen etwas

bündiges könte geslossen werden, zwischen den angrensenden potentaten der Ostsee. Ich meine beide cronen Sweden vnd Dennemarch, die fürsten von Meckelborgh vnd Pommeren, vnd die stette. E. L. möchten vleicht sagen das solch concept leichter zu machen alss ins werck zu stellen were, das muss ich zwar nachgeben, meine aber das die gemeine gefaar so gross sey das mannicher wol thun wirdt was er sonsten lassen würde. Vnd wan E. L. konten zu wege bringen das vornehme leutte möchten an mich gesandt werden von den stetten mit plenipotentz von solchen sachen zu tractiren vormeine ich das die sachen wol zu retten were. Wo aber solches auch impracticabel, halte ich das keine remedia mehr gefunden werden so diesem bösen remediren könne. Solches ich E. L. zur freundtvetterlichen antwordt auf dero gethanes schreiben nicht bergen wollen, bit freundtlich E. L. wollen es im besten vormercken, vnd dero gutte affection gegen mich continuiren, wie dan ich E. L. (nebest wünschungh götlicher bewahrungh vnd aller gelückselickeit) zu freundtvetterlichen wolgefallen stedes bereit bin vnd bleibe, wie der da ist

E. L.

getrewer vetter
allezeit
Gustavus Adolphus Mp.

Im lager vor Falckenow den 5, 8ber Anno 1626.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçu le 14 Nouemb Güstrow von Monsieur Raschen.»

---

17. Till Hertig Adolf Fredrik af Mecklenburg, dat. Stockholm den 11 December 1626.

Hochgeborner Fürst, Freundtlicher lieber vetter.

Ich habe zwen E. L. schreiben durch meinem secretarium gelifwert entfangen, vnd vorstehe drauss vngern E. L. gefar vnd vngelegenheit, dar in sich E. L. befinden. Absonderlich ist mir vnangenehm zu erfaren den vordruss vnd schaden so E. L. zu gezogen wirdt von meinem newen volcke. Warlich es ist meine meinung, oder rechnung nicht gewesen das sihe E. L. zu beswer fallen solten. Es ist auch mein vortheil nicht das ich ihnen viel geldes gegeben, vnd keine dienste von ihnen haben kan sonderlich itzo dar meine sachen solches zum högsten bedürftigh. E. L. wollen derhalber es nicht der masen auf nehmen als obs mein befheligh gewesen were, vnd derrentwegen vnserer freundtschaft nichts abbrechen, auch mir wissen lassen wor mit ich E. L. hinwiderumb dienen kan, so sol ich promt sein deroselben skade zu erwideren, mit allem was E. L. gereichen kan zu freundtlichen wolgefallen.

Sonsten habe ich den Secretarium wider hir auss gefertiget das volck sleunnigst mügelich auss E. L. lande zu schaffen. Hoffe sihe sollen es nicht lange bey E. L. vndersasen mühe machen, ich habe ihnen auch aufferleget also zu procediren das sihe nicht in gebürlicher straffe genommen werden, wen sihe ins lager gelibets Got kommen.

Slieslich was das algemeine wesendt betrift da von kan ich nichts mehr discouriren, den es nu so böse ist das es erger nicht gross werden kan, dan die

zeiten seind kommen, das das zeitliche dem ewigen vorgezogen wirdt, vnd das man heute gelastert hat, lobet man morgen, vnd des freundt man gestern war des feindt ist man heute, welches von sich geberet das wenich gefunden werden die bestendige resolution in Ihren selbst eigenen sachen fassen können, dan sie nicht wissen ob sie Lutterisch oder ob sie pebstisch, ob sihe keiserisch oder ob .sihe Denisch ob sihe endtlich frey oder slafwen sein wollen. Weilen dem also weiss ich kein raht zu finden, den ich E. L. dero begeren nach, geben könte, zu mahlen da E. L mit solchen leutten rundt vmbgeben, vnd selber dero defension nicht wol præstiren können. Was ich bey E. L. thun kan das sol ich nicht vorther lassen, so weit mein stadt es leiden kan vnd mein vormögen sich strecket. Bleibe sonsten weil ich lebe

E. L.
getrewer vnd dienst
williger vetter
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 11 Xber Anno 1626.

Originalet i Storhertigliga Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçu le 27 Januarij 1627 Swerin bey meinem Marschalk welcher es von Lubegk bracht.»

---

18. Till Hertig Adolf Fredrik af Mecklenburg, dat. Stockholm den 21 April 1627.

Hochgeborner Fürst freundlicher lieber vetter.

E. L. freundtlich schreiben vom 12 Mart. habe ich den 18 April erstlich bekommen vnd vorstehe

drauss das meine folch wegh gezogen vnd E. L. vnterthanen nicht gezalet welches mich hoch befrembdet weil ichs inen doch aussdrücklich befholen habe. Gelibet E. L. mir wissen zu lassen was gezalet oder vnbezalet ist alss sol ich ordre geben das E. L. leut mit recht nicht sollen zu Clagen haben.

Dem nach thue ich mich bedancken der Communication, auch dessen das E. L. sich erkleren das sihe dahin getrachtet das dero Consilia den meinigen nicht zuwider lieffen, das E. L. es auch wol wolten Continuiren aber das die gefar so gross ist das es hoch nötigh das E. L. mich sprechen möchten. Ich vor mein theil wolte wünschen das ich E. L. sprechen möchte aber hier im reich kans vor dis mahl nicht geschehen, dan ich in procinctu bin mit erstem winde in Preusen ob got wil mich zu begeben. Wolthen E. L. nach Stettin zihen, so konte man zu sehen ob E. L. als dan beliebte mich zu sprechen, halte ich soltes nicht skedtlich sein.

Sonsten das E. L. begeren das D. Salvius zu Lübech residiren solte, were gerathen wen ich seiner entrathen konte, was er aber itzo vnther henden hat lest nicht zu das er abwesendt sein magh. Ich wil dero wegen Her Peter Banir nach Lübeck skicken der E. L. vnd vnseren vetteren sembtlich so weit ichs vorstehe mit gute raht bey wonen sol.

E. L. bestendigkeit rühmme ich. Der almechtige vorleye vnss allen bestendigheit zu seines namens ehre vnd vnsere schlickeit, vnd wen darvmb zu bitten guten rat, den tirannen des gewissen mit kraft zu wider stehen.

Vnd weilen die bestendickeit erfordert das was man bestendigh libet, man auch gar gerne, wol zu sein vnd erhalten sieht, also glaube ich vestighlich E. L. wie sie sich bestandich Lutterisch zu sein erkleren, sie auch dran sein werden das dero lande nicht mögen in der papisten hende kommen vnd ob schon etwas vorderben vber die lande gehen solte so ist doch besser ein vordorben als verlorehn landt, auch besser nach willen Gottes (da er solches vorhenget hette, welches doch seine almacht in genaden abwende) mit gewalt von den feinden wegh gerissen werden, als auss vorzweiflungh selbest in vorderben lauffen, dan wer biss ans ende bestendigh bleibet in dem das gut ist wirdt nicht zu schanden werden, vnd hat die Hofnungh das Got retthen kan zu seiner zeit, wer aber selber auss verzweiflungh zum feinde trit muss sich dessen schemmen, das er im gewissen weiss recht vnd billich zu sein. Zu E. L. sol derhalben mein raaht sein das er bestendich bleibe auf der partis seithe so vor der waren kircke Gottes streitet, vnd ob schon die kegen wertige directoren vbel procediren möchten, so ist doch wol raaht zu finden welches ich der feder nicht vertrawen kan sondern obgemelter Her sol E. L. solches freundtlich hinterbringen, das E. L. deshalber dem pabstumb sich nicht vnthergeben dörffen.

Was E. L. in den Dantzicker sachen mir communiciren vnd raaten dar nach wil ich mich richten vnd bedancken mich der offerte.

Slislich bedancke ich E. L. freundtlich das E. L. meinen soldaten so gut quartir verstattet, wil mich bevleisigen E. L. alle freundtlichen dienst vnd gefal-

len wider zu erzeigen wor in ich wissen kan das ich E. L. zu gefallen thue. Vnd bleibe E. L.

E. L.

getrewer wetter
weil ich lebe
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Stockholm den 21 April Anno 1627.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Anteckning å omslaget: »reçy le 21 Maij 1627 Döm[i]thz.»

Bref till Riks-Kanslern Axel Oxenstjerna.

1. Till Oxenstjerna jemte Henrik Horn, dat. Linköping den 9 December 1612.

Jag hafwer i dagh eder (bådes enschylte så wel som eders sambtlige) schriwelse bekommit, och ther vthaf förståt den flitt såsom i vthi thenna begynte handel hafwe giort, hwilcket iagh migh aldeles wäl låter behaga, och eder therförre gunsteligh betackar. Widere hafwer iagh förståt vthaf eder schriwelse, at the Danske strengie vppå swaar, på the fyra hufwud punchter, som äre om Synneborgh, på Ösel, the tre croner, Lapmarckien, och om tullen. Så låter iagh migh eder meningh vthi then punchten om tre cronor wel behaga, i ded eder tyckes rådsambt wara, them vthi theras meningh, för nerwarandes ricksens legenhet skul, til at bejacka. Betackar eder och för edert goda råd och betenckiande ther vthinnan i migh råda, at iagh vthi een sådan wichtig sack icke sckulle något företaga vthan H. M. H. K. och ricksens råds, sambtyckie och rådsame betenckiande, hwilckett rådslagh endoch iagh ded wel för got hafwer ansett och befunnet, så hafwer iagh doch wel kunnet besinna och betenckia at thenna sack icke kunne så longh drögsmål lida som thenna wegens distans med sigh hafwa wilde. Är förthensckuld til eder min begäran, att i

ded meste åpschof, som möjeligit är, vthi the punchter, som icke i eder Instruchtion eller bij Instruchtion förmelde äre, giöre wille til des den brefdragare som iagh nu på timan opåt afferdar måtte tilbackar komma. Men hwar ded icke kunde så lengie nås, kunnen I al sådan deres begeran ingåå, på ded at för altingh handelen må hafwa sin fortgångh. Innan fira dagar hoppas iagh om Gud wil wara eder nermer och om behöfwes tala wid eder, therförre gifwer achtingh och befliter eder ther vppå, at fördröje något i thesse fal at beslute, der så möjeligit wore. Gud eder befalandes. Datum Lincköping den 9 dec. Anno 1612.

Gustavus Adolphus Mp.

Utanskrift:

Til Her Axel Oxenstierna och Hinrick Horn.
at vpbryta.

Originalet i Riks-Arkivet. Oxenstjernas anteckning: »Ankommedt till Ulffsbek den 13 December Anno 1612.»

---

2. Till Axel Oxenstjerna i ett kasseradt Kongl. bref till Riks-Råden, dat. Åbo den 8 April 1616 *).

Thetta bref är Her Cansseler alt för kort och icke efter min meningh, ty jag wil at man sckal

*) Sjelfva det kasserade brefvet är af följande lydelse:

»Gustaff Adolph &c. Efther dedh trogne män och Rådh wij nu för fredzhandelen skuldh behöffwe dhe Tretijotusendh daler penninger och Fyretijetusendh i Commiss som wij tillförende hafwe skrifwidh eder till om, Derföre så ähr wår nådige willie och begäran att i medh allerförste och så snardt siööreendt blifwer förskicke dhem hijtt uthöffwer till oss, Rät-

swara och något refutera theras beswär som the emot min befalningh uthi theras bref införa, och så sedan them förmana at the icke någon försummelse therinti sigh förretaga, och hwar thet icke är til at nå hoss Lorentz Kruse, hwilcket best och mig behageligst wore, så måste the doch förmanas at giöra theras flit hos andra köpmen, på thet icke therigenom alle mine och rijksens saker blifwa strandsatte. Underretter för then skuld thenne, at han må kunna retteligenn them på theras införde beswer swara, efter migh synes at ther liger mycken macht uppå at the måge warda rettade och om min meningh underwiste. Farrer wäl.

Efter en af Kammarherren m. m. O. M. Björnstjerna benäget meddelad afskrift från originalet, som förvaras i Kejserliga Bibliotheket i S. Petersburg, under glas och ram.

---

3. Till Axel Oxenstjerna, dat. Nyköping den 11 October 1616.

Chare dilecte. Que a Bircholdio nostro accepi tibi mitto: videbis homminis industriam, quam laudo, deploro autem status nostri angustias que non antea permiserant illius diligentiam amplius stimulare, et necessitati subvenire. Cum autem animadverto, tam de prioribus quam presenti ipsius labore, illum mihi satis utilem esse, nec negligentem, quantum potui apud mercatores egi ut jam litteras chambi (si ita dicere licet) illi mittere possim; Ne te lateat: illi respon-

---

tendes edher alldeles. efter wårt förre brefs inneholdh. Gud eder samptligen befalendes. Aff Åbo Slott dhen 8 Aprilis åhr 1616.» Konungens namnteckning under brefvet är öfverstruken.

dendo mandavi, ut secundum propriam ipsius opinionem, hac hyeme in Germania permaneat: ut parcius de connubio agat, amicitiam autem quantum possit, promoveat, consilia hostium exploret, et quam primum de illorum ansis nos certiores reddat. De coeteris negotiis, in ipsius litteris contentis, consultabimus, cum, Deo volente, te coram me sistes.

Hic Sereninissima mater optimam mihi fecit spem potiunde pecunie, non solum decies millena illa thalerorum, que ad usum Livonicum destinata erant, sed et altera summa 100000 R. thal. Cum contractum concluserimus certiorem te reddam et de conditionibus, et quid tibi hac in re sit agendum. Interim vale, et perge in synceritate solita: et ego pergam erga te in omni gratia et benevolentia regia.

Gustavus Adolphus Mp.

Dabantur Nykopiæ 11 Octob. Anno 1616.

Originalet i Riks-Arkivet. Utanskrift, med annan hand: »Till oss elskelig wår och Suerigis Rijkis tro Man Rådh och Cantzler, Edle och Welborne Herre Axell Oxenstierna, Frijherre till Kimitto och Fijholm. Nådeligen.»

---

4. Till Axel Oxenstjerna, dat. Oxelösund, utanför Nyköping *), den 17 October 1616.

Vir optime et dilecte. Diutius quam sperassem hic hereo. Serenissia mater longa deliberatione me

---

*) Att brefvet är skrifvet på detta ställe visas af Riks-Registraturet, der flera bref för den 17—20 Oct., som äro daterade Oxelösund, finnas införda.

detinuit, antequam se declaravit, quid in numerandis pecuniis ab ipsa petitis præstare posset; Jam tandem conclusimus, nempe quod pro 221 Scip[pund] cupri primo vere solvendis 10000 imperialium thalerorum in specie Regina ad 1 Januarii diem mihi numeret, interea autem ad perficiendum negotium Schraffero commissum, a summa Elsburgensi æri solvendo ordinata, prædictam summam sumere debeo, et sereniss. mater certo pollicicita est ad prescriptum tempus vel ante hoc refundere velle: Helfrechtum jam hinc expedire volo: et illi injungo quod ab ista pecunia x millia Sueticos thaleros Schraffero tradet, et coetera quinque millia, Narvam ad sustentationem militum mittet; hic contractus, quem cum Serenissima matre inivi, mihi non videtür admodum inutilis, cum non solummodo res Livonicas adjuvet, sed et qualescunque suppetias rebus Muscoviticis adferet.

Egi quantum potui et tibi visum paravi in omnibus negotiis tibi commissis: sed præsertim de tonna auri quam commode a Regina sumere volui. Huc usque quidem non omnino recusavit, sed id negotium distulit in adventum (agentis sui) Jacobi Allevin, ex Dania, et responsum Rothenburgi qui promiserat se aliquantum facturum, in hac re cum in patriam rediret. Ideoque poteris (cum Nicopiam veneris) hanc rem amplius urgere, et resolutionem integram adferre. Cum negotia tibi concredita perfeceris, celeriter me sequere, nam tempus labitur, et tua industria mihi opus est in perficiendis negotiis meis. Coeterum tibi

foelicia omnia comprecor et continuabo gratiam et favorem solitum

Gustavus Adolphus.

Scribebantur ad fretum Osele [ɔ:Oxele]
17 die Octobris A:o 1616.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »ex apographo cum vero suo originali collato» i Uppsala Bibliothek, jemförd med en samtidig afskrift i Riks-Arkivet. Å båda finnes anteckningen: »Præsent. på Fijholm den 21 Octob. A:o 1616», hvilken utan tvifvel varit af Oxenstjerna skrifven på originalet.

---

5. Till Axel Oxenstjerna, dat. Stockholm den 28 Dec. 1617.

Min gunstige helsan, sambt alt annat gåt medh Gud tilförende. Jagh kan Eder icke förhålla at Peder Pederson är i gåår hit tilbacka kommen, frå Jahan Skytte, medh relation på the ärrender som han förrettat hafwer. Ther vthaf (hwilcket til at becklaga) synes at icke allenest aldeles af Statterne är afslagen al hielp til then tredie termin, vthan och at genom motweder then koppar som Rockus Niulandt åt Holland hafwer sent än thå icke war anckommen, Efter som I hafwen til at see af the bref som Skytten och Rutgerts eder tilskrifwit hafwe, och jagh för rettelse skuld bruttit hafwer och Eder härmed tilsender. Såsom I nu wetta vthi hwad klageligh farlighet sådant warder settiandes Elfsborgs lösen, altså begärar Jagh och at i welen mig Eder meningh wetta låta om efterskrefne fal, och Eder therom beflita. Först om i kunnen befinna häller förmoda at Elfsborgs lösen kan gå vth och wore til at hielpa, antingen genom Broder

Andersons häller the commissariers ther nedre äre, flit, och med thet til efwentyrs I sielf kunna komma til wega, och thet här finnas kan, så wit at thet allenast kumme ahn på then summa som för kopparen som åt Hålland gick lefwereras borde, thå begärar Jag at I welen hålla an hoss min frumoder at H. M. wille komma migh til hielp vthi thenna stora landsfara medh hwad silfwer H. M. hafwer, icke ansehendes, antihngen thet är förgylt häller kosteligen ahrbetat. Thy I kunnen på mina wegna förtrösta at Jagh skadan gärna lida och så gåt igen förskaffa wil. Hoss Hertigh Jahan warde I på samma set anhålla och ther i sådant nå: kunne i somt låta föra på Hertigh Jahans mynt och thet ther för mynta til riksdaler, och är licka vnder hwad stempel först lod och skrod är richtigt, somt hit, efter som i kunne dömma at thet kan blifwa färdight til.

Til thet andra. Men ther i befinna at thet icke ändå wil förslå, thå berådslår Eder med fru moder och H. Jahan hwad man sigh förretaga skal, om så skäl at man finner rådh äntå at grippe thil förreskrefne medel (om the ther til bewillige) och så giöra sigh en så stor och dråppeligh skada: både med sådant silfwer såsom och med ricksdal[ers] dyra in vexlande, warandes ändå i owisse om ther medh något vtrettas kan, och hwad wederpartten skal wele acceptera.

Til thet tridie. Kunne I Eder med H. M. och H. K. rådhföre om så skäl man skal senda så många penningar thit som man kan komma til wäga hwar summan icke blifwer fyllest, ty thet kan henda at han then och arresterar, althenstund han skal til ef-

wentyrs förregifwa at her med fridsfördraget åhr bruttet: och honom icke lägligit at lemna oss wåra medel i hender för än han är förwissat vthi hwad terminis han medh oss står hwilcket sannerligh farligit wore: förty ther han hafwer förstånd med konungen i Pålen: hwilcket än ey är til at wetta, wore sannerligen thetta en skiön prætext spelet till at begynna, och oss wår medel til al wern til at förtaga. Sådant och flere skäl kunne i efter Eder beskedenhet H. M. och H. K. förrehålle, och hwad the swara migh wetta låta, samt med Eder mening.

Til thet fierde. Hwar nu gåt fins at man skal senda them thit och them honom tillbiuda thå låtter migh wetta Eder meningh hwad person och hwad Instruchtion ther til brukas och honnom medhgifwas skal.

Til thet femte hwar thet icke finnes rådeligit til at lefwererhe, hwad rådh thå skal tagas, om man skal senda någon thil konungen then faute at excusera, häller hwad älliest står til at giöra: och ther någon skal sendas thå betäncker eder på personnen och instructionen och låter migh wetta Edert rådh här om.

När som i nu sådant hafwe förrettat thå begärar Jagh at I Eder welen hit til migh förfoga, så framt at thet fins rådelight at icke senda penningarna thil Elfsborgh, på thet at Jagh må migh beråde med Eder på hwad wilckor och set Jagh mina sacker anstella skall, thy hwar så är att thetta fins got: tå synes wara rådelighet at man med Pålacken slutte et stillestånd på hwad conditioner thet och helst wore: serdeles efter thet än tilbiudes af them vnder samma wilckor som för, efter som i af inlagorne hafwe til at

see, hwilcke i dagh från Adam Skraffer anckommene åhre. Och ändoch at man ther igenom icke kan warra nocksambt försäckrat, althenstund thet icke sker med konnungens willia, häller honom förobligerar, så synes doch någon seckerhet kunna ther af föllia vthi Liflandh och Ingermanlandh, hwar thet af Polniske stenderne kunne ratihaberas solenniter: såsom och hwar thet kunde giörras af några förnemmare Commissarier och hwar man kan låta förknippa konnungen til at holla samma stillestånd i Lif- och Ingermanland, hwilcket migh tycker gåt warra at låta slå them förre, och på thet fallet giöra them hop om Pernaws restitution. Jagh förmodar at the thetta oss odrägliga wilckor icke vtslåndes warde, alt medan the nu så höght vthi Rysland angajerade åhre. Ålliest och kunna the igen bekomma Pernau, som them älliest mycket lodh och vmckostnat kosta wille. Thetta skrifwer Jagh sannerligen icke af kättia, hafwer och icke hoppats at lyckan skulle hafwe warrit migh så oblidh, thet Jagh någen sin skulle hafwa giort Eder och mina rådspersonner en sådan proposition, vthan heller hoppats och set at Jagh hade måt medh Eder consultera på hwad set iag min ret til Pärnaw och mot konnungen i Polen hade skolat förswara: och huru wenskap med konnungen i Dannemarck hade skolat fortsättias. Men Jagh finner här vthi så wäl som i alt annat werldligh ostadighet hwilcken menniskian kastar i åtskillige nöder the ther ingen lagh hafwa. Altså måste Jagh och nu proponera thetta, efter Jagh icke finner något set ther medh skal kunna förrekommas at icke feigdhe och krigh med thiden och til äfwentyrs innan kort, sigh måste yppas mellom Swirge och Dannemarck, ther-

förre måste man siöckia then meste säckerhet man kan på then andra sidan. Härom kunnen I Eder betenckia, och ther got fins at penningarna icke skole lefwereras, migh när i hit anckome Eder meningh wetta låta. Men twert om igen ther therförre holles at man penningarna til Elfsborgh senda wil: thå skrifwer migh om thetta och alt annat Eder trogna rådh, och I giörer Eder flit at I alt intil seneste dagarna skaffa thit alla the medel som möyelig åhre til at bekomma på thet at summans ringhet må bewecka wederparthen til billighet och min sack warda thes mehra justificerat. Hwad Skyttens handel anlangar skole i innan kort få wetta. Jagh förhoppas at i giöra i alt Eder sedwanlighe flitt och föröcke thet förtroende som Jagh hafwer fattat om Eder redelighet och tro emoth migh. Jagh skal blifwa Eder med al gunst wäl bewåge. Gudh befalendes.

Gustavus Adolphus Mp.

Skrefs Stock. then 28 Xber Åår 1617.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

6. Till Axel Oxenstjerna, dat. Stockholm den 29 Dec. 1617.

Min gunstige helsa sambt hwad mehra gunstigh benegenhet Jagh förmår med Gud alsmechtigh tilförende. Jagh hafwer H. Cantzler i dagh håndfåt Eder skrifwelse, och shet ther vthaf Eder wälmeningh och rååd vthi thenna Elfsborghslösens sack hwilcke beståå ther vppå at man först icke skal anshe then skada man lider vthan hafwa sigh allestedes framme til at bringa thet meste til wega som skie kan mot then

olegenhet ther älliest påföllier. Til thet andra mena i och gifwa tilkienna at man skal (til at vndfly feigden, häller til at dröja medh henne, och thes bettre justificera min sack) låta presentera penningarna, efter förra brucket och thå gifwa tilkiänna at ther fehlade, och ther på begiära at konungen wille hafwa fördragh medh hwad som fehlar, och huru han som penningarna lefwerera skal, sigh skal på ett förweggrande förhålla, såsom och at man icke alla penningar vthan $\frac{m}{50}$ [ɔ: 50,000] eller $\frac{m}{60}$ daler skulle thit in förförskicka på thet Jag kunde bewisa min willia til at betala, och wara wiss på resten af summan. Personnerne som i nempne hafwer Jagh och seht. I licka måtta och thet i mena om stilleståndet.

Här på förholler Jagh Eder icke thet Jag hoppas at summan kunde något när blifwa fyldh, hwar the poster som på innelagde sedel förmälas kunne gå vth, och ther I nu finne at the som ther nidre åhre kunde bringas til wega, thå bemöder Eder æquis et iniquis conditionibus att fylla thet som Jagh här vptecknat hafwer. Hwad the påster här vppe wedkommer skole fuller inthet falliera, men ther i någon omöyelighet som skinbarligh åhr såge: thå håller Jagh at thet wore fåfengh och skadeligh kåstnad at borga vp dyrt silfwer, och wexla ricksdaler för siu marck, ty hwar summan än thå icke kan fylles så är så got at man fallierar på $\frac{m}{50}$ som mindre, althenstundh thet åhr änthå licka när hwar han wil stå på the fåfenge ceremonier: och ther han sig låter bewecka at bida et par månader thå kan man wäl få them medh bettre mack och mindre skada. Processen vthi lefwererin-

gen låter Jagh migh behaga: och begärer gunsteligen I welen instruchtionen efter thet settet författa och migh tilsenda. Här jemte synes och icke orådeligit at man gåfwe H. K. paltzgrefwen then commission at handla med konnungen, at han icke wille stricto jure procedera, vthan några månaders dilation efterlåta, hwilcket kunde icke warra orådeligit althenstund H. K. kommer något nähr wed terminnens thid thit så at theraf icke kan förorsackas någon resolution at inthet annamma medh mindre hans vtskickade wore förwissat på hele summan. Man kunde och ther igenom thes better få wetta hans intention om han skal warra tilfridz hwar ther någon fehl funnes, och hwad älliest i honnom låter, och huru han skal tagat wedh sigh. Man kan och thes bettre wara vrsechtat (når man thet så solenniter af honnom hafwer begerat och thet warder vtslaget) hoss fremmande och i sit samwet, om någon widlöftighet sigh ther af förorsackas. Jag hafwer tallat med H. K. och hafwer sigh godwilligt ther til tilbudit, men för hastighet skuld hafwer Jagh icke kunnat migh resolwera, och althenstund H. K. blifwer i Nycköping och hos H. K. hertig Jahan någon tidh ärret thid nogh til at få wetta Edert goda råd vthi sacken om i alenast snart swara, huru Eder här om tyckes. Stilleständs handelen belangande blifwer Jagh wed Edert råd och skrifwer Skraffer ther om til. Så snart Jagh hafwer skaffat råd til alla the medel på sedelen stå wil jagh påstwis wil Gud draga til Jönneköpingh, ther i migh thå möte kunne. Gud Eder befalandes.

Gustavus Adolphus Mp.

I Stockholm 29 Xcemb. år 1617.

Adviserer hwad i vtretta, och wiser H. M. zedhelen, Jagh hoppas H. M. giör thet mesta H. M. kan.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

7. Till Axel Oxenstjerna, dat. Uppsala den 19 April 1618.

Min gunstige helsan, sällskapat med alt gotts önskan, med Gudh tillförende. Jagh fattar then omsorgh, att I måste wara fallne vthi swår siukdom, ty Jagh weet eder sedwanlige flijt att giöra edert kall tillfyllest: medh sambt att I ther iempte wäll wetta thenna tijds lägenheet och huru högdt wåren framför andre tijder om åhret, kräfwia vpsicht och försynligheet uthi alla saker: så att Jagh ther af dömma kan, att Eder måste wara hinder infallen, hwi I icke åhren till migh kommen: åhret nu siukdom (hwilket Jagh af Gudh önskar icke wore) så begerar Jagh gunsteligen, att I migh thet welen wetta låta, på thet Jagh Eder må rådfråga om the erender som migh åliggia, genom skrifwelse, ärret elliest annat, tå hoppas Jagh, att i som een man ären, warda tillbaka settiandes thet enskylte om thet gemene: och iu förr iu heller till mig kommandes. Thesförinnan och altijdh önskar Jagh att I måtten wara wedh helsan och wälstånd, hafwandes ther till orsaak af Eder goda tienst som I mig och Edert fäderneslandh bewist hafwe warandes i thes tiänst, hwilket Jagh fullhugse åhr stedse medh gunst och alt gott att wedergella.

Gustavus Adolphus.

I Ubsala then 19 April åhr 1618.

Efter Elias Palmschiölds afskrift i Uppsala Bibliothek.

---

8. Till Axel Oxenstjerna, dat. Linköping den 31 Januari 1619.

Min gunstige helsan, och alt gåts önskan af Gud alswoldigh tilförende. Hwad Jagh konnungen i Dannemarck swarat hafwer she I af copien. Jagh hafwer begärat leide: på thet at icke alla wegar til at vndfly resan måge förtagas. Jag kan icke få wetta hwad frumoder swarar konungen, ty kan jagh icke heller än fulckomligen resolwera: drager förty i mårgon til Nycköpingh, til at förnimma mehra particulariteter. Jagh redhs alt at choleren kunde hafwa förorsackat något til mit prejuditz. Strax jagh tillbacka kommer wil jagh komma til Jönneköppingh, aviserar interim hwad förrelöpper. Hwad vthur Finland kommit är she I af Jacobi Delagardie bref. Hwad frå Lifland senest kom medan i hoss mig wore ther af sender jagh Eder copier. Confererer thetta til samman och gifwer migh Edert betenckiande hwad man swara och förretaga skal: på thet tidh ey tappas. Kunne I, thå abrewierar eder tracttat med the Danske: thet then Danske rese icke må skiutas förlenge vp, ty året lider. Hwilcket i alt warda således öfwerwegandes och migh Eder mening vpteckia. Gud hafwe Eder vnder sit nådige skyd til god helsa och wälmåge, och hafwer thetta til försäckringh på min gunst och nådige benegenhet. Af Lincköpingh 31 Jan. år 1619.

Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet. Riks-Kanslerns anteckning: »ankom till Ulffsbeck den 7 Feb. An. 1619».

9. Till Axel Oxenstjerna, dat. Grenna den 9 Februari 1619.

Min gunstige helsa, sambt alt gots önskan nu och steds tilförrende. Jagh skref Eder til med Anders Erichson och hafwer inge swar beckomit, leter migh förty wetta Eder mening ther om. Nu i dag fich jagh åter konnüngens bref sedan jagh sende Eder copien af leygden. Han är mechta tregen hwad thet betyder. Jag sender Eder sielfwa brefwet, skrifwer migh til hwad Eder synes ther om. Dagen efter öfwermorgon skal Jagh wara (wil Gudh) i Horn heller Tofta. Kunde I heller Skytten håller och Eder broder wara ther med såge Jagh thet giärna, serdeles til at höra Edert betenckiande, för än jagh dagen setter, til samman komsten. Hwar I icke komma kunne så låtter migh vtförligen wetta eder meningh och snart. Gudh skyde Eder helsa, och wälferdh. Warrer wiss om min gunstige benegenhet emot Eder. Af Grenna prestegård den 9 vthi giöja år 1619.

Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

10. Postscriptum uti Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna, dat. Kalmar den 24 September 1620.

Här är all tingh swåra orightigh och kan icke få hijt thet behöfwes. Jagh hafwer sendt något ifrån Stockholm men wijnden arresterar Galleijerne så att iagh än inthett bekommet hafuer. Casparum tager endeligen medh eder. Eliest är hwarken Confect eller

Specerij. Drager sielff för i landh och gifwer them godh rådh som iagh här lemnar ty the behöfuet. Vale.

Post Scriptum.

Wij wele och Her Cantzler, att der I medh Konungens i Danmarks skep vthi siöen sammanråkaden, I då wår reputation så myket som skee kan i acht hafwen. Men der i förnimme att dhe endeligen vppå topfallendet trängie, må i them ther vtinnan för Frwentimbrett skulldh cedere doch så att deremoth strax protesteret blifwer, och wele wij dedh sedan wähl wethe att fullfölie och i sinom tid wedergelle. Datum ut in literis.

Efter Riks-Registraturet för år 1620, f. 712, hvarest det är infördt i sammanhang med hufvudbrefvet, med anmärkningen: »Kong. M:tt sielff skriffwidt.»

II. Till Axel Oxenstjerna, skrifvet utanför Riga i början af Augusti 1621.

Min stadigt warande gunst, till wedergellingh för eder trogne tiänst, sambt alt gotz önskan ware Eder tillförende.

Thernäst Her Cantzler må i wetta Wår stat och tillståndh, hwilcken Jagh af begynnelsen alt in till nu kort wil upreppa, att i döma må huru oss i hånda går, och på thet att hwadh i botta kunne, I i thid thet gിören.

Tå Wij nu först frå Swerrige drogo, seglade Wij medh treffligh fortgångh alt in under Domus ness: en ort som siömen plägar qwellia: ther kom winden

emoot. Jagh gick till anckars, men andre hölle siön, till anckars gick Jagh, förty att Jagh af landet kundtskap hafwa måtte, then Jag och någorlunda fick, och sporde att fienden i ingen beredskap war, uthan medh 200 hestar, som till Dynemynde komne woro. Mot morgonen gick Jagh till segels medh godh windh och hoppning snart till mitt föresatte mål att komma, men althenstundh att wäderet wexte, och waanartades uthi een storm, torde wåre siömän icke mot natten som oss öfwerföll, löpa på en lägerewalls strandh, ther inloppet icke så djupt war att wårt skip på et nödfall bergas kundhe, ladom förty till siös, och wille natten fördröije, uthi hwilcken natt wederet sig wende, flåttan skingrade och migh lerde huru efwentyrligit thet är folck i myckenheet öfwer siö att föra. Wij höllom siön i tre dagar i rengn, blåst och elackt mörckt wäder, hwar af wåre skepp läcke, maste och segellöse blefwo, serdeles the som rytterne förde. Huru hästerne fore kunne I tenckia, folcksens providiant blandades så med spissööl som utleckte och salt wattn att thet icke mycket drygare ther af wart. Hwilcket alt Jagh betenckte, seendes att Jagh Rigiske redden eij heller Runnön besegla kunde, och hölt förty wegen åth Pernau, hwarest Jagh för migh fant feltherrn medh the meste Finske och wart ther till rådz, att hålla landwägen för segelatzetz owissheet skull. Sende flåttan under Kin thit the andra som förskingrade wore sigh samblade. Wij drogo till landh medh grefwens hela Össgöte och Södermanlandz halfwe och the trij Finske regementen till foot och alt Finske rytteritt sampt något af hwarie fana af the Swenske, lijka som lyckan them till oss fogade. The till wattns wore

lyckosaligare än wij kumne för Dyeren [ↄ: Dynen], men doch war sådan lycksaligheet beblandat medh mootgångh, ty ther wexte en storm up hwarigenom en skuta blef drefwen till landz och the theruppå wore fångne, i Pernau strandade min galleya, wed Sallis thens maka, wore af the Finske galleyor och en Dansk med Smålandz hofmän, på Kurland blef fyrwerckaren Christianus (är owist om icke medh willia) och min broders prowiantskep. Några skep hafwe mist theres båthar, och är thetta then skada stormen giorde oss såsom mest synes, men then största skada är sket på wåre ryttarehestar som af siön och thenn sandh wij nu liggia uppå så uthmächtas, att innan kort wij rytterlösa wara skole, och [är] förthenskuldh högeligen af nödenne att på sett och wegar i thid tenckes, huru federneslandet thermedh må vnsatt blifwa, och kunnen i ther om the medell anwända som icke min stat alldeles förandra, uthan thet till dregligast wara kan.

Efter Elias Palmschiölds afskrift: »Ex M:sto R. Gust. Ad.», i Uppsala Bibliothek.

---

12. Postscriptum uti Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna, dat. Riga den 17 September 1621 *).

Her Cantzler, efter at Gudh edra rådslagh hafwer welsignat, så seer til at sådan lycka icke må förspil-

*) Sjelfva brefvet är af följande lydelse:

Gustaf Adolph medh Guds nåde, Sweriges Göthes och Wändes konungh, Storfurste till Finland, Hertig vthi Esthlandh och Carelenn, Herre vthöfwer Ingermannelandh &c.

Wår synnerligh gunsth och nådige benägenheet medh Gudh tillförende. Wi förhålle eder Herr Cantzler hermedh nådeligen

las, genom mangel på någon tingh, och är thet som mest fattas krut, klede, strumpor och sko, sacker som oss mest tryckia. I framtiden och öfwer en månad ler fela prowidiant, sofwel felar alreda (ty lengte wij efter Mårten Wegwitzers hering och Lårmans strömlingh) älliest rytterije, och wille jagh giärna att I lette antaga några Swenska och Finska som på gårdar tiänna kunde efter andra icke wäl kunne hollas. Penningarne lychtas och i october månat, om nu til alt thetta rååd wistes wore Lifland vthan twifwel vnder Swerige laght. Doch Gud kan förläna hwad nyttar til siel och lif, then Jagh eder befaller.

Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

icke, att Gudh den aldrahögste wårt företagande således hafuer wellsignat, att wij Staden Rijga äre wordne öfwermechtige, och äre nu dess Gudi skee Låf medh een godh deell af wårt krigsfolck här inne Loserade. Gudh förlähne oss nådh wijdare att göre wåre fiender tilbörligitt motståndh och afbräck, på dedh wij och wårtt käre Fädernesland derigenom till fredh och roligheett komma kunde. Wij hafwe Herr Cantzler skrifwit samptlige wåre elskelige Rijkz och Cammerådh till om de saker som till Krigzfolckedz vnderhåldningh nödige äre och medh förste hijtt öfwersendes måste, effter som i aff sielfwe brefuedt förnimmandes warde. Befahle fördenskuldh nådeligenn, att i medh flijtt willen vppå drijfue, att sådan wår nådige willie och befallningh medh förste må blifue fullgiordh och effterkommenn. Wij wele och så nu som tillförende eder nådigest hafue påmint om de skoor och strumper till krigzfolckedt, att de vthan drögzmåll måtte hijtt försendes, efter de högligen äre aff nödenn och huadh annat som vthi wår frånwaru bestelles skall tuifle wij inthet at i jw eder flijtt tilgörendes och effterkommandes warde. Eder Gudh befallandes. Aff Rijga den 17 Septemb: åhr 1621.

13. Till Axel Oxenstjerna, dat. Stockholm den 20 Nov. 1622.

Jag hafwer Her Cantzeller bekommit Eder skrifwelse, och förstår att I med flit och nit wele drifwa then stora Instruction, så widt ther med kommas kan: och när inthet hop mehra fins den at igenom drifwa och thes puncter erholla, welen i brucka thet settet, nemligen at proponera them förlengningen på stillestondet, för än I them vppenbara bijinstruchtionens meningh. Jagh gillar fuller Eder intention, men settet som i brucka welen kan Jagh icke gilla, ty tå måste Jagh och gilla thet, at stilleståndet skulle wara bettre, än freden medh the wilckor som i bij instructionen förresckrefne ståå, hwilcket Jagh icke giör. Först at alle stilleståndh äre man [!] ther hen mente at man hwila och icke förlickas wil, thernest kan inthet ther vppå restitueras, och så ledes blifwa wissa fomenta belli och öfwer hufwud orsacken, beholdna som innan kort och wed första legenhet kriget åtter ithenda skole: twifwels vthan på wår olägelige thid. Sedan skole wij (som billigt måste föllia rattiones conscientiæ non status) neppeligen komma öfwer oss någon sin någon profit vnder stilleståndet at söckia, hwilcket doch fienden (som rationes status omnibus foederibus i alle tider hafwer förredraget) wisserligen warder cum nostro periculo. Thes för vthan så kunna och ett sådant stilleståndh icke föllia the solennia som efter then Pollenske stat behöfwas til en fast tractat, Ther och bij instructionens puncter nås kunde skulle wij ju så säckre wara på freden, som om alt thet i then stora Instruchtion om freden förmehles nåås kunde. Reputerligare är wäl then stora men nytti-

ghare är hockendera nåås kan, än stillestondet. Stilleståndet är wäl got och bettre än continuationen på kriget, gifwer tillfelle statten at stadga, oss at försäckra med nya exercitus och macht, soliderar the wunna provintier med ricket, differerar al fara på en thidh hwilcket och politisht giordt är: men freden är en tingh som Pålacken nestan till ewigh tidh wed oss skillier, ty then som betrachter then Pålenske stat ret, han kan nock sehe at han slechtas mycket på Tysland, ther mechtige privat personer hafwa store interressen att staten må blifwa oturberat. Hafwa och macht them som ad clavum imperii sittia att hindra något nyt at begynna, hwilcket mechtight gellandes warder til thenna fredens (om han nåås kan) stadfestelse, som oss vthan twifwel ju nyttighest är. Ther och så wore at man twiflade om bij instructionens puncter skole af fienden annammas: så skade doch inthet theras proposition, ty Gudh och menniskior, rettwisan och wårt sambwette, skulle tå wara wåre witnen, at wij alt hafwe giordt som giörras kan, om et fredeligit lefwerne. Älliest är och aff nöden at bij instructionen memorialen om stilleståndet prefereras, ty ther stilleståndet först proponerades, kan icke wäl sedan åter om bij instructionen handlas, men vthaf bij instructionens proposition, skole Polackerne wisserligen så widt få loppan i örat, at the icke skole kunna stillestondet vtslå: fast the än icke strax conditionerne wedertaga kunne. Wele förthenskuld I med edra colleger sacken (om hon in integro är när thetta bref eder lefwereras) therhen retta at bij instructionen memoriallen må prefereras, men om thet tå alreda skiet är moste thett blifwa ther weder.

Thernest seer Jagh huru i Riga almogen discontenteras af Magistraten. Här faller migh in om man icke skulle kunna nyttia sådan oenighet, sigh til seckerhet. I wetta huru mechtig Ecke är ther i staden, eder är och icke okunnicht af hwem han altidh är stödh och behållin wed samma potentie: nembligen af konnungen i Pållen, huru nödight the Pålacken offendera som af then factionen ären wettėn I, huru Politice heller magis simulate the med oss omgå wette I och. Huru farligit är sådana vthi een grendtzfestning at hafwa kunne i nocksambt judicera. Kunde nu i befinna rådeliget genom folcksens medel sådana vthur byn at skaffa, och staden ricket thes bettre försäckra, thå tyckes migh sådandt wara mödan werdt. Wåret och at något sinceri woore i Wellingh kunne i sehe til om i honnom kunde brucka til the andras antagonistam och på thet fallet giöra hans begiär om Jrfwehåf, hwar icke måge I giöra honnom hop in futurum.

Jagh steller thetta Eder discretion hem, såsom wel warda giörrandes hwad seckrast är til edert federneslandtz tienst.

Hwad annat wed kommer warde i förnimmandes af medfölliande sckrifwelser, önskar at alt måtte lenda Gud till äro oss till salighet, och fädernesslandet til långligit welståndh. Eder i Guds gode beskyd befalandes, til al helsa och welmåge, som Jagh med gunst och alt got welbewågen är och blifwer.

Gustavus Adolphus Mp.

Datum Stockholm den 20 9ber år 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

14. Tillägg i Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna, dat. Stockholm den 20 Juni 1624 *).

För altingh befliter Eder at giöra snart en enda på thenna förtretliga handel, och lager så at Jagh måtte få medh thetta budh en entligh resolution, ty lenger dröja tiänar icke. Lätter thet wara Edert upsåt och intention at alt hwad disputirligit är må slitas och ingen litis pendentiæ, heller vpskoff vnder en

*) Sjelfva brefvet är af följande lydelse:

Gustaf Adolph medh Gudz nåde, Sweriges Göthes och Wendes Konungh, Storfurste till Finlandh, Hertig vthi Estland och Carelen, Herre vthöfwer Ingermanlandh.

Wår synnerlige gunst och nådige benägenheth med Gudh Allsmechtigh tillförende. Wij hafwe Her Cantzler bekommidt edert bref, och der af förnummidt, att i hafwe waridt perplex om dett folckedt som är vthi anmarcherande neder åth Grentzen skall fortt marchera, eller skrifwes dem emot, att dhe blifwa på ett stelle stilla liggiande. Så effter i hafwe fattat then resolution, att dhe skole marchera ann, Tyckes oss och det best wara, alldenstundh dhe danske alleredho hafwe fattadt en skräck af den krijgzpreparation här giörs, och deres fattade meningh derigenom deste mehre må styrkt warda, och så mycket bettre kiöp gifwa. Hwadh den förordningen på Kruut, Bly, Luntter med Hacker och Picker belanger och i begäre, hafwe wi alleredho försendt till Johansborgh, hwarifrån dett widere skall fortskickes dijt neder, och senda eder derpå hermedh ett förslagh, huru mycket wi hafwe dijt förordnadt. Såsom och i går sendt Jöran Soop effter, som samma saker skall forttskynda, så att wi mehna, innan få dagar skola dhe komma eder tilhanda.

Ingeniörcn hafwa wi och så för några dagar sedhan der hän afferdigett, och wele nu, strax affärde en Arklijmestere, som i kunne bruke der nedre, hwar så behöfwes.

Sidst är H. Cantzler wår nådige befalningh att i för all tingh medh alldraförsta låtha oss endtligen förnimma hwad ända saken taga will, på dett wi wåre saker dereffter dirigera kunne. Detta wi eder nådeligen icke hafwe welet förholla.

Datum Stockholm den 20 Junij Åhr 1624.

opman må lempnas. Ty thet är oss farligit, hwar I the swåraste puncta erholla, så gifwer heller effter än at I någon trätta yppen stå låtta. Så snart Jagh mercker at thet blifwer oklart (thet Gud nådeligen afwende) så skall Jagh senda Eder Erlach och med honnom al beskedh på ordningar både i quarterande, och slachtordningh. Jagh sender Eder hwad nyt wij ifrå Rostock hafwa, hwilket af många och åtskilliga bekreftas at wara sant, therförre kunne i wäl dömma huru skadeligh drögsmållen wår stat är: ty beder Jagh Eder at i Eder skynden, antingen thet tå komma skal (efter Guds willia) thil fred heller krig. Gud regere Eder til sins namps ära och fädernes-landzens wälferdh, och alles wåres salighet, och blifwer Eder med ynnest och alt got wälbewågen.

Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

15. Tillägg i Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna jemte de öfriga Commissarierna vid underhandlingen i Ulfsbäck, dat. Stockholm den 21 Juni 1624 *).

I kunnen och wäl seya the Danske Commissarier eder icke kunna lengre vpskoff lida althenstund at I

---

*) Sjelfwa brefwet är af följande lydelse:

Gustaf Adolph &c. Wår synnerlige gunst och nådige benägenhett medh Gudh Allzmechtig tillförende. Wij hafwe trogne Män och Commissarier åther I dagh bekommidt eder skrifwelsee, sampt medh dhe Acter som emellan Eder och dhe Danske Commissarierne passerade ähro, och låthe Oss hwadh I der vtinnan giordt hafwa, nådeligen och wäl behaga. Och

wise tidender hafwa att theras konungh werfwer och begära förthenskuldh at wetta på sacken en enda, och hwad wij oss til them hafwa at försee. Valete.

Gustavus Adolphus Mp.

At i Her Cantzler hafwa låtit Jahan Baners regemente retirera sigh tyckes migh wara alt för hastight, Hafwer förty befalat honnom continuera sit vptog. Doch om alle sacker äro richtige när thetta bref ankommer, så måge i tå på [stund] befalla honnom at wenda. Här ärre wij (Gud gifwe til lycka) reda antigen th[et] kommer thil fred häller krigh.

Originalet i Riks-Arkivet är skadadt af fukt, så att några bokstäfver af Konungens sista postscript bortfallit.

---

16. Till Axel Oxenstjerna, dat. Bersen i Lifland den 29 Nov. 1625.

Min gunstige helsan sambt hwad mehra nåde Jagh Eder bewisa kan altid til förrende.

---

alldenstundh dhe Danske någorledes hafwa lempat sigh i saken, och dhe mest stridende puncter cederet; Begäre wij nådeligen, att I medh alldra första göre en ende med den handelen, och der vppå ett bijndigtt och krafftigt besluth och afskedh ingalunda tillstädiandes att något tages vpp ad referendum, vthan hwad I icke nåå kunne heller dem cedera; änn der medh skulle skee någon förhalningh, Alldenstundh sådant lender Oss och wår stat till högste ruin, effter som I det af wår näst förre skrifwelsse wäll förnimme. Elliest hafwe wij bekommidt tidender, att konnungen I Danmark läther wärfwa bådhe vthi Lybek och Rostock, hwilke alla som derifrån komma bekräffta, och söker fördenskuldh till Ewentyrs dermedh att förhala Tijdhen så lenge han får en Exercitum tillhopa och sedhan tager Orsak kullslå, hwadh giordt är, och spenner saken så högdt, att der medh icke annars änn till en Vppenbar Fegde råker. Detta wi Eder nådeligen hafwe welett förholla. Datum Stockholm den 21 Junij Ahr 1624.

Jagh hafwer bekommit Edert breff, och seer eder meningh om Rad[z]iwils[] ärrende. Jag holler thet therförre, at icke tiänligit är at I Eder tillbacka ått Riga begifwe, vthan heller at I Eder wederredo giöra til Eder Swenska resa, men på thet samma ärrende icke må nedläggias hafwer Jagh sendt Vlrich en minnes zedel hwad han swara skal på then zedelen som lågh i ryttmester Zöges bref. Jag hafwer fulle littet hop på thet wiset något hos honnom R. at vtretta, men thet doger ey oförsöcht. Thernest er gangneligit at I giören Eder flit, at the förslor som åt Birsen skola måge hollas wederredo, ty ther thet skal medh någon macht beledsagas thit in, måste ther medh icke dröjas, för orsack skuld at folcket dageligen minskas, och fienden öckas. Högste besweret är förslen: ty måste af alle lehn hestar och sledar ther til förordnas, och icke för månge af hwart thera på thet at thet må gå fast. Alliest är af nödhen at en wiss man ordnas öffwer hwarie lehns hestar och bönder, som bönderne kenner och hesterne sammanholler, och mot wåra motwillige krigsmen förswarar. Hwilcket alt Jagh Eder förre acht wil hafwa befalat, i den tilförsicht at I sacken flitigh bestellandes warde så wäl vthi Edra egna lehn som och I Dorpts lehn. När alt ferdigt är så låter migh wettat, så wil jagh låta Eder wetta samblinghs platssen och dagen när Jagh menar (Gud gifwe til lycko) at stella samma tugh i wercket.

Medan J thetta drifwa, menar Jagh Eder hafwa thid nogh at förschrifwa H. af Curlands tiännare Drelingh: höra hwad han wil, försöckia om man med honnom något nyttight vthretta kunde. Jag sender eder

öch copiæ af ofwanskrefne Vlrichs minnessedel, låtter migh wetta Eder dom ther om, och på minner migh om någåt wore förgettit. I skrifwe eder hafwa hört at wij någen lycka hafwom hafft mot fienden. Så hafwer sigh sacken så, at Sapi[eh]a Marskalcken af Littowen och Gonseffsky, hafwa sat sigh med flåttar öfwer Ewesten, en temligh bred ström, hwilcket 10 musketerare them wel hafwa necka kunnat och som the öffwer kombne wore hafwa the belaght Eckholts och Rasmus Hara som en redutte wed myndet inne hade hwilcken the och efter 2 dagars belegeringh på qwartter gifwit hafwe. Abraham Isachsson hafwer sin skantz förlåttit, som han wed Ryschendorp hade och sigh med folcket åt Laudon begifwit thit han och med alle helbregde wäl anckommen är men the siucke af samme fennicke hafwa bönderne i Calzenaws lehn jemmerligen mördat hwilke och therförre tilbörligh skiäl bekomma skole.

Sedan fienden thetta giort hafwer, hafwer han wed Ewesten legat alt intil thes Jagh til Kockenhusen kom, thå han strax först öfwer Ewesten och så öfwer Dünen Marskalcken och hans folck settia let. Gonseffski war något dristigare kar, blef på andre sidan Ewesten med sit folck, ty han kunde grant skiönnia at öfwer den passen war (särdeles genom Isstücken ther fluto vthi) icke gåt för fotfolck at wada. Så snart jagh fich Jahan Hinderson til migh walde Jagh 800 musketerer, sambt med 7 fanor ryttare som hoss oss wore (ty the andra wore så grassatim förde at the then dagen icke kunde hoss oss wara) och hade i sinnet the herrar ther med at besöckia. Såsom wij i an-

tågh wore, kom wårt kunskap och förde oss fångar som berettade, att förb. twå hieltar så hastighe hade warit i ofwan bemelte aftugh, at the hade glömt 6 fanor Cosacker på thenna sidan Ewesten, hwarförre delte wij ofwanbemelte 800 musketerer och sende her Teufwel med halfparten den wegen åt Fekel i meningh at han them mötta skulle och jagh och feltherren drogo til Ewestemynde, samma Cosacker passen att förleggia, och som wij thit komme fune wij Gonsefskis folck på andre sidan Ewesten, och begge Sapier fader och son theras folck på andre sidan Dynnen, hwilcke medh bösser och stycker på oss skutte, doch hinte Heiducke bössorne inthet öfwer men med stycken räckte the några karar til döds, och blandt andra skot, vnte them Gud then äran at the gå[n]garn ther jagh sat vppå med et stycke räckte, och ihiäl skutte, hwar öffwer the wäl vthan twifwel warde högmodas, men jagh hafwer orsack at tacka Gud som migh nådeligen min dödelighet hafwer påmint och lickwäl icke låtet falla vthaf mine fienders henders werck. På samma ort finge wij några fångar som wiste att beretta at förbemelte Cosacker wore ännu i Caltzenow, hwarförre sende wij Clas Wachtmesttare, Nils Assarson, och Rosen med theres fahner thit hwilcka them om natten [wed] pas midnats tidh på Caltzenåweske åckeren mötte och sedan the tre gånger med hwarandra drabbat hade togo Cosackerne flychten och wåre finge en theras rytmestare fongen, hwilkens berettelse Jagh Eder ifrå Kockenhusen hafwer tilsendt och nu sender eder dubblet ther af. Wi komme samma natten til Kockenhusen igen, och Gonsefskis parti ärre then Düneborgesche wegen afrychte, wet doch icke för wisso huru

longht bort. Hungeren och onde kålle losement hafwa drefwet oss ifrå Kåckenhusen och hit, på hwilcken wägh Jagh mehra yncka hafwer set än någonsin för i 15 åhr som Jagh hoss kriget warit hafwer. Här måste Jagh smula för fålcket som man plegar giöra för hönsen, så oflitigt hafwer Måns Mårtensson sackerne bestelt. Ålliest är her och ringa förrådh, och wore licka wist got at wij här blefwe til thes åffwanskrefne tugh åt Birsen för sigh ginge, förty wij liggie här mit för landet och fienden, wight til at äntsettia hwad ort anfechtas kan. Giörer förthenskuldh wäl och lagar at the 1000 thönnor bröd som i thet Wendische och Runneborgische bakas skulle måtte hit förskickas, sombt til at vnderhålla folcket med, sombt thil at hafwa med oss på oftbemelte tugh.

Lönningarne gå tröght, men om the 5000 daler ifrå Swerge och the 6000 daler af Refle stadh måtte ankomma wore sacken åtter på några dagar hulppenn, drifwer förthenskuld på at the som them föra måge befordrade blifwa.

Sist drager Eder til minnes at jagh befalte Erich Andersson att bestella peltzar och stöflor, ifrå Pleskow. Minner honnom på att ther ligger macht vppå, han kan them betala med lin, hampa heller linfrö, som ther i lenhet faller.

Här medh befaller jagh Eder Guds gode beskyd, och blifwer Eder med gunst och ynnest altid wäl bewågen.

Gustavus Adolphus Mp.

I Berson den 29 9ber Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet. Riks-Kanslerns anteckning å omslaget: »praesent. Wålmer' den 6 Decemb. A:o 1625.»

17. Till Axel Oxenstjerna, dat. Berson den 30 November 1625.

Min gunslige helsa, sambt hwad mehra nådh jagh Eder bewisa kan althid tilförrende. I går schref jagh eder til hwad min willia war och hurudant mit tilstånd är, och såsom Jagh Eder befalte at I hertigen af Churland tilschrifwa skulle, thet han sin sendebudh til Eder til Wolmar senda skulle, och at i ther honnom höra kunde: så är min meningh än sådan: och ser Jagh at han hafwer medh trummetaren swarat eder, sigh willia senda hwart migh behagar, och at han icke allena wil tractera sin neutralitet vthan och begghe rickers nytto. Kan wäl ske at Pålackarne gerna hade åter stillestånd och skemmas freden tiggia. Låter migh wetta när i honnom stemma och när han ankommer och hwad procedere i med honnom holla welen.

Af thet bref til Salvio se I at man continuerar omgenget medh oss. Jagh hoppas at min memorial ther af Jagh eder copie i går tilsende skal hafwa kraft. Jagh ser at felthern hafwer sendt eder copierne af bifogade bref, och Jagh sender eder originalen om feltherns bud til efwentyrs kunde dröja. Hwadh för rådh i taga thet låter migh wetta. Farer wäl.

Jagh är Eder med nåder wäl bewågen.

Gustavus Adolphus Mp.

I Berson den sista 9ber Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

18. Till Axel Oxenstjerna, dat. Berson den 2 December 1625.

Min gunstige helsan sambt hwad mehra nåde Jagh Eder bewisa kan altid tilförrende. Jagh hafwer i förgår schrefwet Eder til, ibland annat om Birsens vndset, och på thet I thes better måge wetta min meningh och hwad migh tyckes af nöden wara til thetta tughs goda fort settielse, så förholler Jagh Eder icke at migh tyckes af nöden wara at man samblar så mycken spannemål som af Dörpts lehn förordnat är til Birsische prowianteringen, hit til Berson, ty thenna wegen tror Jagh skal blifwa länghst säcker, för then skuld at folcket här ligger. Sedan at felthern humblan salt och hwad mehra ther til hörer til Kåckenhusen sender för än Dynen alt för långht vpåt legges. Doch måste spanmålen icke för röras heller hit föras för än man sijr at winteren sigh stadgar, på thet böndernes hestar icke måge lenge vppehålles och ther igenom förorsackas at the från förslen rymma heller ihiäl swelta.

Sedan måste och bönderne tilseyas sigh med en månads kost at förse sambt någon hafre till theras hestar ty foderet skal falla knapt vthi Semmigallien, ther både wij och fienden lenge legat hafwom och fienden ännu ligger. Ålliest är af nödene at man beflitar sigh om ärter, gryn, och något flesck, med samma fora thit in at skaffa, ty i wetta at inthet mehra wil fattas än sofwel. På hwad set Jagh folcket såm confojen giöra skole med mat försörria skal wet Jagh icke wäl. Men thesse medel menar Jagh at wara bruckelige och nestan möjelige, förstat the tusend tunnor brödh som förordnade wore af Runneborgh och Wen-

dens lehn måtte, til licka medh the Birsische förslor, hit föras, thå menar Jagh att wij på en 8 eller 10 dagar ingen nödh hafwa skolom, och på thet at brödet thes bettre må kunna spisa, wore got at man en 300 eller 400 stycker fää med sigh drefwe så at hwart comp. en fyra heller 6 stycke hade, och säter Jagh förthenskuld mit datum opå fää, althenstundh thet soflet sigh siälf fram folar, och behöfwes icke at föras heller beres. Kunde I komma thett i ordningh och til wäga, giorde i en stor tiänst, ty thet wore ey större dygdh än behålla thet som förwärfwat är. Schrifwer migh til hwad i tron möjeligit är, och till hwad tidh. Jagh hoppas må at alt skal wara till reddo.

Thernest är af nödene at I beren omsorgh för Riga stadh, at thit må föras spanmål til kiöps, i thid och för än Dynen legges, ty när Jagh besinnar alla legenheter tror Jagh icke at någon platz af fienden snarare skal stengias än Riga. Ty kringh Riga är thet största felt som vthi thetta land är, och mercker Jagh at fienden nocksambt förstår sigh inthet kunna vtretta i trengslan mot wårt fotfolck, hwarförre är förmodeligit at han then sletten som på förbemelte ort är i acht tagandes warder, hälst medan alle andre skiäl honnom och ther til bewecke, ty medan han kringh Riga ligger stenger han alla the slot som wij på hinsidan Dynen hafwom, förtager oss al tilföringh, och belegrar wår amonition af örligh: och såsom oss icke rådeligen är med wåre vtmattade ryttare at inlåta oss vthi någon feltslacht, altså skulle och staden icke vtstå ringa fara för mattlösa och siuckdom skuldh. Gud then högste afwerrie al olycke, och Eder beder Jagh

wille draga försorgh at åt staden måtte spannemål til faals föras.

Ålliest och thetta förvthan måste Jagh bekenna at Eder resa åt Swirge swåra dröjes, doch om icke genom Eder flit thenna sacken (nest Guds welsignelse) blifwer vthrettat så är wisserligen Birsen förlorat, hwilcket hwar thet endsettias måtte, wisserligen wore en förborgh för Lifland, Littowens förödelse och thet ricksdaghs beslut (som i Pålen otwiflachtigt beslutas) förskingringh och förspillan, och måste man thet som i thenna sacks drifwande vthi tiden tappas genom arbete och flit återwinnha. Görer förthenskuld Eder flit at alt hwad här i landet af Eder bestellas skal må snart fulgiöras, på thet I thes snarare Eder Swenska resa begynna måge. Giörer och eder och admiralens afskeder ferdige och när alt ferdight är låtter migh wettat på thet jagh legenhet söckia kan med Eder affskedh at taga och admiralen afferdiga. Farrer wäl, Jagh blifwer Eder med nåder wäl bewågen.

Gustavus Adolphus Mp.

I Bèrson den 2 Xber åår 1625.

Af bifogade marskens och h. Göstaf Horns memorialler kunne i she hwad min meningh är om alt annat här vthi provintien.

Rät wed Jagh wille sluta thetta igen, kom hit amptmannen ifrån Runneborgh med något brödh, och som Jagh förnimmer är alt i willerwalla om the 1000 t[unn]or brödh som Jagh om förmäler. Jagh hafwer sendt honnom tilbacka til eder och befalt honnom giöra eder besked. Sehr honnom förthenskuld på fin-

geren at mit hop om brödet icke förspilles, älliest är thet omöjeligit at föda folcket på wegen åt Birsen.

För än Jagh brefwet försegla kunde fick Jagh Edert bref datum Wolmar den 27 9bris och förnimmer at Jag ifrå Kåckenhusen hafwer befalt eder at skaffa någon boskap sambt bröd thit til oss, och at Måns Mårtensons sedel hafwer warit orsack, at amptmennen statien somt hit somt thit, och icke efter Gerdtz anordningar lefwererat hafwe, och althenstundh at sådan willo icke är tiänligh, förorsackar sigh och af then rådelösshet som på ferde war tå wij wore i Kockenhusen, therförre är min willia at I tagen Gierdts anordningh som i vthan twifwel med eder hafwen, och ther efter sackerne styra, så at hwad til Birsische prowianteringen hörer må hollas ferdight i länen på thet at när föret kommer och sigh stadgar, at man thet med samma ryck som man thet vthur lehnen förer, må kunna fram til Birsen (wil Gud) beledsaga, Sedan hwad til Riga anordnat war at thet måtte thit föras för än Dynen säckert bär och Cosackerne staden kringrida kunne. Thernest thet som til Kockenhusen ärnat är at thet må (effter som I skrifwa Eder giöra wela) för än Dynen högre vppåt legges ther in komma. Thetta för vthan war anordnat at vthi Wendens och Runneborghs len skulle backas $\frac{m}{1}$ [ↄ:1000] tön[nor] brödh, om hwilcke i min meningh see vthi ofwanskrefne bref och huru nödight thet är at thet framb kommer, see I wäl sielfwe. Sist måste ock the inwisingar som på statiæ persellerne skedde ärre icke förandras at folcket icke owillight warder. Then oxe statiæ som i förmähle om wore icke ond, om almogen thet draga kan hwilcket Jag Eder ransackan och be-

skedenhet hemsteller, men kunde I af någon fää til wäga komma sådant för vthan wore thet gåt. Här finnes nock fää som vthur Littowen hembttat är, éfter som Jagh i går af arendatoren på Pebalgh 100 stycken kiöpt hafwer. Thetta alt warde I med Eder wanlige flit och trohet beställa, och i ordningh föra, och migh wetta låtta, hwad i vtretta, och hwad Jagh til at förmoda hafwer, at Jagh mine sacker ther efter retta kan. Farer wäl.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

19. Till Axel Oxenstjerna, dat. Bersen den 12 December 1625.

Min gunstige helsan sambt hwad mera got och nåde Jagh förmår nu och altidh tilförrende.

Jagh hafwer fåt twenne Edra bref, och befinner til thet första at i förmälen thet ehuruwäl thetta lens inkomster ärre af närwarandes legenhet brachte vthur then ordningh, som ärnat war, med them at hollas, så förmene i lickwäl at af Edra, Wendiske och Derptische, Runneburgh- Marijenburgh- och Adzelske (hwilckes inkombster ännu oturberede äre) så mycket skole kuna draga at anordningen til Birsen, skole kuna tagas af Edra och Derptiske lennen, och hwad mera förordnat tillicka med hollas. Hwilcket alt Jagh och förmodat hafwer, och låtter migh Eder förordningh wäl behaga, och efter Jagh ser af edert andre bref at thet förslag Jagh Eder til efterrettelse på Kockenhusens lens inkombst sendt hafwer giör eder twehugse, althenstund för then ene påsten står skrifwit, anord-

nat til Birsen, så är thet allenast sket til at beholla Gierdts disposition, och icke thermedh ment något i Eder resolution at andra, sedan kommer thet och ther af at the bestier Jagh hoss migh hafwer, inthet förstå statum rerum, hwilcket orsacken är, at alt så selsambt och monstros stelles. Låtter förthenskuld eder anordningh om Birsische entsettningen så wäl på spanmål som hestar gå fort och turberer Eder her af inthet. Hwad edert förslagh wedkommer thet är richtight, och begärar at i Erich Anderson befala at han af den spannemål som til Finniske regementen förordnat är wille så mycket til Marrienburgh och Sexwegen senda och anordna at thet folck må kunna hafwa sin födo som efter Gustaf Horns memorial (theraf eder copien tilsendt är) hoss honnom i landwern förorduat är, och menar Jagh at Marienborghs len wäl så mycket skal kunna draga.

Til thet andra förmele i om brödet och vnderretta migh hwad förandringh ther vthinnan sked är för Måns Mårtensons hufwu willo skuldh, så skadar doch samma förandringh inthet, efter som i thet och sielfwa skrifwa, och thet i mena best wara, at brödet hit och til Kockenhusen fördes är och wisserligen så. I welen förty senda hit en 5000 heller $\frac{m}{6}$ [ↄ:6000] limpor heller thes werde i annor brödh och resten, så snart möjeligit är, åt Kockenhusen, så wel af edra lehn som Dorpt, Runnebårgh och andre flere lehn.

Til thet tridie hwad vpbudet wedkommer så hafwer Jagh sat thet vthi Edert wilckor och måste wij oss efter eder i thetta fal retta serdeles efter otwiflachtight är at Dynen ju nu ligger, heller sigh leggiandes warder mellom thetta och then 18, om thetta wedret

warar, och wiste Jagh icke hwar efter wij hade at wenta när i ferdige ärren, och brödet efter som förbemelt är anckommer.

Til thet 4, begäre i wetta hwart then öffrige sp[annemåle]n sedan Birsische anordningen är aftagen skal taga wegen som i eder bespörrien, så tyckes migh at han best til Riga föres efter edert eget förslagh som i migh med thesse bref skickat hafwe, ty Kåckenhusen och Selborgh hafwa på spanmål ingen nödh.

5. Hwad ärtter och gryn anlanger thet är gåt at i them tilwega komma. Flesket Jag skref om efter thet ey kan hafwas måste man hafwa tålamodh. Hwadh i om boskappen skrifwa thet låtter Jagh migh behaga och är högnödight at något theraf måtte hafwas med oss på wegen för såfwel skuldh.

6. At bönderne icke mycket skola kunna föra om the för sigh mat och hestarne foder föra skole, thet är wist, men thet är och wist at förslorne lära blifwa liggiandes på wegen, om therförre icke sörjes, och är bettre en 200 eller 300 tunnor sedh til backa lemna än at alla förslorne skulle på wegen stående blifwa.

7. Hwad Riga anlangar och thes prowianteringh ther vthi lofwar Jagh Eder flit. Sckaffar man först in hwad af anorduingarne öfwer blifwer och giörer i thet öfweriga allenast eder flit som Jagh ther om ey twiflar. Et set är ännu at tenckia vppå ther högsta nöden krefwer, nembligen at man ifrån Estland och om änskiönt helt ifrå Refle vphandlade några tusend tunnor, at hafwas i beredskap, som them pålades at föra (ther så behof giörs) til Riga, och at privati icke måtte lida skada måtte man försäckra dem ett sådant

köp som deras omkåstnad och girighet fylla kunde, fast man än ex publico, them öfwer thet pris the vthi Riga få kunne på några marck på tunnan försäckra skulle. Giörer efter möjelighet och som i få adviserne til ifrå Riga, eder flit her om, och om i något bettre expedient optenkia kunne låter migh wettat.

8. Så finer Jagh af edre andre bref at i menen contrariæ commendementer ske, så är hoss migh ther vthinnan ingen annan error sked än med Runeborgh och til efwentyrs Adsel, hwilcket kommer ther vthaf at i migh icke desingnationen tilsendt hafwe i hwilcke lehn som I edra befalningar hafwe vtgå låtet. Ålliest är och them som hestarna vtfordra skole ansaght at the edra förordningar inthet turbera skole. Hwad feltherren hafwer giort hafwer twå orsacker, först at Jagh hafwer befalt honnom at skaffa hästar til arckelijet sedan at han skulle lod, krut, salt, sil, til Kockenhusen förskaffa, som wi med oss hafwa skolom. Wore wäl got at thett ena thet andra icke hindrade, och menar Jagh at felthern nock hade om han behölle the lenen som ligghia på Pernawske wegen och vtmedh siön, althenstundh Jagh wäl wet Eder ingen reckningh vppå them hafwa giordt. Huru thet och är så lagar I som nembst wed handen ärre, at sacken icke må komma i willo, såsom Jagh och eder ther om tror.

9. Hwad ryttare och kneckter anlangar som ther bort åt i borleger liggia, them låtter (efter som i förmäle eder och giöra wele) fordra til hoppa, och när i förmene at låta förslorne gå fort kunne i låta them confojera them och så komma til oss.

Sist, vthur Swirge hafwer Jagh fått diverse bref och skal them innan kort (med sambt min mening ther om) eder tilhånda sende. Gud befaller Jagh Eder, och blifwer Eder med nåder wälbewågen.

Gustavus Adolphus Mp.

I Berson den 12 Xber Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

20. Till Axel Oxenstjerna, dat. Berson den 16 December 1625.

Min gunstige helsan, sambt hwad mera nådh Jagh Eder bewisa kan medh Gudh tilförrende. Jagh hafwer för få dagar sedan fåt eder broders bref och ther jempte fogat, the förbunds conditioner som mellom Engeland och Holland sluttna äro. Och althenstundh Jagh seer at werlden så selsynt sigh kastar, at och icke ringa farlighet synes wårt federneslandh tilstunda thedan efter, therförre tyckes migh icke áf weggen wara, åt Holland en ny legation at senda, hwilcken Fulmacht och Instruction hade medh Hollenderen och konnungen i Engelandh at tractere wed samma set och conditioner som the sin emellom sluttit hafwa. Giörer förthenskuld fulmacht och instruction ferdigh til en sådan Legation, at Jagh henne med förste afferdiga kunde, och på thet at i måge hafwa nogon rettelse om min meningh, så hafwer Jagh samma förbundts articlar här bifogat sambt et papper ther hoss, ther af i min meningh om, hwartera i synderhet sehe kunne och sedan therefter formen af instructionen retta. För legater menar Jagh at brucka

H. Peder Banner och Camerarium, och kunnen i tillicka gifwa Banneren macht att insettia Cammerarium för agent heller ordinarium i Hagen, althenstund pro tempore Jagh fögo annorledes kan. Jagh kan tenckia at I vthi samma articlar skole hafwa betenckiande 1) i then fara som är at declarera sigh så wit, och owen af en sådan mechtigh potentat. Thertill hafwer Jagh thesse skäl, at Jagh wet honnom wara migh så gramse som han blifwa kan, och om han thet Gud afwende migh skada kunde skulle han thet eij låtta. Sedan kunde i och sielfwa Instructionen thet förbehålle, at man wenlige medel försökia wille och om the inthet gulle wore man skyldigh sina wenner, at adsistera. Thernest är och icke mindre högheligen af nöden at wij alle ewangelische giorde et, wår frihet at förswara, som thet andra partiet giöre et oss at vndertryckia.

2) Menar Jagh at I hielpen warda för högh skattandes, hon måste licka til wara sådan at hon icke är riket til nesa, och om wij wele wara af them höght ansedde måste wi icke wara vile. Ålliest komma och många fal som excuser tillåta hwilcke I wäl specificera kunne.

3) Hwad kopparmyntet anlangar thet måste I wäl deducera at the som sendas thet förstå, och sker thenna proposition thil then enda at wij oss thes bettre excusere kunne, om wij en gångh blefwe caput illorum som til Spanien segla wille hwar til wi asseclas noch finda skulle, ther wij aldeles skulle af them negligeras. Sedan om the wille förbiuda sine at segla med monterade skep åt Prusen så wore thet för oss ingen ringa seckerhet, och vicem versum skole the icke letteligh oss kunna necka, heller the moste på

något wiss migh försäckra, som real wore. Thetta discourrerar Jagh så vthi rugh, på thet i min meningh thes bettre förstå måge, hwad migh moverar til thenna meningh. Låtter migh Edert rådh i sacken wetta och holler althingh til redo, at när Jagh kan komma til eder at I thå med ärrender icke öfwerhoppas.

Hwad Jagh vthur Swirge hafwer och hwad Jagh thit befalt hafwer sehe I af med fölliande bref och copier, minnes i något, som Jagh glömbt hafwer, minner migh ther opå, at man thet ännu kan botta. Gud gifwe i wore i Swirge ty ther går seltsambt til.

Hwad wåre Liflenske sacker anlangar, tå rosar Jagh eder flit ty här kommer dageligen brödh. Wåre och got at man medh förslen åt Birsen skyndade, ty Dynen ligger alt in til Jungfruhof. Fienden hafwer haft sina orena englar Cosackerne ther öffwer och vtplundrat Kroppenhoff, bortaget 40 archlihestar som ther borläger hade sambt några Sexwegenske som spanmål til Kåkenhusen fört hade, och wore sedan af Måns Mårtenson sende til Kroppenhoff effter höö. Hwilcket ingen ringa skada är ty Jagh wet snarrere saght inthet medel archelijet och brödet som wij med oss hafwa skolom at framfordra, men hwad man ey röra kan moste man låta liggia, och wij måste roo med the årer wij hafwom. Jag hafwer sendt Göstaf Horn til Kroppenhåff med 4 fanor ryttare at sehe hwad legenhet wij ther hafwa at lägra oss ty Jagh twiflar om Jagh migh icke thit begifwa moste och ther afwente förslornes ankombst. Doch welen I inthet förandra vthi edre sacher vthan senda brödet hit och til Kockenhusen som Jagh eder för detta befalt hafwer, allenast såge Jagh gerna att förslorne måtte

nu mehra skyndas. Låter oss wetta när I mena at the ferdige blifwa, at wij thet några dagar för måtte få wetta, och oss ther efter retta.

Ålliest för thenna tid intet vthan at Lars Nilson och Peeder Erson äre både siucka, är så Jagh Secreterare och Kammererare, wore Jagh calefactor så wore Jagh omnia tria. Farer wäl.

Jagh är Eder med alt got wäl bewågen

Gustavus Adolphus Mp.

I Berson den 16 Xber Anno 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

21. Till Axel Oxenstjerna, dat. Berson den 18 December 1625.

Min gunstige helsan, sambt hwad mehra got Jagh eder bewisa kan med Gud tilförrende.

Jagh hafwer i förgår fåt edert bref och sehr hwad Drelingh med eder sombt handlat sombt discourerat hafwer, och såsom hela Neutralitets werket består vthi the puncters förklaringh som I först med Grothusen öfwersende, och han nu hertigens meningh ther jemte sat hafwer, efter som then förteckningh vtwiser som i migh tilsende, så hafwer Jagh samma puncter än widare declarerat och i tre columner schrifwa låtit til eder efterrettelse, i kunne honnom them förreholla och om han them acceptera wil, på ratihabition tilseija, och eder afskedh ther vppå gifwa. Jagh hoppas (at ändoch Jagh stilleståndh och fred sobrie ther vthi nembt hafwer) at lickawist them som gerna stilleståndh hade skal gifwas tilfelle thet at drifwa,

genom then offerte af restitution vppå the Curische husen. Sedan menar Jagh at hertigen och hans vndersåter skole wara glade at the Tuckum igen bekomma och ofixerade blifwa, på en tidh, och Jagh kan föga thermed tappa ty Tuckum kan man (med Guds hielp) altidh wäl få igen. Wi holla them och med thenna resolutionen inter spem et metum (och præjudicera oss lickawist inthet) til wåren, hwilcken wår tidh är ad res gerendas. Interim menar Jagh at the Curische af adel icke skole så dristight thöra låta bestella sigh som the älliest til efwentyrs giöra skulle, hwilket och icke skada kunde. Woret sack at thenna articklar bewilliades (som Jagh doch om twiflar) så wore the oss icke skadelige: så mycket som Jagh derom dömma kan. Älliest wore icke af wegen at I honnom muntligen pålade at han, Drelingh, sielf hoss store feltherren wille drifwa stilleståndshandelen för restitutionen skuldh, och om han afrycht wore at hans herre thet giöra wille, per litteras vel legatum, thy at skrifwa honnom til wore wäl en meningh, men man moste sobriæ submitera sigh, hos de hofferdige. Thetta är min meningh om Drelinghs ärrende. Hafwer Jagh något af importans förglömbt så hafwen i tid nock migh at påminna ty Jagh tror han skal icke offenderas af ringa drögsmål. Nyt är här inthet, vthan at Dynen ligger til Askeråde. Ifrå Erich Anderson ärre ankomne 329 T[unnor] brödh, och något erter. Jagh sender hestarne strax tilbacka, om the icke framb komma låter migh thet wetta. Älliest förspör han sigh huru mycket af Statzie sofwel han hit senda skal. Jagh swarar honnom at han skal taga beskedh hoss eder och

Gerdt som Jagh menar nu wara hoss eder huru förordnat är på thet Jagh inga contraria må befala. Ålliest är fögo mehra behof i sofwel och til Kockenhussen at föras än som til en månadt til folcket behöfwes, men brödet skadar inthet at thet hit åt föres, ty behöfwes icke nu alt, så behöfwes thet wäl en annan gongh. Her med befaller Jagh eder Guds gode bewarelse, och är och blifwer altidh

Eder wälbewågen
Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Berson then 18 Xber åår 1625.

Originalet i Riks-Arkivet. A. Oxenstjernas anteckning å omslaget: »present. i Wälmer den 22 Decemb. An. 1625.»

---

22. Till Axel Oxenstjerna, dat. Berson den 19 December 1625.

Min gunstige helsan, sambt hwad mera got Jagh Eder bewisa kan med Gud althid tilförrende.

Jagh hafwer fåt swaar af min swåger på mit bref om Memel, som I kunne see af bifogade bref sckrefwit af Götz til eder. Jagh wil swara min swåger, och swarar i Götz. Hwad Jagh swarar är at Jagh refuterar argumenta contraria af min meningh, icke i thet hop honnom at öfwertala, vthan hollan suspens hwad Jagh i sinnet hafwer, wed then meningh tracterar och I Götz. Hagenske och Brunswigeske conventens fortgångh sehe I och af hans bref och som Hagensche conventen är alles hop så woret gåt at wij och then besöchte, ty komme wij icke til begynnelsen, så skadar thet icke at thet sker til endan, på thet man må

wetta hwad sket är, och hwad i werlden låtter. Gö-rer för ty Bannerens afskedh ferdigh så snart mö-jeligit.

Med Betlehenn Gabor är nu wäl at correspon-dera, ty wi äre nu swegrar som I sehn. Wore got at antingen Rasch heller Saddeler thit sendes, hwar om Jag mera wil discourera när wi wil Gud komma tilsamman. Ålliest är nu Dynen laghd til Kåcken-husen och wore got at wij med thetta bestendiga före wår Birsische resa fullborda måtte. Wore altingh til redz så såge Jagh gerna at I toge ryter och knechter til eder och följde folarna hit, här eder afsked at taga och eder resa åt Swirge at fortsettia. När i kom-mandes warda måtte Jagh et par dagar för wetta, at och wij ferdige wara måge.

Gud befaler Jagh Eder, och Jagh är Eder altid wel bewågen

Gustavus Adolphus.

Af Berson den 19 Xber åår 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

---

23. Till Axel Oxenstjerna, dat. Häringe uti Södertörn, utmed saltsjön, den 1 April 1628.

Jagh hafwer bekommet Edre skrifwelser, med skeppet Jonas och sehr ther vtaf eder flit och besche-denhet vthi the sacker som Jagh eder ombetrot hafwer, och såsom the i sigh sielfwe werde äre, och Eder för-werfwe et odödeligit ross hoss wenner och fiender, altså skal och Jagh alla Edra goda tienster med al gunst och

nåde vptaga, och belöna. Hwad handelen wed kommer, så ändoch mången menar, at hwar wij stilleståndh håller fredh med Pålen nå kunde sådant thesse beswerliga tider skulle lenda til redressement, men så är icke Jagh wed samma meningh. Ty först gåfwe stilleståndet med Pålen oss ingen hwile ty så snart keyserishe folcket såge sit rum warde the, både af begerlighet oss at skada, och til med Preusiske landen at vtplundra, vnder någon annan prætext, wår roo i Preussen turberandes hwilcket för thet andra fordrar jemstarck armee och vmkostnat i Preussen som vthi vppenbar feighde, hwilcken at draga, Swirges Crona alt för swår falla wil, thernest til thet tridie om trafficen på Dantzick ypnades finge the påweske så månge sckep at the letteligen både oss Swenske och the Danske siön för trångh giöra skulle, hwilcket oneckeligh begge rickers ruine efter sigh draga wille. Men någon måtte seya at the Dantzicker sådant icke skulle tilstedie? Men Jagh menar samme stadh så wit warra corrumperadt at ther om inthet är til at twifla, thet til at bewisa giörs migh icke behof emot eder som nocksambt wetta hwad macht the Pålske Commis[sarier] sigh i Dantsigh tilwällat hafwe och såsom älliest nocksambt kenna ingenium istius plebis, et præsertim mercatorum.

Til thet fierde så äre sackerne så wit komne, at alle the krigen vthi Europa föres äre blandade vthi hwar annan och wordne til et, efter som thet vtwiser the påweskes acter i Tyslandh och then hielp som skier af Spannierer för Roscelle och i sommars emot oss i Preusen skedde, och af åtskillige consultationer som ärre holdne wed keiserens hof, hwar för wisso seghs wara resolverat genom these nordriske landens

occupation at trengia til then åstundade kropsenss och sielenes tyrannie. Hwar til och nu mehra samblass så månge mechtige armeer, hwilcke igenom Tyslands vtplundringh sambkas och wäl til en thidh hollas och födas kunne: hwilcke och migh mycket formidable förrekomma, och ändoch Gud så wäl gienóm få som många hielpa kan, så gifwer han doch, vndertiden goda rådh them som han bewara wil, hwar igenom the medel finna sin olycke at vndfly och sine fiender at motstå, seger och sielf at man måst giöra förslagh om man fienden som med $\frac{m}{20}$ [ɔ:20,000] kommer med $\frac{m}{10}$ mötta kan. När Jagh nu thetta efterkommer, och migh om sehr hwadan then macht komma kan som sigh skal kunna opponera ofwanskrefne macht, tå befinner iagh inge konnungaricken så mechtige och inge Respub[liquer] så ricke som ther til af sig sielfwe meddel finnandes warda, vthan såsom the keiseriske hafwe fåt sin macht tilhoppa i Tysland, altså måste man och vthi något annat konnungaricke sambla sin macht och then sterckia giönom sine fienders ruine, och sedan (genom Guds nåde som efter sitt goda behagh warder settiandes the stolte af sette och i staden igen vpsettia the ringa) repoussera them thit igen thedan the kombne äre.

När Jagh nu alla konnungaricken i Europa betrachtar finner Jagh inthet öfricht mera än Pålen bequemb sådant vthi at practicera, ty först ärret stort, fruchtbart, och öppet, 2) wanmechtight och kraftlöst til at sådant hindra, 3) oss fiendh och fast thet än tilbiuder tractat, giör thet doch icke animo non amplius seviendi, vthan allenest tempus lucrandi, hwarföre wij ingen syndh hafwa kunne sådant anslagh vthi theras

landh at effectuera, 4) papistisch och af påwen drifwin så mycket the kunna alle frome Christne at förföllie och förderfwe, 5) aflegit at the keiseriske icke skole kunne dissipera armeen, vthan man skal wāl finna rådh och tid en sådan armee ther at formera som med Guds hielp skal wara bastant til ofwan skrefne deseiner. Hwilcket alt freden eller stilleståndet hindrade hwar i thenn på förflutne tractat sluttit hade: och doch lickwāl skulle Wallenstein icke haft mehra brist vppå prætexter at eludera thette fördragh om något giort wore håller giörass skulle, än Spinola hade at eludera thet Vlemiske håller thet Meinsische, med wårt så stora prejudicio, som thesse wore the Tyskas förderf. Hafwen i förthenskuldh giordt wāl at inthet stillestånd är giordt, och tractaten suspenderat och doch icke vtslagin, hwilcket the Pollers consilia turberar, och på thet the theste owissare på theras sacker wara måge, kunnen i (så mycket i med reputation giöra kunnen) kasta them spes in at wij til fredhshandel med them igen in Majo komma wele, hwilcket och at thet skeer Jagh wāl lida kan, ty the endoch the conditionerne aldrigh ingå hwilcket sacken in integrum conserverer.

Och på thet i mågen wetta hwad min intention är, såsom och att i theste bettre kunnen om sackerne dömma, och edra rådh meddela alt medan sacken in integrum är, så förholler Jagh Eder icke at Jagh i thesse dagar hafwer fåt bref vthur Riga hwilckens copie Jagh Eder sender, hwar vthaf i sehe kunne at Jagh oumgengeligh samma ort entsettia måste (then mildericke Gud gifwe migh ther til lycke) och på thet iagh thetta tugh måtte wenda vthi en coup d'estat

hafwer Jagh i sinne (om icke sackerne hoss eder et annat kräffja, hwarom I mig och måste med forderligste vnderretta) at begifwa mig med en 4000 man til fot först åt Riga, samma stad at vndsettia och ther til migh fordra och formera en sådan armee som jembte gående förslagh vtwisar, och såsom I vthi samma förslagh finne femtonhundrade Danske ryttare så måste iagh eder vnderretta huruledes sådant är ment. Kånnungen i Dannemarck hafwer samma reuttare i tienst och ringa medel them att vnderhålla. Senatten och alle andre i Dannemarck wore them gierna qwitte, rytterne åstunda och at wara af then tiänsten licentierade, så at Jagh hoppas thett Jagh them bekommandes warder. Efter såsom och grefwen af Solms (som är konnungen i Danmarcks krighspresident och i thesse dagar warit hoss migh solliciterandes någon hielp til sit vppehelle efter konnungen i Dannemarck icke förmåtte honnom så höght tractera som han sigh med föda kan, hwarföre Jagh honnom och thet accorderade och hans vnderhål medh 200 Rd. om månaden förbettrade, synnerligen efter han en discret man war) migh förreskrefne tingh berettade, och til at vtretta på sigh togh, efter såsom i af hans commission som Jagh honnom gaf sehe kunnen, och ther såsom Gud wil, at Jagh samme armee kan få tilsammans wil Jagh med thet som är vthi fält tecknat försöckia om Jagh Samogitiam och Curland til en rendevous giöra kan, en sådan armee vthi at sambla som sackerne redressera kunde. För säckerhet skuldh lemnar Jagh et antal ryttare och knechter wed Ewesten, at hwar någon olycke (then Gud nådigst afwende) hende icke alt måtte hazarderas. Mot thetta anslaget hafwa några

af ricksens råd som Jagh thet communicerat hafwer inwendt, först at man icke kunde förlåta sigh vppå then Danske stat och thes ruin i min från wara skulle causera consternation och farlighet. Men migh tyckes at thet så snart medh Dannemarck icke warder någon nödh hafwandes, altförty han stark til skeps är, efter som alle kundskaper lyda, hwilcke beretta at han öfwer 40 örlighskep och många pincker galleijor och skutor til örlighs pyntade ferdige hafwer, ther til medh schrifwes nu så starckt vt i Dannemarck at the vndan vtskrifningen in i Swirget rymma, werfwes och i Holland Franckricke och Britanien et temmeligit antal folck, at förhoppeligit är at thet wäl en tidh långh warandes warder.

För thet andra kasta the in beswerligheten folcket att vnderholla, hwilcket doch twert emot migh drifwer samma anslagh at fortsettia, ty om wij icke kunne seya bellum se ipsum alet så ser Jagh icke någon god vtgångh på alt thet wij begynt hafwe. Jagh hafwer förthenskuld giordt mit besta at förordna Eder armee sine nödtorffter på thet i bellum trahere kunnen och wenta om Jagh så lyckesaligh blifwa kunde at conjungera både armeerne til samman, och tå försöckia hwad Gud med oss at giöra ärnat hafwer. Jag förmanar Eder förthenskuldh at i ingen tingh hazardere wele på thet Jagh genom Guds nåd en integrum exercitum finna må.

För thet tridie wende the förre at Swirge icke är wäl nock besat, så tycker migh dock lickwäl contrarium, ty när man wil samman reckna thet folck som behållit blifwer tå stiger thet til watn och lands bort öfwer $\overset{m}{14}$ [ɔ:14000] man mehr och icke mindre hwilcket antal

ansenligit är Swirge med at defendera warandes i lydno och ordre som the Gud thes lof ärre. Jagh hafwer sat min swåger til at comandera i Calmar och wil senda Marsken til Stockholm vppe i landet at commendera. År jagh och thå på faste landet med them at om nöden trenger jagh innan en 3 weckor kan wara hoss dem, wore och thes förvthan et stort Guds straf at twå sådane konungslige flåtor icke skulle kunna holla siön ren ther dock fienden ännu så til seijandes föga skep hafwer, hwilcket mennisligen ther om at tala ju wern noch är i Swirge. Hwad nu Edher meningh är thet låter migh wetta ty om antingen tijden håller skälen förandra min mening är inthet härmed tappat, ty om Gud wil at Riga blifwer entsat kan Jagh äntå thid nock komma på hwad ort sacken kräfwer, althenstundh thet så tidliga på året är. Migh lockar allenast til thetta anslaget, then apparentz Jagh sehr at få ther samman et mechtigt leger som sigh föda kan in hostico hwilcket sedan kan wendas och bruckas hwar vt nöden krefwer, och thernest at wij kunne conjungera littora maris Baltici och öpna oss dörren så om winteren som om sommaren til et frit an- och aftogh. Synes och licht som om man ringa motståndh på alle sidor finna skulle althenstundh nu mehra ringa macht i Littowen är, och ther thet Gud afwende fienden genom keisarens och Spannierens til rustande mechtigh til siöss blifwa skulle, wore doch lickwäl hop at man the landen meintinera kunde och hwar icke mehr så hade man en secker retrejte för så mången ärligh man som nu vthi Preussen är. Ålliest gås så om med Commendementet i Lifland at hwar ther icke stelles order vthi, så är samma pro-

wintz wisserligen förlorat, hwilcket fuller är hufwud orsacken at Jagh migh tiht begifwer. Om nu ofwan skrefne rådh eder gåt synes skal Jagh drifwat at wij ått minsto mot hösten skole wara ferdige, om Gud wil, Littowerne at gieste. Men finne I thet farlighit (eftersåsom min frånwara vthur Swirge wäl något betenckiande hafwer) så kan Jagh anslaget wäl wenda, och migh tid nock begifwa på hwad ort skiälen fordra, althenstundh Tyskarna så wäl som Pålacken icke för hösten något synnerligit begynna plega.

Et faller migh in nembligh at nu en ståtteligh occasion är Wieselmünde til at belegra helst medan fiendens leger långht afsides ligger, dåch wender migh ifrå the tanckar then brist wij hafwa på krut, sedan then store travallie som folcket lida moste vthi belegeringen, och then stora omkostnadt man them med holla måste medan belegeringen påstår, hwicket alt vthi thetta Littoweske tuget icke är thil at befara, vthan som thet et land är fult med steder och byar som aldeles ypne ärre, altså menar Jagh oss och vthan kostnadt ther wäl skole kunne oss föda och ricket god förswar prestera, och oss med eder landwegen conjungera, så som och på Wallenstenischt wiss ther en sådan armee sambla som wore til at opponera Wallensteineren, hwar vppå wij lickawist i lengden tenckia moste: och thet som wäl är til at considerera, så giöre wij oss här igenom bequemme at preoccupera min swågers landh, ther Wallensteiner til efwentyrs thet och lust hade at vtplundra. Ty ther han thet och så (som han Pommeren amporterat hafwer) emporterede blefwe han så ner granne at wij wisserligen stor fara af honnom hafwa skulle, ty han ther hade

medel sin armee med inquarterningar (som vtplundrande nu kallas) en god stundh at holla, hwilcket vthan twifwel wij icke med honnom vthålla kunde som på thet fallet alt på egen kostnadt lefwa måtte, hwilcket alt wij härmed evitera, och oss tillegna våra sacker med at vtföra. Jagh hafwer raptim och confuse kastat här ihop alhånda argumenta icke tid hafwandes them i ordningh at stella, sombliga och meste parten hafwer Jagh allenast tangerat på thet brefwet icke måtte excedera formam Epistolæ litandes ther vppå at I genom Edert ingenii acumen nock min meningh förstå och hwad confuse setties wäl distinguerandes warde. Gud som hafwer altingh i hender gifwe goda rådh i thesse beswerliga tider, at wi thet måtte anslå och förretaga som lenda kunde til Guds ära, hans helige församblingh vthi wårt käre fäderneslandh [til] rolighet och beståndh, och oss til salighet. Beder och thensamma goda Gudh at han Eder och armeen nådigst wille bewara för all skada och förderf och hielpa al ting och på alle stellen til en lyckesaligh och godh vtgångh. Och blifwer Jagh Eder medh

ynnest och nåder
altid welbewågen
Gustavus Adolphus Mp.

Af Häringe then 1 April åhr 1628.

Originalet i Stjerneldska Samlingen, i Uppsala Universitets Bibliothek.

---

24. Till Axel Oxenstjerna, dat. Jönköping den 18 Febr. 1629.

Jag hafwer medh Simon Styfwart bekommit Edra diverse skrifvelser, thet sista war daterat Elbingen den

20 Januarii, hwar uthaf Jag förnimmer continuationen af Eder wanlige flit och idkesamheet, hwilcket Jag nådigst erkenner och medh all gunst och god willia såsom och redelig recompens mot Eder och the edra skall förskylla. Synnerligen reser Jagh Eder dexteritet uthi förlupne tractat och weet i thes process intet till att straffa, uthan befinner att I wettigt och rättrådigt till min och fäderneslandsens nytta och reputation therutinnan förfarit hafwe. Jag önskar att Gudh wille så förläna lycka till ett gott beslut som saken synes nu mehra longt wara kommen, och ändoch wäl hadhe warit att önska, att man hadhe funnit fienden så disponerat, att hufwudsaken hadhe warit att aftala, så hafwe doch I giordt wisligen att I hafwen bracht them i the tanckar, huruledes man till en begynnelse må komma them till rolігheet, på thet wahnen må giöra them tohlemodigare att lijda hwad i begynnelsen them hafwer syntz wara så swårt: ty böria wij först att göra stilleståndh medh hwar andra, skall wähl föllia mehra gott, hwar om här till att discourera för långt falla will. Iblandt annat som migh behagar uthi Eder process, är thet, att I icke hafwe låtet beweke Eder till att tractera longiores inducias cum restitutione ablatorum et refusione sumtuum, sine renuntiatione juris prætensi, begärandes att I Eder och icke ther till beweka låta om framdeles saken (effter som Jag af eder skrifwelse förnimmer) åter till tractat komma skall. Hwadh Edert förslag om Stilleståndet wedkommer holler Jagh och wara wäl giordt, och gör migh hopp, att ther Gudh eder nådeligen för nederlag teckes at bewara, att the wäl skole blifwa i Pålen considerabel, äre och sådana som rijket wårt fädernes-

landh som Gudh welsigna teckes, kunne lända till styrckie och longelig goda. Lengtar och af hiertat att förfara hwadh Pålackerne om them seija skole. Thernäst hwadh edra Spörsmål anlangar så bekänner Jagh att the äre af then importance att the wäl behöfwa thet man ther om ett rådslag icke allenest af ricksens rådh uthan och af menige ständer wäl holla måtte. Men allthenstundh Jagh för närwarandes möthe skuldh på reesan stadder edra bref undfår, måste thet upskiutas till thes wij will Gudh måge komma up till Stockholm igen thå Jagh och widere hwadh slutet blifwer Eder will wetta låta. I medlertijdh wetter att Jagh uthan twifwel ställer att ett stilleståndh wore nyttigt, för the skiäl skuld som I inbören om thet och än skiönt icke längre wore än på ett åhr (dock ju länger, ju better, hwilcket Jag Eder flijt nest Gudh befaller) wore [!] om elliest fienden på the conditioner som i föreslaget hafwe thet ingå wille, ty ändock på så kort tijdh the fyra Städer till att restituera betänckeligit faller, doch måste man ther bredewidh betenckia att uthan thes nöden oss twingar defensive krijget att föra på the orter, hwarföre beswärligit blifwa will them till att entsettia, thy ingen uthaf them kan entsettias uthan bataille, hwilcken för theras skuld att hazardera owiselig handlat wore. Kunne nu I tinga eder lengre stilleståndh till, heller behålla Wormbt woret gott, men hwar eij annars kan wara, holler Jagh stilleståndet better än the fyra stederne.

Hwad thet andre edert spörsmål wedkommer, så måste Jagh bekenne att edra skäl äro importante, turberar migh och icke lijtet konung Jahans exem-

pel, tå han Ryssen på reisonable conditioner, the then tijden intagne fästningar inthet restituera wille, hwilcke han sedan lickwäl mista måste, doch lickwäl grufwar Jag mich när Jag betäncker hwem Jagh samma willkor och lägenheeter restituera skall, nemligen then fiende som icke sluter medh migh animo non amplius seviendi, uthan then ther alla occasioner skall taga till wara hwar han sin fördeel på migh finna kan, hwilcken och så när är suttin, och wåra handlingar så medh hwar andra intricerde, att honom aldrig skole feela prætexter krijget att renovera, thå wij littet medh wår cession wunnit hafwe: och fast än wij een million ther medh winna kunde, skulle thet wäl sedan mehra kåsta oss, och doch icke få sakerne så åter i lag igen som wij thet nu hafwe. Öfwer thetta måste I och betenckia hwad thet är at restituera Brunsbergh, Marienburgh, Dirskou och Höft sampt stora och lille Werder, ty thet wore och restituera resten medh, allthenstundh Elbingen thå wore belagt ojefligen till landtz. Till wattns skulle wij och snart få giöra nock ty i wette att wij så nogast nu kunna holla the Dantzicher uthur Friska hafwet, hwad skulle the giöra om the hadhe strömmen fri? Hwadh skulle the giöra uthur Brunsberg om the Pesarge hampn innehade? Thetta föruthan måste i betenckia, att intet rytterij hwarske lijtet heller mycket wore ther i landet att hålla: så att om winteren när man medh båt ey färdas kunde, then i Elbingen wore, skulle icke wetta huru han måtte i Pillau och så twert om igen. Ther till skulle komma att och Königsberg thå skulle hoppas att blifwa af medh oss och therföre thes lätteligare förstå till fiendskap. Hwad thet med sig hadhe

kunne i nocksambt dömma. I kunnen till efwentyrs mena att om Pålacken freden brutte, skulle man medh een armee åter kunna elargera sigh. Men Eder är the landens fästigheet bettre bekendh, än att migh behof giörs thil at beskrifwa, hwad difficultet thet medh sigh hafwer att få en fiende, som någorlunda sigh omsehe will. Theraf uthaf holle wij då skadelig att restituera alt, och icke allenast skadelig uthan alldeles förderfweligh. Så håller Jag och före att ofwanbemelte Platzers restitution är sammaledes, och endoch Jagh bekänner at mine landzmäns beswär gå migh (Gudh tager Jagh till wittne) hårdt till hiertat, doch tycker migh att bättre är medh tålamodh afbida then tijdh som Gudh teckes giöra een säcker och god enda på thetta krijget, än medh egen förrewollan gifwa orsak till wår ruine, som wisserligen fölliandes warder, hwar wij som ofwanbemelt är procedera. Doch will Jagh medh riksens rååds rådh Eder en resolution senda thet snaresta möijeligit är och heller fara will communi errore än hafwa then hazard, att blifwa blamerat, ther lyckan (som för wåra synders skuld ostadig är) wende sigh. Men medan är min willie om i komme till handells medh fienden att I icke komme till widare cession än the fyra platzer.

Till thet tridie hwadh tullen anlanger, theruthi hafwe i een god mening, ty then tullen på Wiselen warde alldrigh the Påler erleggiandes, och ther om stora disputaser att movera är fåfängt, allenast att tullen i Pillau och redden för Dantzigh kunne erhållas, så äret nock. Moderationen är och reisonnabel och Jagh medh Eder ense, att man moderera måste, och såsom I sielfwe bäst förstå hwadh sigh i then

måtto lempar, altså welen i migh Eder förslagh och meningh tullordningswijs tillsenda, då Jagh Eder min willia och meningh will wetta låta. Och kan Jagh på thenne tijdh på edra frågepuncter widare eij swara och menar att i in antecessum min meningh nocksambt aftaga kunne: twiflar intet att I så her effter som här till eder flijt anwändandes warde att ingen error status medh alles wåres skada begåås må.

Widare seer Jagh af ett edert bref medh hwadh difficultet i hafwen dragets för then medellöösheet på alle saker som af nödenne äre. Så weet Gudh att migh är af hiertat lett, att man icke mehr flijt hafwer anwent att undsettia eder, hadhe och wäl funnets medell om the hade wist att bruka them i thijd, som ther medh omgåts hade. Min skuld är thet icke, ty då Jagh kom till Calmar, skref Jag wäl både een och annan till, men sielfwer saken att drifwa war mig omöjeligh: alldenstundh Jagh i Calmar fiorton dagar blifwa måste för min helsas skuld. Men ther medh är drögtz till thes Jagh kom up tå winteren och frostet alla consilia och flit bruttit och förtagit hafwa. Nu giör Jagh flijt att untsettia Eder så snart Gudh will att isen losnar, och hoppas att tå alla tingh skole bettras. Imedlertijdh hafwer Jag med Forbuss adviviserat eder och här iempte fogat ett förslag hwad Jagh menar för crediten att bruka på hwar ort ther krijgen effter min dessein föras skole, och ändoch the icke äre som the borde, så äre the doch sådane som dhe pläge, och will Gudh wällsigna, hoppas Jagh the warda wäl tillräckiandes. Eder beder Jagh allenast att hafwa ett frischt och stadigt mod i alla wederwerdigheeter: och icke ledas, tröttas, heller opgifwas af

thet omak som i thesse beswerliga tijder wancka, uthan tenckia att wårt federneslandhz Majestet och Gudz kyrckia som theruthinnan hwilar wäl wärd är, att man molestier ja sielfwa döden therföre lider: och ju mehra impossibiliteter man öfwerwinner, ju högre ross och glorie thet af sigh födher både i thenne och tillkommande tider. Men thet är fåfängt medh orden trösta, ther wercken krefwies, therföre måste Jagh alt opskiuta till thes man kan giöra något till saaken och kunnen I i medlertijdh bruka frit alla medell fast the än något skadelige wore, doch hwar någon skada lidas skall, att Jagh thet i thid wetta måtte, sakerne ther effter att lempa. Tackar eder och nådigst för edert löfte att i eder flijt anwenda welen. Dat. Jönköping dhen 18 Febr. A:o 1629.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Universitets Bibliothek, jemförd med en samtidig afskrift eller duplett af originalbrefvet, förvarad i Riks-Arkivet.

---

25. Till Axel Oxenstjerna, dat. Jönköping den 5 Mars 1629.

Jagh hafwer undfått edra skrifwelser, ett medh Jonas och ett medh Stywert om tillkommande åårs desseiner, och förnimmer att eder mening är thet man medh ett offensivum bellum i Preusen fortfara skulle, och alleneste genom Strålsundz garnison och flottan förswara oss moot Wallensteen, såsom och medh flåttan ruinera Wallensteens skepp i hampnarna, och thet för efterfölliande skiäl skuldh. Först statuere I att wåra medell skola icke reckia till att föra thet

Tyska krijget, 2) att I giöra stora giäldh, hwilcka när the betalas wåra medel alldeles förminskandes warda, 3) är Eder emoot Tyska rytteriet ibland hwilcka ingen order hollas kan, 4) hwilkas löhn och omöieligh synes att kunna i längden betalas, 5) hwaruthaf myterij är att fruchta, 6) såsom och att för samma theras höga löhn skull förorsakas att man wårt eget folck icke kan underhålla och fästningerne proviantere, hwaruthaf lätteligen wår stat i Preusen's ruine letteligen [!] föllia kundhe som och resten uthi farligheet och ewentyr settiandes warder, såsom i uthi begge brefwen wiseligen effter lengden discourrere. Jag kan icke underlåta att swara Eder här uppå thet i sakernes tillståndh, mine tanckar, och Jag edert consilium in his rebus perplexis i tidh och medan förandringh tillåtin är måtte wetta.

Så hwadh som Eder mening wedkommer så kan Jagh then eij gilla att i statuera bellum offensivum i Preusen: ty såsom Jagh uthaf alla edra bref förstår, är numehr så utätit i Preusen att hwar någon macht ther skulle samblas, skulle the ingen annan fiende behöfwa än hungeren och endoch Jagh migh præparerar ett antahl spannemål att öfwersända, kan thet doch icke förslå, gifwe Gudh att fästningarne och en defensiv armee thermed oppehållas kunde. Ther till komma resten af alla edre argument såsom oemotseyeliga evincera att offensive krijget i Preusen icke tiänar. Öfwer thetta kan och offensive krijget uthan min närwaro i Preusen icke beqwembligen föras, och synes thenna tiden icke lida att Jagh migh ifrån Östersiön och flottan långt skillier, på thet flåttan måtte hållas och besättias, att man then tiänst ther af hafwa kunde som I uthi Edert bref wisligen requirera. Ther-

näst måste wij och skillia Tyska rytterne och Preusiske armeen för alla the inconvenientier skuld som I sielfwe införe, och när som wij således på ryttere förswagade warde, föllier theruppå att wij och i campanien offensive föga skole kunna uthrätta,. och endock man Swenske ryttare i staden igen att föra noch förmår, så förblottas dock ricket therigenom hwilcket thenne thider eij tillåta. Hwarföre statuerar Jagh att man i Preusen i tillkommande år en defensiv örligh föra måste, till hwilcket Jagh och hoppas att medell finnas kunne, ty hwadh folcket anlangar, menar Jag att I Eder starck nogh befinnandes warde, när I the try Lijfcompanien och Hans Wrangels sampt Zacharias Paulis werfwade ryttare och the 16 companier Landtz ryttare sampt Sex tusen man till fotz och festningarne wäl besatt, hoos eder hafwe. Om migh dhen provintien pålagt wore, wille Jagh till att defendera Werder och hufwudplatzerne intet mehra begära, them och till att underhålla skall icke falla så swårliga beswerligen, om annars tullen i Pillau sin devoir giörandes warder, Och ändoch stora giäld äro gjorde på samma tull, doch är till att hoppas, att när the betalas, thet crediten skall ökas, och man thå som nu then samma bruka kunna, och skall wäl bäras sorgh att medan tullen betalar giälden, att Eder penningar hedan effter fourneras skall. Thernäst att I menen uthi edert bref att man kriget bettre defensive i Tyslandh föra måtte och som våra förfäder i Liflandh Ryssens welde brutit hafwe genom Reval stadh, så skolom wij genom Strålsundh stadh giöra thet samma medh keysaren, så är thetta wäl ett licht exempel men dock genom circumstantien alldeles annat. Ty Ryssen hade icke en båt

ther medh han oss till siös skada kunde och icke en man som sigh på Siön förstodh, theremoot hafwer thenna otalige willkor, skepz uthredningar att anstella, hafwer och allreda begynt sigh till Siös att rusta, felas honom som werldennes welde under sigh hafwer och på intet folck som wett och förståndh på siön hafwa, så att ojefligt är, att om honom gifz tidh att han ju oss warder öfwerlägen blifwandes, effter som I och sielfwe thet apprehendere. Hwadh skulle nu thet oss hielpa att wij Strålsundh hålla och fienden Siön wunne (thet Gudh nådeligen afwenda wille), är och intet till att giöra att man i hampnerne skeppen för fienden ruinera kan, medh wåre skepp, ty ther han sin skep liggiandes hafwer, förnimmer Jagh af konungen i Danmark, hafwer han sig således befästat, att man kommer icke thes weder, att giöra them skada. Hwarföre hwar man till landtz icke söker att afhenda fienden hafnerne, seer Jagh inga medell huru man i lengden ricket förswara skall.

Thetta hafwer beweckt migh att Jag medh all flijt drifwer om möieligit wore then i förslaget describerede armee att bringa på fötterne, och ändoch i migh förekasta thes ringheet och fiendens twå starcke armeer: så måste I doch besinna, fiendens armeer äro beswärade medh een lång district och månge guarnisoner som alla medh manna macht hållas måste. Sedan består fiendens saker mycket in fama, och ther han herredömet i marken förlorade, wore hans saaker sletta nock, och såsom wij ett ansenligit cavalleri åt Tysland föra kunne altså är præsumerligh att man och i thenne tijden ther fienden sitt cavalleri afdanckat hafwer, wäll skall lätteligen komma i

marcken medh honom öfwereens, elliest är och Tillis armee longht afsidhes att meste parten skall i Pommeren och the quarteren wara giort för än the skola kunna persuaderas att komma Wallenstein till hielp, och quittera the lägenheeter som the wid Oceano innehafwa.

Hwadh elliest uthrättas kan heller icke weet Gudh allena, som willia till att begynna, kraft till att fullföllia, och lycka wäl att ända mildeligen förlänandes warder, om thet till hans heliga nampns ära och wår salighet lenda kan, och kunne I disputando snarare evincera beswärligheeten än som Jagh möieligheten, hwarföre Jagh hwadh Jagh att uthretta förmenar, häller i wercket än in antecessum på papperet bewisa will. Men effterfölliande skiähl beweka migh högt till att åstunda, thet then expedition åth Tyslandh sin fortgång winna måtte. 1) Allthenstundh wij ärom declarerad af Commissarierne i Lübeck för fiender, therföre woret ex reputatione regni att man fienden wiste att man oss icke impune lacessera måtte. 1) Och endoch Jagh wenligh handell hafwer tilbudit, och handelen i Lybeck gierna hadhe biwånat med mina Commissarier, så hafwa the doch them repudierat medh hoot them en schimf at bewisa om the komme på Tyska bottn för än som Strålsundh wore quitterat, och allthenstundh the så högferdiga äro hoppas Jagh att thet skall wara förfallet. 3) Thernäst effter man sehr att man oundwikeligh i thet krijget råka måste, altså woret godt, att man sedem belli annorstädes än i Swerige settia måtte, ty wij ingenstädes swagare äro än i Swirge, allthenstundh att I sielfwe wętte huru widlöftige stränder och månge hafner wij hafwe att skiöta att omöijeligit är alt så att

skiöta, att icke fienden fota feste (thet doch Gudh afwende) fatta skulle. I måtten seija att man skulle hindra thet medh skeppen, så måste man theremoot betenckia the månge hafner fienden hafwer: skulle nu wij them alle bloquera, wille ther många skepp till och flåttan så warda skingrat att fara wore att fiendens flåtta (som allreda segz wara wedh 20 skepp goda och onda) allt för mycket skulle kunna uthretta. Skulle och wår flåtta blifwa ihop kunde henda, att winden, serdeles om hösten, oss försatte att wij fiendens landgångh icke hindra kunde, huru perplex wåre saaker tå wore, dömmer i sielfwe. Men ther wij sedem belli theruthe apprehenderade, hafnarne som än här till retrencherade äre, intoge, beschansade och förswarade, ginge wåre saaker genom Gudz wällsignelse säkrere. 4) För thet fierde äre wåre saker medh Strålsundz stadh icke i the terminis som the borde, wår accord och icke längre slutin än till förste Maij, synes och behöfwes, om man Strålsundh som Reval bruka will, att Jagh begifwer migh thit öfwer och lagar att man sigh så säkert på Strålsundh som på Refle i then tijden (tå wij Ryssen ther medh sine victorier sisterade) förlåta kundhe, hwilcket icke medh någon authoritet ske kan om Jag icke een armee medh mig förer och tå wore för ett omak pinan werdt att försöckia om man något godt mot fienden förrätta kunde. 5) På samma reesa och tugh kunde Jagh hafwa min ögon och så godt som boningh på flåttan, att hwadh medh henne uthrettas kunde näst Gudz hielp skee skulle. 6) Skedde och här igenom en godh diversion att icke Wallenstein folck i Preusen senda kunne, allthenstundh han föruthan widlöftighetz skuldh (!)

noch skulle få att giöra Preusen föruthan. 7. Så allthenstundh Tyske ryttarne icke kunne afdanckas medh mindre the åthminstone 2 månaders soldh hafwa måste, hwij skulle man thå icke heller göra them medh förbemelte penningar willige och försökia, om man i then tijden som the willige wara kunde, i marckenne något moot fienden uthrätta? Hwilcket om thet lyckeligen skedde, skulle föda af sigh många medell som nu icke äre att bruka, och ändoch theres oseder äre migh bekente, så måtte man doch wågat ther uppå. The kunde icke mehra giöra än rida till fienden, hwilcket the lickewist giöra om man them afdanckar. Jagh skall med Gudz hielp wäl achta, att the medh sitt öfwerridande ingen skada giöra skole. 8) Thet i migh förekasta att inge medell i Tyslandh wore att hoppas, kan Jagh och icke aldeles neka, men ther wij ther rådandet finge, tror Jagh icke att thet wore så öde att ther ju någon hielpereda wore att hitta, hälst effter witterligit är, att landen wäl besådde äre. Älliest giör Spens mig hopp att man af England något kan hafwa att wänta. Camerarius aviserar och att Staterne theruppå tränga att wårt foedus måtte förnyas, Hensestäderne äre och twehugse. Om någon lycka på wår sida wore, skulle all hielp icke wara desperat, hwilcken ellîest wist är desperat hwar wij krijget innan landtz föra måste. För thet 9:de så skulle Jagh hafwa ihugkommit då Jagh om Strållsundh discourrerade, att minne Eder på hwadh nytto wij hafwa kunde om wij Strålsundz hafn befrija kunde nemligen att wij ther uthur så länge som någonstädes i Östersiön, siön hålla kunne och ther wij lycko hadhe Landt to Rugien att emportera, kunde wij uthur sammo hafn holla heela

Tyska cousten subject så till skepz som båtz, hwilcket en stoor säkerheet för rijket wore, och doch lickawist uthan armee icke är att uthrätta.

Hwilcket alt migh hafwer moverat Hof Marskalcken åt Hollandh att sända, ett antahl footfolck att werfwa, [och] utskrifninger att hålla, så att både edra regementer kunna fyllas och the öfriga formeras, rytterijet sterckes och, så att hwadh folcket här in landz wedkommer, wäl blifwer tillredz. Om Hoff Marskalken rettar något uth medh sin werfningh, skall wäl will Gudh saken i wåhr stå öppen pro re nata att disponera och drifwa. Den gode Gudh förläne oss goda tidender ifrå eder att thet tåget åt Strassburg är wäl afluppet, så kan wäl alt blifwa gott. Finnes och i wår godt att blifwa alldeles på defensionen, så kan man i staden för Swenske knechter senda öfwer, sombt till eder, sombt till Lijflandh, så många af the fremmande knechtar och förlofwa the äldsta Swenske knechtar i staden hem igen på thet the sigh förfriska och landet thes krafftigare förswarat warda måtte, effter som i af bifogadh förslagh bettre kunnen dömma.

Thetta hafwer Jagh Eder icke welat förhålla på thet I och edra saker ther effter rätta måge. Kunde I betingia itt stilleståndh på the conditioner som i migh tillsändt hafwe thå wore alle saker och medell lättare. Men hwar ock icke beder Jagh och förmanar att I icke welen tröttas medh alla thessa olegenheeter, betenckiandes hwadh thet oss kostar, om något försummas. Dat. Jönköpingh d. 5 Martii 1629.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex Mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Universitets Bibliothek, jemförd med en »duplett», nu förvarad i Riks-Arkivet, hvilken synes vara en för Oxenstjernas räkning med Sekreteraren Johannes Nicodemi hand uppsatt upplösning af chiffrebrefvet, och derföre å flera ställen är något afvikande.

Postscript.

Jagh skref i mitt bref att Jag undfår edra bref på reesan, så skulle Jag wäl berätte eder orsaken till samma reesa om Jag wiste henne, men effter Jagh then sielf ey weet, tror Jag att I och then icke kunnen kräfwia. Processen war thenna att nu mehr twå wintrar å slag hafwer gifwitz tillkenna att mycket gott kunde werkas, hwar Jag mötte konungen i Danmark. Sombt lett migh i fiord min thijd icke till, sombt trode Jagh att thet skulle gå som gångit är, therföre låddes Jag icke märkiat. Nu omsider gaf kongen i Danmark Rask ett Creditif och Rask sadhe honom waara befalt sammankompsten att urgera, och hadhe elliest inge andre werf, så att Jag troo moste att ther wore något åt, fruchtade och att offendera, om Jagh alt för constans wore i neekande, förklarade mig förthenskuldh content att möta then 20 i förledne månadt. Wij möttes åt i Vlfzbeckz Prästegårdh. Jagh war wärdh och konungen gäst, lijtet åtz ther, mycket drackz ther af ondt wijn som till efwentyrs och frusset warit hadhe. På konungens sijda föll ingen proposition annat om tu eller trij skep, icke effter the behöfdes, uthan ad augendam famam. Jag proponerade 4 puncter. 1) att man skulle förlijka sig om een meningh och enahanda process på Lybeske Handelen. 2) förena sig om fredzmedelen och gifwa hwar andra rationes conditionum. 3) projectera ett förbundh Rijkerne emellom, att willia blifwa wedh dhe conditioner, som af oss på båda sidor belefwades. 4) effter Jag merkte att han excuserade fattigdomen på penningar, mente Jagh att nå godt rådh, begärte förthenskuldh hans rådh huru man thet Tyska krijget

bäst föra måtte. Men han wille icke allenast, inge rådh gifwa migh, uthan ändå frågade hwadh Jagh medh keysaren hade till att göra, hwij Jagh blandade migh i thet Tyska wäsendet. Till the förste twå Puncter swarade han, att han hadhe sändt sina conditioner till keysaren, dher kunde han intet gå ifrå. Förbundet måste skee medh Ständernes samptycke, ther wille tijdh till. När Jagh thetta sågh tackade Jag Gudh, att Jagh fick tijga stilla och lät så passeran igen: dömandes ther af, att konungen måste hafwa warit drucken, thå han gaf Rask commission och creditif, heller Rasch hufwudwill, att han icke rätt hafwer förstått konungen. Summa, parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »Ex M:sto R. Gust. Ad.» i Uppsala Bibliothek, jemförd med en s. k. duplett af original-brefvet i Riks-Arkivet.

---

26. Till Axel Oxenstjerna, dat. Stockholm den 4 Dec. 1629.

Wij hafue bekommidt eder skrifuelse, her Cantzler, medh Maiorn Anders Matzson, och därjämpte copie af edert breef till Rijkzsens Rådh, och förståå därvthaf, att i efter wår befallningh, eder meeningh consilijwijs edre medhbröder tillskrifua, och att i wijsligen både i dhet breef till Oss och deres movera dhe skääll, som till dhen Tyske expeditionen böre tages i acht, och oss styrckien, samme högtbeswärlige saak att foortsättia, förmeenendes eder kunna giöra på den sijdan mykit till saken om ickie Tyske rytteriet dhet hindrede, huilkes vitia j efter lengden oprepetera; och statuera att om dhe betalas skole, warda dhe oss

enerverendes, och medlen förtagandes footfolket at vnderholla; rådhe fördenskuldh att man i tijdh medh dhem tractera skulle, och them antingen alldeles afdancka, eller reducera them vnder andre gajer och annan disciplin, efter som i sådant uthi eder skrifuelser widhlyftigt vthfören. Till nådigt swaar kunne wij eder ickie förholla, att wij inthet lijtet tweehugsse åhro, hwadh oss i dhet Tyska krijget åhr till att giöra. Ty endoch the skääll, som i indraga åhre wichtige och öfuertyge oss så skinbarligen att huar wij samma expedition ickie foortsättia, skole wij innan kort ståå vth dhen fahra, at fienden Östersiöns herre, och följachteligen och wår öfwerman (dhet doch Gudh afwände) blifuandes warder. Samma skääll gifua och thet hopp, att huar wij krijgetz säthe, på Tyske bottnen sättia kundhe, skulle thet ickie wara omöijeligit sådant (medh Gudz hielp) at afwända; att wij förtiga andre stoore hopp, som man hadhe att wänta, hwar Gudh ämbnet wällsigne wille. Män so moste wij medh eder bekienna, at Tyske rytterne åhre ett stoort hinder samma tugh att foortsättia: doch liqwäll förmeene wij, att medell finnes kunne, huarigienom samma rytteres tiänst wore än längre at bruka, och ickie alldeles skadeligh, effter såsom i synes statuera. Wij åhre wäll eense medh eder därvthi, att gott wore thet wij wore af medh dhem medh åhran och godh willie. Män wij see ickie medell där till, fast än den Tyske expedition ickie wore. Ty at dancka them aff vthan penninger och betallning, skall, effter som i säija, förorsaka myterij: och nu så månge penninger at skaffa, åhr hädan ifrån omöijeligen, och hoos eder holle wij thet och så beswärligit, at thet skall wara omöijeligheeten lijkt.

Hwarföre synes oss bäst wara, at man medh them i inga tractater sigh inläte, huarcken om betallningen eller nyy Capitulation, (ty dhet skall alldraförst giöra dhem owillioge och sättia eder samptligen och statum på dhen sijdan i fahra): vthan såge till at man medh lähningar (om möijeligit wore) eller quarteer them vnderhölle, at dhe någorlunda kunna blifua i humor, thernäst giorde efter theres Capitulation een rojal afräkning medh them, medh anseenlige förtröstningar, at the af oss skole blifua betaalte. Och i sommer kunden i gifua them een månadhz soldh, at them sedan åth Strålssundh foortskicka, i hopp och fast förtröstning, att the där af oss contenteras skole, hwaräst wij moste see till, huruledes wij medh them till rätta komma kunne. Och the som då ickie wille låta läncka sig, kunde man tå wara bastant, igienom then willioge armee, som wij hoppes medh oss att hafua, att holla tummen på ögat, at the widh skillzmässan ickie skulle giöra wår Stat skadha. Wintteren öfuer see wij störste difficulteten, först, at holla them theres lähningar; thärnäst at komma them till att obseruera krijgzdisciplinen. Hwadh lähningerne widhkommer, ther till weete wij (öfuer thet förslagh som wij eder sändt hafwe) inthet att hielpa eder medh, allthenstundh all tingh på thenne sijdan åhre, serdeles nu widh ändan på åhret, så beswäradhe, att i ickie till efwentyrs thet så troo kunnen. Män huad krigzdisciplinen och hörsamheeten widhkommer, så synes oss eder kunna bruka thesse rådh. Först, att i Baudezin gratificera i allt thet han kan kräfwia på sijn peerson, och endoch han såsom the andre giör högh räkningh: så moste i doch sådant ickie ansee, vthan vnderståå eder at contentera

honom. Och om nogot disputerligit infölle, som andra kundhe draga till exempel, då moste i seija, eder wele betala hans begieran, doch ickie såsom skyldig, vthan som then thär weet, at om han ickie hadhe thet till at fordra, efter räkningen, så wiste i doch att wij för thet behagh wij hadhe till hans constantie, och att han wår tiänst högre æstimerat hadhe, än fiendens loffwen och sitt swåra fängelse, honom hans begeran ickie neka skulle, om wij tillstädes wore. Ther nu han wore så swåår at contentera, at thet eder swårt falla wille lähningerne och hans summa tillijka at vthläggia, så meene wij, at i ther till bruka kundhe dhesse medell. Först at i med öfwersterne till foot aftaalte, at dhe een half weku lähning opskute: sedan att i Baudezins creditorer på tullen försäkredhe: thärnäst at i commiss (hwilket wij meene ickie skall wara swårt till fångz), honom gifua låthe, och sidst att i drage honom wäxell på Anders Swänsson, huilken wij befalet hafwe, alla edre wäxlar att acceptera, allenest i uthi tijdh avisera huad drages, och att i Sichten således lämpen, så at wij i Stockhollm weete måge een måńadh eller sex wekur tillförendhe. Och ther således thenne Baudezin kundhe bringas på eder sijda, tå meene wij at i nogot diärfware skole kunne administrera justitien. Och althenstundh wi wäll weete, at Baudezin ickie skall wara aldeles content medh sitt regementes officerer; therföre kunnen i drijfue honom till att klaga them ann, och alltsså giöra een begynnelsse till een krijgzrätt; och huadh dhe för dommar fåå, executera, så at där Baudezin kan winnas, moste man och tillsee, thet han authoritet hoos sijne beholler. Sedan moste i tillsee om ickie Streiff wore at

drage på eder sijda, lofwandes honom godz här i Swerigie, eller och gifuandes honom ther i Pryssen nogor byy i vnderpant. Warendes nu af thesse tw regiementen försäkradhe, och öfwersterne ther till dispcneredhe, att dhe disciplinen widh macht holla weele, kunden i om nogon excess begånges wäll citera then brotzliga, och efter krijgzartiklerna administrera justitien. Ty man klagar wäll, att rytterne odisciplineredhe åhro; män wij meene at medhollet giör sielfzwålldet. Straffades nogon therföre at han illa giorde, skulle andre wäll see ther widh. Och endoch här till dagz inthet tillfälle hafwer waridt, ther till at komma för fiendens närwara skuldh, så synes doch nu meere ickie behöfwes at dissimulera medh theres olater: enkannerligen om man kundhe komme fienden och Churfürsten att drijfwe saken emoot Rheengrefwen och Huncken. Ty huadh Rheengrefwen anlanger, kunne wij häreffter ickie letteligen troo honom, alldhenstundh att wij wisserligen troo, at honom skall högeligen förtryta, at wij honom hafua citera låtedt: wij wele fördenskuldh at i inthet af hans folk läggie uthi fästningerne. Och effter han dessförvthan hafuer klagemål stoore nogh opå sigh, weete wij ickie om man oorsak hafuer, at see medh honom igienom fingren. Och ther i honom näfzsen, warda wäll andra see sijn fahra där widh. Wij meene och att Baudesin skall hielpa gierne där till; ty han åhr ickie grefwens wän. Wore thet öpet wattn, då wille wij hollet derföre, att i toge een såden sälle och stoorhans, som sigh ickie lämpa wille, widh hufwudet, och sände honom hitöfuer, adjungerendes nogon godh karll, som kundhe klaga honom an, huar man tå säkrere kundhe

administrera justitien. Och troo wij wisserligen, att the wäll warda sig lämpandes, och i igienom eder discretion sakerne så drijfwandes, at all fahra (igienom Gudz bijståndh) må warda afwändh i winter.

Hwadh sommaren widhkommer, ther see wij störste difficulteten wara at bringa them till skiepz medh een månadhz solldh; och meere them att gifue, see wij ickie huar thet tagas skall. Wij bekänne at och samma månadh soldh will falle härifrån omöijeligh. Mån, näst Gudh, hoppas wij at tullen för Dantzich kan göra thet bästa. Huilken meeningh om then verificeras kan, wänta wij af edert förslagh medh stoor längtan at förnimma. Ty huar then räkningh ickie kan hafue sijn gång, som wij på eder giordt hafwe, skole wåre saker ware perplexe nogh. I moste förthenskuldh i tijdh avisera om thesse wåre consilia kunne hafua gångh. Ty ther thet ickie gåå will, tå moste wij först begifua oss medh nogot folk af wår nation öfwer till eder, så längie man sigh rådh toge medh rytterne, på thet theres aftogh oss ickie om Staten i Pryssen bringa motte: och sedan pro re nata wijdere resoluera. Allenast meene wij wara högnödigt, att i för dhen tijden eder i inga tractater medh them inlåta, eij eller annars temoniera, än att wij bådhe willie och medell hadhe dhem till at betala och wijdere bruka, skulle man än them hoppet ökie, igienom then Frantzöske hielpens nampn. Dhette åhr så wårt swaar och meeningh öfuer dhe beswäär i uthi edert breef till oss förmälen, hwarefter wij inthet tuifle, at i weten alle saker at disponera. Och på dhet wij må med thet första förnimma, huru widt i allt sådant förmeenen wara att effectuera: derföre hafwe wij

sändt till eder wår Hoffjunker Jörgen Lewaldt öfuer landh; medh huilken wij edert swaar på allt detta, och huadh meere i dhe dubletter han medh sigh hafuer oförtöfuedt förmoda. Och befale eder här medh Gudh alzmechtig nådeligen. Aff Stochollm dhen 4 Decembris A:o 1629.

Gustavus Adolphus Mp.

Postscriptum.

Wij holle och gott, her Cantzler, at i till at holle eder Baudesin så mykit better til handa, och stadhfästa honom i wår devotion giören honom förtröstningh, at blifua wår General Lieutenandt öfuer dhet Tyske Cavallerit. Dat. ut in literis.

Efter det renskrifna och egenhändigt undertecknade originalbrefvet, som förvaras i Riks-Arkivet, der också finnes tvenne till största delen i chiffre utskrifna »duplett»-exemplar af samma bref, hvaruti likväl postscriptum jemte den sista punkten af sjelfva brefvet saknas. Datum är deri den 5 December.

---

27. Till Axel Oxenstjerna, dat. Golnow i Pommern d. 4 Dec. 1630.

Min gunstige helssan, sampt hwad mehra nådh jagh förmår medh Gudh Alzmechtigh altijdh tilförene. Jag hafwer bekommet Edert Rådhslagh på tillkommande åhrs öhrlig. Jagh seer ther aff eder troheet emoth migh och fädernes landet; then ther lefwer, warder seendes sakernes framgång och effterkommanderne warde prijsandes edert roos, serdeles om i eder hälssosamme rådh tillfogen eder wanlige flijt och ifwer, sakerne att igenom drijfwa. Det wore att önska att flere funnes som medh samme beskedenheet, troheet och wett,

saaken handterade och meente, twifwels fritt wore dett, att Rijksens tienst och alles wåres wählfärdh säkrare stodhe: Men som Gudh åthskilligt sina gofwor uthdeelar, så är och för syndenes skuldh hoos menniskior åthskillige feel, hwilka iagh hoos een partt i Rijkzens saaker så stoora befinner, att iag offta måtte förtwifla opå saakernes godhe uthgång, om icke Gudh aff himmelen gåfwe vnder tiden rådh, ther man eliest inge seer. Giörer fördenskull wähl och tröttas icke weder att arbeta till min och Rijkzens tienst, serdeles att fulborda eder rådh uti kornhandelen ty iag heller aff eder ähn andras flijt, min wählfärdh låter tillijta. Jagh hadhe öfwergifwit the tanckar, aff sådant medell någon hielp at wenta, icke förty att iagh icke wiste hwadh thet båtnade, men för ty iagh ingen wiste, som icke sielf skulle ätta miölet och spijsa migh medh agnarna. Men sedan i eder tillbetro sådant opå Eder att taga, glädies iag och hoppas ett stoort stödzell under denne tunga bördan som iag nu bära måste. Gudh som alt i werigie hafwer, hielpe oss winteren wähl igenom gåå, så förmodar iagh att igenom eder flijt och sorgfälligheet, sommaren lättare fallandes warder. Gudh som här till hafwer låtit oss icke vthan omak hafwa framgångh, förlähna nåden att wåhr rättwijsa saak må triumphera och tagha een godh vthgångh hans aldraheligste nampn till ähra hans helige kyrkio till rooligheet oss till timmeligh och ewigh saligheet. Wårt tillståndh skulle iag eder wähl förklara, men min handh som aff dhe Dirschowische slengiarne är styf worden låther thet eij wähl till, doch wetter att fienden ähr swagh aff Infanterie och

lijka i Cavallerie, hafwer stoor fördeel i quarteer, ty heela Tysklandh åhr hans roof vnderkastat fram för oss: Jagh samblar mitt folck här wed Strömen, och haar i meningh snart wapnen och qwarteren medh Fienden att skiffta, och än doch saaken åhr godh och rättwijs, så åhr doch krijgetz uthgång för syndenes skulldh owiss såsom och menniskiones lijfzlengdh, ty förmanar iag eder och beder för Christi skulldh, att om icke alt ginge effter wåhr willia att doch I icke släppa modet. Wår åminnelse och de minas wälferdh, låther eder till dett bästa wara befallat, och att i så giöra hoos migh och dhe mine, som i welen att Gudh emoth eder och edra giörandes warder, som iagh och giöra will emot eder och dhe edra, om iagh effter Gudz willia lembnades så länge att i mig behöfde på sådant sätt, betrachtandes migh som then ther nu på Tiugunde åhret medh mycken möda (doch Gudi skee låff) medh mycken heeder wårt Fädernes landh förestådt hafwer then ther och fädernes landet och alle dess trogne inbyggiare, älskat, åhrat och för thess åhra, lijff godz och gode dagar wanwyrdat hafwer, then ther och i wärden ingen annan skatt söcht hafwer, än att giöra tillfyllest mitt ståndz plicht, der uti migh Gudh hafwer låtit födas. The mine äro för min skuldh, (om migh något wedh kommer) och eliest i mången måtto, medhynckan wärde, äre qwinkön, Modren rådhlöös, och dotteren öfwermaga jungfru, älendigh, om the få rådha och i fahra, om andra öfwer dem råda fåhr. Στοργή naturalis trycker desse linier uthur pennan, och brukar them mot edher, som ett Instrument migh aff Gudi gifwit många tunga saker igenom att lychta, rätt att bereda till dett som henda kan och migh i

werden tyngest beswärar, och doch detta så wähl som lijff och siähl och alt thet Gudh hafwer migh gifwit befaller iagh uti hans helige wåldh, otwifwelachteligen hoppandes i wärden det besta, effter detta lijfwet frijdh frögdh och Sahligheet, thet samma önskar iag och Eder i sinom tijdh och timma. Jagh blifwer edher så lenge iagh lefwer altidh gunstigh och wäl affectionerad.

Gustavus Adolphus.

I Golnou d. 4 Decemb. A:o 1630.

Efter en afskrift i Stjerneldska Saml. i Uppsala Bibliotek, som synes vara från medlet af 17:de seklet, jemförd med en af Riks-Arkiv-Sekreteraren Erik Runell (Palmschiöld) collationerad afskrift i Riks-Arkivet.

---

28. Till Axel Oxenstjerna, dat. i lägret vid Nürnberg den 21 Juli 1632.

Min guustige helsan med Gud tilförende.

Brefwisaren sender Jagh mundtligen informerat om min willia och tilstånd, eder at beretta. Gud gifwe Jagh må hafwa råckat ett got rådh. Men summatim består sacken ther vppå huru alle armeer måge conjungeras och fienden med Guds hielp bringas i retretten. Thetta sker best at I sambla först hwad hertig och langref Wilhelm hafwa fört med sigh såsom och Chrf. [ɔ:Churförstlige] tropparna, och at I letta them avancera emot Lichtenåw Nürenbergerens festningh, ther fatta en god posto och eder retrenchere och migh thet wetta låta thå kan Jagh nocksambliga mötta eder heller ju åt minsta på en dagh

komma eder til hielp hwar fienden ginge på eder. I hafwe och ther passar som noch letta holla sigh en dagh och så lenge jagh med Guds hielp kan komma eder til vndsettningh: thit kan och Baneren komma vthan al fara. Thedan skeres honnom providiantet af med mack, och så stark är han icke at han kan dela sigh, han hafwer wäl sendt några troppar med Holck åt Forchem men the swagaste ty Holck är i als med Crabaterne icke ofwer 2000 hestar och 3000 knechtar, them hoppas Jagh i äre wäl wuxne. Ty beflitar eder at the måge blifwa nefste, går han med hela machten på eder så prisar altid en sida af Moenströmen och retrencherar eder, så lenge Jagh wil Gud kan entsettia eder. Correspondentzen holler flitigare än härtil ty Jag hafwer icke fåt et endeste bref af eder. Alle platzer som något förråd är i lätter besettia, heller förrådet bortaga heller förderfwa. Hoc genus diabulorum optime exigitur præcatione et inedia. Hoss oss är Gudi lof alt wäl, wenta allenast på en god occasion then Gud mildeligen förlene och oss sambtligen werdigas bewara för alskiöns skada til lif och siel. Jagh är eder med nåder och god willia altid bered

Gustavus Adolphus.

Wed Nürembergh den 21 Juli Anno 1632.

Werfningarne glömmer icke i alla provincier. Min hustrus seckerhet letter eder gå til hierta och aviserer migh Renströmmens och vtlendske tilstån[det].

Originalet i Stjerneldska samlingen i Uppsala Bibliothek. Axel Oxenstjernas anteckning: »Præsent. I Würtzburg genom Öfversten Berkhoffwer den 25 Julij om afftonen klockan 11 Anno 1632.»

---

29. Till Axel Oxenstjerna, dat. lägret vid Nürnberg den 1 Augusti 1632.

Min gunstige helsan och hwad mera nåde Jagh förmå altid tilförrende. Hwad i om borgmester Vldericks werf sckrifwa hafwer Jagh förståt, holler thet för en synnerligh Guds försyn til at frelsa wårt federneslandh ifrå sina starcka owenner. Gud gifwe at distantia loci och wegarnes osäckerhet til låta wille ther öfwer at correspondera så wore thenne casus wäl til at apttera in concilium: Jagh holler förre at man bör promittera alt hwad begäres, ty ther thet hafwer then effect som promitteres warde sackerne i thet landet råckandes i stora wille wallor: hwilcket icke annars kan än lenda wår stat til säckerhet, ty hwad i så måto promitteres af oss sker conditionaliter, och kan sådan condition af promittenten swårliga vpfyllas, och altså federneslandet föga præjudicera, interim är wäl wert the begerte $\frac{m}{20}$ R:dr ther vppå at spendera, och om alt annat at förtrösta til thes man sir hwad enda saken tager. Jagh wil förthenskuldh at i ther vppå af tullarne i Prysen order stella, at han samma summa af tiugu tusend ricksdaler bekomma må. The begerte Creditif kunne icke med thetta bud sendas för osäckerhet skuld älliest är got at Vlrich wore med i legationen. Jagh skal senda creditifwen på Leiptzigh. Gud gifwe the komma icke för sendt, interim corresponderar i med Bielcken och Nicodemi at inthet må theri försummas. Legati locus i Stettin är ond at supplera i Bielckens frånwaro. Jagh menar at Clas Horn then kunde förestå til thes han kommer til backa, wore allenast en god öfwerste

i Strålsundh som wachten försåge, resten kan agenten wäl försörria. Monie wore icke obequem til Strålsund at förordna. I warde them af thetta brefs inhold och i thes kraft på mine wegnar befalandes at hwar i sin stad sigh här efter retter, så Bielcken och Nicodemi i theras legation som Clas Horn och Monie i theres provintier. Mine befalningar till hwar och en aff them som och creditiven til Hertigen af Pommeren och Strålsundh, skole föllie, men i måste taga wara at tiden icke spilles. I thet brefwet vr Cantzeliet se i min meningh, nemligen at I skynden eder med migh at conjungera och brucken folcket medan thet hafwer helsan. Dåch gå försictteligen brukandes situm loci och arbete at evitera otidigh batalie. Hwad wegh i welen taga stånde I Eder discretion och som Eder och the hoss eder äro sigh bequemmast befinna allenast at Jagh i tid må wetta hwad wegh i komma at Jagh må taga wara på min devoir conjunctionen så wit Gud teckes at promovera, Gud förläna mildeligh god succes på wår sida. Min hustru wåre best i Wirtzburgh på slottet: i Kunningshofwen wåre wäl got men efter ther äro borgare vthi som papister äro är them icke til at tro, på slotte kan man ingen sleppa som suspect är, och ther äro mest Swenska soldatter. Doch litar Jagh til eder at i lagen ther om som säckerhetten thet fordrar. Jagh hafwer sckrifwit H[ennes] K[erlighet] at hon edert råd wille lyda wil hoppas hon warder och så giörandes. Gud then allena god är tage oss alle sambtligen vnder sin helga beskyd och förläna hwad oss nyttight och salight är til lif

och siel. Jagh är eder med nåde och alt got wäl bewågen

Gustavus Adolphus Mp.

Af legeret wed Nürenberg den 1 Augusti åår 1632.

Originalet, skrifvet å 3 sidor i qvart, förvaras i Stjerneldska Samlingen i Uppsala Universitets Bibliothek. Oxenstjernas anteckning: »Præsent. i Kitzingen d. 3 Aug. Anno 163

---

30. Tillägg i Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna, dat. Windsheim i Franken den 17 September 1632 *).

Denne kunskap är vthaf edert bref och hafwer secreteraren i hastighet icke lest thet och therför swarar han och icke ther uppå. Jagh hoppas Gud warder nåde förlenandes, skaffer mig allenast kundtskap huru fiendens legenhet är, och lager stycken til något bröd 3000 Læ 200 soom[?] hafra så hoppas jagh alt skal gå wäl, doch måste I laga at genom thet I begäre haf-

*) Sjelfva brefvet är af följande lydelse:

»Gustaff Adolph &c. Wir bekommen gewisse kundschafft dass der feindt mit einem starkhen partey nacher Lauff gangen seye, zweifels ohne selbigen platz zu emporttieren. Derowegen wir entschlossen ein zwey oder drey tausendt pferdt zu nemmen und noch diesse nacht in person über Nürnberg dahin zu gehen, dass glükh auff sie zu versuchen. Wollet demnach unss noch vor abendt gewisse nachricht, ob sich Lauff noch halte, einschikhen und in fall ess sich noch hielte, oder der feindt, wie zu besorgen, weitter nacher Altorf und Hersprükh gangen were, werdet Ihr ein vier tausendt musquetierer fertig halten, beinebens sechs oder acht mittelmessigen stükhen zu 12 ℔ mit ihrer zu behör vnd vnser damit erwartten. Wir hoffen zu dem Allerhöchten er werde vns gemelte partey in vnser handt gegeben haben, vnd verbleiben Euch mit beherlichen gnaden gewogen. Datum Windsheim den 17 Sept. 1632 hora 7 matut[ina].

ran och brödet desseinen icke blifwer förkundskappat. Hwad i äliest i edert bref förmele wil jagh swara eder när jagh i morgon heller i nat kommer til eder. Holler stycker och musketererne ferdige i wardt och låter ingen wetta hwad det betyder, migh måste i senda Slammersdorf emot vthan för staden för wegen och legenheterne skuld men låter ock honom icke wetta at jagh kommer. Gud hafwe oss sambtligen i sin nådiga skyd och beskerm. Jag är eder med alt gåt wel affectionerat.

Gustavus Adolphus.

Efter en af Kammarherren m. m. O. Björnstjerna benäget meddelad afskrift efter originalet (som nu mera förvaras i Kejserliga Bibliotheket i Petersburg), jemförd med det aftryck som finnes i »Arkiv till upplysning af Sv. krigens och krigsinrättningarnes historia 1630—1632», 1: 660.

---

31. Tillägg i Kongl. brefvet till Axel Oxenstjerna, dat. Oberndorf den 29 September 1632.

Postscriptum.

Sedan brefwet vnderskrefs, fick Jagh edert bref af den 25: och sehr Kutteners discours. Hwad I hafwen swarat lätter Jagh mig behaga och giör mig widare licka om Keisaren heller någon annan slår tractaten förre, allenast Jagh icke wäl kan förstå hwad fienden med slika proposter söcker, hwilket I eder willen winleggia at förfara. Stilleståndet achtar Jagh och icke orådeligh för mångehånda skiäl skuldh, men om thet är til at tractera med Bejeren twiflar Jagh, med mindre thet wore et particular som Lagrange

proponerat hafwer. Ty Jagh fruchtar at genom thesse tractater Wallensten offenderes och Cur-Saxen til med och then hala ålen Beijer-försten slinker oss vr henderen, så at thet kunde præjudicera os. Mener förthenskuld at i borde skrifteligen communicera Wallenstein hwad han eder om genneral tractater proponerat hafwer och hans meningh therom förnimma, således stellandes brefwet in forma, at man temonierar emot honom mehra confidentie och at man twiflar om thet wore i Beijerförstens macht sådant at tractera. Skälen her til kunne i sielf tenckia, ty må jagh them pennen icke förtro. Wette the nu båda om rådet och wela sluta et genneral stilleståndh så woret got och I kunnen af them förfara conditionerne och Eder Instruction formera sielf och migh henne tilsenda tå Jagh migh ther uppå resolvera wil. Hwad Vains handlingar wedkommer så tror Jagh sådant wäl. Wore got att I marquis Hamilton sådant oppenbarede, at han honnom contreminera kunde. Gud styrckie Eder helsa, och tage Eder under sit nådige beskyd.

Gustavus Adolphus Mp.

Efter originalet, som är skrifvet å ett löst blad, inlagdt i den officiella skrifvelsen, dat. Oberndorff d. 29 Sept. 1632, nu förvarad i Riks-Arkivet.

Bref till Prinsessan Catharina,

Pfalzgrefven Johan Casimirs gemål.

1.

Min broderligh och kärligh helsan med Gud alsmechtigh, nu och altidh tilförende, Thernäst hiertans käre syster kan jagh E. K. icke förholla att jagh hafwer E. K. systerlige och kärlige skrifwelse bekommit, hwar vthaf iagh hafwer förnummit, E. K:hets, min frumoders, broders och kärestas goda helsa och wälmågo, hwilket hafwer warit glade och gode tidender, för mig till at höra och förnimma. Hafwer och therhos vthaf E. K. bref förståt att H. M. min frumoder sigh nu gunsteligare mot min käreste steller, än thå iagh war hos Ider, hwilket migh synnerligh högeligen hafwer frögdat, önsckandes at thet måtte lenge wara.

Thernäst kan E. K. iagh icke förhålla at iagh wäl senast H. M. med min schrifvelse therom bemödde, som E. K. väl witterligit är doch eij annat än twiflachtight och sedwanlight swar ther vppå bekommit, så at iagh är blefwen förorsackat, Hennes M. ther om än en gåångh til at bemöda, hwar nu min syster hörde H. M. ther om tala, beder iagh, E. K. wille migh så myckit til willie giörra och migh så-

dant wetta låta, wil igen til recompense, blifwa then stundh iagh lefwer, hiertans aller käreste syster

E. K. trogne och tiänst-
villige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Den 19 Martij I Stockholm Anno 1613.

Efter aftrycket i Handlingar rörande Skandinaviens Historia, Del. V, ss. 39, 40, jemfördt med en senare afskrift efter originalet.

2.

Broderligh och kärligh helsa sambt hwad mehra kärt och gåt Jagh förmå: med Gud alsmechtigh stedse och altidh tilförende.

Högborne Förstinna, älskelige kärre syster. Jagh hafwer handfångit E. K. sckrifwelse med sambt then nyårsgåfwa, som E. K. migh medh sin tiänere hafwer tilhånda sent. Och såsom E. K. vthi sin skrifwelse, migh en systerligh och kärligh lyckönskan giör, til thetta nu wälbegynta nya åhr: så wäl som thes glädies til en ihugkommelse, migh et wackert feltteckn hafwer til sent och för åhrat: så betackar Jagh och E. K. therförre på thet broderligeste och kärligeste, migh glädiandes vthi licka måta ther vthöfwer, thet then högste Gud E. K. hafwer låtet icke allena sielf vthan och sin käre gemål och beges lilla dåtter med helsa och gåt welstånd thet framlidna åhr til ända lefwa. Therhos önskar jagh flitight thet then samma Gud E. K. och vthi tilstundande åhr nådigst wille bewara, och E. K. sambt allom som henne kär ähre förläna hwad nyttight är til lif och siel.

Jagh betackar och E. K. ther näst broderligen thet E. K. migh med en så godh nyårsgåfwo hafwer

förährat, hwilcket jagh, vthi licka måtta wäl hade bort til at förskylla: men althenstundh thet jagh genom mina tiänares oflit, ther til icke i thenna hast och på thet[ta] stelle komma kan: så skal jagh doch först jagh kommer til Öhrebro, sådant icke förglömma, och ther vthinnan som i alt annat bewissa thet Jagh ähr så lenge Jag lefwer

E. K.

trogne Broder

Gustavus Adolphus Mp.

I Jönnecköpingh then 9 Januari åhr 1617.

Originalet i Riks-Arkivet.

3.

Älskelige syster, at thet E. K. wäl och lyckeligen går hörer jagh vthi thenna bedröfwade tiden gierna, och tackar therförre Gud. Wille önska at jagh E. K. och med glade tidender hungna kunde, men thet hafwer icke så behagat Gudi hwilcken efter sit ovthgrundeliga rååd̓h hafwer kallat af thenna jemmerdahl wår endeste och käreste broder S. hertig Carl Philipp hwilckens sihel Gud nådeligen hugswale, och med alle christtrogne en frögdeful vpståndelse förlene. Hwad sorgh thetta fal migh giordt hafwer, kan E. K. letteligen gissa, när hon sin egen sorgh (som E. K. vthaff thenna tiedender vthan twifwel får) betencker, ty som han war migh nemre, och min welferd med hans beblandat, och mitt lif med hans lif försäckrat, alt så sörger och jagh honnom och icke obillicht mest, och och E. K. kan thet och wäl gilla som och med af sorgen rördh warder. Huru höght min fru moder sådant ynckeliga fal besörger kan E. K. nocksambt

tenckia: Summa hoss oss hafwa wi bedröfwelse nock. Gud som bedröfwelse och gledie menniskiom til skickar han gifwe oss nådh vthi bedröfwelse och sorgh oss så at skicka at thet honnom behageligh wara må. Ellest hwad migh och min älskelige hustro wed kommer thå hafwe wij orsack til at tacka Gud för god helsa, och önskar at E. K. måtte snart wara hos oss på thet wij genom E. K. närwara motte någorlundha oss igen wederquicka af then ensamhet ther vthinnan wij (Gud bettre) råckade ärom. Hwad ällest min när warelse här betyder, kan Jagh E. K. icke förholla at wij i går hafwe låtet begrafwa gamble drotningh Catarina, hwilckens siel Gud nåde, såsom och nu vthi thenna sörge thiden hafwer måst hedan skilliass, doch i rettan thid för henne som mettadh war af ålder. Gud beware E. K. och the sine wed god helsa och sundhet på then långa resa hit in och gifwe at wij hwar annan glade finna måge.

Så lenge jagh lefwer är och blifwer Jagh

E. K.

trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Vbsala then 3 April Anno 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

4.

Ålskelige käre syster. At E. K. med helso och behollen resa til Swerrige ankommen är frögdar migh af hiertat: och önskar at thet måtte wara skiedt vthi en lyckosaligh stundh, och såsom Jagh gerna ser E. K. komma altså wille Jag wäl at E. K. så måtte

blifwa fengnat som sigh borde. Hwad icke sker tilreckne E. K. icke migh vthan mina tiänares försummelse och när warande olägenhet. Om mit tilstånd warder E. K. herre E. K. berettandes, hwilcken jagh ther om några ord allenast förmält hafwer: i thet hop at Jagh (wil Gudh) snart sielf om hela tilståndet och hwad mehra är med E. Kerligheter sielf tala wil. Des förinnan och altidh befhaller Jagh E. K. medh sin kere herre och barn Guds nåde fulle beskyd til lif och siäl.

År så lenge Jagh lefwer

E. K.

trogne och tiänstwillige

broder

Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Riga 12 Aug. åhr 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

5.

Högborne Förstinna älskelige syster. At Gud E. K. med en vngh sån begåfwat hafwer frögdar migh af hjertat, önskar at thet må wara skedt i en lyckosaligh stundh Gud til åhra E. K. til frögdh, alla som E. K. älska til wälbehagh. Gud gifwe och E. K. snart sin styrckie igen och holle E. K. vnder sitt nådericke beskyd til lif och siel.

Så lenge Jagh lefwer är jagh

E. K.

trogne och tiänstwillige broder

Gustavus Adolphus Mp.

I Stockholm den 12 9ber åår 1622.

Originalet i Riks-Arkivet.

6.

Min broderlige och kärlige helsa sambt hwad Jagh mehr kiärt och got förmå med Gud alswoldigh nu och altid tilförende.

Högbårne Förstinna älskelige kiäre syster, E. K. helsa och welmågo är migh kär til at wetta och förnimma, önskar och at then långwarigh wara och blifwa må och förholler E. K. dernest icke at thiden nu fast synes lide, thet min älskelige gemåhl sin quinlige börde (Gudh gifwe i lycksaligh stund) afleggiandes warder, och Jagh gerna önskade att E. K. måtte ther hoss warra, och med sit systerliga råd hielpa at giöra thet bästa, at altingh måtte wäl blifwa föreset och så mycket menschligit är al olycke afwend. Årret förthenskuld E. K. legenhet då wil Jagh broderligen hafwa therom bedet at E. K. sigh hit til Gripsholm innan kort förfoga wille, hwad broderligh godwillia, wensckap och benegenhet Jagh E. K. igen bewisa kan giör Jagh af hierttat gierna: ty Jagh är min lifztidh

E. K.

trogne och tiänstwillige

broder

Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Gripsholm den 29 September åår 1623.

Originalet i Riks-Arkivet.

7.

Högborne Förstinna, älskelige kära syster. Närwarandes thid krefwer at wij Gud tacke för then nådh at han åter hafwer vndt oss at åflefwa et åhr mehd helso och beholdna håfwor, sedan at wij oss öfwer

Guds goda gofwor med hwarandra frögda. Thetta giör jagh och idagh gledes at Jagh i synnerhet hoppas at E. K. sambdt sin älskelige gemåhl, och käre barn äre en nu wedh helsen och wälståndet. Önskar at E. K. och the sambtligen måtte få et frögdericht och lyckesaligt nyår, och ther til många goda åhr lefwa i gåt och behageligit welstånd, Gud til ähra sigh til salighet migh och them E. K. got vnna til welbehagh, och skulle jagh wäl efter sedden senda E. K. en nyårsgåfwa men här är inthet til fånghs som ther til tiännar, när Jagh något bekommer som ther til tiänligit är skal Jagh E. K. inthet förgiäta. Medan beder Jagh E. K wille sigh försäckra at Jagh framherdar vthi then wanlige broderlige kärleck och affection som Jagh altid til E. K. hafft hafwer, beder E. K. wille then på sin sida icke förgäta heller förandra, vthan i thetta nya åhr fortplanta til många goda åhr, såsom Jagh och thet samma giöra wil, thet E. K. skal befinna thet Jagh är och blifwer medan Jagh lefwer

E. K.
trogna och tienstwillige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Af Näs then 2 Janu. Anno 1624.

Originalet i Riks-Arkivet.

8.

Högbårne Förstinna älskelige käre syster. Af E. K. skrifwelse hwilcken Jagh i thesse dagar af E. K. vtskickade sambt med bijfogade nyårsgofwo, vndfångit hafwer sehr Jagh then systerliga wenskab E. K. til

migh bär, i thet E. K. sig ther vthöffwer frögdar at Gud migh och the mine sambt hela federneslandet så mildeligen i framlidne år hafwer bewarat, och til thetta tilstundande åhr så mycket got önskar, för hwilcket Jagh E. K. broder- och kärligen betackar, önskar E. K. och af hiertat it frögdefult och lyckesalight nytåhr. Beder Gudh at han E. K. faderligen wille bewara sambt alt thet E. K. kiärt är och förlena hwad nyttight är til siel och lif, sender och E. K. en liten nyårs gofwo beder E. K. wille taga henne kerligen til gode. Blifwer medan Jagh lefwer

E. K. trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Skrefs i Stockholm d. 4 Jan. åår 1625[?]

Originalet i Riks-Arkivet.

9.

Högbårne Förstinna Elskelige kiäre syster. Jagh hafwer af E. K. herres skrifwelse med fröghd förståt at Gud E. K. lyckeligen hafwer förlossat och nådeligen beskärt E. K. en vngh dotter. Önskar förty E. K. af broderligh och kärlight hierta ther til mycken lycke, welsingnelse och welmåga, och at E. K. samma sin lilla dåtter må vpföda i sanne Guds kennedom och christeliga dygder, sigh til hugnnat och salighet, och althenstuudh jag förnimmer at E. K. efter födslan är något swagh therförre beder jagh Gud at hans gudomelige Majestet af nåde E. K. sin helsa igen beskära wille och förlena hwad nyttar til siel och lif,

och wille Jagh gerna i thenna legenhet besöckia E. K. men många store förfald wele thet thenne gången icke tillåtta: vthan beder at E. K. mig kerligen wille endskylla. Jagh är och blifwer medan jagh lefwer

E. K.
trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

I Stockholm den 15 Feb. åår 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

10.

Högborne Förstinna älskelige kiäre syster. Gud gifwe at jagh måtte spörria E. K. wed helsan, sambt med sit älskelige foster, ty E. K. wälstånd frögdar migh. Hoss oss är altingh i got lagh therför bör Gud åhran. Gud låte så lenge wara, hwilcken Jagh E. K. sambdt des herre och barn troligen befaller, til al wälmåge til siäl och lif, och blifwer medan Jagh lefwer

E. K.
trogne och tiänst willige
broder
Gustavus Adolphus Mp.

I Stockholm den 4 Martz ååhr 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

11.

Högborne Förstinna älskelige syster, åm thet E. K. och thes wårdnader wäl och lyckeligen i hånda ginge wore migh slicht en kärkommen tingh til at

wetta. Migh belangandes hafwer jagh orsack Gud högeligen til at tacka för god helsa och got tilståndh. Gud gifwe migh i licke måtta altidh gode budskap ifrå E. K. och wårt käre federnesland. Ålliest hiertans syster huru ledes wij her gesta Pålacken, och hwad lycko Gud oss her i landet förlänt hafwer warder E. K. förnimmandes af sin älskelige herres bref thit Jagh migh för korthet skul wil hafwa skuttit, althenstundh Jagh tror at E. K. icke stort är tiänt at höra vprecknas krigens elendighet, migh och beswerligit är longa breff at skrifwa wed thessa trumbors rumor och wappen kraslande. Sluter förthenskuld: och til beslut beder Gud at han af nåde E. K. thes herre, och älskelige barn bewara wille för alt thet skadeligit är både til lif och siäl. Blifwandes så lenge Jagh lefwer

E. K.
trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus.

Af legeret wed Keggom den 5 Augusti år 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

12.

Högborne Förstinna, hiertans käre syster. Jagh lengtar swåra at förnimma E. K. wälstånd, och önskar at then longhwarigh och god wara må, och efter åhret nu mest framblidit är, och för än thetta breff E. K. lefwereras nyåret otwiflachtigt ingåå moste, ty wil Jagh icke försumma E. K. et lyckosalicht nyt åhr at önska, bediandes Gud, at han E. K. månge goda

åhr i sin henghn wille taga, och E. K. them lefwa låta Gudz heliga nampne til ähro, sigh til helso och nytto och allom E. K. afkomnom och wenom til hungnadh och wälbehagh, och som Jag förnimmer, at E. K. dotter är ännu swag, så är sådant migh ledt, och önskar at Gudh henne sin helsa mildeligen och snart wille åter gifwa: och taga E. K. thes älskelige herre och käre barn i sit faderlige beskydd til lif och siel.

År medan jag lefwer

E. K.

trogne och tienst

willige broder

Gustavus Adolphus Mp.

I Berson d. 15. Xber åår 1625.

Originalet i Riks-Arkivet.

13.

Hiertans kiäre syster. Althenstund migh är thenne gången förtagen tilfellet E. K. til at hälsa och mundtligen god natt at gifwa, så hafwer Jagh genom thetta sådant bäst at kunna vtretta förmenat, önskar förthy E. K. och alla henne kiär äre Gudz welsignelse och månge tusend goda netter och dagar, beder och Gud at han wille göra migh så lyckligh, at Jagh (efter wäl vtrettade sacker) E. K. sambt alle goda wänner som Jagh här lemnar måtte åter finna med hälsa och gladeligh tilstånd, när Gud teckes at förlena migh then nåd at återse mit federnes ricke igen. Altförinan och altidh tage E. K. Gud then högste vnder sit beskerm, och förlene E. K. thes käre gemåhl och herre,

sambt begges älskelige barn, god helsa och alt got vthi thetta lifwet och efter thetta thet ewiga lifwet. Jagh förblifwer medan Jagh lefwer

E. K.
trogne och tiänstwillige
broder
Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Diurö hampn d. 18 Jun. år 1626.

Originalet i Riks-Arkivet.

14.

Högborne Förstinna älskelige syster. Efter året i dagh sig endar, och wij i morgon skolom wil Gud begynna et nyt åhr: och seder så wäl som tilbörligt är, at man sigh ther åt hugnar thet sådant skedt är genom Guds welsignelse med helsa och goda: så wil och Jagh föllia seden, och E. K. förmedelst thetta lyckönska til thetta wäl ändade året. Önsker och at E. K. thet tilstundande med licka wälmågo, sambt med månge flere goda åår må till enda lefwa, och sehe mycken heder och hungnat på sin älskelige herre och kiäre barn, och efter gammal plegseder är at man nyårstihd nyårs gåfwor gifwa plegar så sender Jagh E. K. med brefwisare några tappeter, beder E. K. wille them til goda taga, och för min skuldh nyttia och bruka. Befaller E. K. Gudz goda bewarelse til lif och siel. Är så lenge Jagh lefwer

trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Vthi Stockholm den siste åår 1626.

Originalet i Riks-Arkivet.

15.

Högborne Förstinna älskelige kere syster. Jag tackar E. K. för god nyårs lyckönskan och gåfwo, och önskar som Jag i mit förra bref önskat hafwer E. K. all lycko salighet och alt godt igen, både i thetta tilkommande åhr så wäl som ändå många goda åhr som jag hoppas Gud skal spara E. K. helsan och lifwet. och som Jagh E. K. försäckrat hafwer på min broderlige gode willie emot sigh altså giör Jagh än. Är och blifwer medan jag lefwer

E. K.

trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Den 5 Jan. åhr 1627.

Originalet i Riks-Arkivet.

16.

Höchbårne förstinna, älskelige kiära syster. I then weckan som ingår, hoppas Jagh at blifwa ferdigh, at (med Gudz hielp) entsettia Preussen, och althenstund sådan reesa kan blifwa longhwarigh och altså lenge fördröjas för än wij hwar andras omgenge åtniutta kunnom, hwarförre såge Jagh gierna, om thet älliest E. K. legenhet [ɔ: legligit] wore, at Jagh måtte få legenhet E. K. personligen god nat at biuda, och efter Jagh icke kan hafwa tidh til E. K. at komma, då såge Jagh gierna at E. K. sig then mödan wille påtaga och hit komma allenest på några få dagar. Hwad ära och broderlig god willia jag E. K. bewisa

kan skal inthe blifwa tillbacka. Jagh är och blifwer medan jag lefwer

E. K.

trogne och tiänstwillige broder

Gustavus Adolphus Mp.

I Stockholm then 12 April [1627].

Originalet i Riks-Arkivet.

17.

Högborne Förstinna, älskelige kiäre syster. Sehnt men med sorgh hafwer jagh af E. K. skrifwelse förståt E. K. älskelige käre dotter wara afsompnad af thenne jemmerdal. Såsom thetta oförmodeliga fal hafwer vthan twifwel krencht E. K. hierta altså hafwer thet och migh höght bedröfwat, som H. S. kerlighet så kär hade, men sådant alt måste wij hemställa Gud. Ty hon behagar Gudi wäl och är honnom kär: och warder borttagen ifrån lifwet ibland syndare, och warder bortrycht, at ondskan icke skal förwenda hennes förståndh, äller falsch lähra bedraga hennes siäl, och thermed trösta oss att wij skole få sehe henne i en ewigh gledie. Gifwe sigh förthenskuld E. K. tilfredz och förwente af then gode Guden bettre trefnat vppå E. K. kiäre barn som ännu lefwe, Jagh beder Gud at han E. K. wille låta lefwa och sij sin frögdh vppå them, Gud til ära E. K. til fröghd och roo, migh och alle E. K. wänner till wälbehagh, och blifwer så lenge jag lefwer

E. K.

trogne och tienstwillige broder

Gustavus Adolphus Mp.

Vti Dirskaw den 26 Juli åhr 1628.

Originalet i Riks-Arkivet.

18.

Höghborne Förstinna älskelige syster. Wed thenna legenheet kan jagh icke förbigå E. K. med sckrifwelse at besöckia, och om thet E. K. och alla som henne kiär äre wäl ginge, wore migh sådant en fröghd at förnimma, enkannerligen om E. K. sigh til freds gifwer öfwer sin stora sorgh som hon twifwelsvthan fatat hafwer öfwer sin framledna dotters dödeliga frånfelle. Gud som E. K. bedröfwat hafwer warder E. K. återigen frögdandes i sinom thid. Hwad migh tilkommer så hafwer Jagh orsach at tacka Gud för med- och motgångh, för motgången, at Gud migh icke högre straffat hafwer för mina synder skuld, än at Jagh tu mina besta örligh skep förlorat hafwer, för medgångh at jagh i thessa dagar fienden en stad Nyenborgh wed nampn ifråntaget hafwer, och at mit leger vnderligen med et ståteligit rytteri försterckt är, hwilcket af sigh föder et got hop at inna kort något got skal kunna vtrettas fäderneslandet och Guds kyrkie som ther vthi bor till tryghet och nytto. Then menniskeälskande Gud förlene hwad nyttight är til lif och siel, och medan årsens tid så tilseger, at Jagh åtterigen snart hoppas at draga åt Swirge, altså önskar Jagh at hitta E. K. och alle gode wenner vthi önskeliget tilstånd, och i medlertid helsar E. K. med månge tusend goda netter och dagar, bediandes E. K. wille helsa sin härre och barn på mine wegnar sammaledes, och sigh försäckra att Jagh är medan Jagh lefwer

E. K.

trogne och tienstwillige broder

Gustavus Adolphus Mp.

Af legeret wed Ossan den 12 7ber år 1628.

Originalet i Riks-Arkivet.

19.

Höghbårne Förstinna älskelige kiere syster. I förgår fick jagh E. K. herr gemåls kärlige bref och förstod ther af med synnerligh hungnat, at E. K. är lyckeligen förlåssat worden af sin barnsbörda och födt en vngh sån. Jagh tackar Gud som E. K. frögdat hafwer och bewarat i then farlighet som sådana fal med sigh hafwa plege. Jagh önskar och af hiertat at E. K. må föda vp thenna sin vnga sån, såsom och alla sina kiäre barn, Gudi til ära, sigh inbördes til hugnat och ewigh salighet, oss androm till wälbehagelighet. Gud förlene E. K. sin fulkommeliga styrckie igen, i hwilkens gudomliga beskydh Jagh E. K. och broderligen och kärligen befhaler, och blifwer

E. K.

trogna och tiänstwilliga
broder
Gustavus Adolphus Mp.

I Vbsala then 26 octob. åår 1629.

Originalet i Riks-Arkivet.

20.

Höghbårne förstinna älskelige kärre syster. Jagh hafwer fåt E. K. kärlige nyårs bref och betackar E. K. för systerligh och kärligh lyckönskan. Jagh frögdar migh och af hiertat, at Gud E. K. i framb ledne år så mildeligen bewarat hafwer, och än med föröcht E. K. barn och lifsfrucht. Then samme gode Guden förläne E. K. och ett lyckosalight frögdefult nyår: så at E. K. månge gode nyår må se och lefwa, med sambt sin älskelige herre och kiere barn, Gudi

til ära, sigh sielf til behagh, och E. K. wennom til gåt åtnöje. Jagh skulle wäl efterkomma then gambla goda seden och senda E. K. en nyårsgåfwo, men Jagh hafwer alt hertil icke kunat råckat thet tienligit wore, hwarföre måste Jag dröja, men skal doch icke försumma så wäl i thetta som alt annat thee at Jagh är

E. K.
trogne och tienstwillige
broder så lenge jag lefwer
Gustavus Adolphus Mp.

I Vpsala d. 10 Jan. A:o 1630.

Originalet i Riks-Arkivet.

21.

Älskelige syster. Wår motgångh är så stor, att wij twå dagar å slagh hafwa måst wenda om igen, och efter migh gifs tillfelle E. K. god nat at önska, så kan jag eij vnderlåta at bedia Gud at han E. K. des herre och barn sambt alt hwad oss kiärt är wille mildeligen bewara för skada och alt ont, och i sinom tid förläna at wij med helsa och goda tidender måge hwarandra finna och med hwarandra glädiass.

Medan och altid så länge jag lefwer är jagh

E. K.
trogne och tienst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Wed Meddelsten then 12 Junii år 1630.

Originalet i Riks-Arkivet.

22.

Ålskelige syster, at E. K. herre är så swagh bedröfwar migh hierteligh, än sedan E. K. På Gud moste wij hoppas och honnom ther om bedia at han alt skicka wille til wårt besta. Sannerligh migh lenghtar efter bettre tidender och at Gud E. K. wille hugswala. Ålliest giörs icke behof at E. K. migh sigh och the sine så högeligen befaler. Jagh är altidh willigh at bewisa E. K. al broderligh trohet, och befaller E. K. Guds mildericke beskydh, til al lyckeligh wälmågo. Blifwer så lenge Jagh lefwer

E. K.

trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

I Rebbenitz then X 8ber åår 1630.

Originalet i Riks-Arkivet.

23.

Högbårne Förstinna älskelige käre syster. Näst et lyckosalight och frögdefullt nyårs önskan förhåller Jagh E. K. icke, thet Jagh i tilkommande wår ärnar leta hempta min älskelige kiäre hustru hit öfwer til migh, Gud ledsaga hennes K. och oss alla til alt thet got är, men althenstund Jagh icke gierna såge att min dotter skulle föllia medh, therföre beder Jagh E. K. wille giöra migh den systerliga benegenheten och taga barnet till sigh, såsom och sij them på henderne som thet skiötta, och ändoch thet wäl är något dristigt af migh giordt E. K. ther med at bemöda, doch är mit förtroende til E. K. så stort att hon giöret

gierna. Hwar vthinnan Jagh kan bewisa E. K. någon broderligh tiänst igen, må E. K. lita ther til, at jagh thertil redebogen är, och befaller E. K. Gudz nådige beskerm, med alt thet henne kiärt är.

Blifwer så lenge Jagh lefwer

E. K.

trogne och tiänst
willige broder
Gustavus Adolphus Mp.

I Berwold den 21 Jan. åår 1631.

Originalet i Riks-Arkivet.

24.

Hiertans kiäre syster Jagh hafwer med sorgh förstått E. K. siuckdom. Jagh hafwer efter E. K. Herres begäran sendt doctorn til eder kerlighet. Gud som beste doctorn är förlene E. K. helsa och sundhet igen, och taga E. K. sambt hwad E. K. kiert är vnder sit helige beskyd til lif och siäl. Jagh är och blifwer

E. K.

trogne och tiänstwillige
broder så lenge Jagh lefwer
Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

25.

Högbårne Förstinna älskelige käre Syster, at Gud E. K. thetta framledna åhr nådeligen bewarat hafwer, thet fröghdar migh. Önskar E. K. et lyckosalight freudericht och gått nyår, at E. K. och thes kiär-

komne herre och barn thetta och månge gode nyår måge lefwa, och till ända legga, Gudi til åhre, sigh sielf til fröghd, migh och andre E. K. wender och frender sambt alom som E. K. wäl wela til wälbehagh. Jagh sender och efft[er] gammal sed E. K. en ringa nyårsgåfwa, och ändoch then ringa är hoppas Jagh at E. K. then icke ansiir vthan heller hwadan hon kommer nemligen af migh som är medan Jagh lefwer

E. K.
trogne och tiänstwillige broder
Gustavus Adolphus Mp.

Originalet i Riks-Arkivet.

Bref till Fröken Ebba Brahe.

1.

Wälborna Fröken hiertans aldra käraste.

Eder kan iag kärligen icke förhålla at eder skrifwelse är mig uti Nykiöping wäl til handa kommit, deruti eder täckes mig för den ringa nyåhrsgåfwan som iag Eder med min tienare hafwer låtit præsentera så kärligen til at betacka, ändock then för sin ringa wärdighet skull föga är til at ackta, blef eder ock i then förhoppning præsenterat, at I snarare skulle ansee gifwarens goda mening än som sielfwa gofwan. På det kärligaste betackar iag eder för den lycksalige nyåhrs önskan, önskar af hjertat igen och beder den aldrahögsta, at han eder allehanda lycksalighetens fullkomligheter icke allena uti detta åhret, utan ock uti alla edra lifsdagar, eder tillfyllest wille meddela och beskiära, eder och mig både til nytta och frögd. Dernäst hafwer iag ock intet utan beswär förnummit, at eder är mot för de orsaken skull, som I uti eder skrifwelse andrager, at iag widare skal fortfara at drifwa den sak, som mig sielfwer wäl witterligit är, och hwar therom skulle talas, kunde dermed ey annat uträttas, än at I therigenom på olycko och förderf

komma måtte, och widare råka uti min Fru moders misstycke. Så kan iag til et kärligt swar eder oförmält icke låta, at ändoch iag mig derhän aldeles hafwer devoverat, at iag altid giör eder til et kärligt wälbehag, jag ock thertil är Gud mit witne gerna afwänder och nödigt ser sådan olycka, förhoppas och til Gud at iag så laga will, at mina gerningar til eder olycka ingen orsak wara skole, ändoch min Fru moder något kan deröfwer til wrede förorsakas, hwilken wrede kan wändas med tijden til thes större kärlek; men på det at min stadige och oförfalskade kärlek emot eder skönias måtte, och at iag måtte altså småningom på sidstone med trägenhet öfwerwinna Hennes May:ts sinne therigenom, hafwer iag låtet tala Hennes May:st til, och ändoch iag sådana swar som iag förhoppade, icke hafwer bekommit, så är doch med stadighet (som altijd kärleken bepryder) mycket will Gud at uträtta, och Gud som genom tiden mycket förandrar, warder ock wår wedermöda lämpandes til sins namns ähro, och oss til frögd. Hwar nu eder lijka som mig täcktes tijden at förbida, onda munnars klaffande intet skiöta, eder (såsom iag min lycka) på andra ställen låta fara, så skal ingen flijt på min sida sparas, ingen stadighet brista, ingen trohet fattas Hennes May:ts willia, på hwilken saken allena hänger, til at öfwertala, förmodandes at något wisserligen är med tiden till at uträtta. Aldrakäraste Fröken, iag beder at I willien thet drögzmål icke til mistycke taga, thertil hafwer orsaken warit, at iag inge swar hafwer bekommit förr än i aftons ifrån Nyköping. Thermed will iag besluta at iag eder beder stadigt til blifwa, hwar eder min kärlek kan behaga, hwarutaf iag gerna wiste eder mening

til at hugswala dermed mit brinnande hierta, som continuerar alt inuti döden at wara och blifwa

eder trogne och tiänstwilligste
frände
G. A.
(bokstäfverna sammanbundna med E. B.)

Skrifwit på Wäsby d. 19 Jan. 1613[ɔ:1615?].

Efter en afskrift i Gustavianska Saml. jemförd med en till Kansli-Rådet Hallenberg af Professor H. G. Porthan meddelad afskrift ur Arckenholtzska Saml. i Åbo Universitets-Bibliothek, båda nu förvarade i Uppsala Bibliothek.

2.

Welbårne, Fröcken, Hiertans allerkärreste. Om Gud then alswoldigeste, Eder ännu, vthaf sin stora nåde och barmhertighet wed god helsa, lifssundhet och annan lyckeligh tillstånd, bewarade, wore migh sådant en stor frögd til at höra och förnimma. Thernäst, kan iagh Eder kärligen icke förholla, at then stora hiertans längthan som i migh är, hafwer tilwäga kommit, at iagh eder så offta bemöder, och af eder begerer, til at wetta, hwad swar iagh til förwenta hafwer, vppå min senneste (til eder kärlige) begeran, effter thet Jagh wel weet och kan tenckia, at Eder her fader nu wist hafwer hoss eder warit. Dernest beder iag Eder kärligen at I willen migh låta förnimma huru thet med Eder elliest til ståår, och huru min fru moder sigh mot eder steller. Sådan Eder welgerning emot migh, om I migh snart vthaff thenna sorgen och lengthan hielpa, warder för orsacka och migh förbinda, emot eder medh al tiänst kärleck och trohet. Senest beder Jagh Eder kärligen,

at i Eder icke welen inbilla, at Jagh vthi någon måta mit ord emot Eder ryggia sckulle, vthan blifwer stadight och alt til min sista stund, min hiertans aller kiäreste frencka

Eder

trogen

G. A.

(sammanbundna med E. B.)

Schrewet i Wessby den 6 Mart. Anno 1613.

Originalet i Kongl. Bibliotheket.

3.

Welbårne, Fröcken, Hiertans aller käreste på werlden, Eder kärlige schriwelse är mig til hånda kommen, Hwar vthaf Jagh hafwer förnummit at I al min begeran stella vthi Eder her faders scköön, hwilket edert swaar iagh migh wel måste låta behaga, och Eder der förre betackar, bediandes Gud at han wille Edert hierta der til lenckia, at i migh stadight måtte Ihughkomma och aldrigh Edert hierta ifrå migh wenda, och at I willen I hughen eder kalla den trogne kerleck som Jagh til eder hafwer burrit, och at iagh der hos, aldrigh mer måtte få läsa äller höra, at iagh ey mehr sckulle vppå eder tenckia, vthan at Gud aff Eder så wel som af migh måtte blifwa bedin, Eder och migh til at låta lefwa then dagh, som migh kunde hughswala, och Eder som iagh förhåppas warder frögda. Vthi hwilckens gudomeliga och alsmechtiga besckyd Jagh Eder troligen och kerligen befalar, och migh vthi Edert ädle och trogne hierta.

Blifwandes then stund Jagh lefwer, O hiertans aller käreste fröcken Eder

trogne och tiänstwillige
Frende
G. A. (sammanbundna med E. B.)

Datum Stockholm den 1 April Anno 1613.

Originalet i Kongl. Bibliotheket.

4.

Hiertans aller kereste fröcken, iagh hafwer med alsom största sorgh förnummit, att H. M. min fru moder sckal hafwa bannat Eder min hiertans aller käreste, therförre hafwer iagh ey kunnat vnderlåta, thetta bref medh thenna legenhet, Eder aff it troget hierta at til schriwa, och Eder bedia att I Eder icke för mycket bedröfwa, vthan heller til fridts gifwa, Intil thess Gud wil at Eder her fader kan komma thit til Eder, och hemta eder thedan, hwilcket Jagh icke schriwer förthensckuld, at iagh ännu hwarcke onth heller gåt swaar bekommit hafwer, vthan migh är swar lofwat ifrån Gripsholm, om Gud gifwer att thet blifwer gott, då förhåppas Jagh, att I thet sckole få wetta för Eder herfader kommer til Eder, men hwar och icke så skal iagh wäl bedia Eder herfader at han sigh snart til Eder schynda sckal, på thet at I icke lenger för min sckuld och til förgefwes måge plågade blifwa. Men effter lyckan är migh så drygh (aller kereste fröcken) och iagh görligen kan see at hon til migh aldeles ryghen hafwer went therförre kan Jagh för thet trogna hierta sckuld, som iagh til Eder hafwer burrit och ännu beholla sckal alt vthi

min yttersta enda, Eder min hiertans käreste icke råda at I til licka Eder lycka med min försplila sckulle, vthan thet är mycket bettre at sorgen henger hoss migh allena; hwilcket Jagh alt steller vthi Eder egen goda willia, allena beder, at I willen blifwa och wara migh altidh med kärlech och god benegenhet stadight wel bewågen, alt licka såsom I blifwa, för alle andre quins personer stadight vthi mit hierta then aller käreste. Befalandes Eder her medh vthi Guds nådige beschyd, och migh vthi Eder stadiga gunst och kerleck

Blifwandes then stund iagh lefwer
hiertans aller käreste fröcken
Eder trogna och tiänstwilliga frände
G. A.
(sammanbundna med E. B.)

Then 20 Jun. I Stockholm Anno 1613.

Efter aftrycket i Handl. rörande Skandinaviens Hist., Del. XXI, ss. 37, 38, för hvilket originalet, då tillhörande Envoyén Frih. C. G. von Brinckman, varit begagnadt.

5.

Hiertans allerkäreste fröcken. Eder helsa och wälmåga wore migh then höghsta fröghd til att höra och förnimma, thernäst kan iagh Eder aff it troget hierta icke förhålla, at hertigen aff Saxen haffwer fört migh themmeligh god swar til backa, och Iblandt annat berettar han, att frumoder wil tala wed Eder, och spörria Eder om I willen bida effter migh, några åår, och ther hoss seija at I sckulle icke sckylla henne ther förre om så sckäl at Jagh förandrade mit sinne, och I således blefwe besweckne. Så tackar iagh Gud

at hennes majestets sinne är så wit bewecht (om så i sanningh är som Hertigen berettar, hwilcket I wäl kunne förnimma ther vthaf, om H. M. sådant Emot Eder Ihughkommer) och förhoppas at I min allerkäreste thå als ingen twiwelsmål om migh hafwandes warde, och Hennes M. således swara at H. M. ingen mishagh (hwilket gud förbiude) til eder fatta må, beder och gantzscha kärliga at I Eder icke låta tyckia, at thet Eder aldeles owitterligit är, heller icke mycket swaara, vthan säija med få ord, at hwad henne täcktes thet wille I och giörra. Gud gifwe I kunde thenna gången så swara så at thet H. M. behaga måtte, så håppas iagh at thet med Gudz hielp efter mit sinne til een god enda komma kan, beder och at I willen migh låta wetta, om H. M. något hafwer talat häller huru H. M. sigh emot Eder steller. Gudh then högeste befaller iagh Eder vthi sit gudomelige beschyd och migh vthi Eder gunst och wensckap. Blifwandes then stund Jagh lefwer

Eder

trogne tiänstwillige
Frende
G. A.
(sammanbundna med E. B.)

Then 21 Juli I Stockholm Anno 1613.

Originalet i Kongl. Bibliotheket.

6.

Aller älskelige Fröken.

Eder goda hälsa, wälmåga och lyckelige tillstånd, wore mig för all ting den högste frögd. Käraste Fröken, min högsta sorg hafwer warit, at iag aldrig haf-

wer kunnat få lägenhet til at besökia eder med mine bref, men aldenstund mig nu gifwes tillfälle, tyckes mig at mit hierta aldrig kunde hwijla, hwar iag det försumma skulle. Der det med eder efter eder önskan och bästa begäran i hand ginge, wore mig sådant af eder handskrift lust til at höra och förnimma, bediandes Gud, at aldrig andra tidender frå eder til mig komma måtte, som så nådeligen utu många farligheter til denna timma bewarat. Besynnerligen tackar iag hans Gudommelige Altzwåldighet, som mig hafwer den åhra giordt at iag uti edert faveur hafwer mina fiender öfwerwunnit, således at iag ingen orsak hafwer öfwer någon ting mehra til at bedröfwas, utan at iag edert umgänge nu uti så många månader hafwer umbära måst, och at iag icke hafwer haft lägenhet min tienst och kärlek eder til at bewijsa; men alldenstund iag förhoppas snart til at wara hos eder, så måste iag med tidsens lägenhet låta mig nöija, förhoppandes at iag än warder uti eder gunst, kärlek och goda willia behollen, hwarom iag ock ödmiukt beder, eder härmed Guds beskydd befallandes mig uti edert trogna hierta, blifwandes den stund iag lefwer Eder

trogne och tienstwillige
frände
G. A.
(sammanbundna med E. B.)

Uti Narwen d. 20 Sept. A. 1614.

Efter H. G. Porthans afskrift i Uppsala Bibliothek.

7.

Wälborne Fröken, Hiertans Aldrakäreste.

Efter det jag icke tilfälle hade, då jag från Eder skiljas måste, med Eder at tala, derföre hafwer jag denna dristighet uppå mig tagit, med denna min skrifwelse Eder at besöka och thermed Eder at bedja, at I wille komma mig ihog, när jag långt ifrån Eder är och mig til goda låta at njuta den trogna kärlek iag til Eder bär. Dernäst beder jag Eder at I wille fullkomna Edert löffte thet I mig hafwen lofwat swar till, låta weta när I med Eder k. Fader talat hafwe, hwilket alt iag will med all tienst, trohet och kärlek wäl emot Eder förtjena. Och efter tiden mig ej längre will låta skrifwa, will jag af et troget och kärleksfult hierta, som aldrig ifrån Eder wändes, Eder Gud den alswåldigste till ewigan wälfärd och god lifssuudhet troligen hafwa befallat och mig uti Edert trogna hierta. Nu min allra kiäraste farer wäl, och tager Eder til wahra för falska menniskor och deras tungor. Derhos beder jag Eder at I icke för mycke til hiertat drage, om Fru Moder sig stundom måtte mot Eder något hårdt ställa: Jag beder, drager så mycket toligare för dens skul, som sig aldrig skal wägra för Eder döden at lida. Gud eder beware. Jag blifwer så länge jag lefwer

Hiertans aldrakiäraste Fröken

Eder ganska trogne frände

G. A.

(sammanbundna med E. B.)

Efter en afskrift från medlet af adertonde seklet, förvarad bland K. Gustaf III:s efterlemnade papper i Uppsala Universitets Bibliothek, jemförd med aftrycket i Delagardiska Arkivet, Del. XI, s. 60.

8.

Wälborne Fröken Hiertans alrakiäraste.

Utaf et troget hierta kan jag Eder kiärligen icke förhålla, at jag wäl gierna hade Eder besökt med min skrifwelse, på det jag Eder icke igenom lång frånwaro aldeles utur sinnet komma måtte, och at jag desto oftare lägenhet kunde hafwa the gladelige tidender om Eder hälsa och långliga wälmågo, det jag utaf hiertat dageligen Gud ombeder, at spörja och förnimma. Min hiertans alra kiäraste, jag hafwer stådt i stor twifwel och twehogsshet hwad mig skulle wara til råde, alt fördenskul jag af Eder förra skrifwelse förnam en stor förändring uti Edert sätt til at skrifwa, så att jag mig inbilladt, hwar det icke Edert löffte emotsträfwade, at I mig aldeles förlåta wille. Detta och intet annat, hiertans alra kiäraste, är orsaken til min långsamma drögsmål, at jag Eder med min skrifwelse icke hafwer besökt; och hade thet icke heller ännu giöra dierffts, hwar icke denna goda lägenhet hade förefallit. Men som det jag wet at detta bref kommer Eder wist til handa, så hafwer jag welat påminna än en gång edert löffte at I mig för alla andra manspersoner wille allena älska, wisserligen förhoppandes såsom ock kiärligen bediandes at I Edert hjerta och sinne icke welen förandra, likasom iag hafwer warit är och blifwer stadigt in til min yttersta ända

Eder trogne och tienstwillige frände
G. A.

(sammanbundna med E. B.)

Efter en afskrift från medlet af adertonde seklet, som förvaras bland K. Gustaf III:s efterlemnade papper i Uppsala Universitets Bibliothek, jemförd med afskriften i Delagardiska Arkivet, Del. XI, s. 61.

9.

Wälborne Fröcken, hiärtans alldrakiäreste fränkia. Jag hadde förhoppas, att iag effter Eder tillsäyelse, hwareffter iag och stoor längtan hafwer, skulle hafwa fåt tahla med Eder min kiäreste till at biuda Eder god natt: men effter lyckan mig ey hafwer mått wederfaras, då hafwer iag then dristighet uppå mig tagit, utaf then stoora affection och goda willia, ther, som mitt hiärta (thet olycksaliga) aldeles med, emot Eder upfyllt' är, thetta groowa och skittna papper, med min onda styl, till at bemåla, hwilcket dock lickwäl (effter iag i hast ey annat kan bekomma) mig skall tiäna Eder mitt ödmiucka och trogna sinne till all tiänst och god willia, uti stadighet, i alla mina dagar, hem at biuda, så och Eder ödmiuckeligen at bedia, at framhärda i then gundst och benägenhet, och ther hoos stadigt i Eder dygdericka hierta. Betrackten, att iag bär sorgen för Eder, och ändock iag från Eder måste skillias med kroppen, skall dock hiertat och tanckan stadigt hoos Eder blifwa, och effter thet iag befrucktar, att iag en tid lång måste Eder åsyn och omgänge mista, så hafwer iag welat theta blomstret, som Tyskerna Vergiest nicht mein kalla, Eder tillhanda senda, bediandes, att I thetsamma för thes stora ringhet skull icke allenast ey welen förackta; utan thet uptaga med sådant hiärta, såsom thet warder wisserligen Eder öfwersändt, utaf then, som Eder önsker många mål 100000 goda nätter, och then som ther blifwer till sin död Eder

trogne och tiänstwillige frände

G. A.

(sammanbundna med E. B.)

Utanskrift:

Till Wälborne Fröcken Ebba Brahe.

Efter en Drottning Ulrika Eleonora d. y:s afskrift, förvarad i Riks-Arkivet, med följande egenhändiga anteckning: »Copia af skiälfwa Orriginal Brefwet, som Konungen i Swärgiet Gösta Adolph hafwer skrifwit.»

Bref till åtskilliga in- och utländske personer.

1. Till Enke-Drottning Christina, dat. Ulfvesund, vid Kungsör, den 9 Mars 1612.

Durchleuchtige Königin, gnedige hertz viel geliebete frau muetter. Nebest versi[ch]erungh meiner kinlichen gehorsamen diensten, sambtt wünschung alles gedeilichen gelüchlichen vnd erspriesliehen zuestandes, kan E. M. ich nicht vorhalten das Ich (Gott lob) ergesteren alhier bin frisch vnd gesundt angekommen und alhier E. M. mutterlich Schreiben vor mir gefunden wor auss ich dan erlessen, das E. M. begehren das ich viler vrsachen halber aldar zue Stockholm soll zue E. M. kommen. Auf solche E. M. mutterlich begeren, habe ich fürgenommen morgen auf den wegh zue begeben vnd (wils Gott) auf den sonabent, wil ich mich bei E. M. einstellen.

Immittels vnd allezeit, thue E. M. ich in den schutz Gottes des allerhögesten, treulich emphelen Verbleibe die zeit meines lebens

E. M.

dienstwilliger gehorsamer

Sohn

Gustavus Adolphus.

Zue Ulfsundt den 9 Mart. Anno 1612.

Efter en afskrift i Kongl. Bibliotheket med följande anteckning: »Vom Original abcopiret, den 28 Nov. 1771 welches zu Strahlsund, In der Bibliothec befintlich ist.»

2. Till Drottning Christina, dat. Höjentorp den 17 Juni 1612.

Durchleuchtige Königin, gnedige, hertzvielgeliebete frau muetter. Ich habe gestren E. M. schreiben emphangen, wor aus ich E. M. guette gesundtheit gern vnd mit freuden vernommen, danebest auch E. M. trost vnd vermanungh, mit kindtlicher rewerentz vnd ehrerpitungh, gantz wol erlesen, wor vor E. M. ich mich aufz kindtlichste thue bedanken, wil solches ob Got wil gehorsamlich in acht nemen, vnd hoffe diese zwieffelachtige sacken werden mit Gotts hülffe ein guet ende gewinnen. Belangent den zuestand dieser örtter, kan E. M. ich nicht verhalten, das vns der feindt bis nach Licköpingh ist nach gefolget, die wiel wir ihm im felde von wegen swecke des volcks nicht haben sthe[he]n können, was aber sein vornemen itz weiter sein magh, kan ich nicht wissen. Ich hoffe hertzogh Johan wirt morgen bei mir sein, so wollen wir mit Gots hülffe vnsern vleiss thun. Wen etwas denckwürdiges vorfelt, so wil E. M. ich strax adwisiren, immittels vnd alle zeit, thue E. M. ich mit sambdt allen so E. M. lieb sein in Gottes schutz treulich emphelen. Vnd bleibe die zeit meines lebens

E. M.
dienstgefliesner gehorsamer sohn
Gustavus Adolphus Mp.

Gedatiret zue Höegtorp den 17 Junii Anno 1612.

Originalet, i Kongl. Bibliotheket (Drottningholms Samlingen). Utanskrift med annan stil: »Den Stormechtige Högborne Furstinne och Fru, Fru Christina, Swerigis Göthis, Wändis, Finnars, Carelers, Lappers i Norlanden dhe Cajaners och Esters i Lifflandh Drotningh Hertiginne till Sleswich, Holstein, Wår Elsshelige käre Frumoder, Sonligen och kärligen.

---

3. Till Drottning Christina, dat. Jönköping den 9 Julii 1612.

Durchleuchtige Königin, gnedige, hertzvielgeliebete fraumuetter. E. M. schreiben habe ich ergestren mit gebürender rewerentz vnd sönlicher ehre erbietungh emphangen vnd dar auss mit grosen freuden vernommen, das E. M. sambt den Ihrigen noch Got lob bei guetem wolstande sein, Got bitte ich trewlich das seine almacht mir alle zeit solcke zeitungh von E. M. vnd den Ihrigen möchte erfaren lassen. Ferner thue kegen E. M. ich mich söhnlich vnd dienstlich bedancken vor die 2000 daler so E. M. mir mit bringeren dieses zuegesckicket hat, welche mir zue voller genuege geleweriret sein. Was es belangen thut, gnedighe vielgeliebete frau muetter, das ich bin nach lessigh gewesen ahn S. L. den Hertzogh von Saxen zue schreiben ist eins theils sckuldigh gewessen seines brieff dregers nachlessikeit, eins theils das ich keinen Deutschen schrieber habe gehabt der ein brief hat rein schreiben können, die wiel ich aber itzo einen bekommen wil ichs nicht verseumen. Vnsern zue stand betreffendt, habe E. M. ichs zuevoren solckes durch den vorigen brief wissen lassen, der zieder ist nichts vor gelauffen, dan wir auf kundschaft gewartet haben, was des feinds vorhaben sein magh. Ist aber zue befruchten das ehr nach Östgötland ziehen wirt, wen sigh etwas zue tragen würde sol E. M. solches eilendt zue wissen gethan werden. Immittels duecht mirs raatsam zue sein, das E. M. lies bauren vnd burger in Sudermanlandt in bereitschaft halten auff allen nohtfal. E. M. kan ich auch nicht bergen, das gestren ist zue mir gekommen Jacob Spentz, gesan-

ter von dem königh auss Engelandt, welcher mir angemuetet, das ich (als bewogen durch ihm den gesanten des obgemelten königes) solte schreiben ahn den königh von Dennemarck, vnd ihme anmueten den friden, vnd den ehersten graad des friedens, welcher ist die niederlegung der wafnen, welches ich zwar mit S. L. hertzog Johan vnd den anwesenden reichsreten, vnssers erachten nach, nicht haben auss slagen können, diewiel wirs vns profietlich vnd keines theils vorwietlich haben befunden. Profietlich dünckt es vnss der vrsachen halber, 1) das der aufschub würde ihmme sein beuttel leer machen die wiel ehr viel fremd volck hat, 2) das wir ihm aus dem lande quiet wurden, 3) wen es zum stille stand keme muste ehr sein volck ab dancken, welches er so balde darnach wen wir derosacken nicht eins würden wider könte ahn die hant bringen.

Vorwietlich könde es vnss nicht sein, die wielen hochlöbligester gedechtnis, mein Seliger Hervatter es alle zeit gethan hat, vnd da durch bei allen vnparteisschen fürsten vnd potentaten gros lob erreichet. Solche vnd der geleiche vrsachen, gnedige frau muetter haben vnss dar zue beweicket, solches zue consentiren vnd ins werck zue stellen, vnd hette ich zwar in dieser hoghwichtigen sachen E. M. muetterliche raat darinnen gesuchet, wen die sach hette verzugh leiden können, bitte derhalben E. M. wolle solches in bester mienungh aufnehmen; wen einige antwort dar auf fallen wirt wil E. M. ichs sleunich zue wissen thun. Bittend Gott das ehr mit sein almacht E. M. vnd allen so E. M. lieb sein immit-

tels vnd alle zeit gnedigh vnd vetterlich wolle bewaren.

Vnd bleibe diewiel ich lebe,
gnedige fraumuetter
E. M.
dienstgeflissner gehorsamer Sohn
Gustavus Adolphus Mp.

Gedatiret zue Jönneköpingh den 9 Julii Anno 1612.

Originalet i Kongl. Bibliotheket.

---

4. Till Hertig Johan af Östergötland, dat. Nyköping den 31 December 1614.

Min broderlige och kärlige helsan, och hwad mehra vthi min förmögenhet warra kan, E. L. til kärligit welbehagh, med Gudh alswoldigh nu och altidh tilförrende.

Höghbårn Förste älskelige käre broder och swåger. E. K. warder sigh påminnandes, hwad gammal sed (hwilcken icke är til förkasta) af wåra förfäder är på oss icke alenest deriverat: vthan och af oss intil denna dagh observerat och hollen wordin: nemligen att man, när thet gambla året är framfarit och lyckeligen til ända bracht och man nu börger begynna et nyt åhr, pleger hwar andra til sådan påbegynnande önscka allahanda lycksalighet: så wäl som sigh och högeligen med hwarandra fröghda och gledia at man thet förgångna åhr med lifwet hafwer endat och altså the molestias, som thetta lifwet i gemen

med sigh hafwer genom Guds nåder, vtrepasserat och öfwerwunnet; Thesso til et wårtecken hafwer warit sed hwar andra nyjåhrsgåfwor til at skenckia och föråhra.

Och på thet icke något af theta bruck måtte hos migh blifwa til backa saat, wil jagh här medh E. K. hafwa önsckat et lycksalight, fröghdericht och E. K. wälbehageligit nyt åhr; glädier migh och af hiertat at E. K. af then goda Guden thetta framledna åhr är vppehållen och bewarat worden, bedier af hiertat at hans gudomelige Majestet (icke alenast thetta begynnande året vthan och i många otaliga åhr) wille E. K. med god helsa och wälmåga welsingna och bewahra, alla E. K. goda wener och besynnerligen mig til fröghd och gledie.

Och schulle jagh wäl efter thenna gamla plegh sedh E. K. med en nyåhrs gåfwa förärra såsom E. K. wärdighet lick warra kunne: men al then stundh Jagh sådan vthi mina giömmer ey finna kunde, hafwer migh gåt tycks E. K. til at participera af fruchten vthaf mit omack: och öfwersender E. K. med thenna brefs wisare ett paar stycker som wunna äre på then platsen Aufdo, beder E. K. wille theras ringhwerdighet icke ansehe vthan them ahnnamma af migh som är och blifwer alt intil senaste ändan

E. K.

troghne broder och

Swåger

Gustavus Adolphus Mp.

Sckrifwit i Nyckiöpingh then seneste i thet åhr 1614.

Originalet i Riks-Arkivet.

5. Till Hertig Johan af Östergötland, dat. Stockholm den 21 Augusti 1616.

Broderligh kärligh helsan, sambt hwad mehra kärt och gåt vthi min förmögenhet wara kan med Gud alswoldigh nu och altidh tilförrende. Högbårn Förste älskelige broder, såsom jagh af alt mit hierta gärna sijr och förnimmer E. K. goda wälståndh, och stadight Gud beder at hans godhet wille förläna E. K. god helsa och ther wed holla alla som E. K. kär ähre, och så i synderhet E. K. älskeliga gemål min käre syster; så drifwes jagh och af en stor länghtan och begärlighet, til at förhöra om edert E. K. tilstånd: Hafwer förthenskuldh skrifwit thenna sedel, på thet jagh tillfälle gifwa må, thet E. K. migh sådant wille communicera. Håppas til Gud, såsom och honnom ther om beder, at jagh nu och althid måtte få spörria E. K. med sambt sin älskelige gemål wed god helsa och wälståndh. År och blifwer så lenge

Jagh lefwer E. K.

trogne broder

Gustavus Adolphus Mp.

Af Stockholm then 21 Augus. År 1616.

Efter originalet i Riks-Arkivet, med följande utanskrift af annan hand: »Den Högbårne Furste och Herre Her Johan, Swerigis, Göthis och Wändis Arffurste, Hertig til Östergöthland Wår elskelige Käre brodher och Swåger Brodherligen och

Kärligen.»

---

6. Till Enke-Drottning Christina, dat. Svartsjö den 3 Mars 1618.

Durchleuchtige Königin, Vielgeliebte Fraw Mutter. Ich habe abermahlen E. M:tt mutterlich schreiben empfangen wegen den rechtgangk, vnd finde zu vor-

derst mit verdrus, das E. M:tt ein fluss ist auff die augen gefallen, wünsche zu Gott den Almechtigen das E. M:tt bald wieder müchten gesundt werden, vnd darnach von allen kranckheit miltiglich viele Jahr bewahret. Demnach sehe Ich das E. M:tt sich milterlich [ɔ: mutterlich] gefallen lassen, das Ich die sache gern beygelegtt sehe, vnd das E. M:tt solches gern theten vnd sich wegen der natur zu diesem die neheste zu sein bekennen, aber das es E. M:tt gleiche wehe thue in welchern finger sie sich schneiden, auch das E. M:tt wenigk diener haben die dero in schweren sachen rathen können, doch wollen E. M:tt sich befleissigen das es sonder rechten möchte abgehen, vnd begehren derowegen von mir meine meinung zu wissen, damit E. M:tt auf meines Brudern L. seite muege sich darnach wissen zu richten vnd was dergleichen mehr E. M:tt schreiben vormagk.

Zuer sönlichen wieder andtwortt berge E. M:tt Ich nit, das E. M:tt mutterlich vnd wol thuen, in dem sie sich befleissen wollen, diese sachen sonder rechten helffen beyzulegen, dan E. M:tt wie Fraw Mutter können solches zuem besten thuen, vnd kan E. M. nit beschwerlich fallen solches zue vollbringen, in betrachtung das E. M:t S. L. meinen hertzlieben Bruder, wie seine Fraw Mutter gnucksamb können vnterweisenn das was E. M:tt thuen der billigkeitt gemäss sey, vnnd S. L. können inn künfftigen zeitenn wieder mit fueg noch recht solches tadelen. Sonstenn kan es E. M:tt (deren mutterlichen hertz gegenn mich mir bekandt) sie nit gleiche wehe thuen welcher theill von vns die sache vorlierenn thete: dann so ich dies

vnnd dergleichen mehr solte fallen lassenn, würde des königreiches aucthoritet wenigk mehr in respect bleibennn, seindt der vornehmbste Standt (als nemblich der Adell) mit seinen diensten dem könige entzihen [ↄ:entzogen]. Aldieweill nunn das königreich durch Gottes wunderliche schickung ist gefallenn auff E. M:tt kinder vnnd auff mich E. M:tten Sohn, so wirdtt es E. M:tten je nitt schmertzen, so dessen hoheitt der herligkeitt vnnd mündigkeitt möchte erhalten werdenn Deme nach würde es je E. M:tten weniger schmertzenn wann meinn vnnd des Reichs recht erhalten möchte werden (mitt einigkeitt vnnd in liebe) welches doch kein Eidermann [ↄ:Bidermann] mir wirdt können aberkennen, als das Ich mir entweder vnrecht geschehen liesse, vnnd denn standt darzu mich Gott hat kohmen lassen dadurch vorachten liese, oder aber mitt vorhöfflichen rechten vnd sonsten mueste erhalten dazue Ich berechtigett binn. Kann auch nitt glaubenn, das E. M:tt solten ebenn nunn gehrne sehen das die königliche macht, vnd des königes recht solte vorringertt werdenn, nunn [ↄ:wenn] es auff E. M:tt kinder gefallenn ist, dan da es E. M:tt gleiche wehe thuen möchte in betrachtung meines Bruder L: so werden E. M:tt doch dabey besinnen, das wan einer von vns beiden vielleichen [ↄ:vielleicht] nach den willen Gottes abginge, vnnd der ander allein bleiben solte, so hetten je E. M:tt frembder sachen kegenn dero bluett getrieben welches ohne diesem doch vnrecht, vnd dadurch die May:tt so in diesem alle vnssre väter vnnd vorfahren gehabt E. M:tt kindren entziehen vnnd Sie vmb so viele verreigert [ↄ:verringert]. Ich kenne auch E. M:tt so gerecht, das es Ihr nitt wirtt gleich gelten recht zu thuen,

oder aber vnrecht zu befördren. Nun ist mein recht zu mehrmaln klärlich gnugk auss seiner Sehligen May:tt meines Herr vattern donationen, Grossvattern testament gnugsamb bewiesen, das auch auff vorgangenem Reichstage gahr vnreimliche argumente von denen so die wieder andtwortt stelleten hervorgebracht worden, vnd bitte derhalben E. M:tt wolle sich nit beschwerlich fallen lassen mein recht zu befördrenn helffen wieder deren falschen aussdeutten: so vieleicht ihren nutzen daraus zu machen vormeinen, das sie Bruder zusamen hetzen, dan man vieleicht ihrer sonsten nit benötiget. Ich (wie ich hoffe das E. May:tt wie [ɔ: nie] anders in der tadt erspueret) wie [ɔ: will]meiner Frau Mutter, desswegen vnd vor alle andre E. M:tt mutterliche wohlthaten gegen mir städes alle sönliche Lieb vnd dienste erzeigen, vnd sollen E. M:tt von mir keine[?] vndanckbahrheit befinden, Vnd obschon E. M:tt mit dienern zimblich vorsehen· so mues ich doch bekennen, dat itzo in vnserm Lande keinn grössere mangell sey als vmb guete vnd trewe diener, wehre auch zu wünschen das E. M:tt diener hetten die E. M:tt alleine dieneten, vnd die nit, der Fürstenthaumen zu geniessen, gedechten: dan die hoffnungh meines Bruders S. L. gunst zue verdienen, ist gar zue eine finster wolcke dadurch zue sehen was recht sey, vnd ob es schoen geschehe das sie was recht ist erkennen könnten, grawett Ihnen doch ihren herrn zu offendiren. E. M:tt wollen derhalben Ihr mutterliche hertz durch solche von mir nitt abwenden lassen, sondren in betrachtung das Ich recht habe, vnd das Ich vnter E. M. hertzen gelegen, vorkohmen, das mir nit vnrecht zu geschehen angebotten werde (welches mir nit

wert sein zu leiden) da durch vieleicht meines Bruder L.L. hertzen von der trew so sie mir vnd dem Reiche I.I. L.L. vatterlande schuldigk abgewandt würden, die der liebe Gott vätterlichen von vns abwende. Was vber ist damit bitte Ich E. M. dienstsöhnlich Sie wollenn glauben, das Ich (wegen lieb vnd freundlich vortrawen zu erhalten) mich stätes will befleissigen vnd in allen müglichen dingen meinen Brudern wilfähren, welches dereinige vorslagk ist so ich ietzo thuen kann, al die weill Ich mit vorschlagen nichts als præuidentz [ɔ: præjudice] gewinnen kan. Wan I.I. L.L. sich werden sagen lassen, so soll Ich an mich nichts fehlen lassen, so dienen kan zu Bruderlicher Liebe. Auch bitte Ich Gott das ehr E. M. gnade verleihe in diesen sachen etwas fruchtbahrlichen zu können vorrichtenn vnnd durch die Göttliche Almacht E. M:tt in schutz vnnd schirm halten wolle, vor kranckheit, betrübniss vnnd allen zeitlichen vnd ewigenn bössen. So lange Ich lebe bleibe ich

E. M:tt getrewer
dienstfleissner Sohen.

Efter en i Registraturet för 1618, f. 81—83, införd copia med öfverskrift: »Copia vthaf H: K: M: eghed Concept till H. M. Drottningen sub dat. i Schwartsiö den 3 Martii Anno 1618.»

---

7. Till Konung Christian IV af Danmark, skrifvet den 12 Februari 1619.

Stormechtige högbårne Förste älskelige käre Frende, Broder, Nåbor och synnerligen gode wen. Wij

hafwe af närwarendes E. K. vtskickede vndfåt tu E. K. bref, jemte thet första fuller [ↄ:föllier] E. K. leigde för oss och wårt medföllie, på tilstundande rese til E. K. Vthi then andre begiärer E. K. wår furrerzedel, och tiden at wette, när wij til E. K. komme wele, serdeles at thet innan en dagh, twå eller tre ske måtte. Så är der vppå wårt nåborlige och kärlige swaar, at wij äre ganske wäl tilfridz med E. K. oss öfwersende leigde: betacke och E. K. ganske wenligen, som så högeligh åstundar, at hafwa wårt vmgenge, och hade wij wäl för efter E. K. begäran oss instelt (efter såsom wij icke mindre åttrå bäre E. K. kundskap och wenskap at hafwa) ther icke några af wåre och rijksens råd som på grendtzen wed mötet til Commissarier årdnade äre, oss på resan att föllie nödtorftige wore. Begäre förthenskulld kärligen at E. K. sigh wenligen wille låta behaga, att samma möte måtte det mesta möijeligit är decurteras och beslutas som wår nåborlige och wenlige tilförsicht til E. K. är och wår wenskap krefwer, så att wij samma wåre gode men måtte oss til tiänst med oss på resan beckomma, och ther sådant ske kunde til i dagh otta dagar, wele wij efter E. K. begäran (der Gud wil helsan är) inan fem dagar ther efter, som är then 25 Febr. oss vthan fel hoss E. K. låta finna. I medlertidh sende wij E. K. efter sin wenliga begäran furrerare zedelen på wårt medföllie. Giörre och altidh gerne hwad wij wette lenda E. K. til ähre willie och wälbehagh, och befalle E. K. &c.

Efter original-conceptet i Riks-Arkivet.

---

8. Till Enke-Hertiginnan Sofia af Meklenburg, dat Kopparberget den 10 Januari 1624.

Was ich Ehren liebes vnd gutes vormagh, sambt wünschungh eines frewdenreichen newen Jahres, sey E. L. stedes vnd zu vor. Hochgeborne furstin freundtliche liebe Mume. Weilen Got E. L. die freude gegönnet das E. L. ein sons sönlein geborenn ist, vntherlasse ich nicht E. L. dazu von Gott dem geber alles gutten, gelüch vnd allen segen zu wünschen, auch das E. L. alzu allen dero kinderen freude vnd genugen erleben mügen. Dem nach dancke ich E. L. höchlich das E. L. stedes auff mein bestes gedencken auch viel guter leutte her inner geschaffet, sol solche E. L. wolthat allezeit mit allen behaglichen dienster vorskulden, vnd wie E. L. ahn meine swester geschriben haben, von etliche last ossmundt so bin ich willich E. L. die folgen zu lassen dero beger nach, wen nur jemand mitt E. L. fulmacht kommen möchtte sols im nicht gewegert werden. E. L. wollen nicht vbel auf nehmenen das Ich selten schreibe den ich nicht offte gelegenheit habe, sol sonsten in allem nicht vorgessen

E. L.

getrewer vnd dienst
villiger vetter zu sein
vnd bleiben
Gustavus Adolphus.

Auf dem Kofferbergh den 10 Janu. Anno 1624.

Originalet i Storhertigl. Arkivet i Schwerin. Utanskrift af annan hand: »Der Hochgebornen Fürstinnen vnd Frawen vnser freundtlichen lieben Muhmen F. Anna Maria Hertzogin zue Mechlenburgk, Furstin .zue Wenden, Geborne zue Ost frisslandt, Gräffin zue Schuerin.»

---

9. Till Churfursten Georg Wilhelm af Brandenburg, dat. Nyköping den 9 Januari 1625.

Hochgeborner Furst Freundtlicher lieber oheimb vnd Swager. Ich habe E. L. handtbrieflein emfhangen: vnd dar auss freundt swegerlich ersehen, das E. L. raht der von Belin, die Ehre so ich Ihme erzeiget habe, von E. L. hochgerümet: vnd daneben E. L. angezeiget die fürsorge so ich für das gemeine notleidende beste truge, wor vber E. L. ein gut verzeugungh gehabet vnd solches mir kundt thun wollen mit diesem E. L. freundtlichen handtbriflein, das auch E. L. mich freundtlich bitten ich wolte mir das bonum publicum vmb das druntter versirende algemeine interest willen im besten weiteres anbefolen sein lassen wie E. L. schreiben solches weitleuftiger andeuttet. Zur freundt swegerlichen antwort verhalte ich E. L. nicht das mir vor lengest höchlich darnach vorlanget hat mit E. L. freundt swegerliche correspondentz zu halten, vnd weilen der mahl eins durch die schickungh dessen von Belin dar zu anlass ist gegeben als hette ich hoch gepecciret wen ich ihn anderst als wol E. L. halber emfhangen hette. Were mir auch nichts lieberes als das sein tractament der gestalt were gewesen das E. L. drauss spüren könte wie hoch ich dero selben ehre vnd affectionire. Weilen aber solches ahn eines legaten tractament, nicht zu beweisen ist gewesen, als habe ich den von Belin etliche vorslege gethan, meine gutte gewogenheit kegen E. L. sambt dem gemeinen wesendt zu tesmonijren. Das E. nun dran ein gut genugen gehabet, thut mich sehr wol gefallen. Ich versichere E. L. das ich das bo-

num pub[licum] meines stats gelegenheit nach mir hochlich lasse anbefohlen sein, vnd constament vorhare in der gefasseten resolution, wen nur nicht der mangel an andre ohrt gefunden verderben mochte. Was aber dem weiter ahnlanget, das habe ich dem reichs Cantzeller befholen E. L. raht Götzen auff sein angefangenes correspondentz schreiben zu antwortten: vnd wil E. L. hiemit lenger nicht aufhalten, sondern hiemit sliesen, das ich E. L. von Got dem herren al Churfurstelich gedeijen wünsche, mich auch offerire zu einer bestendigen swegerlichen freundschafft, gestalt das E. L. befinden werden das ich bin vnd bleibe

E. L.

getrewer Swager

Gustavus Adolphus Mp.

Zu Nycköpingh den 9 Jen. Anno 1625.

Originalet i K. Stats-Arkivet i Berlin.

---

10. Till Riks-Marsken Jakob De la Gardie, dat. Berson den 30 November 1625.

Min gunstige hälsan sampt &c. Jag fick i dagh tu edre breef, och förstodh der af att i till Rijga kompne ähre, och hwad i derför eder funned hafwe, både i folck till Garnisonen, sampt dhe breef som Trummeterne ifrån Churland bracht hafwer. Hwad nu folcket wedkommer, så tyckes migh thet ahntaal wara stort nogh, staden med att förswara, Gudh wände alldeles siukdomen och all olycka aff. Doch hwar olyckan så stoor blefwe, att siukdommen än mehra

inritthes, då måge i wäl skatterne dijt infordra, men kunde man med mindre tillkomma, wore dett wäl gott, på dett man kunde blifwa dess mechtigare i feldt. Hwad i skrifwa om dhe skantzer vth med Dynen, låther iagh migh behaga, steller man dett i werkedt. Hwad brefwen anlange, så hafwer iagh alleredo i gåår befalt Cantzleren att stembna Hertigen af Churlands vthskickade till Wollmar, och der höran hwad han hafwer att drages medh, när iagh dett förnimmer, kan iagh till ewentyrs döma hwad hans intent är. K. handlingar synes continuera. Jagh sender eder den memorial som begynttes att stellas för än wij skilldes ådt, gifwer honom ådt Borgemästaren, och hörer hwad han mehnar derom, låther honom effter samma Memorials lydelsse mutatis mutandis skrifwa R. Secreterare till med fången Dluski, hwem weet hwadh krafft dett hafwa kan.

Här iämpte sänder iagh eder ett mitt breef, der vthi iagh förklarar någre puncter, som Secreteraren inthet hafwer förstådt när han eder memorial stellte; Hwad möijeliget är ställer i wärket och låther migh wetta hwad i vthretta kunne.

Att i giöre eder flijt om läningen, der vthi göre I wäl, kunne i bringa något tillwäga, så befahler Gärdt at han sänder så monge hijt som proportionen kräfwer till dett folck hoos migh åhr. Alfabethet sänder iagh eder, när iagh weet att i dett bekommitt hafwa, och wette eder dervthi att retta, skall iagh brucka [thet.] Hwad tugedt ådt Birtzen wedkommer, der om kunne i sij minn meningh af bijfogade copia af dett breef iagh hafwer skrifwidt Canzlären till. Drager eder något mera till minnes dett till saken tiänar så lå-

ther migh och Cantzleren wettat. Wille föret stå, wore dett gott att wij oss skyndade, ty allagnora nonsi nusze[!] och fienden tager dageligen till. Här med eder Gudh befallandes. Och är eder medh nåder och alt gott wälbewågne. Af Berson den 30. Novemb: 1625.

Efter den i Svenska Registraturet 1625, f. 691, införda copia med öfverskrift: »Copia aff H: K: May:tz handebref till Feldtherren.»

II. Till Churfursten Georg Wilhelm af Brandenburg, dat. den 18 Juni 1626.

Meinen freundt swegerlichen, gruss sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh iderzeit zu vor. Hochgeborner fürst freundtlicher liber swager was E. L. dero rath dem von Wintervelde anvortrawet haben, habe ich von ihme vorstanden. Ich habe mich gegen ihm resolviret der gestalt, das ich hoffe das E. L. vnd ein jeder dem algemeinen wesend wol geaffectionirter dar ob ein gefallen tragen wirdt, welches er seiner bescheidenheit nach E. L. wirdt wissen zu hinterbringen, bitte freundtlich E. L. wollen alles vorstehen wie es von mir, nur zum besten gemeinet ist, vnd empfhele E. L. sambt allen so E. L. lieb seindt in den schutz des högsten. Vorbleibe

E. L.

getrewer freundt

vnd swager

Gustavus Adolphus Mp.

Auss der flotte den 18 Juni Anno 1626.

Originalet i K. Stats-Arkivet i Berlin.

---

12. Till Hertig Christian af Braunschweig, dat. den 26 Juni 1626.

Hochgeborner fürst freundtlicher lieber oheimb. Weil ich alhier vom winde arrestiret lige, arriviret der Oberste Plato, vnd vor meldet mir E. L. affection gegen mich, vor welcher constantiæ ich E. L. freundtlich dancksage, suche occasion vnd die mittel, wie ich E. L. meine freundtschafft erzeigen müge, zu finden, vnd die weilen selbiger oberste mir angedeuttet als ob E. L. dem algemeinen wesen nützlich erachteten, wen E. L. dero armee zu mir bringen möchten, sonderlich wan ich den krigh gegen die Polen in Preusen füren würde, vnd das E. L. nicht vngeneiget weren zu mihr zu kommen wan mirs annehmlich were, so weiss Got das ich solchen vaillanten printsen wie dan E. L. sein von hertzen gern in meiner svite haben möchte, were es nicht sache das ich diss mahl der gestalt mit spesen besweret bin, das ich besorgen muss das ich E. L. vnd die ihrigen nicht also werde können tractiren wie dero meriten es erforderen. Wen aber E. L. gelegenheit solche were, vnd ihr damit gedinet (wie dan solches der Plato zu sein vormeinet) das ich mich bevlisse E. L. armee quartier zu schaffen, in den Preusischen örtheren, damit E. L. von dannen entweder in meinen diensten, oder aber da das meiner gelegenheit halber inpracticable, vor sich selber, dem nohtleidenden gemeinen wesendt einich redressement erhalten könten, so will ich solches mit allem vleiss thun, vnd so ferne Got gefellich ist seinen heiligen segen zu vorleijen zu meiner impresa, wil ich E. L. allen favor vnd gute befürderungh erzeigen, das sihe befinden sollen das ich dero tugenden libha-

ber bin vnd E. L. vnter meinen freunden hoch aestimire, wie der da ist

E. L. getrewer oheimb
Gustavus Adolphus Mp.

Auss der flåtte der 20 Juni Anno 1626.

Originalet uti Stjernelds Saml. i Uppsala Universitets Bibliothek, med utanskrift af annan hand: »A Mon Cousin Monsieur le Duc de Brunswick.»

---

13. Till Konung Christian IV i Danmark, skrifvet i Kalmar den 17 September 1629.

Stormechtige Högbårne Förste, Elskelige &c.

Såsom wij äre här arriverede finne Wij för oss E. K. skrifwelse dateret Hadersleff den 25 Julii, hwaruthaf Wij naboewenligen förstå att E. K. oss till swar på wårt bref dat. Marieb. then 3 Junii wenligen låter wetta, att E. K:t oss naboewenligen betackar, att Wij E. K. welståndh oss låter behaga, och att E. K. Gud högeligen för freden E. K. giort hafwer, tacker, förmodandes att then både E. K. och thes nåbor till gode och bistånd skulle geråde. Sedan hwadh Östersiöns säkerheet belangade, så endoch E. K. i denna obelegelige tijdh erachtade otiänligit thet så wäl som annat onödigt att movere, som wederparten sielf led odisputerat, så måtte doch Wij wiserligen derföre hållat, att E. K. förmener sigh intet sitt interesse hafwa bortgifwit, uthan i belegelig tijdh sin högheet i Östersiön och thesse norlendische rijckers säkerheet sig will låte ware befalat.Ålliest låter E. K:t sigh wara okiärt att wåre Commiss[arier] i Lybeck icke äre admit-

terede, och then keyseriske armee oss i Preusen påfördt, thet första entskyllas af dhe keyseriske defectu instructionis, thet andre att folcket war uplåtit uthi konungens i Pålandz eedh och tiänst, oss naborlig och wenligen försäkrandes att der E. K. i någon måtto kan betenckie huruledes all mistancka och obeståndh som synes ännu at kunde wara mellom keysaren och oss måtte kunna afleggias, att E. K. all flijt och omaak wille hafwa ospart, ytterst att E. K. oss en wiss copi af thet fördrag, som keysaren och E. K. emellom giort är, tillskickar, som sådant samme E. K. skrifwelse widlöftigere förmeller.

Till ett nåborwenligit swar kunne Wij E. K:t oförmält eij låta att Wij nu som för af hiertat gerna önske att samme fredh må lende Gud till ähre, Christenheeten till roligheet och E. K:t till åthnöye och gott contentement, och alla E. K. goda nabor och förwandter till biståndh och säkerheet. Wij för Wår Person twifle intet E. K:t warder effter sin wanlige försichtigheet then så menagerandes att alt obeståndh afwendt och fiendens ondsko och listigheet må förekommet warda. Såsom Wij och icke ogille kunne att E. K. i olegligh tijdh thet fördragh som keysaren och E. K. emellom uprättat är, icke hafwer widlöftigt giort medh månge beswärlige puncter; altså förstå Wij och gerne att E. K:t sig Östersiöns och thesse nordlendske rijkers säkerheet medh högeste förnsorgh will låta wara befalat, och såsom Wij (så mycket Gudh nåden förläner) sammaledes sinnade äre, altså begäre Wij naborwenligen att E. K. ytterligare hărom medh oss wille correspondera, på thet Wij ens sinnade måge således sakerne styra, att genom

Guds nådhe, begges wåre rijkers och undersåthares skada och farligheet må warda afwänt och i thid botat. Hwad the keyserisches orette procedere emoot oss wedkommer, så tillåter icke seden, sådant uthi ett bref att uthföre, men wij tilltro E. K. judicio, thet E. K. wäl skall dömma saken så hafwe warit fatt, att man mine sändebudh wäl hadhe kunnat admittera om man Christenheetenes roligheet sökt hadhe. Thernäst försäkre wij E. K. att thet keiserlige folck alt intil then dagh wij drogo uthur Preussen icke äre tagne i konungens i Pålandz eedh heller plicht, hwadh her effter skee kan, sedan the tehmligen förminskade äre gifwer tijden, så att om the än skiönt medh orden och i förbemelte fredzfördragh influtit hafwe, är thet doch i wärcket annorledes, som thet ögonskienligen synes. Men att E. K. naborwenligen sigh tilbiuder intet omaak att wille hafwa ospart alt obeståndh oss och the keyseriske imellom att förekomma, therföre betacke wij E. K. naborwenligen, äro och på wår sijda wäl till fredz att fresta om man uthan örligh och widlöftigheet samma saak kan ända, och ther E. K. hoos wederparten något förrätta kan, thet han sigh till billighet will beqwemma, och teckes sedan oss sådant att wetta låta, tå skall E. K. befinna oss öfwerbödige till alt hwad icke strider medh rättwijsan, wår och wåre wänners stat och wällståndh. Ytterst betacke wij E. K. naborwenligen för then communicerede copie, giöre altijdh igen gerna hwad wij wette lenda E. K. till äre, willies och wälbehagh, och befalle &c. af Calmar den 17 Sept. 1629.

Efter Elias Palmschiölds afskrift »ex mss:to R. Gust. Ad.» i Uppsala Bibliothek.

---

14. Till Markgrefven Christian Wilhelm af Brandenburg, Administrator af Magdeburg, dat. Stettin d. 14 Aug. 1630.

Hochgeborner Fürst, freundtlicher lieber Schwager. Ich habe E. L:d glückliche ankunfft zu Magdeburg mit frewden erfahren, wünsche E. L:d darzue von dem Allmächtigen glückh und seegen vnnd wie E. L:d die sachen wohl vnd glückhlich angefangen haben, also gebe Gott das E. L:d sie frölich zu guetem endte bringen mögen, Gott zu ehren vnd der wahren Christenheit zu fromen.

Demnach lieber Schwager versichern sich E. L. dass Ich innerhalb kurzem deroselben zu assistirn kommen soll, vnndt mit der hilff Gottes dem feinde guten widerstandt vnd E. L. trewen beistandt laisten, werde auch in kurzem einen der meinigen an E. L. schickhen, von allem mit E. L. abrede zu nehmen, E. L. sein nur getröst vnd beständig in hoffnung zu Gott, der wirdt alles machen vnd schickhen wie es nüzlich vnd seelig ist. Dem thue ich E. L. trewlich empfehlen. Schliessendt versichere Ich E. L. dass Ich bin vnd bleibe

E. L.

getrewer Schwager
vnd vetter
Gustavus Adolphus.

Im lager bey Stettin den 14 Augusti A:o 1630.

Efter aftrycket i S. F. Hammarstrand, Bidrag till historien om Konung Gustaf II Adolfs deltagande i trettioåriga kriget, s. 112. Den derför begagnade handskrift finnes i Stats-Arkivet i Wien, med följande samtidiga påskrifter: »Copia Handbriefels vom König in Schweeden an Marggr. Christian Wilhelmen zu Brandenburg, abgangen 14 Aug. A:o 1630. N.B. Das ist bey der Hof Kriegs Cantzley Registratur zu finden, dannenhero Sy mir communicirt worden», och slutligen: »Collationirt nach dem rechten wahren Original vnd demselben in allem gleich lautend befunden worden, Vrkundt mein handtschrifft. Actum Wienn den 27 Junij A:o 1631.
Geörg Dietterlin, Reichs.
Hof Canzley Registrator mpr.»

15. Till Churfursten Johan Georg af Sachsen, dat. Frankfurt an der Oder den 23 April 1631.

Meinen Freundtlichen gruss sambt was ich mehr liebes vnd gutes vormagh, iderzeit zuvor. Hochgeborner fürst freundlicher lieber oheimb vnd swager, E. L. handbrieflein ist mir durch Chemnitio wol gelifert worden, vnd hab mit gutem contento E. L. gute affection gegen mich drauss vorstanden, sage E. L. dar für freundtswegerlichen danck. Bin hin widerumb willich ales zu thun (was in meinem vormugen ist) das dar gereichen kan zu E. L. ehren vnd diensten. Vnd weilen die verfolgungh der christen durch den pebstlern, itzo so grose kraft gewonnen, das es schier scheinnet, Got hette der sünde halber vnss in ihre hende gegeben: vnd viele gar vorzaget, viele des zeitlichen gewinnes halber dem feinde favorisiret, der zwiespalt auch vnther den hohen heuptern vorvrsachet, das keine bestendige kegen wehre geschehen, als ists leider so weit kommen dass die vnersetliche begirde vnss christen zu verfolgen auch an mich (der hoch in weit abgelegenen landen residire) gerathen, bin also Ihrem gefallen nach mit mechtigen armeen angetastet worden, vnd wan nicht Gottes genade miracels weise vnseren stat erhalten, weren wir leichtlich vmb religions vnd prophan freihet in ihre dienstbarkeit gerathen: vnd weilen solches nicht genuck war des feindes begirde zu büssen, so haben sihe zu weiterer fortsetzunge irher bösen intention in disen landen, mechtige armeen gesamlet schiffsfloten aussgerüstet, zu vnserer ruine: welches mich bewogen solchen geferlichen dingen nach euserster mügelickeit vorzukomen vnd bin da durch in diese quartir der welt gekommen, dahin

ich nie gedacht hette. Habe aber daneben Got höchlich zu dancken das ehr mich so gnedigh erhalten vnd kegen diesen mechtigen feindt geschützet hat, vnd weilen die aussfürungh meiner gerechten sache auf viel wege mit E. L. wolfart vnd status erhaltungh interessiret, wir auch gefar vnd religions genossen seindt, vnser beider status auch mercklich an entsatz des bischoffs L. vnd der stat Madeburgh gelegen, als bitte ich E. L. freundt swegerlich sihe wollen Ihr gefallen lassen sich in dieser gemeinen sache mit mir conjungiren, mittel vnd wege fürslagen so fürtreglich sein, zu diesem scopo zu gelangen, so sollen E. L. befinden das ich nach aller mügelicheit mich befleisen sol alles das jenige zu verrichten so gereichet zu befördrungh des gemeinen wesens, vnd E. L. diensten.

Vnd empfhele E. L. Gottes genediger bewarungh zu allem wol ergehen, bin weil ich lebe

E. L.

getrewer oheimb
vnd swager
Gustavus Adolphus Mp.

Zu Franchfurt an der Oder den 23 April Anno 1631.

Originalet i K. Stats-Arkivet i Dresden. Utanskrift med annan hand: »Den Hochgebornen Fursten Vnserm freundtlichen Lieben Oheimb vnnd Schwagernn Herrn Johans Georgen, Hertzogen zu Sachsenn, Jülich, Cleve vnndt Berge des hey: Röm: Reichs Ertzmarschallen vnndt Churfursten, Landtgraffen in Dhüringenn, Marggrafen zu Meissen, Burggrafen zu Magdeburgh, Graffen zu der March vnndt Rauenspergk Herrn zu Rauensteinn.»

---

16. Till Fältmarskalken Gustaf Horn, dat. Spandau d. 23 Juni 1631.

I dagh kläckan 3 är Jagh hit kommen till Spandow. Jag hafwer resolverat wil Gud med första at avancera ned til elfwen, allenast beder Jagh eder I wille skynda eder, at sambla Eder förordnade folck serdeles rytterne til eder och migh avisera om i holla rådeliget at Jagh så giöra skal, ty i hafwen thid ther til alt intil nestkommande tisdagh. För kan Jagh icke blifwa ferdigh. Sender Åcke Hansons och Axel Lilies knechtar ty the eder föga förswaga kunne: migh tiäna the på skeppen ther Tyskarne inthe brukas kunne. Alliest befaler Jon Person at föra 500 skåt lod och krut til halfwe kartåger samt 1500 skyflar. I Stetin är nu nock förhanden af allehonde archeli perseler, ty Simon Schult är ankommen ifrån Swerge. Lager så at Jagh måte få samme sacker snart, ty the här behöfwes. Simon kunne i beholla hoss eder, Jon Person sender hit til Lindar Torstenson kan blifwa bettre. Elia Masch kunne i och beholla til des Lindar blifwer bettre. Gud beware Eder och oss alla och gifwe lycka och goda tidender. Jagh är eder med nåder wel bewågen

Gustavus Adolphus Mp.

I Spandow then 23 Juni åår 1631.

Penningarne ärre inthet ankomne berer sorg therförre at the måge komma.

Efter aftrycket i Arkiv t. upplysning om Svenska krigens och krigsinrättningarnes historia, Tidsk. 1630—1632, B. 1, s. 454. Originalet förvaras på Thureholm.

Skaldestycken.

En wijsa huilken H. K. Maijst giordht haffuer den 15 Januarij anno 1616, på Kymmenegårdh utij Finlandh.

1.

Mädan man leffuer i wärlden här,
Moste man thet betänckia,
Att lycka och olycka tiden bär,
Hon monde ej annat skänckia.

2.

Then ther nu uill thenna werlssens lop
Rätt begynna och ändha
Han sättie (näst Gud) på dygdh sitt hop,
Hon kan olycko affwända.

3.

Thenna är allena then föruijsst,
Som sigh eij underkastar
Olyckones drygh och hårde quist,
Som äliest allt antastar.

4.

Vti huadh ståndh som tu uara må,
Som denna uägen uilla

Rätligh willt reesa och genomgå,
Dygdh är ledsagaren gilla.

5.

När tu hänne fölier i all stundh,
Monde hon tigh framföra
Till heder, mott all wärldzenss påfund,
Huadh uill tu mera begiära.

6.

Ther uti så bewarar hon tigh,
Huar tu hänne eij glömmer,
Och beskyddar i all tin liffstidh
Huadh uärlden och om tigh dömmer.

7.

Aldtså att leffua uore eij konst
Och uijdh ähra att bliffua,
Hwar man eij fruchtade hat och ogunst,
Som uärlden mån stadigt driffua.

8.

Män mott dygdh kan all calamitet
Icke mera uträtta,
Än töcknen mot solens klarhett
Stundom plăghar i uärket sättia.

9.

Stadigdt sinne behöffuess där till,
Som sigh icke förskräckier
Vtan bliffuer altid wid dygden still
Hwardt uärlden wrider och uräckier.

10.

Men för altt tätta lönar hon tigh,
När tu titt lop fulbordatt

Med priss som uarar euinnerligh,
Effter som däth är förordatt.

Finis.

En annor H. K. Maystz uijsa.

1.

Christeligh är eij then pina stor,
Som jagh lihr i min hug och sinne,
Och stadigdt i mitt hiärta bor,
Och kan ingen hiälpare finna,
Vtan tin gunst,
Eljest åhret med migh platt omsunst,
I then sorgh moste jagh förswinna.

2.

Hoppet hafuer jagh stadigdt hafft,
Tin hårdhet till att öfueruinna
Med trofasthet som Gudh har skapt
Utij mitt hiärta och mitt sinne.
Hwi will tu då
Min trogna tiänst således försmå
Och mig sluta utur ditt minne.

3.

Rickeligh med mongha dygder tigh
Naturen högdt haffuer begåffuat
Som dageligh låta see sigh
Och mången på tig haffuer låffuatt,
Alen then last,
Ther med tu migh plågar så fast
Hafwer aldrigh ingen behagatt.

4.

Ingen sten åhr funnen så hårdh,
Som sigh icke låter beueka
Eller alldeles nöta bortt
Aff stål eller af uatnet ueka.
Allt så och jagh
I ingen sijnn skal hafua fördragh,
Min hugh skall stadigdt på tig leka.

5.

Så länghe och alldt in till thess,
Jag och tin hårdhet frå tigh tager,
Och genom min tiänst leffuandess
Tin godhe uilie till migh drager,
Och med tin gunst
Köla thenna suåra hiärtans brunst,
Som migh allena så hårdt plågar.

6.

Ther tu nu all min trofastheett
Öffuer förhopning mån försmäda,
Hwardt skall jagh wända min kiärlek
Eller huadh står migh tå till råda
Så skall jag ey
Mehra trachta effter någen frögdh
Och ey förglömma thenna uåda.

7.

Jagh uill bliffua i ensamheett,
Min sorgh uill jagh alen beklaga
Och fly all jungfruss kiärlighet,
Efter jag them eij kan behaga
Men hwad båtar

Thet tigh att tu migh såledess har
Förtagit all min lust och glädie.

8.

När tu thet siälffuer uilt hoss tigh
Rätligh besinna och betänckia,
Så skal thet siälff uäll uijsa sigh,
Hwad loffordh thet tigh måndhe skänckia
Och hwadh thät kan,
Tig giffua hos androm för ett namn,
Hwar tu tig icke låter länckia.

9.

Alla som uarda hörandess
Min stadighet och goda sinne,
Uarda hänne högdt låffuandess
Och rosandess utij deras minne,
Och tigh uarda
The alla hårdelighen straffa,
Att tu tig eij lätt öffweruinna.

10.

Fugelen uppå grönan quiste,
Diuren uti marcken willa,
Skulle, huar de min sorgh uiste,
Migh hiälpa tårar att förspilla.
Echo mit rop
Förmerar medh sitt ljudh en stor hop
Emellan tässa bärgh och dalar.

Finis.

Den tridie H. K. Maijstz Wijsa.

1.

Fahr hin hoffnungh, wass uill tu nuhn,
Mich lengher itz auffhalten,
Vndt uilt mich thun, die zeit so schön,
Vergeblich hier vorualthen,
Ihn liebe nur [ɔ:um] ein medlein hardt,
Welchs ahn mein schmertz gefallen hatt
Nein ich uill lieber scheiden.

2.

Lasset, ihr windh, wehen geschuindh,
Thut mich von hinnen treiben,
Ihr [ɔ:Ehr] Venus kindt mich mach so blindt,
Vergeblich lieb zu vben,
Vnd mich bringe durch hoffen dahin,
An liebess Joch lenger zu zihn,
Welcher ich nicht kan gnisen.

3.

Euch götter all, nach euren zall,
Thu ich schmertzlich ahn zu ruffen,
Ihn Euren zsall ehrklingh mein schall,
Tut Euren ohren öffnen,
Schickt mihr Mercurium geschuindh,
Dass mein rach nehm ahn Venus kindt,
Welchs mich so thut-nachstellen.

4.

Mein sorgh vnd klagh, mein schmertz vnd phlag,
Köndt ihr (o götter) woll sehen,
Macht dass ich mach leben den tach,
Dass Cupido mich zihen,

Ihn ihr kaltess vndt hartess hertz,
Welchs wirdt ihn beiden geben schmertz,
Vnd mich mein trauren stillen.

5.

Ja wie man saght, dass niemant klaght,
Vber gemeine phlagen,
Auch niemandt zaght, wass ihm auch naght,
Wehn ehr geselschaft mach haben,
Also würdh kleiner sein mein schmertz,
Vnd ich mein pein achten vor schertz,
Wahn ich sie auch hört klagen.

6.

Nuhn weiss ich diss, vnd hoff geuiss,
Die götter werden haben,
So fern nicht ist geschehen ein riss,
Oder ganss auff gehoben
Ihrer grose miltigcheit,
Mitleiden auss barmhertzighkeit,
Vndh solch bitt nicht ausslagen.

7.

Geuiss uirstu, o schön Jungfrau,
Solche straffe empfhinden,
Vndt uirst ohn ruh, leben darzu,
Ganss vnd gahr kein hülffe finden,
Wehn nicht mehr zu finden der man,
Dhar nach du uirst vorlangen han
Vndh vor dihr ist vorsuundhen.

8.

Hab solchs ihn acht vnd ess betracht,
So langh ess ist zu endren,

Zur spett der klaght, vnd dass nachjaght,
So nicht mehr ist zu finden,
Geniss derhalben weill du kanst,
Sonst ist ess darnach ganss vmbsonst,
Ohn hülff wierdt sein dein leiden.

Finis.

Efter en i Skoklosters Bibliothek förvarad nära samtidig handskrift, på 6 blad i qvartformat, med tryckta randprydnader eller lister samt ett titelblad, hvarå står: »Gedruckt zu Breszlau durch Georg Baumann. Im Iahr 1627.» Den är inbunden jemte flera Svenska och Tyska skrifter från K. Gustaf Adolfs tid, af hvilka den första är Paul Nagels »Prodromus Astronomiæ apocalypticæ», Danzig 1620. Johannes Bureus har derå skrifvit sitt namn på titelbladet.

Krigspsalm.

1.

Versage nicht, du Häuflein klein,
Obschon die Feinde willens seyn,
Dich gäntzlich zu verstören,
Vnd suchen deinen Vntergang,
Davon dir wird gantz angst vnd bang,
Es wird nicht lange werden.

2.

Tröste dich dess, dass deine Sach
Ist Gottes, dem befihl die Rach,
Vnd lass es ihn nur walten,
Er wird durch einen Gideon,
Den er wol weiss, dir helffen schon,
Dich vnd sein Wort erhalten.

3.

So wahr Gott Gott ist, vnd sein Wort,
Muss Teufel, Welt vnd Hellenpfort,

Vnd was dem thut anhangen,
Endlich werden zu Hohn vnd Spott.
Gott ist mit vns, vnd wir mit Gott
Den Sieg wolln wir erlangen.

Efter aftrycket uti Churfurstl. Sachsiska Hofpredikanten Arnold Mengeringens år 1633 i Leipzig, med anledning af K. Gustaf Adolfs död, utgifna skrift, kallad: »Blutige Siegs-Crone glückseliger tapferer Kriegshelden», der den s. 73 finnes införd med titel: »Der S. Kön. Mayt zu Schweden Lied, welches Sie vor der Schlacht gesungen.»

Bihang.

Redogörelse för ett tal till Ständerna vid riksdagen i Stockholm den 12 Mars 1624.

När predikan skedd, och H. K. M:t igenom Marskalken anmäldt wardt, att folcket försambladt och alt till redz war, gick H. K. M:t accompagnerad af sitt och Rijkzens Rådh och Ridderskapet vthi Rijkzsalen, der Clerkerijd, Borgerskapet, och menige Almogen, H. K. M:t förwänte. Och när H. K. M:t war trädd vti sin thron, och Rijkzens Rådh och Ridderskap, hwar på sin ort, perorerade H. K. M:t sielff, och förde the församblade Rijkzens Ständer till sinnes, först den store fahra in genere, som öffuer Sweriges Rijke och dhes inbyggiare swäffuer, aff hwilken H. K. M:t förorsakadt, på thenne tijdh samptlige Rijkzens Ständer hafwer tilhopa kalladt, med them at deliberera och rådslå om tienlige medell till rijkzens wärn och defension, lätt sigh der hoos nådigst behagha, att ständerne såsom rättrådige och trogne vndersåter hörsamligen comparerat och sigh instält hafwa. Sedhan deducerade H. K. M:t thet som in genere sagdt war, om rijkzens tilstundande fahra, particularius remonstrerendes det ymkelige lutande tilstånd i Tyschland, särdeles med wåre religions förwandter, af hwilke en deel så vnderkuffuade äre, att

the näpligen kunne alle ther mehr vpduka, en deel och af säkerheet och egen privat nytta söffde, hwilket dhen Påweske liges intent och förehafwande öffuermottan främiat hafwer, och dhem tilfälle giffuit att vnderkasta sigh monge land och städer, som ifrån dheres affgudhesche tyrannij frijade och frälste wore. Sådant (sadhe H. K. M:t) skall oss medh rätta beweeka, att hafwe deste bättre och nogare acht på oss och wårt Fädernesland, aldenstund wij ifrån dhe beträngde medh oss vti religionen enige ingen succurs hafwe att förmoda. Och endoch dette konungarijket synes wäl wara Påwen och hans partij widt afläget: så hafwe likwäl Swerigis inbyggiare nu i monge åhr medh stoor skadhe befunnit deres illistige prachtikers effect och frucht hwilke dhe ännu inthet mindre än här till drijfwa, stälte öffuer then seger och framgång dhe hafwe öffuer be:te wåre religions förwanter, desslikes modige theraff, att the äre ledamoter itt huffuud förknippade och enhelleligen förbundne, förlåtandes sigh på den occasion de haffue att anfächta oss igenom Konungen i Påland, den Påwesche liges förnemblige stödh och pelare, och det för den förmeente prætension, b:te Konung i Påland haffuer till Sweriges crono, hwar aff the tilfälle fatta att göra honom all mögeligh assistenze och detta konunga rijket och dhes inbyggiare på alt fiendtligit wijs attaquere. Förvtan denne allmenne religions strijdh, och der aff härrörande haat och förföllielse, är K. M:t och Sweriges rijke medh Konung Sigismundo och Pålnische Crono råkadt vti en oändeligh och alt här till oförsonligh controversiam regni, hwilken, endoch H. K. M:t all mögeligh flijt giordt haffuer, att ända och affskaffa, så haffuer H. M:t likwäl inthet mehr kunnat nå, vthan några

stillestånd och wapnhwijlor, som esomofftast haffue warit H. K. M:t och rijket till större förfång än en vppenbara feigde. Det bewijste H. M:t aff föregångne fridz tractater medh the Pohler, särdeles then seneste, hwilken Konung Sigismundus aldeles haffuer ogilladt, och derföre vti föregången sommar låtit wärffua en hoop folk och förskaffat sigh skep, till sinnes H. K. M:t och rijket på tree orter att angripa och dess vndersåtare, af stilleståndet säkre, oförwarandes förraske och förderffua. Hwilket och wäl hadhe skedt, der icke H. K. M:t genom Gudz nådiga bijstånd och en gegen præparation hadhe sådane anslagh förekommit, dissipered och giordt till inthet. Och effter Konung Sigismundus ännu på åtskillige orter wärfwa låter, sigh mehr än någonsin förr till krijgz ruster, och all förhopning snart sagdt vthe är att bringa honom till fredh eller något redeligit stillestånd, kräffuer rijkzens högste nödh och tarff, att Sweriges rijkes nu församblade och närwarande ständer betänkia och sin emellan rådslå, huru be:te Konung Sigismundo kunne skee ett manligit mootstånd, och så wäl dhe nu här för handen som andre frånwarande rijkzens vndersåter för allt fiendtligit wåld och angreep blifwa förswarade, så frampt the icke wele komma vti dheres fienders händer och om all dheres frijhet och wälfärd. Sådant meente H. K. M:t vti närwarande rijkzens lägenhet inthet kunne skee, förutan en allmenneligh contribution på folk, penningar och ammunition, framstälte dhe förnembste orsaker, hwarföre mäst alle här till holdne möthen äre vtgångne på contribution och pålaghor, nembligen wåre fienders fattade stadigheet emoot oss, dervtinnan the förhärdade till ingen fredh ännu hafwe welat förstå. Hwilket H. K. M. förladhe

dher hoos medh godh skääl thet gemene beswär, som en part antingen late eller tröge och egennyttige af allmogen pläga frambära. När skole wij Swänsche män komma till rolighet och extraordinarie pålagor qwitte blifwa? Bewijste att H. K. M:t till krijget icke war orsaak, vthan först synden, som krijgh så wäl som andra landzplågor, öffuer land och folk drager, hwilken orsaak, som den dhär på thet rum icke kunne widlöfftigt tracteras, H. K. M:t remitterade till kyrkian och predikstolen. Den andre orsaak är situs loci och regni hujus commoditates. Den tridie war grannars stadigwarande jalousie öffuer thette rijketz tillwext och wälstånd, hwilken the altidh igenom krijgh och örligh haffue winlagdt sigh att förhindra, icke allenast vti wår tijdh, vtan iämwäl fordom och i förra tijdher, det H. K. M:t stadfäst medh någhre exempel, först medh sin S. Faderfadhers, S. Konung Gustaffz högberömligh vti åminnelse, hwilken endoch han och af sine fiender dhet loff och beröm hadhe, att han war en fredälskande herre, likwäl kunde han freden icke niutha, vtan nödgades att föra krijgh medh sine grannar. Sedhan medh Konung Johans, hwilken ändade för sitt lijff än sine krijgh, medh Magni Ladhulååss, Sten Stures och flere gamble Sweriges konungars och regenters exempel, så att föga är till att förvndra, thet be:te wåre grannar ännu blifwe widh gamble wahnen. Och begärte H. M:t när ständerne betrachta dee beswär som contributionen medh sigh haffuer, dhe wille ther hoos besinna dhen fahrlighet som rijket står vti, och om den icke blifwer förekommen, att dess inbyggiare kunne lätteligen falla vti träldom vnder fremmande härskap, och således för en liten deel som en contribution af dheras förmågo fordrade, miste altsam-

mans, det H. K. M:t önskade Gudh dhem nådeligen medh förskona wille. Och på thet ständerne weta måge hwart dheres sweet och blodh tager wägen, tilbödh H. K. M:t nådeligen att willia låtha tee them förnembste wiss förslagh på Rijkzens [in]kompster och vtgiffter, lijka som H. K. M:t Rijkzens Rådh, någre af Bisperne och Ståthollerne på thet senaste samqwembd i Strengnääss giorde, förmodandes och dess för vthan, att ingen ehrligh man skulle kunna medh sanning beskylla H. K. M:t att H. K. M:t Rijkzens inkompst till wällust, pracht eller annan fåfänge anwender, som wäl af Konungar och potentater offta skeer, vtan till höge Rijkzens tarff och nödtorffter.

Och endoch löhnen till H. M:tz och Chronones tiänare en anseenlig post af Rijkzens ränter och inkompster borttager: så hafwer H. K. M:t likwäl then så snäffuert försmålad, att ther wijdhare något affskäras skulle, kunne dhe H. M:t medh hedher och lust icke tiena. Der effter giorde H. M:t en digression, och vprepade korteligen, huru H. M:t Sweriges Crono nu vti trätton åhr regerat, hwadh H. K. M:t för denna stat wågat och vtstådt haffuer, först medh Danmarch, hwar medh K. M:t haffuer ändat krijghet och giordt en fredh, om icke tocken som H. M:t gärna hadhe sedt och önskat, doch likwäl en sådan som Rijkzens lägenhet och tilstånd tå kraffde. Sedhan medh Ryssen, medh hwilken H. K. M:t till enigheet och stadighwarande fredh kommen är medh Rijkzens reputation och des grentzers vtwidgan. Til thet som contribueret och anwendt är på krijget emot Konungen i Påland, haffuer Gudh och än här till giffuit sin wälsignelse, att sådant icke är skedt förgefwes det H. M:t något widlyfftigt medh Riga och

andre exploictz vthi Lijffland bewijste, haffwandes den wisse förhopning, der ständerne nu som förr sin gode benägenheet emot fäderneslandet wele tee och bewijse, och H. K. M:t godwilligen assistera och bijstånd göra, att H. K. M:t dhem förmedelst Gudz nådige tilhielp och wälsignelse för theres fiender protegera och förswara skall, och alle saker der hän bringa, att Ridderskapet och Adelen medh dess dignitet och wälfångne privilegier, läreståndet widh dheres embeter och lägenheter, närenståndet widh dheres trafiq och åkerbruk, alle tilhopa wedh dheres sanna Christelige religion, huss, heem, hustru och barn, trygge och säkre blifwa skole. Der medh slöt H. K. M. sitt taal, tilbiudandes ständerne samptligen sin synnerlige konungzlige gunst, nådhe och benägenhet, nådeligen begärandes, att ständerne wille the förnempstę erender, hwarföre dhe hijt till Rijksdagen kallade äre, dem H. K. M:t skriffteligen vthi sin proposition haffuer författe låtet, hoos sigh wäl öffuerwäga, och der på dheres resolution och betänkiande, hwart stånd för sigh, medh första öffuergiffua.

När H. K. M:t sitt taal hadhe ändat, och sigh vti sitt säte nedersatt bleff be:te proposition aff Rijkzens Cantzeler, öffuerliudt recitered och vpläsin, hwilken så lydte som föllier:

Efter en i Riks-Arkivet förvarad copiebok innehållande Riksdags-Acta för åren 1617—1632 (1651), f. 239—242.

Tal till Ständerna vid riksdagen i Stockholm den 13 December 1627.

Edle, Wälborne, Wälbördige gode Herrer och Wise Danemän. Huru Gudh denn aldra högsta nådeligen hafwer vppehollet och bewaret detta wårt k. fäderneslandh för alltt fiendtligitt öfwerfall så att det icke är kommet vnder fremmande herskaper och tyranni, allt ifrån heden höös tidh, i dett att vndersåterne och Sweriges inbyggiare, inn om dess säkre grentzer, hwar effter sitt ståndh och wilkor vthi trygghet och rolighet wistas kunne, är allom någorlunda kunnigt: och dervthaf hafwa orsak samptlige Stenderne att tacka Gudh; synnerliga och serdeles derföre, att Gudh hafwer nådigst detta wårt k. fäderneslandh igenom wåre förfäders försichtighet, dygd och mandom vthur dhe Påfweskes träldom befrijat, så att wårt fädernesland nu en tidh långh dess Gudi loff vthi en Christeligh och rett tro och religion lefwat hafwer, ehwadh dhe Påfweske, synnerlige Polniske konungen detta rijket vthi så månge åhr anfechtadt hafwer så manligen är emot stått, så att dhe wårt k. fäderneslandh eller thess grentzer igenom Gudz försyn icke äre attaquerede, vthan mehre Polnische cronen och thess grentzer merckeligen med Stendernes bistånd, såssom och land, städer, slott och festninger så och hampner intagne, och altsså krigetz börda vthi någre framledne

åhr satt vthi deres eget landh. Men ehwad wij med krigets fortsettiande vthi dette och förgångne åhr, med lif och lefwernes osparsamhet drifwidt hafwe till det högsta såssom och igenom tractater och fredzmedel sökt att bringa fienden till en redeligh tractat och stilleståndh. Men så hafwer sådan wår flijt inthett kunnet nå sin framgångh, meden dhe Polnische Commisarierne hwarken hafwe warit fullmechtige giorde eller och något rätt alfwar haft att tractera medh dhe wåre; dock på dett att icke skulden skulle wridas inn på oss, att wi wore orsaken till blodz utgiutelse, hafwe wi låtidt gifwa dem någre någre puncter der med wi mehne att stilleståndet skole beroe vpå, hwilke dhe hafwe tagit till referendum på deres rikzdagh i Polen, och der på begifwidt oss hem vthur Pryssen; Och äre så wari Gudi tackat lyckeligen hemkombne, och funnet alle wåre trogne vndersåtere och wåre landh och riken vthi ett gott wälstånd. Men såssom den ene hafzwågen fölier den andre, alttså nalkas oss dhen Påfwesche liga närmare, så att den hafuer sigh wåldsambligen vnderlagdt en stoor af Danmark, så att wi derhos måste befahra, att dhe sigh widare inn till wåre grentzor lenckia skole, så frampt dhe icke i tidh mechteligen blifwa emot satte; för hwilka orsaker skuldh wi hafwe rådsampt funnidt att sammankalla Rikzens Ständer och dem sådant weta låtha, såssom och nådigst begäre deres gode betenckiande opå den proposition wi schriffteligen hafwe låtidt fatta, hwilken Ständerne samptligen tillstädes ankompne, wille grundeligen öfwerwäga, berådslå och seden sig så förklara som denne tidz lägenhet och rikzens stat kräfwer och fordrer.

Efter Ridderskapets och Adelns Protokoll 1627—1631, f. 59, 60.

Redogörelse för afskedstalet till Ständerna vid riksdagen i Stockholm den 19 Maj 1630.

Dermed vpträdde dhe vpp till Rättegångs Salen, der dhe andre Ständerne wohre allerede församblede.

Sedhen inkom H. Kong. M:tt vthi process med Rikzens Rådh, och seden H. K. M:t hade sig nedsatt vplass D. Salvius sielfwe besluthet på pergament skrifwidtt.

Derpå betackede H. K. M:tt dem samptligen allernådigst, att dhe såssom trogne vndersåter hade samptyktt och bewilliat, hwadh till rikzens säkerhet hafwer widh denne tiden fordratts; begärede och gunsteligen hwadh dhe sålunda bewiliat, hörsambligen och godwilleligen wele effter komma.

Sedhen sadhe och H. K. M:t att han nogsampt wäl kan besinna hwadh beswärlighet vttschrifningen medh sigh föhrer; dock likwel, när man derhoos betrachtter, hwad nytto det medh sigh hafuer, att man med Swenske män, som nu månge åhr borttåth (dess Gudi wari lof) skedt är, kriget vpå fiendens land fördt och krigzens stora last opå dem dragidt hafuer, så att H. K. M:t igenom Gudz beskydd och försyn mechtige städer och prouintier förmedelst Swenske krigzmän intagidt och vnderlagdt, jaa och så wida igenom vnderhandlare, nembligen konungen i Frankrikes, Engelands och Churfurstens

af Brandenburgz, så widt twingett fienden, att den till en sexåhrigh stillestånd honom belefwadt hafuer; och meden H. K. M:t är nu råkedt vthi ett beswärligere och widhlöfftigere krijgh med Keijsaren och hans adhærenter; dhe wele då såssom rettsinnige vndersåtere icke låthe falla sigh [beswärligt] samma vtschrifningh, eller och för dess förschoning en hielp att vttgifwa, både dermed att förskona mandzhielpen, så frampt the något wälwillige och rundelige wele contribuere; såssom och att vnderholla dett Tyske fremmande krigzfolket; ty derigenom kan bonden eller landzmannen beholla sina drenger och mandzhielp, så och sittia trygger vthi sitt hus och hem, om han än liten hielp vttgifwer; der dock wåre granner, som som sielfwe kriget och inquarteringerne äre underkastade, dagligen dagz sielfwe döden moste förwenta, ja och all deres förmågo til dehres egen fiende och sielfwe krigzmannen tilldehla: dhe wele fördenskull sigh såssom trogne vndersåtere så härefter som her till hielpa till att vnderstödia H. K. M:t vthi detta ny inwefwade krigett.

Men effter såssom letteligen och wäl förhoppeligen skee pläger, att mången wäl sigh skall imaginera och inbilla, att K. M:t sigh samma krigh uthan någen gifwen orsak dett opå tager: så tager iagh *(sadhe H. K. M:t)* Gudh den aldrahögste till wetne, uthi hwilkens åsyn iag nu här sitter, att iagh dett icke af eget bewogh, eller såssom lust till krigh, vthan att jagh är der till merkeligen gereitzt och förorsakedt, vthi någre åthskillige åhr, i dett the Kejsserische all affront hafwa bewist oss med wåre senningebodh till Lybeck, såssom och med dehres Feldtmarskalk, med en real armee hafue adiungerat och giordt wår fiende dhe

Påler assistence, så att hwar det icke hade skedt, wi ett merckeligit emot dhem skole hafwa avanceret. Dertill med äre wi och af wåre högtbedrängte granner förwanter och swågrer här till admoneret, jaa och af widt aflegne konunger med högsta flijt kallade att företaga detta kriget, och till dett högsta at dhe förtrychte religions förwandtter motte befrijes ifrån dett Påwesche ookett; hwilket wi förhoppes med Gudz nåde skall kunna skee.

Seden valedicerede H. K. M. alla Ständerne i gemen.

Och effter gemenligit skee pläger, att kruken bärs så länge till watns att hon på sidstone sönder går; så warder och mig på sidstone gångandes, att effter som jag nu vti så många occasioner och fahrligheter för Sweriges rikes wälferd hafwer most vttgiuta och låta mitt blod: dock allt her till genom Gudz nådige beschydd till lifwet inthet skadd, och på sidstonne dett låta moste; dy will jag för min afrehsa och nu denne gången hafwa eder samptligen här när- och frånwarendes Sweriges vndersåter och ständer, Gudh den alldrahögsta till siäl, lijf och all welferd allernådigst befahlett; önschandes att wij effter dette vssle och mödesamme lefwernet effter Gudz behag måge finnas och möta hwarannan i dett himmelscha och oförgengeliga hoos Gudh oss beredda lifwet och glädien. I synderheet will jag Eder af Rikzens Rådh den alzwoldige Gudh hafwa befahlat: önskandes af allt hierta att hoos eder aldrig må tryta goda rådh, så att I edert kall och Rådz embete motte förestå, att Gudz åhra och hans helga ord och lähra oförfalschat här må wara och blifwa i wårt federnessland hoos oss och

wåre effterkommande, seden att fredh och enighet må grönska och florera och all owillia, oenighet och vpror må bortto blifwa och förtages, och att aldrig hoos eder måge gode råd fehlas till fädernesslandzens säkerheet, trygghe et och fredh; så och på sidstonne at alldrig af eder effterkommende måge fehlas, vtan tillwexa sådane perssoner som riket och regementet kan wara till styrkia, rättrådigheet och assistence, dett jag af allt mitt hierta will eder hafwa önskatt vthi denna min valediction.

I lika motto will jag eder af Ridderskapet Gudh den aldrahögsta hafwa innerligen befahlat, önschandes att I vti edert manlige och ridderlige vpsåth wele continuera, så att I och edre efterkommende måge härförbringa de gamble wåre förfäders Götha och berömliga widt vtspridda odödeliga nampn öfwer heela werlden, som nu en lång tijdh hafwer warit borttglömdt, ja nestan af fremmande förachteligitt, igen motte vpkomma och sigh erfrischa, så frampt dhe så her effter som dhe vthi min wahrende regementz tijdh sigh hafwa manligen förhollidt och oförtrutne haft ospart lif och blodh, der medh I hafue låtidt påskina eder wara af dhe framfahrne Göters ätt och efterkommande, som hafua vnderlagdt sigh nästan hele werlden, och många konungariken sig vnderkufwat och många hundrade åhr regerat, ännu ytterligere för federnesslandet vthi krig welen bruka låta, dermed förwerfwandes ett odödeligit nampn, af konungar och regenter respecteras, jaa och med godz och gårder beneficeras, så att dhe dehres adelige ståndh med reputas måge vttföra; dett wi dem hermed wele hafwa önskat och valedicerat.

Eder af det Andelige ståndett, will jagh hermed och valedicera och förmantt hafwa, att I beflite eder om eenighett såssom och förmana och tillholla edre åhörare, hwilkas hierta I hafwa vthi edert wåldh, till att wrida och wrängia dett, hwart eder löster, att dhe äre dehres öfwerhet trogne och rättrådige och vttgöra dehres plicht med hörsamhet och godho, styrkiandes dhem till eenighet och samdrechtighet, och att dhe icke låthe sigh förföhra af een hoop onda menniskior. Och skole I icke allenast förmahna och tillholla dhem der till, vthan I skole och sielfwe föregå dem med ostraffelig och oförargeligh exempel, så att dhe icke allenest af eder lärdom och förmaning, vthan af edert lefwerne, förholle sigh skickelige och rolige, och i synderhet skole I för all tingh wachta eder för högferd, så att der vthaf icke förorsakes något obestånd i riket, och i allo motto beflijta eder om all gudelighet, och wachta eder för partij: och alle tidh så förestå eder åhörare hwilkes hierta I hafwe vthi edert wåld och dem kunna regera, både till godt och ondt, att de sig wälwill[igen] och roligen förholle, och vttgifwe till Cronon och dheres hossbönder, hwad dhe helst plichtige äro. Dett jag eder af hiertadt will hafwa önskatt.

Eder af Borgerskapet will jag och hafwa önskatt, att edre små kåter måge blifwa stoore stenhus, eder små båter stora skep och fahrkoster, och att olian i eder kruker alldrigh må tryta och fehlas, och det till en valediction.

Den gemene man och Allmogen will jagh och hafwa önskatt, att dheres engiar måge grönskas, dehres åkrar bära hundradefaltt, så att dheres ladhur

blifwe fulla, och att dhe i all ömnoghet måge tilltaga och wexa, till att medh glädie och vthan suckan kunna vttgöra dheres plicht och rettigheter.

Och i en summa will jagh eder samptligen och hwar i synderhet hafwa Gudh den allzmechtige till själ och lijf allernådigst och gunsteligen hafwa befahlatt.

Efter Riddarhusets Protokoll 1627—1631, f. 195—199.

Bref till Drottning Christina, dat. Höjentorp den 29 Febr. 1612.

Durchleuchtige, Königin, gnedige, hertzvielgeliebete frau muetter. Ich habe gestern, E. M. mütterliches schreiben, mit gebürender rewerentz vnd ehrerpietungh emphangen, worauss ich dan, smertzlich erlesen E. M. hohe betrübnis vnd sorgen so E. M. tragen von wegen dessen das E. M. damals in langer zeit kein zeitungh von mir bekommen, so gehett mir zwar solches sehr hogh zue hertzen, das ich E. M. in dero hoghbetrübeten zuestande, mitt dem langen ferzugh des schreibens noch höher solte betrübet haben, so weiss Got aber, das solches nicht aus vorsatsten mut, oder faulheit geschehen, sonderen aus der vrsachen, wie ich von Jeneckoping ahn E. M. geschreiben, bitte E. M. wollen mit meiner rechtmesigen entsckuldigungh gnedigest zue frieden sein. Ich habe auch da neben, aus dem schreiben verstanden, das E. M. sich haben [na]ch Stockholm verfueget, damit sihe deste besser möchte dar auf dreiben können, das mir etwas möchte nachgeschicket werden, vnd das E. M. mir 3000 thaler mit diesem enspenner zue schicken, welche ich auch zue vollen genuegen emphangen, für solche vnd andre vielfeltige E. M. muetterliche wolthaten vnd vorsorgen, thue gegen E. M. ich mich demuetligh vnd kindlich bedancken, vnd wil solches mit allen kindtlichen gehorsam mich befleisigen zue verdienen. Dem belangendt das E. M. schreiben das es schon mertz ist, deraus vorstehe ich wol das E. M. die begrebnis meinen, so bin ich albereit alhier nach Heintorp auf meiner zue rück reise ahngelanget, wor ich dan heutte vnd morge mues verharren von

wegen verlegungh des kriges volckes, auf den montagh (so Got wil) wil ich mich hin auf nach Vlfsundt begeben aldar verwachttendt E. M. muetterlich schreibent, wor E. M. begeren das ich E. M. antreffen sol. Das krigwesend belangent, kan E. M. [ich] nicht vorhalten das sider der zeit das hertzogh [Johan] das gelück gehabt hat man nichts von [dem] feinde vernommen der halber hertzogh Johan mit sein volck abgezogen. Jesper Matsson aber hat sich nach Nilöss verfüget die Denen so aldar sehr swach sein von dar zue iagen. Wen ich zeitungh von ihnen bekommen werde wie es abgefangen, so wil E. M. ich solches eilich verstendigen. Immittels vnd alle zeit diewiel ich lebe, bephele ich E. M. sambt allen so E. M. lieb sein in Gottes schutz, vnd mich in E. M. muetterliche gnade. Vnd bleibe die zeit meines lebens

E. M.

dienstwilliger gehorsamer Sohn

Gustavus Adolphus Mp.

Zue Heintorp den 29:ten Mar. [ↄ:Febr.] Anno 1612.

Originalet i Kammar-Collegii Arkiv är skadadt af fukt, så att några bokstäfver saknas.

Register.

Abraham Isaksson, sid. 597.
Adolf, Hertig af Holstein, 400.
Adzel, slott (amt) i Lifland, 505, 508.
Aldringer (Altringer), kejserlig General, 396.
Allevin (Allvin), Jakob, 475.
Amsterrutter (Anstruther), Robert, Engelsk diplomat, 446.
Anders Eriksson (Hästhufvud), 280.
Anders Mattsson, Major, 538.
Anna Maria, Hertiginna af Meklenburg, 598.
Anspach, Joachim Ernst, Markgrefve af Brandenburg, 336.
Arnheimb (Arnim), 91.
Askeråde (Ascheraden), slott i Lifland vid Düna, 513.
Augdof, »Aufdo», Augdow, nu Gdow vid Peipus, eröfras, 114, 120, 136, 591.

Baden, Georg Fredrik, Markgrefve, 336, 346, 354.
Baner, Johan, Öfverste, sedan Fältmarsk, 260, 548.
» Pär, Kansli-Råd, 329, 379, 408, 510, 515.
Baudezin (Baudesin), Öfverste, 540—544
Bautske (Bauske), stad i Kurland, 265—269, 271, 293.
Belin (Bellijn), Chr. von, Brandenburgiskt Hofråd, 334, 370, 599.
Below, Claus von, Meklenburgiskt sändebud, 403, 404, 407, 409, 435, 450, 451
Benem (Benheim), Ryttmästare, 376.
Berson (Bersohn), stad i Lifland, 264, 378.
Bethlen, Gabor, Furste af Siebenbürgen, 515.
Birkholtz, Hieron. von, Hofråd, 473.
Birsen, stad i Litthauen, 271, 293, 378, 499, 501, 503.
Bjelke, Hogenskild, Riksråd, 78, 84.
» Sten, Legat i Pommern, 549.
Bolawe (Bolderaa), ström, som utlöper nära Riga, 373.
Boris Gudenow, Tsar i Ryssland, 128—131, 180.
Brahe, Ebba, Gref Magni dotter, 554, 574—585.
» Erik, Ståthållare i Stockholm, 83.
» Magnus, Riksdrots, 576, 578, 582.
Brandenburg, kurfurstendömet, 91, 306, 334, 359, 360, 362, 415, 599, 602, 619.
Braunsberg, stad i Preussen, 305.
Braunschweig, 398, 399, 419.
Braunschweig, Christian, hertig af, 354, 602.
Bremen, biskopsdömet, 326, 341, 400, 408, 448, 456.
» staden, 413.
Broder Andersson (Rålamb), Kammarråd, 476.
Brunnitz (Bronnitzu), nära Nowgorod, slag vid, 114, 119, 126, 136.

Bäjern, ss. 552, 553.
Böhmen, se Fredrik V.

Calzenaw, gods i Lifland, 377.
Camerarius, Ludvik, Hofråd, Resident i Nederland, 359, 366, 372, 379, 380.
Cammin, biskopsstift, 412, 415.
Carl IX, 73, 78—90, 125, 126, 133—135, 169, 196, 589.
Carl (Don Carlos), Konung Filip II:s son, 146.
Carl Filip, Hertig af Södermanland, 91—102, 223, 350, 351, 556, 557, 593—596.
Caspar (Kennig, adlad Lilliecron), Apothekare, 485.
Catharina, Enkedrottning, 355, 557.
Catharina, K. Gustaf Adolfs syster, jfr Johan Casimir, 554--573.
Chapelle (Lachapelle), 255, 256.
Chemnitz, Sachsiskt sändebud, 608.
Christian (II) Tyrann, 74, 195.
Christian IV (jfr Danmark), 605.
möte med K. Gustaf Adolf i Halmstad, 484, 485, 596, 597.
i Ulfsbäck, 537.
Christian, Furste af Anhalt, 346, 352.
Christian Wilhelm, Markgr af Brandenburg, administr. af Magdeburg, 603.
Christina, Enkedrottning, 223, 397, 474, 475. 477, 478, 574—580, 582, 586—590, 592.
Christina (d. y.), K. Gustaf Adolfs dotter, 394, 395, 546, 571.
Christoffer Assersson, Öfverste, 264, 376.
Coporie, fästning i Ingermanland, 281.
Cron-Weisenburg, 337.

Danmark, krig med Sverige och fred i Knäröd, 103—105, 151, 171, 172, 471, 587—589.
Tvister och underhandlingar efter freden, 117, 206, 210—212, 333, 334, 417, 425, 444, 447, 448, 475—482, 486, 493—495.
Deltagande i Tyska kriget, 263, 285—290, 309, 340, 370—373, 417, 419, 420, 422, 454, 459, 464, 519, 520, 603, 618. Jfr Bremen, stiftet, och Christian IV.
Danzig, 425—431, 439—443, 450, 451, 469, 516, 526.
Dedrina, underhandling der mellan Sverige och Ryssland, 140.
Delagardie, Jakob, 114, 134, 136, 264, 273, 521.
Demetrius, den falska, Storfurste i Ryssland, 129—131.
Dluski, 601.
Dorpts län, 271.
Dreling, Hertigens af Kurland Sekreterare, 267, 496, 512, 513.
Dönhoff, Ernst, Starost på Dorpt, 292.

Eckholt, Hans, 254, 497.
Elfsborgs lösen, 116, 232, 475—482.
England, 114, 136, 323, 371, 445, 446, 453, 509, 589, 619.
Enno, Grefve af Ostfrisland, 426, 443.
Erenreuter, (Ernreiter), Ernhard, Öfverstlöjtnant, 376.
Erik Andersson (Trane), Krigscommissarie, 276, 499, 513.
Erik XIV, 75, 77, 167, 197.
Erik Jönsson, 254.
Erik Larsson (von der Linde), Räntmästare vid arméen, 393.
Ewest, Ewestsche beck, å som faller i Düna nära gränsen mellan det forna Svenska och Polska Lifland, 376, 497, 519.

Falkenberg, Didrik von, Hofmarskalk, sid. 536.
Flemming, Claes, Landshöfding i Finland, 84—86.
» Claes, President i Kammar-Collegium, 393.
Forbus, Arved? 528.
Frankrike, 117, 391, 454, 619.
Fredrik I, Kurfurste af Pfalz, Konung af Böhmen, 317—324, 329, 338, 340, 341, 359.
Friedland, Fursten af, se Wallenstein.
Fugker (Fugger), Gref Henrik, kejserlig General, 396.
Fürstebergh, Egon, Grefven af Fürstenberg, kejserlig General, 396.

Gabriel Gustafsson (Oxenstjerna), Riksråd, 281, 485.
Galas (Gallas), kejserlig Öfverste, 396.
Gammerdick, slag vid, 408.
Gerdt (Didriksson), Kamrerare, 274, 504, 513, 601.
Gonsefski, Polsk General, 376, 377, 497, 498.
Gregi, 254, 256, 258.
Gustaf I, 73, 75, 86, 94, 163, 166, 195.
Güldenstern (Gyllenstjerna), 345.
Götz, Sigism. von, Brandenburgiskt Hofråd, 514, 600.

Hamburg, 408, 414.
Hamilton, 391, 392.
» Markis, 533.
Hand, Arved, Öfverste, 225.
Hans Albrekt, Hertig af Meklenburg, 414, 456.
Hans Hansson, Kapiten, 274.
Hansestäderna, 148, 162, 333, 341, 409, 425—431, 414.
Hara, Rasmus, 497.
Helfrech (Helffrich, icke: Helfrecht) Berndt, Kongl. Sekreterare, 475.
Helmstetter, 365.
Heuchlem, Heuchelheim i Pfalz, 331.
Holck, kejserlig Generalvaktmästare, 548.
Holstein, Fredrik III, Hertig af, 398, 399, 413.
Horn, Claes (Christersson), Legat i Pomern, 549.
» Ewert, Fältmarskalk, 114, 120.
» Gustaf (Carlsson), Öfverste, Fältmarskalk, 254, 366, 511.
» Henrik, Riksråd, 114, 120, 473.
Horn, by i Hamnedas och Sunnerbo härad, 485.
Huncken, 542.
Höft (Haupt), i Preussen, 305.

Ingel Hansson, 254.
Ingermanlands förvaltning, 276—284.
Ivangorod, förstad vid Narva, 279.
Isak Axelsson, Ryttmästare, 376.

Jesper Andersson (Crus), Öfverste 136.
Jesper Matsson (Krus), Fältmarskalk, 635.
Jesuiterna, 80, 84, 87, 90, 146, 150, 152, 161, 231, 452.
Johan III, 75—79, 168, 196.
Johan, Hertig af Östergötland, 122, 197—199, 201, 224, 477, 478, 481, 587, 589—592.
Johan Casimir, Pfalzgrefve (af Kleburg), 91, 317—397, 482, 521.
Johan Georg, Kurfurste af Sachsen, 608.
Johan Hindersson (Reytter), 255—258, 265, 497.

Jon Persson, sid. 610.
Jungfruhof vid Düna, omkring 7 mil från mynningen, 511.

Kammarråds tillsättn., 109.
Kansliet, Konungens, 108.
Kejsaren, jfr Tyska kriget.
Kin (Kühn), liten ö utanför Pernau, 487.
Klot, Jost, Major, 255—258.
Kokenhusen, fästning vid Düna, omkr. 10 mil från utloppet, dess län, 271.
Krigshären, lofordas, 187, 188.
Sättes på ständig fot, 214—217.
Krigsvetenskapen, 64—68.
Kroppenhof, 511.
Kruse, Lorens, köpman, 473.
Kröl, 254.
Kurland, 266—269, 410, 496, 500, 512, 600, 601.
Küttener, Bäjersk diplomat, 553.

Lag och lagskipning, 73, 108, 185, 186, 273.
Lagrange (aux Ormes), Fransk diplomat, 552.
Lamb, Balzar, 255—258.
Lars Nilsson (Tungel), Kongl. Sekreterare, 512.
Leopold, Ärkehertig, 344, 353.
Leuneburg, Alexander, 450.
Lewaldt, Jörgen, Hofjunkare, 544.
Liflands förvaltning, 271—275, 521.
Ligan, den katholska, 147, 149, 302, 612, 618.
Lillie, Axel, Öfverste, 610.
Lipsius, citeras, 6.
Livius, häfdatecknaren, 70.
Lode, Hans, 369.
Lothringer, Hertig Carl IV af L., 396.
Ludzen, slott i sydöstra (Polska) Lifland, belägras, 377.
Lübeck, 404, 406, 408, 413, 426, 440, 441, 451.

Magdeburg, 391, 607.
Malaspina, påflig Legat, 80, 81.
Mandsfelt, Filip, Grefve, 254, 258, 361.
» Ernst Peter, 354, 355, 432.
Margalis redoute vid Riga, 254.
Maria Eleonora, Drottning, 334, 338, 371, 387, 394, 473, 486, 546, 550, 559, 571.
Marienburg i Lifland, 505. 506.
» i Preussen, 526.
Marskens embete, 62—68.
Masch Elias, 610.
Meklenburg, jfr Adolf Fredrik och Hans Albrecht.
Mewe, stad i Preussen, belägras, 305.
Mittow (Mitau), 265, 271, 293.
Monier (Antony), Tygmästare, Kommend. i Stralsund, 550.
Moritz, Prins af Oranien, 359.
Måns Mårtensson (Palm), Kammarråd, Krigs-kommissarie, 136, 271—275, 499, 506.

Narva, 278.
Nassau, 325.

Nederland, förhandlingar med, 117, 136, 143, 262, 306, 323, 359, 366, 369, 379, 443, 509, 535.
Neuhaus, slott i Lifland nära Peipus, 378.
Nicodemi, Johan, adlad Lillieström, Sekreterare, 550.
Nils Assersson (Mannerskyldt), Ryttmästare, 376, 377, 498; Ståth. i Narva, 276.
Niulandt (Nieuland), Rochus, Agent i Nederland, 476.
Norge, 215, 216.
Norrbottens Kyro, Storkyro i Österbotten, slag vid, 86.
Nowgorod, Stora, 135.
Nyenborgh (Neuenburg) i Preussen, 568.

Oldenburg, grefskapet, 326, 333.
Ossa, kejserlig Krigskommissarie, 396.
Ossa. å som faller i Weichsel nedanför Graudenz, 568.
Ostfrisland, 408, 412, 413, 443.
Oxenstjerna, Axel, Rikskansler, 326, 329, 330, 334, 346, 356, 362, 406, 471—553.
» Åke Eriksson, Öfverste, 255—257.

Pannekaka, Sv. Nyportbasteja, bastion vid Riga, 256, 257.
Papenheimb, kejserlig Fältmarsk, 396.
Parisiska bröllopet, 146, 147, 172.
Pauli, Zacharias, Öfverstelöjtnant, 531.
Pebalg, slott i Lifland, 505.
Peder Ersson, Kamrerare, 512.
Peder Pedersson, 476.
Pernau, 260, 335.
Plato, Erasmus, Öfverste, 603.
Pohlen, jfr Sigismund.
Dess inblandning i Ryska oroligheterna, 129—135.
Författning och tillstånd, 146, 344, 421.
Krig och underhandlingar med Sverige, 203, 205, 206, 210—213, 221—227, 254—259, 264—267, 292—301, 321—324, 335, 345, 347, 348, 350, 356, 375—378, 416, 434—443, 486—492, 496—514, 621. Se vidare Preussen.
Polybius, häfdatecknaren, 71.
Pommern, 550.
Presterskapets befattning med utskrifning &c., 14—20, 32, 33.
Preussen. Kriget der, mellan Sverige och Pohlen, 221, 295, 301, 305—309, 384, 468, 521—531, 536, 626.
Svenska arméen der efter stilleståndet, 540—544.
Privilegier, adelns, 236.

Qvarntullen, 215, 219, 280, 281, 303, 311.

Radzevil, 357, 373, 496.
Rasch, Christoff Ludv., Hofråd, 448, 456, 537, 538.
Redwen (Ruthven), Patrik, Öfverste, 255.
Rhengrefven Otto Ludvik, 367, 542.
Riga, staden, 254—259, 260, 274, 348, 492, 519.
Rikråds tillsättning, 108.
Roscelle, La Rochelle's belägring, 516.
Rosen, Robert v., Ryttmästare, 377, 498.
Rosenkrantz, Richard, Ryttmästare, 254, 255, 260.
Rosithen, i sydöstra (Polska) Lifland, belägras, 377.
Rostock, 413.
Rothenburg, köpman(?), 475.

Runneborg, slott i Lifland, ss. 501—508.
Rusttjenst, 230, 284.
Rutgerts, Jan, Hofråd, 317, 318, 323, 324, 359, 366, 372. 440, 476.
Ryssland.
Inre oroligheter, 128 – 135.
Krig med Sverige, 113—115, 134, 135.
Fredsunderhandlingar, 114, 117—121, 136, 140—143; fredsslutet i Stolbova, 159, 160, 178—186.
Gränsregleringen, 206, 282.
Dess magt och vidsträckthet, 159, 174, 175.

Sachsen, kurfurstendömet, se Johan Georg.
» Henrik Julius, Hertig af S. Lauenburg, 580, 588.
» Wilhelm, Hertig af S. Weimar, 547.
Saddeler (Satler), Kongl. Sekreterare, 515.
Salvius, Joh. Adler, Kongl. Sekreterare, Hofråd, 294, 440, 468.
Sapieha, Andr. Stan., Marskalk af Litthauen. 497, 498.
Schauenburg, grefskapet, 408, 413.
Schraffer, Adam, Krigskommissarie, Ståthållare i Riga, 475, 479.
Schult, Simon, 600.
Sefelt, Jörgen v., Dansk Gesandt, 285—290.
Segewold, slott i Lifland, belägras, 357.
Seneca, Tragikern, 341.
Sexwegen, slott i Lifland, 506.
Setton, Öfverste, 255.
Sigismund, Konung af Sverige och Polen, 78—87, 104, 117, 125—128, 136, 144, 146—150, 161—164, 168—171, 197, 424, 225, 231, 353.
Skjutsfärdsordning, 234, 236.
Skorenberg (Scharenberg), Bernhard von, Landråd, 260.
Skytte, Joh., Riksråd, 476.
Slammersdorf, Öfverste, 552.
Sofia, Hertiginna af Meklenburg, 598.
Solms, Hans Wilhelm, Commendant i Nürnberg, 396.
» Fil. Reinh., Dansk Krigspres., 519.
Spanien, 146, 147, 452, 453.
Spens, Jakob, Öfverste, 269.
» Jakob, Engelskt Sändebud, 589.
Spinola, Spansk General, 332, 336, 338, 345, 518.
Steen, Georg Justus von, 276.
Stenbock, Arvid, Erik och Carl, 84.
Stjernsköld, Nils, Ståthållare i Dorpat, 271.
Streuf (Streif), Öfverstlöjtnant, 353, 366.
Stralsund, 531, 532, 540, 550.
Styfwert (Stewart), Robert, 210.
Städernas utrustning af krigsskepp, 312—314.
Swartzenburg (Schwartzenberg), Adam v., Brandenburgisk Statsminister, 362.
Söghe, se Zöge.

Teufel, Max, Öfverste, 376.
Tilly, Bäjersk General, 463.
Tisenhausen, Gotth. Joh., Polsk underhandlare, 292—294.
Tofta, i Sunnerbo uti Småland, 485.
Torstensson, Lennart, Öfverste, sedan Fältmarskalk, 610.
Treiden, slott och amt i Lifland, 260.

Tuckum, slott i Kurland, 267, 513.
Turbetskoi, Demetri, Rysk Fältöfverste, ss. 114, 119.
Tyskland och Tyska (30:åriga) kriget, 222, 262, 285—290, 302, 306, 312, 315, 317—347, 351—354, 372, 390—470, 514, 531—539, 545—553, 620, 629, 630.

Udenheim i Pfalz, nu Philipsburg, 326.
Ulderich (Ulrich), Johan, Hofråd, 496, 549.
Ulfsbäck, prestgård i Markaryds socken, Sunnerbo härad i Småland, 537.

Vain (Vane), Henrik, Engelsk Diplomat, 553.
Vegetius, Romersk författare i krigskonsten, 37.
Venedig, 391.

Wachtmeister, Clas, Ryttmästare, 376, 377, 498.
Wagner, Lorens, 376.
Walhof, by i Kurland, slag der, 294, 300.
Wallenstein, Albrecht v., 373, 463, 518, 522, 529, 553.
Wasilei Iwanowitsch Schuiskoi, Tsar i Ryssland, 132.
Welling, Gotth., Hofråd och Consist. Director, 492.
Weloch, ån Wolchow, som ifrån Ilmen faller i Ladoga, 180.
Werder, deltaland vid Weichsel, 526.
Wetzel (von Marsilien), Georg Gustaf, Ryttmästare, 360, 362, 365, 366.
Wilhelm af Hessen, Landgrefve, 547.
Wilhelm af Sachsen, Hertig, 547.
Winterfeld, Samuel v., Brandenburgiskt Hofråd, 602.
Wiselen, Wistulen = Weichsel, 301, 305, 522.
Witte, Joh., Meklenburgiskt Hofråd, 406, 426, 451.
Wladislaw (IV), Konung Sigismunds son, 133.
Wornhoff, Claes, 282.
Wrangel, Hans, Öfverste, 531.
» Herman, Fältmarsk, 256.
Wurmbrandt, Öfverste, 269.

Zöge, Ryttmästare, 267, 296.

Åke Hansson (Ulfsparre), 610.

Ärland Uddesson, 376.

Öfverstens befattning med utskrifning, 12, 48—50.

Anmärkningar.

S. 1 o. ff. I afseende på tiden för denna afhandlings författande, visar ett ställe s. 45 noten, jemförd med s. 5, att det skett före krigsartiklarnes utfärdande, d. v. s. före 1621. Hurvida de öfriga afdelningarne någonsin blifvit utarbetade, är obekant, men knappast troligt.

» 7. "Stadzperson", som på flera ställen förekommer, måste betyda civil embetsman.

» 59, 60. Anmärkningarne om utskrifning synas, att dömma af den der förekommande bestämningen om fännikans storlek, kunna vara skrifna omkring 1619. Jfr Hamilton, Afh. om Svenska krigsmaktens och krigskonstens tillstånd i Sverige under K. Gustaf II Adolfs regering. Vitterhets, Hist. o. Antiqv. Akad. Handl., Del. XIX, ss. 130—132.

» 69 o. ff. K. Gustaf Adolfs egen påbegynta historia erbjuder alltför få jemförelsepunkter, för att med säkerhet döma om tiden då den blifvit författad. Innehållet af det ss. 165—173 införda utkast till ett tal, ämnadt att hållas vid riksdagen i Stockholm 1617, är närmast likartadt, då äfven detta gifver en kort öfversigt af Sveriges öden under tiden näst före K. Gustaf Adolfs. Såsom fortsättningar kunna flera af talen och riksdags-propositionerna begagnas.

» 99. Utgifvaren är oviss, hurvida de sista sidorna af personalierna öfver Carl Filip varit skrifna af konungen sjelf eller han låtit dem författas af någon annan.

» 107. Innehållet af detta tal visar vid första ögonkastet, att det ej kan vara en framställning till Ständerna, såsom Widikindi antagit, utan till Rådet. Tiden för dess författande synes ungefärligen bestämmas af frågan om Hofrättens inrättande samt Riks-Skattmästare-embetets tillsättning. Det förra ärendet förhandlades på riksdagen i Örebro, den senare frågan föranleddes af Seved Ribbings den 1 Aug. 1613 timade död, hvarigenom embetet blifvit ledigt. — De obetydande olikheterna i Widikindis aftryck hafva blott till en del blifvit anförda.

» 112. Lakunerna i Palmskölds afskrift synas härleda sig derifrån, att något litet stycke af handskriften, sedan Widikindis afskrift gjordes, blifvit bortrifvet.

» 136. "Hofmarskalken:" Henrik Horn, äfven riksråd. Jfr s. 114. "Fältmarskalken:" Evert Horn.

» 156. Detta utkast är af Widikindi hänfördt till riksdagen i Nyköping år 1612, men orden "bewilliat stadgan" har han förbisett eller med flit uteslutit. Dermed kan icke åsyftas någon annan än den, som antogs på riks-

dagen i Örebro den 27 Febr. 1617, för att förebygga alla farliga följder af K. Sigismunds och katholikernas stämplingar, m. m., och under denna benämning äfven finnes omtalad i riksdagsbeslutet s. å. Jfr s. 231. — Den finnes införd i Schmedemans Justitieverk, s. 167. Innehållet synes i öfrigt ej passande för ett tal, som skulle hållas vid den riksdag, hvarå K. Gustaf Adolf sjelf emottagit regeringen.

S. 165. Ordet: natum, i slutet af den anförda latinska versen, är miss-skrifvet för natos.

» 176. Namnet Polotsko synes vara miss-skrifvet, möjligen i st. för Wotske, som med tillägget Petijn upptogs af K. Johan III i konungatiteln och betecknar en del af Ingermanland.

» 184. Aftug, afsättning.

» 185. Incka, adj. einkr, i fornspråket. Jfr det tyska Einige.

» 194. Kortwill, det tyska Kurzweil. Misliget, svårt.

» 198. Beropen, kallad, det tyska berufen.

» 203. Skelger, i fornspråket skialgr, skelögd.

» 205. Detta utkast är hänfördt till riksmötet år 1620, emedan stilleståndet med Polen omtalas såsom ännu fortfarande och likaså gränsetvisten med Ryssland, hvilka förhållanden båda upphörde det följande året. Äfvenså häntyda punkterna om stridigheter med Danmark, samt nya städers anläggning och privilegierande, på riksmötet 1620, hvartill också Palmsköld hänfört detta utkast.

» 208—212. Ett möte i Stockholm om hösten 1624 omnämnes i det näst-följande talet af den 10 Mars 1625 (s. 214), likasom att dervid varit fråga om upprättande af "en ständig och altijd warande armée". De omständigheter, som i utkastet omtalas, häntyda alla på hösten 1624, så t. ex. hvad Polen angår: riksdagens sammankallande, kriget med Tatarerna, Prins Uladislai utrikes resa och det korta stilleståndet med Sverige; ty ett sådant var den 8 Maj 1624 afslutadt, men blott på ett år eller till den 1 Juni 1625. Särdeles hvad Danmark vidkommer, finnes i den dervarande Svenska agenten Anders Svenssons bref till Kongl. Maj:t under Oct. o. Nov. 1624 det mesta omtaladt. — Så berättar han den 14 Oct. att Robert Styfwert värfvar i England för konungen i Polen; den 8 Nov. att K. Christian rest till Holstein och att en Polsk kurir afbidade hans återkomst, samt d. 28 s. m. att 100,000 R:dr blifvit ditsända för att användas till värfning. Föregående året hade Salvius vid en beskickning till Danmark begärt att konungen skulle förbjuda den Skotska grefven Robert Stuart, som ville föra några tusen Skottar och Engelsmän till konungen af Polen, att passera Sundet, hvarpå svarades att hans begäran om genomfart blifvit afslagen. Häraf förklaras uttrycket: "Talas åter om Stywardtz handlingar". — De rustningar, som K. Christian förehade och hvilka förorsakade mycken oro i Sverige, heldst man med flit utspridde att de voro rigtade mot oss, gällde i sjelfva verket de kejserlige och den katolska ligan i Tyskland.

» 221. Tids-bestämningen för detta utkast beror egentligen af det sätt, hvarå eröfringen af de Preussiska kustorterna omtalas.

"Lopplatz". Ordet syftar på den gamla seden att underhålla kronans hästar på det sätt, att de fördes från den ena byn eller gården till den andra, till dess hela districtet var genomgånget, för att några dagar i sänder på hvart ställe utfodras, hvilket kallades "hästeloppet".

» 223. Utkastet är något olika det slutligen af Ständerna underskrifna beslutet.

» 238—242. Till upplysning af detta dokument kan anföras, att Christ. Putlitz eller Putlesk, såsom namnet på andra ställen skrifves, var guldsmed i Stockholm, dit han, likasom den numera aflidne brodern, Bartholomeus, inflyttat från Sachsen, att enligt Stockholms stads Tänkebok för d. 23 Nov. 1616 Christoffer

anklagat broderns enka för det hon skyllt honom för tjuf, emedan han tagit ränta af henne för 100 R:dr, hvilka brodern gifvit honom, ehuru penningarne, då Bartholomeus vid giftermålet ingenting egt, egentligen voro hennes egna, men att klagomålet af rådhusrätten blifvit ogilladt, "emedan Putlesk otroligen och svikligen emot henne handlat". Putlitz hade sedan i Hofrätten besvärat sig öfver dessa ord, emedan borgmästare och råd derigenom velat tillägga honom "tjufnadswite" för samma gerning, hvarpå Hofrätten den 30 Juni 1617 dömde honom vara "frij för samme wijte och de "böthe för samme tillmäle och doomwilla fyretijo marker", samt ålade fogden på Stockholms slott jemte borgmästare och råd att uppenbart förkunna detta på rådhuset. I öfrigt har utg. icke lyckats finna några handlingar rörande detta mål uti Riks-Arkivet, och när konungens dom fallit är obekant.

S. 243—253. Den slutliga redactionen af krigsartiklarne är af Axel Oxenstjerna, hvars concept ännu finnes i Riks-Arkivet.

» 260, 261. För bestämmandet af orten och tiden, hvarifrån dessa anteckningar datera sig, äro punkterna 6 och 7 vigtiga. Deri säges att handlas skall med borgerskapet om underhåll af krigs-folket, medan de förbättra vallen och kasta igen tranchéen (löpgrafven), samt af garnisonen i staden i st. f. de 300 soldater. Staden Riga erhöll d. 5 Oct. 1621 konungens försäkran, att mot erläggande af 12,000 Thaler befrias från skyldighet att hålla 300 soldater och om 7000 Thaler för det de genom garnisonen förbättra fästningsverken. Utrikes Registraturet 1621, f. 493, 498.

» 262. Om ett dylikt förbund, som det i utkastet föreslagna, handlar ett betänkande af Axel Oxenstjerna, dat. d. 18 Nov. 1624, hvartill conceptet finnes i Riks-Arkivet. Att förslag i denna syftning blifvit till Nederländerna framställdt i slutet af år 1624, synes äfven kunna slutas af konungens bref till Pfalzgrefven Johan Casimir af d. 15 Febr. 1625 (jfr s. 369).

» 267. Att i stället för "Ståthollaredömet Delweig" bör läsas: ståthollaredömets delning, synes af jemförelse med s. 271, heldst det der införda "memorial" efter all anledning är skrifvet i Reval.

» 277. Hakelverk. Benämningen förekommer om de vid fästningarne i Ingermanland belägna städer, och synes till sin härledning vara beslägtadt med vårt häck och hägnad.

» » Kabak, Rysk krog eller gästgifveri.

» 280. Obs och Hake äro benämningar för jordegendom af en viss storlek eller godhet, analoga med vårt hemman. Obs förekom blott i den af Ryssland afträdda delen af Karelen eller Kexholms län och i Ingermanland. Enligt K. Förordn. om obs-talet i Kexholms län af den 27 April 1653, motsvarade en obs 15 tunnors årligt utsäde, med afdrag för "den treding af jorden som ligger i träde". Hake-räkningen brukas i Estland och Lifland.

» 326. Upplösningen af chiffren är grundad på en s. k. klav, som förvaras i Riks-Arkivet och hvilken visserligen är utan bestämd titel, men genom de deri förekommande namn lät finnes vara från K. Gustaf Adolfs tid. Den består blott af ett par ark i oktav. Att upplösningen lyckats, så att det blifvit en tydlig mening, är i öfrigt enda beviset att det är den rätta.

» 332. Budweis hade vid Böhmens uppresning 1618 med mycken ifver tagit kejsarens parti och försvarat sig mot de upproriska.

» 333. Den vid dechiffreringen af detta bref begagnade clav finnes i Riks-Arkivet, inhäftad jemte fyra andra chiffre-claver från K. Gustaf Adolfs tid, alla i liten octav. Derå är med samtidig handstil skrifvet: "H. F. N. Pfaltzgrefvens Cifror". Den för enskilda bokstäfver uppställda tabellen har följande utseende.

A	B	C	D	E	F	G	H
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
30	35	62	61	36	38	28	27
I	K	L	M	N	O	P	Q
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
30	65	72	73	64	29	39	34
R	S	T	V	W	X	Y	Z
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
60	55	32	42	45	40	44	24

Härvid anmärkes att de stora bokstäfverna begagnas i begynnelsen af namn och någon gång i hela namn t. ex. Elbe, s. 333.

Den större alfabetiska klaven har tvenne nummertal för hvart ord. Talen gå i ordning från 219—1008; men för hvarje bokstafs-serie äro några tal [illegible] för [illegible] af [illegible] och motsvarande nummertal är alltså [illegible].

S. 335. Der alte Grube förmodligen konungens lifhäst.

» 339 [illegible].

» 344 Gustaf. Öfversten Gustaf Horn, som i slutet af år 1623 blifvit sänd till Nederländerna, men [illegible] uppehallen på vägen, jfr Hallenberg, V. 27 a.

» 377. Cujardise poltronnerie.

» 421. Står regendorum [illegible] regundorum.

» 456 Den klav, som [illegible] brukad för upplösandet af detta bref, har [illegible] ej [illegible] denna [illegible] är det densamma som omtalas s. 415 såsom [illegible] [illegible]. Att döma af sammanhanget, synes L-i betyda die Ligisten. Z der Keyser och T och I möjligen orätt skrifvet eller läst i st. för T der könig von Dannemark.

» 499 I st. f. "Lonningarne" bör vara läningarne, som äfven på flera ställen förekommer.

» 513. "Station" kallades en contribution eller skatt, som erlades af de adliga godsen i Estland, Lifland och Ingermanland, såsom vederlag för inqvarteringar.

» 536 "Hofmarskalken" är den sedan genom Magdeburgs förswar bekante Didrik von Falkenberg.

» 549. Liderich, Lirch, Joh. von, först syndicus i Reval, sedan hofråd. Den ifrågavarande underhandlingen var med Polen.

» 551. Saum [illegible], en hästlast eller så mycket en häst kan bära.

» 558. Brefvet af den 12 Nov. 1622 åsyftar Carl Gustafs födelse.

» 576. De båda afskrifterna äro hvarandra i afseende på flera ord och uttryck mycket olika; men datum är lika. Det oaktadt synes något fel deri förekomma; ty konungen vistades i Januari månad 1613 i Värnamo i Småland. Deremot var han d. 19 Jan. 1615 verkligen på Wäsby (vid Sala), och hade öfver julen uppehållit sig i Nyköping, hvilket också i början af brefvet omtalas att han besökt. I den i öfrigt bästa afskriften står dock: Norrköping.

S. 582, 583. Uti afskrifterna är namnet utskrifvet, men i De la Gardiska Arkivet står G. A. R., hvilket måste bero på orätt läsning af det i brefven till Ebba Brahe vanliga monogrammet.

» 598. Utanskriften är tydligen orätt ställd till hertig Adolf Fredriks gemål i st. för hans mor, som var K. Gustaf Adolfs moster. Den nyfödda sonsonen var Christian Ludvig, född d. 1 Dec. 1623.

» 603. Hertig Christian af Braunschweig hade redan d. 6 Juni 1626 aflidit, och brefvet, som är skrifvet på flottan, har derföre, då underrättelsen om dödsfallet förmodligen mötte vid ankomsten till Preussen, ej blifvit afskickadt.

» 610. Med elfwen menas Elbe.

» 611—618. Märkligt nog får man namnet: Christina Flemingh, om man läser tillsammans första bokstäfverna i hvar vers uti de båda kärleksvisorna. I Handl. rörande Skandin. Hist. Del. XXVI, der visorna äro tryckta efter en nyare afskrift, anmärkes att konungen d. 15 Jan. var i Wiborg, hvilket är ovisst, emedan det åberopade Registraturets datering för Jan. 1616 är oriktig.

» 618. Utg. har ansett sig hellre böra upptaga än utesluta Krigspsalmen, då den så länge ansetts författad af konungen, ehuru detta icke torde vara fullt säkert. Joh Geffcken, som senast behandlat frågan (*Gustav Adolphs Schwanengesang*, 2 Aufl., Hamburg 1856), söker bevisa att den verklige författaren var Johann Altenburg, predikant i Gross-Sömmern uti Thüringen.

» 635. Detta bref, hvilket blef utg. bekant först sedan det ark, der det egentligen bort införas, redan var tryckt, måste vara oriktigt dateradt, emedan konungen väl den 29 Febr. var på Höjentorp, men den 29 Mars i Stockholm.

